

Regionalne Centrum Analiz Strategicznych
Wydział Planowania Strategicznego i Przestrzennego
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego

DIAGNOZA STRATEGICZNA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO NA POTRZEBY AKTUALIZACJI STRATEGII

KATOWICE, GRUDZIEŃ 2012

Śląskie. Pozytywna energia

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
Wydział Planowania Strategicznego i Przestrzennego
Regionalne Centrum Analiz Strategicznych (RCAS)
<https://rcas.slaskie.pl/>

Kontakt:

tel.: 32 20 78 481; e-mail: rcas@slaskie.pl

ul. Ligonia 46; 40-037 Katowice

SPIS TREŚCI

WSTĘP	2
PODSTAWOWE DANE O WOJEWÓDZTWIE	3
PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY I OSADNICTWO.....	4
WSPÓŁPRACA TERYTORIALNA WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO	15
SYTUACJA DEMOGRAFICZNA WOJEWÓDZTWA	29
RYNEK PRACY W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM.....	34
REGIONALNE USŁUGI PUBLICZNE I SPOŁECZNE	45
KULTURA.....	86
SPORT, TURYSTYKA I REKREACJA	112
RACHUNKI REGIONALNE.....	118
GOSPODARKA	123
ENERGETYKA	156
DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZO-ROZWOJOWA.....	166
SYSTEM TRANSPORTU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO	172
SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE	191
INFRASTRUKTURA KOMUNALNA	198
ŚRODOWISKO	211

WSTĘP

Wydział Planowania Strategicznego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego prowadzi prace związane z aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”. W ramach realizowanych prac istotnym elementem jest **„Diagnoza strategiczna rozwoju województwa śląskiego na potrzeby aktualizacji Strategii”**. Obok wcześniej przyjętych opracowań:

- „Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze Województwa Śląskiego”,
- „Terytorializacja w kontekście Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego - ujęcie regionalne Województwa Śląskiego”,
- „Delimitacja metropolii i aglomeracji oraz ich obszarów funkcjonalnych w województwie śląski”,

stanowi ona materiał pomocniczy do opracowania Projektu ww. Strategii.

Niniejszy dokument został opracowany na podstawie: danych pochodzących ze statystyki publicznej GUS (Bank Danych Lokalnych, opracowania branżowe) i EUROSTATU, informacji z instytucji krajowych i regionalnych (np.: NFOŚiGW, URE, KZGW, WFOŚiGW), danych będących w posiadaniu ministerstw (np. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Ministerstwo Gospodarki), oraz na podstawie własnych badań przeprowadzonych m.in. w ramach projektu „Strategiczne zarządzanie zmianami – nowe czynniki rozwoju województwa śląskiego w kontekście stanu i kierunków rozwoju regionalnego rynku pracy”. Ponadto wykorzystano roczne Raporty Monitoringowe Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego opracowywane przez Wydział, a także dane dotyczące wykorzystania środków publicznych w ramach funduszy unijnych, których dysponentem jest Wydział Rozwoju Regionalnego UM.

Przy opracowaniu *Diagnozy* przyjęto jako podstawowy okres do analiz lata 2002-2011. Jednakże z uwagi na dostępność oraz specyfikę niektórych danych, część z nich została przedstawiona w odniesieniu do innych okresów czasowych.

Opracowany materiał stanowi podstawę wnioskowania na temat pozycji regionu w kraju i Europie oraz zróżnicowania wewnętrznego województwa w aspekcie środowiskowym, społecznym, gospodarczym i infrastrukturalnym.

Materiał ten ma charakter roboczy, analityczny i nie stanowi integralnej części projektu dokumentu pn. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”, lecz jedynie pełni rolę pomocniczą.

PODSTAWOWE DANE O WOJEWÓDZTWIE

Województwo śląskie jest regionem Polski położonym w południowej części kraju, w dorzeczu górnego biegu trzech największych polskich rzek: Wisły, Odry i Warty. Obszar cechuje zróżnicowana rzeźba terenu obejmująca: Wyżynę Krakowsko-Częstochowską, Wyżynę Śląską, Kotlinę Oświęcimsko-Raciborską, Nizinę Śląską, Beskid Zachodni i Pogórze Śląskie. Główne bogactwa naturalne to: węgiel kamienny, złoża cynku i ołowiu, rudy molibdenowo-wolframowo-miedziowe, rudy żelaza, sól kamienna, pokłady metanu, gazu ziemnego, złoża margli, wapieni oraz kruszywa naturalnego, złoża wód leczniczych, mineralnych i termalnych. Na bazie tych surowców powstał tu największy w kraju okręg przemysłowy, odgrywający decydującą rolę w gospodarce narodowej jako podstawa krajowego bilansu paliwowo-energetycznego.

W układzie przestrzenno-funkcjonalnym województwo śląskie dzieli się na cztery obszary polityki rozwoju (tzw. subregiony): północny (o powierzchni 3 049 km²), południowy (2 354 km²), środkowy (5 577 km²) i zachodni (1 353 km²). Największy obszarowo subregion środkowy zamieszkuje 2 795 tys. ludności (tj. 60,4% ludności regionu). Drugi jest subregion południowy - 662 tys. osób, następnie zachodni z liczbą 640 tys. osób, i północny, gdzie mieszka 529 tys. ludności województwa. Ponieważ w ramach subregionów prowadzony jest monitoring procesów rozwojowych z poziomu województwa podział ten koresponduje z klasyfikacją statystyczną typu NTS. Zgodnie z klasyfikacją NTS, wprowadzoną rozporządzeniem Rady Ministrów z 14 listopada 2007 roku, województwo śląskie zostało podzielone dla celów statystycznych na osiem podregionów: bielski (o powierzchni 2 354 km² – tożsamy z południowym obszarem polityki rozwoju), częstochowski (3 049 km² – tożsamy z północnym obszarem polityki rozwoju), rybnicki (1 353 km² – tożsamy z zachodnim obszarem polityki rozwoju) oraz gliwicki (878 km²), katowicki (380 km²), bytomski (1 575 km²), sosnowiecki (1 800 km²) i tyski (944 km²), które składają się na środkowy obszar polityki rozwoju.

Region sąsiaduje z województwami: opolskim, łódzkim, świętokrzyskim i małopolskim, a od południa graniczy z Republiką Czeską i Republiką Słowacką. W promieniu 600 km od Katowic znajduje się sześć europejskich stolic: Berlin, Bratysława, Budapeszt, Praga, Warszawa i Wiedeń. Strukturę administracyjną województwa tworzy 167 gmin zgrupowanych w 36 powiatach: 17 powiatach ziemskich i 19 grodzkich (miasta na prawach powiatu). Spośród 167 gmin 49 to gminy miejskie, 22 - miejsko-wiejskie i 96 - wiejskie. Region zajmuje obszar 12 333 km², tj. 3,9% powierzchni kraju, co daje 14. miejsce wśród wszystkich regionów Polski, przed województwami świętokrzyskim i opolskim. System osadniczy województwa śląskiego składa się z 1 369 miejscowości, w tym z 71 miast, które tworzą sieć o gęstości 58 miast/10 tys. km². Gęstość ta jest dwukrotnie wyższa od średniej krajowej, wynoszącej 29 miast/10 tys. km². Głównymi elementami systemu osadniczego województwa śląskiego są Metropolia Górnośląska i Aglomeracje: Bielska, Częstochowska i Rybnicka.

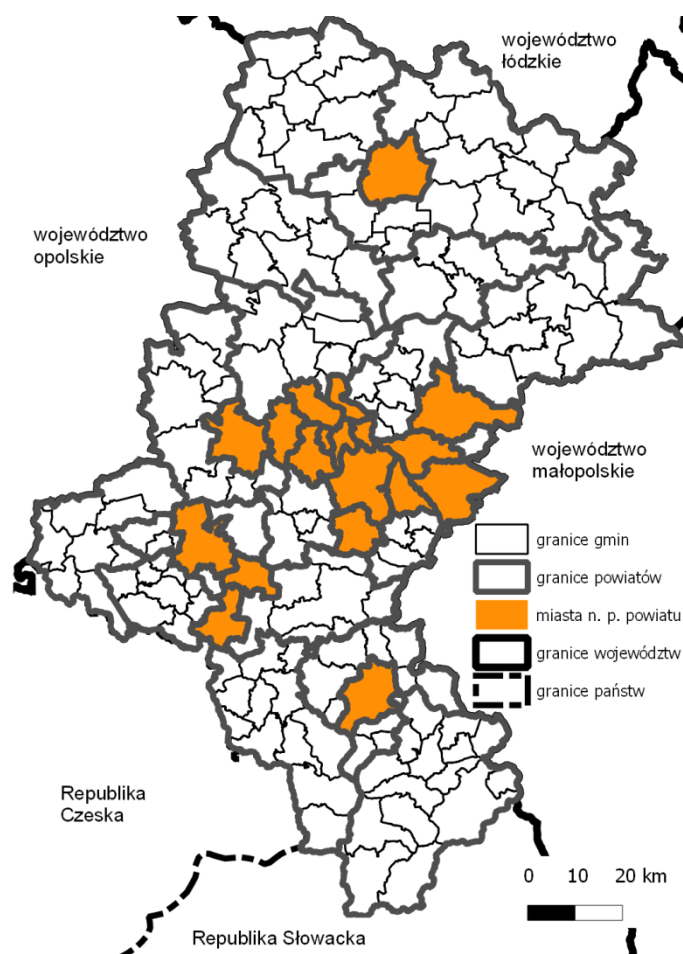
Województwo zamieszkuje 4,63 mln osób, co stanowi 12,0% ludności Polski i jest ono najbardziej zurbanizowanym regionem Polski (77,7% ludności miejskiej) oraz posiada najwyższą w kraju gęstość zaludnienia (375 osób/km², gdzie średnia krajowa to 123 osoby/km²). Pod względem liczby ludności województwo znajduje się na drugim miejscu w kraju po województwie mazowieckim (13,7%).

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY I OSADNICTWO

Województwo śląskie tworzy 167 gmin: 49 miejskich, 96 wiejskich i 22 miejsko-wiejskich. Jednostki te są zgrupowane w 36 powiatów, w tym 19 miast na prawach powiatu i 17 powiatów ziemskich. Region ten jest najbardziej zurbanizowanym obszarem w kraju. Wskaźnik urbanizacji w 2011 r. wyniósł 77,7%. Następnymi województwami o wysokim poziomie urbanizacji są dolnośląskie (69,8%) oraz zachodniopomorskie (68,8%). Dla porównania średnia dla Polski w tym samym okresie wyniosła 60,7%. Jeśli chodzi o zmiany wskaźnika w czasie to zauważa się tendencję malejącą w prawie wszystkich województwach. W stosunku do 2002 r. tylko w województwach podlaskim i podkarpackim zachowano tendencję wzrostową. W województwie śląskim wskaźnik spadł o 1,3 pp. W ramach zróżnicowania wewnątrzregionalnego zdecydowanie najbardziej zurbanizowanym terenem jest subregion środkowy (88%), a następnie subregion zachodni (76,8%). Najmniejszy odsetek liczby ludności miejskiej obserwuje się w subregionach północnym (58,5%) i południowym (50,3%).

Tereny wiejskie w województwie stanowią 69,3% powierzchni województwa i są zamieszkiwane przez 1,03 mln osób (22,3% ogółu ludności województwa). Największy odsetek obszarów wiejskich występuje w subregionie północnym (85,8%) i południowym (80%). Na tych obszarach występuje też największy odsetek ludności, który zamieszkuje obszary wiejskie (odpowiednio 41,5% i 49,7%). W subregionie zachodnim 59,8% powierzchni to tereny wiejskie, a w środkowym 58%. Obszary te zamieszkuje odpowiednio 23,2% i 12% ludności tych obszarów.

Mapa 1. Podział administracyjny województwa śląskiego.

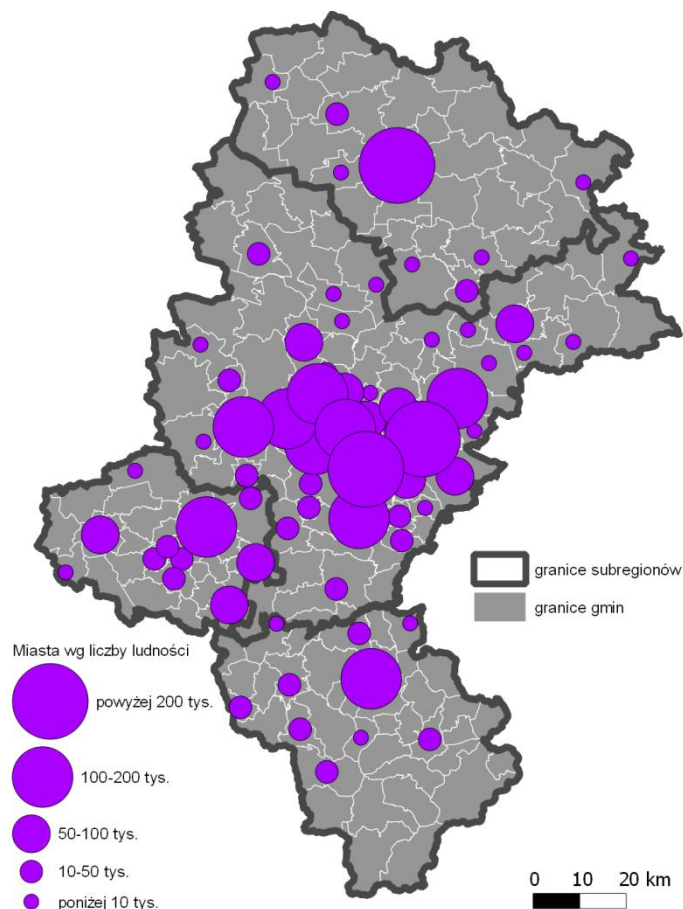

Źródło: Opracowanie własne.

Obecnie sieć miejską województwa śląskiego tworzy 71 miast funkcjonujących jako gminy miejskie (49 ośrodków miejskich, w tym 19 miast na prawach powiatu) oraz miasta zlokalizowane w gminach miejsko-

wiejskich (22 ośrodki). Ich wielkość charakteryzuje duża rozpiętość. Największym miastem w 2011 r. w regionie były Katowice – 309,3 tys. mieszkańców, a najmniejszym Sośnicowice – 1,9 tys. mieszkańców.

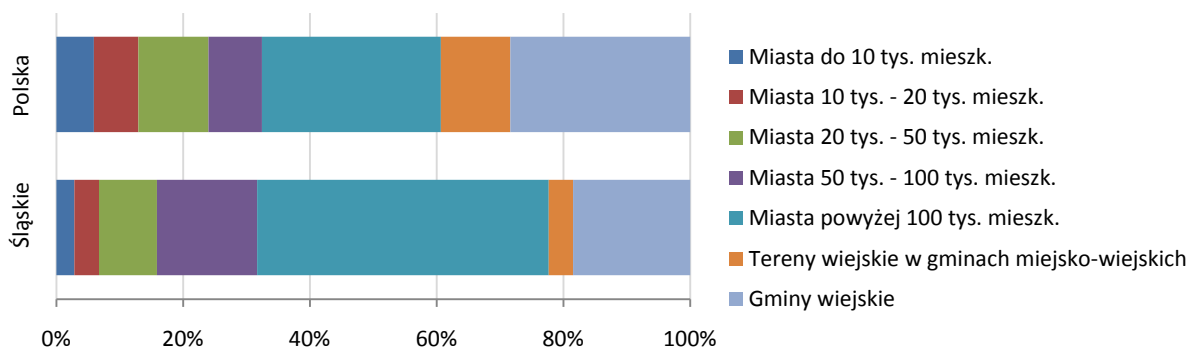
Mapa 2. Rozmieszczenie ludności w miastach w województwie śląskim w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W miastach powyżej 100 tys. osób mieszka 46% populacji województwa śląskiego, jednak w latach 2002-2011 odnotowuje się również największy względny spadek ludności w tej grupie miast (spadek o 5,3%). Do miast tych należą: Katowice, Częstochowa, Sosnowiec, Gliwice, Zabrze, Bytom, Bielsko-Biała, Ruda Śląska, Rybnik, Tychy, Dąbrowa Górnicza i Chorzów. Wzrasta natomiast liczba ludności w mniejszych miastach (10-20 tys. mieszkańców) oraz na terenach wiejskich, co odzwierciedla ogólnopolską tendencję w tym zakresie. Do grupy najmniejszych miast (poniżej 10 tys. mieszkańców) należą 24 ośrodki miejskie, w tym 12 miast o liczbie mieszkańców poniżej 5 tys., tj.: Sośnicowice, Pilica, Krzanowice, Koziegłowy, Wilamowice, Strumień, Szczekociny, Toszek, Żarki, Woźniki, Ogrodzieniec i Krzepice (miasta położone w gminach miejsko-wiejskich). W odniesieniu do danych dla całego kraju, w województwie zauważa się, że więcej osób mieszka w miastach powyżej 50 tys. mieszkańców, natomiast mniej w miastach do 50 tys. i na terenach wiejskich (biorąc pod uwagę udział procentowy).

Rysunek 1. Ludność według miejsca zamieszkania w województwie śląskim i w Polsce w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

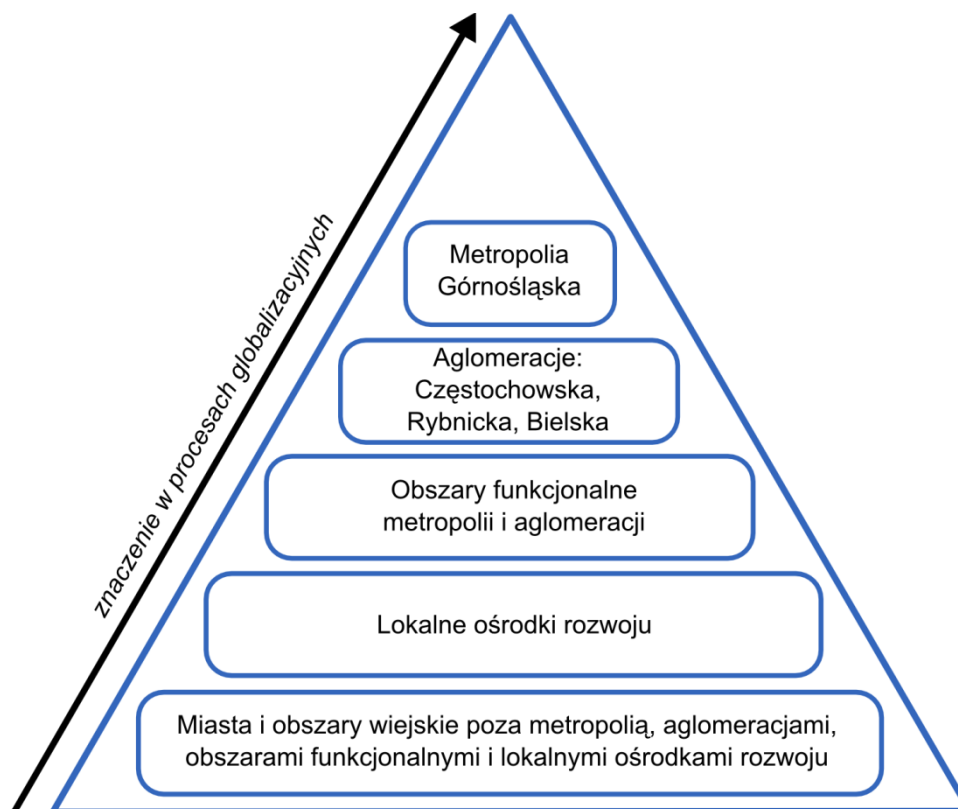
Największe miasta skoncentrowane są na terenie Metropolii i aglomeracji, dlatego szczególnie istotne jest wydzielenie obszarów o największej gęstości zaludnienia i koncentracji istotnych funkcji społeczno-gospodarczych.

Polityka rozwoju województwa prowadzona jest w oparciu o cztery subregiony: północny, środkowy, zachodni i południowy. W ramach każdego z subregionów wyróżniono określone typy przestrzeni z uwagi na pełnione przez nie funkcje, skalę ich oddziaływania i znaczenia dla rozwoju województwa, tj.:

- obszary centralne - Metropolia Górnośląska oraz aglomeracje: Częstochowska, Rybnicka i Bielska; Metropolia rozumiana jest jako główne ogniwo koncentrujące procesy rozwoju gospodarczego i społecznego województwa, a także podnoszące konkurencyjność całego regionu jako jeden z krajowych biegunów rozwoju o znaczeniu europejskim; aglomeracje to obszary koncentrujące procesy rozwoju subregionu, podnoszące konkurencyjność regionu jako ośrodki o znaczeniu krajowym i transnarodowym,
- obszary funkcjonalne Metropolii i aglomeracji są rozumiane jako tereny otaczające Metropolię lub aglomeracje, bezpośrednio z nimi powiązane w układzie przestrzennym, społecznym i gospodarczym, absorbujące procesy rozwojowe obszarów centralnych,
- lokalne ośrodki rozwoju rozumiane są jako jednostki organizujące procesy rozwoju na poziomie lokalnym, koncentrujące funkcje i usługi dla ludności.¹

¹ „Delimitacja obszarów centralnych i ich obszarów funkcjonalnych”, opracowanie RCAS, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2012.

Rysunek 2. Struktura przestrzenna województwa i obszarów polityki rozwoju.

Źródło: Opracowanie własne.

Metropolia Górnośląska

W wyniku delimitacji do Metropolii Górnośląskiej zakwalifikowano 23 miasta: Katowice, Sosnowiec, Gliwice, Zabrze, Bytom, Ruda Śląska, Tychy, Dąbrowa Górnicza, Chorzów, Jaworzno, Mysłowice, Siemianowice Śląskie, Tarnowskie Góry, Będzin, Piekary Śląskie, Świętochłowice, Knurów, Mikołów, Czeladź, Łaziska Górne, Bieruń, Radzionków i Wojkowice. W skład jej obszaru funkcjonalnego weszło natomiast 29 gmin: Psary, Wiry, Bobrowniki, Łędziny, Imielin, Świerklaniec, Gierałtowice, Pilchowice, Bojszowy, Zbrostawice, Ożarówce, Sławków, Rudziniec, Łazy, Mierzęcice, Chełm Śląski, Pyskowice, Sośnicowice, Krupski Młyn, Kobiór, Miasteczko Śląskie, Tworóg, Orzesze, Miedźna, Kalety, Siewierz, Wielowieś, Toszek, Ornontowice.

Aglomeracja Częstochowska

W wyniku delimitacji do Aglomeracji Częstochowskiej zakwalifikowana została jedynie Częstochowa. W skład jej obszaru funkcjonalnego weszły gminy: Mstów, Olsztyn, Rędziny, Kłomnice, Mykanów, Przyrów, Kruszyna, Blachownia, Konopiska, Poczesna, Janów.

Aglomeracja Rybnicka

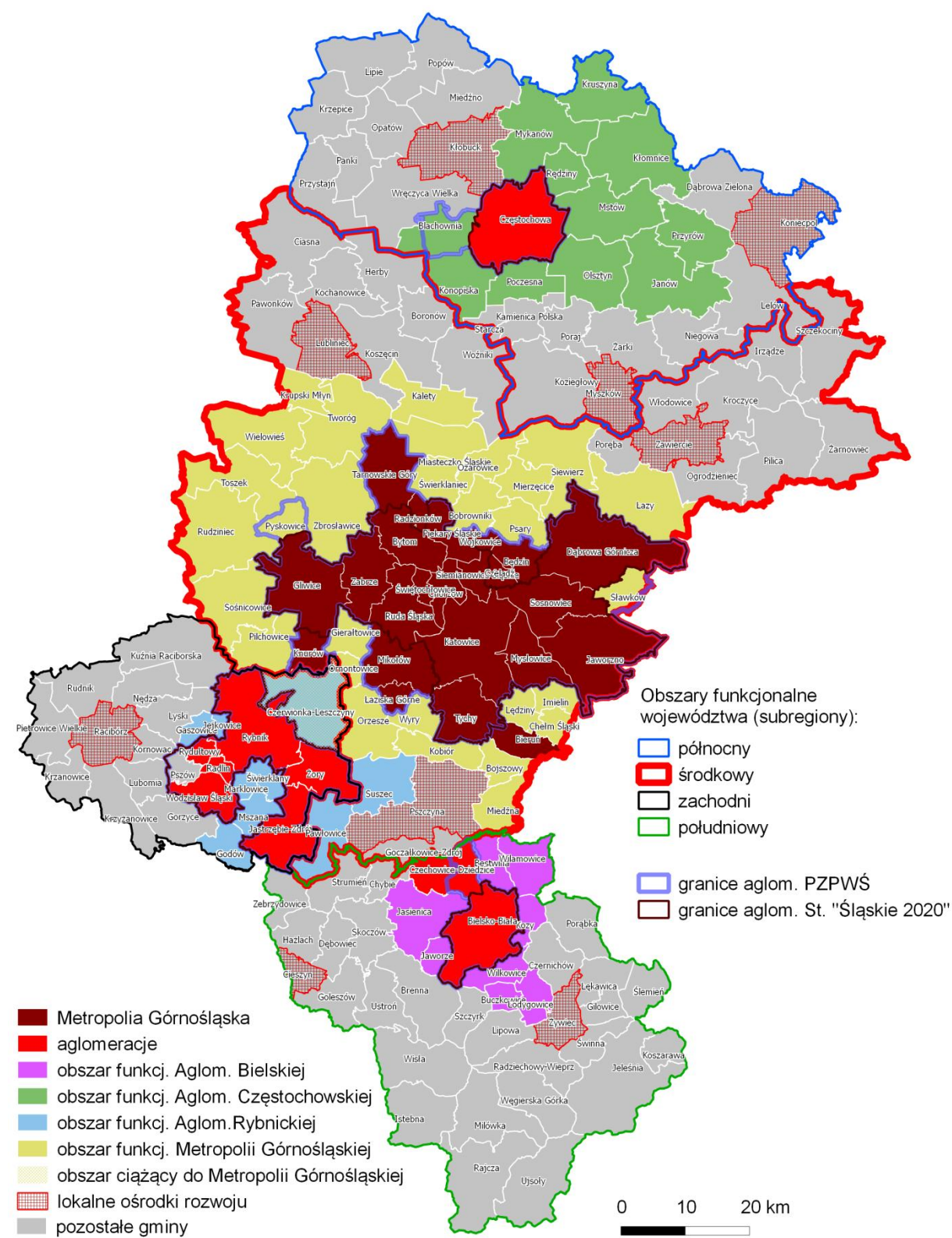
W wyniku delimitacji do Aglomeracji Rybnickiej zakwalifikowane zostały gminy: Rybnik, Jastrzębie-Zdrój, Żory, Wodzisław Śląski, Rydułtowy i Radlin. W skład jej obszaru funkcjonalnego weszły gminy: Pawłowice, Mszana, Godów, Suszec, Marklowice, Świerklany, Jejkowice, Czerwionka-Leszczyny i Gaszowice.

Aglomeracja Bielska

W wyniku delimitacji do Aglomeracji Bielskiej zakwalifikowane zostały gminy: Bielsko-Biała i Czechowice-Dziedzice. W skład jej obszaru funkcjonalnego weszły gminy: Kozy, Wilkowice, Bestwina, Jaworze, Jasienica, Buczkowice, Wilamowice i Łodygowice.

Mapa 3. Metropolia i aglomeracje oraz ich obszary funkcjonalne.

Źródło: „Delimitacja Metropolii i aglomeracji oraz ich obszarów funkcjonalnych w województwie śląskim”, opracowanie RCAS, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2012; <http://rcas.slaskie.pl/>.

Lokalne ośrodki rozwoju

Do lokalnych ośrodków rozwoju zostało zakwalifikowanych 9 miast położonych poza obszarami centralnymi i funkcjonalnymi. Należą do nich:

- Subregion północny: Kłobuck, Koniecpol, Myszków, Zawiercie;
- Subregion środkowy: Lubliniec, Pszczyna;
- Subregion zachodni: Racibórz;
- Subregion południowy: Cieszyn, Żywiec.

Obecnie na obszarze Metropolii Górnośląskiej i Aglomeracji Częstochowskiej, Rybnickiej i Bielskiej mieszka ponad 66% ludności województwa, a na terenie samej Metropolii Górnośląskiej (23 miasta, w tym 14 miast na prawach powiatu) mieszka ok. 48% ludności województwa. Poza obszarami centralnymi i funkcjonalnymi oraz lokalnymi ośrodkami rozwoju mieszka 13,2% ludności województwa.

Na liczebność miast bezpośredni wpływ mają przyrost naturalny oraz migracje mieszkańców. Zauważa się postępujący proces wyludniania dużych miast przejawiający się w osiedlaniu się ludności w miejscowościach położonych poza dużymi ośrodkami miejskimi. Proces ten dotyczy w szczególności miejscowości graniczących z Metropolią i aglomeracjami. W przypadku Metropolii Górnośląskiej większość miejscowości położonych w sąsiedztwie charakteryzowała się zarówno w latach 2002-2011 jak i w 2011 r. dodatnim saldem migracji, a część z nich położona na południe od Metropolii również dodatnim przyrostem naturalnym. Podobna sytuacja zachodzi w pobliżu Częstochowy, Bielska-Białej oraz wokół Aglomeracji Rybnickiej. Najczęściej zasiedlane są tereny wiejskie okalające aglomeracje lub mniejsze miasta. Ujemnymi wskaźnikami demograficznymi charakteryzuje się przeważająca część terenów aglomeracji oraz obszary położone na krańcach województwa: zachodnim, północno-wschodnim, oraz południowym. Miastami szczególnie dotkniętymi problemem wymywania ludności są: Toszek, Knurów, Olsztyn, Bieruń, Racibórz oraz miasta wchodzące w skład Aglomeracji Rybnickiej: Jastrzębie Zdrój i Żory.

Rozwój stref podmiejskich potwierdza także fakt wzrostu liczby mieszkań oddanych do użytkowania² oraz analiza wskaźnika wyjazdów do pracy³ opracowana na podstawie danych Izby Skarbowej w Katowicach. Największe względne wzrosty liczby mieszkań w ostatnich latach w odniesieniu do zasobów z 2010 r. obserwuje się głównie w subregionie południowym (gminy wiejskie takie jak Brenna, Lipowa, Jasienica, Jaworze, gminy miejskie: Ustroń, Wisła, Szczyrk czy miejsko-wiejskie: Wilamowice, Strumięń). Ponadto znaczny względny wzrost notuje się w gminach Bojszowy oraz Olsztyn. Największe wzrosty w ramach dużych ośrodków miejskich zauważono w Bielsku-Białej (10% wzrostu liczby mieszkań w latach 2002-2010), Tychach (7%), Żorach (6,5%) i Częstochowie (5,5%). Podobna sytuacja ma się w przypadku ilości wydanych pozwoleń na budowę budynków indywidualnych. Najwięcej wydawanych jest ich w powiatach: bielskim, cieszyńskim, żywieckim, częstochowskim, tarnogórskim, pszczyńskim, mikołowskim, gliwickim i wodzisławskim, a najmniej na terenach powiatów grodzkich takich jak: Świętochłowice, Chorzów, Siemianowice Śląskie, Piekary Śląskie, Bytom.

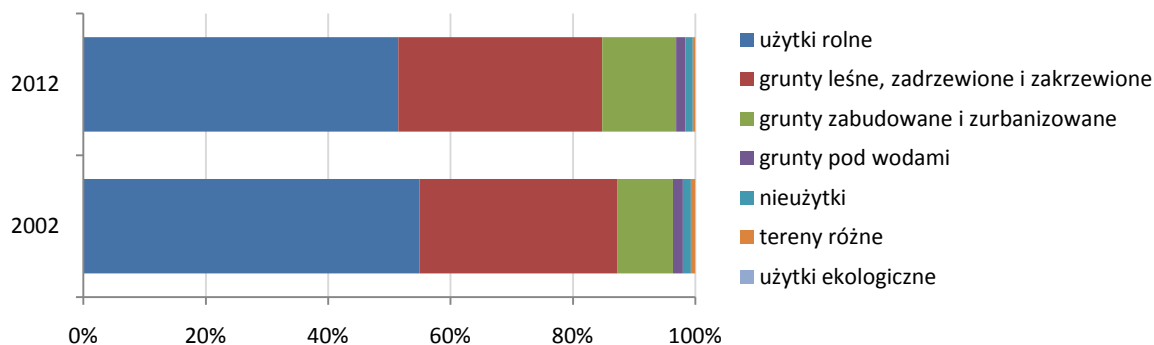
Największy odsetek ludności wyjeżdżającej do pracy z gmin kumuluje się w gminach położonych w strefach okalających duże ośrodki miejskie. Głównym kierunkiem dojazdów do pracy są duże miasta, które pełnią funkcje centrów gospodarczych generujących miejsca pracy. Gminy ościennie często stanowią dla nich wyłącznie funkcje mieszkalne.

Analizując rozmieszczenie ludności w województwie należy zwrócić uwagę na warunki osiedlania się i użytkowanie gruntów. Ponad połowę gruntów w województwie śląskim stanowią użytki rolne, jednak wartość ta w ostatniej dekadzie spadła o ponad 40 tys. ha. Zwiększeniu uległ natomiast udział terenów zabudowanych i zurbanizowanych – o prawie 38 tys. ha. Ponadto wzrosła powierzchnia gruntów leśnych, zadrzewionych i zakrzewionych o ponad 13 tys. ha.

² Mieszkania oddane do użytkowania (budynki mieszkalne) to takie których zakończenie budowy zgłoszone zostało przez inwestora powiatowemu organowi nadzoru budowlanego i organ ten nie zgłosił sprzeciwu - w drodze decyzji, lub na których użytkowanie inwestor uzyskał pozwolenie, w drodze decyzji, od organu nadzoru budowlanego.

³ Wskaźnik wyjazdów = liczba wyjeżdżających do pracy z gminy / liczba wszystkich pracujących mieszkańców gminy * 100; gdzie: liczba wszystkich pracujących mieszkańców gminy = liczba powiązań wewnątrz gminy + liczba mieszkańców wyjeżdżających na zewnątrz.

Rysunek 3. Zmiana w użytkowaniu gruntów w województwie śląskim w latach 2002 i 2012.

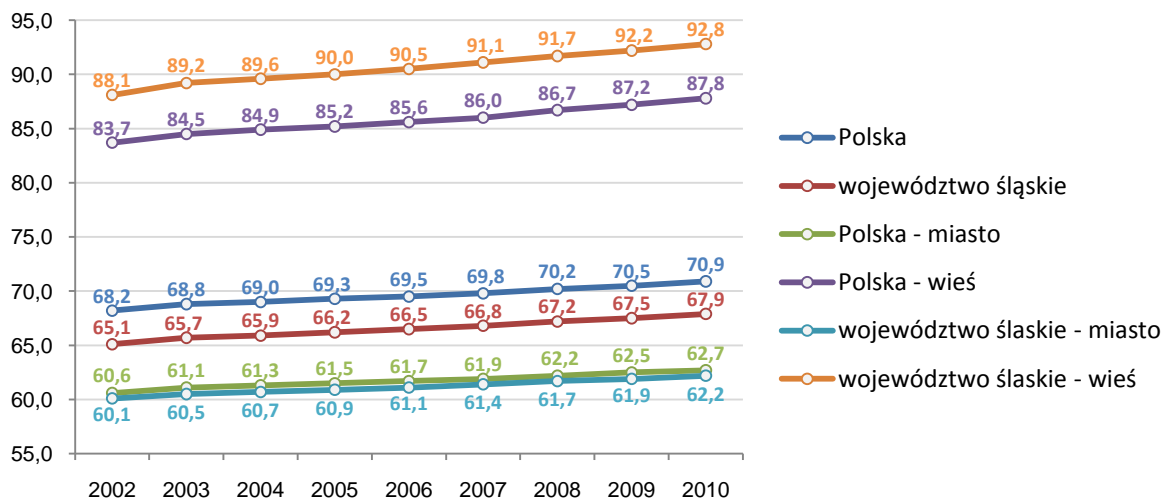

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Analiza zmian w zakresie struktury własności i sposobów użytkowania gruntów w województwie śląskim na przestrzeni lat 2002-2009”, maj 2009; „Analiza struktury własności i użytkowania gruntów w województwie śląskim w 2012 roku”, czerwiec 2012.

SYTUACJA MIESZKANIOWA

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań na przestrzeni ostatnich lat stale wzrasta. Dużo większe mieszkania zlokalizowane są na terenach wiejskich – osiągają średnią powierzchnię prawie 93 m². Dla porównania w mieście średnia powierzchnia w 2010 r. wynosiła nieco ponad 62 m². Mieszkania zlokalizowane na terenach wiejskich w województwie śląskim charakteryzują się większą powierzchnią aniżeli średnia dla całego kraju. Tylko w województwach wielkopolskim i opolskim średnia powierzchnia mieszkań na wsi jest wyższa. W przypadku mieszkań zlokalizowanych w miastach wartość dla województwa śląskiego oscyluje wokół średniej dla Polski.

Rysunek 4. Przeciętna powierzchnia mieszkania w Polsce i w województwie śląskim w latach 2002-2010 (m²).

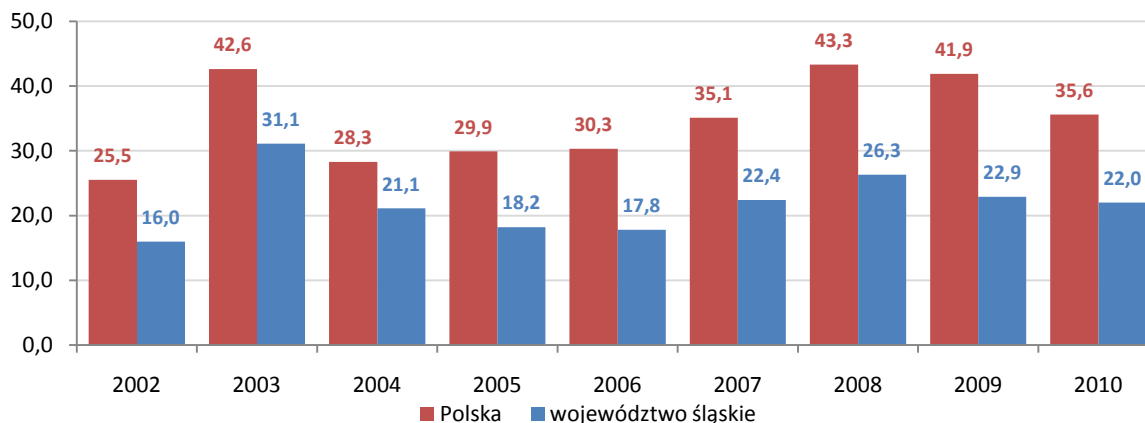

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Liczba oddawanych mieszkań w ostatnich latach ulega wahaniom. W latach 2003 i 2008 miały miejsce znaczące wzrosty liczby nowych mieszkań, podczas gdy w latach 2009-2010 następował sukcesywny spadek wartości tego wskaźnika. W porównaniu do całego kraju w województwie śląskim oddaje się dużo mniej mieszkań w przeliczeniu na liczbę ludności (22 mieszkania na 10 tys. osób w 2010 r.). Mniej mieszkań w przeliczeniu na 10 tys. ludności oddaje się tylko w województwach świętokrzyskim i opolskim, a najwięcej w mazowieckim i pomorskim. Największy odsetek oddawanych nowych mieszkań przypada na budownictwo indywidualne (ponad 70% ogółu oddanych mieszkań w województwie śląskim w 2010 r.). Najwięcej mieszkań w przeliczeniu na 10 tys. ludności oddaje się w subregionie południowym, a najmniej w subregionie środkowym.

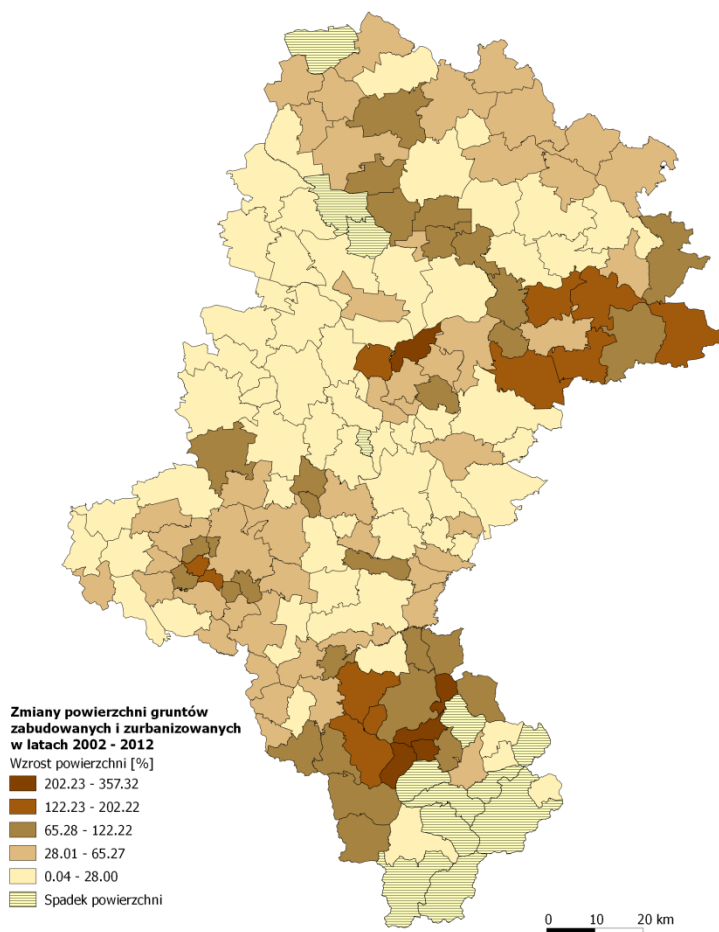
Rysunek 5. Liczba oddanych do użytkowania mieszkań na 10 tys. ludności w Polsce i w województwie śląskim w latach 2002-2010 (mieszk./10 tys. ludności).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Największa średnia powierzchnia mieszkań występuje w subregionie południowym ($79,9 \text{ m}^2$), najniższa natomiast w najbardziej zurbanizowanym obszarze województwa – subregionie środkowym ($62,7 \text{ m}^2$). Wynika to z faktu, że większość miast zlokalizowanych na terenie Metropolii Górnośląskiej charakteryzuje się największym odsetkiem zabudowy blokowej, co wiąże się również z bardzo małymi powierzchniami mieszkań zlokalizowanych w samych w miastach. Jeśli chodzi o tereny wiejskie to największe mieszkania występują w subregionie zachodnim ($102,6 \text{ m}^2$), a najmniejsze w północnym ($88,6 \text{ m}^2$).

Mapa 4. Zmiany powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych województwa śląskiego w latach 2002-2012.

Źródło: Okresowa ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego – 2013 (projekt), Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice, 7 grudnia 2012 r.

Wzrost powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych najbardziej widoczny jest w północno-wschodniej części województwa i okolicach Bielska-Białej i Cieszyna. Zabudowa zwarta i gęsta w województwie koncentruje się w ośrodkach centralnych tj. w ramach Metropolii Górnośląskiej, Aglomeracji Bielskiej, Częstochowskiej i Rybnickiej, co wiąże się także z większą gęstością zaludnienia tych terenów. Pozostałe obszary charakteryzują się zabudową rozproszoną.

Wyposażenie mieszkań w instalacje przedstawia się lepiej na terenach miejskich niż wiejskich. Jeśli chodzi o zróżnicowanie przestrzenne to najlepsze warunki w zakresie dostępności do instalacji występują w subregionie zachodnim, natomiast najgorsze w północnym i na terenach miejskich subregionu środkowego w zakresie dostępu do łazienki i centralnego ogrzewania.

Tabela 1. Informacje dotyczące ilości i wyposażenia mieszkań w subregionach województwach śląskiego w 2010 r.

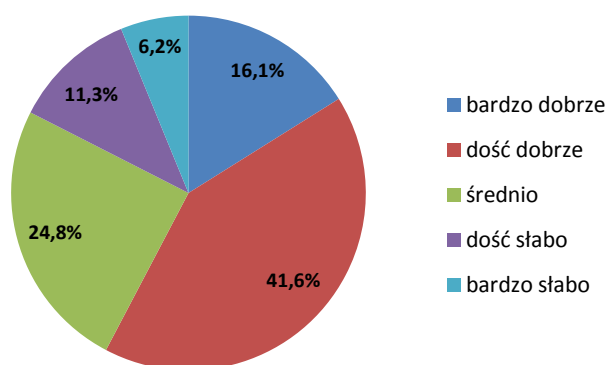
wyszczególnienie		średnia powierzchnia użytkowa mieszkań (m ²)	mieszkania oddane na 10 tys. ludności	odsetek mieszkań wyposażonych w instalacje (%)		
				wodociąg	łazienka	centralne ogrzewanie
Subregion północny	ogółem	72,8	26,0			
	miasto	63,8		97,2	91,3	81,8
	wieś	88,6		89,4	77,9	68,5
Subregion środkowy	ogółem	62,7	19,0			
	miasto	59,4		99,5	90,4	77,0
	wieś	93,3		96,5	88,9	79,9
Subregion zachodni	ogółem	77,2	20,4			
	miasto	70,6		99,3	96,5	90,8
	wieś	102,6		97,1	92,5	88,4
Subregion południowy	ogółem	79,9	33,2			
	miasto	70,7		98,8	94,6	86,8
	wieś	91,0		95,6	89,0	79,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

REWITALIZACJA I ZAGOSPODAROWANIE CENTRÓW MIAST

Mieszkańcy miast województwa śląskiego pozytywnie oceniają sposób zagospodarowania centrów ich miejscowości. W trakcie przeprowadzonych badań ankietowych prawie 58% mieszkańców oceniła pozytywnie stan zagospodarowania, a tylko nieco ponad 17% negatywnie.

Rysunek 6. Ocena sposobu zagospodarowania centrum miasta w oczach mieszkańców województwa śląskiego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego pn. „Monitoring w zakresie wybranych kwestii rozwoju województwa śląskiego”; lipiec 2012.

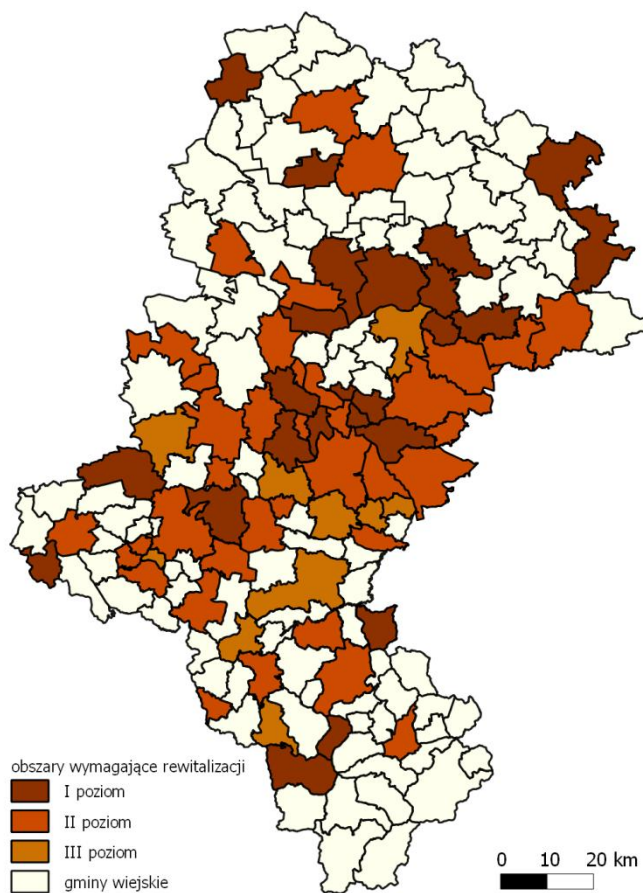
Najlepiej przez mieszkańców oceniana jest jakość i dostępność miejsc służących rekreacji takich jak tereny zielone, parki, lasy, a najgorzej miejsc służących rozrywce np. dyskoteki i puby. Mimo pozytywnej opinii mieszkańców o zagospodarowaniu centrów, należy podkreślić, że wiele miast w województwie wymaga działań rewitalizacyjnych – zarówno tych związanych z infrastrukturą jak i rewitalizacji społecznej.

Rewitalizacja to przeciwdziałanie negatywnym skutkom degradacji materialnej, funkcjonalnej i społecznej na terenach zurbanizowanych.⁴ Kwestie związane z degradacją terenów zostały poruszone w pkt. „Środowisko” niniejszego opracowania. Natomiast równie ważnym aspektem działań rewitalizacyjnych jest ich wymiar społeczny. Kwestie rewitalizacji społeczno-gospodarczej należy traktować kompleksowo wskazując w szczególności na następujące czynniki:

- społeczne – wykluczenie społeczne, ubóstwo, niski poziom edukacji,
- gospodarcze – mała liczba podmiotów gospodarczych, bezrobocie, degradacja środowiska,
- mieszkaniowe – warunki życia mieszkańców.⁵

Na podstawie przeprowadzonych analiz czynnikowych wytypowano miasta, które w szczególności są zagrożone utraceniem swoich funkcji społeczno-gospodarczych. Obszary te zostały przedstawione na rysunku poniżej.

Mapa 5. Obszary wymagające rewitalizacji w województwie śląskim.⁶

Źródło: „Terytorializacja w kontekście Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Ujęcie regionalne województwa śląskiego”, opracowanie RCAS, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2012; http://rcas.slaskie.pl/pl/artukul/zeszyty_rcas/1355729951/0/297.

W ramach programów współfinansowanych z funduszy europejskich prowadzone są także nabory na inwestycje rewitalizacyjne. W latach 2004-2006 w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) w województwie zrealizowano 54 projekty o łącznej wartości ponad 266

⁴ „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych – ocena procesu i identyfikacja pożądanych kierunków działania podmiotów publicznych i prywatnych w województwie śląskim”. Raport końcowy. FUNDEKO Korbel, Krok-Baściuk Sp. J., Katowice 2011 r.

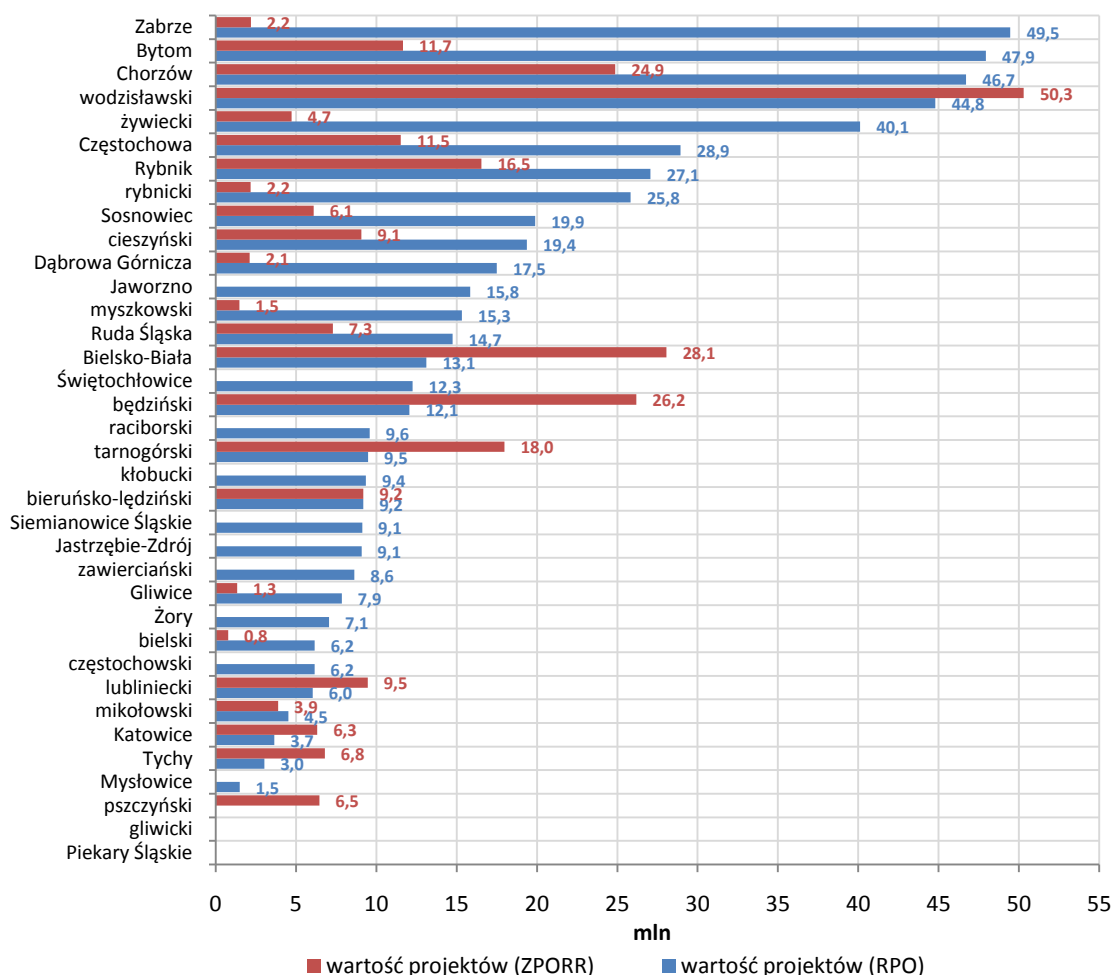
⁵ „Terytorializacja w kontekście Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Ujęcie regionalne województwa śląskiego”, RCAS, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2012.

⁶ I poziom – miasta o niskim poziomie i powolnym tempie rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych; II poziom – miasta o niskim poziomie i intensywnym tempie rozwoju lub o wysokim poziomie i powolnym tempie rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych; III poziom – miasta o wysokim poziomie i intensywnym tempie rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych.

mln zł. W obecnym (lata 2007-2013) okresie programowania w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego (RPO WSL) podpisano 81 umów o łącznej wartości ponad 560 mln zł.⁷ Projekty realizowane w ramach działań dedykowanych temu problemowi obejmują różne inwestycje pod względem rodzajowym. Wiążą się zarówno z adaptacją terenów przemysłowych, powojennych na cele rekreacyjne, kulturowe, ale także z modernizacją budynków, przestrzeni publicznej i infrastruktury komunalnej. Najwięcej projektów realizowanych jest w subregionie środkowym, a najmniej w północnym. Największą aktywnością w realizacji inwestycji rewitalizacyjnych (mierzoną łączną wartością projektów w latach 2004-2012) charakteryzują się powiat wodzisławski (95 mln zł), Chorzów (71,6 mln zł) i Bytom (59,3 mln zł). Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że inwestycje wpisujące się w definicję rewitalizacji mogą być różnie rozumiane i często są finansowane także w ramach środków własnych lub innych działań i programów. Na przykład w ramach Inicjatywy JESSICA w województwie śląskim zostały już podpisane 3 umowy na inwestycje w gminach Tychy, Czechowice-Dziedzice i Katowice.

Potrzeby w zakresie rewitalizacji są znacznie większe o czym świadczy liczba projektów składanych w ramach poszczególnych naborów wniosków.

Rysunek 7. Wartość zrealizowanych projektów rewitalizacyjnych w ramach ZPORR 2004-2006⁸ i RPO WSL 2007-2013⁹ w województwie śląskim (zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.slaskie.pl oraz danych wewnętrznych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

⁷ Podsumowanie listy projektów – październik 2012r.

⁸ Projekty w ramach działań: 3.2 Obszary podlegające restrukturyzacji oraz 3.3 Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojenne.

⁹ Projekty w ramach działań: 6.2.1 Rewitalizacja – „duże miasta” i 6.2.2 Rewitalizacja – „małe miasta”. Wartość i ilość projektów - stan na 15.10.2012 r.

WSPÓŁPRACA TERYTORIALNA WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Priorytety współpracy zagranicznej Województwa Śląskiego zostały przyjęte Uchwałą III/38/1/2009 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 20 maja 2009 r. w sprawie: ustalenia *Priorytetów współpracy zagranicznej Województwa Śląskiego*.

Cele współpracy zagranicznej:

1. wszechstronny rozwój Województwa Śląskiego,
2. pozyskiwanie wiedzy i doświadczeń w zarządzaniu regionem korzystając z doświadczeń regionów państw Unii Europejskiej o podobnej strukturze gospodarki i potencjale ludnościowym,
3. promocja i wspieranie dobrych praktyk w zakresie samorządności na poziomie regionalnym i lokalnym,
4. wspieranie środowisk polonijnych poza granicami kraju,
5. wspieranie kontaktów międzynarodowych na poziomie samorządów regionalnych i lokalnych,
6. promocja Województwa Śląskiego.

Uchwała ta uchyliła wcześniejszą Uchwałę Nr I/15/2/1999 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 28 grudnia 1999 r. w sprawie: ustalenia *priorytetów współpracy zagranicznej Województwa Śląskiego*, z późniejszymi zmianami.

W grudniu 1999 r. Sejmik Województwa Śląskiego uchwalił priorytety współpracy zagranicznej Województwa Śląskiego uwzględniając partnerów zagranicznych byłych województw: bielskiego, częstochowskiego i katowickiego. Władze Województwa Śląskiego zwróciły się do wszystkich tych partnerów z informacją o utworzeniu w Polsce województw samorządowych i zaproszeniem do współpracy. W latach 2001 – 2002 Sejmik Województwa Śląskiego wprowadził do Uchwały zmiany, poprzedzone debatą nt. kierunków współpracy. Sejmik potwierdził wolę kontynuowania i rozwijania współpracy w odniesieniu do partnerów zagranicznych, wyrażających również wolę kontynuacji współpracy. Usunięto z listy partnerów te regiony, które nie odpowiadały na propozycję Województwa Śląskiego dotyczącą współpracy, dopisano tych partnerów, z którymi rozpoczęto realizację wspólnych projektów, albo które, jak Kraj Morawsko - Śląski czy Kraj Żyliński, zostały utworzone jako szczebel regionalny w wyniku reformy administracji (współpraca na pograniczu polsko-czeskim i polsko-słowackim była realizowana dużo wcześniej - na płaszczyźnie euroregionów, jak również w ramach porozumień dotyczących międzyregionalnej współpracy byłego Województwa Bielskiego).

Ponadto uzupełniono Uchwałę o organizacje międzynarodowe, które ze względu na zakres działań zostały uznane przez Sejmik za interesującą płaszczyznę wymiany doświadczeń międzyregionalnych. W ramach działalności w organizacjach międzynarodowych Województwo Śląskie jest m. in. aktywnym członkiem Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego – ERIH. W związku z akcesją Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. zrealizowały się cele współpracy określone w *Priorytetach z 1999 r.* w zakresie przygotowania do członkostwa. Nowe Priorytety porządkują i aktualizują zapisy wprowadzając tekst jednolity uwzględniający modyfikacje przyjęte przez Sejmik w okresie 2001-2004 oraz nowe kierunki współpracy.

Obecnie Województwo Śląskie posiada liczne porozumienia zawarte z następującymi partnerami (rok zawarcia porozumienia w nawiasach): Nord-Pas de Calais (Francja, 1999, 2012), Kraj Związkowy Północna Nadrenia-Westfalia (RFN, 2000, 2008), Departament Dolnego Renu (Francja, 2000, 2010), Borsod-Abauj-Zemplen (Węgry, 2001), Obwód Lwowski (Ukraina, 2001), Kraj Morawsko-Śląski (Republika Czeska, 2001), Obwód Czerniowiecki (Ukraina, 2002), Walia (Wielka Brytania, 2002), Samorządowy Kraj Żyliński (Republika Słowacka, 2002), Kraj Związkowy Styria (Republika Austrii, 2004), Okręg Suczawa (Rumunia, 2000), Autonomiczny Region Asturii (Hiszpania, 2004), Obwód Doniecki (Ukraina, 2005), Adżarska Republika Autonomiczna (Gruzja, 2011), Prowincja Liaoning (ChRL, 2012). Podpisano również list intencyjny z Regionem Zachodniej Gotalandii (Szwecja, 2004).

Współpraca Województwa Śląskiego z Regionem Walonii oraz Wspólnotą Francuską Belgii zapoczątkowana w 1999 r. opiera się na trzyletnich Programach wykonawczych, stanowiących wypełnienie Umowy o współpracy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Wspólnoty Francuskiej Belgii i Rządem

Regionu Walonii, zawartej 10 października 1996 r. oraz Umowy o współpracy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Komisją Wspólnotową Francuską Regionu Stołecznego Brukseli zawartej 29 listopada 2004 r.

Współpraca międzynarodowa prowadzona przez Województwo Śląskie opiera się na zasadach partnerstwa i polega głównie na pozyskiwaniu wiedzy i wymianie doświadczeń oraz dobrych praktyk w dziedzinach określonych w zawartych porozumieniach międzyregionalnych. Najbardziej intensywne kontakty charakteryzują aktualnie współpracę z partnerami: niemieckim, francuskim oraz czeskim i słowackim, a także nowymi partnerami z Chin i Gruzji. Intensywność tych kontaktów wynika m.in. z podobieństwa problematyki związanej ze strukturą regionów partnerskich, z zaangażowania uczestników (aktorów) współpracy. Większość regionów partnerskich Województwa Śląskiego charakteryzuje się podobnymi doświadczeniami związanymi z restrukturyzacją monokultur przemysłowych, co stworzyło pole do wspólnych działań, wymiany wiedzy i doświadczeń oraz realizacji wspólnych projektów. W szczególności współpraca z Północną Nadrenią-Westfalią i regionem Nord-Pas de Calais nawiązuje do przemysłowego charakteru regionów partnerskich i obejmuje m.in. wymianę doświadczeń w takich dziedzinach jak: zarządzanie obszarem aglomeracyjnym, rewitalizację obszarów poprzemysłowych, kulturę industrialną oraz wymianę dobrych praktyk w zakresie marketingu terytorialnego i wykorzystania obiektów poprzemysłowych na cele związane z turystyką i kulturą.

Współpraca zagraniczna realizowana jest m. in. poprzez realizację wspólnych projektów, wymianę doświadczeń i dobrych praktyk w obszarach interesujących obie strony. Do głównych dziedzin współpracy, w ramach których realizowane są projekty, należą: gospodarka, kultura, dziedzictwo przemysłowe, polityka społeczna, promocja turystyczna.

Najważniejsze projekty realizowane w ramach współpracy międzynarodowej z partnerami zagranicznymi Województwa Śląskiego w latach 2010- 2012.

PÓŁNOCNA NADRENIA-WESTFALIA

KULTURA PRZEMYSŁOWA

- wizyty studyjne dotyczące wykorzystania zabytków przemysłowych dla potrzeb kulturalnych i turystycznych;
- organizacja konferencji z partnerami niemieckimi :
  - *Paradygmat innowacji – dziedzictwo kulturowe na obszarach przemysłowych Niemiec i Polski* konferencja współorganizowana m.in. przez Muzeum Śląskie oraz Muzeum Przemysłu w Dortmundzie,
- współpraca i wymiana kulturalna dotycząca Nocy Kultury Przemysłowej „ExtraSchicht” i INDUSTRIADY - Święta Szlaku Zabytków Techniki.

KULTURA

W roku 2011 zainicjowany został Sezon Kultury Północnej Nadrenii-Westfalii w Polsce 2011/2012. W Warszawie, Wrocławiu, Katowicach, Poznaniu, Krakowie i innych miastach Polski został zaprezentowany pod hasłem *Tam'Tam*, multidyscyplinarny bogaty program kulturalny.

- koncert Orkiestry Kameralnej Miasta Tychy AUKSO oraz *Deutsche Kammerakademie Neuss am Rhein* pod dyрекcją Marka Mosia,
- koncert ChorWerk Ruhr oraz Akademickiej Orkiestry Symfonicznej Akademii Muzycznej w Katowicach,
- koncert zespołu Concerto Köln,
- badanie świata i przestrzeni kosmicznej: Escape Enter/Młodzi Media Sztuka, przedstawienie: sąsiedztwo: Escape Enter/Młodzi Media Sztuka.

W ramach współpracy zostały zrealizowane następujące wystawy:

- *Struktura i architektura* zaprezentowana w Muzeum Śląskim,
- *Żelazne Światy* prezentowana w Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze,

- *Szlak Kultury Przemysłowej Zagłębia Ruhry* prezentowana w ZKWK Guido w Zabrze,
- „*Industrialne opowieści - Szlak Zabytków Techniki Województwa Śląskiego*” prezentowana w kopalni Zollverein w Essen.

STRATEGIA I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Współpraca w tej dziedzinie, realizowana z *Bezirksregierung Köln*, obejmowała:

- organizację i finansowanie transportu publicznego,
- transport kombinowany w zakresie ruchu towarowego,
- wdrażanie Dyrektywy INSPIRE, monitorowanie rozwoju w aspekcie przestrzennym,
- wspieranie rozwoju potencjałów endogenicznych obszaru NRW, rozwój funkcji Metropolitalnych na obszarach aglomeracji miejskich.

REGION NORD-PAS DE CALAIS

W roku 2011 oba regiony współpracowały głównie w dziedzinie promocji i turystyki ze szczególnym uwzględnieniem obiektów dziedzictwa przemysłowego. Zapoczątkowano wymianę obejmującą francuskie doświadczenia, w tym także savoir-faire samorządów, instytucji odpowiedzialnych za promocję, m.in. placówek muzealnych, związane z:

- realizacją projektu pn. "Górnicy Świata", obejmującego udokumentowanie śladów kultury górniczej w regionie Nord-Pas de Calais,
- przygotowaniem i wniesieniem aplikacji o uznanie byłego Zagłębia Węglowego w regionie Nord-Pas de Calais za światowe dziedzictwo kultury Unesco.

W ramach wydarzeń nawiązujących do Polskiej Prezydencji w Radzie Unii Europejskiej z inicjatywy Ambasady RP w Paryżu, przy współudziale środowisk gospodarczych i samorządów obu regionów w dniach 28-29 listopada 2011 r. odbyło się w Lille Forum Gospodarcze z udziałem firm polskich i francuskich połączone z konferencją na temat potencjału i atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej województwa śląskiego.

WSPÓŁPRACA TRÓJSTRONNA

Realizowana we współpracy z Północną Nadrenią-Westfalią i Regionem Nord-Pas de Calais obejmuje trzy priorytetowe obszary współpracy: 1. przekształcanie gospodarcze, ekologiczne, społeczne i kulturalne terytoriów, 2. mobilność młodych oraz 3. kultura regionalna. W ramach wyżej wymienionych obszarów współpracy realizowane są obecnie trzy projekty współpracy i wymiany doświadczeń (corocznie, naprzemiennie na terytorium jednego z regionów partnerskich):

1. konferencja nt. waloryzacji dziedzictwa przemysłowego i kultury przemysłowej (6-8.10.2010 Gelsenkirchen - konferencja pt. „Promocja i prezentacja dziedzictwa przemysłowego w regionach partnerskich Regionalnego Trójkąta Weimarskiego”, 29-30.09.2011 Katowice - konferencja „Dziedzictwo przemysłowe i Web 2.0”, podczas której zaprezentowano najlepsze przykłady wykorzystania nowych mediów m.in. blogi, serwisy społecznościowe, technologie mobilne, geocaching w procesie popularyzowania kultury industrialnej wśród internautów. Konferencja w 2012 r. pt. „Tworzenie szlaków tematycznych – klasyfikacja obiektów/kryteria wyboru/ jakość usług” planowana jest w Gelsenkirchen,
2. spotkanie poświęcone mobilności młodych ludzi (tzw. Szczyty Młodzieży), odbywające się od 2001 r., w 2012 r. organizatorem spotkania z tematem przewodnim: "Europa w obliczu kryzysu - więcej rygoru czy solidarności?" było Województwo Śląskie,
3. spotkanie lub inna wspólnie uzgodniona forma wymiany na temat kultury i dziedzictwa kulturowego. Ta forma współpracy zainicjowana przez partnera niemieckiego w 2011 r., kiedy to w ramach projektu pn. LITtERATTROJKA w dniach 6-7 grudnia miały miejsce: debata literacka w Dusseldorfie z udziałem trzech pisarzy reprezentujących trzy regiony partnerskie oraz spotkanie z młodzieżą licealną w Essen. Autorzy czytali fragmenty swoich utworów, komentowali je, mówili na

temat źródeł swoich inspiracji literackich i znaczenia/ obecności miejsca swego pochodzenia czy zamieszkania w ich twórczości.

W terminie 5-22 listopada 2012 r. odbyło się drugie wydarzenie kulturalne (projekt pn. CULTUR'aTRIUM), tym razem w Regionie NPdC, z udziałem dwóch pisarzy niemieckiego i francuskiego oraz fotografa wytypowanego przez nasz region. Zakłada ono wspólny pobyt - tzw. rezydencję artystyczną w Loos-en-Gohelle na terenie byłego Zagłębia Węglowego i wspólną "refleksję artystyczną i kulturalną nad ewolucją terytoriów i ich transformacją". Powstałe utwory literackie, fotografie, inspirowane krajobrazem, spotkaniami i debatami z mieszkańcami, ONG zostaną skompilowane, ich prezentacja zaplanowana jest na początek 2013 r.

WALONIA

W Programie wykonawczym na lata 2011-2013 znalazły się dwa projekty zgłoszone przez Województwo Śląskie, oba dotyczące sektora priorytetowego: "Przedsiębiorczość, polityka innowacyjności i rozwój terytorialny w społeczeństwie poprzemysłowym":

- projekt II.3 "Zintegrowane zarządzanie nieużytkami poprzemysłowymi - narzędzie odnowy przestrzennej i społeczno-gospodarczej regionów o tradycjach przemysłowych" z udziałem po stronie polskiej obok Urzędu Marszałkowskiego także Głównego Instytutu Górnictwa,
- projekt II.4 "Rekultywacja nieużytków poprzemysłowych powiązana z produkcją energii odnawialnej" z udziałem po stronie polskiej obok Urzędu Marszałkowskiego także Eurocentrum Parku Naukowo-Technologicznego w Katowicach.

DOLNY REN

W roku 2011 partnerzy współpracowali w zakresie promocji poprzez:

- prezentację podczas imprez targowych GLOB w Katowicach (marzec) i SITV w Colmar (listopad),
- wymianę doświadczeń dotyczących produktu regionalnego (study tour dla śląskich producentów produktów tradycyjnych w Alzacji).

Inne dziedziny:

- kontynuacja współpracy w zakresie polityki społecznej: współpraca GWSP w Mysłowicach i KPSS w Chorzowie ze Stowarzyszeniem Social Sans Frontieres z Dolnego Renu (wymiana doświadczeń w dziedzinie gerontologii, seminarium robocze nt solidarności międzypokoleniowej);
- kontynuacja wymiany doświadczeń w zakresie funkcjonowania struktur współpracy transgranicznej (Euroregion Śląsk Cieszyński - Eurodystrykt Regio PAMINA, EuroInstytut z Kehl).

KRAJ MORAWSKO-ŚLĄSKI I SAMORZĄDOWY KRAJ ŻYLIŃSKI

Współpraca związana z utworzeniem EUWT - Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej TRITIA z o.o. przez cztery regiony: Kraj Morawsko-Śląski, Samorządowy Kraj Żyliński, Województwo Śląskie oraz Województwo Opolskie.

Udział w projektach przygotowujących działanie EUWT TRITIA z o.o.

„Strategie systemowej współpracy instytucji publicznych Kraju Morawsko-Śląskiego, Województwa Śląskiego i Opolskiego” w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska - Rzeczpospolita Polska 2007-2013 (POWT RCz-RP 2007-2013).

„Innowacyjna współpraca (Innowacyjny rozwój współpracy transgranicznej instytucji Województwa Śląskiego i Samorządowego Kraju Żylińskiego)” w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska - Republika Słowacka 2007-2013 (PWT PL-SK 2007-2013).

ADŻARIA (GRUZJA)

Staże lekarzy z Adżarskiej Republiki Autonomicznej (Gruzja) w Śląskim Centrum Chorób Serca w Zabrzu.

PROWINCJA LIAONING (CHINY)

- w dniach 19-23 maja 2010 r. w Polskim Pawilonie na Wystawie EXPO w Szanghaju trwały Dni Śląskie. Delegacja Województwa Śląskiego odbyła szereg spotkań i seminariów biznesowych.
- wizyta w dniach 14-17 września 2010 r. delegacji Prowincji Liaoning w Województwie Śląskim. W ramach wizyty odbyło się oficjalne spotkanie władz Województwa Śląskiego z przedstawicielami Prowincji Liaoning oraz spotkanie z przedstawicielami przemysłu ciężkiego naszego regionu, delegacja odwiedziła również Śląskie Centrum Chorób Serca w Zabrzu.
- w dniach 13-17 października 2010 r. w Województwie Śląskim przebywała delegacja biznesowa z Prowincji Liaoning składająca się z przedstawicieli branży górniczej, kolejowej oraz energetycznej. W ramach wizyty delegacja uczestniczyła w III Kongresie Polityki Gospodarczej Śląskie 2013+, podczas którego zorganizowany został workshop z polską branżą górniczą, maszynową oraz energetyczną.
- 17 czerwca 2011 r. Województwo Śląskie odwiedziła delegacja Prowincji Liaoning. Podczas wizyty odbyły się rozmowy pomiędzy władzami województwa śląskiego i prowincji Liaoning z udziałem przedstawicieli stref ekonomicznych/parków technologicznych obu stron.
- w maju 2012 r. – wizyta oficjalnej delegacji Województwa Śląskiego oraz misja gospodarcza przedsiębiorców i delegacja reprezentantów wyższych uczelni z województwa śląskiego w Sienyang w Prowincji Liaoning (ChRL) – z udziałem Marszałka Województwa Śląskiego (24 maja zawarto porozumienie o współpracy Województwa Śląskiego i Prowincji Liaoning);
- w czerwcu 2012 r. - wizyta Wicegubernatora Prowincji Liaoning w województwie śląskim;
- wrzesień 2012 r. - wizyta delegacji władz Prowincji z udziałem Sekretarza Partii, Stałego Wiceprzewodniczącego Regionalnego Kongresu Ludowego Prowincji Liaoning; strona chińska zaproponowała utworzenie w Województwie Śląskim Instytutu Konfucjusza, jednostki, której głównym celem jest promowanie języka oraz kultury chińskiej. Uniwersytet Śląski wyraził zainteresowanie powyższą inicjatywą, zainteresowany jest również pozyskaniem lektorów dla rozwijanego obecnie programu nauki języka chińskiego w Instytucie Języka Angielskiego Wydziału Filologicznego UŚ. Ponadto, strona polska zaproponowała utworzenie lektoratu języka polskiego na Uniwersytecie Północno-wschodnim Prowincji Liaoning.

Przeszkodą w realizacji zadań w ramach współpracy z partnerami województwa śląskiego mogą okazać się przede wszystkim trudności finansowe partnerów oraz brak zaangażowania ze strony uczestników/instytucji współpracujących. W kolejnych latach przewiduje się, zgodnie z uchwalonymi przez Sejmik priorytetami, kontynuację dotychczasowych dziedzin współpracy z partnerami zagranicznymi.

OBSZAR WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ, TRANSNARODOWEJ I MIĘDZYREGIONALNEJ

Wsparciem dla rozwoju współpracy terytorialnej są programy unijne, z których mogą być realizowane projekty zarówno o charakterze transgranicznym, międzyregionalnym jak również transnarodowym.

Współpraca transgraniczna realizowana jest na obszarach przygranicznych m.in. w ramach Euroregionów tj.: Euroregionu Silesia, Euroregionu Śląsk Cieszyński i Euroregionu Beskidy. W przyszłości będzie realizowana także na obszarze Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej TRITIA z o.o.

EUROREGION SILESIA

Euroregion Silesia został utworzony w wyniku podpisania 20 września 1998 r. umowy o współpracy między polskim Stowarzyszeniem Gmin Dorzecza Górnej Odry a Regionalnym Stowarzyszeniem ds. Czesko-Polskiej Współpracy Śląsk Opawski, dziś Euroregionem Silesia-CZ.

Położony na pograniczu województwa śląskiego, opolskiego i Kraju Morawsko-Śląskiego obejmuje swym zasięgiem:

po polskiej stronie – powiat raciborski (Racibórz, Kornowac, Rudnik, Krzanowice, Kuźnia Raciborska, Krzyżanowice, Pietrowice Wielkie), **głubczycki** (Kietrz, Baborów, Głubczyce, Branice), **wodzisławski** (Lubomia, Wodzisław Śląski, Gorzyce, Pszów, Marklowice, Mszana, Rydułtowy), **rybnicki** (Lyski).

po czeskiej stronie – Opava: gminy Bolatice, Brumovice, Branka i Opavy, Budišovice, Čermná ve Slezsku, Dolní Životice, Háj ve Slezsku, Hať, Hlavnice, Hlubočec, Hněvošice, Holasovice, Hrabyně, Chlebičov, Kobeřice, Kozmice, Kyjovice, Melč, Mikolajice, Mokré Lazce, Neplachovice, Nové Sedlice, Oldřišov, Píšť, Pustá Polom, Rohov, Slavkov, Služovice, Stěbořice, Strahovice, Sudice, Šilheřovice, Štítina, Těškovice, Uhlířov, Velké Heraltice, Velké Hoštice; miasta: Budišov nad Budišovkou, Dolní Benešov, Hlučín, Hradec nad Moravicí, Kravaře, Vítkov, Opava, Litultovice , **Bruntál** – Horní Životice, Sosnová, Staré Heřminovy, Horní Benešov, , **Nový Jičín** – część, **Ostrava-město** – gminy: Čavisov, Dolní Lhota, Horní Lhota, Velká Polom, Ostrava, powiat Nový Jičín: miasta: Fulnek, Nový Jičín, Odry

Do Euroregionu należą również 4 stowarzyszone organizacje członkowskie (wspierające): Uniwersytet Śląski w Opawie, Powiatowa Izba Gospodarcza Opawa, Macierz Śląska Opawa, Lokalna Grupa Działania Opavsko.

Zgodnie ze statutem głównym przedmiotem działalności Euroregionu jest wspieranie i realizacja współpracy polsko-czeskiej na obszarze regionów przygranicznych w celu zmniejszenia negatywnego wpływu istniejącej granicy państwowej, zapewnienia równomiernego rozwoju obszaru przygranicznego na obu stronach granicy i tym samym umożliwienia płynnej integracji tego obszaru w ramach Unii Europejskiej.

W działalności statutowej władze Euroregionu Silesia zobowiązały się do rozwiązywania wspólnych problemów w dziedzinie infrastruktury transportowej i przejść granicznych, względnie miejsc przekraczania granicy państwowej; rozwiązywania wspólnych problemów w dziedzinie środowiska; wspierania rozwoju turystyki i ruchu turystycznego w regionie przygranicznym; współpracy pomiędzy szkołami i młodzieżą po obu stronach granicy państwowej; współpracy transgranicznej innych podmiotów po obu stronach granicy państwowej, troszczenia się o wspólne dziedzictwo kulturowe; wspierania rozwoju kultury, edukacji i sportu w regionie przygranicznym; wymiany doświadczeń i informacji w dziedzinie rynku pracy; współpracy w dziedzinie gospodarczej i handlowej; profilaktyki oraz rozwiązywania skutków klęsk żywiołowych; wspólnego planowania rozwoju regionu przygranicznego; przekazywania informacji o regionie przygranicznym oraz zapewnienia jego prezentacji; wspierania idei integracji europejskiej.

EUROREGION ŚLĄSK CIESZYŃSKI

Umowa o jego utworzeniu została podpisana 22 kwietnia 1998 r. przez Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza” ze strony polskiej i Regionální sdružení cesko-polské spolupráce Tešínského Slezska ze strony czeskiej.

Obejmuje swym zasięgiem:

po stronie polskiej – Brenną, Jastrzębie Zdrój, Chybie, Jaworze, Cieszyn, Skoczów, Dębowiec, Strumień, Golezów, Ustroń, Hażlach, Wisłę, Istebną, Zebrzydowice, Jasienicę i Powiat Cieszyński

po stronie czeskiej – Związek miast i gmin powiatu Karviná: Albrechtice, Chotěbuz, Bohumín, Karviná, Dětmárovice, Petrovice u Karviné, Dolní Lutyně, Petřvald, Doubrava, Rychvald, Havířov, Stonava, Horní Suchá, Těrlícko, Orlová; Regionalna rada rozvoju i spoluprácy w Třinci: Bystřice, Řeka, Český Těšín, Smilovice, Hnojník, Střítež, Horní, Tošanovice, Třanovice, Jablunkov, Třinec, Komorní Lhotka, Vělopolí, Vendryně, Mosty u Jablunkova, Ropice; Stowarzyszenie gmin Jablunkovska: Bocanovice, Košařiska, Bukovec, Písečná, Dolní Lomná, Mosty u Jablunkova, Horní Lomná, Návsí, Hrádek, Nýdek, Hřava, Bystřice, Jablunkov, Vendryně

Zgodnie z umową o współpracy regionalnej Euroregion wspiera rozwój w obszarach przygranicznych, a zwłaszcza w takich dziedzinach jak: wymiana doświadczeń i informacji dotyczącej rozwoju regionu, wymiana doświadczeń i informacji dotyczących rynku pracy, współpraca przy planowaniu przestrzennym, rozwiązywanie wspólnych problemów w dziedzinie transportu, komunikacji i łączności oraz bezpieczeństwa obywateli, rozwiązywanie wspólnych problemów dotyczących ekologii i środowiska naturalnego, współpraca przy zapobieganiu i likwidacji następstw klęsk żywiołowych, współpraca w dziedzinie gospodarczej i handlowej, rozwój turystyki, ruchu podróżyńnych łącznie z dalszym usprawnieniem ruchu

granicznego, akcje wspierające rozwój kultury, oświaty i sportu, zwłaszcza wymiana informacji dotyczących tych działań, wymiana kulturalna i opieka nad wspólnym dziedzictwem kultury, wzajemna współpraca służb ratowniczych i górskich na terenie Euroregionu, współpraca między szkołami i młodzieżą na terenie Euroregionu.

EUROREGION BESKIDY

Został utworzony w wyniku zawarcia Umowy o Polsko-Słowacko-Czeskiej Wspólnocie pod nazwą:

EUROREGION „Beskidy” w dniu **9 czerwca 2000 r.** we Frýdku-Místku, pomiędzy **Stowarzyszeniem „Region Beskidy”** (strona polska), **Združenie „Region Beskydy”** (strona słowacka) i **Sdružení „Region Beskydy”** (strona czeska).

Do Euroregionu należą:

po stronie polskiej: województwo śląskie: Bielsko-Biała (miasto na prawach powiatu), **powiat bielski:** powiat bielski, Czechowice-Dziedzice, Szczyrk, Bestwina, Buczkowice, Kozy, Porąbka, Wilamowice, Wilkowice; **powiat żywiecki:** powiat żywiecki, Żywiec, Czernichów, Gilowice, Jeleśnia, Milówka, Koszarawa, Lipowa, Łękawica, Łodygowice, Radziechowy-Wieprz, Rajcza, Ślemień, Świnna, Ujsoły, Węgierska Górka; **powiat pszczyński:** powiat pszczyński; województwo małopolskie: **powiat suski:** powiat suski, Stryszawa, Zawoja; **powiat wadowicki:** Brzeźnica, Spytkowice; **powiat oświęcimski:** Kęty, Polanka Wielka, Zator, Gmina Oświęcim; **powiat myślenicki:** Pcim

Członkowie wspierający: Książnica Beskidzka w Bielsku-Białej, Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Regionalna Izba Handlu i Przemysłu w Bielsku-Białej, Jantar Sp. z o.o.

po stronie słowackiej: gminy i miasta powiatów: Žilina, Čadca, Dolný Kubín, Kysucké Nové Mesto, Bytča i Námestovo; łącznie 81 gmin.

po stronie czeskiej: 7 stowarzyszeń: Mikroregion Žermanické a Těrlické přehrady (10 gmin); Sdružení měst a obcí "Slezská brána" (8 gmin); Zájmové sdružení Frýdlantsko-Beskydy (13 gmin); Dobrovolný svazek obcí Olešná (5 gmin); Sdružení měst a obcí povodí Ondřejnice (10 gmin); Sdružení obcí povodí Morávky (10 gmin); Mikroregion Sdružení obcí povodí Stonávky (10 gmin).

Zgodnie z umową i Statutem euroregionu Beskidy wskazano, iż celem Polsko-Słowacko-Czeskiej Wspólnoty i współpracy w Euroregionie jest podejmowanie wspólnych działań dla równomiernego i zrównoważonego rozwoju regionu oraz zbliżenia jego mieszkańców i instytucji w obszarach przygranicznych. Cele te będą realizowane poprzez współpracę w dziedzinach: wymiany doświadczeń i informacji dotyczących rozwoju regionu, wymiany doświadczeń i informacji dotyczących rynku pracy, planowania przestrzennego i budownictwa, rozwiązywania wspólnych problemów w dziedzinie transportu, komunikacji, łączności i telekomunikacji, rozwiązywania wspólnych problemów dotyczących ekologii i środowiska naturalnego, gospodarki, handlu, przemysłu, małych i średnich przedsiębiorstw, rolnictwa, gospodarki leśnej, przemysłu spożywczego, rozwoju turystyki, ruchu podróży łącznie z uwzględnieniem poprawy warunków ruchu turystycznego w obszarze przygranicznym, szkolnictwa, wymiany młodzieży i sportu, oświaty, wymiany kulturalnej i opieki nad wspólnym dziedzictwem kulturalnym, prewencji oraz usuwania skutków klęsk żywiołowych, opieki nad bezpieczeństwem obywateli, wzajemnej współpracy służb ratowniczych na terenie Euroregionu.

EUWT TRITIA Z O.O.

Województwo Śląskie wraz z Krajem Morawsko-Śląskim, Samorządowym Krajem Żylińskim i Województwem Opolskim prowadzi zaawansowane prace nad utworzeniem pierwszego w Polsce Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej TRITIA z o.o. 3 grudnia 2012 r. nastąpiło podpisanie dokumentów założycielskich Ugrupowania. TRITIA z o.o. ma przyczyniać się do ułatwiania codziennego życia obywatelom polsko-czesko-słowackiego terytorium, zapewnienia transgranicznej spójności na poziomie całego obszaru i realizacji projektów strategicznych zmierzających do rozwoju pogranicza. Obecnie

opracowywana jest wspólna polsko-czesko-słowacka *Strategia współpracy systemowej regionów przygotowujących EUWT TRITIA na lata 2012-2020*, która połączy opracowane trzy strategie bilateralne.

CHARAKTER REALIZOWANEJ WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ W OPARCIU O REALIZOWANE PROJEKTY – analiza bazy projektów realizowanych w ramach INTERREG I EWT w województwie śląskim

Tabela 2. Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej obejmujące województwo śląskie.

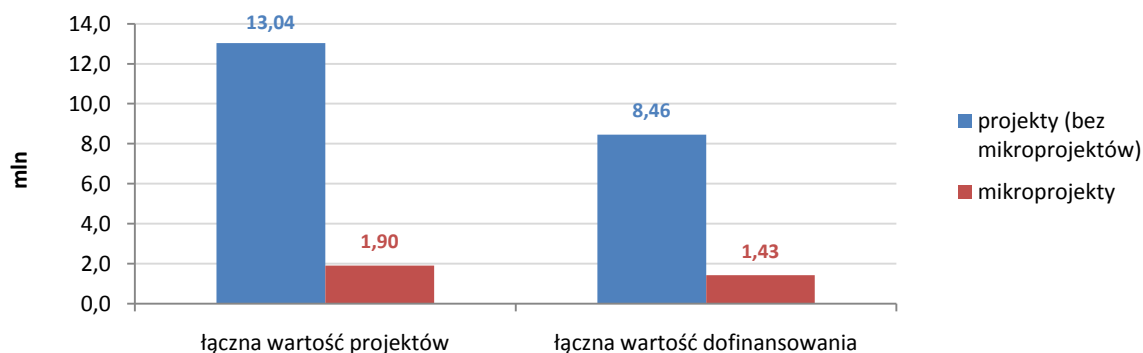
EUROPEJSKA WSPÓŁPRACA TERYTORIALNA		
Współpraca transgraniczna	Współpraca transnarodowa	Współpraca międzyregionalna
Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007-2013	Program dla Europy Środkowej	INTERREG IVC
Program Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007-2013	Program Regionu Morza Bałtyckiego	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z <http://www.ewt.slaskie.pl>.

Współpraca transgraniczna realizowana na obszarach przygranicznych uzyskała wsparcie finansowe wraz z uruchomieniem dla Polski funduszy przedakcesyjnych Unii Europejskiej w ramach Phare CBC (Polska – Czechy 1999 r.; Polska – Słowacja 2000 r.). Oprócz dużych projektów inwestycyjnych, głównie w dziedzinie transportu (drogi i mosty), program wspierał dialog i współpracę pomiędzy mieszkańcami, władzami lokalnymi i organizacjami, które przyczyniają się do wyrównywania poziomu jakości życia mieszkańców po obu stronach granicy. Wspólne działania realizowane były w wielu obszarach tematycznych m.in.: gospodarczo-społecznym (wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw, wspieranie turystyki), kulturalnym (festiwale, dni kultury, wymiana młodzieży) czy bezpieczeństwa. Warto zaznaczyć aktywną rolę euroregionów, które działały na polu współpracy transgranicznej i oferowały potencjalnym partnerom, istotną pomoc zarówno w inicjowaniu jak i prowadzeniu współpracy, pozyskiwaniu stosownych partnerów oraz wsparcie przy pozyskiwaniu zewnętrznych środków finansowych i opracowywaniu wniosków aplikacyjnych.¹⁰

Kontynuacją programu Phare CBC był wprowadzony w latach 2004-2006 Program Inicjatywy Wspólnotowej Interreg III A. Na obszarze województwa śląskiego w ramach Programu Inicjatywy Wspólnotowej Interreg III A Polska Słowacja zrealizowano łącznie 16 projektów w tym projekt parasolowy: *Realizacja mikroprojektów na pograniczu polsko-słowackim w Euroregionie Beskidy*. Poniżej przedstawiono zestawienie na wykresie wartości zrealizowanych projektów i wielkości ich dofinansowania.

Rysunek 8: Wartość realizowanych projektów w ramach IW Interreg III A Polska - Republika Słowacka (zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z <http://www.slaskie.pl/interreg>.

¹⁰ Raport końcowy: Badanie ewaluacyjne ex-post efektów transgranicznej współpracy polskich regionów w okresie 2004-2006. Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego

Najbardziej aktywnymi podmiotami pod względem udziału w projektach polsko-słowackich z województwa śląskiego były gminy, następnie powiaty, jednostki utworzone podległe jst, stowarzyszenia, fundacje i szkoły wyższe. Poza mikroprojektami wnioskodawcy najczęściej projektów zgłosili dla *Działania 1.1 Infrastruktura techniczna i komunikacyjna*, następnie w ramach *Działania 2.2 Ochrona dziedzictwa naturalnego i kulturowego*¹¹.

Projekty o największej wartości zostały zrealizowane w ramach *Działania 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska*, były to projekty związane z budową kanalizacji w Gminie Świnna i Łękawica. Drugim działaniem pod względem wielkości wykorzystanych środków było *Działanie 2.2 Ochrona dziedzictwa naturalnego i kulturowego*, w którym zrealizowano pięć mniejszych projektów. Największy projekt zrealizowała Gmina Żywiec. Był to projekt: *Ochrona dziedzictwa kulturowego Żywca płaszczyzną rozwoju współpracy pomiędzy Żywiecką Biblioteką Samorządową i Kusycką Kniznicą w Čadcy*. Pozostałe projekty zrealizowały gminy: Zebrzydowice, Ślemień, a także Regionalny Ośrodek Kultury w Bielsku-Białej oraz Towarzystwo Wiedzy Powszechnej Oddział Regionalny w Katowicach. Kolejnym działaniem pod względem otrzymanego przez śląskich beneficjentów dofinansowania było *Działanie 2.1 Rozwój zasobów ludzkich i przedsiębiorczości*. Zrealizowane projekty dotyczyły m.in. ochrony przed klęskami żywiołowymi, edukacji uczniów na pograniczu polsko-słowackim, rozwoju potencjału zasobów ludzkich i przedsiębiorczości na polsko-słowackich terenach przygranicznych oraz współpracy transgranicznej urzędów pracy Polski i Słowacji (Beskidzka Wyższa Szkoła Umiejętności w Żywcu, Powiat Żywiec, Powiat Żywiec (Zespół Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych w Żywcu), Fundacja Rozwoju Miasta Bielska-Białej, Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach). Najmniejszą kwotę dofinansowania śląscy beneficjenci uzyskali w *Działaniu 1.1 Infrastruktura techniczna i komunikacyjna*, w którym zrealizowano projekty związane z modernizacją i budową dróg lokalnych na obszarze pogranicza. Były to dwa projekty Gminy Istebna i jeden Rajczy.

Po stronie słowackiej partnerami zrealizowanych projektów były następujące podmioty:

- jednostki samorządu terytorialnego: Čierne, Ošćadnica, Dolny Kubin, Radca, Svrčinovec, Oravské Veselé, Vavrečka
- jednostki kultury: Považská Galéria Umenia w Żylinie, Muzeum w Čadcy
- urzędy pracy: w Namestovie i w Čadcy
- szkoły: Akademia Biznesu w Dolnym Kubinie, Średnia Szkoła Specjalistyczna JEDNOTA w Namestowie
- inne: Izba Przemysłowo - Handlowa w Żylinie

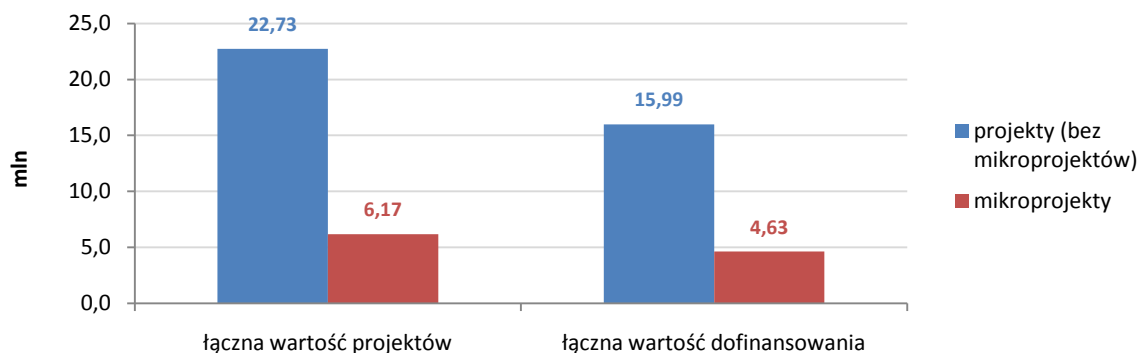
Mikroprojekty w Euroregionie Beskidy zrealizowane w ramach projektu parasolowego charakteryzowały się dużą różnorodnością. Dotyczyły one organizacji wydarzeń kulturalnych, imprez sportowo-rekreacyjnych, przeprowadzenia szkoleń językowych, wydawania profesjonalnych materiałów promujących region, konkursów (np. wzornictwa przemysłowego) i wielu innych działań. Beneficjentami były samorządy terytorialne, ośrodki kultury, szkoły, stowarzyszenia, fundacje, kluby, służby ratownicze, policja.

W ramach Programu IW Interreg III A Czechy – Polska zostało zrealizowanych 25 projektów, w tym trzy projekty parasolowe: Fundusz Mikroprojektów Euroregionu Silesia, Realizacja mikroprojektów na pograniczu polsko-czeskim w Euroregionie Beskidy - projekt parasolowy, Fundusz mikroprojektów w polskiej części Euroregionu Śląsk Cieszyński.

---

¹¹ Realizacja Programu w Województwie Śląskim - prezentacja UMWŚI, Bielsko – Biała, 30 marca 2007.
http://www.slaskie.pl/interreg/cgi/index.php?grupa=2&art1=1175688197&art=&kat=0_01&katrodzic=0

Rysunek 9: Wartość realizowanych projektów w ramach IW Interreg III A Czechy – Polska (zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z <http://www.slaskie.pl/interreg>.

Podobnie jak w Programie Interreg III A PL-SK najwięcej projektów złożyły jednostki samorządu terytorialnego, następnie jednostki podległe jst, fundacje, stowarzyszenia, jednostki budżetu państwa i uczelnie. Nie ujmując *Działania 2.2 Mikroprojekty* najwięcej wniosków złożono dla *Działania 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska i ochrony przeciwpowodziowej*, następnie dla *Działania 1.1 Wspieranie infrastruktury o znaczeniu transgranicznym* i *Działania 1.3 Rozwój infrastruktury okołobiznesowej i turystycznej*.¹² Najwyższe dofinansowanie śląscy beneficjenci uzyskali w *Działaniu 1.1 Wspieranie rozwoju infrastruktury dla zwiększenia konkurencyjności obszaru pogranicza*, w ramach którego zrealizowane zostały cztery projekty poprawiające dostępność pogranicza, głównie przez budowę i modernizację infrastruktury drogowej. Projekty te zostały zrealizowane przez Gminę Istebna, Buczkowice, Powiat Raciborski i Powiat Cieszyński. Drugim działaniem pod względem pozyskanego dofinansowania było *Działanie 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska i ochrony przeciwpowodziowej*, w którym projekty z zakresu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego (Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Katowicach) i budowy kanalizacji sanitarnej (Goeszów i Zebrzydowice). W *Działaniu 1.3 Rozwój infrastruktury okołobiznesowej i turystycznej*, zrealizowane zostały projekty *Modernizacja infrastruktury turystycznej BWST w Żywcu oraz utworzenie akademickiego centrum rozwoju pogranicza w Międzybrodzu Bialskim* (beneficjent: Beskidzka Wyższa Szkoła Umiejętności w Żywcu) *Utworzenie polsko-czeskiego ośrodka współpracy gospodarczej w Raciborzu przy ul. Batorego 7* (Miasto Racibórz), *Jaworze Europolie - Europa Jaworzu. Greenways 2006. Modernizacja ścieżki dla pieszych i rowerzystów wzdłuż ul. Zdrojowej w Jaworzu* (Gmina Jaworze). Kolejnym działaniem pod względem uzyskanych przez śląskich beneficjentów środków było *Działanie 2.1 Rozwój turystyki*, w którym zrealizowano aż siedem projektów m.in. z zakresu promocji turystycznej. Projekty te zrealizowali: Regionalny Ośrodek Kultury w Bielsku – Białej, Stowarzyszenie Gmin Dorzecza Górnej Odry, Związek Gmin i Powiatów Subregionu Zachodniego Województwa Śląskiego, Gmina Cieszyn (2 projekty), Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza” oraz Fundacja Rozwoju Sportów Zimowych w Wiśle. Natomiast w *Działaniu 2.3 Rozwój i wspieranie transgranicznych struktur organizacyjnych i współpracy sieciowej*, dofinansowane zostały projekty z zakresu tworzenia sieci placówek edukacyjnych, szkół, przedsiębiorstw turystycznych oraz współpracy medialnej. Projekty w tym działaniu zrealizowali: Stowarzyszenie Gmin Dorzecza Górnej Odry, Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza”, Beskidzka Wyższa Szkoła Turystyki w Żywcu, Telewizja Polska Oddział w Katowicach, Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej.

Ważnym elementem IW Interreg III A Czechy – Polska było *Działanie 2.2 Wspieranie Inicjatyw Lokalnych (Mikroprojekty)*, które w województwie śląskim realizowane było za pośrednictwem Stowarzyszenia Region Beskidy (Euroregion Beskidy), Stowarzyszenia Gmin Dorzecza Górnej Odry (Euroregion Silesia) oraz Stowarzyszenia Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza” (Euroregion Śląsk Cieszyński).

W ramach zarządzania Funduszem Mikroprojektów w Euroregionie Śląsk Cieszyński Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza” podpisało łącznie 49 umów z Beneficjentami Mikroprojektów. Na

¹² Realizacja Programu IW INTERREG III A Czechy – Polska w Województwie Śląskim, Bielsko -Biała, 24 listopada 2006 r., <http://www.slaskie.pl/interreg/cgi/zalaczniki/2006/12/27/1167223771.pdf>

obszarze Euroregionu Śląsk Cieszyński Fundusz wspierał w szczególności projekty z takich dziedzin, jak: rozwój gospodarczy (także rozwój turystyki ruchu turystycznego), wspólne transgraniczne studia planistyczne i rozwojowe (także z obszaru środowiska naturalnego), demokracja lokalna i zasoby ludzkie w zakresie wspólnych projektów rozwiązujących skutki restrukturyzacji regionu z akcentem na integrację europejską oraz wspólne przedsięwzięcia kulturalne i sportowe.¹³

W ramach projektu parasolowego w Euroregionie Silesia (województwo śląskie, opolskie) zrealizowano 86 mikroprojektów, które umożliwiły jednostkom samorządowym i organizacjom non-profit organizację przedsięwzięć służących nawiązywaniu i rozwojowi współpracy transgranicznej przejawiającej się jako współpraca społeczności lokalnych na polsko-czeskim pograniczu w sferze kulturowej, edukacyjnej, społecznej oraz gospodarczej.¹⁴

W Euroregionie Beskidy zrealizowano 15 mikroprojektów z obszaru promocji współpracy przygranicznej, wsparcia dla działalności rozrywkowej, kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej, wspólnych działań w dziedzinie ochrony środowiska naturalnego i planowania przestrzennego, organizowania targów, konferencji, seminariów i warsztatów, rozwoju współpracy w dziedzinie edukacji, wymiany młodzieży, wsparcia dla działań zachowujących tożsamość i tradycje społeczności lokalnych, rozwoju powiązań instytucjonalnych między organizacjami społecznymi, gospodarczymi i innymi. Projekty te realizowane były na obszarze miasta Bielsko – Biała, powiatu bielskiego (z wyjątkiem gmin: Jaworze i Jasienica) oraz powiatu żywieckiego.¹⁵

PROGRAM WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ RZECZPOSPOLITA POLSKA - REPUBLIKA SŁOWACKA 2007-2013 (POWT PL-SK 2007-2013)

Obszar wsparcia Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka obejmuje polsko-słowackie pogranicze na poziomie jednostek NTS III oraz NTS IV. Po stronie polskiej podregiony: bielsko - bialski (część woj. śląskiego), nowosądecki (część woj. małopolskiego), krośnieńsko - przemyski (część woj. podkarpackiego) oraz obszar powiatów: pszczyńskiego (woj. śląskie), oświęcimskiego (woj. małopolskie), rzeszowskiego i powiatu grodzkiego Rzeszów (woj. podkarpackie). Po stronie słowackiej: Kraj Żyliński i Kraj Preszowski. Celem głównym wspólnej strategii Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007-2013 jest: Intensyfikacja opartej na partnerstwie współpracy polsko-słowackiej, która sprzyjać będzie trwałemu rozwojowi obszaru przygranicznego. Cel ten realizowany jest poprzez projekty składane w ramach czterech osi priorytetowych w zakresie rozwoju infrastruktury transgranicznej, rozwoju społeczno – gospodarczego, wsparcia inicjatyw lokalnych (Mikroprojekty) oraz pomocy technicznej. Beneficjentami Programu mogą być jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki i stowarzyszenia, jednostki administracji ustanowione przez państwo lub samorząd w celu zapewnienia usług publicznych, organizacje pozarządowe, Europejskie Ugrupowania Współpracy Terytorialnej.

W ramach Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007-2013 zrealizowano do tej pory projekty, dzięki którym zmodernizowano drogi, rozbudowano sieci wodociągowe, zrewitalizowano lasy, wybudowano punkty odpoczynkowe dla turystów oraz ścieżki rowerowe. Przeprowadzono również szereg prac remonotowo-konserwatorskich w instytucjach kultury, a także utworzono sieci współpracy pomiędzy strażakami po obu stronach granicy.

PROGRAM OPERACYJNY WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ REPUBLIKA CZESKA - RZECZPOSPOLITA POLSKA 2007-2013 (POWT RCZ-RP 2007-2013)

Zgodnie z Programem Operacyjnym Współpracy Transgranicznej Republika Czeska - Rzeczpospolita Polska 2007 – 2013 zasięg terytorialny Programu obejmuje czesko – polskie pogranicze na poziomie jednostek NTS III i NTS IV, w tym czeska część pogranicza – Kraje: Liberecki, Královéhradecki, Pardubicki, Olomuniecki,

---

¹³ <http://www.slaskie.pl/interreg/cgi/zalaczniki/2007/07/18/1184745961.pdf>

¹⁴ <http://www.euroregion-silesia.pl/index,zrealizowane-projekty,51.html>

¹⁵ <http://www.slaskie.pl/interreg/cgi/zalaczniki/2007/07/18/1184745588.pdf>

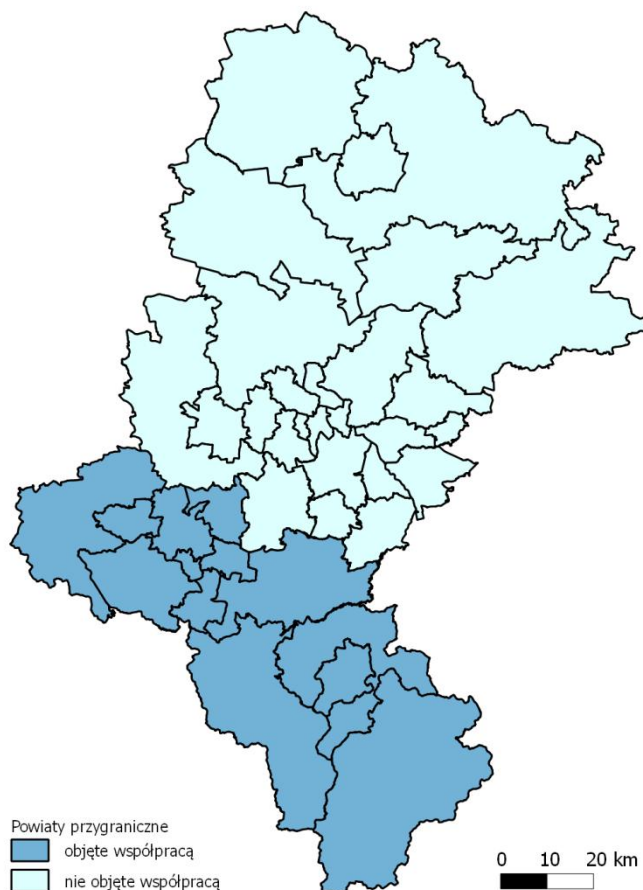
Morawskośląski; polska część pogranicza – podregiony: jeleniogórski i wałbrzyski (część woj. dolnośląskiego) oraz powiat strzebiński, który jest częścią podregionu wrocławskiego, opolski i nyski (woj. opolskie), bielski i rybnicki (część woj. śląskiego) oraz powiat pszczyński, który jest obecnie częścią podregionu tyskiego. Celem globalnym Programu jest: wspieranie rozwoju społeczno – gospodarczego obszaru pogranicza polsko-czeskiego poprzez wzmacnianie jego konkurencyjności i spójności oraz przez promowanie partnerskiej współpracy jego mieszkańców. Cel ten realizowany jest w czterech osiach priorytetowych: Wzmacnianie dostępności komunikacyjnej, ochrona środowiska, profilaktyka zagrożeń; Poprawa warunków rozwoju przedsiębiorczości i turystyki; Wspieranie współpracy społeczności lokalnych oraz Pomoc techniczna.

Przykładowymi wnioskodawcami w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007 – 2013, zgodnie z Programem są: jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli (w RP - województwa, powiaty, w RCz kraje oraz gminy i ich związki lub stowarzyszenia), podmioty i jednostki organizacyjne powoływane lub tworzone przez państwo, wojewodów lub jednostki samorządu terytorialnego w celu świadczenia usług publicznych, pozarządowe organizacje typu non-profit (NGO), izby gospodarcze, szkoły wyższe, inne publiczne instytucje prowadzące działalność edukacyjną lub badawczą, inne podmioty i stowarzyszenia o charakterze non-profit (np. instytucje kulturalne, edukacyjne i kościelne), euroregiony.

Dzięki środkom z POWT RCz – RP 2007-2013 zrealizowano do tej pory m.in. nowe połączenia komunikacyjne, zmodernizowano drogi, wybudowano wiele ścieżek rowerowych z oznakowaniem tras, ścieżki edukacyjne, punkty odpoczynkowe, ścianki wspinaczkowe czy przystanie kajakowe. Wsparcia udzielono licznym inicjatywom kulturalnym i edukacyjnym W zakresie poprawy bezpieczeństwa po obu stronach granicy przeprowadzono szkolenia i warsztaty dla policji oraz wspólne patrole, a także zakupiono sprzęt specjalistyczny, m.in. samochody terenowe.

Mapa 6. Obszar przygraniczne w województwie śląskim.

Źródło: *Terytorializacja w kontekście Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego*, RCAS Wydział Planowania Strategicznego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, Katowice październik 2012 r. (http://rcas.slaskie.pl/pl/artukul/zeszyty_rcas/1355729951/0/297).

PROGRAM REGION MORZA BAŁTYCKIEGO 2007-2013

Województwo Śląskie realizuje również projekty z Programu Regionu Morza Bałtyckiego 2007-2013, pięciu partnerów z województwa uczestniczy w 5 zatwierdzonych projektach na łączną kwotę dofinansowania ponad 14 milionów euro.

Program obejmuje swym zasięgiem obszar: Danii, Estonii, Finlandii, Łotwy, Litwy, Polski, Szwecji, wybrane regiony Niemiec oraz Białoruś, Norwegię i Rosję (jako kraje partnerskie). Głównym celem Programu Regionu Morza Bałtyckiego jest wsparcie rozwoju zrównoważonego, konkurencyjnego i terytorialnie zintegrowanego regionu Morza Bałtyckiego poprzez łączenie potencjałów ponad granicami. Projekty realizowane w ramach tego programu mają na celu wzmocnienie rozwoju regionu Morza Bałtyckiego poprzez wspieranie źródeł innowacji i ich związków z MŚP, tworzenie dogodnych warunków dla transnarodowego transferu wiedzy i technologii oraz podnoszenie umiejętności przyswajania nowej wiedzy przez społeczeństwo, zwiększenie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności regionu Morza Bałtyckiego poprzez zmniejszanie barier w swobodnym przepływie towarów, usług i osób, poprawę stanu środowiska naturalnego dzięki usprawnieniu procesu zrównoważonego zarządzania zasobami Morza Bałtyckiego, a także podnoszenie atrakcyjności i konkurencyjności miast i regionów obszaru Morza Bałtyckiego w skali europejskiej poprzez formułowanie zasad polityki zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Beneficjentami Programu Region Morza Bałtyckiego 2007-2013 (BSR) są: władze publiczne, uczelnie wyższe, instytucje badawcze i szkoleniowe, organizacje pozarządowe oraz instytucje typu non-profit.

PROGRAM DLA EUROPY ŚRODKOWEJ

W Programie dla Europy Środkowej na poziomie krajowym w statystykach realizacji projektów przoduje województwo śląskie. Najwięcej polskich partnerów, bo aż 32 pochodzi właśnie stąd. Realizują oni 21 projektów na łączną kwotę dofinansowania z EFRR-u 41 milionów euro. Program dla Europy Środkowej, to program współpracy transnarodowej, obejmujący swym zasięgiem Austrię, Republikę Czeską, Węgry, Polskę, Republikę Słowacką, Słowenię oraz niektóre regiony Niemiec, Włoch i Ukrainy.

Głównym celem programu jest wzmocnienie spójności terytorialnej, promowanie wewnętrznej integracji oraz poprawa konkurencyjności obszaru Europy Środkowej. Cel ten jest realizowany z jednej strony przez podnoszenie konkurencyjności obszaru Europy Środkowej poprzez wzmacnianie struktur innowacyjności i dostępności, z drugiej przez poprawę równomiernego i zrównoważonego terytorialnego rozwoju poprzez podniesienie jakości środowiska oraz rozwój atrakcyjnych miast i regionów w obszarze Europy Środkowej. Beneficjentami programu są m.in.: instytucje o charakterze publicznym, np.: władze regionalne i lokalne, agencje rozwoju regionalnego, uczelnie wyższe, instytuty naukowo-badawcze, izby handlowe, a także instytucje prywatne oraz małe i średnie przedsiębiorstwa.

Projekty w ramach programu są realizowane w czterech priorytetach, które mają służyć wspieraniu innowacji, poprawie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności obszaru Europy Środkowej, odpowiedzialnego korzystania ze środowiska oraz podniesieniu konkurencyjności oraz atrakcyjności miast i regionów.

Dwa lata temu w ramach ww. programu zorganizowano ograniczony nabór projektów strategicznych, który miał na celu skoncentrowanie wysiłków i zasobów na rozwiązywaniu najbardziej znaczących dla obszaru Europy Środkowej kwestii. Zatwierdzeni partnerzy zostali pogrupowani w konsorcja dla wypracowania propozycji projektowych w ramach 7 wskazanych uprzednio koncepcji. Alokacja przeznaczona na dofinansowanie projektów strategicznych z EFRR-u wynosiła około 19 milionów euro. Z naszego regionu wybrano 2 partnerów, którzy uczestniczą w 2 zatwierdzonych projektach strategicznych.

PROGRAM INTERREG IVC

INTERREG IVC jest programem współpracy międzyregionalnej, który swoim zasięgiem obejmuje obszar 27 państw członkowskich Unii Europejskiej oraz Norwegii i Szwajcarii. Partnerzy z województwa śląskiego są zaangażowani w realizację 17 projektów, których łączna kwota dofinansowania przekracza 23 miliony euro. Celem ogólnym Programu jest poprawa efektywności polityk rozwoju regionalnego oraz przyczynienie się do modernizacji gospodarczej i większej konkurencyjności w Europie w obszarach innowacyjności, gospodarki opartej na wiedzy, środowiska naturalnego i zapobiegania ryzyku za pośrednictwem współpracy międzyregionalnej. Beneficjentami Programu mogą być m. in. władze regionalne i lokalne, instytucje publiczne, agencje rozwoju regionalnego, uczelnie wyższe, instytuty naukowo-badawcze, organizacje turystyczne, służby ratownicze oraz inne instytucje.

Wszystkie projekty realizowane w ramach programu INTERREG IVC mają charakter nie inwestycyjny, ich istotą jest dzielenie się doświadczeniami, stymulowanie dyskusji, wymiana dobrych praktyk poprzez seminaria tematyczne, wizyty studyjne czy szkolenia. Dzięki nim w województwie śląskim zostanie m.in. wypracowany system zasad odnoszący się do zrównoważonej polityki energetycznej, utworzona metodologia rozwoju i zarządzania terenami zielonymi na pograniczach obszarów miejskich czy zwiększy się konkurencyjność firm na obszarach wiejskich poprzez promowanie nowoczesnych technologii. Zakończone już projekty podejmują następującą tematykę: integracja designu z regionalnymi i narodowymi strategiami w celu pobudzenia rozwoju społeczno-gospodarczego, opracowanie zaleceń w zakresie lepszego kształtowania regionalnych strategii publicznych czy też pomoc przedsiębiorcom we wchodzeniu na rynek zamówień publicznych.

SYTUACJA DEMOGRAFICZNA WOJEWÓDZTWA

Województwo zajmuje powierzchnię 12,3 tys. km², którą zamieszkuje 4,63 mln ludności (2. pozycja w kraju po województwie mazowieckim). Powoduje to, że region ten osiąga najwyższy w Polsce wskaźnik gęstości zaludnienia – na 1 km² przypada ok. 375 osób. Jest to wartość trzykrotnie przewyższająca średnią dla Polski i ponad trzykrotnie średnią dla UE.

Tabela 3. Wybrane wskaźniki demograficzne dla Unii Europejskiej, Polski i województwa śląskiego w 2011 r.

Wskaźnik	Unia Europejska (27 krajów)	Polska	Województwo śląskie	Pozycja województwa w Polsce
Gęstość zaludnienia	116,10 ¹⁶	123,3	375,12	1
Liczba kobiet na 100 mężczyzn	104,85 ¹⁷	106,59	107,09	4
Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	0,8	0,3	-0,6	12
Współczynnik dzietności	1,59 ¹⁸	1,30	1,26	11
Zgony niemowląt na 1000 urodzeń	4,1 ¹⁹	4,7	6,0	13
Średnia długość trwania życia				
<i>Kobiet</i>	81,9	80,9	79,8	15
<i>Mężczyzn</i>	76,0 ²⁰	72,4	71,9	11
Odsetek ludności w wieku 15-64	66,9%	71,1%	71,5%	7
Saldo migracji na 1000 mieszkańców	-	-0,1	-1,2	11

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS oraz danych Eurostat.

Populacja województwa charakteryzuje się przewagą liczebną kobiet nad mężczyznami. Średnio na 100 mężczyzn w województwie przypada 107 kobiet. Jest to wartość zbliżona do średniej dla Polski i nieco wyższa od średniej dla UE. Pośrednio związane jest to ze średnią długością trwania życia. Dla kobiet oscyluje ona wokół 79,8 lat a dla mężczyzn 71,9 lat. Niestety wartości te są bardzo niskie analizując inne województwa w Polsce oraz średnią dla UE. Średnie trwanie życia kobiet w odniesieniu do innych regionów w Polsce jest niższe tylko w województwie łódzkim.

Z roku na rok liczba ludności w województwie spada. Jest to tendencja, która jest wypadkową wskaźników przyrostu naturalnego oraz salda migracji. Analizując zmiany w liczbie ludności należy wskazać na problem dzietności oraz malejącego przyrostu naturalnego. W 2011 r. współczynnik dzietności dla województwa wyniósł 1,26 i był niższy od średniej dla Polski i UE. Również bardzo niski był przyrost naturalny, który wyniósł w tym samym okresie dla województwa -0,6‰. Jest to bardzo niska wartość, która plasuje region pod koniec listy województw. Na liczbę ludności istotny wpływ mają także migracje. W 2011 r. w wyniku zmiany miejsca zamieszkania w województwie ubyło 4,3 tys. mieszkańców. Wskaźnik salda migracji jest niższy niż dla całej Polski, a gorsze wartości osiąga tylko 5 województw.

Zarówno wskaźnik przyrostu naturalnego jak i salda migracji na przestrzeni ostatniej dekady stale przyjmowały wartości ujemne. Szczególnie niskie wartości tych wskaźników charakteryzują tereny miejskie. Tereny wiejskie charakteryzują się stałym wysokim dodatnim saldem migracji oraz, od 2008 r., dodatnim przyrostem naturalnym.

¹⁶ Dane za 2010 r.

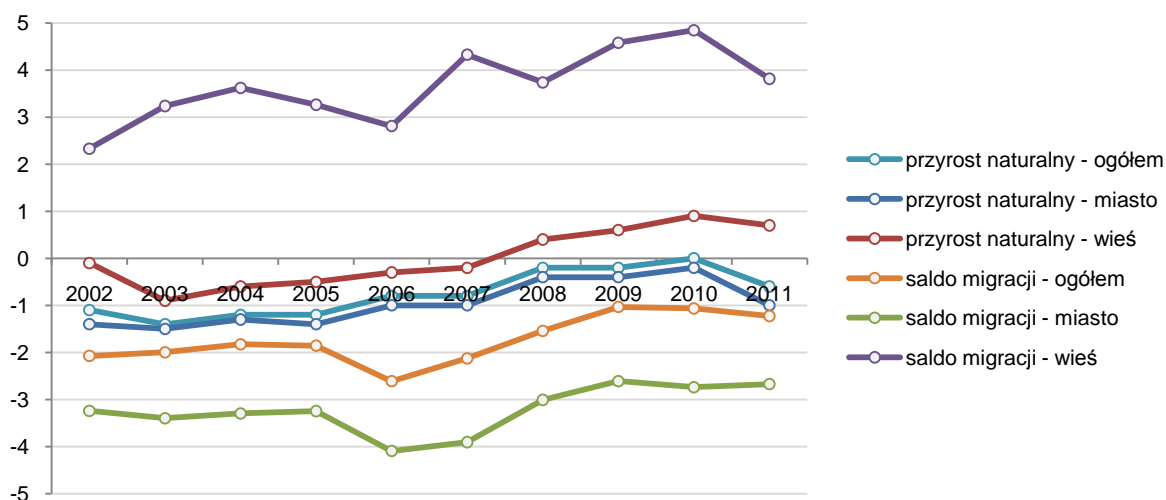
¹⁷ Obliczenia własne na podstawie danych Eurostat

¹⁸ Dane za 2009 r.

¹⁹ Dane za 2010 r.

²⁰ Dane za 2009 r.

Rysunek 10. Wskaźniki przyrostu naturalnego i salda migracji na 1 000 mieszkańców w podziale na miasto i wieś w województwie śląskim w latach 2002-2011.

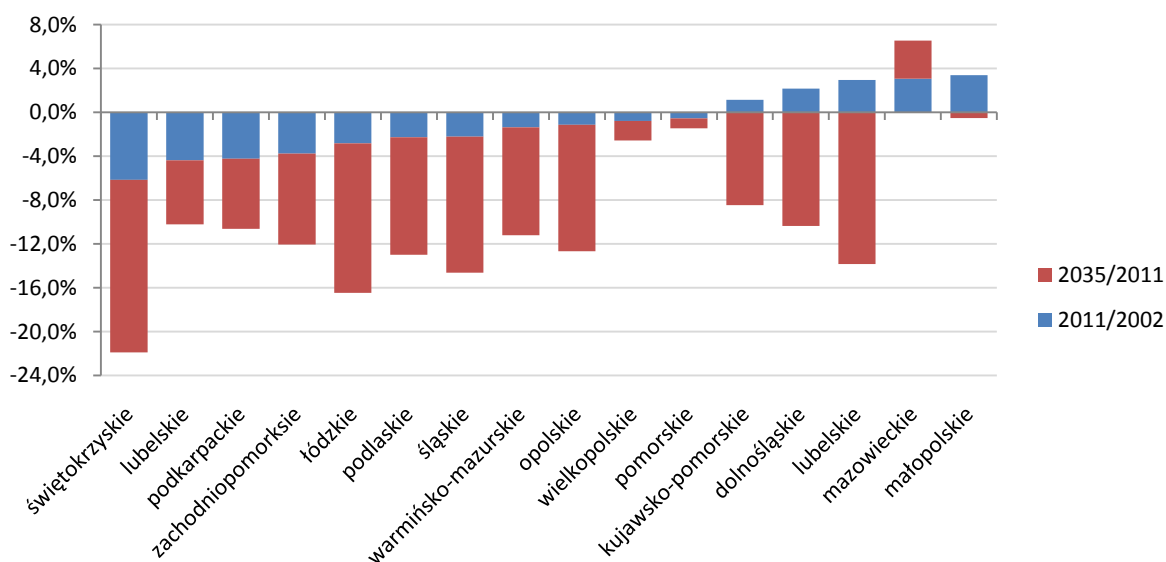

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W migracjach międzywojewódzkich i zagranicznych przepływy występują w obie strony, jednak z przewagą odpływu ludności. Główne miejsca wyjazdów to województwo małopolskie i mazowieckie oraz kraje UE (głównie Niemcy). Do województwa śląskiego najczęściej przybywają osoby z województw ościennych (głównie małopolskie). Wśród migrantów dominują kobiety oraz osoby w wieku 20-29 i 30-35 lat. Wiek migrantów należy uznać za czynnik potęgujący starzenie się społeczeństwa regionu.

W prognozie ludności do roku 2035 opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny można zauważyć, że tendencja spadkowa liczby ludności w województwie zostanie zachowana. Pozytywne prognozy są kierowane wyłącznie do województwa mazowieckiego. Większy od regionu śląskiego spadek zanotują tylko województwa łódzkie i świętokrzyskie. W województwie śląskim prognozowany spadek wyniesie -12,4% (ok. 574 tys. osób).

Rysunek 11. Zmiany w liczbie ludności w poszczególnych województwach w latach 2002/2011 i 2011/2035.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

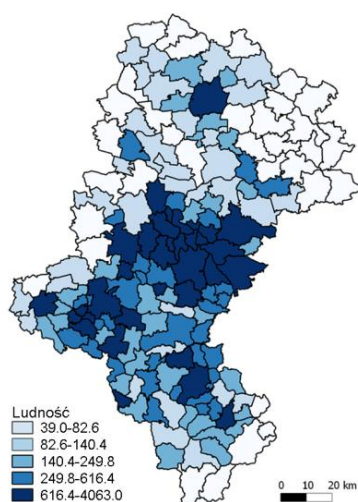
Analizując zróżnicowanie wewnętrzne pod względem liczby ludności należy wskazać na dominujące znaczenie subregionu środkowego (2,79 mln mieszkańców). Na tym terenie też zauważa się najwyższy

wskaźnik gęstości zaludnienia – 501,1 os./km². Ludność skoncentrowana jest głównie na terenie Metropolii Górnośląskiej. Nieco mniejszą gęstością zaludnienia charakteryzuje się subregion zachodni (473,1 os./km²), gdzie oprócz Aglomeracji Rybnickiej dużą koncentracją ludności charakteryzują się: Racibórz i Pszów. Subregion południowy zamieszkuje 281 os./km² (z koncentracją ludności w Bielsku-Białej, Czechowicach Dziedzicach, Żywcu oraz Cieszynie), a subregion północny 173,6 os./km² (z kumulacją w Częstochowie).

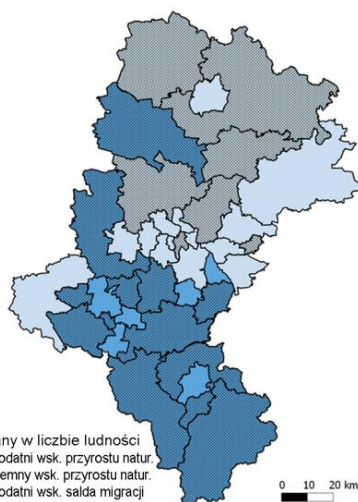
Dodatknie saldo przyrostu naturalnego występuje w subregionach zachodnim (1,6‰) oraz południowym (0,9‰). Pozostałe dwa subregiony charakteryzują się ujemnym przyrostem naturalnym (środkowy: -1,2; północny: -2,1). Dodatkowo saldo migracji występuje tylko w subregionie południowym (1,5). Pozostałe subregiony odnotowują przewagę wyjazdów z terenu nad przyjazdami (północny: -0,4; zachodni: -2,0; środkowy: -2,0).

Pozytywne zmiany w liczbie ludności subregionu południowego wynikają z faktu, że wszystkie powiaty ziemskie w nim zlokalizowane odznaczały się w 2011 r. dodatnim przyrostem naturalnym oraz dodatnim saldem migracji. Ujemne saldo migracji odnotowano tylko w Bielsku-Białej. W subregionie zachodnim dodatnie wskaźniki odnotowuje się w powiatach wodzisławskim i rybnickim. Tymczasem w raciborskim oba wskaźniki są ujemne. W subregionie środkowym obszarami o dodatnich wskaźnikach przyrostu naturalnego i salda migracji są powiaty: gliwicki, mikołowski, bieruńsko-lędziński i pszczyński. Słaba sytuacja demograficzna w subregionie północnym odzwierciedla fakt, że tylko powiaty kłobucki, częstochowski i myszkowski charakteryzują się dodatnim saldem migracji, natomiast żaden powiat nie osiągnął dodatniego wskaźnika przyrostu naturalnego.

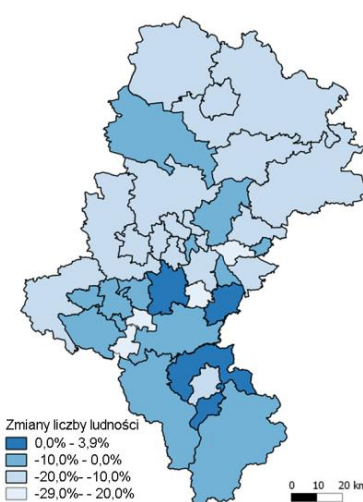
Mapa 7. Gęstość zaludnienia w gminach województwa śląskiego w 2011 r. (os./km²).

Mapa 8. Zmiany w liczbie ludności w powiatach województwa śląskiego w 2011 r.

Mapa 9. Prognozowana zmiana w liczbie ludności w powiatach województwa śląskiego w 2035 r. w odniesieniu do 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Według prognozy Głównego Urzędu Statystycznego do roku 2035 największy spadek liczby ludności zanotuje subregion północny (15,9%), następnie środkowy (13,7%) i rybnicki (12,9%). W subregionie południowym prognozowany spadek liczby ludności wyniesie zaledwie 3,9%. Powiatami, które do 2035 r. zwiększą liczbę ludności będą mikołowski, bieruńsko-lędziński oraz bielski. Natomiast najbardziej stracą miasta na prawach powiatu: Bielsko-Biała, Żory, Jastrzębie Zdrój oraz Sosnowiec.

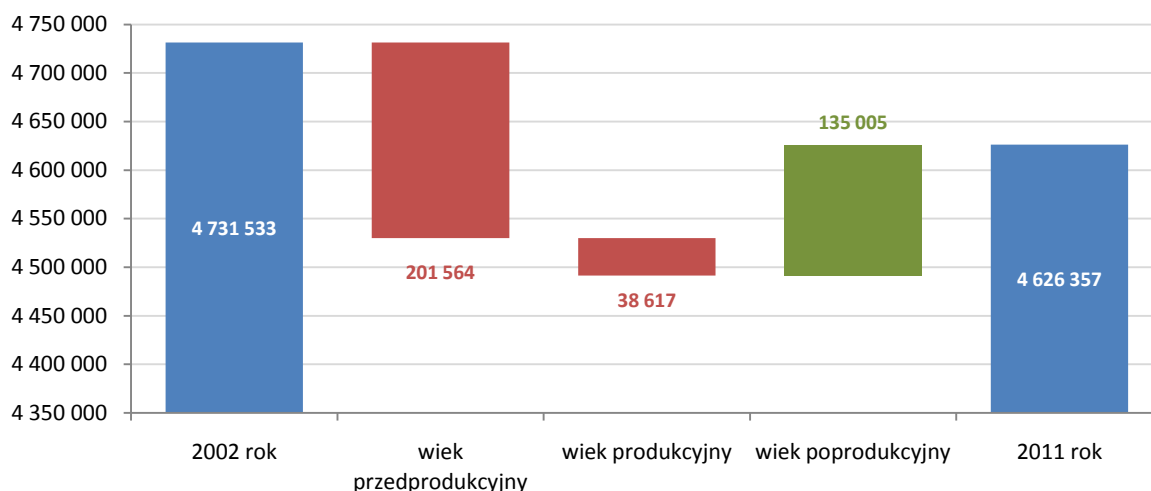
Obciążenie demograficzne w województwie śląskim wynosi 54,3, oznacza to, że na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadają 54,3 osoby w wieku nieprodukcyjnym. Dla porównania dla kraju wskaźnik ten wynosi 55,8. W województwie podobnie jak w kraju i w całej Unii Europejskiej obserwuje się tendencję malejącej liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym przy jednoczesnym wzroście liczby osób

w wieku poprodukcyjnym. Proces starzenia się społeczeństwa jest najbardziej nasilony w krajach Europy Zachodniej, jednak w Polsce i tym samym w województwie śląskim jest również coraz bardziej widoczny.

W 2011 r. województwo śląskie charakteryzowało się niskim udziałem ludności poniżej 17 roku życia w ogóle mieszkańców (17,1%, tymczasem w Polsce 18,5%), a większym od średniej krajowej udziałem osób w wieku produkcyjnym (64,8% wobec 64,2%) oraz poprodukcyjnym (18,1% wobec 17,3%). Największy udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności występuje w subregionie północnym, a najmniejszy w zachodnim. Wskaźnik ludności w wieku przedprodukcyjnym największą wartość osiąga w subregionie południowym, a najmniejszą w środkowym.

Proces starzenia się społeczeństwa potwierdza analiza liczby ludności w odniesieniu do roku 2002. W badanym okresie najbardziej zmniejszyła się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (ponad 200 tys.) a zwiększyła się znacząco liczba osób w wieku poprodukcyjnym (ponad 130 tys.).

Rysunek 12. Zmiany ludności w poszczególnych grupach wiekowych w województwie śląskim w latach 2002 i 2011.

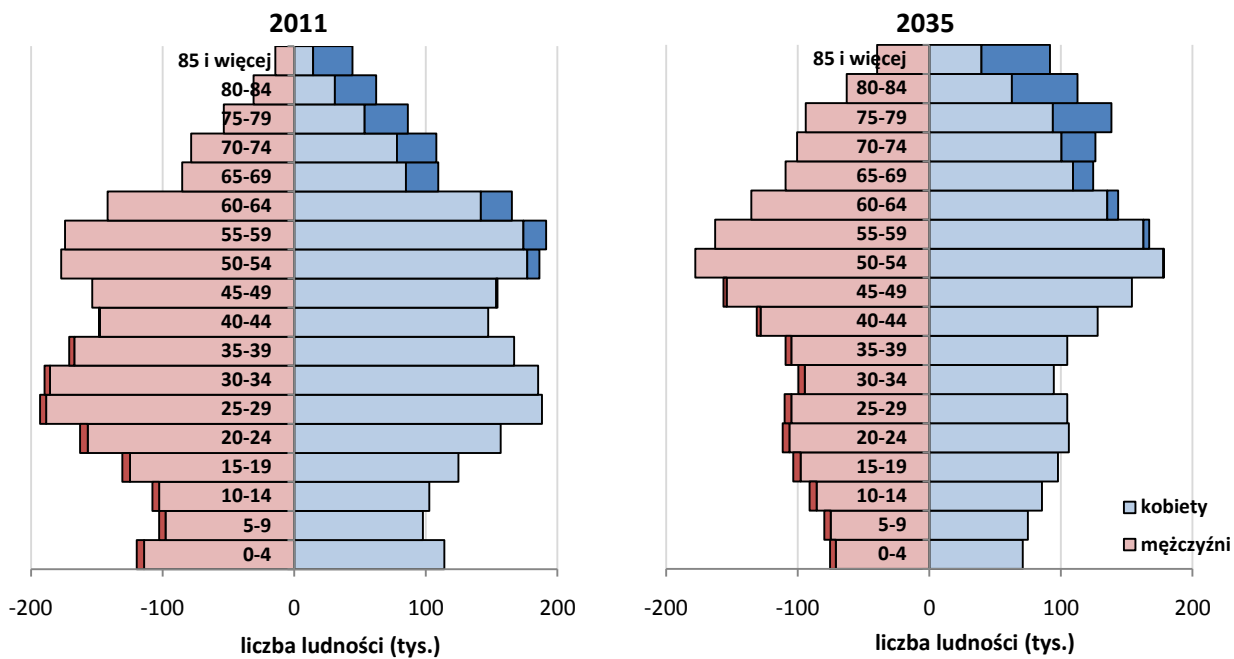

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Obciążenie demograficzne jest zróżnicowane ze względu na płeć. Wśród ludności w wieku poprodukcyjnym znacznie dominują kobiety. Jest to przede wszystkim związane z różnicami w średnim prognozowanym trwaniu życia.

Piramida wieku ukazuje dwa wyższe demograficzne. Pierwszy to obecni 50-59-latkowie, drugi obecni 25-34-latkowie (jako echo wyższego pierwszego). Niepokojącym jest fakt, że nie można się doszukać wyższego dla osób w wieku 0-4, który mógłby odzwierciedlać echo wyższego drugiego. Należy wziąć pod uwagę kwestie związane z wydłużeniem średniego wieku macierzyństwa, ale mimo to następny wyż będzie dużo mniejszy od już obserwowanych. Efektem tego będzie depopulacja województwa oraz dynamizacja procesu starzenia się.

Rysunek 13. Piramida wieku i płci ludności województwa śląskiego w 2011 i 2035 r. (os.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

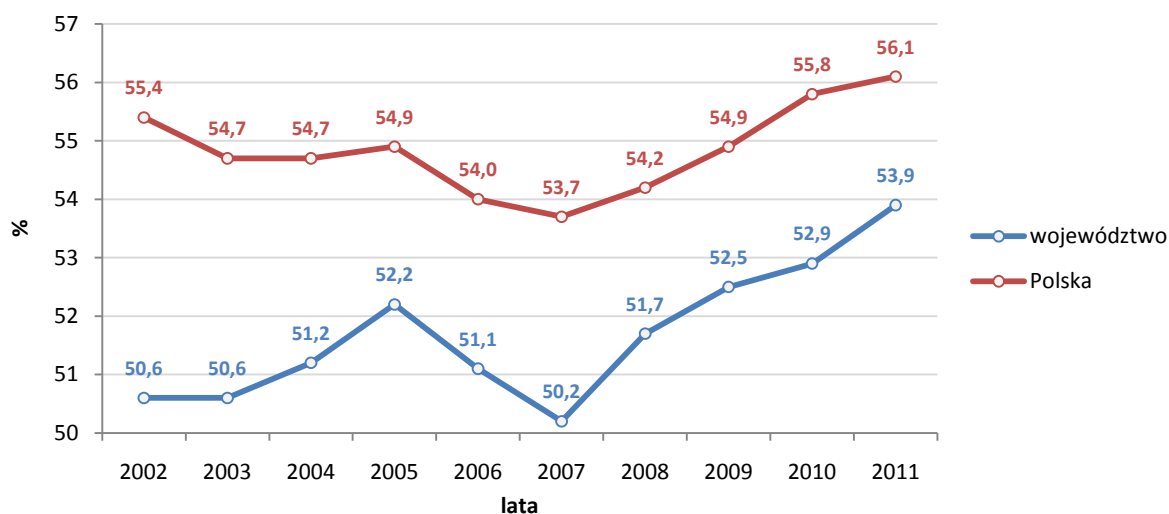

RYNEK PRACY W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA LUDNOŚCI

Współczynnik aktywności zawodowej w województwie śląskim (rozumiany jako procentowy udział aktywnych zawodowo w ogólnej liczbie ludności) na przestrzeni lat 2002-2011 ulegał wahaniom, wykazując stale wartości niższe od średniej krajowej. W 2002 r. wyniósł 50,6% i w odniesieniu do współczynnika na poziomie kraju był niższy o 4,5 pp. Do roku 2005 wykazywał tendencję wzrostową, po czym do 2007 r. spadał, osiągając wartość najniższą - 50,2%. W roku 2011 wyniósł 53,9% i był zdecydowanie wyższy dla mężczyzn (62%). Wartość współczynnika dla województwa śląskiego była jedną z najniższych w odniesieniu do pozostałych regionów kraju (gorsze wartości osiągnęły jedynie województwa: zachodniopomorskie - 51,9% oraz warmińsko-mazurskie - 52,2%), a także była zdecydowanie niższa od wartości współczynnika aktywności zawodowej dla Polski (56,1%) oraz UE (77%).

Rysunek 14. Współczynnik aktywności zawodowej w województwie śląskim i Polsce w latach 2002-2011 (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W 2011 r. liczba ludności aktywnej ekonomicznie (w wieku 15 lat i więcej) w województwie śląskim wyniosła 4 mln osób, co stanowiło 12,7% ogółu ludności aktywnej ekonomicznie Polski. Ponad połowa tej liczby stanowiły kobiety (2,1 mln, tj. 52%).

Przeciętna liczba biernych zawodowo w województwie wyniosła 1,8 mln osób, co stanowiło 13,3% ogółu ludności biernej zawodowo w kraju. W odniesieniu do lat poprzednich ich liczba wzrosła o 64 tys. w porównaniu do roku 2009 oraz o 39 tys. w porównaniu do 2010 r. Ponad połowę tej grupy stanowiły kobiety, których liczba wyniosła 1,1 mln, co stanowiło 60,5% ogółu. Zdecydowana większość grupy biernych zawodowo, bo aż 65,7%, stanowiły osoby w wieku 50 lat i więcej. Najmniej liczną grupą biernych zawodowo były natomiast osoby w wieku 30-39 lat (5%).

Liczba osób aktywnych zawodowo w województwie, począwszy od 2007 r., wykazywała stałą tendencję rosnącą. W 2011 r. ich liczba wyniosła 2,2 mln (12,2% ludności aktywnej zawodowo w Polsce), z których 55,2% stanowili mężczyźni. Zdecydowaną większość aktywnych zawodowo stanowiły osoby pracujące. Ich liczba wyniosła ok. 2 mln, natomiast zaledwie 9,2% ludności aktywnej zawodowo to osoby bezrobotne. Największą grupę osób aktywnych zawodowo pracujących stanowiły osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (618 tys., tj. 28,4%), wyższym (577 tys., tj. 26,5%) i zasadniczym zawodowym (548 tys., tj. 25,2%). Najmniej osób pracujących posiadało wykształcenie gimnazjalne, podstawowe i niższe (78 tys., tj. 3,6%) oraz średnie ogólnokształcące (158 tys., tj. 7,3%). W podziale na grupy wiekowe najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 30-39 lat (28,7%), 40-49 lat (24,9%) oraz osoby w wieku 50 lat i więcej (24%). Najmniej liczną była grupa aktywnych zawodowo pracujących w wieku 15-29 lat (22,4%).

Tabela 4. Aktywność zawodowa ludności na tle Polski w 2011 r. (%).

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Aktywni zawodowo		
• Miasto	78,7	61,7
• Wieś	21,3	38,3
Bierni zawodowo		
• Miasto	77	61,5
• Wieś	23	38,5
Aktywni zawodowo (wg wykształcenia)		
• Wyższe	28	27,3
• Policealne i średnie zawodowe	30,7	27,7
• Średnie ogólnokształcące	8,2	9
• Zasadnicze zawodowe	28,2	28,1
• Gimnazjalne i niższe	4,9	7,9
Bierni zawodowo (wg wykształcenia)		
• Wyższe	7,5	8,4
• Policealne i średnie zawodowe	19,4	17,2
• Średnie ogólnokształcące	10,8	12,4
• Zasadnicze zawodowe	27,6	20,6
• Gimnazjalne i niższe	34,7	41,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W 2011 r. wskaźnik zatrudnienia w województwie śląskim, liczony jako procentowy udział pracujących w ogóle ludności aktywnej ekonomicznie w wieku 15 i więcej lat, osiągnął wartość 48,9%, przy czym w miastach wyniósł 49,3%. W latach 2002-2011 wskaźnik ten wykazywał tendencję rosnącą, z niewielkim spadkiem w 2010 r. (o 0,9 pp. w odniesieniu do 2009 r.). W 2011 r. w odniesieniu zarówno do Polski jak i UE osiągnął wartość niższą, odpowiednio o 1,8 pp. i aż 15,4 pp.

W podziale na grupy wiekowe wskaźnik zatrudnienia najwyższy był w grupie osób w wieku 30-39 lat i wyniósł 80,6%. Wysoki poziom wskaźnika zauważalny był również w grupie osób w wieku 40-49 lat (77,5%) oraz 25-54 lat (75,6%). Najniższe wartości osiągnął natomiast dla grup wiekowych 15-24 lata (25%), 50 i więcej lat (27,3%) oraz 55-64 lat (30,6%). Jednocześnie we wszystkich grupach wskaźnik zatrudnienia osiągał wartości wyższe dla mężczyzn.

Tabela 5. Wskaźnik zatrudnienia na tle pozostałych województw w latach 2002-2011 (%).

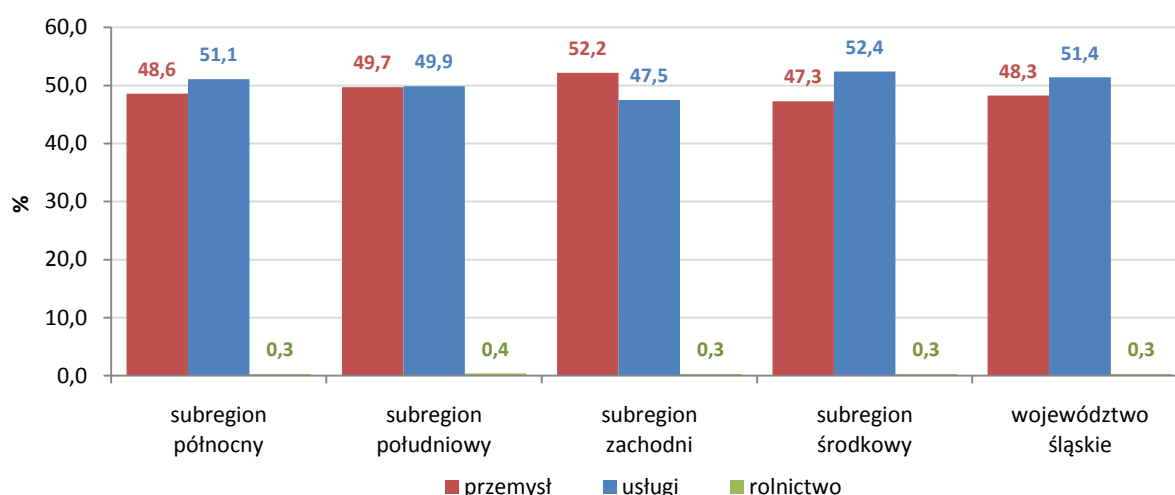
Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Śląskie	40,4	40,3	41,3	42,3	43,9	46,1	48,3	49,0	48,1	48,9
Łódzkie	44,7	44,3	44,7	45,7	47,1	49,7	51,6	50,8	51,6	52,1
Mazowieckie	48,4	47,9	47,7	47,8	49,9	51,9	55,3	55,3	54,2	55,4
Małopolskie	47,5	46,4	47,1	47,4	48,1	48,9	50,4	50,0	50,1	50,6
Lubelskie	48,9	48,2	47,7	48,6	48,8	51,1	50,4	50,4	50,7	51,1
Podkarpackie	47,1	46,1	44,8	45,2	46,7	49,3	50,2	50,9	50,3	49,6
Podlaskie	47,4	45,7	47,1	48,0	47,8	49,6	51,1	51,0	49,2	50,5
Świętokrzyskie	42,1	41,9	41,9	44,0	46,5	49,6	51,6	49,9	50,1	50,1
Lubuskie	40,0	40,3	42,1	44,6	45,7	48,2	49,0	48,5	49,8	50,1
Wielkopolskie	46,5	47,5	46,8	47,2	48,3	49,9	51,6	51,8	53,1	52,8
Zachodniopomorskie	39,5	39,4	41,4	41,8	42,1	43,7	45,6	46,8	46,2	45,8
Dolnośląskie	40,3	39,2	40,2	42,0	44,9	46,5	48,1	48,5	48,5	48,2

Opolskie	43,1	41,4	43,0	44,7	45,8	46,4	47,8	48,4	48,6	48,8
Kujawsko-Pomorskie	43,5	43,5	43,8	44,7	44,3	45,8	47,7	49,1	48,9	48,7
Pomorskie	43,6	42,9	42,5	43,5	45,6	48,1	49,8	49,0	50,7	50,3
Warmińsko-Mazurskie	39,7	41,0	41,6	41,6	43,2	46,0	47,5	48,0	48,3	47,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W odniesieniu do pozostałych regionów kraju województwo śląskie posiadało najwyższy odsetek pracujących w sektorze usługowym po województwach pomorskim, zachodniopomorskim oraz dolnośląskim. W 2011 r. w sektorze tym zatrudnionych było 1,1 mln osób, co stanowiło 57,8% ogółu pracujących. W sektorze przemysłowym pracowało 779 tys. osób (39,4%) a w sektorze rolniczym 56 tys. (2,9%). Zdecydowana większość osób zatrudniona była w pełnym wymiarze czasu pracy - 92,5% ogółu pracujących.

Rysunek 15. Przeciętne zatrudnienie w województwie śląskim (w podziale na subregiony) w sektorach ekonomicznych w 2010 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Województwo Śląskie 2011- subregiony, powiaty i gminy”, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2011 r.

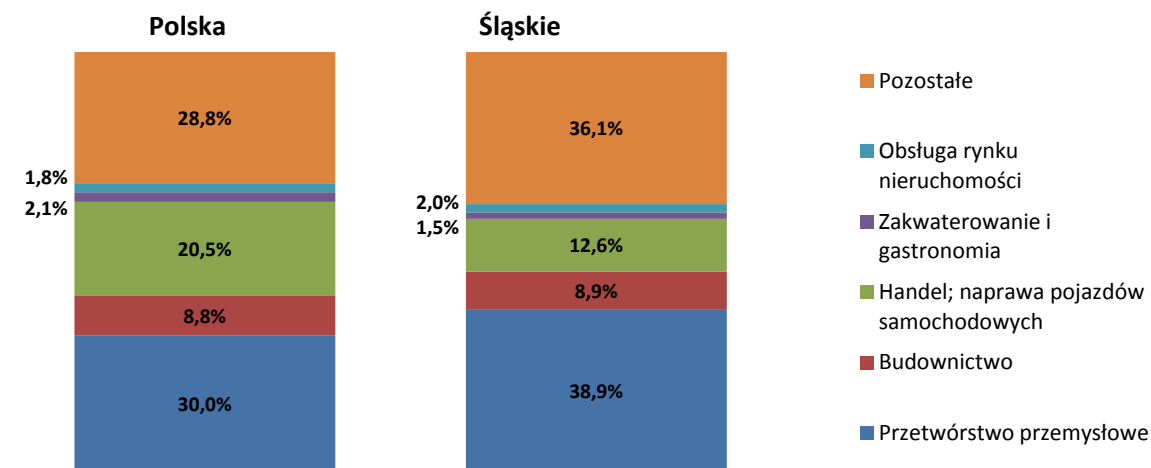
W 2010 r.²¹ najwyższe przeciętne zatrudnienie w sektorze usług zanotowano w subregionie środkowym (52,4%), dalej w północnym (51,1%) i południowym (49,9%). W subregionach tych zatrudnienie w przemyśle było o kilka pp. niższe niż w usługach, kształtując się na poziomie 49,7% w subregionie południowym, 48,6% w północnym oraz 47,3% w środkowym. W subregionie zachodnim natomiast przeciętne zatrudnienie w przemyśle było wyższe niż w usługach osiągając odpowiednio wartości 52,2% i 47,5%. We wszystkich subregionach zatrudnienie w rolnictwie osiągało marginalne wartości na średnim poziomie ok. 0,3%.

W 2011 r. przeciętna liczba zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw wyniosła 746,5 tys. osób, tj. o 13,7 tys. więcej niż w 2010 r. i o 6 tys. więcej niż w roku 2009. W kraju przeciętne zatrudnienie wzrosło w skali roku o 3,2% i wyniosło 5,4 mln. W sektorze publicznym przeciętna liczba zatrudnionych ukształtowała się na poziomie 165,3 tys. osób, a w sektorze prywatnym 581,1 tys. osób. Na koniec 2011 r. 444,6 tys. osób zatrudnionych było w przemyśle, w tym w przetwórstwie przemysłowym 290,7 tys. osób (tj. 38,9% ogółu zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw) oraz 116,8 tys. osób w górnictwie i wydobywaniu (15,6% ogółu zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw). Na wysokim poziomie utrzymywało się również zatrudnienie w handlu i naprawie pojazdów samochodowych (12,6% ogółu zatrudnionych) oraz w budownictwie (8,9%).

²¹ Najnowsze dane dotyczące przeciętnego zatrudnienia według rodzajów działalności (według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności) na poziomie podregionów na dzień sporządzania diagnozy dostępne były za 2010 r.

Najmniejszą grupę stanowili pracujący w informacji i komunikacji (9,9 tys. osób, tj. 1,3% ogółu zatrudnionych w przedsiębiorstwach), zakwaterowaniu i gastronomii (11,2 tys. osób, tj. 1,5%) oraz obsłudze rynku nieruchomości (14,6 tys. osób, tj. 2%).²²

Rysunek 16. Struktura przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw według sekcji PKD 2007 w Polsce i województwie śląskim w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Raport sytuacji społeczno-gospodarczej województwa śląskiego 2011”, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice kwiecień 2012.

BEZROBOCIE

Liczba osób bezrobotnych w województwie śląskim na przestrzeni ostatnich dziewięciu lat ulegała znacznym wahaniom. W badanym okresie najgorsza sytuacja na regionalnym rynku pracy miała miejsce w 2002 r., kiedy liczba bezrobotnych wyniosła ok. 328 tys. osób. Począwszy od 2003 r. obserwowano stałą tendencję spadkową aż do 2008 r., w którym liczba bezrobotnych osiągnęła najniższy poziom i wyniosła ok. 122,7 tys. osób. W kolejnych latach następował wzrost liczby rejestrowanych bezrobotnych do 186,2 tys. osób w 2011 r. Na przestrzeni lat 2008-2011 zauważalna jednak była malejąca dynamika wzrostu bezrobocia w województwie.

W końcu grudnia 2011 r. w regionie utrzymywało się bardzo duże terytorialne zróżnicowanie liczby bezrobotnych. Największą liczbę zarejestrowanych zanotowano w:

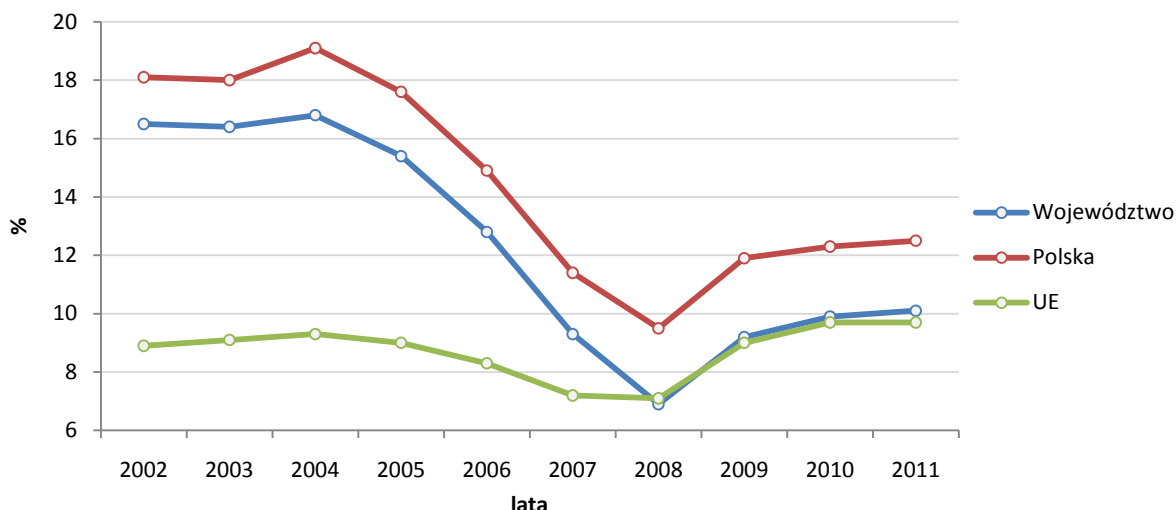
- powiatach: częstochowskim (8,1 tys.), żywieckim (7,4 tys.), zawierciańskim (7,3 tys.), będzińskim (7,1 tys.) oraz cieszyńskim (7,0 tys.). Łączna liczba zarejestrowanych bezrobotnych w tych powiatach stanowiła blisko 20% ogółu grupy w województwie;
- miastach na prawach powiatu: Częstochowa (13,9 tys.), Bytom (10,7 tys.), Sosnowiec (10,3 tys.), Katowice (8,8 tys.), Zabrze (7,8 tys.), Gliwice (6,4 tys.) i Dąbrowa Górnicza (6,3 tys.). Łącznie w miastach tych pozostawało bez pracy 64,2 tys. osób, tj. 34,5% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych.

Najmniejszą liczbę bezrobotnych zarejestrowano w powiatach: bieruńsko-lędzińskim (1,3 tys.), rybnickim (2,1 tys.), mikołowskim i raciborskim (2,8 tys.) oraz w miastach na prawach powiatu: Żory (1,8 tys.), Świętochłowice (2,3 tys.), Mysłowice (2,4 tys.) oraz Piekary Śląskie (2,7 tys.).²³

²² Na podstawie: Raport sytuacji społeczno-gospodarczej województwa śląskiego 2011, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice kwiecień 2012 oraz Biuletyn statystyczny województwa śląskiego IV kwartał 2011 roku, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice luty 2012.

²³ Na podstawie: *Bezrobocie w województwie śląskim w II półroczu 2011 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice marzec 2012 r. oraz danych Publicznych Służb Zatrudnienia (<http://www.psz.praca.gov.pl>).

Rysunek 17. Stopa bezrobocia w województwie śląskim na tle kraju i UE w latach 2002-2011 (%).

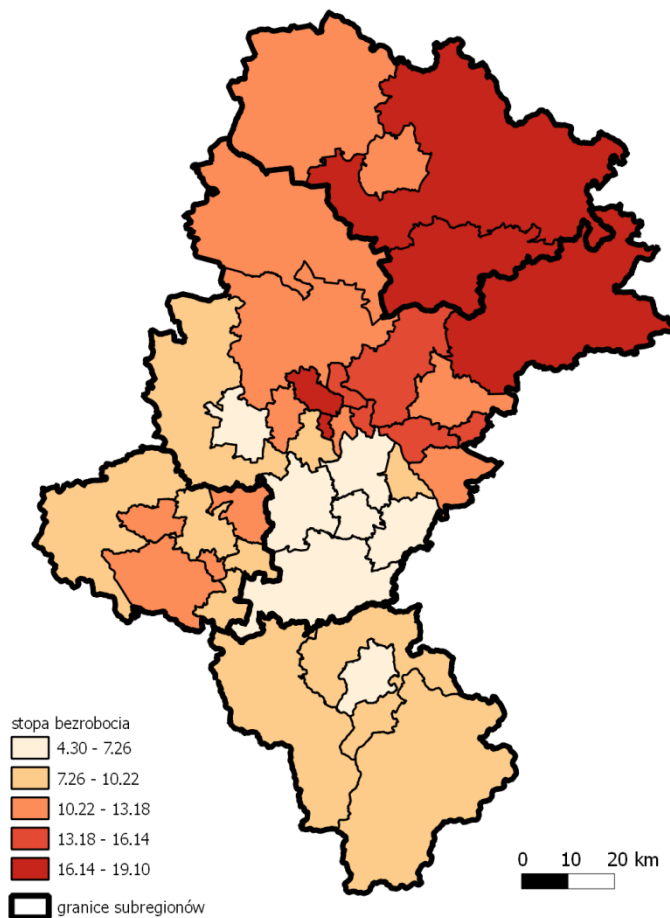
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Publicznych Służb Zatrudnienia oraz Eurostat.

W końcu 2011 r. stopa bezrobocia w województwie śląskim wyniosła 10,1% i była niższa od stopy krajowej, która wyniosła 12,5%. W odniesieniu do 2010 r. stosunek liczby bezrobotnych zarejestrowanych do liczby cywilnej ludności aktywnej zawodowo zarówno w kraju jak i w regionie wzrósł o 0,2 pp. W skali kraju województwo śląskie znajdowało się na trzecim miejscu wśród województw z najniższą stopą bezrobocia, po województwach wielkopolskim (9,2%) oraz mazowieckim (9,9%). Wartość omawianego wskaźnika w województwie śląskim na przestrzeni ostatnich dziewięciu lat była wyższa od średniej unijnej, wykazując jednak od 2008 r. wartości zbliżone, z różnicą jedynie 0,2 pp. w latach 2009-2010 oraz 0,3 pp. w 2011 r.

W ujęciu terytorialnym z końcem 2011 r. występowało duże zróżnicowanie stopy bezrobocia w województwie, która zawierała się w granicach od 4,3% (Katowice) do 19,1% (Bytom). Miasta o największej stopie bezrobocia to oprócz wskazanego powyżej Bytomia: Świętochłowice (17,0%), Piekary Śląskie (14,3%) i Siemianowice Śląskie (14,2%) oraz powiaty: myszkowski (18,9%), częstochowski (18,4%), zawierciański (16,8%) i będziński (14,4%). Najniższą stopę w 2011 r. zanotowały oprócz Katowic: powiat bieruńsko-lędziński (5,1%), Tychy (5,5%) oraz Bielsko-Biała (6,2%).²⁴

²⁴ Na podstawie danych statystycznych Publicznych Służb Zatrudnienia (<http://www.psz.praca.gov.pl>).

Mapa 10. Stopa bezrobocia w województwie śląskim w 2011 r. (%).

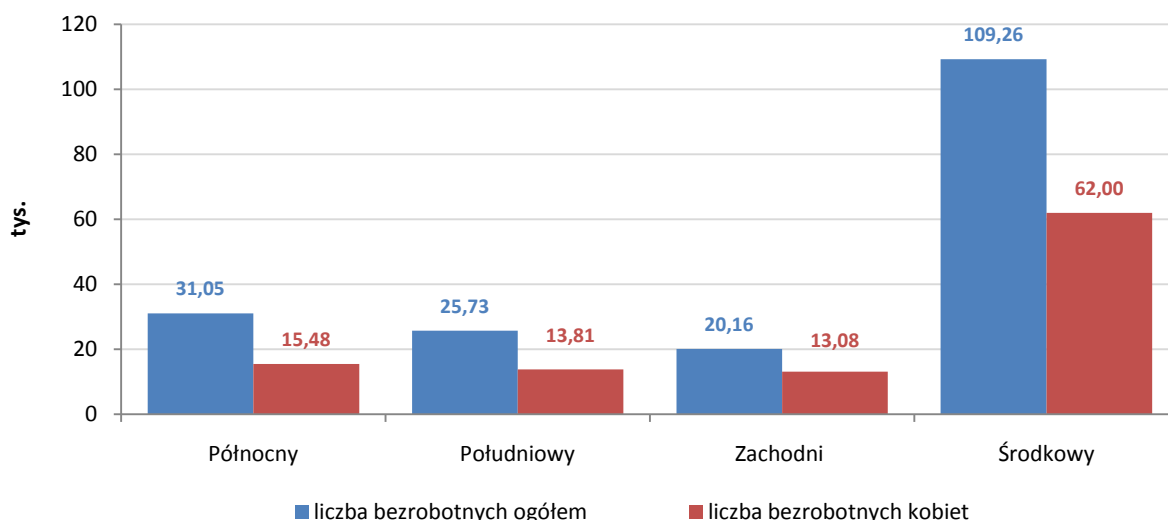

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Publicznych Służb Zatrudnienia (<http://www.psz.praca.gov.pl>)

STRUKTURA BEZROBOCIA

W końcu 2011 r. kobiety stanowiły ponad połowę zarejestrowanych bezrobotnych. Ich liczba wyniosła 104,4 tys., co stanowiło 56,1% ogółu osób pozostających bez pracy. Występowało znaczne zróżnicowanie wewnętrzne regionu pod względem odsetka bezrobotnych kobiet. W subregionie zachodnim grupa ta stanowiła 64,9% ogółu zarejestrowanych, w subregionie środkowym 56,7% a w południowym 53,7%. Najmniejszy udział kobiet w ogóle osób pozostających bez pracy zanotowano w subregionie północnym i wyniósł 49,9%. W podziale na powiaty najwięcej kobiet zarejestrowało się w Jastrzębiu-Zdroju (67,2%), Rybniku (65,9%), powiecie rybnickim (65,7%) oraz w Żorach (64,7%), natomiast najmniej w Częstochowie (49,1%) i powiecie częstochowskim (49,7%).

Rysunek 18. Udział bezrobotnych kobiet w ogóle bezrobotnych w podziale na subregiony województwa śląskiego (os.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Publicznych Służb Zatrudnienia.

Województwo śląskie posiadało jeden z najwyższych w kraju udział bezrobotnych kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych. Większą liczbę kobiet pozostających bez pracy wykazały jedynie województwa: pomorskie (56,8%) oraz wielkopolskie (58,1%).²⁵ W końcu 2011 r. odsetek bezrobotnych kobiet w województwie śląskim był wyższy zarówno od średniej krajowej, która wyniosła 53,5%, a także od średniej unijnej wynoszącej 46,1%.

W końcu 2011 r. bezrobotni absolwenci²⁶ stanowili 5,7% ogółu zaewidencjonowanych bezrobotnych (10,6 tys. osób), z których 60,9% stanowiły kobiety. Największy udział bezrobotnych zanotowano wśród osób pozostających bez pracy od 1 do 3 miesięcy (40,3 tys., tj. 21,7%), od 6 do 12 miesięcy (36,3 tys. osób, tj. 19,5%) oraz od 3 do 6 miesięcy (35,4 tys. osób, tj. 19%). Ponad połowę zarejestrowanych (103,9 tys., tj. 55,8%) stanowiły osoby bez wykształcenia średniego, natomiast 29,1% nie wykazało się żadnymi kwalifikacjami zawodowymi.

Wśród bezrobotnych 18,5% nie posiadało żadnego doświadczenia zawodowego. Najwięcej bezrobotnych posiadało od 1 do 5 lat stażu pracy (21%) oraz od 10 do 20 lat stażu pracy (14,7%). Według stanu na 31.12.2011 r. 81,5% bezrobotnych zaewidencjonowanych stanowiły osoby poprzednio pracujące, z których 72,3% pracowało w sektorze prywatnym. Większość bezrobotnych z omawianej grupy poprzednio zatrudniona była przez pracodawców zakwalifikowanych do następujących sekcji PKD: przetwórstwo przemysłowe - 29,5 tys. osób (19,5% bezrobotnych poprzednio pracujących), handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów mechanicznych, włączając motocykle- 28,4 tys. osób (18,7%), budownictwo - 16,4 tys. osób (10,8%), działalność niezidentyfikowana- 15,5 tys. osób (10,5%) oraz pozostała działalność usługowa- 15,9 tys. osób (10,5%).

W 2011 r. bezrobotni długotrwale stanowili 45,3% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych, z których 24,7% pozostawało bez pracy nieprzerwanie ponad 24 miesiące. Procent bezrobotnych długotrwale w regionie był zdecydowanie niższy niż jego wartość dla Polski (50,3%), natomiast wyższy od wartości tego wskaźnika na poziomie unijnym, który w 2011 r. wyniósł 42,9%. Najwięcej bezrobotnych z omawianej grupy zarejestrowanych było w Częstochowie (7,1 tys.), Bytomiu (6,2 tys.) i Sosnowcu (4,6 tys.). Procentowy udział długotrwale bezrobotnych wśród ogółu zarejestrowanych najwyższy był w Bytomiu (58%) oraz w powiatach: zawierciańskim (54,5%), myszkowskim (51,1%) i częstochowskim (51%).

W końcu 2011 r. najliczniejszą grupę zarejestrowanych bezrobotnych stanowiły osoby w wieku 25-34 lata (29,5%), 45-54 lata (20,8%), 35-44 lata (19,1%) oraz 18-24 lata (18,5%). W ostatniej grupie 27,4%

²⁵ Na podstawie: Rynek pracy w województwie śląskim w 2011 roku, Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Katowice marzec 2012 r. oraz danych statystycznych Publicznych Służb Zatrudnienia.

²⁶ tj. osoby w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki.

bezrobotnych posiadało wykształcenie średnie zawodowe i policealne a 26,8% gimnazjalne lub niższe. Najwyższe udziały bezrobotnej młodzieży zanotowano w powiatach: rybnickim (28,3%), pszczyńskim (27,9%), wodzisławskim (26,9%), natomiast najniższe w: Częstochowie (11,2%), Bielsku- Białej (12%) oraz Dąbrowie Górniczej (13,1%).

Liczba bezrobotnych powyżej 50 roku życia wynosiła 44,2 tys. osób (23,7% ogółu bezrobotnych). Była to jedna z nielicznych grup bezrobotnych, w której zanotowano zdecydowanie większy procentowy udział mężczyzn (55,5%). W omawianej grupie wiekowej problem braku pracy najbardziej widoczny był w większych miastach przemysłowych: Częstochowa (30,7%), Bielsko-Biała (28,8%) i Gliwice (28,6%).

Zdecydowana większość bezrobotnych w województwie śląskim nie posiadała prawa do pobierania zasiłku. Jedynie 27,4 tys. osób (14,7%) korzystało z prawa do tego świadczenia.²⁷

Tabela 6. Struktura bezrobocia w województwie śląskim na tle kraju na koniec 2011 r.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Bezrobotni zarejestrowani ogółem (tys. osób)	186,2	1 982,7
Bezrobotne zarejestrowane kobiety (%)	56,1	53,5
Bezrobotni poprzednio pracujący (%)	81,5	80,1
Bezrobotni dotychczas niepracujący (%)	18,5	19,9
Bezrobotni zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu pracy (%)	3,1	3
Bezrobotni zamieszkalni na wsi (%)	21,8	44,1
Bezrobotni posiadający gospodarstwo rolne (%)	1,1	2,5
Bezrobotni niepełnosprawni (%)	6,2	5,3
Bezrobotni z prawem do zasiłku (%)	14,7	16,5
Struktura wiekowa zarejestrowanych bezrobotnych (%):		
18-24	18,5	21
25-34	29,5	29,3
35-44	19,1	18,8
45-54	20,8	19,4
55-59	9,7	9,1
60-64 lata	2,4	2,3
Struktura wykształcenia zarejestrowanych bezrobotnych (%):		
Wyższe	11,9	11,4
Policealne i średnie zawodowe	23	22,2
Średnie ogólnokształcące	9,3	10,8
Zasadnicze zawodowe	27,9	28
Gimnazjalne i poniżej	27,9	27,6

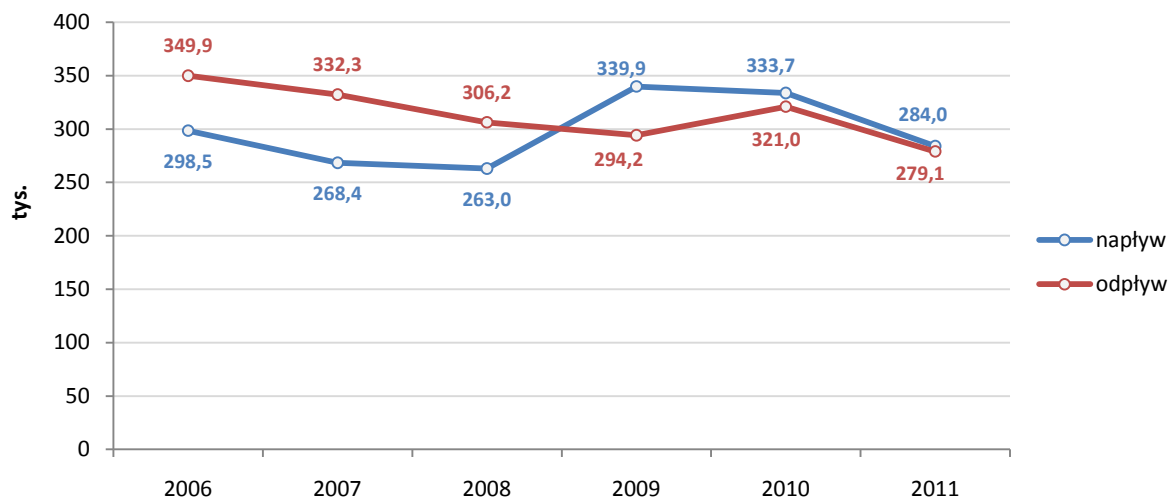
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Publicznych Służb Zatrudnienia.

ZMIANY WIELKOŚCI BEZROBOCIA I OFERTY PRACY

Na przestrzeni lat 2006-2011 r. odpływ i napływ bezrobotnych w województwie śląskim ulegał licznym wahaniom. W latach 2006-2008 systematycznie zmniejszał się zarówno „napływ” jak i „odpływ” osób pozostających bez pracy. Na przełomie lat 2008 i 2009 nastąpił gwałtowny wzrost liczby osób rejestrujących się jako bezrobotne (76,9 tys. osób) przy jednoczesnej niewielkiej liczbie osób wyrejestrowanych z ewidencji (12 tys. osób). W latach 2009-2010 nastąpił wzrost liczby „odpływających” oraz nieznaczny spadek liczby „napływających” bezrobotnych. W 2011 r. liczba osób nowo zarejestrowanych wyniosła 284 tys., przewyższając liczbę osób wyrejestrowanych o ok. 5 tys. Na poziomie kraju różnica ta wyniosła 28 tys. osób.

²⁷ Na podstawie „Rynek pracy w województwie śląskim w 2011 roku”, Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Katowice marzec 2012 r.

Rysunek 19. Płynność bezrobocia (napływ i odpływ bezrobotnych) w województwie śląskim na przestrzeni lat 2006-2011 (os.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP w Katowicach.

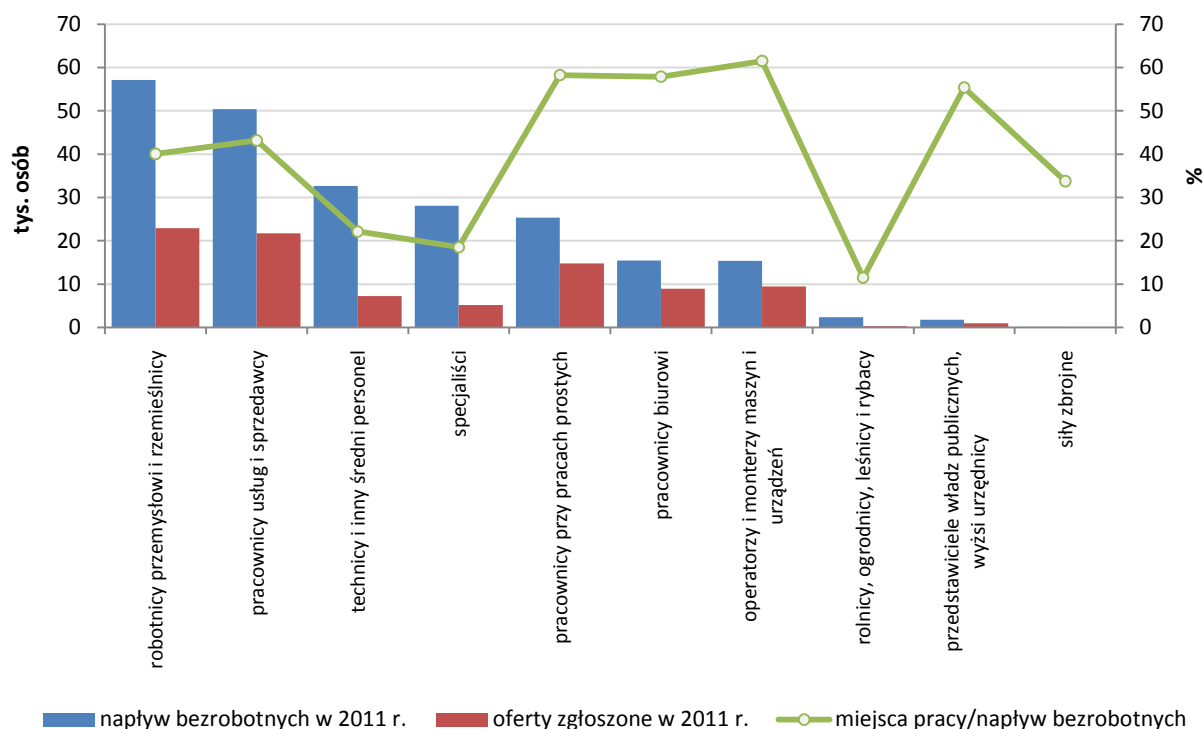
Wśród napływających do bezrobocia nieznacznie dominowały kobiety (51,5% napływu), 10,8% stanowili absolwenci, natomiast 78,7% bezrobotni rejestrujący się po raz kolejny. Poza tym najczęściej rejestrowały się osoby po: odbyciu stażu, ukończeniu szkolenia, odbyciu prac społecznie użytecznych, robót publicznych i prac interwencyjnych. Największy napływ bezrobotnych zanotowano w zawodach: sprzedawcy i pokrewni (29,7 tys.), robotnicy obróbki metali, mechanicy maszyn i urządzeń (19,8 tys.), pomocnicy usług osobistych (76,7 tys.). Znaczną grupę napływających do bezrobocia (81%) stanowiły osoby nieposiadające zawodu wyuczonego.

W 2011 r. z rejestrów wyłączono 279,1 tys. bezrobotnych, z których 50,2 % stanowiły kobiety. Głównymi przyczynami wyłączenia w ewidencji osób bezrobotnych było:

- Niepotwierdzenie gotowości do podjęcia pracy - 105,8 tys. osób (37,9%)
- Podjęcie zatrudnienia - 114,4 tys. osób (41%)
- Udział w aktywnych formach przeciwdziałania bezrobociu - 30,8 tys. osób (11%).

Rysunek 20. Napływ bezrobotnych oraz ofert pracy i miejsc aktywizacji zawodowej w 2011 r.

Źródło: Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie śląskim w 2011 roku. Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Katowice kwiecień 2012 r.

Począwszy od 2007 r. liczba zgłaszanych do urzędów pracy ofert pracy systematycznie malała. W 2007 r. zgłoszono 168,7 tys. informacji o wolnych miejscach pracy oraz miejscach aktywizacji zawodowej, natomiast w 2011 r. zaledwie 92 tys., z których 16,4% stanowiły subsydiowane miejsca aktywizacji zawodowej. W odniesieniu do 2010 r. liczba zgłoszonych wolnych miejsc zatrudnienia spadła o 23,3 tys.

Najwięcej ofert pracy zgłaszano w zawodach, w których zarejestrowanych było jednocześnie najwięcej bezrobotnych: robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (22,9 tys. ofert), pracownicy usług i sprzedawcy (21,8 tys. ofert) oraz pracownicy przy pracach prostych (14,8 tys. ofert). W niewielu specjalnościach zgłoszono więcej wolnych miejsc pracy niż zarejestrowano bezrobotnych. Sytuacja taka miała miejsce m.in. w zawodzie: robotnik gospodarczy (5,4 tys. ofert na 3,5 tys. bezrobotnych), technik prac biurowych (3,4 tys. ofert na 3,2 tys. bezrobotnych), kierowca samochodu ciężarowego (2 tys. ofert na 1,4 tys. bezrobotnych), telemarketer (1,8 tys. ofert na 0,5 tys. bezrobotnych).²⁸

W ujęciu przestrzennym najwięcej wolnych miejsc pracy zgłoszono w miastach na prawach powiatu: Gliwice (7,7 tys.), Katowice (7,7 tys.) i Bielsko-Biała (4,9 tys.), natomiast najmniej w powiatach: gliwickim (0,5 tys.), bieruńsko-lędzkim (0,6 tys.) oraz rybnickim (0,7 tys.).

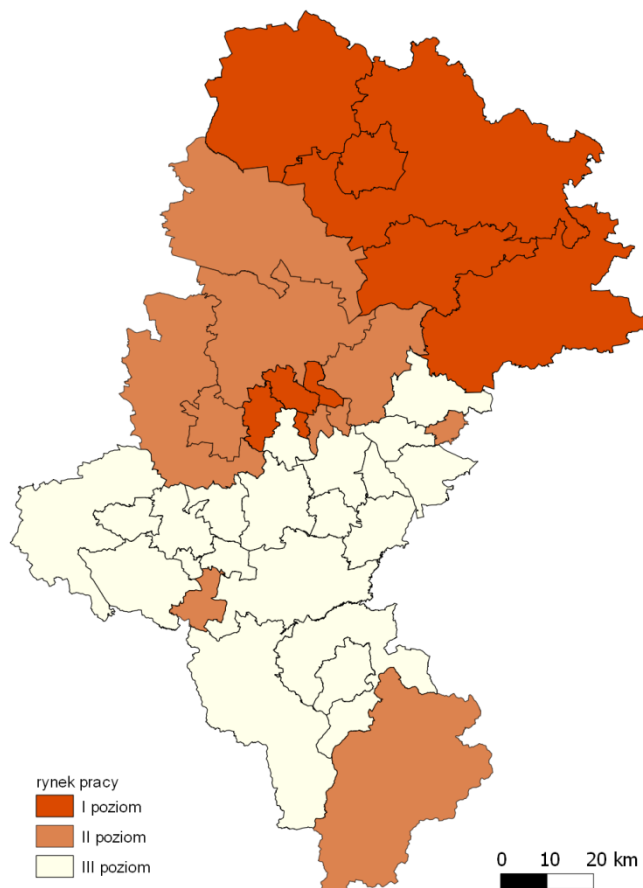
OBSZARY PROBLEMOWE RYNKU PRACY

Na podstawie analizy województwa śląskiego w oparciu o syntetyczne wskaźniki za 2010 r., takie jak:

- udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym,
- odsetek bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż 1 rok,
- liczbę wszystkich pracujących mieszkańców gminy do liczby wszystkich pracujących w gminie (miejsc pracy w gminie),

²⁸ Na podstawie „Rynek pracy w województwie śląskim w 2011 roku”, Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Katowice marzec 2012 r. oraz „Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie śląskim w 2011 roku”, Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Katowice kwiecień 2012 r.

wyodrębniono najbliższe powiaty regionu w obszarze rynku pracy. Najniższe wartości wskazanych powyżej wskaźników (powiaty najbardziej problemowe w obszarze rynku pracy) osiągnęły następujące miasta na prawach powiatu: Bytom, Piekary Śląskie, Świętochłowice, Zabrze, Częstochowa oraz powiaty: myszkowski, zawierciański, kłobucki i częstochowski. Najmniej problemowe powiaty położone były w centralnej części województwa śląskiego.²⁹

²⁹ Na podstawie: *Terytorializacja w kontekście Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego*, RCAS Wydział Planowania Strategicznego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, Katowice październik 2012 r.

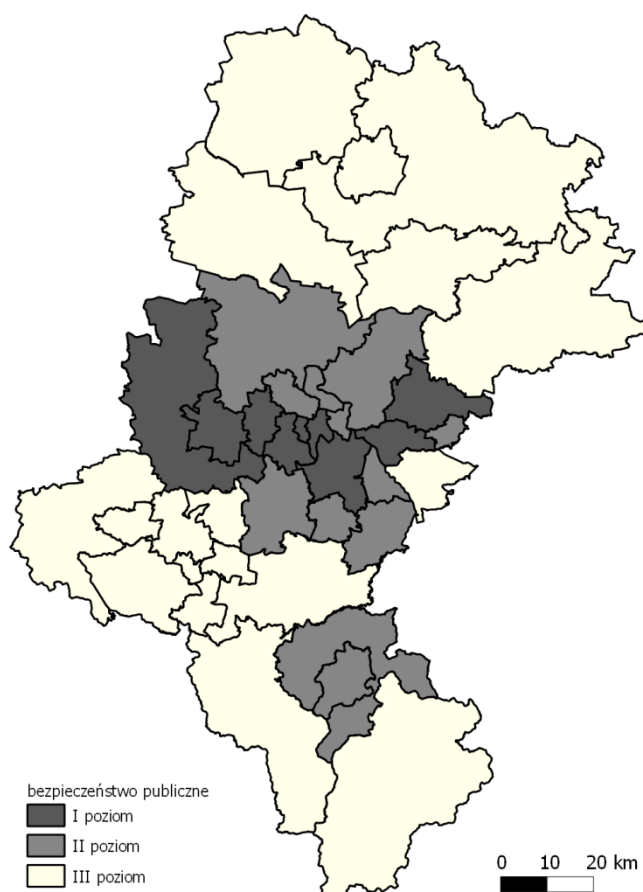
REGIONALNE USŁUGI PUBLICZNE I SPOŁECZNE

BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Liczba stwierdzonych przestępstw w województwie śląskim w ostatnim dziesięcioleciu ulegała licznym wahaniom. Największą liczbę stwierdzono w roku 2004 - 202,8 tys., natomiast najmniejszą w 2008 - 153,2 tys. W 2011 roku zanotowano 172,1 tys. przestępstw, z których najwięcej stwierdzono w subregionie środkowym - 121 tys., a najmniej w subregionie północnym - 13,9 tys. Wśród przestępstw zdecydowanie dominowały te o charakterze kryminalnym - 123,6 tys., w dalszej kolejności przestępstwa przeciwko mieniu - 99,9 tys. oraz o charakterze gospodarczym - 27,3 tys.

Począwszy od 2002 r. wartość wskaźnika wykrywalności przestępstw w województwie śląskim systematycznie rosła, osiągając jednak stale wartości niższe od średniej krajowej. W 2011 r. wskaźnik ten wyniósł 64,4% i był jednym z najniższych w kraju (niższy wskaźnik osiągnęło jedynie województwo mazowieckie - 61,1%), jak również niższy o 4,3 pp. od wskaźnika na poziomie krajowym. Najniższą wartość zanotowano w subregionie środkowym - 64,4%, natomiast najwyższą w subregionie północnym - 72,7%.

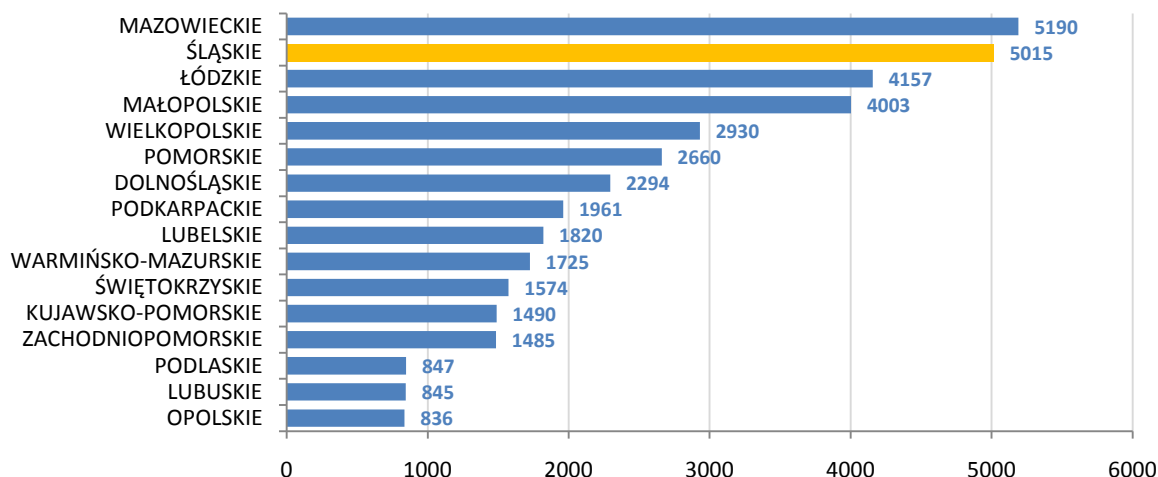
Mapa 12. Obszary koncentracji negatywnych zjawisk w zakresie bezpieczeństwa publicznego.

Źródło: *Terytorializacja w kontekście Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego*, RCAS Wydział Planowania Strategicznego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, Katowice październik 2012 r. (http://rcas.slaskie.pl/pl/artukul/zeszyty_rcas/1355729951/0/297).

W porównaniu z innymi regionami województwo śląskie charakteryzuje się największą bezwzględną liczbą wypadków, zaraz po województwie mazowieckim (województwo śląskie 5015 a mazowieckie 5190 wypadków). Podobnie w przypadku liczby ofiar śmiertelnych w wypadkach (województwo mazowieckie 655 ofiar, województwo śląskie 352).

Rysunek 21. Liczba wypadków w poszczególnych województwach w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Województwo śląskie w 2010 r. charakteryzowało się jednym z najniższych w kraju wskaźników ofiar śmiertelnych na 100 wypadków (7,0) oraz wskaźników rannych na 100 wypadków (122,3). Najmniej śmiertelnych w wypadkach obserwuje się w województwie małopolskim, a rannych w stolicy.

Tabela 7. Wskaźnik liczby ofiar śmiertelnych i rannych na 100 wypadków w Polsce w 2010 r.

Wyszczególnienie	Ofiary śmiertelne na 100 wypadków	Ranni na 100 wypadków
Województwo śląskie	7,0	122,3
Wartość minimalna w kraju	5,9 (województwo małopolskie)	119,6 (Komenda Stołeczna Policji)
Wartość maksymalna w kraju	17,2 (województwo podlaskie)	135,5 (województwo warmińsko-mazurskie)

Źródło: Krajowa Rada Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego.

W 2010 r. województwo śląskie dominowało w liczbie wypadków z udziałem nietrzeźwych (635 wypadków). W drugim pod tym względem województwie łódzkim wartość ta wyniosła 495 wypadków. W wypadkach z udziałem nietrzeźwych w województwie ginie jednak najmniej ludzi (w 2010 r. było ich tylko 3). W województwie łódzkim wartość ta była najwyższa i wyniosła 52 ofiary śmiertelne.³⁰

Zarówno liczba kradzieży rzeczy cudzej jak i rozbojów na dworcach oraz w środkach transportu na terenie województwa śląskiego systematycznie spada, co wynika z danych otrzymanych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach. Dane te pochodzą z Systemu Statystyki Przestępczości „TEMIDA” o przestępstwach i czynach karalnych stwierdzonych w zakończonym postępowaniu według wybranych obiektów lub miejsc przestępstw bezpośrednio związanych z transportem osób i towarów.

W kradzieżach dominują te dokonywane w środkach transportu (w 2010 r. było to 2448 wykroczeń), rozboje dokonywane są zaś częściej na dworcach (43 wykroczenia w 2010 r.).

Tabela 8. Liczba kradzieży i rozbojów na dworcach i w środkach transportu w województwie śląskim w latach 2005-2010.

	dworce				środki transportu			
	2005	2008	2009	2010	2005	2008	2009	2010
kradzieże rzeczy cudzej	700	538	460	440	5512	3382	2726	2448
rozboje	92	51	43	26	52	39	35	18

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach - informacja z września 2011 r.

³⁰ Krajowa Rada Bezpieczeństwa Drogowego.

ZDROWIE I POLITYKA SPOŁECZNA

OCHRONA ZDROWIA

Województwo posiada dobrze rozwiniętą sieć placówek lecznictwa zamkniętego. W 2011 r. było 116 szpitali, z czego publicznych było 71 a niepublicznych 45. Jest to największa liczba szpitali w kraju i stanowi to 14,3% wszystkich szpitali w Polsce. Szpitale w 2011 r. dysponowały prawie 26 tys. łóżek szpitalnych, co w przeliczeniu na 10 tys. ludności wynosiło 55,3 i dało pierwszą pozycję w kraju w porównaniu do innych województw.

Na terenie województwa w 2011 r. znajdowało się 26 zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych i 37 zakładów opiekuńczo-leczniczych oraz 7 hospicjów i 5 szpitali psychiatrycznych.

W 2011 r. w województwie funkcjonowało 16 szpitali uzdrowiskowych oraz sanatoriów uzdrowiskowych (wzrost o 5 w stosunku do roku 2002).

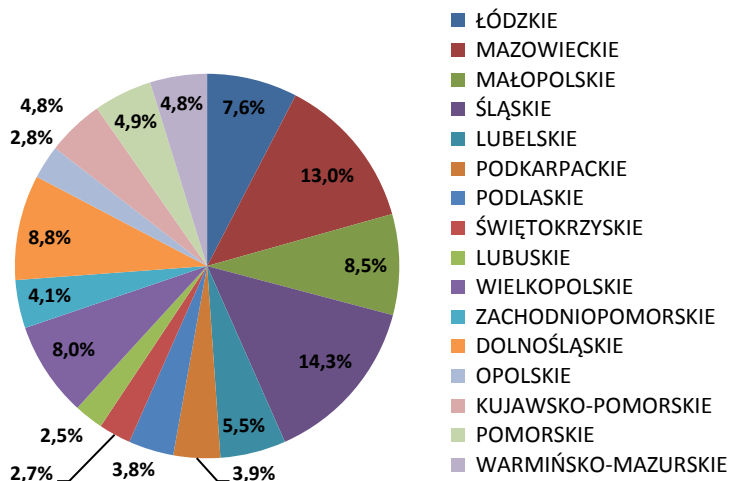
W porównaniu do początkowych lat tego wieku wystąpił wyraźny wzrost liczby szpitali i zakładów stacjonarnej opieki zdrowotnej. Równocześnie nastąpił wzrost liczby pacjentów.

Tabela 9. Liczba szpitali w województwie śląskim w latach 2004-2011.

Wyszczególnienie	Województwo Śląskie								Polska
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011
Liczba szpitali, w tym:	108	104	106	105	106	107	115	116	814
publiczne	98	88	86	85	83	78	73	71	501
niepubliczne	10	16	20	20	23	29	42	45	313
Liczba łóżek na 10 tys. ludności		57,1	57,0	55,8	58,0	57,4	56,1	55,3	46,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Rysunek 22. Ilość szpitali w podziale na województwa w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Równie dobrze jest rozwinięta sieć placówek lecznictwa otwartego, na którą składają się przychodnie, ośrodki zdrowia i praktyki lekarskie. W województwie w 2011 r. funkcjonowało 2716 zakładów opieki zdrowotnej, w tym 235 publicznych i 2481 niepublicznych oraz 525 praktyk lekarskich. Ilość zakładów opieki zdrowotnej daje pierwszą pozycję pod tym względem w kraju na tle innych województw. W stosunku do roku 2004 odnotowano wzrost liczby zakładów opieki zdrowotnej o 44,5%.

Tabela 10. Placówki lecznictwa otwartego w województwie śląskim w latach 2002-2011.

Wyszczególnienie	Województwo Śląskie										Polska
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011
zakłady opieki zdrowotnej			1879	1819	1927	1957	2140	2419	2437	2716	19151

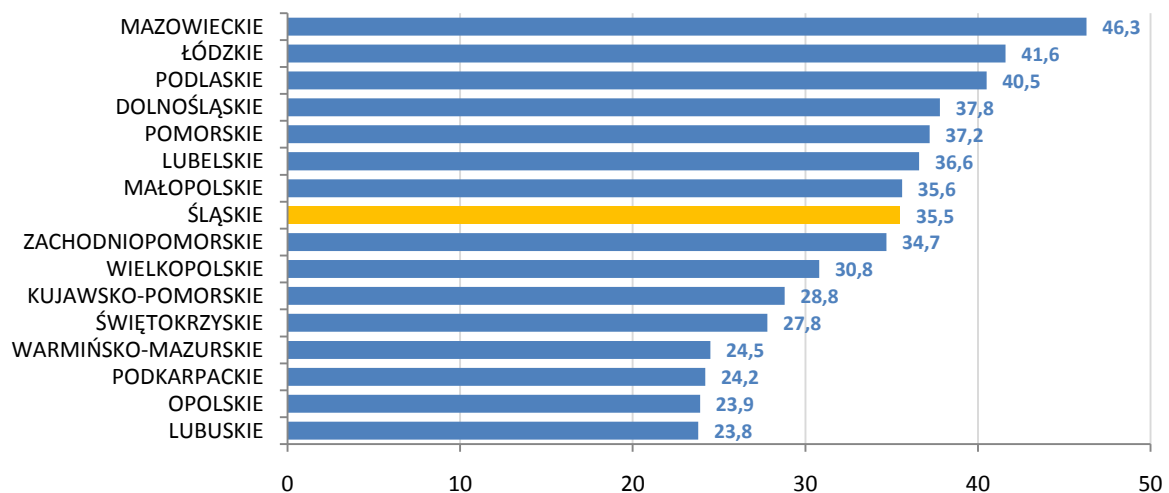
publiczne			383	337	325	316	339	293	239	235	2763
niepubliczne			1496	1482	1602	1641	1801	2126	2198	2481	16388
praktyki lekarskie	744	932	949	915	871	819	646	725	710	525	6587
w miastach	655	791	804	765	721	671	506	586	575	390	4901
na wsi	89	141	145	150	150	148	140	139	135	135	1686

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Kadra medyczna

W 2010 r. liczba lekarzy przypadających na 10 tys. ludności wyniosła w województwie śląskim 35,5³¹, co dało ósme miejsce w kraju. Wskaźnik ten jest wyższy niż średnia krajowa o 0,3 pp.

Rysunek 23. Personel medyczny uprawniony do wykonywania zawodu na 10 tys. ludności w podziale na województwa w 2010 r.

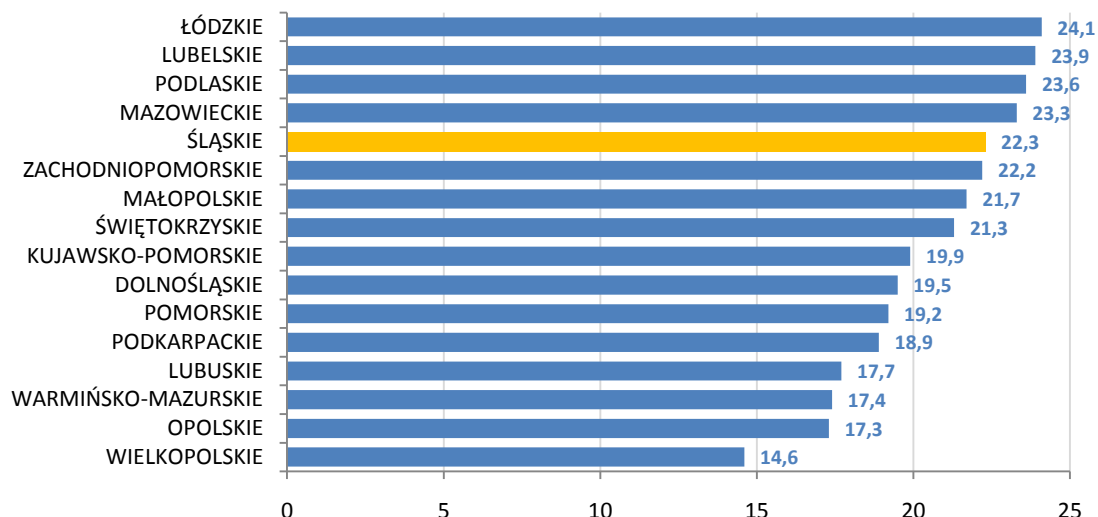

Źródło: „Biuletyn Statystyczny Ministerstwa Zdrowia”, Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia, Warszawa 2011.

Powyższy wykres przedstawia liczbę lekarzy, którzy mają prawo do wykonywania zawodu, lecz bardziej miarodajne w zakresie oceny dostępności lekarzy wydają się informacje podające rzeczywistą liczbę lekarzy pracujących zawodowo. Według danych tych województwo śląskie, na tle innych województw, oferuje swoim mieszkańcom dobry dostęp do lekarzy, a tym samym do usług medycznych. Średnia liczba lekarzy (22,3) przypadających na 10 tys. mieszkańców jest wyższa niż średnia krajowa (20,8). Ponadto tylko w 4 województwach przypada więcej lekarzy na 10 tys. mieszkańców, są to: łódzkie (24,1), lubelskie (23,9), podlaskie (23,6), mazowieckie (23,3).

³¹Informacje dotyczące liczby lekarzy opracowano na podstawie raportu badawczego "Badanie poziomu świadczonych usług zdrowotnych w wybranych jednostkach ochrony zdrowia w kontekście diagnozy poziomu rozwoju regionalnych usług publicznych oraz prognozy ich zapotrzebowania i wpływu na sytuację rynku pracy w świetle tendencji demograficznych oraz społeczno-gospodarczych" według danych Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia; <http://www.strategicznezmiany.slaskie.pl>

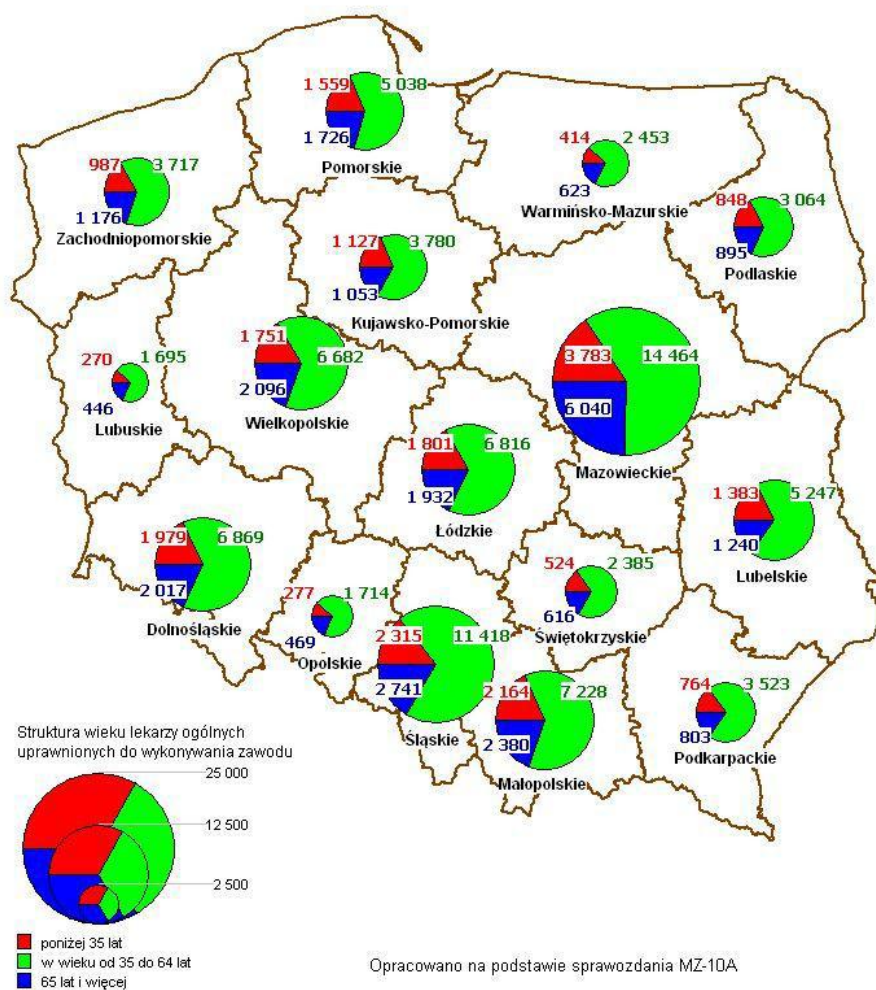
Rysunek 24. Lekarze pracujący w placówkach ochrony zdrowia na 10 tys. ludności w podziale na województwa w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Biuletyn Statystyczny Ministerstwa Zdrowia”, Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia, Warszawa 2011.

W związku ze zmianami demograficznymi, w nadchodzących latach może zaistnieć poważny problem zmniejszania się liczby lekarzy. Poniższa mapa przedstawia udział osób w wieku 65 lat i więcej wśród w populacji lekarzy ogólnych w Polsce.

Mapa 13. Lekarze ogólni uprawnieni do wykonywania zawodu według wieku w Polsce w 2010 r.

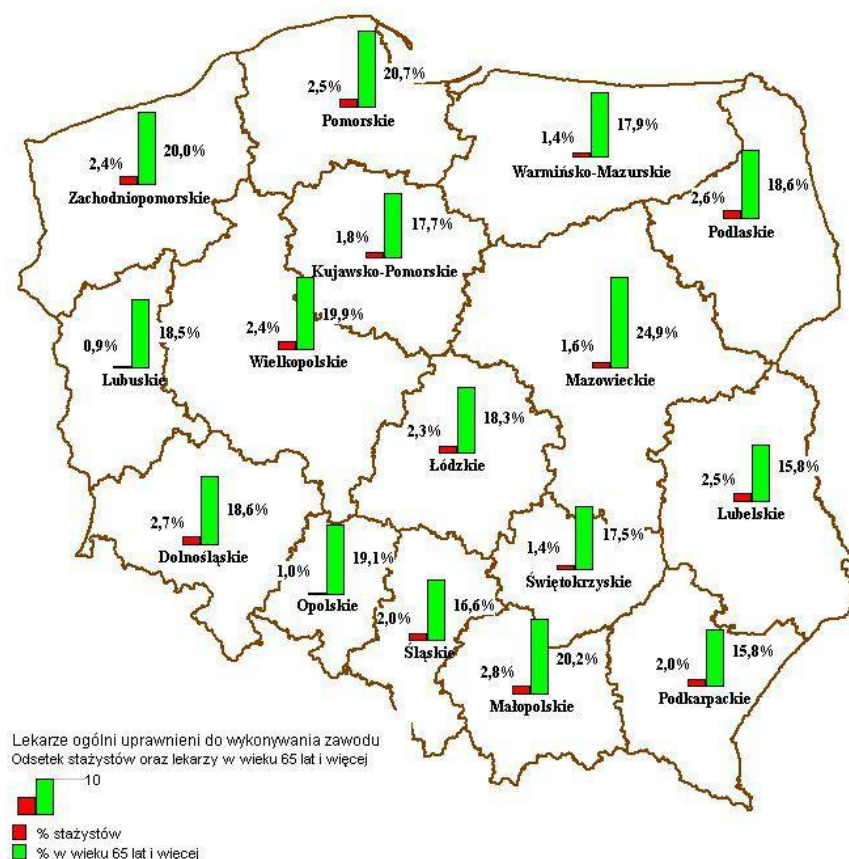

Źródło: „Biuletyn Statystyczny Ministerstwa Zdrowia”, Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia, Warszawa 2011.

W województwie śląskim 16,6% lekarzy ogólnych to osoby w wieku 65 lat lub starsze. Mniejszy odsetek lekarzy w tej kategorii wiekowej jest w województwach podkarpackim i lubelskim. Stażyści stanowią 2% lekarzy ogólnych. Jest to wynik zbliżony do tego, jaki osiągają w tym zakresie inne województwa.

Mapa 14. Lekarze ogólni uprawnieni do wykonywania zawodu, stażyści i lekarze w wieku 65 lat i więcej w kraju w 2010 r.

Opracowano na podstawie sprawozdania MZ10
 Odsetki wyliczono w odniesieniu do liczby uprawnionych do wykonywania zawodu.

Źródło: „Biuletyn Statystyczny Ministerstwa Zdrowia”, Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia, Warszawa 2011.

W 2010 r. w Polsce było 16,7 lekarzy specjalistów na 10 tys. ludności. Najwięcej wśród nich było lekarzy zajmujących się chorobami wewnętrznymi – wskaźnik na 10 tys. mieszkańców wynosił 2,6. Na drugim miejscu znajdowała się chirurgia z wynikiem 2 specjalistów na 10 tys. ludności. Analizując dane dla województwa śląskiego w 2010 r. było 19 lekarzy specjalistów na 10 tys. ludności.

Tabela 11. Lekarze specjaliści w Polsce i w województwie śląskim w 2010 r.

Specjaliści		Ogółem w Polsce	Z tego			Ogółem w woj. śląskim
			I stopnia	II stopnia	Specjalności ³²	
Ogółem	A	63 859	11 154	43 038	9 677	8 827
	B	16,7	2,9	11,3	2,5	19
Radiologia	A	2 314	364	1 447	503	339
	B	0,6	0,1	0,4	0,1	0,7
Choroby wewnętrzne	A	9 918	2 887	5 054	1 977	1 670
	B	2,6	0,8	1,3	0,5	3,6

³² Lekarze, którzy uzyskali specjalizację na nowych zasadach, tj. jednostopniową.

Pediatria	A	5 654	2 438	2 812	404	774
	B	1,5	0,6	0,7	0,1	1,6
Choroby płuc	A	1 375	104	1 189	82	173
	B	0,4	0	0,3	0	0,3
Psychiatria	A	235	323	1 474	528	262
	B	0,6	0,1	0,4	0,1	0,5
Dermatologia i wenerologia	A	1 206	325	806	75	176
	B	0,3	0,1	0,2	0	0,3
Neurologia	A	2 458	419	1 756	293	406
	B	0,6	0,1	0,5	0,1	0,8
Chirurgia	A	7 509	881	5 548	1 080	1 102
	B	2	0,2	1,5	0,3	2,3
Położnictwo i ginekologia	A	4 665	793	3 542	330	612
	B	1,2	0,2	0,9	0,1	1,3
Otolaryngologia i otorynolaryngologia	A	1 744	492	1 127	125	282
	B	0,5	0,1	0,3	0	0,6
Okulistyka	A	2 288	535	1 470	283	381
	B	0,6	0,1	0,4	0,1	0,8

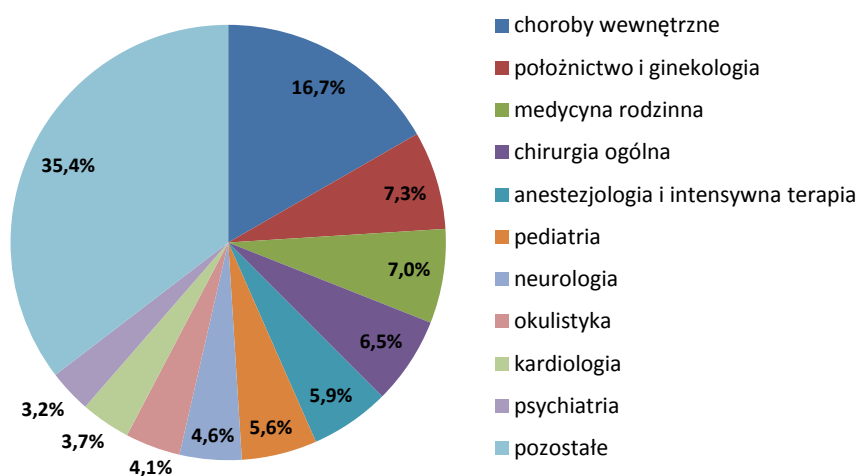
A - liczby bezwzględne

B - wskaźnik na 10 tys. ludności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Biuletyn Statystyczny Ministerstwa Zdrowia”, Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia, Warszawa 2011.

W latach 2005-2010 najczęściej wybieraną specjalizacją w województwie śląskim było leczenie chorób wewnętrznych. Znacząco zmniejszyła się liczba pediatrów – w 2005 r. było ich 819, a w 2010 r. już tylko 390. Na uwagę zasługuje liczba onkologów – w 2005 roku było ich w województwie śląskim tylko 17, zaś pięć lat później już 40. „Wzrostowymi” specjalizacjami są także medycyna rodzinna, kardiologia oraz psychiatria. Odsetek lekarzy specjalistów w ogóle lekarzy w województwie śląskim pomiędzy 2005 a 2010 r. uległ znaczącemu spadkowi. W 2005 r. stanowili oni 85,6% lekarzy, a pięć lat później już tylko 67,7%. Zwiększeniu uległa ogólna ilość praktyk lekarskich – z roku na rok jest ich coraz więcej. W 2010 r. odnotowano ich w województwie śląskim 2 437.

Rysunek 25. Struktura lekarzy specjalistów w województwie śląskim w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Ochrona zdrowia i pomoc społeczna w województwie śląskim w 2010 r.”, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2011.

W zakresie zróżnicowania subregionalnego analizując rok 2011 dominuje subregion środkowy, w którym znajduje się 60,8 łóżek w szpitalach na 10 tys. ludności, 1661 zakładów opieki zdrowotnej i 221 praktyk lekarskich. Jest to uzasadnione największym zagęszczeniem ludności na tym terenie. Na drugim miejscu jest subregion południowy z 55,8 łózkami na 10 tys. ludności, 411 zakładami opieki zdrowotnej i 110 praktykami lekarskimi. Najgorzej sytuacja wygląda w subregionie północnym i niewiele lepiej w zachodnim.

Tabela 12. Opieka zdrowotna w subregionach województwa śląskiego w 2011 r.

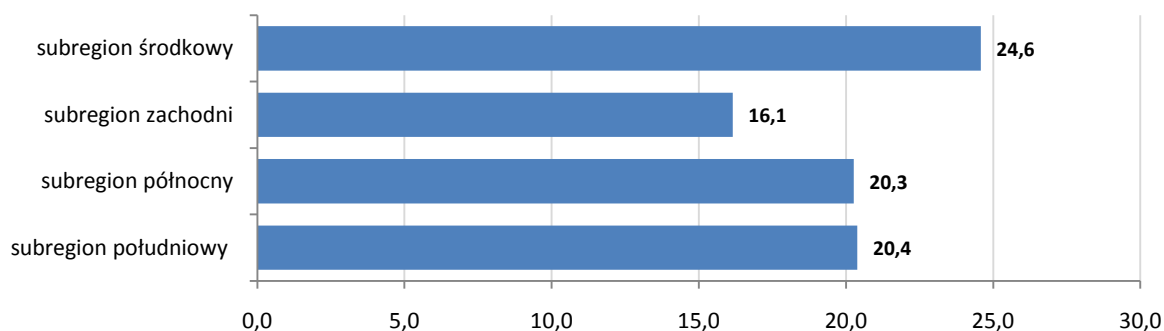
Wyszczególnienie	Subregion środkowy	Subregion południowy	Subregion zachodni	Subregion północny	Województwo Śląskie
Liczba szpitali (dane za 2010 r.)*	74	20	10	9	113
Łóżka w szpitalach na 10 tys. mieszkańców	60,8	55,8	43,5	39,9	56,1
Zakłady opieki zdrowotnej	1661	411	324	320	2716
publiczne	127	34	18	56	235
niepubliczne	1534	377	306	264	2481
Praktyki lekarskie	221	110	110	84	525
w miastach	197	58	88	47	390
na wsi	24	52	22	37	135
Lekarze pracujący wg podstawowego miejsca pracy ³³	6889	1347	1034	1075	10345

* - dane „Ochrona zdrowia i pomoc społeczna w województwie śląskim w 2010 r.” Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2011;

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Również z uwagi na dostępność do lekarzy zdecydowanie najlepiej sytuacja wygląda w subregionie środkowym osiągając wartość wyższą od średniej dla województwa wynoszącej 22,3. Najmniejszą dostępnością do lekarzy cechuje się subregion zachodni.

Rysunek 26. Średnia liczba lekarzy na 10 tys. mieszkańców w subregionach województwa śląskiego w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Najwięcej podmiotów leczniczych funkcjonuje na terenie Metropolii Górnośląskiej, a przede wszystkim w stolicy Metropolii i województwa – Katowicach. Taka sytuacja wydaje się naturalna, bowiem jest to miasto o największej liczbie ludności, a jednocześnie jest to centrum naukowo-badawcze, gdzie swoje siedziby mają: Śląski Uniwersytet Medyczny oraz główne podmioty naukowo-badawcze. Ponadto należy zwrócić uwagę, iż miasta sąsiednie, przede wszystkim Zabrze, Gliwice, Bytom, Chorzów, Piekary Śląskie, Sosnowiec również mają na swoim obszarze ulokowane bardzo ważne, biorąc pod uwagę rozwój

³³ Wg danych za 2010 rok

specjalizacji medycznej województwa, podmioty lecznicze i firmy, zajmujące się prowadzeniem badań w sektorze medycznym.

Tabela 13. Liczba podmiotów leczniczych w poszczególnych miastach Metropolii Górnośląskiej w zakresie wybranych dziedzin medycyny, dla których organem rejestrowym jest wojewoda śląski (stan na 31.08.2012 r.)

Dziedzina	Chirurgia onkologiczna	Ginekologia onkologiczna	Onkologia i hematologia dziecięca	Onkologia kliniczna	Radioterapia onkologiczna	Kardiochirurgia	Kardiologia	Kardiologia dziecięca	Ortopedia i traumatologia narządu ruchu	Rehabilitacja medyczna	Transplantologia	SUMA
Miasto												
Katowice	13	7	3	36	1	10	81	11	75	67	2	306
Będzin				3		0	5		5	9		22
Bytom	7	3	1	12	1	0	16	3	20	27		90
Chorzów	4		1	7		0	16		12	16		56
Czeladź				2		0	6	1	5	6		20
Dąbrowa Górnicza				1		1	7		11	5		25
Gliwice	5	1		13		0	27	2	22	33		103
Jaworzno				1		0	5		4	7		17
Knurów				2		0	3		4	4		13
Łaziska Górne				0		0	2		1	3		6
Mikołów	1		1	4		0	5	2	6	5		24
Mysłowice				2		0	7		6	8	1	24
Piekary Śląskie	1			2		0	13	3	9	12		40
Pyskowice				0		0	3	1	2	2		8
Radzionków				0		0	1		2	4		7
Ruda Śląska	1			3		0	12	2	4	20		42
Siemianowice Śląskie	1			5		0	8		9	12	1	36
Sławków				0		0	1		1	1		3
Sosnowiec	2		2	11	1	1	28	2	24	28	1	100
Świętochłowice				2		0	5		6	5		18
Tarnowskie Góry		1		6			10	2	8	12		39
Tychy	1			7		1	25		18	22		74
Wojkowice				0		0	0		0	1		1
Zabrze	2		1	9		2	26	6	17	24	3	90
SUMA	38	12	9	128	3	15	312	35	271	333	8	1164

Źródło: Raport badawczy: Analiza potencjału rozwojowego funkcji Metropolitalnych obszarów aglomeracji miejskich województwa śląskiego, będących ośrodkami wzrostu gospodarczego województwa śląskiego w kontekście procesów zachodzących na regionalnym rynku pracy – specjalizacja medyczna regionu, w tym wysokospecjalistyczne usługi zdrowotne. <http://www.strategicznemiany.slaskie.pl>

Pozostałe trzy aglomeracje odbiegają od Metropolii Górnośląskiej, albo pod względem liczby działających placówek leczniczych, albo ze względu na zakres oferowanych usług medycznych. Można jedynie wskazać silną pozycję pojedynczych podmiotów leczniczych w tych aglomeracjach.

Tabela 14. Liczba podmiotów leczniczych w poszczególnych miastach Aglomeracji Rybnickiej, Bielskiej i Częstochowskiej, dla których organem rejestrowym jest wojewoda śląski (stan na 31.08.2012 r.).

Dziedzina	Chirurgia onkologiczna	Ginekologia onkologiczna	Onkologia i hematologia dziecięca	Onkologia kliniczna	Radioterapia onkologiczna	Kardiochirurgia	Kardiologia	Kardiologia dziecięca	Ortopedia i traumatologia narządu ruchu	Rehabilitacja medyczna	Transplantologia	SUMA
-----------	------------------------	--------------------------	-----------------------------------	---------------------	---------------------------	-----------------	-------------	-----------------------	---	------------------------	------------------	------

Miasto												
AGLOMERACJA RYBNICKA												
Rybnik	1			2			6	1	6	12		28
Jastrzębie Zdrój	2			2	1		5		9	10		29
Żory	1			2			2	2	7	9		23
Wodzisław Śląski	1			4		1	2		4	7		19
Pszów							1		1	1		3
Rydułtowy				1			1		3	3		8
Radlin	1						1		1	1		4
SUMA	6	0	0	11	1	1	18	3	31	43	0	114
AGLOMERACJA BIELSKA												
Bielsko-Biała	6	3	1	8	1	2	22	8	19	41		111
Czechowice-Dziedzice				1			5	2	5	3		16
SUMA	6	3	1	9	1	2	27	10	24	44	0	127
AGLOMERACJA CZĘSTOCHOWSKA												
Częstochowa	6	1		11	2		29	3	24	29		105
Błachownia	1	1		1			1		2	2		8
SUMA	7	2	0	12	2	0	30	3	26	31	0	113

Źródło: Raport badawczy: Analiza potencjału rozwojowego funkcji Metropolitalnych obszarów aglomeracji miejskich województwa śląskiego, będących ośrodkami wzrostu gospodarczego województwa śląskiego w kontekście procesów zachodzących na regionalnym rynku pracy – specjalizacja medyczna regionu, w tym wysokospecjalistyczne usługi zdrowotne. <http://www.strategicznemiany.slaskie.pl>

Najmniej podmiotów leczniczych wysokospecjalistycznych jest zlokalizowanych na terenie Aglomeracji Częstochowskiej i Rybnickiej, a tylko o kilka więcej jest tych placówek w Aglomeracji Bielskiej. Aby jednak dane te były odzwierciedleniem potrzeb społecznych, należy porównać liczbę podmiotów z liczbą osób mieszkających na terenie danej aglomeracji. Na tej podstawie można stwierdzić, iż najlepsza sytuacja jest na terenie Aglomeracji Bielskiej, gdzie 1 podmiot leczniczy przypada na 1654 osoby. Bardzo dobry dostęp do lekarzy mają również mieszkańcy Metropolii Górnośląskiej, gdzie na jedną placówkę medyczną przypada 1940 osób. Sytuacja gorzej wygląda w przypadku mieszkańców Aglomeracji Częstochowskiej (2194 osoby na jeden podmiot leczniczy), natomiast najgorszy dostęp do usług medycznych mają osoby zamieszkujące teren Aglomeracji Rybnickiej, gdzie na 1 podmiot leczniczy przypada aż 3495 osób. Za jedną z przyczyn takiej sytuacji można uznać bliskie sąsiedztwo Aglomeracji Rybnickiej z Metropolią Górnośląską i dobre połączenie komunikacyjne takich miast jak Rybnik, Jastrzębie-Zdrój, Wodzisław Śląski z Katowicami. Tym samym pacjenci z tego obszaru nie mają w rzeczywistości utrudnionego dostępu do lekarza. Jednakże taki problem, tj. z szybkim dostępem do niektórych specjalistów, mogą mieć mieszkańcy z terenów położonych poza aglomeracjami, w tym przeważnie osoby zamieszkujące tereny na zachód od Aglomeracji Rybnickiej, na południe od Aglomeracji Bielskiej oraz na północ i wschód od Aglomeracji Częstochowskiej.

Problemy zdrowotne mieszkańców województwa śląskiego

Stan zdrowia społeczeństwa jest gorszy od przeciętnego w kraju. Przeciętna długość życia mieszkańców tego regionu wzrasta w ostatnich latach, ale i tak jest krótsza niż średnio w kraju i wynosi dla mężczyzn 71,9 lat (kraj 72,4 lata), a dla kobiet 79,8 lata (kraj 80,9 lat). Jeżeli chodzi o długość życia zarówno dla mężczyzn jak i kobiet, najkorzystniej sytuacja przedstawia się w województwie podkarpackim (74,1 lat dla mężczyzn, 82 lata dla kobiet). Przeciętna długość trwania życia mężczyzn jest dłuższa w mieście niż na wsi i odpowiednio wynosi ona w mieście: 75,4 oraz na wsi: 73,2. Natomiast w przypadku kobiet wartości te są porównywalne (miasto: 81,9 i wieś: 82 lata).

Zróźnicowanie w zakresie długości trwania życia widoczne jest również w ramach podregionów województwa śląskiego.

Tabela 15. Długość trwania życia mieszkańców województwa śląskiego w 2011 r.

Jednostka terytorialna	mężczyźni			kobiety		
	ogółem	w miastach	na wsi	ogółem	w miastach	na wsi
	2011	2011	2011	2011	2011	2011
	lata	lata	lata	lata	lata	lata
Województwo śląskie	71,9	71,7	72,5	79,8	79,6	80,6
Podregion bielski	73,0	72,8	73,1	80,0	80,5	79,5
Podregion bytomski	71,7	71,3	73,3	79,7	79,3	81,5
Podregion częstochowski	71,6	72,1	70,9	80,6	80,2	81,2
Podregion gliwicki	72,5	72,5	71,8	80,0	80,1	79,9
Podregion katowicki	70,6	70,6	0,0	78,5	78,5	0,0
Podregion rybnicki	72,9	72,8	73,2	80,1	80,1	80,1
Podregion sosnowiecki	71,0	70,9	71,5	79,4	79,1	81,6
Podregion tyski	72,7	72,4	73,5	80,7	80,4	81,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Z roku na rok poprawia się sytuacja w zakresie umieralności niemowląt w odniesieniu do urodzeń żywych. W 2002 r. wskaźnik ten wynosił 9,3, natomiast w 2011 r. spadł do 6. Nie mniej dalej jest to jedna z najwyższych wartości w kraju (średnia krajowa 4,7) i daleko odbiegająca od średniej unijnej (dane za 2010 r. 4,1).

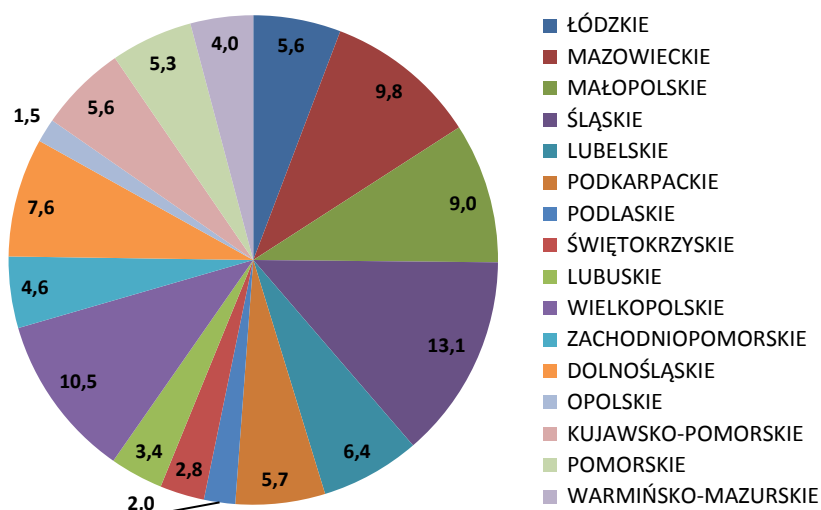
Tabela 16. Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych w Polsce i w UE w latach 2002-2011.

Jednostka terytorialna	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
UE		5,3	5,1	4,9	4,6	4,5	4,3	4,2	4,1	
Polska	7,5	7,0	6,8	6,4	6,0	6,0	5,6	5,6	5,0	4,7
Łódzkie	8,0	7,0	5,5	6,1	5,5	4,8	5,3	5,4	4,0	4,5
Mazowieckie	6,4	6,7	6,0	6,0	5,0	4,9	4,9	4,9	4,5	3,4
Małopolskie	6,8	5,4	6,0	5,8	5,4	6,4	4,9	5,0	4,5	4,3
Śląskie	9,3	7,8	7,9	7,4	7,3	6,7	6,8	7,2	5,7	6,0
Lubelskie	7,8	7,7	7,9	7,3	6,4	6,1	6,4	4,9	4,7	4,4
Podkarpackie	6,9	7,7	7,2	7,3	7,0	6,0	5,4	5,5	5,2	5,3
Podlaskie	7,2	6,3	7,1	5,6	6,2	5,0	5,3	4,7	4,5	4,8
Świętokrzyskie	8,0	6,5	5,5	5,9	5,0	5,0	4,7	4,2	6,3	6,0
Lubuskie	7,4	8,2	8,3	6,2	6,5	6,0	5,4	6,3	5,4	5,6
Wielkopolskie	7,0	6,3	7,1	5,9	6,1	6,7	5,6	5,4	4,4	3,7
Zachodniopomorskie	6,7	7,8	7,8	7,1	6,6	7,4	5,1	6,7	5,2	6,1
Dolnośląskie	9,8	8,3	8,1	6,9	6,9	6,9	7,4	6,5	6,1	5,6
Opolskie	5,3	5,2	4,3	4,9	5,4	4,4	5,9	5,0	5,2	3,8
Kujawsko-pomorskie	8,5	7,9	7,4	6,6	5,7	6,1	5,8	6,4	5,8	6,0
Pomorskie	7,9	7,2	6,6	6,0	5,5	6,4	5,5	5,0	4,5	4,1
Warmińsko-mazurskie	5,1	6,3	4,5	6,4	5,0	5,4	5,1	5,0	4,8	4,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

O sytuacji zdrowotnej mieszkańców województwa śląskiego świadczyć może również liczba osób pobierających rentę z tytułu niezdolności do pracy wynosząca 158,8 tys., co stanowiło 13,1% wszystkich rent przyznanych w kraju (najwyższa wartość w kraju).

Rysunek 27. Osoby z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych pobierające renty z tytułu niezdolności do pracy w podziale na województwa w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego 2011³⁴ wykazały, że liczba osób, które deklarowały ograniczenie zdolności do wykonywania zwykłych czynności podstawowych dla swojego wieku i/lub posiadały ważne orzeczenie kwalifikujące je do zbiorowości osób niepełnosprawnych, wynosiła 552,2 tys., co stanowiło 11,9% ludności województwa śląskiego. Osoby niepełnosprawne z województwa śląskiego stanowiły 11,8% ogółu niepełnosprawnych w kraju. Wśród ogółu osób niepełnosprawnych 53,5% (295,4 tys.) to kobiety. W porównaniu ze spisem 2002 liczba ta zwiększyła się o 6,5 tys. tj. o 2,3%. Liczba niepełnosprawnych mężczyzn w 2011 r. ukształtowała się na poziomie 46,5% populacji niepełnosprawnych (256,8 tys.). W relacji do spisu 2002 r. liczba ta zmniejszyła się o 15,1 tys. tj. o 5,5%.

Tabela 17. Osoby niepełnosprawne w województwie śląskim w latach 2002 i 2011.

Wyszczególnienie	Ogółem w tys.			Miasta			Wieś		
	2002	2011	2002=100	2002	2011	2002=100	2002	2011	2002=100
Ogółem	560,7	552,2	98,5	443,1	450	101,6	117,6	102,2	86,9
Mężczyźni	271,8	256,8	94,5	212,6	207,6	97,6	59,2	49,2	83,1
Kobiety	288,9	295,4	102,3	230,5	242,4	105,2	58,4	53	90,8
Niepełnosprawni prawnie	438,3	344,8	78,7	348,4	285,6	82	89,9	59,2	65,8
Mężczyźni	226,2	175,1	77,4	177,5	143,8	81	48,7	31,3	64,4
Kobiety	212,1	169,7	80	170,9	141,8	83	41,3	27,9	67,5
Niepełnosprawni tylko biologicznie	122,4	207,4	169,4	94,8	164,4	173,5	27,6	43	155,4
Mężczyźni	45,7	81,7	178,9	35,2	63,9	181,6	10,5	17,8	169,7
Kobiety	76,7	125,7	163,8	59,6	100,6	168,8	17,1	25,1	146,7

Źródło: Raport z wyników w województwie śląskim. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, US w Katowicach, Katowice 2012.

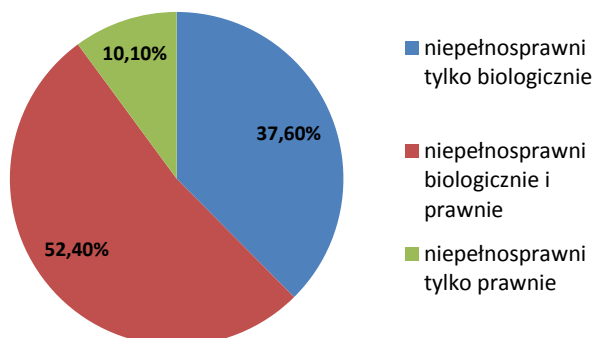
Analizując zbiorowość niepełnosprawnych mieszkańców województwa śląskiego zauważa się istotne różnice w porównaniu do 2002 r. Zmiany w przepisach prawnych i zaostreżenie przepisów dotyczących

³⁴ Zbiorowość osób niepełnosprawnych została podzielona na dwie podstawowe grupy:

- 1) osoby niepełnosprawne prawnie, tj. takie, które posiadały odpowiednie, aktualne orzeczenie wydane przez uprawniony do tego organ,
- 2) osoby niepełnosprawne tylko biologicznie, tj. takie, które nie posiadały orzeczenia, ale miały (odczuwały) całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych stosownie do swojego wieku.

przyznawania rent z tytułu niezdolności do pracy i podobnych świadczeń spowodowały znaczne zmniejszenie się zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie. Wyniki NSP 2011 wykazały, że liczba osób niepełnosprawnych prawnie wyniosła 344,8 tys. (62,4% ogółu osób niepełnosprawnych) i zmniejszyła się o 93,5 tys. (21,3%).

Rysunek 28. Struktura mieszkańców wg rodzaju niepełnosprawności w województwie śląskim w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Raportu z wyników w województwie śląskim. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, US w Katowicach, Katowice 2012.

Stan zdrowia społeczeństwa województwa śląskiego w 2011 r., mierzony liczbą zatruc i zachorowań na choroby zakaźne w większości przypadków nie przekraczał średniej krajowej. W 2011 r. zdecydowanie częściej występowały przypadki zachorowania na krztusiec, różyczkę, biegunki u dzieci do lat 2, bakteryjne i wirusowe zapalenie mózgu i/lub opon mózgowych.

Tabela 18. Zachorowania na choroby zakaźne i zatrucia na 100 tys. ludności w województwie śląskim na tle kraju w latach 2002 i 2011.

Wyszczególnienie	Polska		Województwo Śląskie	
	lata		lata	
	2002	2011	2002	2011
tężec	0,05	0,04	0,04	0,04
krztusiec	4,68	4,33	1,80	5,71
odra	0,09	0,00	0,00	0,00
wirusowe zapalenie wątroby typu B	11,64	0,10	0,11	0,04
wirusowe zapalenie wątroby typu C	5,29	4,11	9,68	2,68
różyczka	106,02	0,17	0,00	0,52
AIDS	0,29	11,13	69,55	6,96
salmonellozy	54,13	0,42	0,32	0,26
czerwonka bakteryjna	0,58	22,87	33,14	13,68
inne bakteryjne zatrucia pokarmowe	16,12	0,04	0,13	0,15
biegunki u dzieci do lat 2	46,49	5,70	24,52	20,40
szkarlatyna (płonica)	10,60	94,65	42,59	81,19
bakteryjne zapalenie opon mózgowych i/lub mózgu	5,17	47,40	11,22	68,04
wirusowe zapalenie opon mózgowych	1,31	2,25	4,40	2,53
wirusowe zapalenie mózgu	0,00	2,70	0,93	0,95
zapalenie przyusznicy nagminne (świnka)	104,60	1,04	0,00	0,48
włośnica	0,11	0,00	0,34	0,00
szczepieni przeciw wściekliznie	22,91	0,00	14,58	0,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Problemem województwa śląskiego jest wysoka zapadalność, chorobowość oraz umieralność z powodu gruźlicy, która znacznie pogorszyła się od połowy lat 90-tych. Obecnie odnotowuje się najwyższy w Polsce odsetek zgonów spowodowanych gruźlicą.

Tabela 19. Zachorowania na gruźlicę w podziale na województwa w latach 2002-2011.

Jednostka terytorialna	Ogółem (w osobach)										%2011
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Polska	10475	10124	9493	9269	8587	8614	8081	8236	7509	8478	
Łódzkie	851	906	791	918	777	732	717	749	810	746	8,8
Mazowieckie	1614	1603	1479	1355	1231	1263	1182	1154	992	1196	14,1
Małopolskie	616	606	600	646	664	618	570	557	490	545	6,4
Śląskie	1479	1283	1320	1244	1041	1114	1032	1119	1181	1300	15,3
Lubelskie	866	873	787	874	783	766	663	741	646	797	9,4
Podkarpackie	606	541	458	414	432	425	396	333	302	503	5,9
Podlaskie	303	294	236	191	214	184	203	181	158	173	2,0
Świętokrzyskie	446	494	455	464	412	395	420	411	284	409	4,8
Lubuskie	216	189	174	178	172	116	121	146	135	165	1,9
Wielkopolskie	622	567	488	471	371	528	562	462	441	437	5,2
Zachodniopomorskie	425	399	405	387	362	355	323	288	261	292	3,4
Dolnośląskie	756	690	623	597	587	610	581	652	582	742	8,8
Opolskie	200	229	251	213	206	210	234	196	132	158	1,9
Kujawsko-pomorskie	481	422	432	424	529	524	393	403	386	377	4,4
Pomorskie	568	603	553	568	517	460	438	551	449	447	5,3
Warmińsko-mazurskie	426	425	441	325	289	314	246	293	260	191	2,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Najczęstszymi przyczynami zgonów w województwie śląskim są choroby układu krążenia (44,2%) oraz nowotwory (26,3%). Polska jest krajem o średniej zapadalności i wysokiej umieralności na nowotwory, a na tym tle sytuacja w województwie śląskim wygląda niekorzystnie. Od 2003 r. rośnie liczba przypadków nowotworów złośliwych w województwie śląskim. Zgony wskutek chorób nowotworowych w populacji województwa śląskiego odnotowywane są z częstością podobną jak dla pozostałej części kraju.

Tabela 20. Zgony wg przyczyny w podziale na województwa w 2010 r.

Jednostka terytorialna	choroby układu krążenia ogółem	nowotwory ogółem	choroby układu oddechowego ogółem	samobójstwa na 10 tys. mieszkańców
	2010	2010	2010	2010
	%	%	%	-
Polska	46,0	25,4	5,1	1,6
Łódzkie	45,5	23,0	5,0	1,9
Mazowieckie	46,3	24,7	6,5	1,5
Małopolskie	47,0	26,1	3,9	1,5
Śląskie	44,2	26,3	4,2	1,2
Lubelskie	51,5	21,2	4,7	2,2
Podkarpackie	52,3	23,2	5,7	2,0
Podlaskie	45,5	23,7	5,2	1,6
Świętokrzyskie	53,1	22,3	4,2	1,7
Lubuskie	45,2	25,9	4,4	2,2
Wielkopolskie	41,7	27,0	4,2	1,6
Zachodniopomorskie	44,8	27,0	4,3	1,9
Dolnośląskie	47,7	25,2	3,7	1,8
Opolskie	48,4	24,9	3,5	1,4
Kujawsko-pomorskie	44,9	28,6	6,3	1,4
Pomorskie	39,8	29,5	5,8	1,6

Warmińsko-mazurskie	41,2	27,5	11,7	1,9
---------------------	------	------	------	-----

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

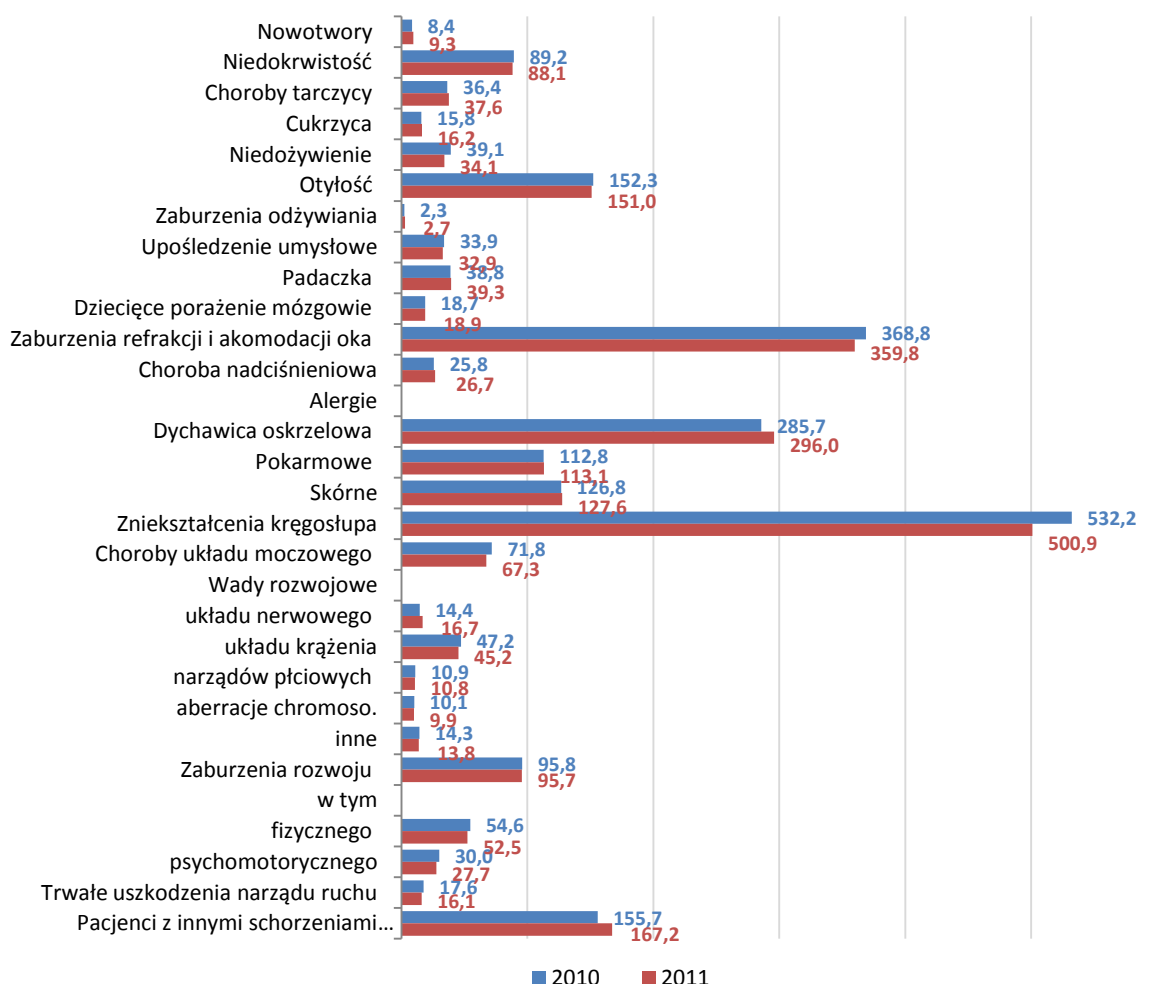
Na przestrzeni ostatnich 15 lat ponad 2-krotnie zwiększyła się liczba osób borykających się z problemami psychicznymi, które leczą się w poradniach zdrowia psychicznego.

W 2010 r. z zaburzeniami psychicznymi (bez uzależnień) leczyło się w województwie śląskim 146,0 tys. osób (kobiety stanowiły 60,6%, mężczyźni 39,4%), wśród których 27,6% miało rozpoznanie zaburzeń nerwicowych. Oprócz ww. rozpoznania najczęściej występującymi schorzeniami były: schizofrenia – 12,6%, organiczne zaburzenia psychotyczne – 10,7% oraz epizody afektywne – 10,2%.³⁵

Wśród dzieci i młodzieży do 18 roku życia będących pod opieką lekarzy opieki zdrowotnej najbardziej rozpowszechnione problemy zdrowotne w województwie śląskim to:

- zniekształcenie kręgosłupa,
- zaburzenia refrakcji i akomodacji oka,
- alergie,
- otyłość.

Rysunek 29. Stan zdrowia dzieci i młodzieży w wieku 0-18 lat będących pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej w przeliczeniu na 10 tys. ludności w województwie śląskim w latach 2010-2011.

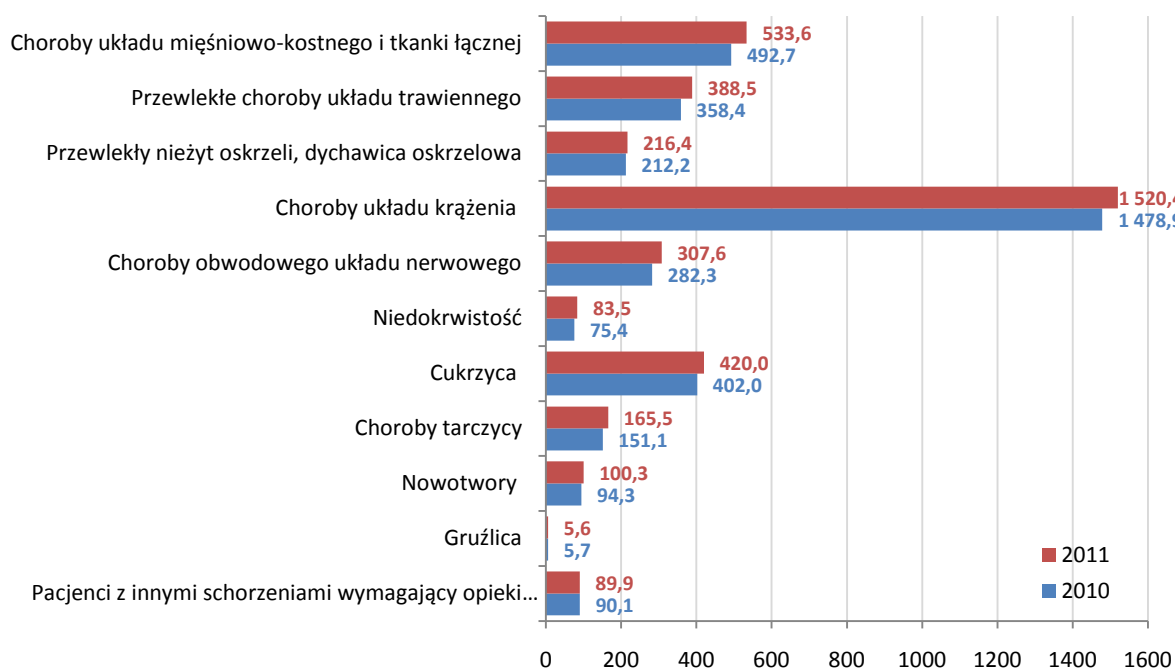
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych „Raportu o stanie zdrowia mieszkańców województwa śląskiego 2011” Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Wydział Nadzoru nad Systemem Opieki Zdrowotnej; Katowice 2012.

³⁵ Informacja z opracowania „Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2010 roku”, Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Wydział Nadzoru nad Systemem Opieki Zdrowotnej;

Wśród dorosłych mieszkańców naszego regionu (powyżej 19 roku życia) najczęstsze problemy zdrowotne diagnozowane przez lekarzy POZ to:

- choroby układu krążenia w tym niedokrwienność choroby serca,
- choroby układu mięśniowo-kostnego tkanki łącznej,
- cukrzyca,
- przewlekłe choroby układu trawiennego,
- choroby obwodowego układu nerwowego.

Rysunek 30. Stan zdrowia osób w wieku 19 lat i więcej będących pod opieką lekarza rodzinnego w przeliczeniu na 10 tys. ludności w województwie śląskim w latach 2010-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych „Raportu o stanie zdrowia mieszkańców województwa śląskiego 2011” Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Wydział Nadzoru nad Systemem Opieki Zdrowotnej; Katowice 2012.

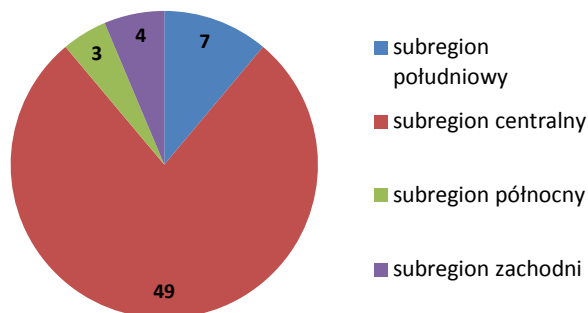
POMOC SPOŁECZNA

Ilość żłobków i oddziałów żłobkowych w przedszkolach jest jednym ze wskaźników dotyczących działalności instytucjonalnych form opieki nad dziećmi. Wprowadzona w życie w 2011 r. ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 dopuszcza jeszcze inne formy opieki, takie jak np.: klub dziecięcy, opiekun dzienny i niania, ale ze względu na brak ciągłości danych statystycznych nie uwzględniono ich w analizie.

W 2011 r. w Polsce funkcjonowało 581 żłobków i oddziałów żłobkowych w przedszkolach, z czego 63 znajdowały się na terenie województwa śląskiego. W latach 2002-2011 region, obok województw dolnośląskiego i mazowieckiego, znajdował się wśród najlepszych w kraju pod względem ilości posiadanych placówek. W latach 2002 - 2007 województwo zajmowało pozycję lidera, natomiast od roku 2008 jego pozycja słabła, a region spadł na pozycję drugą, a od roku 2009 zajmuje pozycję trzecią.

W regionie 77,8% wszystkich żłobków i oddziałów żłobkowych w przedszkolach w 2011 r. znajdowało się w subregionie środkowym. Podział terytorialny pozostałych placówek przedstawiał się następująco: subregion południowy (11,1%), zachodni (6,3%) i północny (4,8%).

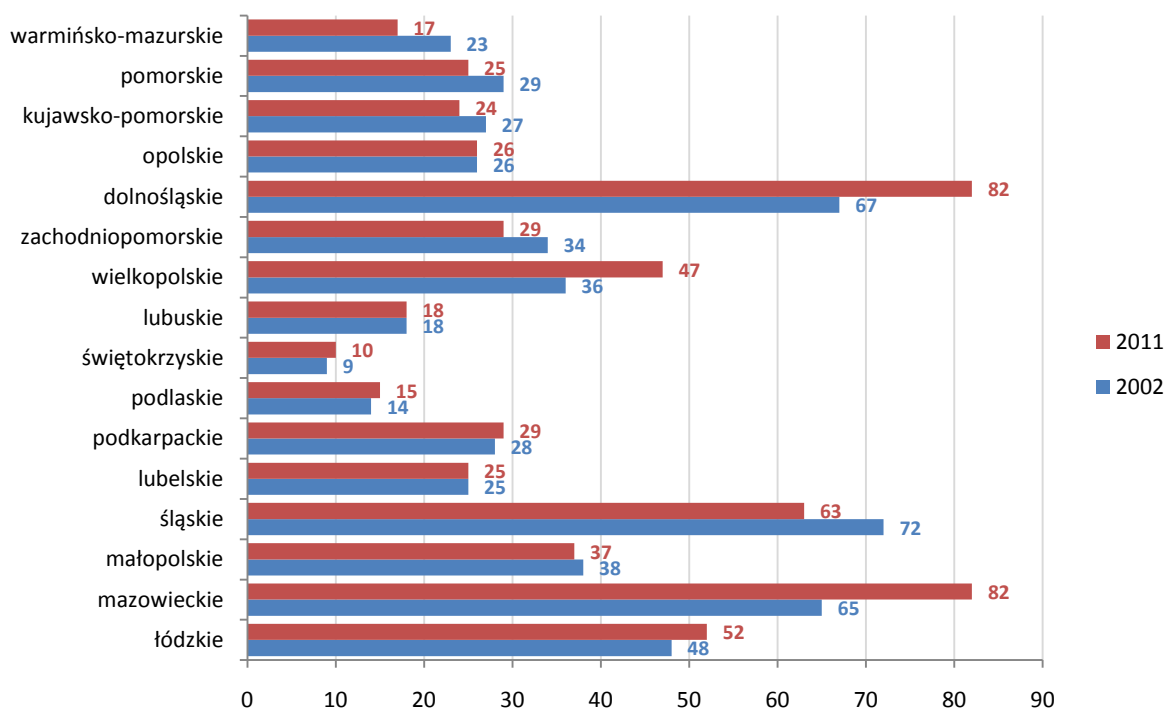
Rysunek 31. Ilość żłobków i oddziałów żłobkowych w przedszkolach z podziałem na subregiony w 2011 r..

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W analizowanym okresie w Polsce zaobserwowano tendencję wzrostową w ilościach żłobków i oddziałów żłobkowych w przedszkolach. W porównaniu do roku 2002, w 2011 do dyspozycji rodziców oddano dodatkowe 22 placówki. Na poziomie województw sytuacja była zróżnicowana. W siedmiu przypadkach ilość placówek wzrosła, w sześciu spadła (w tym w województwie śląskim), natomiast w trzech przypadkach liczba ta nie uległa zmianie.

Rysunek 32. Zmiana w ilości żłobków i oddziałów żłobkowych w przedszkolach w podziale na województwa w latach 2002-2011.

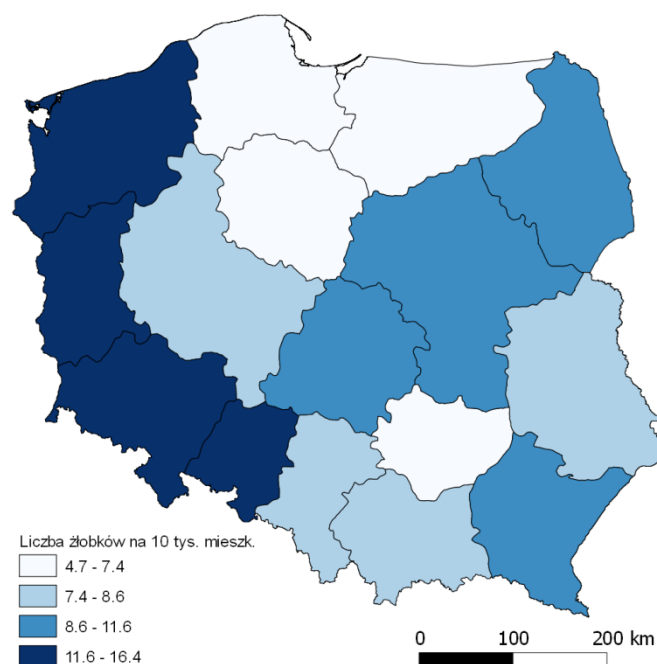
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W 2011 r. w Polsce dostępnych było 36,7 tys. miejsc w żłobkach i żłobkowych oddziałach przedszkolnych, z czego 9,5% znajdowało się w województwie śląskim. W analizowanym okresie województwo śląskie było jednym z trzech województw o największej ilości miejsc w jednostkach organizacyjnych sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3. W 2011 r. regionami o najwyższej wartości wskaźnika było mazowieckie (6,0 tys. miejsc), natomiast o najniższej świętokrzyskie (0,6 tys. miejsc). Województwo śląskie z liczbą 3,5 tys. miejsc zajmowało trzecią pozycję w kraju.

W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, w kraju dostępnych było 9,5 miejsc w żłobkach i oddziałach żłobkowych w przedszkolach. W regionie liczba ta wyniosła 7,6 miejsc, co usytuowało województwo na

jedenastym miejscu w kraju. Najwyższe wyniki odnotowało województwo dolnośląskie (16,4 miejsc), natomiast najslabsze świętokrzyskie (4,7 miejsca).

Mapa 15. Miejsca w żłobkach i żłobkowych oddziałach przedszkolnych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w Polsce w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W przedziale czasowym 2002-2011 jedynie w województwie warmińsko-mazurskim odnotowano spadek liczby miejsc w żłobkach i oddziałach żłobkowych w przedszkolach w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, natomiast w pozostałych województwach liczba ta wzrosła. Przyrost miejsc kształtował się w przedziale od 0,5 miejsca (pomorskie) do 6,5 miejsc (dolnośląskie). W województwie śląskim przyrost wyniósł 1,6 miejsc, co było jedenastym wynikiem w kraju. Wynik był niższy od średniej na poziomie kraju, która wyniosła 2,4 miejsca.

W subregionach największą dostępność do opieki nad dziećmi w wieku 0-3 lat mieli rodzice mieszkający w subregionie środkowym, gdzie na 10 tys. ludności placówki oferowały 8,6 miejsc dla najmłodszych mieszkańców. W subregionie najbardziej komfortową sytuację mieli mieszkańcy Katowic, gdzie wskaźnik uzyskał wartość 12,5 miejsc. Nieco gorsza sytuacja przedstawiała się w subregionie południowym (6,6 miejsc) i zachodnim (5,3 miejsc). Najtrudniejszą sytuację mieli rodzice zamieszkujący subregion północny, gdzie dostępnych było jedynie 2,7 miejsc w żłobkach i żłobkowych oddziałach przedszkolnych. W analizowanym okresie we wszystkich subregionach obserwowano sinusoidalne zmiany w wartości wskaźnika. Porównując lata 2002 i 2011, jedynie subregion północny odnotował spadek w liczbie miejsc w tego typu placówkach, w pozostałych odnotowano wzrost.

Tabela 21. Ilość miejsc w żłobkach i oddziałach żłobkowych w subregionach województwa śląskiego w latach 2002- 2011.

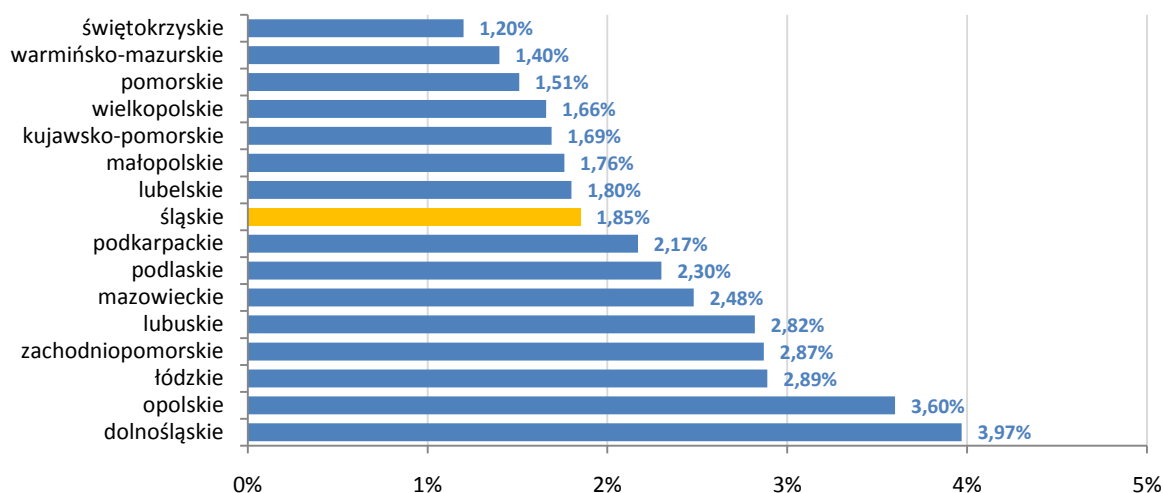
Subregion	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Subregion południowy	5,6	5,6	5,1	4,7	5,4	6,0	6,3	6,5	6,5	6,6
Subregion północny	3,2	3,2	2,2	2,3	2,3	2,3	3,8	2,4	3,2	2,7
Subregion zachodni	4,2	3,9	3,7	2,7	3,2	3,1	3,7	3,9	5,0	5,3
Subregion centralny	5,5	5,7	4,7	5,4	5,3	5,6	6,5	6,9	7,5	8,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Z analizy ilości miejsc dostępnych w żłobkach i żłobkowych oddziałach przedszkolnych w przeliczeniu na ilość dzieci w wieku 0-3 zamieszkujących województwo śląskie wynika, że jedynie 1,85% z nich mogło w 2011 r. skorzystać z oferty wyżej wymienionych placówek. Uzyskany wynik jest niższy od średniej na

poziomie kraju, która wyniosła 2,20%. Na poziomie województw wyniki wskaźnika lokowały się w przedziale od 1,20% w województwie świętokrzyskim do 3,97% w województwie dolnośląskim.

Rysunek 33. Ilość miejsc w żłobkach i oddziałach żłobkowych w przeliczeniu na ilość dzieci w wieku 0-3 w podziale na województwa w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Dostępność placówek opieki społecznej, jest jednym ze wskaźników prowadzonej polityki społecznej. W 2011 r. w Polsce funkcjonowały 1582 placówki opieki społecznej. Najwięcej tego typu obiektów znajdowało się na terenie województwa mazowieckiego. Województwo śląskie z liczbą 194 placówek znalazło się na pozycji wicelidera. Najmniej korzystnie przedstawiała się sytuacja w województwie lubuskim.

Na poziomie subregionów najwięcej placówek opieki społecznej funkcjonowało w subregionie środkowym (122 obiekty). Wartość wskaźnika w środkowej części województwa stanowiła 62,89% wartości całego województwa. Kolejne miejsca zajmowały subregiony: południowy (37 obiektów), zachodni (19 obiektów) i północny (16 obiektów).

W latach 2003-2011 w województwie śląskim ilość stacjonarnych placówek opieki społecznej sukcesywnie wzrastała. W 2003 r. w regionie funkcjonowało 120 obiektów, natomiast w 2011 – 194. Wzrost wskaźnika o 74 nowe placówki był największym przyrostem w kraju. Kolejne miejsca zajmowały województwa: mazowieckie (71 placówki), pomorskie (51 placówek) i małopolskie (30 placówek). Najmniej obiektów powstało w województwie lubuskim (2 placówki). Jedynie województwo kujawsko-pomorskie odnotowało spadek wartości wskaźnika.

W roku 2011 liczba miejsc w placówkach opieki społecznej w Polsce wyniosła 105,4 tys.. Województwo śląskie oferowało 11,8 tys. miejsc, natomiast mazowieckie - lider w powyższym zakresie posiadał o 2,7 tys. miejsc więcej. W województwie lubuskim oferowano najmniej miejsc w kraju.

Na poziomie subregionów rozmieszczenie miejsc w placówkach opieki społecznej przedstawiało się następująco:

- subregion środkowy – 61,83%
- subregion południowy – 15,95%
- subregion zachodni – 11,42%
- subregion północny – 10,80%.

W analizowanym okresie wartość wskaźnika wykazywała tendencję sinusoidalną. Porównując wartość wskaźnika w latach 2003 i 2011, w dwunastu województwach (w tym śląskim) odnotowano przyrost miejsc, natomiast w czterech spadek.

Tabela 22. Ilość miejsc w placówkach opieki społecznej w podziale na województwa w latach 2003-2011.

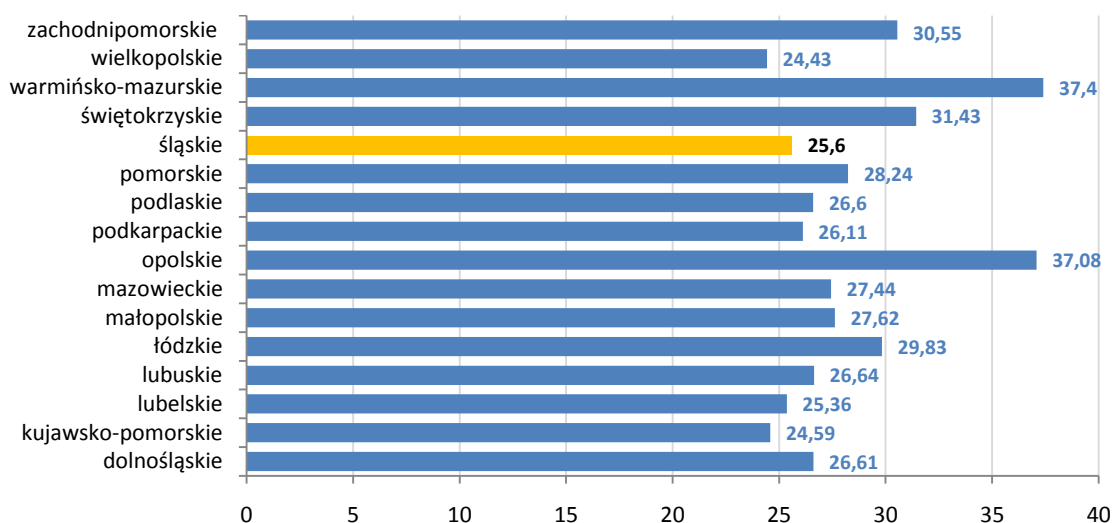
Terytorium	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Mazowieckie	11966	13524	13764	14184	14245	13045	14330	14548	14506
Śląskie	9595	9518	9647	9873	11214	11161	11460	11470	11846
Małopolskie	8426	8424	8522	8675	8559	8740	8933	8857	9244
Wielkopolskie	7573	7598	7618	7593	7808	7991	8395	8454	8443
Dolnośląskie	6271	6797	6943	6923	6886	7098	7248	7309	7760
Łódzkie	7683	7781	7807	7499	7846	7799	7474	7392	7557
Pomorskie	4037	4079	4077	5138	5107	5596	5890	6185	6448
Podkarpackie	4993	5220	5472	5443	5412	5436	5307	5283	5559
Lubelski	5680	5725	5717	5562	5569	5372	5478	5554	5507
Zachodniopomorskie	4872	4898	4871	5058	5219	5167	5225	5167	5263
Kujawsko-pomorskie	5512	5614	5621	5566	5390	5517	5159	5133	5161
Warmińsko-mazurskie	3920	3932	3953	4208	4317	4243	4434	4443	4533
Świętokrzyskie	3443	3462	3999	4010	3921	4128	3961	3997	4017
Opolskie	2964	3682	3676	3743	3771	3750	3676	3538	3760
Podlaskie	2985	3028	3100	2992	3187	3146	3027	3043	3075
Lubuskie	2842	2808	2728	2663	2650	2643	2527	2574	2726

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Analiza wartości wskaźnika w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców umiejscowiła województwo śląskie na trzynastej pozycji. Województwo mazowieckie, które zamieszkuje więcej ludności, znalazło się na pozycji ósmej. Osiągnięty przez województwo śląskie wynik, jest niższy od średniej na poziomie kraju, która w 2011 r. wyniosła 27,35.

Rysunek 34. Miejsca w placówkach opieki społecznej na 10 tys. mieszkańców w podziale na województwa w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W 2011 r. w Polsce 101,9 tys. osób korzystało z usług stacjonarnych placówek opieki społecznej. W województwie śląskim liczba osiągnęła wartość 11,6 tys. osób. Usytuowało to region na drugiej pozycji w kraju (za województwem mazowieckim). W stosunku do roku 2003, w 2011 ilość mieszkańców w placówkach opieki społecznej wzrosła o 2,0 tys. osób.

Na poziomie podregionów najwyższa ilość mieszkańców placówek opieki społecznej była w podregionie katowickim (2,1 tys. osób), natomiast najmniejsza w tyskim (0,6 tys. osób).

W 2011 r. w województwie śląskim 391,5 osób na 10 tys. mieszkańców korzystało ze świadczeń opieki społecznej. Od 2005 r. wartość wskaźnika w województwie śląskim była najniższa w kraju. Od średniej krajowej wskaźnik w województwie był niższy o 132,2 osoby na 10 tys. mieszkańców. Największa ilość osób korzystających ze świadczeń opieki społecznej (869,2 osób na 10 tys. mieszkańców) zamieszkiwała teren województwa warmińsko-mazurskiego.

Na przestrzeni lat 2002 – 2011 w całym kraju wskaźnik wykazywał tendencję spadkową. Największy spadek odnotowano w województwie lubuskim, gdzie ilość korzystających ze świadczeń opieki społecznej zmniejszyła się o 226,8 osób. Najmniejszy spadek odnotowano w województwie podlaskim, gdzie ilość korzystających ze świadczeń opieki społecznej zmniejszyła się o 22,1 osób. Województwo śląskie z wynikiem 101,0 osób znalazło się na jedenastej pozycji.

Tabela 23. Ilość osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. Mieszkańców w podziale na województwa w latach 2002-2011.

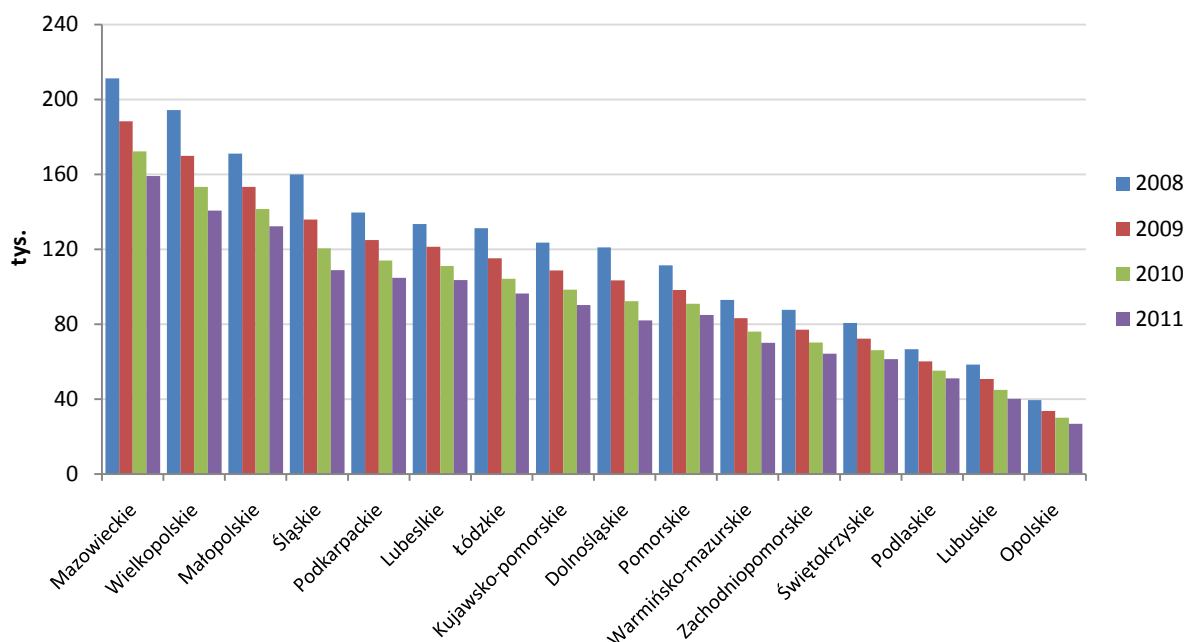
Terytorium	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Warmińsko-mazurskie	947,7	995,0	897,4	1062,3	1078,2	1013,8	920,1	926,5	899,8	869,2
Kujawsko-pomorskie	820,0	888,8	905,1	971,1	1074,4	864,2	761,5	759,1	750,4	725,9
Lubuskie	876,9	875,7	865,4	986,8	1040,6	846,6	750,5	730,1	697,9	657,3
Świętokrzyskie	752,1	512,4	694,2	868,6	922,8	806,8	676,0	668,9	674,3	654,6
Zachodniopomorskie	786,8	825,1	832,2	818,3	830,8	737,5	656,9	646,2	653,7	639,8
Podkarpackie	816,7	836,0	708,2	788,5	834,3	735,1	701,1	691,5	668,9	637,2
Podlaskie	652,7	632,3	645,2	666,0	928,7	689,2	637,1	658,2	642,3	630,6
Pomorskie	763,9	796,5	696,6	728,4	733,3	675,6	585,3	580,7	569,6	561,0
Lubelskie	786,6	824,9	673,7	697,3	901,2	686,3	613,4	593,5	576,6	559,8
Łódzkie	605,4	656,2	585,7	654,3	734,8	632,6	545,4	539,5	544,8	530,4
Wielkopolskie	620,3	676,8	577,2	590,9	616,1	528,5	469,8	472,3	476,6	464,3
Dolnośląskie	643,8	661,0	613,6	625,6	649,6	551,3	476,8	477,3	466,3	439,6
Mazowieckie	575,3	602,9	543,2	592,5	703,8	524,7	475,1	458,8	453,9	438,9
Małopolskie	580,4	604,0	483,3	511,4	562,2	480,8	436,9	436,7	437,4	418,7
Opolskie	610,6	630,1	526,4	558,4	548,8	487,8	404,5	417,6	421,7	405,9
Śląskie	492,5	532,8	498,3	501,3	520,8	463,0	401,4	393,8	400,3	391,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W 2011 r. w Polsce 1,42 mln rodzin otrzymywało zasiłki rodzinne na dzieci. Największy odsetek rodzin pochodził z województwa mazowieckiego (11,23%), natomiast najmniejszy z województwa opolskiego (1,89%). Województwo śląskie z wynikiem 7,68% znalazło się na czwartej pozycji w kraju. Układ pozycyjny województw nie uległ zmianie od 2008 r.

W analizowanym okresie w Polsce, podobnie jak w poszczególnych województwach, utrzymywała się tendencja spadkowa wartości wskaźnika. W kraju liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci zmniejszyła się w latach 2008-2011 o 506,2 tys. rodzin. Największy spadek odnotowano w Wielkopolsce, natomiast najmniejszy w opolskim. W województwie śląskim 51,1 tys. rodzin przestało korzystać z powyższych świadczeń, co umiejscowiło region na trzeciej pozycji.

Rysunek 35. Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w podziale na województwa w latach 2008-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W 2010 r. zagrożonych ubóstwem relatywnym było 20,6% gospodarstw domowych w kraju. W województwie śląskim wskaźnik osiągnął wartość niższą od średniej na poziomie kraju i wyniósł 12,4%. Uzyskany wynik był najniższy na poziomie kraju oraz niższy od średniej unijnej (16,4)³⁶. Największe zagrożenie ubóstwem relatywnym odnotowano w województwie lubelskim, gdzie wskaźnik osiągnął wartość 30,7%.

Województwo śląskie było jednym z trzynastu województw, które w latach 2005-2010 obniżyły poziom zagrożenia ubóstwem relatywnym w gospodarstwach domowych. Pozostałe trzy województwa wykazały wzrost wartości wskaźnika.

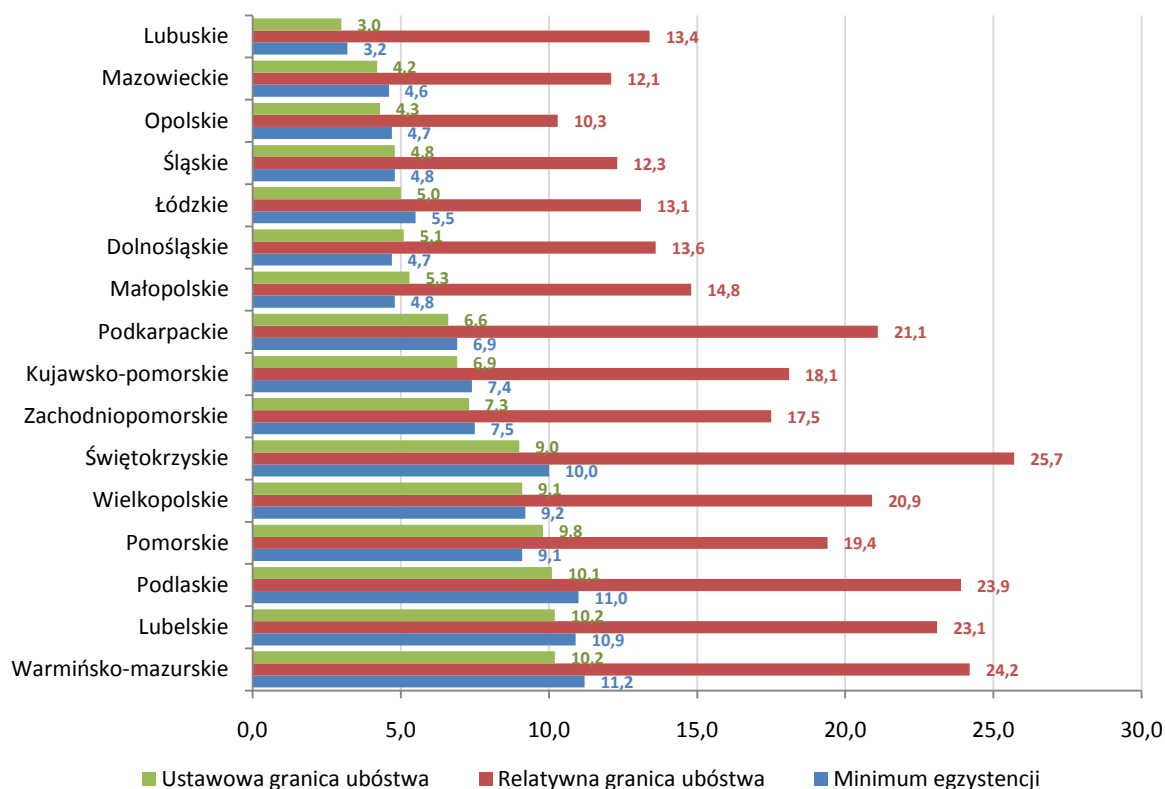
Pomiar zasięgu ubóstwa ekonomicznego w kraju, uwzględniał różne granice ubóstwa. Na poziomie kraju wartości wskaźników w 2011 r. przedstawiały się następująco: relatywna granica ubóstwa (16,7%), ustawowa granica ubóstwa (6,5%) oraz minimum egzystencji (6,7%). W wskazanych zakresach w 2011 r. województwo śląskie względem pozostałych województw, zajmowało dalsze miejsca (12-14).

Na poziomie kraju wskaźniki określające poziom ubóstwa wykazywały tendencję spadkową. Podobnie sytuacja przedstawiała się w województwie śląskim. Spadek o najwyższej wartości dotyczył relatywnej granicy ubóstwa, gdzie z wartością 2,3% umiejscowił region na czwartej pozycji względem pozostałych województw. Pozostałe wskaźniki, mimo wyższej wartości spadku, umiejscowiło region na dalszych pozycjach. Wskaźnik minimum egzystencji osiągnął wartość 5,1% (12. miejsce), natomiast ustawowej granicy ubóstwa 9,4% (15. miejsce).

³⁶ Źródło: <http://epp.Eurostat.ec.europa.eu>.

Rysunek 36. Granice ubóstwa w podziale na województwa w 2011 r. (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W latach 2008-2011 w Polsce gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej stanowiły od 9,6% (2008) do 8,1% (2011) ogółu. W województwie śląskim odnotowano najmniejszy odsetek osób korzystających z pomocy społecznej (od 6,7% do 5,2%). Ponadto region znajduje się w środku tabeli pod względem spadku ilości gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, a wynik jest równy wynikowi na poziomie kraju.

AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW

Aktywność społeczną mieszkańców regionu mierzoną udziałem w wyborach można uznać za bliską średniej krajowej. W głosowaniu na Prezydenta RP w 2010 r. frekwencja w województwie wyniosła (54,29%) i była nieznacznie niższa od frekwencji ogólnokrajowej (55,31%). Ogólnokrajowa frekwencja w wyborach do Sejmu i Senatu z 2011 r. wyniosła 48,92%, natomiast w Okręgowych Komisjach Wyborczych na terenie województwa frekwencja była zbliżona i wahała się od 46,19% w Gliwicach do 53,32% w Bielsku-Białej. W wyborach do Parlamentu Europejskiego z 2009 r. województwo zanotowało czwartą średnią w skali kraju (24,53%). Średnia frekwencja w I turze wyborów samorządowych z 2010 r. w skali kraju wyniosła 47,32%, a region zajął przedostatnie miejsce pod względem frekwencji w tych wyborach z wynikiem 42,94%. Z kolei w wyborach samorządowych w 2010 r. frekwencja wyborcza wyniosła 42,94% (w Polsce 47,32%), co stanowiło razem z województwem opolskim (40,99%) najniższą frekwencję w Polsce.

Liczba aktywnych organizacji społecznych w województwie plasuje region na czwartym miejscu w kraju (6,5 tysiąca organizacji) z wartością znacznie przekraczającą średnią krajową (4,7 tys.), niestety wskaźnik liczby organizacji na 1000 mieszkańców plasuje region na ostatnim miejscu w kraju (1,40 przy średniej 1,95).

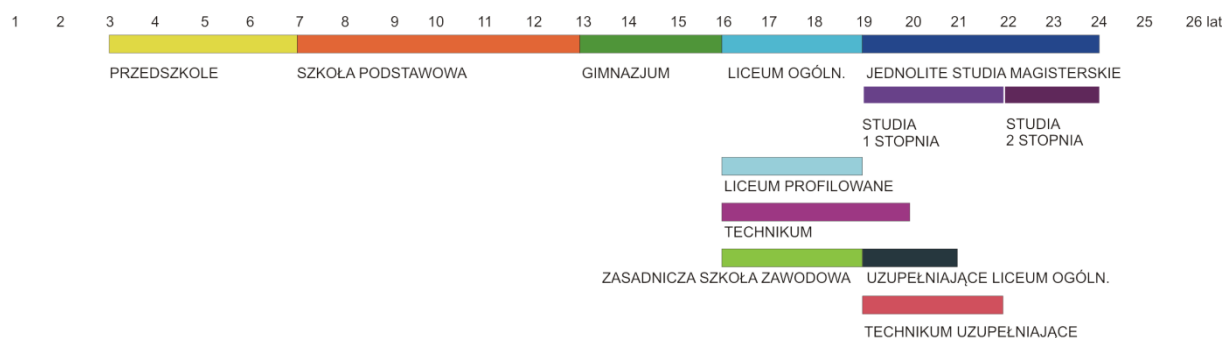
EDUKACJA I SZKOLNICTWO WYŻSZE

SYSTEM EDUKACJI W POLSCE

Obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat i trwa do ukończenia gimnazjum, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18 roku życia. Od 2014 r. obowiązek szkolny rozpoczynać się będzie dla dzieci w wieku 6 lat. Ponadto od roku szkolnego 2004/2005 dzieci sześciolatek mają obowiązek uczęszczać do oddziałów zerowych przygotowujących do nauki szkolnej, w ramach szkół podstawowych lub przedszkoli.

Polski system edukacji dzieli się na wychowanie przedszkolne, szkoły podstawowe i gimnazjalne. Po nich uczniowie mogą wybrać szkoły ponadgimnazjalne takie jak licea ogólnokształcące, licea profilowane, technika oraz zasadnicze szkoły zawodowe. Po ukończeniu szkół i zdaniem egzaminie dojrzałości absolwenci mogą się dalej kształcić w szkołach wyższych dających tytuł zawodowy licencjata, inżyniera lub magistra.

Rysunek 37. Model systemu edukacji w odniesieniu do wieku uczniów i studentów.

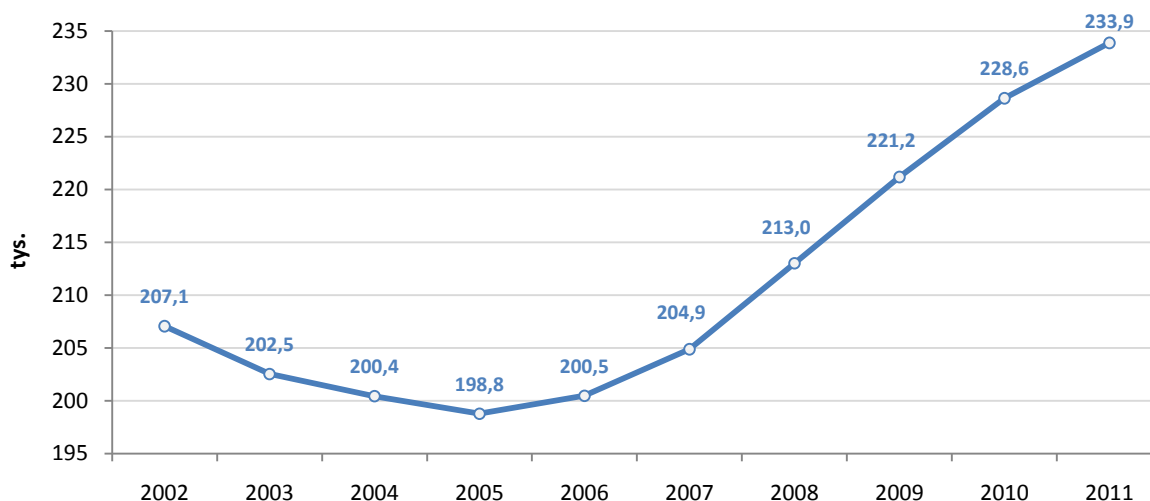

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Eurydice.

Wychowanie przedszkolne

W latach 2002-2005 w województwie śląskim ubywało dzieci do 4 roku życia, natomiast już w następnym roku liczba najmłodszych mieszkańców zwiększyła się o prawie 1,7 tys. Pomiędzy rokiem 2005 a 2011 liczba dzieci w tym przedziale wiekowym zwiększyła się o ponad 35 tys., spowodowane jest to przez wyż demograficzny lat 80-tych, który wszedł w wiek rozrodczy.

Rysunek 38. Dzieci do 4 roku życia w województwie śląskim w latach 2002-2010 (os.).

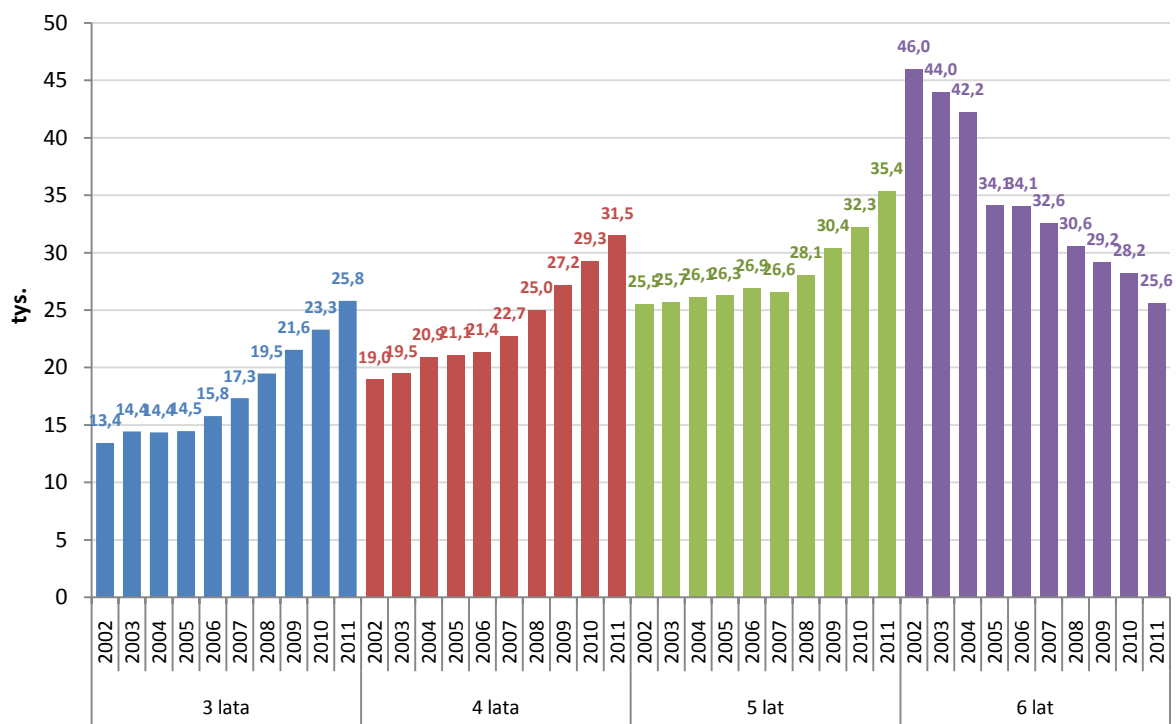

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Wychowaniem przedszkolnym w analizowanym okresie objętych było 121,3 tys. dzieci, natomiast 13,7 tys. dzieci uczęszczało do oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych. Około 80% dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym pochodziło z miast, natomiast 20% dzieci z terenów wiejskich.

W okresie lat szkolnych 2002/2003 - 2011/2012 następował wzrost liczby dzieci w wieku od 3 do 5 lat, uczęszczających do przedszkoli. Zauważalnym zjawiskiem był spadek liczby sześciolatków objętych wychowaniem przedszkolnym, co wynika z niżu demograficznego, jak i możliwości rozpoczęcia edukacji szkolnej w wieku 6 lat. Należy zauważyć, iż w kolejnych latach od września 2014 r. wszystkie sześciolatki będą już obowiązkowo uczęszczały do pierwszej klasy.

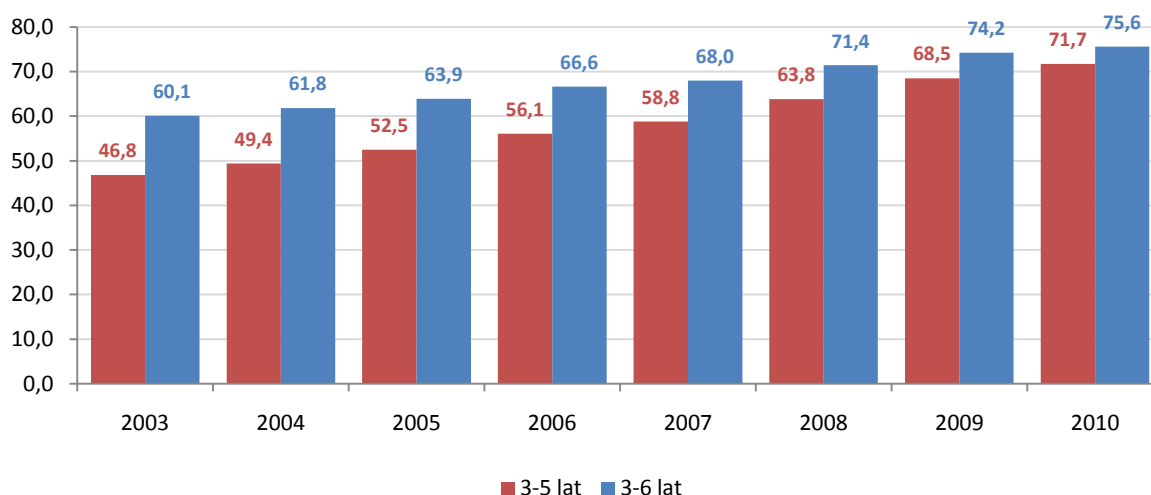
Rysunek 39. Dzieci wg wieku w przedszkolach województwa śląskiego w latach szkolnych 2002/2003 - 2011/2012 (os.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

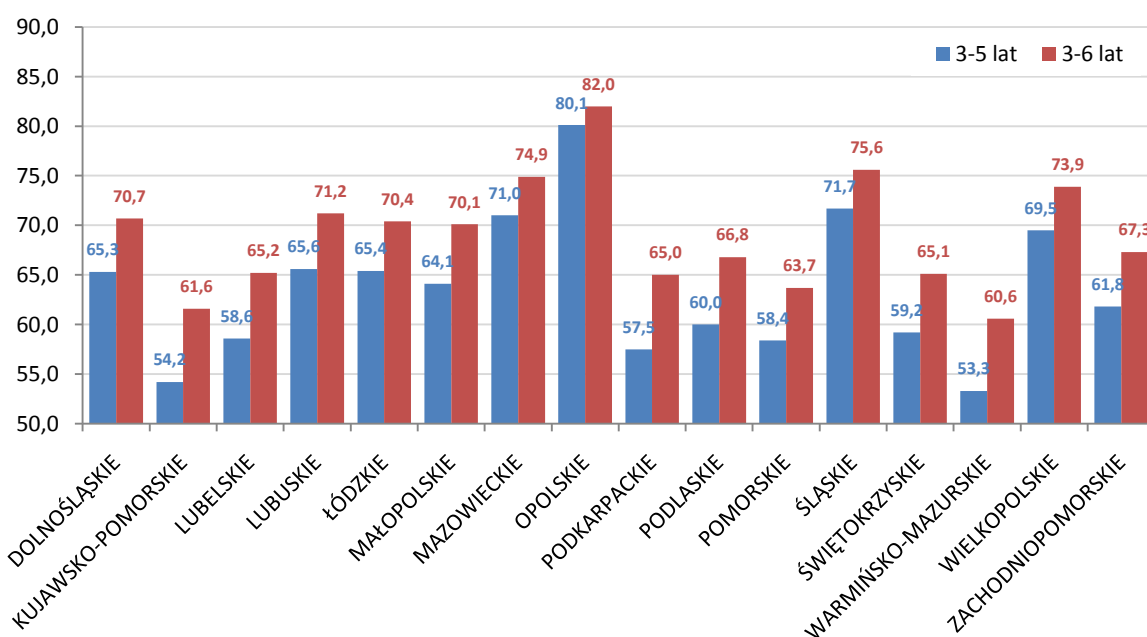
W ostatnich latach wskaźnik dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym systematycznie wzrasta. W roku szkolnym 2003/2004 wynosił 46,8% (dzieci 3-5 lat) i 60,1% (dzieci 3-6 lat). Natomiast w roku szkolnym 2010/2011 do przedszkoli w województwie śląskim uczęszczało 71,7% dzieci w wieku 3-5 lat i 75,6% dzieci w wieku 3-6 lat, to drugie miejsce w skali kraju.

Rysunek 40. Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym w województwie śląskim w latach szkolnych 2003/2004 - 2010/2011 (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Rysunek 41. Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym w województwach w roku szkolnym 2010/2011 (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Poniższa tabela pokazuje procent uczestnictwa dzieci w wieku 4 lat w edukacji przedszkolnej w regionach Unii Europejskiej. Województwo Śląskie znajduje się poniżej średniej europejskiej, najwięcej dzieci uczęszcza do przedszkoli w hiszpańskiej Asturii i francuskim Nord-Pas-de-Calais.

Tabela 24. Uczestnictwo czterolatków w edukacji przedszkolnej na poziomie regionów Unii Europejskiej (%).

Region	2007
UE (27 krajów)	88,7
Moravskoslezsko	90,4
Nordrhein-Westfalen	93,7
Principado de Asturias	100,4
Nord - Pas-de-Calais	101,4

Poland	44,4
Śląskie	56,2
Wales	96,5

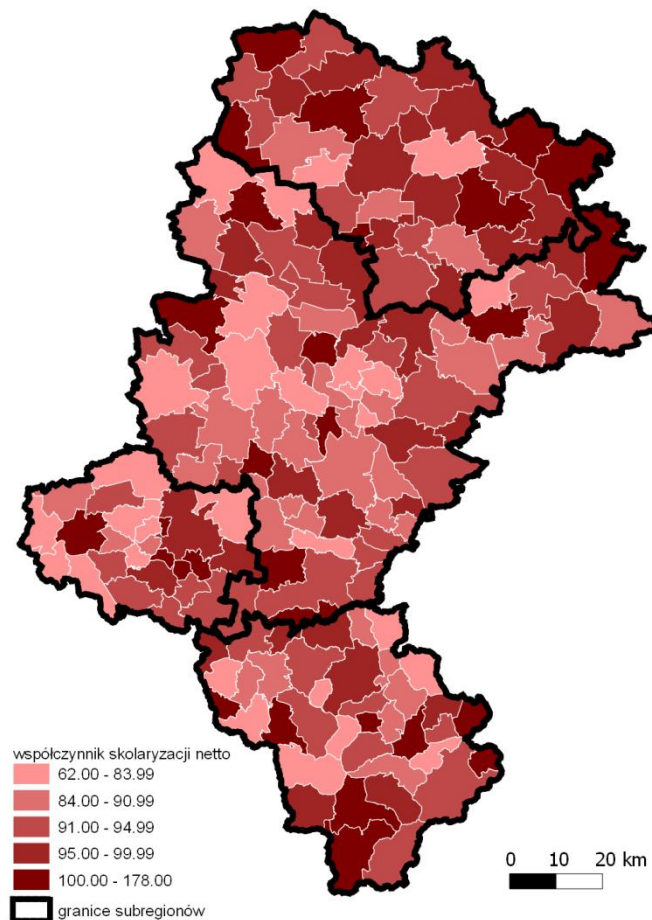
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

EDUKACJA

Edukację na obszarze jednostki terytorialnej możemy mierzyć m.in. za pomocą współczynnika skolaryzacji. Wyróżnia się współczynnik skolaryzacji brutto³⁷ i netto³⁸.

W województwie śląskim najwyższą wartość współczynnika skolaryzacji netto dla gimnazjów ma gmina Jejkowice (178%) w subregionie zachodnim, w subregionie południowym gmina Cieszyn (120%) oraz Żywiec (116%). W subregionie środkowym największy współczynnik skolaryzacji mają gminy Gierałtówice (106%) i Świerklaniec (104%), natomiast w subregionie północnym gminy Starcza (108%) i Janów, Kłobuck, Lipie (wszystkie po 102%).

Mapa 16. Współczynnik skolaryzacji netto w gminach województwa śląskiego w roku szkolnym 2011/2011 (%).

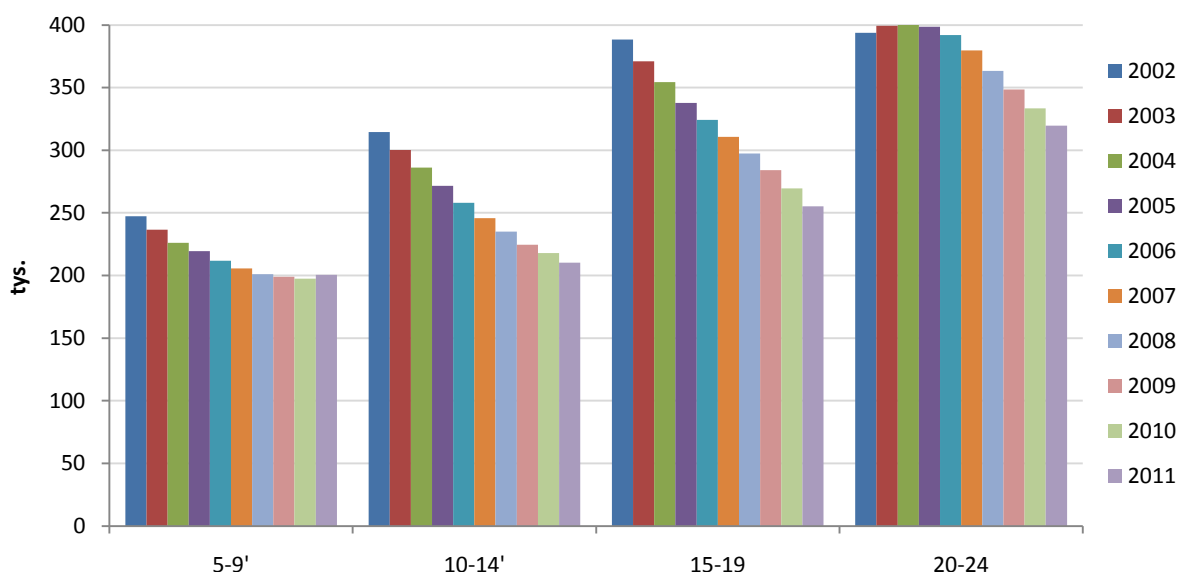
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W województwie śląskim w latach 2002-2011 zauważalny jest spadek liczby dzieci i młodzieży w wieku szkolnym, co jest konsekwencją niżu demograficznego. Największy spadek liczby ludności w badanym okresie zanotowano wśród osób w wieku 15-19 lat, który wyniósł prawie 120 tys. osób.

³⁷ Współczynnik skolaryzacji brutto jest to relacja liczby osób uczących się na danym poziomie kształcenia, niezależnie od wieku, do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

³⁸ Współczynnik skolaryzacji netto jest to relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się na danym poziomie kształcenia do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

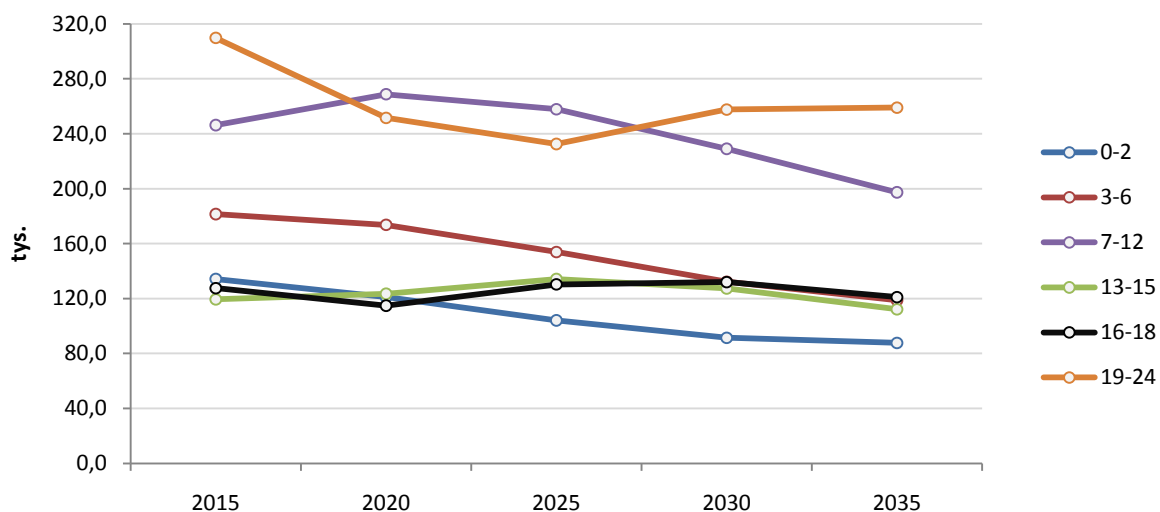
Rysunek 42. Ludność w wieku szkolnym w województwie śląskim w latach 2002-2011 (os.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Wg prognozy ludności na lata 2008-2035, przygotowanej przez Główny Urząd Statystyczny, w najbliższych latach należy się spodziewać zahamowania spadku a następnie zwiększenia się liczby młodych mieszkańców województwa - trend ten jest już widoczny w przedszkolach. Po roku 2020 nastąpi spadek liczby najmłodszych mieszkańców województwa.

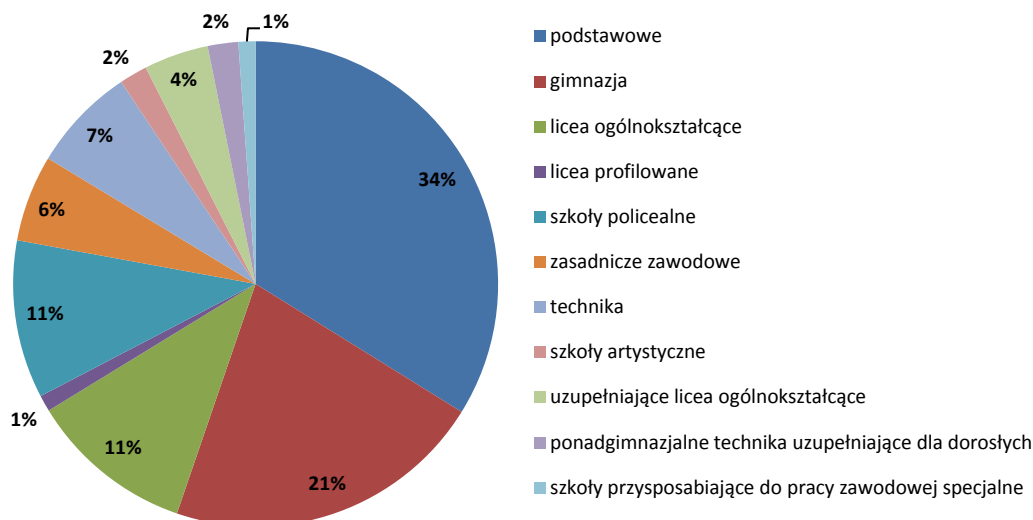
Rysunek 43. Prognoza ludności według grup edukacyjnych w województwie śląskim w latach 2015-2035 (w tys.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Prognozy ludności na lata 2008-2035, GUS.

W województwie śląskim w roku szkolnym 2011/2012 działało 3690 szkół - szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne i policealne (uwzględniając szkoły specjalne, szkoły specjalne przysposabiające do pracy i szkoły dla dorosłych), co stanowiło ponad 10% ogółu szkół w Polsce. Największy odsetek stanowiły szkoły podstawowe (1249 szkół), następnie gimnazja (790), licea profilowane wraz z zasadniczymi szkołami zawodowymi, technikami i szkołami specjalnymi przysposabiającymi do pracy (622) oraz licea ogólnokształcące (565). Najmniejszą liczbę szkół w 2011/2012 stanowiły szkoły policealne (389).

Rysunek 44. Szkoły w województwie śląskim w roku szkolnym 2011/2012.

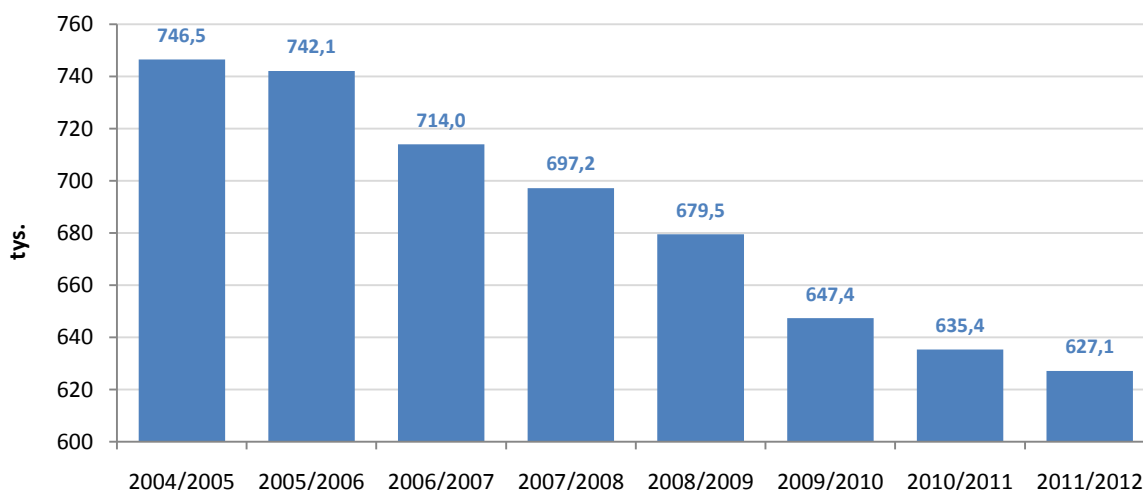

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

We wszystkich typach szkół województwa śląskiego w roku szkolnym 2011/2012 kształcono 626,7 tys. uczniów, co stanowiło ponad 11% wszystkich uczniów w Polsce. Największy odsetek stanowili uczniowie szkół podstawowych – ponad 32%, ponad 21% uczniowie gimnazjów, ponad 17% uczniowie liceów profilowanych, techników i zasadniczych szkół zawodowych, prawie 11% stanowili uczniowie liceów ogólnokształcących.

Z roku na rok zauważalny jest spadek liczby uczniów szkół wszystkich typów. Tendencja ta związana jest z niżem demograficznym. Wyjątkiem są licea ogólnokształcące i szkoły policealne dla dorosłych, w których odnotowuje się znaczny wzrost uczących się osób.

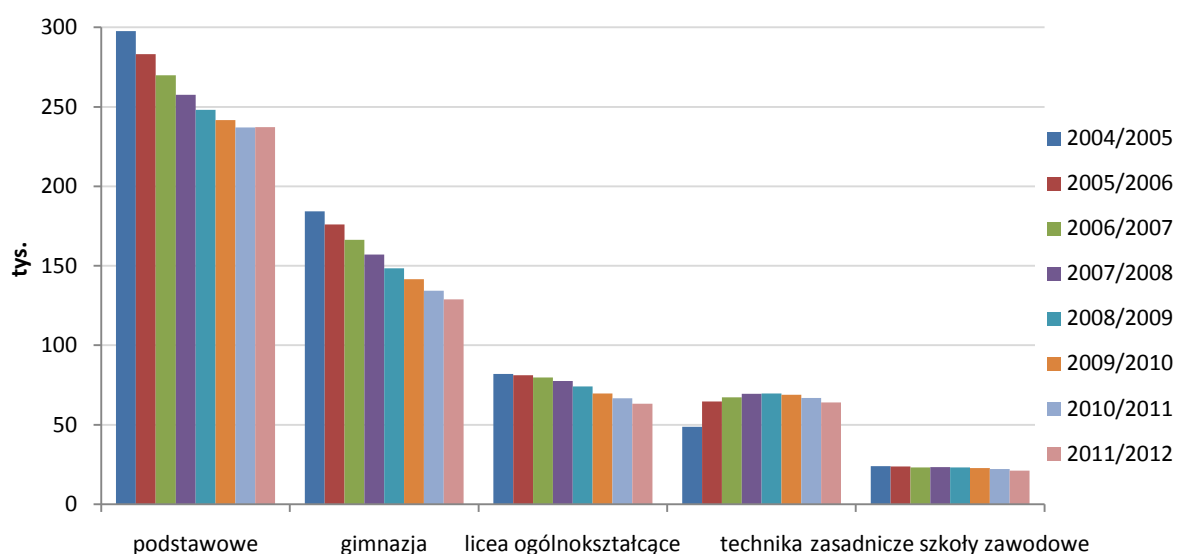
Rysunek 45. Uczniowie szkół w województwie śląskim w latach szkolnych 2004/2005 – 2011/2012 (os.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Analiza liczby uczniów poszczególnych typów szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży i szkół policealnych w latach 2004-2011 wykazuje powolny lecz systematyczny spadek liczby uczniów liceów ogólnokształcących i znaczny spadek uczniów liceów profilowanych. Liczba uczniów wybierających naukę w szkołach zawodowych pozostaje na podobnym poziomie.

Rysunek 46. Liczba uczniów w poszczególnych typach szkół w województwie śląskim w latach szkolnych 2004/2005 – 2011/2012 (os.).

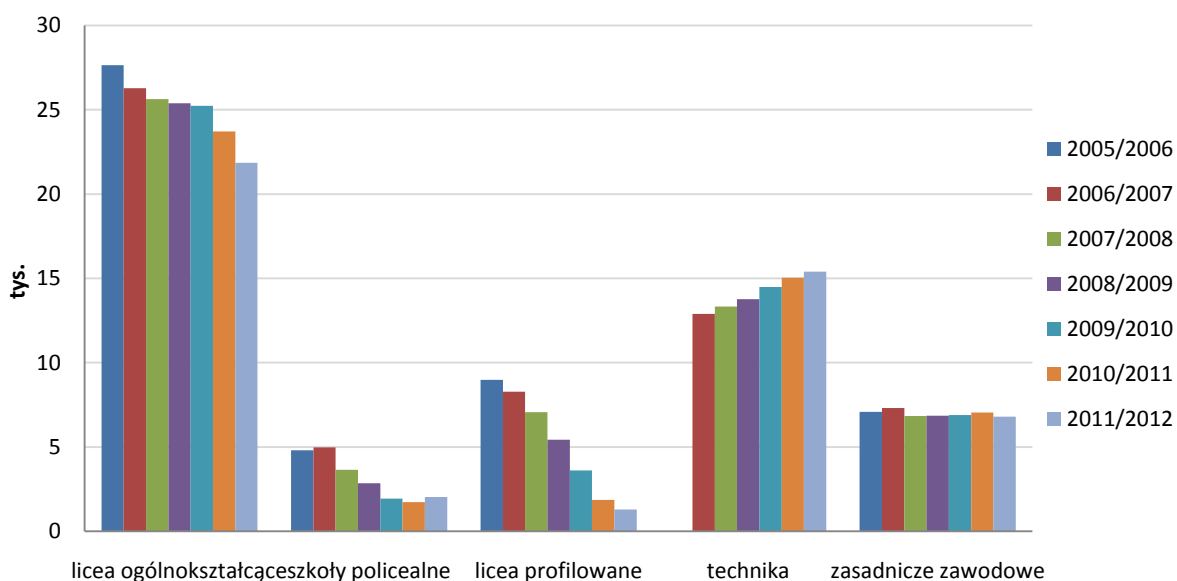

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W omawianym okresie na rynek pracy, bądź w ramy szkolnictwa wyższego weszło najwięcej absolwentów liceów ogólnokształcących. Kolejną grupę stanowili absolwenci techników, a następnie zasadniczych szkół zawodowych. Mniejszą grupę na rynku pracy stanowili natomiast absolwenci szkół policealnych zawodowych oraz liceów profilowanych.

Na przestrzeni ostatnich lat zauważalny jest znaczny spadek liczby absolwentów liceów profilowanych i szkół policealnych, a od roku szkolnego 2010/2011 także absolwentów liceów ogólnokształcących. Natomiast liczba absolwentów zasadniczych szkół zawodowych pozostaje na podobnym poziomie, natomiast systematycznie wzrasta liczba absolwentów techników.

Rysunek 47. Absolwenci poszczególnych typów szkół w województwie śląskim w latach szkolnych 2005/2006 – 2011/2012 (os.).

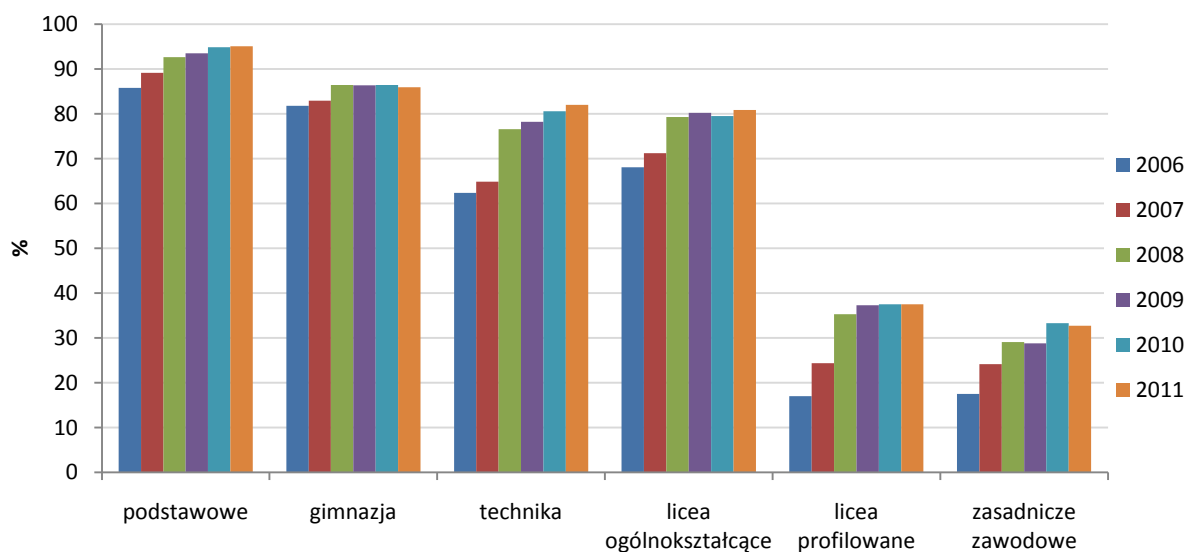
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W roku szkolnym 2010/2011 w województwie śląskim działały 3 kolegia nauczycielskie, 11 nauczycielskich kolegiów języków obcych oraz 3 kolegia pracowników służb społecznych, co stanowi ponad 16% wszystkich tego typu placówek w Polsce.

Szkoły w województwie śląskim cechują się stosunkowo wysokim stopniem komputeryzacji oraz wysokim wskaźnikiem dostępu do Internetu. Z roku na rok rośnie liczba szkół wyposażonych w sprzęt komputerowy podłączony do Internetu i udostępniających go uczniom w nowoczesnych pracowniach komputerowych. W 2011 r. dostęp do Internetu posiadało prawie 95% szkół podstawowych i prawie 86% gimnazjów, dzięki czemu już w pierwszych etapach edukacji uczniowie mogli zapoznawać się z nowoczesnymi technologiami informatycznymi i czerpać wiedzę z różnych źródeł. Najgorzej pod tym względem wypadają zasadnicze szkoły zawodowe (nieco ponad 32% z nich ma dostęp do Internetu) oraz licea profilowane (37%).

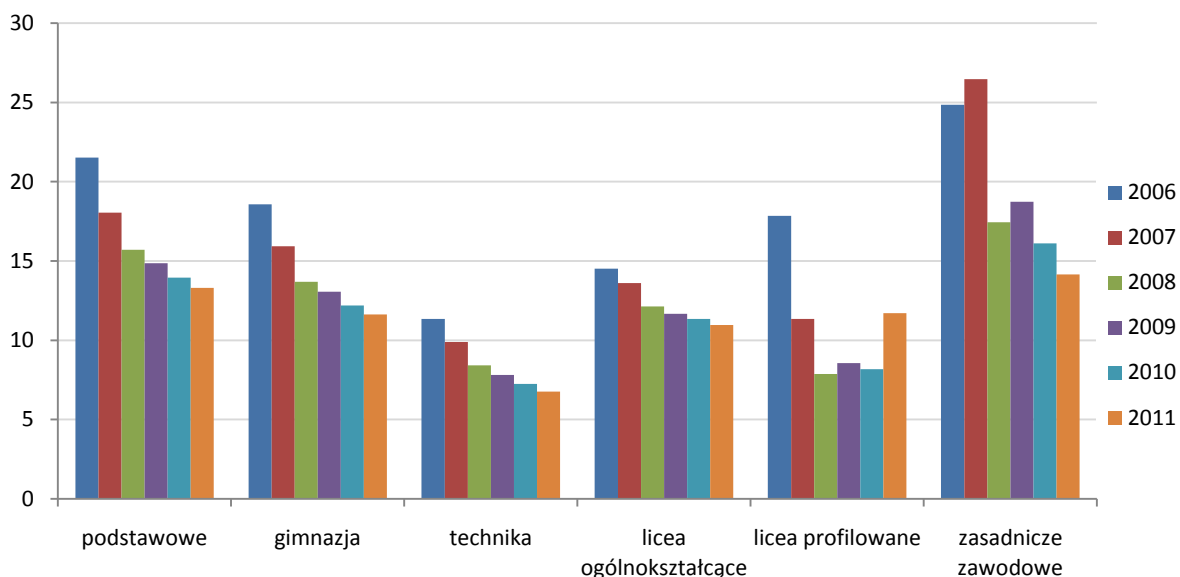
Rysunek 48. Udział szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu w województwie śląskim w latach 2006-2011 (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Pod względem liczby uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczonego do użytku uczniów województwo śląskie we wszystkich typach szkół plasuje się powyżej średniej krajowej. Zauważa się jednak na przestrzeni ostatnich lat generalną tendencję zmniejszania się liczby uczniów przypadających na 1 komputer. Jest to wynikiem zarówno spadku liczby uczniów jak również zakupu nowego sprzętu w szkołach. Najgorsza sytuacja występuje w szkołach zasadniczych zawodowych (14,15 ucznia/komputer) oraz w szkołach podstawowych – tutaj na 1 komputer przypada 13,30 ucznia (najgorszy wynik wśród wszystkich województw w Polsce).

Rysunek 49. Uczniowie przypadający na 1 komputer przeznaczony do użytku uczniów z dostępem do Internetu w województwie śląskim w latach 2006-2011.

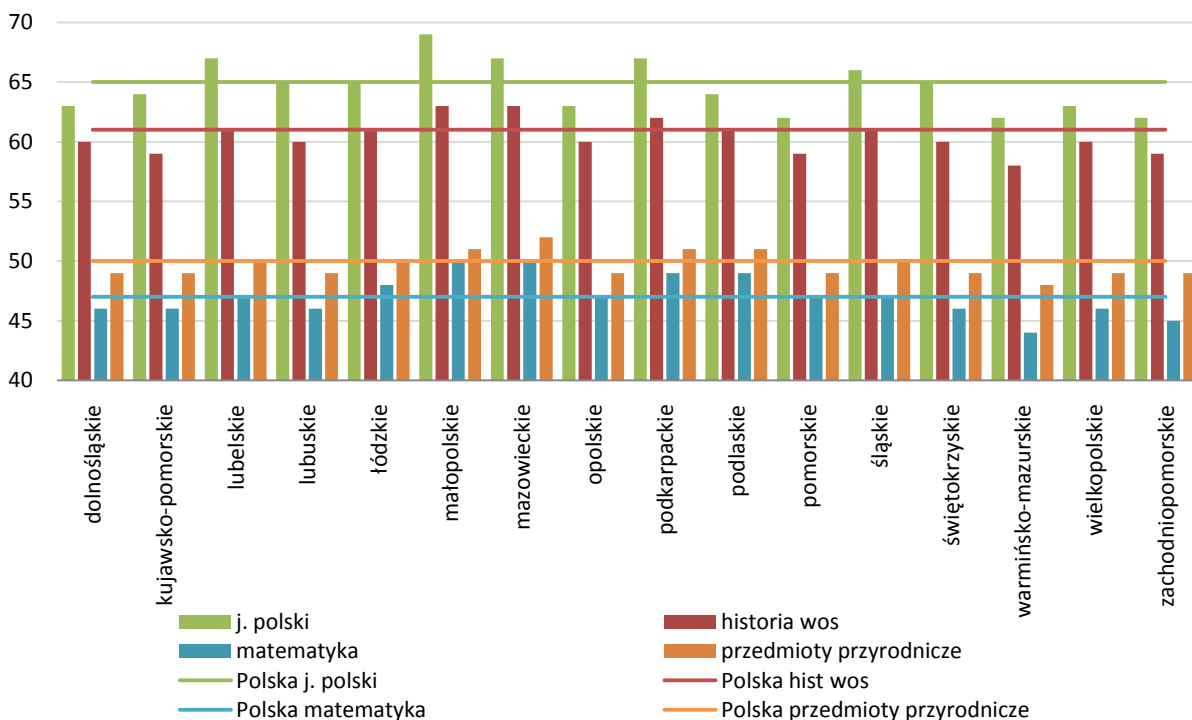

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Wyniki egzaminów w gimnazjum i matury 2012

W 2012 r. w województwie śląskim do egzaminu gimnazjalnego przystąpiło ponad 44 tys. uczniów. Wyniki z języka polskiego były powyżej średniej krajowej, z pozostałych przedmiotów oceny osiągnęły średni poziom krajowy. Najlepsze wyniki egzaminu zanotowano w województwach małopolskim i mazowieckim. Najgorzej poszło uczniom z województw warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego.

Rysunek 50. Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego w województwach w 2012 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji o wynikach - Egzamin gimnazjalny 2012, OKE Jaworzno.

W 2012 r. w województwie śląskim do matury przystąpiło 45 tys. osób, w tym 37,3 tys. osób po raz pierwszy. Z osób zdających pierwszy raz do wszystkich egzaminów obowiązkowych przystąpiło 36,3 tys. osób, 80,73 % z nich zdało egzamin dojrzałości.

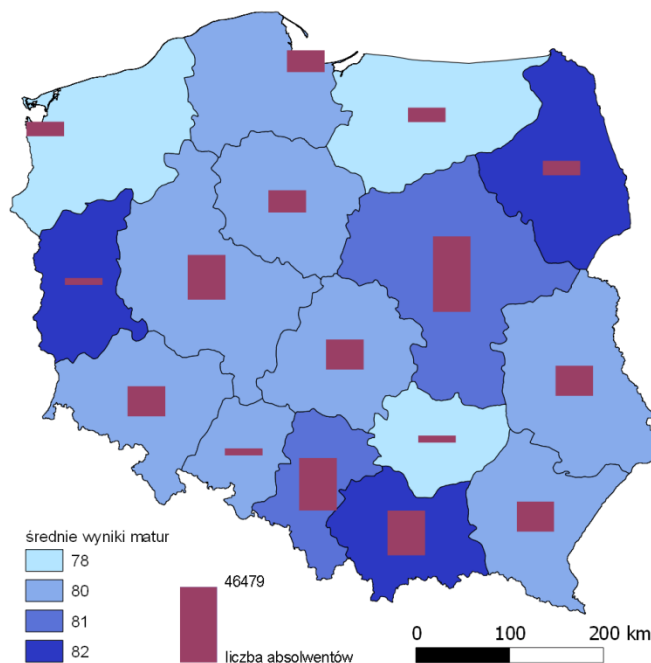
Tabela 25. Wydane świadectwa dojrzałości dla absolwentów zdających egzamin w poszczególnych typach szkół w województwie śląskim w sesji majowej 2012 r.

Typ szkoły	Liczba zdających	Wydane świadectwa dojrzałości	
		liczba	Procent
Liceum ogólnokształcące	21 581	19 393	89,86
Liceum profilowane	821	474	57,73
Liceum uzupełniające	736	186	25,27
Technikum	12 880	9200	71,43
Technikum uzupełniające	282	51	18,09
Ogółem	36 300	29 304	80,73

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji o wynikach - Egzamin maturalny 2012, OKE Jaworzno.

Województwo śląskie w 2012 r. w wynikach matur plasowało się powyżej średniej krajowej, pod względem ilości absolwentów zajęliśmy drugie miejsce zaraz za województwem mazowieckim.

Mapa 17. Średnie wyniki matur (jako odsetek zdanych egzaminów dojrzałości) i liczba absolwentów w województwach w 2012 r. [pkt].

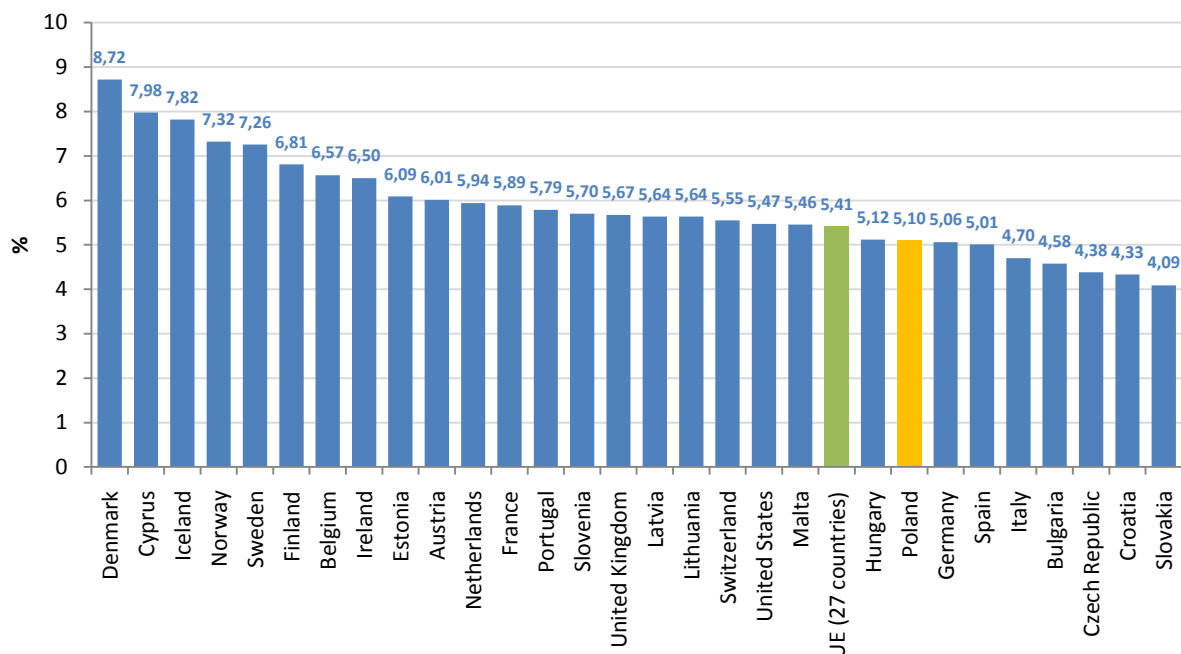

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Wydatki na edukację i wychowanie

Wydatki na edukację w krajach Unii Europejskiej wahają się na poziomie od ok. 4 do 9% Produktu Krajowego Brutto (PKB), Polska plasuje się poniżej średniej unijnej z poziomem 5,1% PKB.

Rysunek 51. Wydatki na edukację jako procent PKB w wybranych krajach UE w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

W Polsce szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne oraz przedszkola są finansowane przez samorządy gminne i miasta na prawach powiatu. Powiaty ziemskie finansują szkoły ponadgimnazjalne oraz szkoły podstawowe i gimnazja specjalne.

Tabela 26. Rozdysponowanie środków finansowych przez samorządy terytorialne na oświatę i wychowanie w województwie śląskim³⁹ w 2011 r. (zł).

	gminy bez miast na prawach powiatu	miasta na prawach powiatu	powiaty ⁴⁰	województwa
Ogółem, w tym:	2048345553,17	3423499199,26	464387974,06	119025441,93
przedszkola	385779159,93	527834235,84	-	-
szkoły podstawowe	962447083,49	939549081,53	30679583,78	-
gimnazja	504831932,66	570289528,66	19479421,16	-
szkoły zawodowe	2816270,59	489845096,22	226681586,94	-
licea ogólnokształcące	15218440,07	326367865,11	124347852,47	-

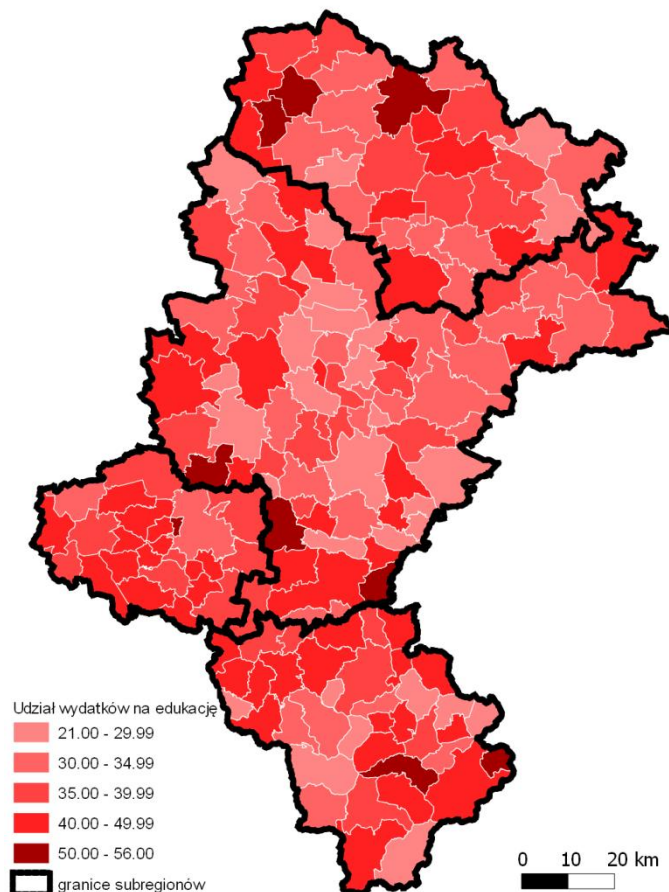
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Wydatki budżetowe na oświatę i wychowanie stanowią istotną pozycję w budżetach gmin i miast na prawach powiatu. W województwie śląskim gminy wydają na ten cel około 30-40% budżetu. W subregionie północnym najwięcej na oświatę przeznaczają się w gminie Mykanów – 55%, w Opatowie i Pankach – 50%, w subregionie środkowym w gminie Miedźna przeznaczają się 55%, w Orzeszu 52% a w Pilchowicach 51%. W subregionie zachodnim próg 50% nieznacznie przekracza jedynie gmina Jejkowice, a w subregionie południowym Koszarawa 55% i Radziechowy-Wieprz – 50%.

³⁹ Wydatki w Dziale 801 - Oświata i wychowanie

⁴⁰ Powiaty finansują szkoły podstawowe specjalne i gimnazja specjalne.

Mapa 18. Udział wydatków budżetowych gmin na oświatę i wychowanie w województwie śląskim w 2011 r. (%).

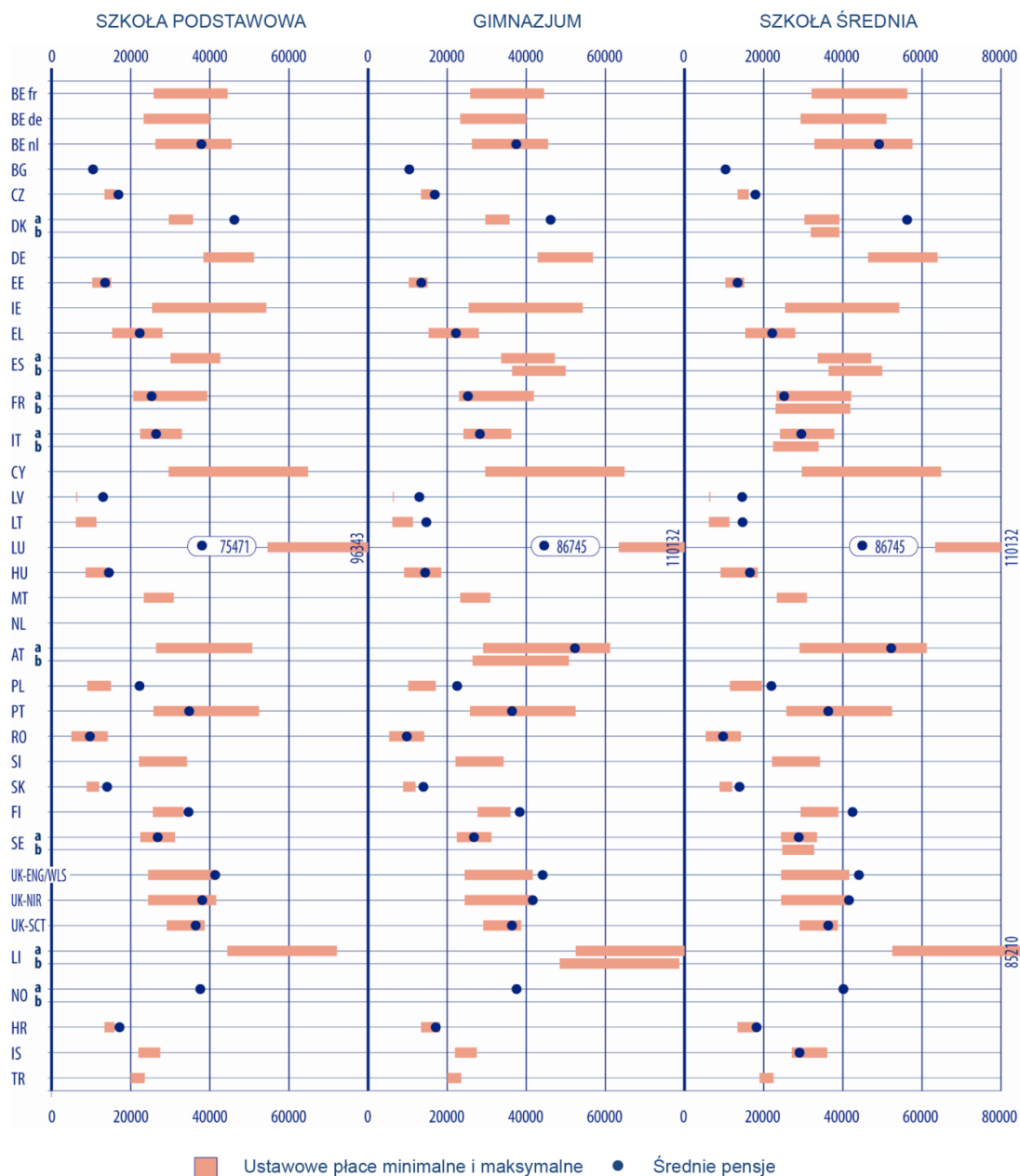
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Jak podaje Eurydice⁴¹, zdecydowanie największą część wydatków (ok. 70%) stanowią koszty kadrowe. Najwięcej w Belgii i Portugalii prawie 85%, a najmniej w Republice Czeskiej, na Słowacji i w Finlandii ok. 60%.

Wysokość pensji nauczycieli na poziomie szkoły podstawowej i średniej jest różna w zależności od kraju i stażu pracy. Po przeliczeniu do parytetu siły nabywczej polski nauczyciel zarabia nieco ponad 20 tys. euro rocznie, znacznie mniej niż np. nauczyciel w Luksemburgu (ponad 75 tys. euro), Danii (ok. 45 tys. euro). Najmniej w Europie zarabiają nauczyciele w Bułgarii i Rumunii, nieco więcej w Estonii, na Łotwie, Węgrzech i Słowacji.

⁴¹ „Kluczowe dane o edukacji w Europie 2012”

Rysunek 52. Minimalne i maksymalne ustawowe roczne wynagrodzenie brutto pełnoetatowych w pełni wykwalifikowanych nauczycieli w szkołach publicznych oraz średnie rzeczywiste roczne wynagrodzenie brutto w porównaniu do parytetu siły nabywczej w krajach UE w 2011/12 (w PSN EUR).

Źródło: Teachers' and School Heads' Salaries and Allowances in Europe, 2011/12, Eurydice Report.

WYKAZ SZKÓŁ I PLACÓWEK PROWADZONYCH PRZEZ SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO (STAN NA DZIEŃ 1.01.2013 R.)

1. Kolegium Nauczycielskie w Bielsku – Białej.
2. Kolegium Nauczycielskie w Bytomiu.
3. Kolegium Nauczycielskie w Gliwicach.
4. Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Bielsku – Białej.
5. Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Tychach.
6. Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Zabrze.
7. Zespół Nauczycielskich Kolegiów Języków Obcych w Sosnowcu.
8. Centrum Języków Europejskich – Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych Częstochowie.
9. Kolegium Pracowników Służb Społecznych w Bielsku – Białej.

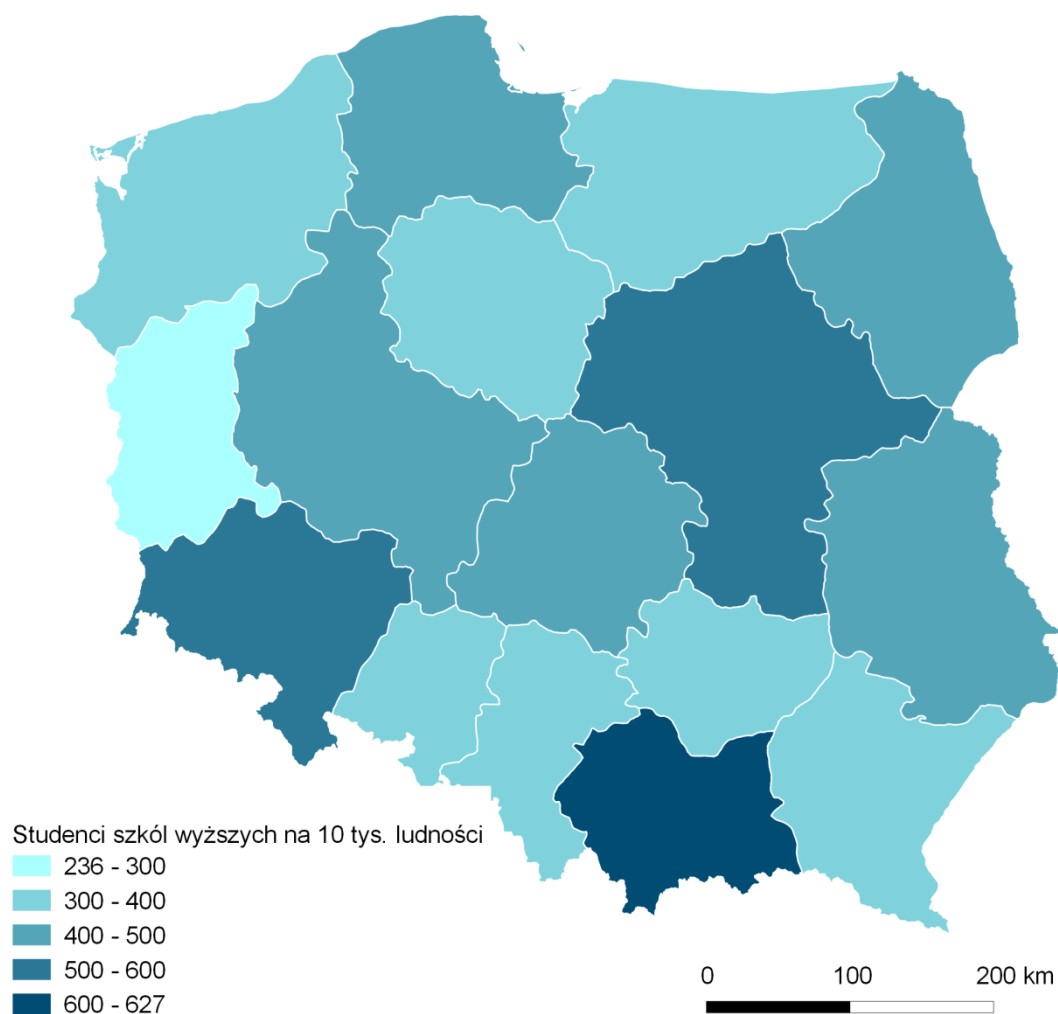
10. Kolegium Pracowników Służb Społecznych w Czeladzi.
11. Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli "WOM" w Częstochowie.
12. Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli "WOM" w Katowicach.
13. Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli "WOM" w Bielsku – Białej.
14. Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej "WOM" w Rybniku.
15. Regionalny Ośrodek Metodyczno – Edukacyjny "METIS" w Katowicach.
16. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Katowicach.
17. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Bielsku – Białej.
18. Zespół Szkół Specjalnych przy Uzdrowisku Goczałkowice–Zdrój Wojewódzkim Ośrodku Reumatologiczno – Rehabilitacyjnym.
19. Zespół Szkół Specjalnych przy Wojewódzkim Szpitalu Rehabilitacyjnym dla Dzieci w Jastrzębiu–Zdroju.
20. Zespół Szkół Specjalnych przy Ośrodku Terapii Nerwic dla Dzieci i Młodzieży w Orzeszu.
21. Zespół Szkół Specjalnych przy Śląskim Centrum Rehabilitacyjno-Uzdrowiskowym im. dr A. Szebesty w Rabce-Zdroju.
22. Zespół Szkół Specjalnych przy Ośrodku Leczniczo –Rehabilitacyjnym dla Dzieci Kamieniec–Zbrostawice w Kamieńcu.
23. Zespół Szkół Specjalnych im .dr. Stanisława Kopczyńskiego przy Wojewódzkim Centrum Pediatrii „Kubalonka” w Istebnej.
24. Zespół Szkół Specjalnych w Skoczowie.
25. Zespół Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego im. Janusza Kusocińskiego w Raciborzu.
26. Medyczna Szkoła Policealna Województwa Śląskiego nr 1 im. Zofii Szlenkierówny w Katowicach.
27. Medyczna Szkoła Policealna Województwa Śląskiego im. Jacka Koraszewskiego w Gliwicach.
28. Medyczna Szkoła Policealna Województwa Śląskiego nr 1 w Raciborzu.
29. Zespół Medycznych Szkół Policealnych Województwa Śląskiego w Rybniku.
30. Regionalne Centrum Kształcenia Ustawicznego w Sosnowcu.
31. Medyczna Szkoła Policealna Województwa Śląskiego im. prof. Antoniego Cieszyńskiego w Zabrze.
32. Specjalny Ośrodek Szkolno –Wychowawczy dla Niestyszających i Słabosłyszających im. Marii Grzegorzewskiej w Raciborzu.
33. Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Kuźni Raciborskiej.
34. Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Ottona Lipkowskiego w Krupskim Młynie.
35. Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Radzionkowie.
36. Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworzu.
37. Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne im. Mikołaja Kopernika w Chorzowie.

SKOLNICTWO WYŻSZE

Województwo śląskie jest jednym z największych w kraju ośrodków akademickich i naukowych. Zdobywanie wiedzy i umiejętności praktycznego jej wykorzystania w 2011 r. oferowało 45 szkół wyższych (3 uniwersytety, 4 wyższe szkoły techniczne, 13 wyższych szkół ekonomicznych, 2 wyższe szkoły pedagogiczne, akademia wychowania fizycznego, 2 wyższe szkoły artystyczne, wyższa szkoła teologiczna i 19 innych szkół wyższych) oraz 47 jednostek zamiejscowych, stanowiących łącznie ponad 11% wszystkich szkół wyższych w Polsce. Stawia to województwo śląskie na drugim miejscu w kraju pod względem liczby szkół wyższych (zaraz po województwie mazowieckim - prawie 18%, a przed województwem wielkopolskim - 9%).

W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców województwa, najwięcej studentów w roku akademickim 2011/2012 było w województwie małopolskim – 627, najmniej w województwie lubuskim – 236. Województwo śląskie plasowało się na dwunastej pozycji z 368 studentami na 10 tys. mieszkańców.

Mapa 19. Studenci szkół wyższych na 10 tys. ludności w województwach w roku akademickim 2011/2012 (os.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Poniższa tabela przedstawia udział studentów uczących się na studiach wyższych licencjackich, magisterskich i doktoranckich w stosunku do ludności w wieku 20-24 lat w 2007 r. Województwo śląskie plasuje się poniżej, a Polska powyżej średniej europejskiej.

Tabela 27. Studenci studiów wyższych (ISCED 5-6⁴²) jako procent populacji w wieku 20-24 lata w regionach Unii Europejskiej w 2007 r.

region	%
European Union (27 krajów)	59,0
Région wallonne	58,1
Moravskoslezsko	48,3
Nordrhein-Westfalen	54,3
Principado de Asturias	61,7
Nord - Pas-de-Calais	49,8
Wales	53,8
Polska	65,3
Śląskie	54,2

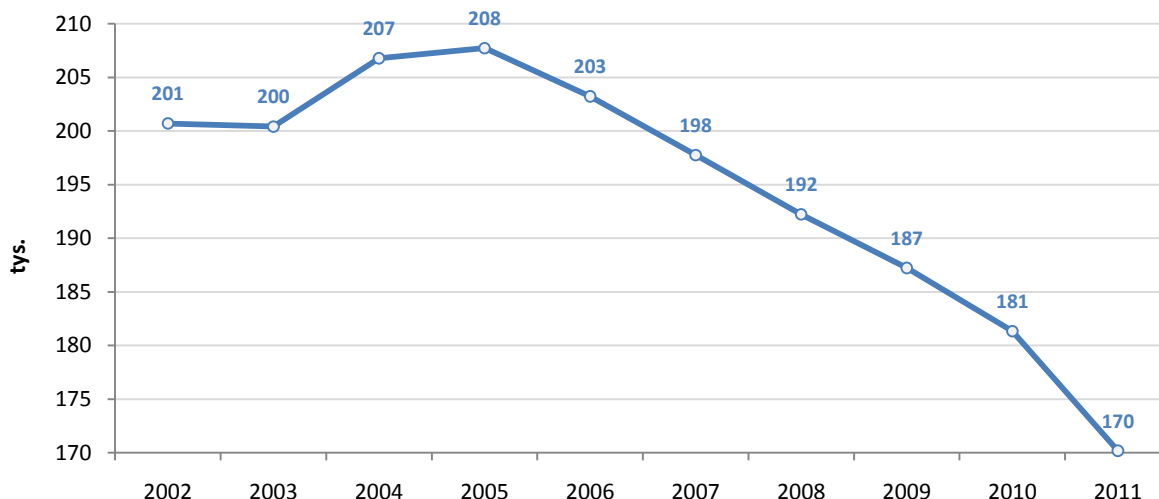
⁴² ISCED - International Standard Classification of Education (ISCED 1997) – Międzynarodowy Standard Klasyfikacji Edukacji – poziom 5-6 oznacza studia wyższe pierwszego i drugiego stopnia, doktoranckie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

W 2011 r. na śląskich uczelniach studiowało 170,2 tys. studentów, którzy stanowili 10% wszystkich studentów w kraju, dzięki czemu województwo śląskie znajdowało się na trzecim miejscu w kraju pod względem liczby studentów (po województwach: mazowieckim i małopolskim, a przed dolnośląskim i wielkopolskim). Zauważalny jest spadek liczby studentów. Tendencja ta dotyczy całego kraju i powiązana jest z niżem demograficznym.

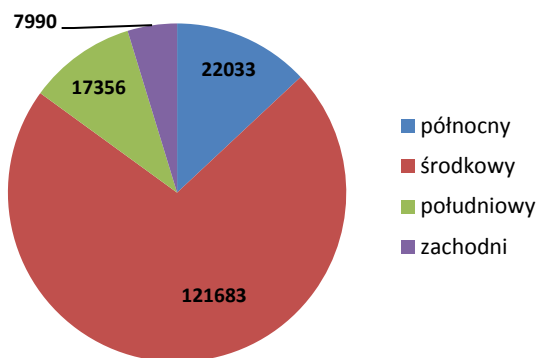
Rysunek 53. Liczba studentów w województwie śląskim w latach 2002-2011 (os.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Prawie 70% studentów wiedzę i umiejętności zdobywało na publicznych uczelniach, natomiast nieco ponad 30% studentów na uczelniach niepublicznych. W trybie stacjonarnym studiowało ponad 51% studentów, natomiast w trybie niestacjonarnym 49% studentów. Struktura ze względu na płeć studentów wszystkich typów szkół wyższych w województwie śląskim w 2011 r. prezentowała się następująco: 58% stanowiły kobiety, a 42% mężczyźni. Natomiast w wyższych szkołach technicznych kobiety stanowiły w opisywanym okresie 37% studentów (w porównaniu do roku 2008 nastąpił wzrost o 6 pp.).

Rysunek 54. Liczba studentów w subregionach województwa śląskiego w roku akademickim 2011/2012.

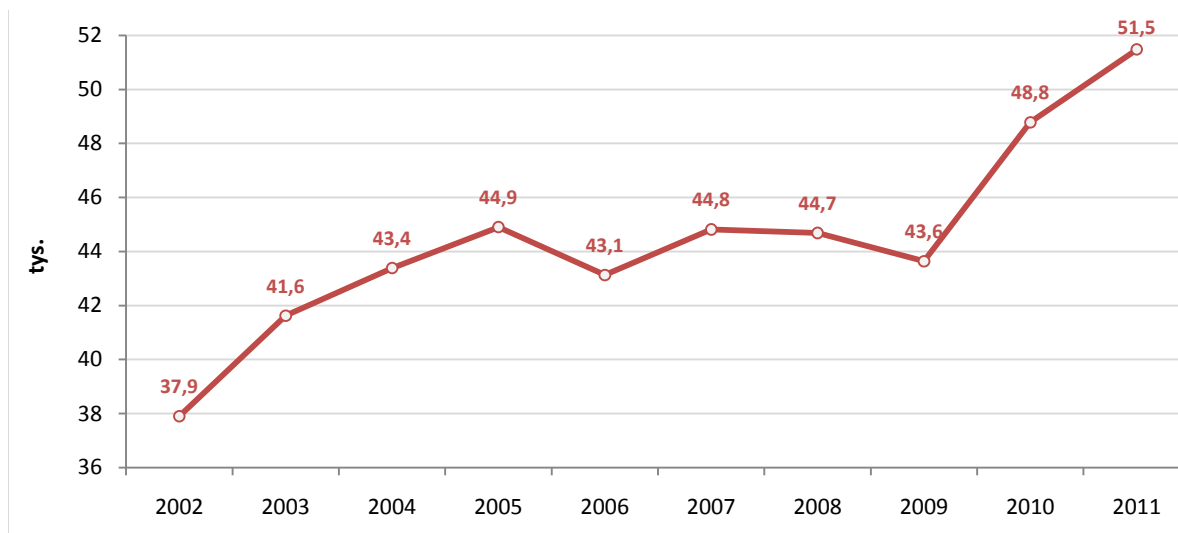
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Największą popularnością cieszyły się wyższe szkoły techniczne kształcące niemal 30% wszystkich studentów w województwie śląskim. Ponad 27% studentów studiowało w wyższych szkołach ekonomicznych, a 18% studentów zdobywało wiedzę na uniwersytecie.

Na rynek pracy w 2012 r. weszło 51,5 tys. absolwentów szkół wyższych z województwa śląskiego, stanowiących ponad 10% wszystkich absolwentów w kraju. Podobnie jak w latach poprzednich do najliczniejszej grupy należeli absolwenci uniwersytetu ekonomicznego i wyższych szkół ekonomicznych

(32%), kolejną grupą byli absolwenci wyższych szkół technicznych (26%). Absolwenci uniwersytetów stanowili 15%, wyższych szkół pedagogicznych 7%, uniwersytetu medycznego 4%, akademii wychowania fizycznego 3%, wyższych szkół artystycznych 1%, wyższej szkoły rolniczej 0,05%, wyższej szkoły teologicznej 0,04%, a pozostałych szkół wyższych (w tym państwowych wyższych szkół zawodowych) 13%. Istotnym jest, iż odsetek absolwentów wyższych szkół technicznych powoli, ale systematycznie wzrasta, natomiast odsetek absolwentów wyższych szkół ekonomicznych ulega obniżeniu.

Rysunek 55. Liczba absolwentów szkół wyższych w województwie śląskim w latach 2002-2011 (os.).

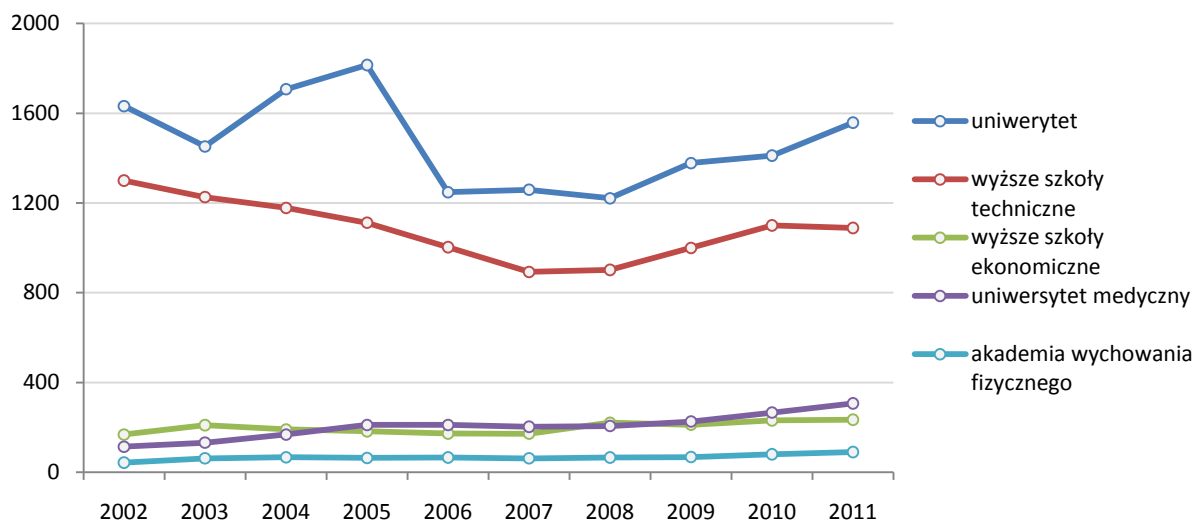
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Zatrudnienie w szkolnictwie wyższym w 2011 r. znalazło 9,7 tys. nauczycieli akademickich (w tym 2144 profesorów, 88 docentów, 4528 adiunktów i 987 asystentów), stanowiących 9,6% kadry akademickiej w Polsce. Baza szkolnictwa wyższego najsilniej rozwinięta jest w subregionie środkowym województwa śląskiego.

Liczba uczestników studiów podyplomowych na uczelniach w województwie śląskim w 2011 r. wynosiła 14,1 tys. (w porównaniu do roku 2002 liczba ta wzrosła o ponad 3 tys. uczestników). Największą popularnością cieszyły się studia podyplomowe oferowane przez wyższe szkoły ekonomiczne (prawie 6 tys. studentów), uniwersytet (ponad 2,5 tys. studentów) oraz wyższe szkoły techniczne (ponad 2 tys. studentów).

W 2011 r. na uczelniach wyższych w województwie śląskim naukę na studiach trzeciego stopnia, kontynuowało 3433 uczestników studiów doktoranckich (w porównaniu do roku 2002 liczba ta nieznacznie wzrosła). Stanowili oni 8,7% wszystkich uczestników studiów doktoranckich w kraju.

Rysunek 56. Uczestnicy studiów doktoranckich w województwie śląskim w latach 2002-2011 (os.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

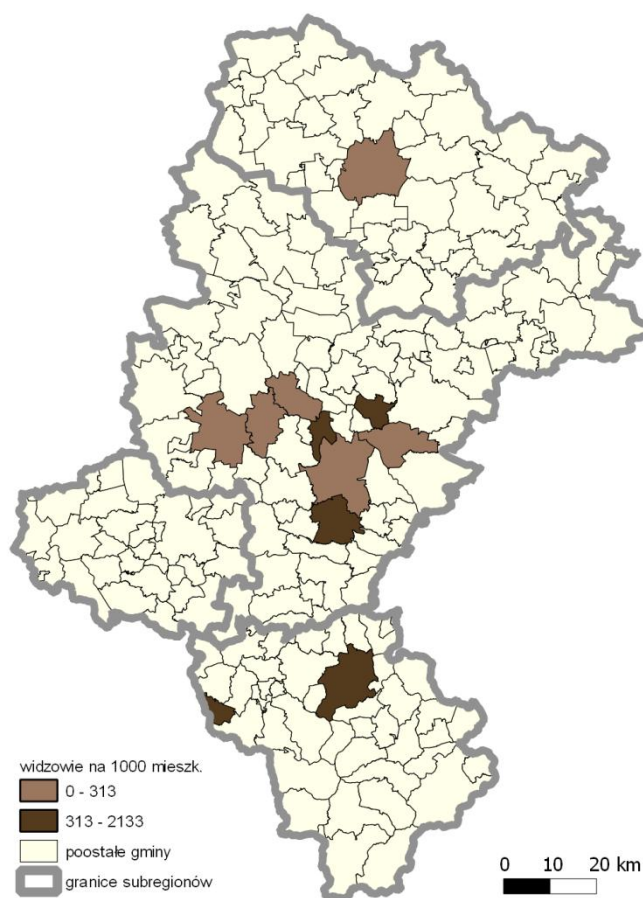
KULTURA

Kultura aktywnie warunkuje zarówno rozwój społeczny, jak i ekonomiczny regionów. Istotnie wpływa na zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i osiedleńczej, determinuje rozwój turystyki, tworzy rynek pracy oraz kreuje przemysł kultury⁴³. Województwo śląskie należy do najbardziej rozwiniętych gospodarczo obszarów Polski, co wraz z wysoką urbanizacją i wysokim poziomem dochodów mieszkańców regionu sugeruje dużą intensywność uczestnictwa w kulturze.

TEATRY I INSTYTUCJE MUZYCZNE

W 2011 r. na terenie województwa śląskiego funkcjonowały 3 rozrywkowe teatry muzyczne – teatry tańca, baletu, musicalu (średnia krajowa 0,9). Ponadto w województwie znajdowało się 6 teatrów dramatycznych, 3 teatry lalkowe oraz jedna opera. Wszystkie wymienione rodzaje teatrów lokalizują się na terenie Metropolii Górnośląskiej oraz w stolicach poszczególnych subregionów.

Mapa 20. Liczba widzów w teatrach na 1 000 ludności według gmin w 2011 r.

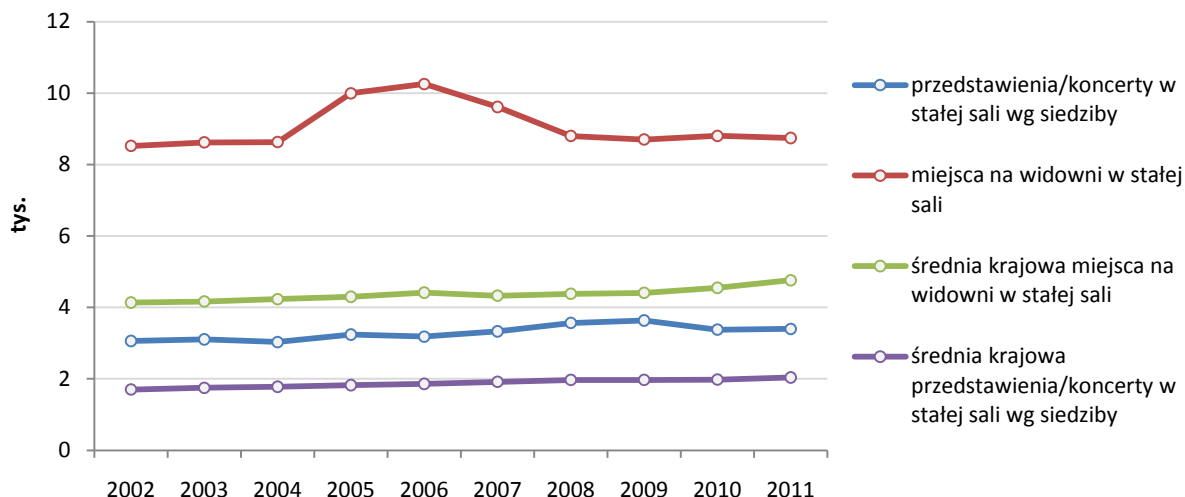

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Należy zauważyć, że choć w latach 2002-2011 w województwie liczba teatrów i instytucji muzycznych zmalała o 17% i był to spadek większy niż ogółem w kraju (o 4%), to jednocześnie liczba miejsc na widowni teatrów i instytucji muzycznych zwiększyła się o 3% (w kraju o 15%). Co więcej wzrost liczby przedstawień/koncertów o 49% oraz widzów/słuchaczy o 33% w województwie był na znacznie wyższym poziomie niż w kraju (odpowiednio 15% i 11%).

⁴³ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie.

Rysunek 57. Liczba miejsc na widowni oraz liczba przedstawień/koncertów.

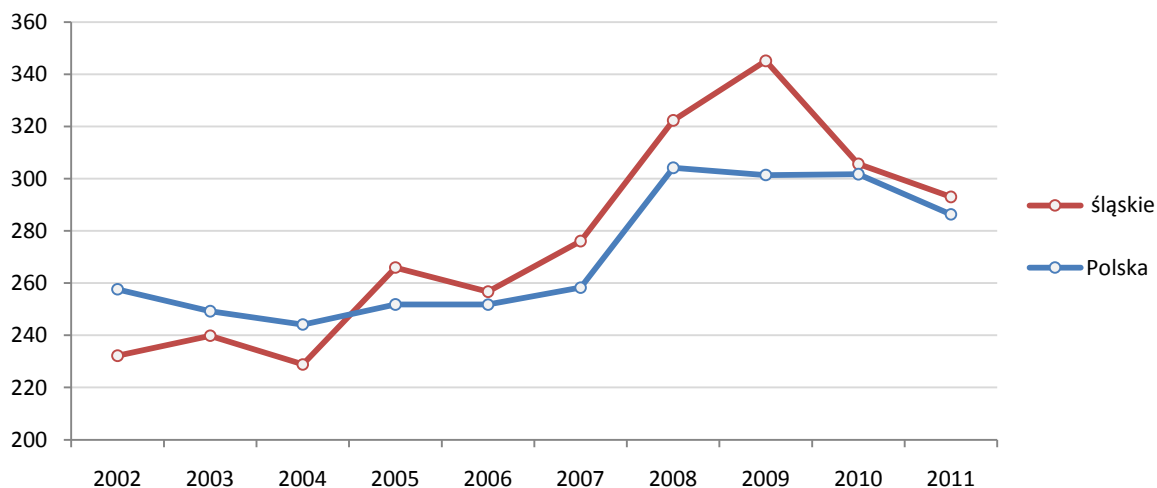

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Analizując wyłącznie przedstawienia w teatrach województwa śląskiego w 2011 r. najwięcej z nich zostało wystawionych w teatrach dramatycznych (1 650, 3. lokata w kraju), następnie lalkowych (850, 2. lokata w kraju), teatrach muzycznych rozrywkowych (458, 2. lokata w kraju) oraz operze (123, 5. lokata w kraju), co odpowiada trendom krajowym w tym zakresie.

Podobnie liczba widzów, którą gromadzą wskazane przedstawienia, jest najwyższa w teatrach dramatycznych (393 tys.), natomiast drugą najczęściej odwiedzaną sceną są teatry muzyczne rozrywkowe (165 tys.), następnie teatry lalkowe (120 tys.) i opera (41 tys.). Większa liczba widzów na przedstawieniach teatrów muzycznych rozrywkowych niż lalkowych jest jedyną różnicą między województwem a krajem ogółem.

Rysunek 58. Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych na 1 000 ludności w latach 2002-2011 (os.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Liczba widzów i słuchaczy teatrów i instytucji muzycznych w województwie śląskim kształtowała się na podobnym poziomie co w kraju. Początkowo w okresie 2002-2009 stopniowo wzrastała, natomiast przez następne dwa lata odnotowała spadek do poziomu 293 osób na 1 000 ludności w 2011 r. (co jest wskaźnikiem minimalnie lepszym niż w kraju: 286).

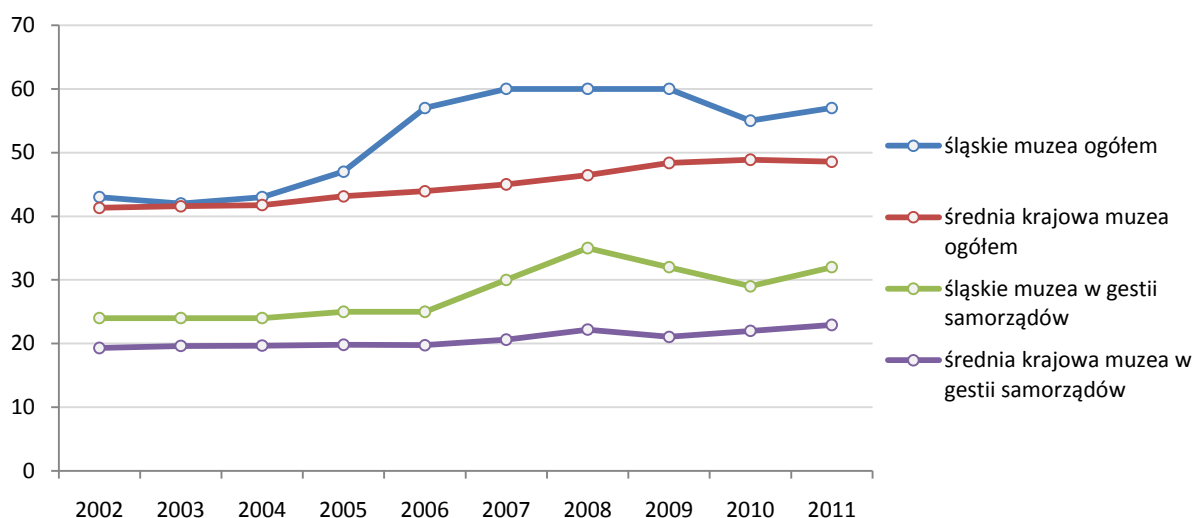
Województwo śląskie jest istotnym ośrodkiem muzycznym. W 2011 r. mieściły się w nim 3 z 25 polskich filharmonii, jedna z 12 polskich orkiestr symfonicznych i jeden z 4 polskich profesjonalnych chórów.

Województwo może się pochwalić 307 występami wymienionych instytucji muzycznych na stałej sali, co stanowi 11% występów w kraju. Pod względem liczby koncertów województwo ustępuje miejsca jedynie województwu mazowieckiemu (314). Najwięcej widzów w 2011 r. na koncertach w stałej sali zgromadziły filharmonie (64,9%), następnie orkiestra symfoniczna (34,7%) oraz chór (0,4%). Wszystkie wymienione instytucje muzyczne mieszczą się w obrębie Metropolii Górnośląskiej, jednym wyjątkiem jest Filharmonia Częstochowska.

MUZEA I DZIAŁALNOŚĆ WYSTAWIENNICZA

Liczba muzeów w województwie śląskim w 2011 r. (57, w tym 32 w gestii samorządów) kształtowała się powyżej średniej krajowej (48,6), jednak mimo tego region wyraźnie odbiega od innych województw pod względem liczby osób zwiedzających muzea. Najwięcej muzeów w województwie śląskim znajdowało się w subregionie środkowym (33) i południowym (16), wyraźnie dystansując pozostałe, gdzie były zlokalizowane po 4 muzea.

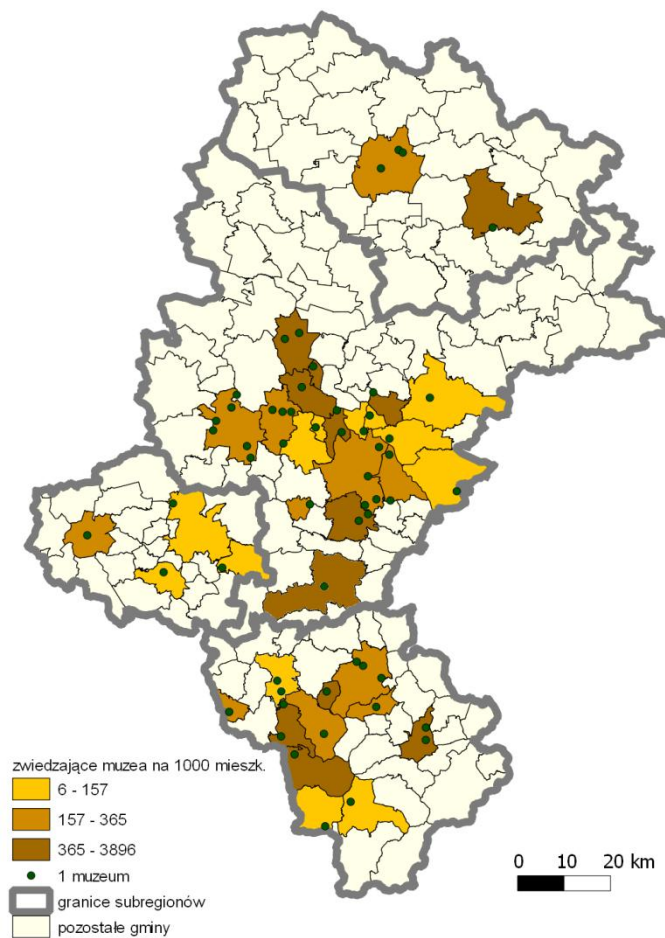
Rysunek 59. Muzea w województwie śląskim w latach 2003-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Choć ilość zwiedzających muzea wzrosła na przestrzeni lat 2002-2011 aż o 74%, to liczba osób zwiedzających muzea na 1 000 ludności w województwie śląskim w tym okresie cały czas utrzymywała się poniżej średniej krajowej. W porównaniu z resztą województw liczba zwiedzających na 1 000 ludności w województwie śląskim (249) wypada bardzo słabo lokując województwo na czternastym miejscu przed województwami lubuskim (204) i opolskim (194).

Mapa 21. Zagęszczenie muzeów oraz liczba zwiedzających muzea według gmin w 2011 r.⁴⁴

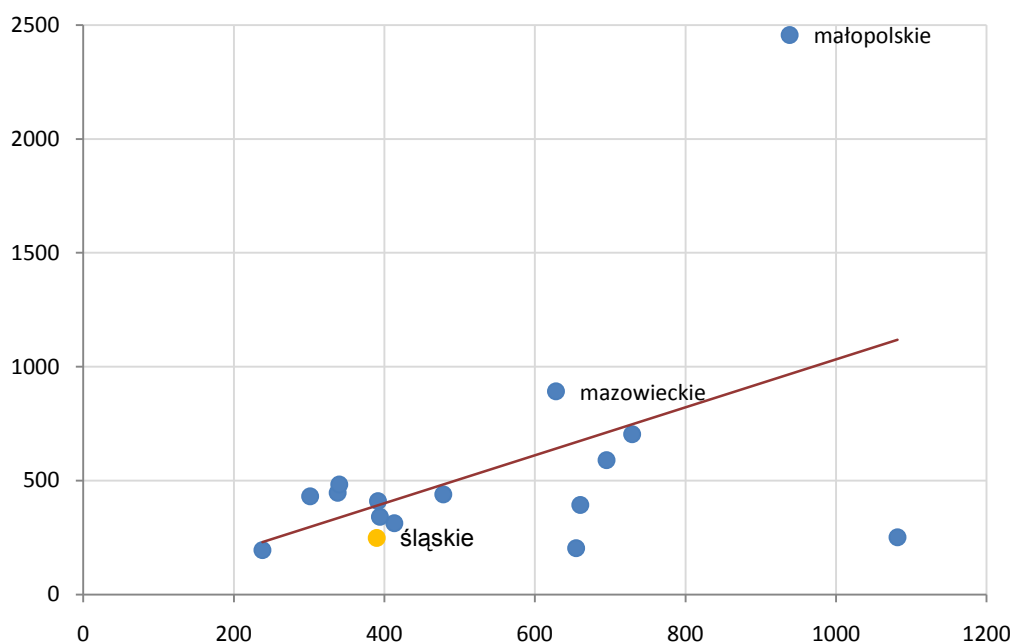

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Średnia liczba zwiedzających muzea na 1 000 ludności dla Polski jest zawyżana przez województwa małopolskie i mazowieckie, które jednocześnie cieszą się nieporównywalnie większym ruchem turystycznym niż województwo śląskie. Stopień wykorzystania muzeów w województwie śląskim jest niezadowalający w odniesieniu do wykorzystania bazy noclegowej, która służy za wskaźnik ruchu turystycznego.

⁴⁴ Umieszczenie punktów na mapie w ramach poszczególnych gmin zostało wygenerowane losowo.

Rysunek 60. Zależność między zwiedzającymi muzea na 1 000 ludności (oś pionowa) a korzystającymi z bazy noclegowej (oś pozioma) wg województw w 2011 r.

Źródło: Raport z badania „Analiza potencjału rozwojowego funkcji Metropolitalnych obszarów aglomeracji miejskich województwa śląskiego, będących ośrodkami wzrostu gospodarczego województwa śląskiego w kontekście procesów zachodzących na regionalnym rynku pracy – kultura i przemysł kreatywny”.

Liczba imprez oświatowych organizowanych przez muzea w województwie śląskim na przestrzeni lat 2002-2009 miała tendencję rosnącą analogicznie do statystyk ogólnokrajowych, ale towarzyszyły jej istotne wahania: w 2006 r. spadek o 12% w stosunku do roku poprzedniego oraz nagły wzrost w 2008 r. o 46% w stosunku do roku 2007. Zarówno pod względem liczby organizowanych imprez oświatowych oraz odczytów województwo śląskie w 2009 r. osiągnęło trzeci wynik w kraju po województwie mazowieckim i małopolskim.

Tabela 28. Imprezy oświatowe w muzeach w województwie śląskim na przestrzeni lat 2002-2011.

Wyszczególnienie	Lata							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Imprezy oświatowe – Polska	85 377	89 336	89 627	88 159	89 020	96 878	100 772	105 662
Imprezy oświatowe – województwo śląskie	5 309	5 826	5 849	8 009	7 062	7 034	10 290	8 646

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Imprezy oświatowe w muzeach możemy podzielić ze względu na rodzaje, tj.: odczyty/prelekcje/spotkania, seanse filmowe, koncerty, konkursy, warsztaty, imprezy plenerowe, lekcje i zajęcia, sesje i seminaria/sympozja. W 2011 r. w województwie śląskim najwięcej imprez w muzeach miało charakter lekcji i zajęć (4,8 tys., 4. lokata w kraju), które były również najczęściej organizowanymi imprezami we wszystkich subregionach, z czego najwięcej z nich odbyło się w subregionie środkowym (70%). Następne w kolejności najczęściej organizowane imprezy oświatowe w muzeach to odczyty/prelekcje/spotkania (555, 6. miejsce w kraju) i warsztaty (528, 10. miejsce w kraju), które podobnie jak lekcje i zajęcia w największej liczbie odbyły się w subregionie środkowym (odpowiednio 61% i 68%).

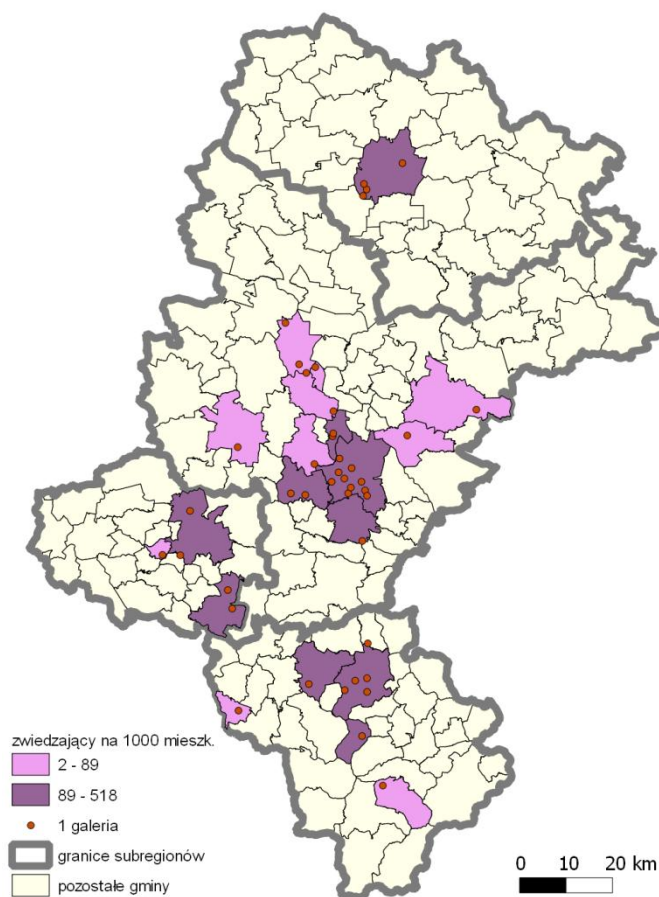

Działalność badawcza muzeów w województwie śląskim w 2010 r.⁴⁵ koncentrowała się wokół badań interdyscyplinarnych, historycznych oraz innych. Liczba prowadzonych programów badawczych lokuje województwo śląskie (65) na 3. miejscu w kraju, po województwie małopolskim (90) i mazowieckim (80).

Na terenie województwa śląskiego w 2011 r. znajdowały się 42 galerie, przewyższając średnią krajową (22) prawie dwukrotnie (4. miejsce w kraju po: małopolskim, mazowieckim i łódzkim). O ile w pozostałych województwach zdecydowana większość galerii ma siedzibę w miastach wojewódzkich, w śląskim na Katowice przypada jedynie 24% wszystkich galerii, co świadczy o względnie równomiernym ich rozłożeniu, jednak wciąż w zdecydowanej większości w gminach miejskich (jedynie dwie galerie znajdują się w gminach wiejskich - Jasienicy i Węgierskiej Górze).

W 2011 r. w galeriach i salonach sztuki w całym województwie śląskim odbyło się 418 wystaw oraz 451 ekspozycji (4. miejsce w kraju). Na podobnym poziomie (4 miejsce w kraju) kształtowała się liczba zwiedzających w kraju (359 tys.), natomiast w kategorii wystaw z wykorzystaniem „nowych mediów”, seansów filmowych i ich widzów (związanych tylko z działalnością wystawienniczą) województwo zajmowało piąte miejsce w porównaniu z innymi województwami. Średnio 78 osób na 1 000 ludności odwiedziło w tym roku galerię, co jest wynikiem poniżej średniej krajowej (108 osób) i lokuje województwo na ósmym miejscu w kraju.

Mapa 22. Zagęszczenie galerii oraz liczba zwiedzających na 1 000 ludności wg gmin w województwie śląskim w 2011 r.⁴⁶

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Na przestrzeni lat 2002-2011 w województwie liczba galerii wzrosła o 83% z czego największy wzrost dotyczył subregionu środkowego. W 2011 r. w subregionie środkowym odbyło się najwięcej

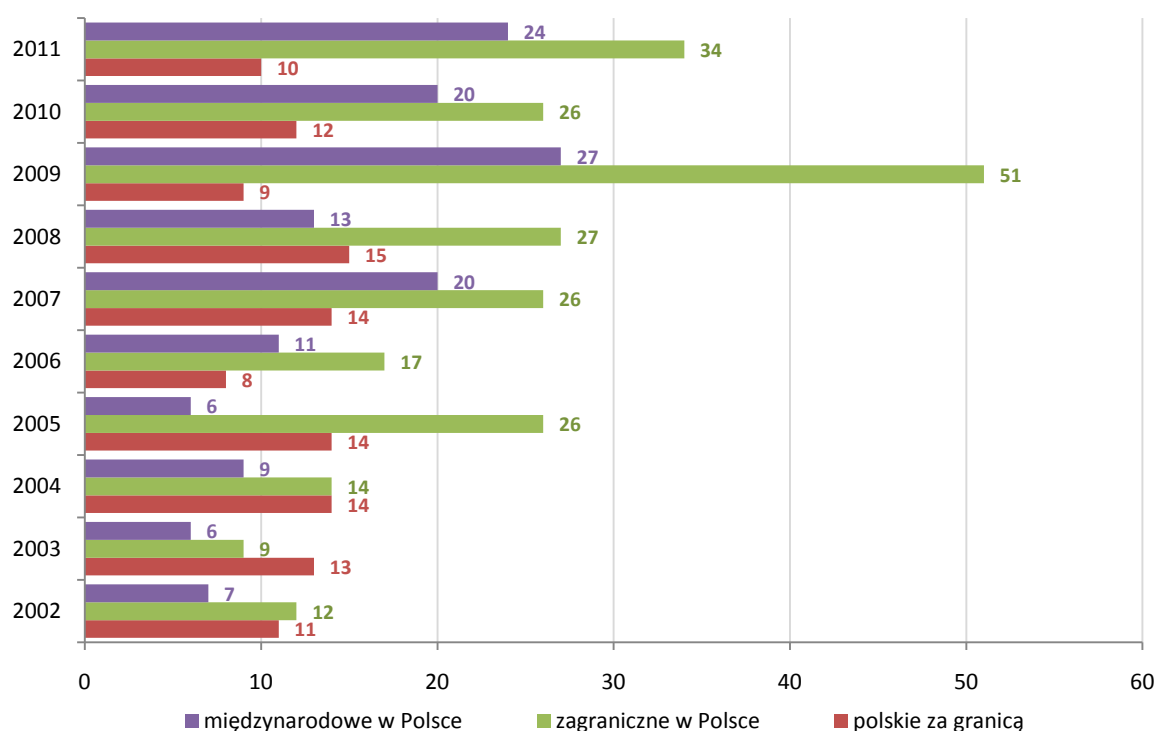
⁴⁵ „Kultura w 2010 roku”.

⁴⁶ Umiejscowienie punktów na mapie w ramach poszczególnych gmin zostało wygenerowane losowo.

w województwie wystaw oraz ekspozycji (ok. 55%) oraz wystaw z wykorzystaniem "nowych mediów" (63%) dystansując przy tym wyraźnie pozostałe subregiony. Jedynie liczba seansów filmowych (związanych tylko z działalnością wystawienniczą) dawała pozycję lidera subregionowi południowemu (74%). W przypadku liczby zwiedzających galerie na 1 000 ludności to subregion środkowy spada na ostatnie miejsce (60 osób) za subregionem południowym (118), północnym (110) i zachodnim (85).

W całym kraju liczba wystaw organizowanych w obiektach wystawienniczych wyniosła 4,4 tys. i w przeważającej większości były to wystawy organizowane przez instytucje krajowe (88%). Jednocześnie krajowe instytucje zrealizowały również 81 wystaw poza granicami kraju. Udział województwa śląskiego w ogólnej liczbie wystaw organizowanych w kraju w 2011 r. wyniósł 9,5%, z czego największą liczbę stanowiły wystawy organizowane przez podmioty krajowe (360). Ponadto odbyły się 34 wystawy zagraniczne i 24 międzynarodowe. Udział województwa w wystawach organizowanych poza granicami kraju był wyższy i wyniósł 12,3% (było to 10 wystaw). W ciągu dziewięciu lat (2002-2011) blisko dwukrotnie wzrosła liczba wystaw międzynarodowych oraz zagranicznych pokazywanych w kraju. Liczbie wystaw polskich pokazywanych zagranicą nie można przypisać wyraźnej tendencji wzrostowej.

Rysunek 61. Wystawy w obiektach działalności wystawienniczej przypadające na województwo śląskie w latach 2002-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

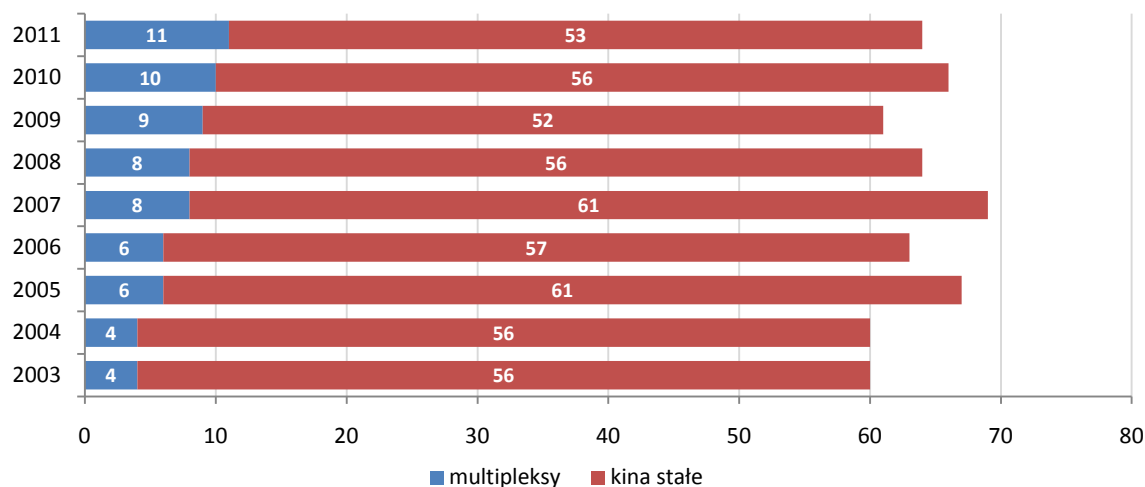
W 2011 r. najwięcej wystaw zagranicznych pokazano w subregionie południowym (13), natomiast wystawy międzynarodowe (11) oraz polskie pokazywane zagranicą (5) w największej liczbie przypadają na subregion środkowy. Wśród grupy najliczniejszej – wystaw polskich w kraju – również dominował subregion środkowy, pokazując 58% wszystkich takich wystaw w województwie.

KINA

Kina stałe w Polsce w porównaniu do krajów Unii Europejskiej (dane UNESCO) w 2009 r. pod względem liczebności znajdowały się na ósmym miejscu (448 kin) jednak wskaźnik liczby kin na 1 mln ludności (12,8) dawał Polsce zaledwie dwudzieste miejsce przed: Belgią (9,9), Estonią (9,9) Łotwą (8,3), Cyprzem (8,0), Bułgarią (4,4) i Rumunią (3,7). W województwie śląskim w 2011 r. znajdowały się 53 kina (2 lokata w kraju po województwie mazowieckim), z czego jedno kino w gminie wiejskiej (Koszęcin), a pozostałe w gminach miejskich województwa śląskiego. Najwięcej kin znajdowało się w subregionie środkowym (26, w tym 3 jako

własność województwa), następnie południowym (10, w tym 1 jako własność województwa) i zachodnim (10, w tym 1 jako własność województwa) a najmniej w subregionie północnym (7).

Rysunek 62. Kina w województwie śląskim w latach 2003-2011.

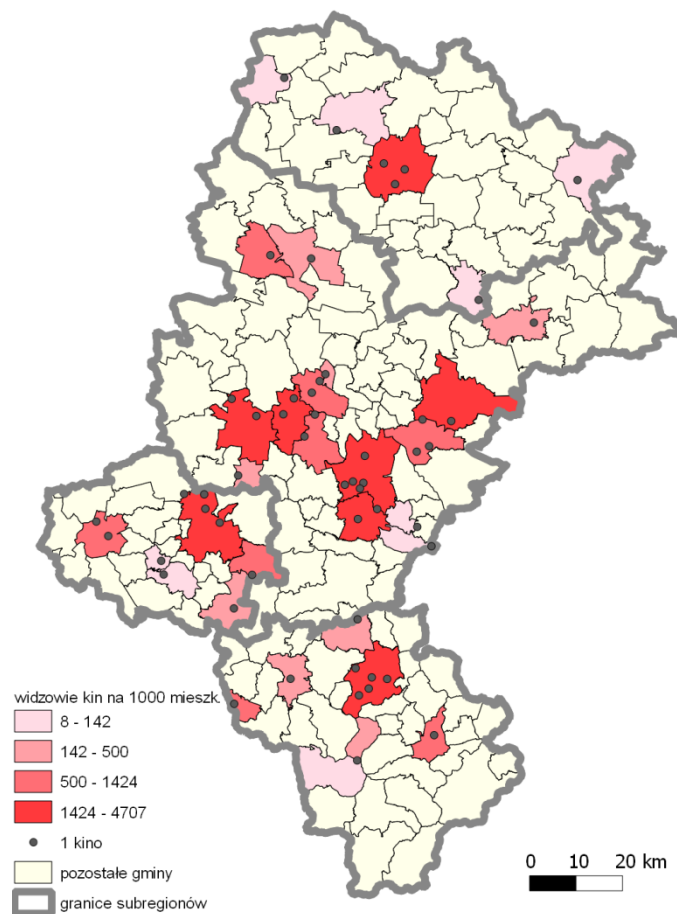

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Na podstawie danych za lata 2003-2011 można zauważyć ogólny trend spadkowy dotyczący liczby kin, któremu towarzyszy zastępowanie mniejszych podmiotów multipleksami. Wśród krajów UE w 2009 r. (dane UNESCO) Polska znalazła się na piątym miejscu jeśli chodzi o liczbę multipleksów (48) zaraz po: Wielkiej Brytanii (219), Francji (170), Niemczech (138) i Włoszech (119) oraz na dziesiątym miejscu jeśli chodzi o udział multipleksów w ogóle kin stałych (10,7%).

Zastępowanie małych kin multipleksami wiąże się bezpośrednio ze wzrostem ilości miejsc w kinach. Województwo śląskie pod względem liczby miejsc na mieszkańca, zanotowało znaczny wzrost – o ile według szacunków z 2002 r. na 1 000 ludności przypadało w regionie 5,7 miejsca (średnia krajowa: 6,2), o tyle w 2011 r. ta statystyka wynosiła już 8,3 (6,5). W subregionie środkowym (8,8), zachodnim (8,3) i północnym (8,2) liczba miejsc w kinach na 1 mieszkańca w 2011 r. kształtowała się dość podobnie. Jedynie subregion południowy (6,1) charakteryzował się niższą liczbą miejsc na 1 mieszkańca na tle pozostałych subregionów.

Mapa 23. Zagęszczenie kin oraz liczba widzów na 1 000 ludności według gmin w 2011 r.⁴⁷

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W kategorii widzów w kinach Polska wypada bardzo dobrze (6 lokata wśród krajów UE⁴⁸), ale tylko przy porównaniu absolutnych wartości (wizowie w mln). Przy zastosowaniu wskaźnika liczby widzów na 1 000 ludności Polska (837 widzów) na 27 krajów UE wyprzedzała tylko Słowację (757), Bułgarię (422) i Rumunię (247).

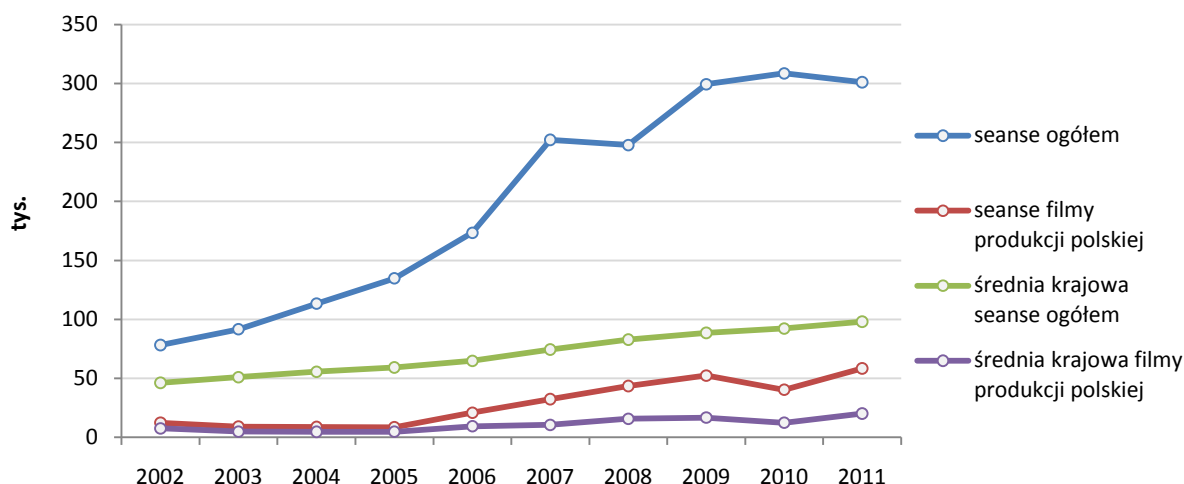
Kino jest względnie popularną formą rozrywki w województwie śląskim – na 1 000 ludności województwa śląskiego, kina odwiedziło średnio 1 219 widzów. Wśród województw jest to czwarty wynik w Polsce po mazowieckim, dolnośląskim i pomorskim. Liczba widzów na 1 000 ludności w 2011 roku była najwyższa w subregionie południowym (1 400), następnie w subregionie północnym (1 249) i środkowym (1 206), a najmniej widzów na 1 000 ludności było w kinach w subregionie zachodnim (1 071).

W okresie 2002-2011 wzrastała również systematycznie liczba seansów w województwie śląskim, w tym seansów filmów produkcji krajowej, tym samym lokując region powyżej średniej krajowej w całym badanym przedziale czasu. W 2011 r. województwo śląskie zajmowało drugie miejsce po województwie mazowieckim w kategorii liczby seansów (301 tys.), w tym seansów filmów produkcji polskiej (58 tys.). Prawie 67% seansów (200 tys.) odbyło się w 2011 r. w subregionie środkowym. W pozostałych subregionach liczba seansów była zbliżona i wyniosła odpowiednio w subregionie południowym (39 tys.), zachodnim (31 tys.) i północnym (29 tys.). Udział seansów filmów produkcji polskiej w seansach ogółem w subregionach województwa śląskiego w 2011 r. wahał się od 19% w subregionie środkowym do 22% w subregionie północnym.

⁴⁷ Umiejscowienie punktów na mapie w ramach poszczególnych gmin zostało wygenerowane losowo.

⁴⁸ „Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2012”.

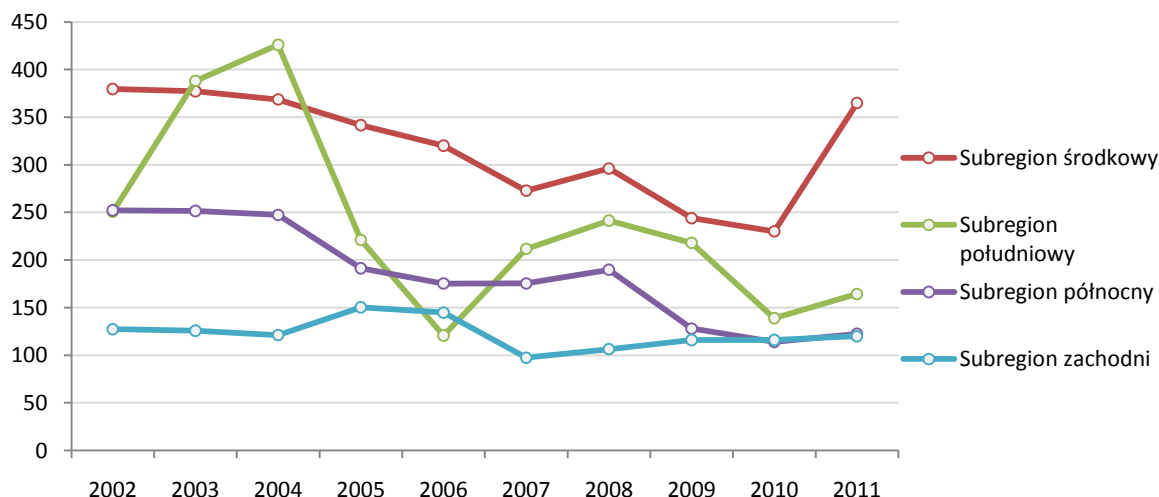
Rysunek 63. Seanse ogółem oraz seanse filmów produkcji polskiej wyświetlane w województwie śląskim w latach 2002-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Liczba ludności na 1 miejsce w kinach w 2011 r. (121) sytuuje województwo śląskie na trzecim miejscu w kraju wśród województw o najniższym poziomie tego wskaźnika, po województwach dolnośląskim i mazowieckim. W latach 2002-2011 w poszczególnych subregionach województwa śląskiego wskaźnik ludności na 1 miejsce w kinach zmieniał się dość znacznie. Największe zmiany w poziomie tego wskaźnika, szczególnie w subregionie południowym, najprawdopodobniej wiążą się z powstaniem w latach 2004-2006 wielu multiplexów na obszarze województwa śląskiego. Jak można zauważyć w 2011 r. najmniejsza liczba ludności na 1 miejsce w kinach charakteryzowała subregion zachodni, następnie północny, środkowy i południowy.

Rysunek 64. Liczba ludności na 1 miejsce w kinie w subregionach województwa śląskiego w latach 2002-2011.

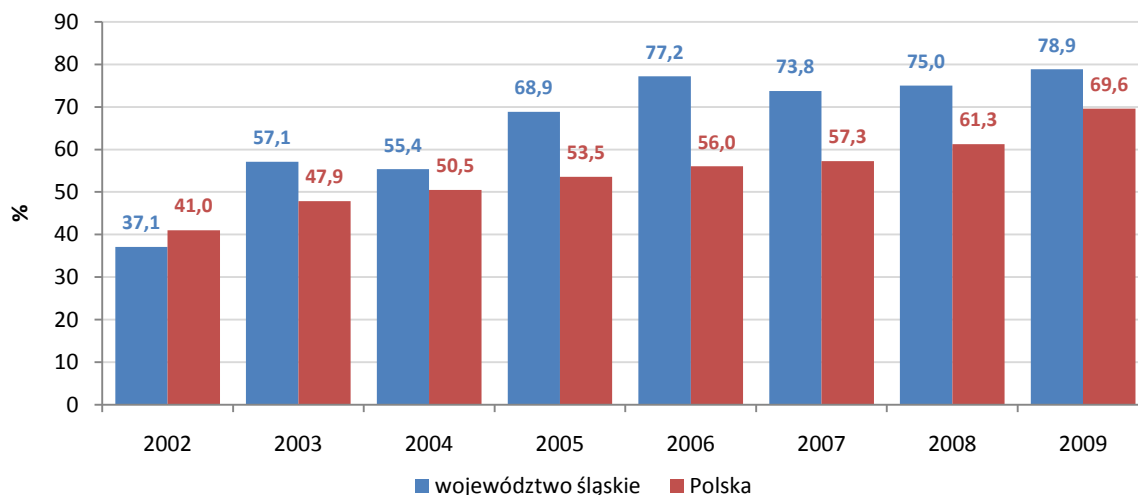

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Ogólna tendencja w zakresie przystosowania obiektów dla osób niepełnosprawnych w kraju i w województwie śląskim jest rosnąca. Spadek ilości dostosowanych obiektów w roku 2004 i 2008 w województwie śląskim wiąże się z likwidacją kilku obiektów. W 2011 r. w regionie 87% kin zostało przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich w zakresie wejścia głównego (1. lokata w kraju razem z województwem mazowieckim) a 68% kin zostało przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich wewnątrz całego budynku (2. lokata w kraju po województwie mazowieckim).

Poziom dostosowania kin do potrzeb osób niepełnosprawnych był wyrównany w trzech subregionach, tj. środkowym (88% kin miało dostosowane wejście, 73% wewnątrz budynku), południowym (100% kin z dostosowanym wejściem, 70% z wewnątrz budynku) i zachodnim (90% kin z dostosowanym wejściem, 70% z wewnątrz budynku), najmniej korzystnie wypadł subregion północny (57% kin z dostosowanym wejściem, 43% z wewnątrz budynku).

Rysunek 65. Kina przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich w latach 2002-2009.

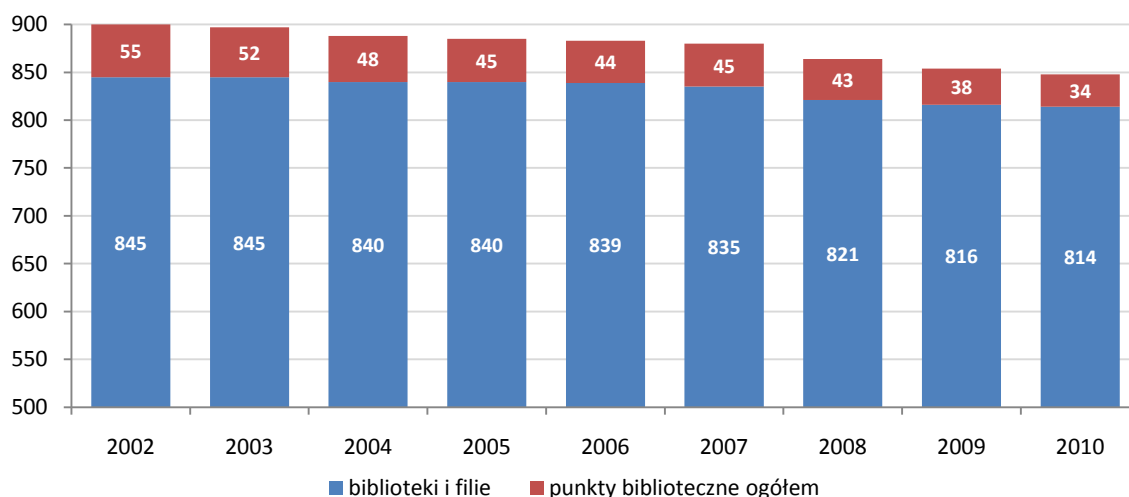

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

BIBLIOTEKI

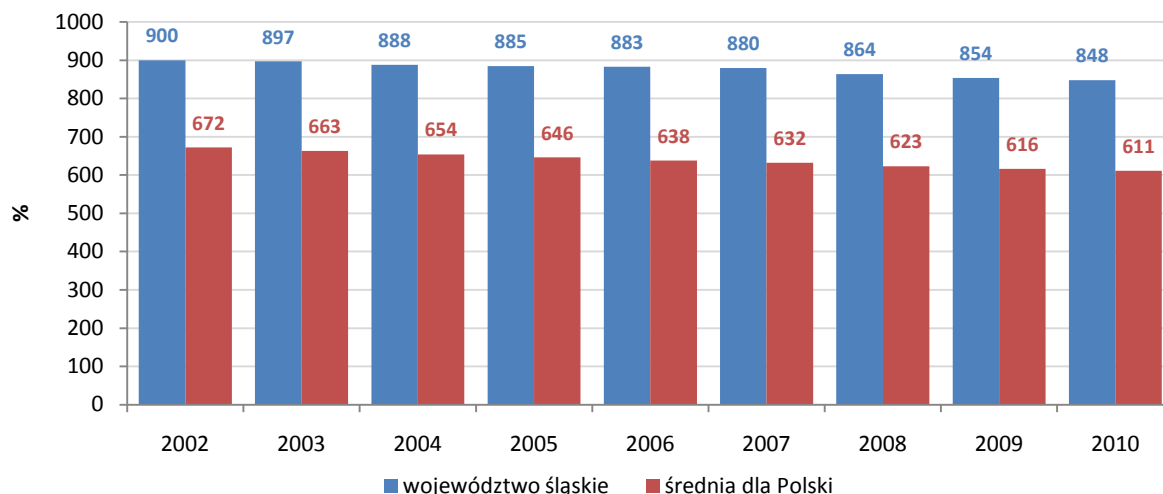
W województwie śląskim w 2010 r. mieściło się 814 bibliotek i filii oraz 34 punkty biblioteczne, co było wartością przewyższającą średnią krajową o blisko 39%. Liczba placówek bibliotecznych na przestrzeni dziewięciu lat (2002-2010) nieznacznie się zmniejszyła (o około 5,8%), co odpowiada tendencji spadkowej zaobserwowanej w kraju.

Rysunek 66. Ilość bibliotek i fili oraz punktów bibliotecznych w województwie śląskim w latach 2002-2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Rysunek 67. Ilość bibliotek i fili oraz punktów bibliotecznych w województwie śląskim i średnio w kraju w latach 2002-2010.

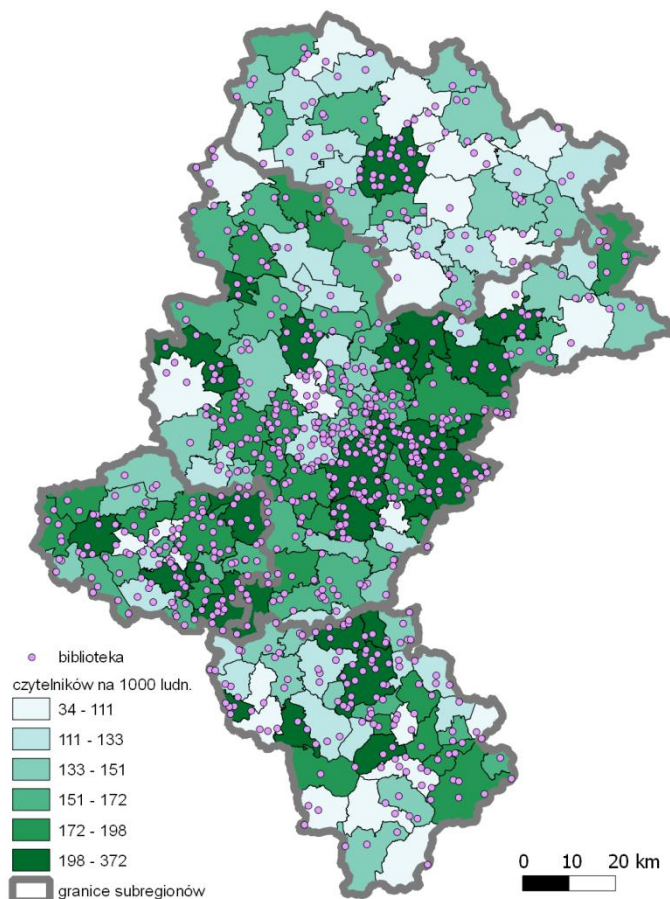

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Mieszkańcy województwa śląskiego należą do najczęściej korzystających z bibliotek publicznych w kraju, ustępując pod tym względem jedynie mieszkańcom województwa mazowieckiego. Wskaźniki korzystania z usług bibliotek kształtują się na wysokim poziomie w silnie zurbanizowanych gminach. Analogicznie najwyższy wskaźnik czytelników bibliotek publicznych na 1 000 ludności w województwie w 2010 r. występował w subregionie środkowym, wyraźnie przewyższając pozostałe subregiony, tj. północny (prawie 6-krotnie) oraz zachodni i południowy (ponad 4-krotnie).

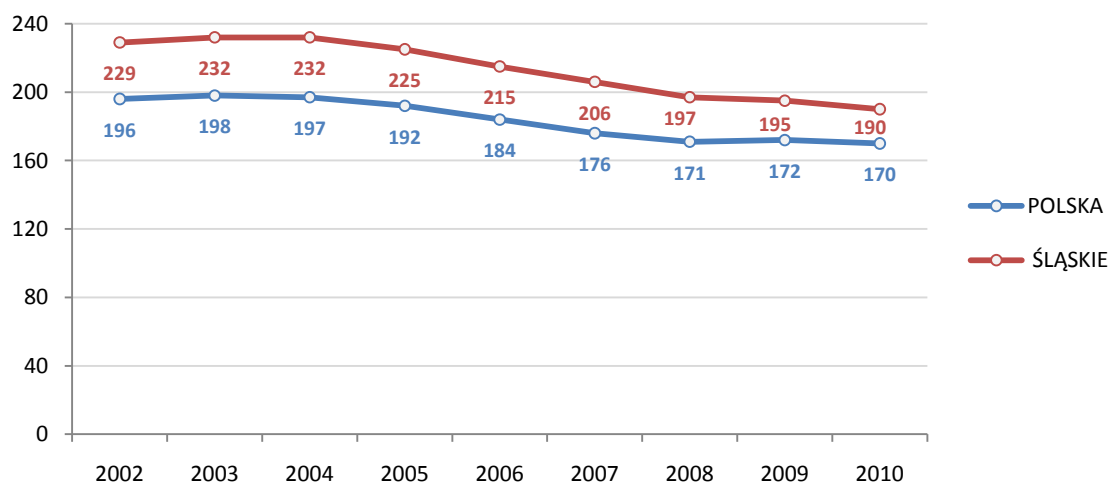
Mapa 24. Zagęszczenie bibliotek oraz liczba użytkowników bibliotek na 1 000 ludności według gmin w 2010 r.⁴⁹

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Na terenie całego województwa 190 osób na 1 000 korzystało z usług bibliotek publicznych, co świadczy o wysokim poziomie czytelnictwa na tle kraju. Niemniej jednak wartość tego wskaźnika systematycznie obniżała się w latach 2002-2010. Liczba czytelników na 1 000 ludności była w 2010 r. o ok. 17% niższa niż w roku 2002.

Rysunek 68. Czytelnicy bibliotek publicznych na 1 000 ludności w województwie śląskim na tle kraju w latach 2002-2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

⁴⁹ Umiejscowienie punktów na mapie w ramach poszczególnych gmin zostało wygenerowane losowo.

Podobne tendencje można zaobserwować jeśli chodzi o aktywność w wypożyczaniu księgozbioru w bibliotekach publicznych w województwie. W latach 2002-2010 liczba wypożyczeń spadła o 24%, podczas gdy liczba woluminów księgozbioru w analogicznym okresie odnotowała minimalny spadek (0,06%). Ilość wypożyczeń w województwie za 2010 r. ponownie była najwyższa w subregionie środkowym, następnie zachodnim, południowym i północnym, co wyraźnie wskazuje podział województwa na tereny silnie i słabo zurbanizowane. Średnia liczba wypożyczeń przez jednego czytelnika lokuje województwo śląskie na trzecim miejscu w kraju (19,7 woluminów) odpowiednio po: województwie wielkopolskim (20,3 woluminów), opolskim i podlaskim (20,2 woluminów).

Tabela 29. Wielkość księgozbioru oraz liczba woluminów wypożyczanych na zewnątrz w województwie śląskim w latach 2002-2010.

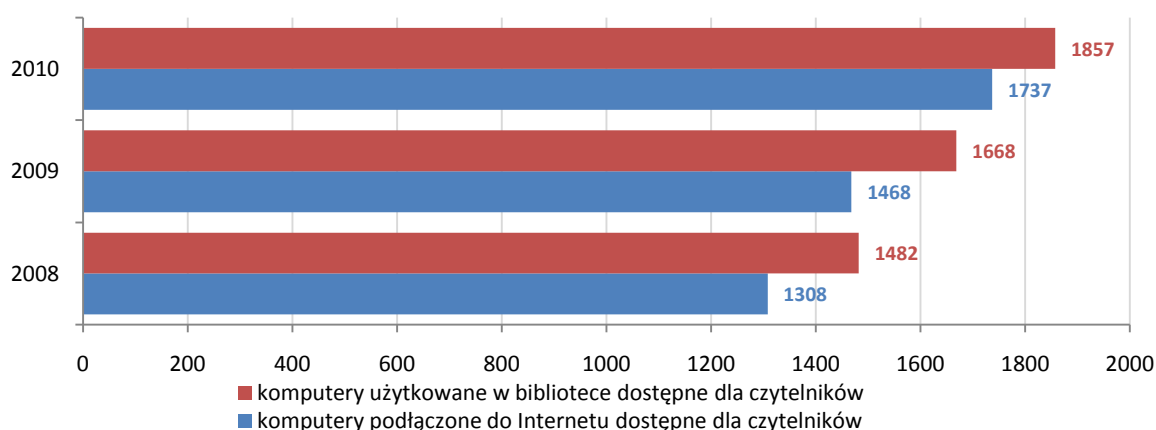
Wyszczególnienie	Lata								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz (woluminy w mln)	22,86	23,17	22,93	21,59	20,38	19,16	18,30	17,90	17,36
Księgozbiór (woluminy w mln)	16,74	16,75	16,83	16,94	17,03	17,09	17,07	16,90	16,73

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Analizując placówki biblioteczne ze względu na komputeryzację w latach 2008-2010 zauważalny był trend wzrostowy, który oznacza zarówno większą dostępność czytelników do komputerów (32,8%), jak i do komputerów podłączonych do Internetu (25,3%).

Poziom komputeryzacji w województwie śląskim w 2010 r. był jednym z najlepszych w kraju. Wyższy wskaźnik osiągnęło tylko województwo mazowieckie i to biorąc pod uwagę jednocześnie: użytkowane komputery, w tym dostępne dla czytelników oraz komputery wykorzystywane do prac biblioteczno-bibliograficznych.

Rysunek 69. Komputeryzacja placówek bibliotecznych w województwie śląskim za lata 2008-2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Biblioteki fachowe i naukowe w województwie śląskim stanowiły niecałe 32% ogółu bibliotek publicznych w województwie (dane z 2009 r.). Porównując ilość bibliotek fachowych i naukowych w innych województwach, śląskie (259) zajmowało drugą pozycję po mazowieckim (322). Natomiast w przypadku ilości czytelników (264 tys.) województwo śląskie plasowało się za województwami: mazowieckim (616 tys.), małopolskim (367 tys.) i dolnośląskim (280 tys.).

Tabela 30. Biblioteki naukowe, fachowe w województwie śląskim w latach 2009 i 2010.

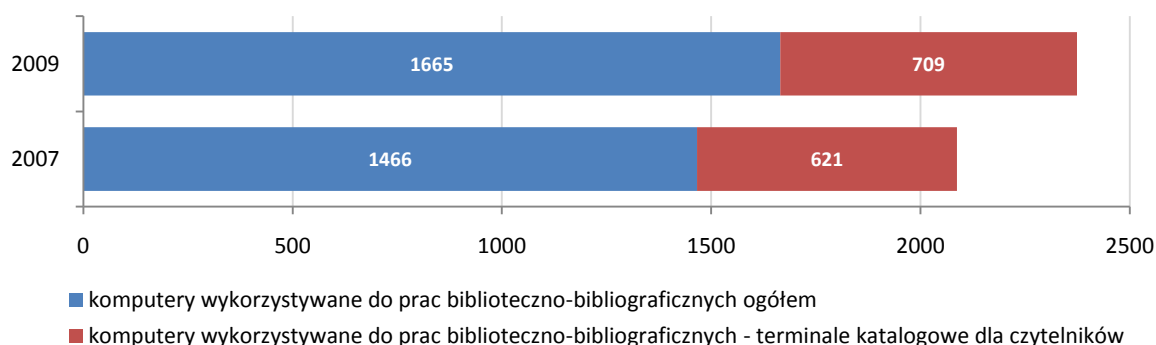
Wyszczególnienie	Lata	
	2009	2010

Biblioteki i filie	274	259
Księgozbiór	8 105 783	8 013 708
Zbiory specjalne	1 911 381	1 851 508
Czytelnicy	340 416	264 368
Komputery użytkowane w bibliotece ogółem	2 108	2 300
Komputery użytkowane w bibliotece dostępne dla czytelników	1 039	1 166
Komputery wykorzystywane do prac biblioteczno-bibliograficznych ogółem	1 466	1 665
Komputery wykorzystywane do prac biblioteczno-bibliograficznych - terminale katalogowe dla czytelników	621	709
Komputery podłączone do Internetu	1 871	2 158
Komputery podłączone do Internetu dostępne dla czytelników	857	980

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Analizując dane dotyczące bibliotek fachowych i naukowych widać podobne tendencje co w przypadku bibliotek publicznych, tj. systematyczny spadek zarówno czytelników jak i księgozbioru przy jednoczesnym wzroście komputeryzacji poszczególnych bibliotek. Biorąc pod uwagę rozkład terytorialny bibliotek fachowych i naukowych w województwie można było dostrzec zdecydowaną dominację subregionu środkowego jako głównego ośrodka naukowego województwa, przy którym najsłabiej wypada subregion zachodni. Zarówno pod względem wielkości księgozbioru, ilości komputerów użytkowanych ogółem w bibliotekach oraz komputerów wykorzystywanych do prac biblioteczno-bibliograficznych w 2009 r. przewaga subregionu środkowego nad resztą subregionów była trzykrotna.

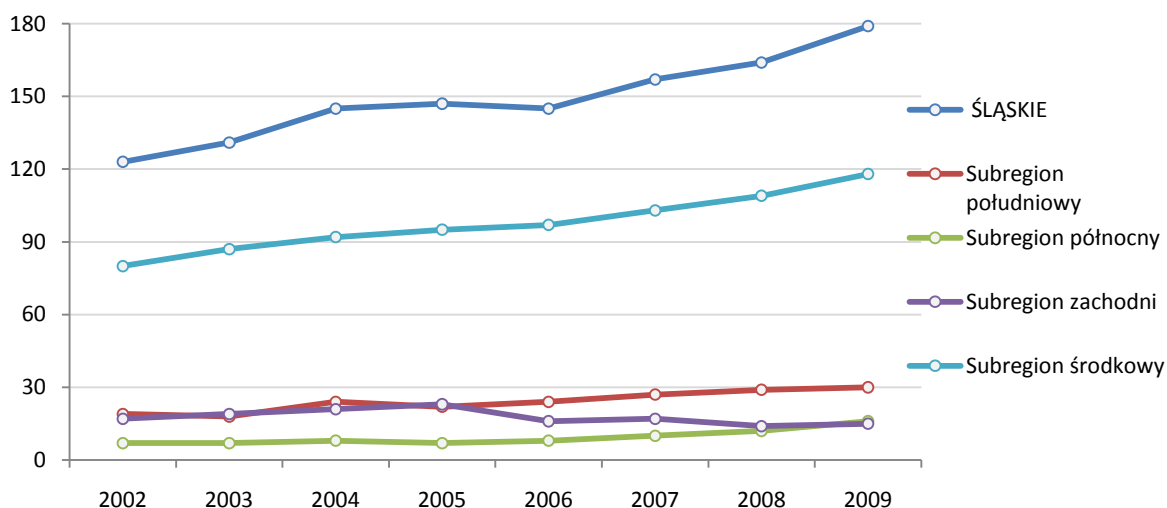
Rysunek 70. Biblioteki naukowe, fachowe w województwie śląskim - komputery wykorzystywane do prac biblioteczno - bibliograficznych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Istotną kwestią zwiększającą poziom dostępności placówek bibliotecznych oraz integrującą lokalne społeczności jest przystosowanie obiektów dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Biorąc pod uwagę okres 2002-2009 w województwie śląskim największy wzrost dokonał się w latach 2004, 2007 i 2009. W poszczególnych subregionach województwa widoczna była tendencja wzrostowa, za wyjątkiem subregionu zachodniego gdzie ilość obiektów w 2006 r. uległa zmniejszeniu, po czym w ciągu ostatnich dwóch analizowanych lat utrzymywała się na zbliżonym poziomie.

Rysunek 71. Obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich w subregionach województwa śląskiego w latach 2002-2009.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

DOMY KULTURY

Domy kultury, kluby i świetlice należą do publicznych instytucji kultury, które szczególnie na obszarach wiejskich pełnią często funkcję jedyne go znaczącego organizatora życia kulturalnego i społecznego. Poprzez organizację imprez, wspierają lokalne zespoły artystyczne oraz dzięki prowadzeniu różnorodnych kół, klubów i kursów integrują lokalną społeczność na całym obszarze województwa śląskiego.

Tabela 31. Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w województwie śląskim oraz w kraju w podziale na miasto, wieś w 2011 r.

Wyszczególnienie	Polska		Śląskie		Lokata w kraju	
	miasto	wieś	miasto	wieś	miasto	wieś
Instytucje	1 472	2 236	224	126	1	9
Imprezy	124 853	60 861	15 504	3 918	2	7
Uczestnicy imprez	24 095 484	6 654 855	2 598 921	558 656	1	5
Zespoły artystyczne	8 969	5 123	1 095	465	1	4
Członkowie zespołów artystycznych	145 774	81 206	19 100	8 711	1	3
Koła (kluby)	8 894	5 376	1 178	499	2	4
Członkowie kół (klubów)	220 695	110 183	27 965	14 252	2	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Na tle pozostałych województw województwo śląskie w 2011 r. w zakresie każdej kategorii dotyczącej działalności domów kultury, klubów i świetlic osiągało wysokie pozycje, przewyższając przy tym średnią dla Polski za każdym razem o co najmniej 51%. Jeśli jednak przyjrzeć się danym dotyczącym województwa w podziale na miasto – wieś, widoczne były zdecydowanie niższe wartości w odniesieniu do terenów wiejskich. Na tej podstawie można stwierdzić, że dostępność do publicznych instytucji kultury na terenach wiejskich województwa śląskiego jest dużo niższa niż można by początkowo wnioskować.

Tabela 32. Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w województwie śląskim w latach 2003-2011.

Wyszczególnienie	Lata				
	2003	2005	2007	2009	2011
Instytucje	276	371	394	387	350
Imprezy	17 616	18 569	18 106	22 284	19 422
Uczestnicy imprez	2 467 310	3 460 321	3 633 044	3 692 280	3 157 577
Zespoły artystyczne	1 305	1 959	2 034	2 099	1 560
Członkowie zespołów artystycznych	23 333	34 251	35 593	38 253	27 811
Koła (kluby)	511	1363	1355	1444	1677

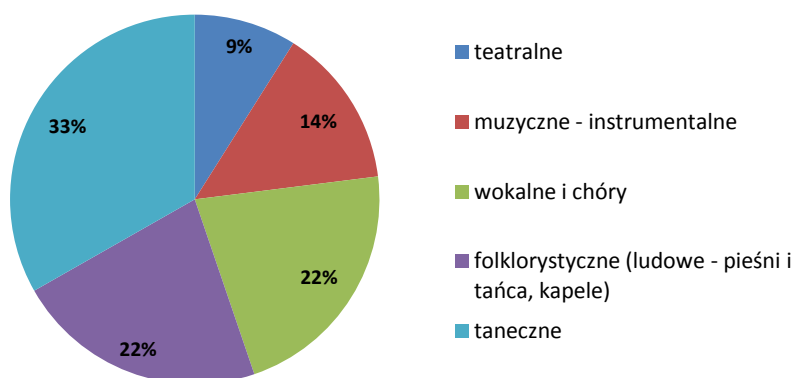
Członkowie kół (klubów)	16 794	29 292	30 904	31 320	42 217
-------------------------	--------	--------	--------	--------	--------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Zarówno w Polsce jak i w województwie śląskim rok 2011 wiązał się z wyraźnym spadkiem aktywności domów kultury. Trend ten przekładał się na poszczególne działania realizowane przez te instytucje. Jedyną pozytywnie wyróżniającą się na tym tle kategorią była wzrastająca nieprzerwanie od 2003 r. ilość kół i klubów oraz ich członków. Województwo śląskie było liderem jeśli chodzi o ilość kół i klubów w kategorii: turystyczne i sportowo-rekreacyjne (209), seniora (183), terapeutyczne (35) oraz dyskusyjne kluby filmowe (19), ponadto posiadało największą liczbę uczestników kół i klubów ogółem w Polsce.

Wśród kół i klubów województwa śląskiego w 2011 r. najwięcej miało charakter plastyczny (25%), turystyczno-rekreacyjny (12%) oraz seniora (11%). Najczęściej występujące koła i kluby na obszarze województwa miały też najwięcej uczestników, a najpopularniejszymi były koła i kluby seniora (27%), plastyczne (17%) oraz turystyczne i sportowo-rekreacyjne (12%).

Rysunek 72. Członkowie zespołów artystycznych w województwie śląskim w 2011 r.

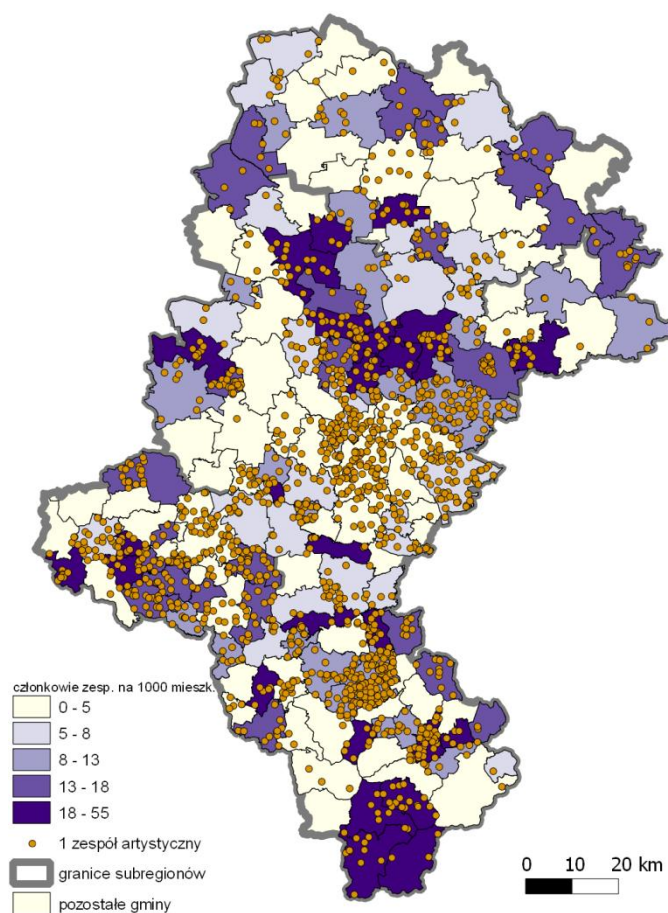

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Do najpopularniejszych zespołów artystycznych w 2011 r. województwie śląskim należały zespoły taneczne (33%), folklorystyczne (22%), wokalne i chóry (22%). Zespoły te były aktywnie wspierane na poziomie lokalnym przez instytucje takie jak domy kultury, ośrodki kultury, kluby i świetlice.

W 2011 r. wymienione instytucje współorganizowały 19,4 tys. imprez, w których uczestniczyło ponad 3 mln osób (co dało 6,8 tys. uczestników na 10 tys. ludności województwa). Imprezy te koncentrowały się wokół: prelekcji, spotkań, wykładów (21%), występów zespołów amatorskich (20%), występów artystów i zespołów zawodowych (15%).

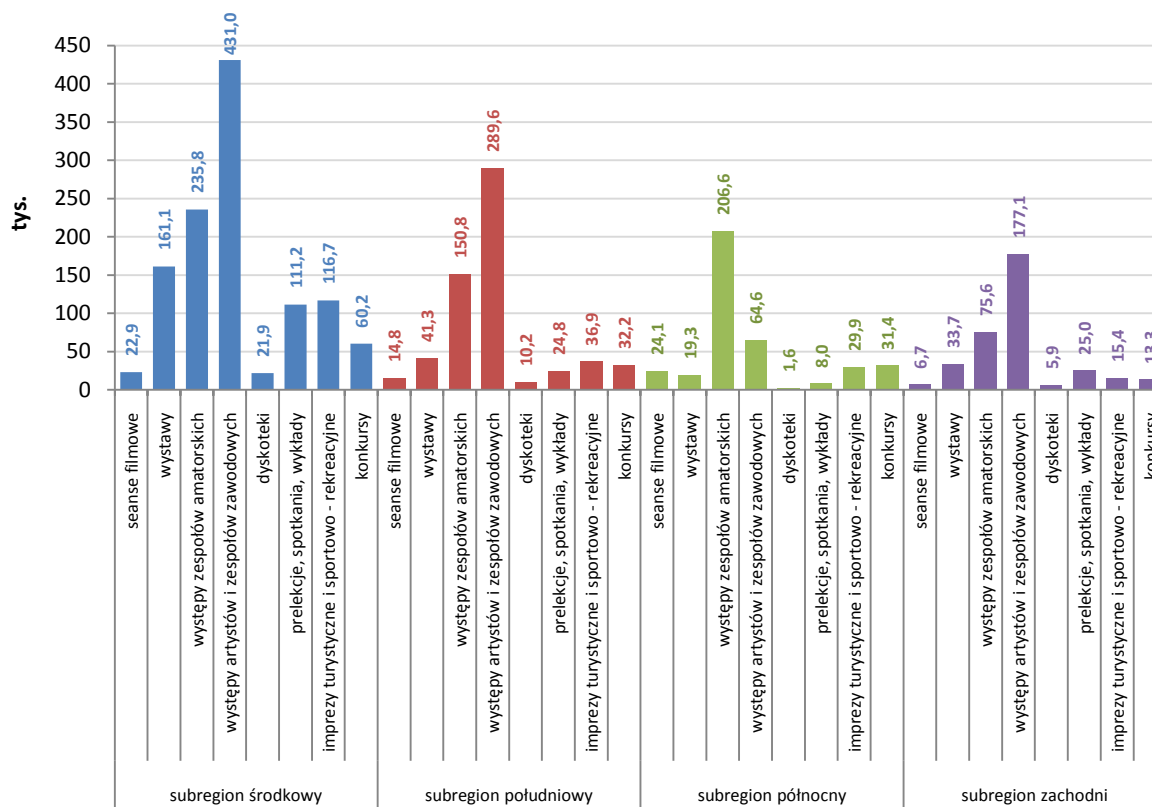
Mapa 25. Zagęszczenie zespołów artystycznych oraz liczba członków zespołów artystycznych na 1 000 ludności według gmin w 2011 r.⁵⁰

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

⁵⁰ Umieszczenie punktów na mapie w ramach poszczególnych gmin zostało wygenerowane losowo.

Rysunek 73. Uczestnicy imprez organizowanych w domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach według rodzajów w subregionach województwa śląskiego w 2011 r.

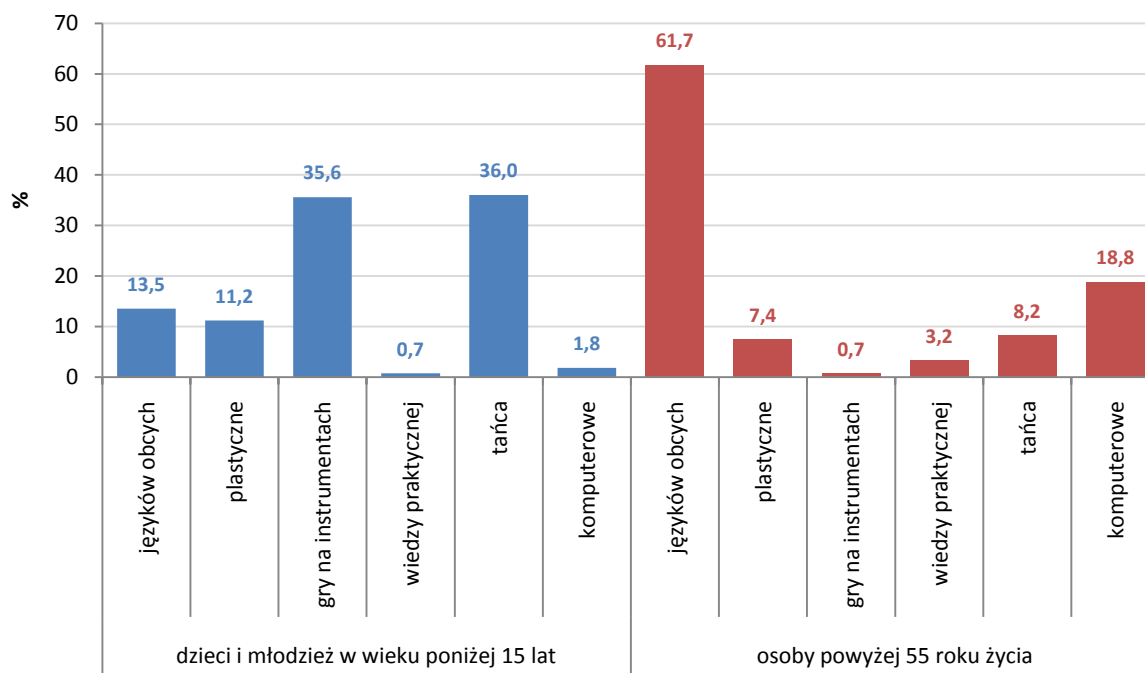
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Zainteresowanie konkretnymi rodzajami imprez organizowanymi przez domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w subregionach województwa śląskiego kształtowało się na podobnym poziomie. Największą popularnością we wszystkich subregionach w 2011 r. cieszyły się występy artystów i zespołów zawodowych oraz występy zespołów amatorskich (jedynie w subregionie północnym najwięcej uczestników zgromadziły występy zespołów amatorskich). Natomiast skala udziału w imprezach organizowanych przez publiczne instytucje kultury lokowała subregiony w następującej kolejności: środkowy, południowy, północny i zachodni.

Kolejnym ważnym elementem działalności lokalnych instytucji kultury było organizowanie kursów, które posiadały dość zróżnicowaną tematykę i dotyczyły: języków obcych, plastyki, gry na instrumentach, wiedzy praktycznej, tańca, komputerów oraz przygotowują do nauki w szkołach artystycznych. W województwie śląskim liczba absolwentów organizowanych kursów w 2011 r. (11,95 tys.) przewyższała średnią dla Polski o blisko 70% i była trzecim wynikiem w kraju po województwach: małopolskim (23,27 tys.) i mazowieckim (13,34 tys.).

Liczbę absolwentów kursów w województwie śląskim można również przedstawić z uwzględnieniem liczby osób poniżej 15 roku życia (41%) oraz liczby osób powyżej 55 roku życia (24%). W przypadku młodszej grupy wiekowej najchętniej wybierane rodzaje kursów dotyczyły gry na instrumentach (35,6%, 3. lokata w kraju) i tańca (36%, 4. lokata w kraju), natomiast w grupie 55+ najpopularniejsze były kursy języków obcych (61,7%, 1. lokata w kraju) i kursy komputerowe (18,8%, 3. lokata w kraju).

Rysunek 74. Absolwenci kursów organizowanych w województwie śląskim w 2011 r..

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

Udział Polski w działalności poligraficznej i wydawniczej na świecie w 2009 r. wyniósł 1,1%⁵¹. Za ogromną część działalności wydawniczej w Polsce w 2010 r. odpowiedzialne było województwo mazowieckie podczas gdy na województwo śląskie przypadało jedynie 4% nakładu wydanych książek i 4,5% nakładu gazet i czasopism⁵².

Tabela 33. Książki i broszury oraz gazety i czasopisma wydane w 2010 r. według tytułów i nakładu globalnego.

Wyszczególnienie	Polska		Śląskie		Lokata w kraju	
	tytuły	nakład (w tys.)	tytuły	nakład (w tys.)	tytuły	nakład (w tys.)
Książki i broszury	29 539	83 358,4	2 462	3 303,3	3	4
Gazety i czasopisma	7 655	2 447 626,2	639	110 054,1	3	3

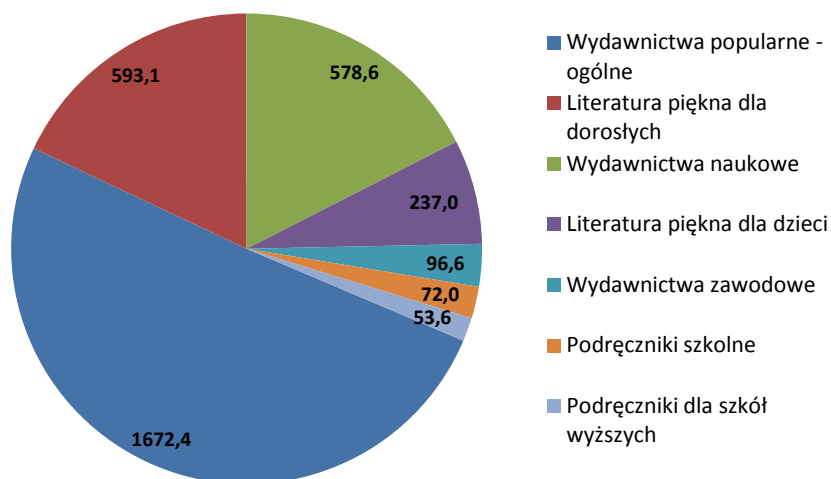
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych „Kultura w 2010 r.”

W porównaniu do rynku krajowego, wydawcy z województwa śląskiego w znacznie większym stopniu specjalizują się w klasie wydawnictw popularnych – stanowią one ponad 50% nakładów, podczas gdy w całej Polsce jedynie 25,9%.

⁵¹ „Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2012”.

⁵² „Kultura w 2010 r.”.

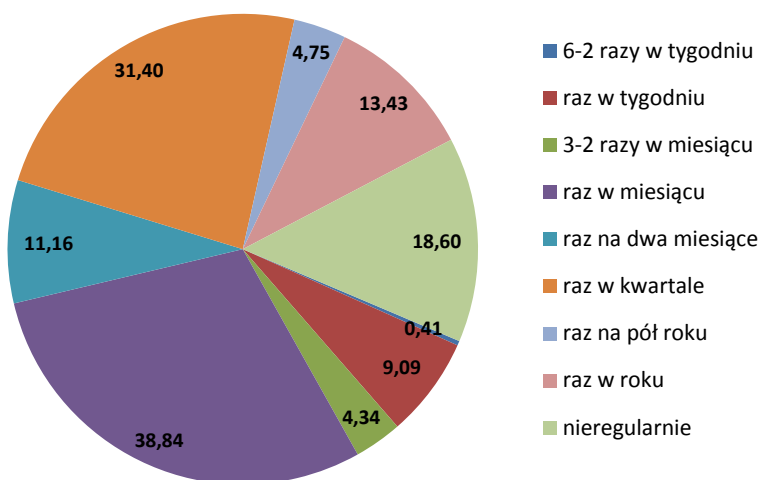
Rysunek 75. Nakład książek i broszur (w tys. egzemplarzy) w województwie śląskim w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Kultura w 2010 r.”.

Struktura rynku wydawnictwa gazet i czasopism była bardzo podobna do reszty kraju pod względem tytułów, ale z punktu widzenia nakładów, w województwie śląskim wydawało się istotnie więcej tygodników (53,6% nakładu) i mniej dzienników (26,6% nakładu) niż w reszcie kraju (odpowiednio 28,3% i 42,6%). Pod względem liczby tytułów i nakładów globalnych wydawanych książek, broszur, gazet i czasopism, struktura rynku wydawniczego w województwie śląskim była najbardziej podobna do tej w województwach wielkopolskim i małopolskim.

Rysunek 76. Gazety i czasopisma wydane (tytuły) w województwie śląskim w 2010 r. według częstości ukazywania się.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Kultura w 2010 r.”.

SZKOLNICTWO ARTYSTYCZNE

Szkolnictwo artystyczne odpowiada za kształcenie twórców kultury, instruktorów zajęć edukacji kulturalnej a także za odpowiednie przygotowanie przyszłej kadry pedagogicznej, która prowadzi nauczanie w różnych typach szkół artystycznych.

System kształcenia artystycznego w Polsce tworzą publiczne i niepubliczne szkoły artystyczne (kształcące wyłącznie w zakresie przedmiotów artystycznych oraz ogólnokształcące artystyczne), placówki artystyczne (ogniska artystyczne) oraz bursy dla uczniów kształcących się poza miejscem zamieszkania. Szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe to ogólnokształcące szkoły artystyczne, do których zalicza się:

sześćioletnie ogólnokształcące szkoły muzyczne II stopnia, sześćioletnie ogólnokształcące szkoły sztuk pięknych, czteroletnie licea plastyczne oraz dziewięcioletnie ogólnokształcące szkoły baletowe. Natomiast do policealnych szkół artystycznych zalicza się: policealne szkoły muzyczne, policealne szkoły plastyczne, szkoły pomaturalne bibliotekarskie i animatorów kultury⁵³.

Tabela 34. Szkoły artystyczne województwa śląskiego w roku szkolnym 2010/2011.

Wyszczególnienie	Polska			Śląskie			Lokata w kraju		
	szkoły	uczniowie	absolwenci*	szkoły	uczniowie	absolwenci*	szkoły	uczniowie	absolwenci*
Szkoły podstawowe - artystyczne	45	7 930	1 089	5	932	124	3	3	3
Szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe	281	22 816	3 449	38	3 622	628	2	1	1
Szkoły artystyczne niedające uprawnień zawodowych	501	43 247	4 043	34	4 349	544	4	3	1
Policealne szkoły artystyczne	58	4 342	1 065	3	190	34	5	7	7

*dane za rok szkolny 2009/2010

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Kultura w 2010 r.”

Biorąc pod uwagę dane za rok szkolny 2010/2011 szkoły podstawowe artystyczne w województwie śląskim w zakresie liczby szkół, uczniów oraz absolwentów zajmowały trzecie miejsce w kraju po województwach mazowieckim i małopolskim (liczba absolwentów za rok szkolny 2009/2010)⁵⁴.

Bardzo dobrze na tle kraju wypadły również szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe, do których uczęszczało najwięcej uczniów w kraju oraz najwięcej z nich otrzymywało uprawnienia zawodowe. Szkoły artystyczne nie dające uprawnień zawodowych na terenie województwa śląskiego osiągnęły największą liczbę absolwentów w kraju oraz trzecią co do wielkości liczbę uczniów w kraju. Szkoły policealne wypadły słabiej, przy czym było ich znacznie mniej niż pozostałych, natomiast wyższe szkoły artystyczne w województwie śląskim w roku akademickim 2010/2011 kształciły 8,7% studentów w kraju a ich absolwenci stanowili 9,5% absolwentów w kraju (rok akademicki 2009/2010).

Tabela 35. Studenci i absolwenci wyższych szkół artystycznych w województwie śląskim na tle kraju w roku szkolnym 2009/2010 (wraz z cudzoziemcami).

Wyszczególnienie	Polska		Śląskie		Lokata w kraju	
	studenci	absolwenci*	studenci	absolwenci*	uczniowie	absolwenci*
Wyższe szkoły artystyczne	16 444	3 940	1 434	375	6	5

*dane za rok szkolny 2009/2010

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych „Kultura w 2010 r.”.

ZABYTKI

W roku 2010 zarejestrowanych było 3,7 tys. obiektów zabytkowych w województwie śląskim, co stanowiło 5,7% obiektów na terenie Polski. Wynik taki plasował województwo na ósmym miejscu w Polsce pod względem liczby obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

Tabela 36. Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków na podstawie decyzji wojewódzkich konserwatorów zabytków w 2010 r.

Wyszczególnienie	Polska	Śląskie	Lokata w kraju
Ogółem	64 673	3 700	8
Obiekty sakralne	12 185	576	10

⁵³ „Kultura w 2010 r.”

⁵⁴ „Kultura w 2010 r.”

Budowle użyteczności publicznej	4 208	308	5
Zamki, pałace, dwory	5 211	209	13
Zieleń (parki, ogrody, aleje)	7 008	201	14
Zabudowania folwarczne i budynki gospodarcze	7 305	382	10
Domy mieszkalne	17 509	1 536	5
Budownictwo przemysłowe	2 098	173	5
Cmentarze	4 134	105	15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Kultura w 2010 r.”

Choć województwo śląskie słynie przede wszystkim z zabytkowej zabudowy poprzemysłowej, największą część zabytków w województwie stanowi zabudowa mieszkalna. Urbanistyka w województwie śląskim może się pochwalić m.in. licznymi obiektami secesyjnymi oraz modernistycznymi. Na styku wyżej wspomnianych kategorii występują również liczne osiedla przemysłowe, zespoły fabryczno-rezydencjonalne i kolonie robotnicze.

Specyficzną formą ochrony, którą mogą zostać objęte chronione tereny krajobrazowe z wyróżniającymi je zabytkami nieruchomymi są parki kulturowe. W województwie śląskim w 2010 r. istniały dwa obszary objęte taką formą ochrony: Park Kulturowy Cmentarz Żydowski w Żorach oraz Park Kulturowy „Hałda Popłuczkowa” w Tarnowskich Górach.

Choć na terenie województwa nie znajdował się żaden obiekt wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, to cztery obiekty zostały wyróżnione przez Prezydenta RP jako Pomniki Historii. Są to: Jasna Góra-zespół klasztoru oo. Paulinów w Częstochowie, osiedle robotnicze Nikiszowiec w Katowicach, podziemia zabytkowej kopalni rud srebrno-żelaznych oraz sztolni „Czarnego Pstrąga” w Tarnowskich Górach i Gmach Sejmu śląskiego w Katowicach (stan na rok 2012).

WYDATKI NA KULTURĘ

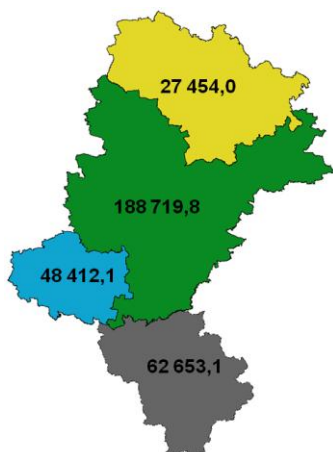
Udział wydatków gospodarstw domowych na rekreację i kulturę w całości wydatków był w województwie śląskim wysoki: kształtował się na poziomie ok. 8,8% w 2011 r., przy czym rósł nieprzerwanie z poziomu 6,7% w 2005 r. Zmiana struktury przeciętnych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych w latach 2005-2011 w województwie śląskim w największym stopniu dotyczyła wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe (spadek o ok. 3 pp.) oraz wydatków na rekreację i kulturę (wzrost o ok. 2 pp.) co pozostawało w zgodzie ze zmianą struktury wydatków w obrębie całego kraju.

Z drugiej strony, wydatki samorządów na kulturę w województwie w przeliczeniu na mieszkańca – 153,9 zł w 2010 r., włącznie z transferami między JST – były niskie w porównaniu z średnią krajową, która wynosiła 183,5 zł⁵⁵. Jedynie województwa podkarpackie i lubelskie wydawały mniej.

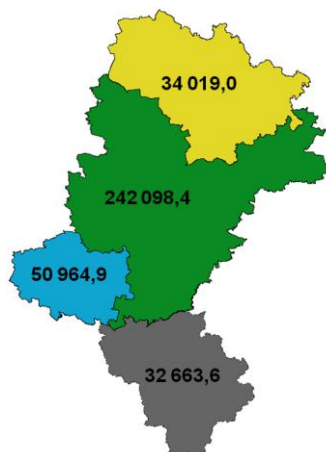
Wydatki na kulturę stanowiły w badanym okresie podobny odsetek całkowitych wydatków samorządów, co w reszcie Polski (4%), ale istotnie większy udział w finansowaniu kultury niż w innych województwach brały samorządy na szczeblu wojewódzkim i powiatowym, a mniejszy na szczeblu gminnym. Mimo tego, budżety gmin stanowiły główne źródło wydatków na kulturę w województwie, odpowiadając za ok. trzy czwarte całości. Dla porównania, przeciętnie w Polsce na gminy przypadało 80% całości samorządowych wydatków na kulturę.

⁵⁵ „Kultura w 2010 r.”.

Rysunek 77. Wydatki budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie śląskim w 2010 r. (tys. zł).

Rysunek 78. Wydatki budżetów powiatów i miast na prawach powiatu na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie śląskim w 2010 r. (tys. zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Budżety jednostek samorządu terytorialnego w województwie śląskim w 2010 r.”.

Struktura wydatków gmin i miast na prawach powiatu na instytucje kultury w województwie śląskim w 2011 r. była zbliżona do reszty kraju. Więcej niż w kraju wydano na biblioteki (24,3%) i instytucje muzyczne (5,7%), a mniej na ochronę zabytków (2,9%) oraz domy i ośrodki kultury (29,3%). Na galerie, teatry, centra kultury i muzea przypadło odpowiednio: 1%, 5,5%, 5,8% oraz 7,4%.

W poszczególnych subregionach województwa śląskiego wydatki były dość zróżnicowane. W subregionie zachodnim i południowym najwięcej środków przeznaczono na domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby (43,1%; 40,5%), w subregionie północnym na filharmonie, orkiestry, chóry i kapele (35,6%), natomiast w subregionie środkowym na biblioteki (24,9%). Trzeba zaznaczyć przy tym, że wydatki na centra kultury i sztuki były finansowane w całości przez gminy i miasta na prawach powiatu subregionu środkowego. Jeśli przyjrzeć się jak wyglądał udział wydatków subregionów według rodzajów wydatków w budżecie, to można zauważyć że subregion środkowy w większości odpowiada za wydatki na teatry, muzea, centra kultury i sztuki czyli instytucje kultury wysokiej.

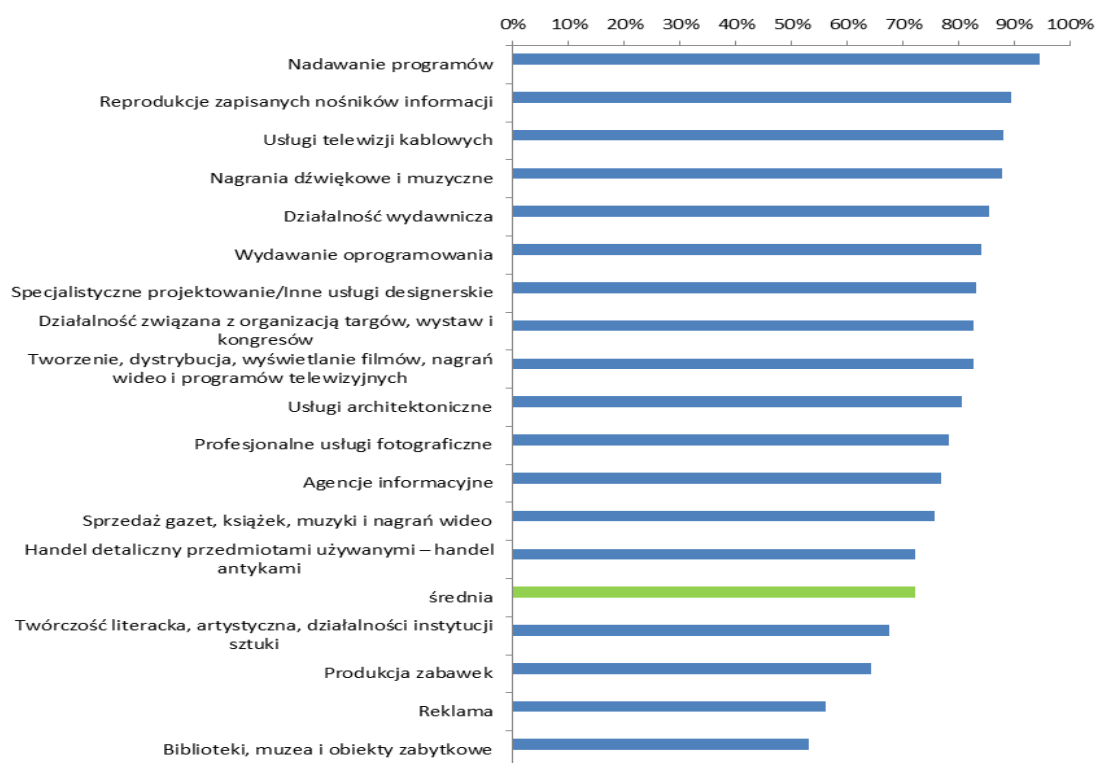
PRZEMYSŁY KREATYWNE⁵⁶

Przemysły kreatywne to przemysły spieniężające kreatywność i talent twórców dóbr związanych z kulturą. W celu oszacowania wartości dodanej w sektorze przemysłów kreatywnych, wykorzystano dane z Eurostatu i Banku Danych Lokalnych GUS, które następnie przemnożono przez odpowiednie mnożniki, aby sprowadzić je do pożądanego poziomu agregacji. Sposób otrzymywania mnożników również różnił się w zależności od dostępności danych.

Szacuje się, że w 2008 r. sektor przemysłów kreatywnych wytworzył 2,01 mld zł wartości dodanej w województwie śląskim, z czego 1,45 mld zł – czyli 72,1% – w obszarach aglomeracyjnych. To stanowiło odpowiednio 6,9% i 5% wartości dodanej wytworzonej w tym sektorze w całej Polsce. Sektor przemysłów kreatywnych odpowiedzialny był za ok. 1,4% wartości dodanej wytworzonej w regionie. Udział ten był znacząco mniejszy niż w całym kraju, gdzie sektor ten wytwarza 2,6% całości wartości dodanej. Za największy wkład w wartość dodaną odpowiedzialne były branże: 11 – Reklama (394,64 mln zł); 16 – Twórczość literacka, artystyczna, działalności instytucji sztuki (357,68 mln zł); 10 – Usługi architektoniczne (245,08 mln zł) oraz 1 – Działalność wydawnicza (267,76 mln zł).

⁵⁶ Dane zaprezentowane w dalszej części pochodzą z Raportu „Analiza potencjału rozwojowego funkcji Metropolitalnych obszarów aglomeracji miejskich województwa śląskiego, będących ośrodkami wzrostu gospodarczego województwa śląskiego w kontekście procesów zachodzących na regionalnym rynku pracy – kultura i przemysły kreatywne”.

Rysunek 79. Udział wartości dodanej w branżach sektora kreatywnego w województwie śląskim wytworzony w aglomeracjach województwa śląskiego (2008 r.).

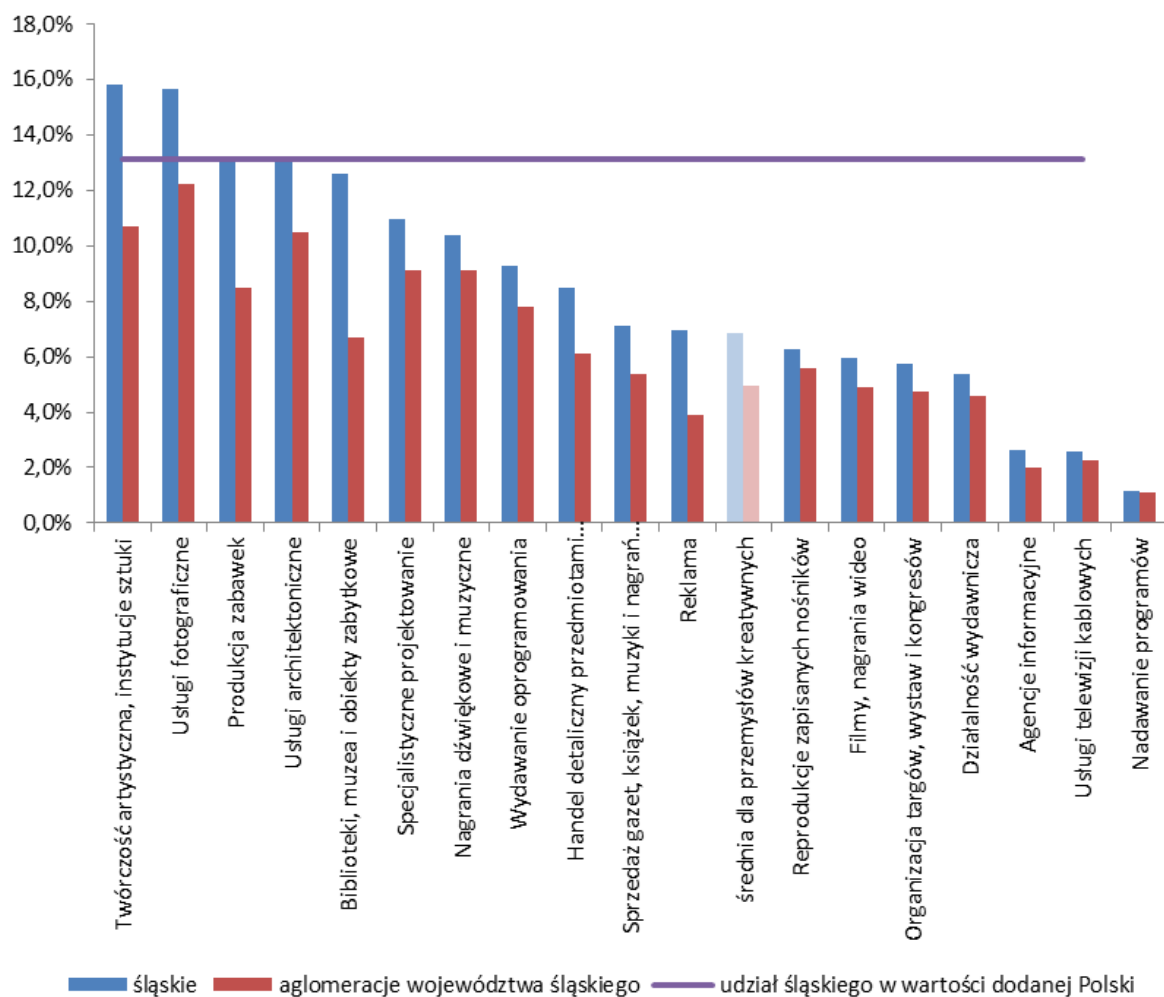

Źródło: Raport z badania „Analiza potencjału rozwojowego funkcji Metropolitalnych obszarów aglomeracji miejskich województwa śląskiego, będących ośrodkami wzrostu gospodarczego województwa śląskiego w kontekście procesów zachodzących na regionalnym rynku pracy – kultura i przemysł kreatywny”.

Rysunek poniżej przedstawia udział wartości dodanej wytworzonej w województwie śląskim i w jego aglomeracjach do wartości dodanej wytworzonej w całej Polsce. Widać, że udziały te były dość zróżnicowane – najwięcej województwo śląskie wkładało w działalność artystyczną (15,8%), usługi fotograficzne (15,7%) i architektoniczne (13%), produkcję zabawek (13,2%) oraz w działalność bibliotek, muzeów i obiektów zabytkowych (12,6%). Inne istotne w skali Polski branże stanowiły design i nagrania muzyczne. Najmniejszą istotność z punktu widzenia kraju miały branże związane z nadawaniem i obsługą telewizji oraz działalność agencji informacyjnych. Wszystkie te branże były w bardzo dużej mierze skoncentrowane w Warszawie.

Porównanie tych wielkości z udziałem wartości dodanej ogółem, jaką wytworzyło województwo śląskie w Polsce – 13,2% – prowadzi do interesujących wniosków. Dane wskazują na to, że o ile sama twórczość była istotną częścią gospodarki województwa śląskiego, większość przemysłów kreatywnych nie miało takiego wkładu w gospodarkę Polski, jakiego można by oczekiwać biorąc pod uwagę poziom rozwoju gospodarczego województwa.

Rysunek 80. Udział wartości dodanej w branżach sektora kreatywnego w województwie śląskim i w aglomeracjach województwa śląskiego w wartości dodanej tych branż w Polsce oraz średni udział wartości dodanej wytworzonej w województwie śląskim do wartości dodanej wytworzonej w Polsce (2008 r.).

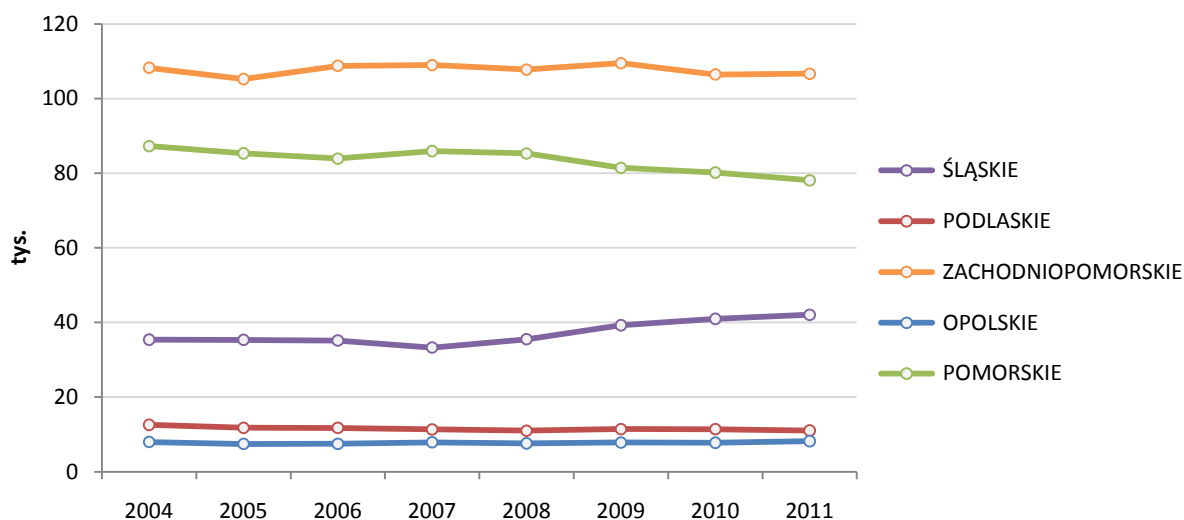
Źródło: Raport z badania „Analiza potencjału rozwojowego funkcji Metropolitalnych obszarów aglomeracji miejskich województwa śląskiego, będących ośrodkami wzrostu gospodarczego województwa śląskiego w kontekście procesów zachodzących na regionalnym rynku pracy – kultura i przemysły kreatywne”.

SPORT, TURYSTYKA I REKREACJA

TURYSTYKA

Województwo śląskie w 2011 r. oferowało ponad 42 tys. miejsc noclegowych. Bazę turystyczną stanowiło 508 obiektów noclegowych (7,2% krajowej bazy noclegowej), w tym 273 obiekty hotelowe (8,3% bazy krajowej). Najwięcej obiektów ogółem zlokalizowanych było w województwie małopolskim, zachodniopomorskim i pomorskim (jednostkowy udział w bazie krajowej ponad 10%), z kolei najwięcej obiektów hotelowych było w województwach małopolskim, dolnośląskim i wielkopolskim. Najliczniejszą bazą turystyczną dysponuje subregion południowy – ponad 50% regionalnej bazy noclegowej, w przypadku obiektów hotelowych dominuje subregion środkowy. Średnio w województwie śląskim w 2011 r. stopień wykorzystania turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania wyniósł 29,2% - jest to wartość poniżej średniej dla całego kraju. Najlepiej wykorzystywana baza turystyczna jest w województwach mazowieckim (41,8%), następnie w małopolskim i zachodniopomorskim. Baza noclegowa w województwie podlega stałej rozbudowie. W latach 2002-2011 liczba obiektów noclegowych wzrosła o ponad 31% w tym szczególnie liczba obiektów hotelowych (ponad trzykrotnie). W odniesieniu do 2004 r. prawie dwukrotnie wzrosła liczba miejsc noclegowych.

Rysunek 81. Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w latach 2004-2011.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Okolo 9% turystów krajowych oraz 6,2% zagranicznych korzystających z noclegów w Polsce odwiedziło województwo śląskie. Pod względem liczby korzystających z noclegów na 1000 ludności województwo śląskie znajdowało się poniżej średniej dla Polski – dominowały województwa małopolskie i zachodniopomorskie (w przypadku korzystających we wszystkich obiektach) oraz małopolskie, mazowieckie, lubuskie i dolnośląskie (w przypadku obiektów hotelowych). Najwięcej korzystających wybiera subregion południowy lub środkowy. Wśród odwiedzających województwo śląskie dominowali Niemcy (26% ogółu zagranicznych turystów), Włosi (12%) i Rosjanie (8%).

Tabela 37. Baza noclegowa w województwie śląskim na tle kraju ogółem w 2011 r.

	Województwo	Polska
Obiekty noclegowe	508	7 039
w tym obiekty hotelowe	273	3 285
Miejsca noclegowe	42 053	606 246
w tym w obiektach hotelowych	23 881	252 511
Miejsca noclegowe na 1000 ludności	9,08	15,74
w tym w obiektach hotelowych	5,16	6,55
Wykorzystanie obiektów noclegowych (miejsc noclegowe)	29,2%	33%

Korzystający z noclegów (Polacy)	1 530 869	17 067 066
Korzystający z noclegów (zagraniczni turyści)	274 151	4 409 550
Korzystający z noclegów na 1000 ludności	389,85	557,46
w tym w obiektach hotelowych	282,25	401,95

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Na obszarze województwa śląskiego wyznaczono i oznakowano 4,2 tys. km pieszych szlaków turystycznych, w tym ponad 800 km górskich oraz utworzono liczne szlaki rowerowe. Województwo śląskie stwarza również doskonałe warunki do uprawiania sportów zimowych. W Beskidach, w okolicach Bielska-Białej, znajdują się liczne trasy narciarskie. W regionie znajduje się kilkanaście rzek i zbiorników wodnych służących rekreacji wodnej i żeglarsztwu. Najczęściej są to zbiorniki sztuczne, utworzone poprzez budowę zapór na ciekach wodnych, ale istnieje też kilka zbiorników urządzonych w dawnych wyrobiskach górniczych kopalń piasku. Większość z nich wykorzystywana jest do żeglarsztwa, windsurfingu, kajakarstwa, wioślarstwa oraz pływania i wypoczynku nad wodą. Wyżyna Krakowsko-Częstochowska swoim ukształtowaniem terenu i formami skalnymi przyciąga amatorów wspinaczki skałkowej. Na terenie województwa śląskiego zlokalizowanych jest wiele obiektów o randze krajowej i międzynarodowej, na których rozgrywane są zawody i widowiska sportowe np. Stadion Śląski, hala Spodek czy skocznie narciarskie w Szczyrku i Wiśle.

SPORT

Rekreacji oraz sportowi wyczynowemu służą liczne obiekty sportowe zlokalizowane na terenie województwa śląskiego. Według stanu na koniec 2010 r. w regionie można było korzystać z ponad pół tysiąca boisk do gier wielkich (np. piłka nożna), ponad stu boisk do gier małych (np. siatkówka) i boisk uniwersalnych, ponad stu pięćdziesięciu kortów tenisowych, prawie dwustu hal sportowych i sal gimnastycznych oraz ponad stu pływalni. Nasycenie obiektami sportowymi na tle innych województw jest bardzo korzystne. Również wysoki jest stopień ich wykorzystania.

Tabela 38. Obiekty sportowe i ich wykorzystanie w województwie śląskim w 2010 r.

Obiekt	Liczba	Stopień wykorzystania
Boiska do gier wielkich	546	76%
Boiska do gier małych	127	83%
Boiska uniwersalne – wielozadaniowe	133	91%
Korty tenisowe	156	95%
Hale sportowe i sale gimnastyczne	183	92%
Pływalnie kryte	56	98%
Pływalnie otwarte	48	88%

Źródło: „Kultura fizyczna w Polsce w latach 2008-2010”.

W województwie w 2010 r. działało 1,3 tys. klubów sportowych (10% ogółu klubów funkcjonujących w Polsce), w których ćwiczyło prawie 95 tys. osób (ponad 10% ogółu ćwiczących w klubach w Polsce). W odniesieniu do 2002 r. liczba klubów wzrosła o 37%, a ćwiczących o 17%. Mimo znaczącej liczby osób ćwiczących, należy wskazać, że tendencja liczby osób ćwiczących, mimo iż jest pozytywna, to znacznie odbiega od średniej krajowej. Średni wzrost liczby ćwiczących w kraju wynosił bowiem 28%. Liczba ćwiczących w klubach jest zróżnicowana terytorialnie. Najwięcej osób aktywnych mieszka w subregionie środkowym. W pozostałych subregionach rozłożona jest równomiernie. Analizując tendencje w czasie największy wzrost liczby ćwiczących zanotowano w subregionie północnym (27%) i środkowym (22%). Na tym tle bardzo niekorzystnie kształtuje się sytuacja w subregionie południowym, gdzie liczba ćwiczących w latach 2002-2010 spadła o 1%. Wśród ćwiczących w wieku do 18 lat spadek w subregionach południowym i zachodnim wyniósł -4%.

REKREACJA

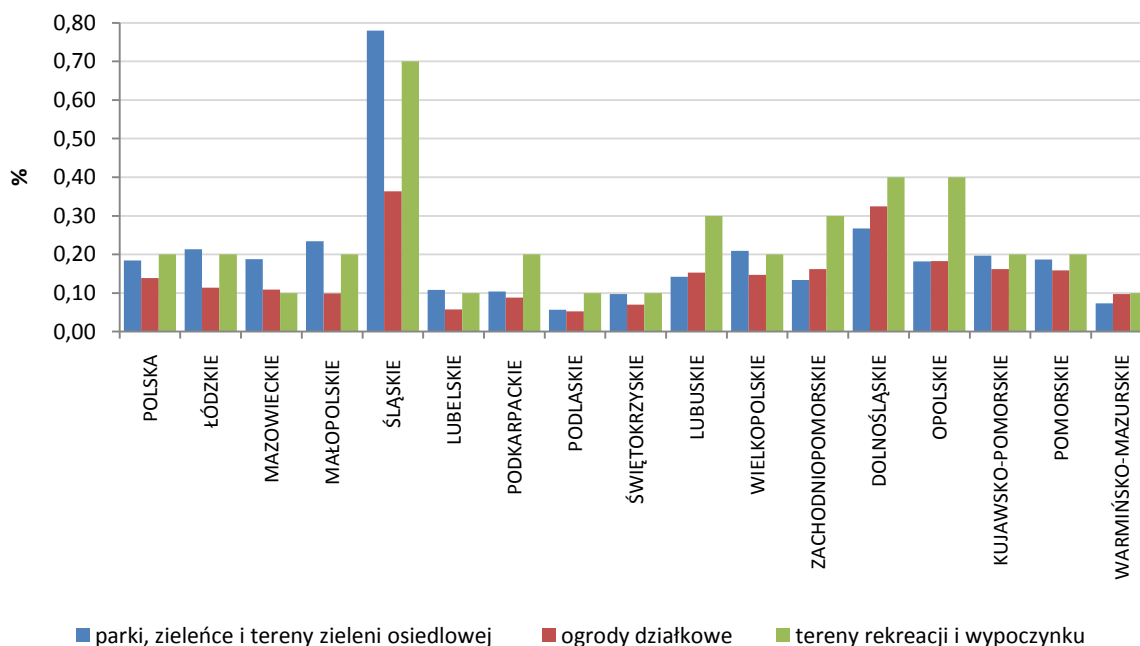
Województwo śląskie cechuje wysoka ilość powierzchni terenów służących rekreacji organizowanych przez człowieka. Parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej zajmują w regionie powierzchnię blisko 10 tys. ha. W województwie zlokalizowanych jest 687 ogrodów działkowych liczących 4,5 tys. ha, w skład których wchodzi 107,2 tys. działek o łącznym obszarze 3,7 tys. ha. Na gruntach zabudowanych i zurbanizowanych tereny rekreacji i wypoczynku zajmują 8,0 tys. ha. Region wykazuje znaczne zróżnicowanie subregionalne, które charakteryzuje się przewagą zorganizowanych przez człowieka terenów zieleni na obszarach silniej zurbanizowanych. Województwo w znacznym stopniu wybijają się w tym względzie na tle pozostałych regionów kraju.

Tabela 39. Stan powierzchni parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w województwie śląskim i jego subregionach w 2011 r.

Jednostka	Powierzchnia parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej (ha)	Udział powierzchni parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w całości powierzchni (%)	Liczba hektarów powierzchni parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej przypadających na 10 tys. mieszkańców
Polska	57 684,2	0,18	14,97
Województwo Śląskie	9 618,7	0,78	20,79
Subregion południowy	613,7	0,26	9,26
Subregion środkowy	7376,0	1,32	26,39
Subregion północny	602,2	0,20	11,38
Subregion zachodni	1 026,8	0,76	16,04

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Rysunek 82. Udział powierzchni zajmowanych przez parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej oraz ogrody działkowe i tereny rekreacji i wypoczynku w powierzchni Polski i jej województw w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

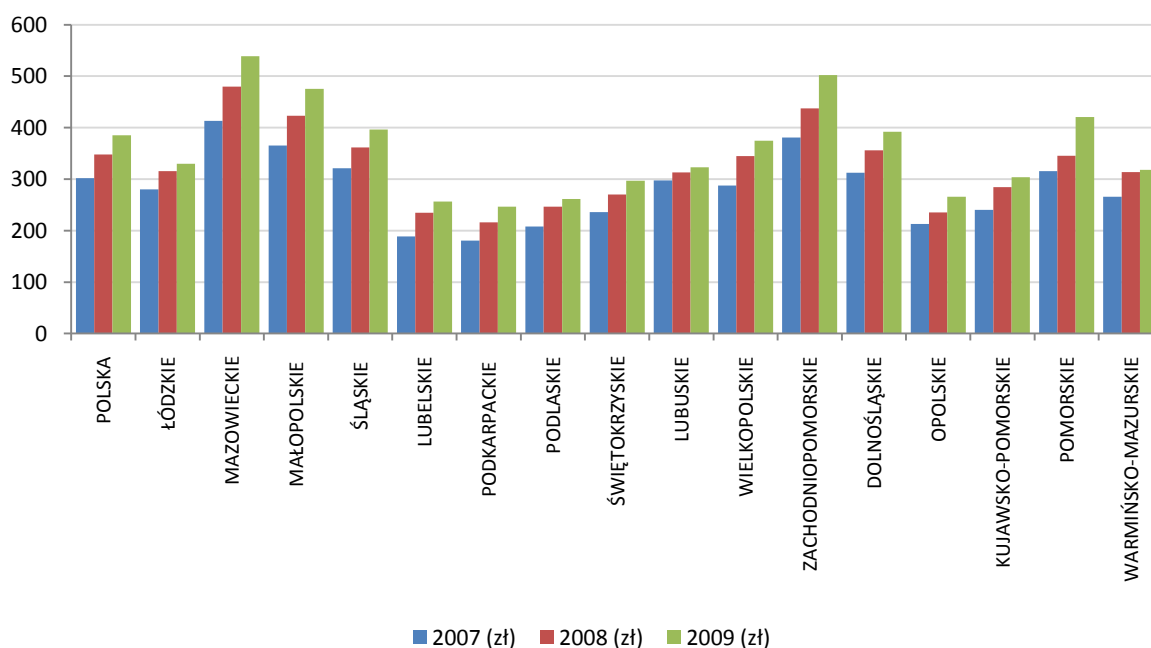
Wymienione rodzaje terenów służących rekreacji w ostatniej dekadzie zachowują względnie stabilny rozmiar powierzchni, jedynie w przypadku terenów rekreacji i wypoczynku obserwowalny jest wzrost w latach 2006-2007.

EKONOMIKA TURYSTYKI I REKREACJI

Województwo śląskie w 2009 r. wytworzyło usługi związane z zakwaterowaniem i gastronomią⁵⁷ o wartości dodanej brutto wynoszącej 1,8 mld zł, co stanowi drugi w Polsce wynik po województwie mazowieckim (2,8 mld zł). W latach 2002-2009 nastąpił wzrost wartości wskaźnika o 87,1%. Wzrasta także, choć mniej dynamicznie, udział wartości dodanej brutto usług związanych z zakwaterowaniem i gastronomią w całości wartości dodanej brutto (wzrost o 16%). Na tle pozostałych regionów Polski województwo śląskie sytuuje się pod względem wymienionego wskaźnika pośrodku stawki – wartość województwa śląskiego (1,18%) jest bliska średniej arytmetycznej dla badanych regionów, tj. 1,26%.

Wartość dodana brutto wytworzona w ramach sekcji I przypadająca na 1 mieszkańca wynosiła w województwie śląskim w 2009 r. 396,70 zł. Wynik ten lokuje województwo śląskie powyżej średniej arytmetycznej dla wszystkich regionów w Polsce (356,31 zł).

Rysunek 83. Wartość dodana brutto sekcji I przypadająca na 1 mieszkańca w Polsce i w województwach w latach 2007-2009.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

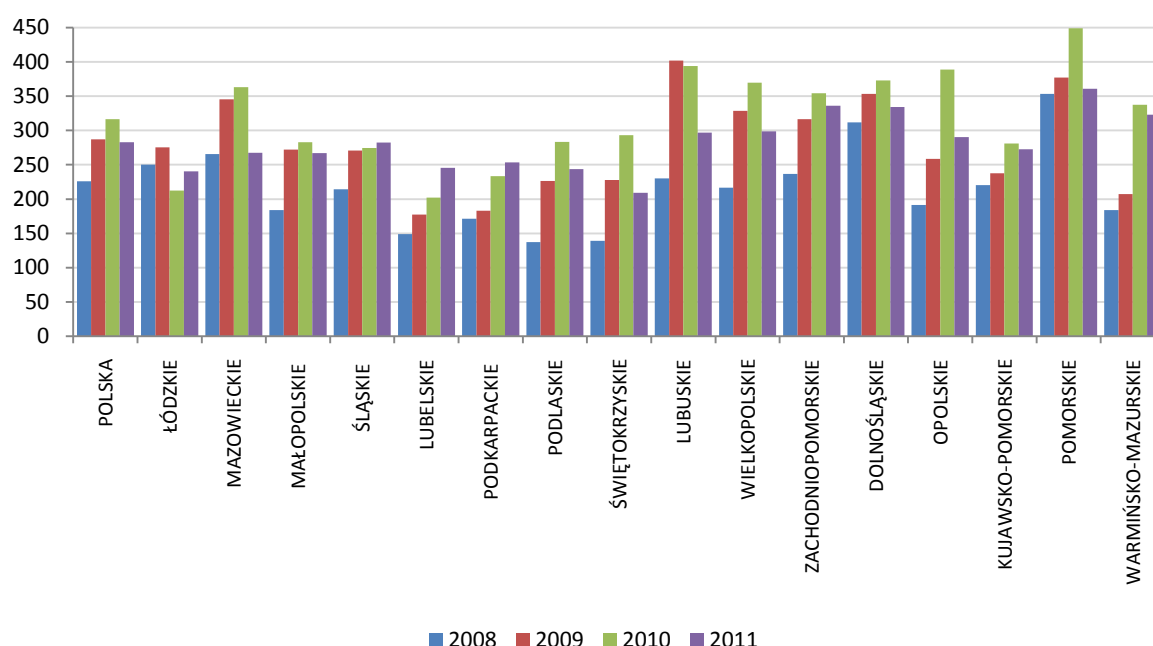
Jednostki samorządu terytorialnego usytuowane w województwie śląskim wydały w 2011 r. na działalność związaną z turystyką i rekreacją⁵⁸ 1,6 mld zł. Wydatki w tym zakresie w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły 351,30 zł, co jest wartością wyższą od wskaźnika wydatków na turystykę i rekreację jednostek samorządu terytorialnego Polski per capita, który osiągnął wartość 339,94 zł. Te same jednostki województwa śląskiego przywiązują większą wagę do zagadnień turystyki i rekreacji w porównaniu z całością polskich jednostek samorządu terytorialnego. Udział wydatków tego rodzaju w całości wydatków budżetowych w województwie śląskim (8,40%) jest wyższy od wartości tego wskaźnika liczonego dla ogółu

⁵⁷ Sekcja I według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007 oraz sekcja H według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2004

⁵⁸ Do wydatków na działalność związaną z turystyką i rekreacją zalicza się wydatki z działów budżetowych: dział 550 – hotele i restauracje, dział 630 – turystyka, dział 921 – kultura i ochrona dziedzictwa narodowego, dział 925 - Ogrody botaniczne i zoologiczne oraz naturalne obszary i obiekty chronionej przyrody oraz dział 926 - Kultura fizyczna i sport (od 2011 r. dział 926 – Kultura fizyczna) podane za Bankiem Danych Lokalnych GUS.

polskich samorządów terytorialnych (7,21%). W województwie śląskim gminy⁵⁹ wydały w 2011 r. na turystykę i rekreację najwięcej spośród wszystkich typów samorządu terytorialnego – 1,3 mld zł. Znacznie mniej w tym zakresie wydały powiaty, czyli 31,1 mln zł, a pośrodku sytuuje się działalność finansowa samorządu województwa 288,1 mln zł. Charakteryzując wydatki gmin w tym obszarze można dostrzec ciągły wzrost ich wartości w przeliczeniu na 1 mieszkańca (w latach 2008-2011 wskaźnik wzrósł o 31,7% osiągając poziom 282,32 zł). Porównując w zakresie tego wskaźnika gminy województwa śląskiego z gminami pozostałych województw zauważalne jest usytuowanie wartości tego indykatora w pobliżu średniej arytmetycznej liczonej z wyników gmin poszczególnych województw (282,61 zł) oraz wartości wskaźnika dla całości gmin Polski (282,96 zł). Pozycja wydatków na turystykę i rekreację w budżetach gmin jest mierzona za pomocą wskaźnika udziału w całości wydatków. Pod tym względem pozycja gmin województwa śląskiego sytuuje się w okolicach środka wyników gmin wszystkich województw Polski wynosząc 8,04%. Zauważalny jest także niewielki wzrost tego wskaźnika od 2008r., o 10,4%.

Rysunek 84. Wydatki per capita na turystykę i rekreację gmin Polski oraz poszczególnych województw w latach 2008-2011 (zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Wydatki na turystykę i rekreację gmin województwa śląskiego są w niewielkim stopniu zróżnicowane subregionalnie. Wskaźnik wydatków tego rodzaju liczony per capita wykazuje zbliżone wartości dla poszczególnych subregionów, przy czym najwyższy dla subregionu środkowego – 286,14 zł, a najniższy dla subregionu południowego – 273,72 zł. Także w przypadku wskaźnika udziału wydatków na turystykę i rekreację w całości wydatków subregiony cechują się zbliżonymi wynikami w okolicy 7,9%, jedynie subregion zachodni wykazuje odchylenie cechując się wartością 8,87%.

Tabela 40. Wydatki na turystykę i rekreację w gminach, powiatach województwa śląskiego w odniesieniu do średniej dla Polski w 2011 r.

Wskaźnik	Wynik
Wydatki na turystykę i rekreację per capita w 2011 r. (zł):	
gmin województwa śląskiego	282,32
gmin Polski	282,96
średnia arytmetyczna wyników gmin poszczególnych województw	282,61
powiatów województwa śląskiego	6,72

⁵⁹ Gminy wraz z miastami na prawach powiatu.

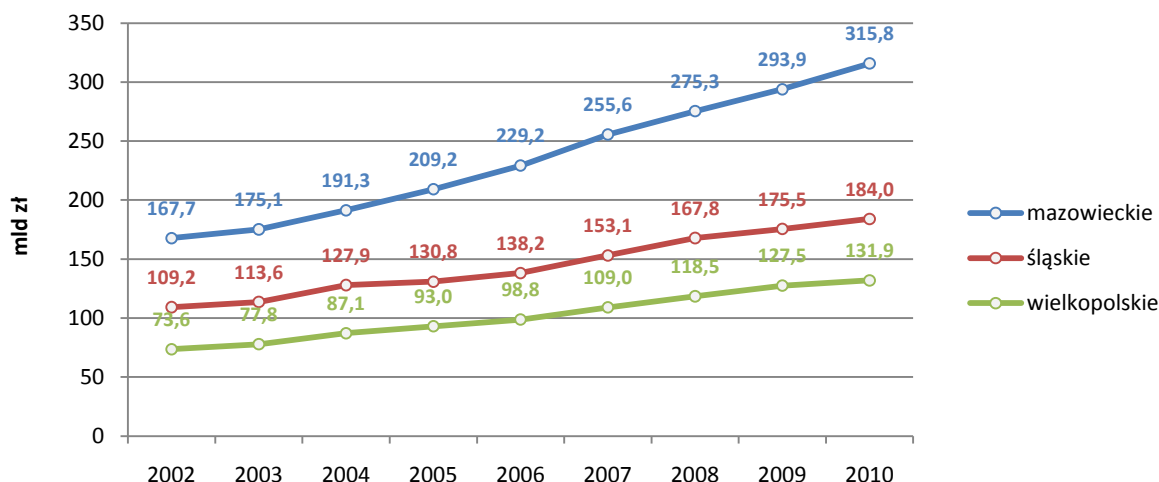
powiatów Polski	7,71
średnia arytmetyczna wyników powiatów poszczególnych województw	8,10
województwa śląskiego	62,26
województw Polski	49,27
średnia arytmetyczna wyników województw	49,99
Zmiana wartości wydatków na turystykę i rekreację per capita w latach 2008-2011 w (%):	
gminach województwa śląskiego	31,70
powiatach województwa śląskiego	49,64
województwie śląskim	48,55
Udział wydatków na turystykę i rekreację w całości wydatków w 2011 r. (%):	
gmin województwa śląskiego	8,04
gmin Polski	7,72
średnia arytmetyczna wyników gmin poszczególnych województw	7,97
powiatów województwa śląskiego	1,89
powiatów Polski	1,24
średnia arytmetyczna wyników powiatów poszczególnych województw	5,40
województwa śląskiego	19,78
województw Polski	11,62
średnia arytmetyczna wyników województw	11,96
Zmiana udziału wydatków na turystykę i rekreację w całości wydatków w latach 2008-2011 w (%):	
gminach województwa śląskiego	10,39
powiatach województwa śląskiego	14,62
województwie śląskim	28,32

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

RACHUNKI REGIONALNE

W 2010 r. wartość wytworzonego Produktu Krajowego Brutto wyniosła 1,42 bln zł. Wśród województw o największych udziałach w tworzeniu Produktu Krajowego Brutto w latach 2002-2010 niezmiennie pozostawały dwa województwa: mazowieckie i śląskie, wytwarzające razem w kolejnych latach omawianego okresu ponad 1/3 krajowej wartości PKB. W 2010 r. wymienione województwa wypracowały łącznie ok. 35% krajowej wartości Produktu Krajowego Brutto. W kolejnych latach nastąpiło zwiększenie dystansu województwa śląskiego w stosunku do województwa mazowieckiego, posiadającego największy udział w wytwarzaniu PKB.

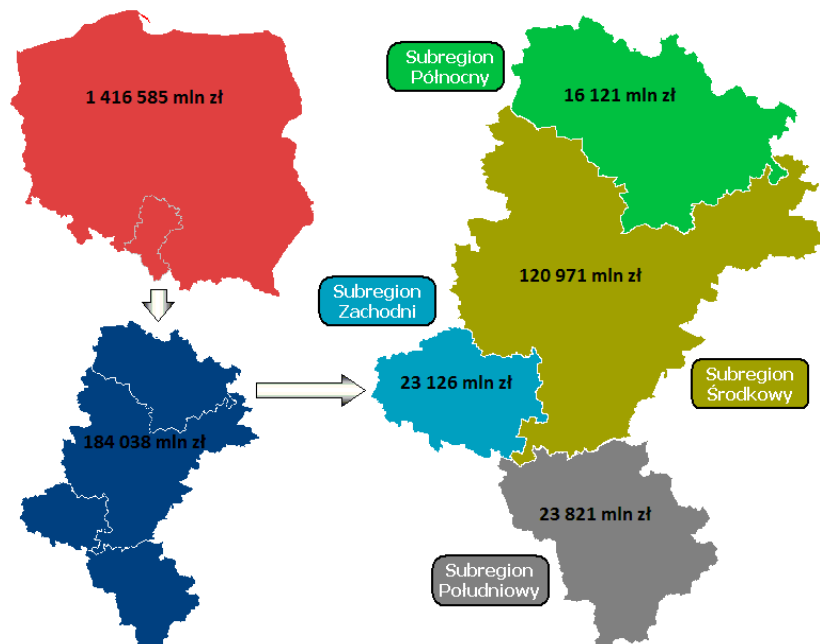
Rysunek 85. Województwa o największych udziałach w tworzeniu PKB w latach 2002-2010 (mld zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Subregion środkowy wytworzył 65,73% Produktu Krajowego Brutto w regionie. Wartość wytworzonego PKB w pozostałych subregionach przedstawiała się następująco: subregion południowy 12,94%, subregion zachodni 12,56%, natomiast subregion północny 8,57%.

Rysunek 86. Wartość PKB wytworzonego w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

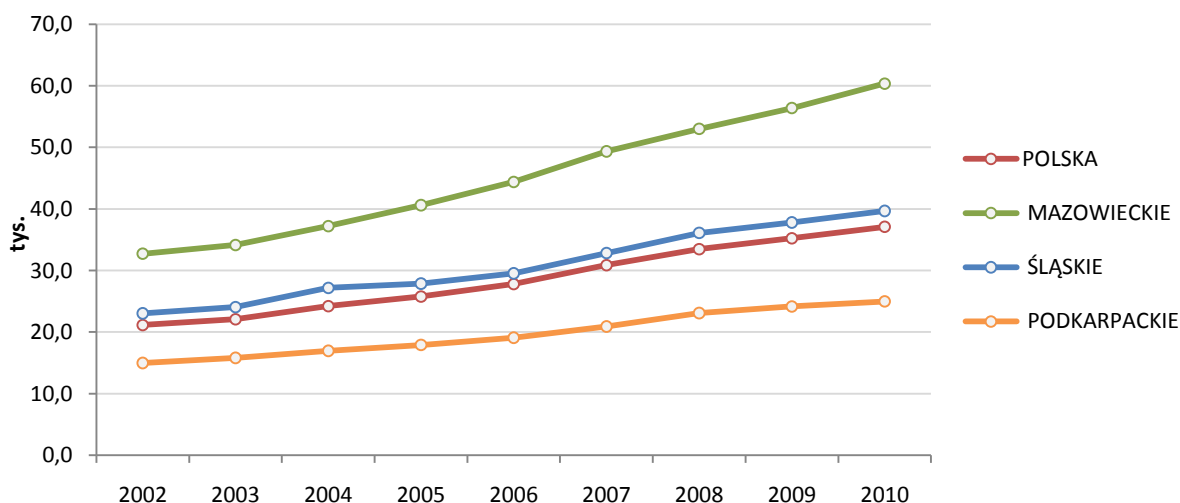
Wartość Produktu Krajowego Brutto w kraju wzrosła w latach 2009 – 2010 w cenach bieżących o 5,3%. Powyżej średniej na poziomie kraju znalazły się województwa: dolnośląskie, mazowieckie, łódzkie i lubelskie. Województwo śląskie z wynikiem 4,9% znalazło się na piątej pozycji. Najniższy przyrost PKB odnotowano w województwie opolskim.

Zmiana wytworzonego PKB w latach 2002-2010 przebiegała w przedziale od 57,7% (województwo zachodniopomorskie) do 90,4% (województwo dolnośląskie). Średnia na poziomie kraju wyniosła 75,2%. Wynik powyżej średniej osiągnęły województwa: (oprócz dolnośląskiego) mazowieckie, wielkopolskie i małopolskie. Województwo śląskie z wynikiem 68,5% znalazło się dopiero na dziesiątej pozycji.

Wartość PKB per capita w województwie w 2010 r. kształtowała się na poziomie 39,7 tys. zł. Wartość ta była wyższa od średniej krajowej o 7% i była trzecią wartością w Polsce pod tym względem. Wartość PKB na 1 mieszkańca województwa śląskiego w 2010 r. stanowiła 65,7% poziomu tego miernika dla mieszkańca województwa mazowieckiego (lidera).⁶⁰

W województwie śląskim w 2010 r. najwyższy poziom produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca odnotowano w podregionie tyskim – 55,5 tys. zł, a najniższy w podregionie bytomskim – 28,6 tys. zł.⁶¹

Rysunek 87. Wartość PKB w województwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2002-2010 (tys. zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Analiza tempa wzrostu oraz wartości PKB per capita w latach 2002-2010 w podziale na podregiony (zgodnie z nomenklaturą GUS – NTS3) wskazała, że najlepiej rozwijającymi się obszarami w województwie są podregiony: gliwicki i tyski. Zarówno wartość PKB per capita w tych podregionach jak i tempo jego wzrostu w ostatnich latach kształtowało się powyżej średniej województwa. Do grupy podregionów o wysokim tempie wzrostu PKB należy dodatkowo podregion rybnicki. Natomiast podregion katowicki mimo wysokiej wartości PKB per capita charakteryzuje się niższym aniżeli średnia województwa tempem wzrostu tego wskaźnika. Najsłabsze podregiony w województwie to bytomski, częstochowski, sosnowiecki i bielski.

Poziom PKB per capita dla województwa w 2009 r. stanowił około 65% poziomu unijnego. Województwo śląskie było w 2009 r. jednym z dziesięciu województw w kraju, których wskaźnik PKB per capita wyniósł ponad 50% PKB per capita całej UE. Jedynym województwem w kraju, dla którego wskaźnik ten mieścił się powyżej 75% wskaźnika dla całej UE było województwo mazowieckie⁶².

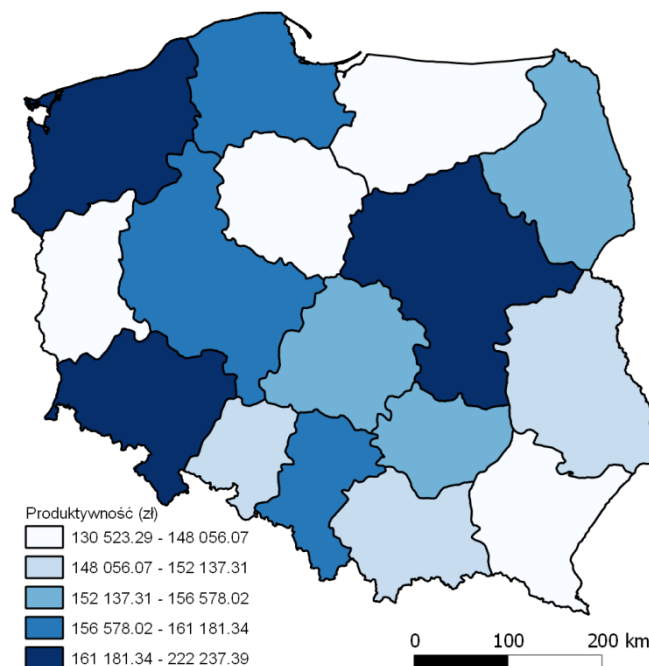
⁶⁰ „Produkt Krajowy Brutto w województwie śląskim”. Główny Urząd Statystyczny w Katowicach. Katowice 2013r.

⁶¹ Tamże.

⁶² Źródło: <http://epp.Eurostat.ec.europa.eu>.

Wskaźnik produktywności (PKB/liczba pracujących) na poziomie kraju w 2010 r. wyniósł 166,8 tys. zł. Województwo śląskie z wynikiem 157,1 tys. zł, znalazło się na szóstej pozycji w kraju. Najwyższy wynik uzyskało województwo mazowieckie, natomiast najniższy województwo podkarpackie.

Mapa 26. Wysokość wskaźnika produktywności (PKB/liczba pracujących) w województwach w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W latach 2002-2010 zmiana wartości produktywności na poziomie kraju wyniosła 158,55%, natomiast w województwie śląskim wyniosła 160,85%. Lepszy rezultat uzyskały jedynie województwa: mazowieckie (168,75%) i dolnośląskie (163,02%).

W 2010 r. największy udział w tworzeniu wartości dodanej brutto województwa śląskiego osiągały jednostki prowadzące działalność w przemyśle, odmiennie niż w gospodarce kraju, w której największy udział odnotowano dla jednostek prowadzących działalność w zakresie handlu; naprawy pojazdów samochodowych; transportu i gospodarki magazynowej; zakwaterowania i gastronomii; informacji i komunikacji⁶³.

W województwie śląskim jednostki przemysłowe w 2010 r. wytworzyły 34% wartości dodanej brutto województwa. Udział przemysłu w generowaniu wartości dodanej brutto województwa śląskiego zwiększył się w porównaniu do 2009 r. o 0,4 pp⁶⁴.

Wartość dodana brutto na poziomie kraju wyniosła 1,25 bln zł, natomiast w województwie śląskim 162 091 mln zł. W latach 2002-2010 w województwie wskaźnik wzrósł o 67,8% z 96,6 mld zł w roku 2002, do 162,1 mld zł w roku 2010. W analizowanym okresie liderem we wskazanym zakresie było niezmiennie województwo mazowieckie, natomiast województwo śląskie zajmowało pozycję wicelidera.

Tabela 41. Wartość Dodana Brutto w województwach w latach 2002-2010 (mln zł).

Województwo	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
mazowieckie	148344	154623	170016	184285	201360	223571	241031	261226	278162
śląskie	96594	100329	113693	115283	121373	133906	146904	155966	162091
wielkopolskie	65045	68702	77429	81978	86768	95381	103718	113296	116157
dolnośląskie	55785	57577	62973	67637	75237	84320	90524	98236	105795

⁶³ „Produkt Krajowy Brutto w województwie śląskim”. Główny Urząd Statystyczny w Katowicach. Katowice 2013r.

⁶⁴ Tamże.

małopolskie	51775	54525	59926	63539	69479	76087	83178	88521	91676
łódzkie	44521	46982	51294	54014	57813	63965	69345	72850	76418
pomorskie	41076	42270	46216	49184	53052	58580	61576	67813	70087
kujawsko-pomorskie	35162	36082	39565	40890	44008	48478	52202	54909	56701
zachodniopomorskie	30752	30944	33337	35331	37346	40704	44689	46614	48130
lubelskie	29265	30381	32643	33908	35892	39808	44029	45448	47597
podkarpackie	27857	29244	31603	33095	35143	38337	42372	45091	46250
warmińsko-mazurskie	20256	21855	23715	24779	26190	28590	30850	33024	34235
świętokrzyskie	18799	19714	21437	21864	23751	26616	29805	30905	31426
podlaskie	17355	17821	19263	20222	21439	23901	25438	27497	28263
lubuskie	16542	17019	19253	20627	21868	24034	25297	27014	27905
opolskie	15945	16289	19299	19693	20462	23164	25595	26421	26757

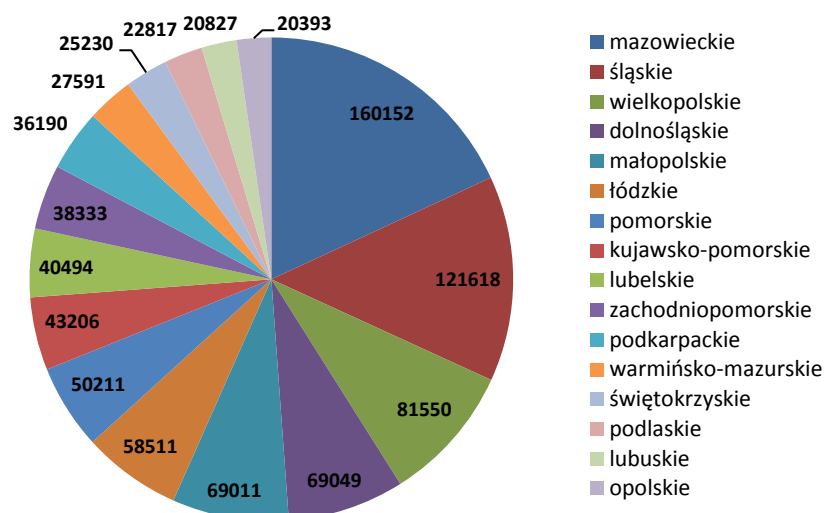
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W przeliczeniu na jednego pracownika wartość dodana brutto w 2010 r. wyniosła 98,0 tys. zł i była o 8,6% wyższa od średniej krajowej. Województwo śląskie od 2003 r. znajduje się na trzeciej pozycji pod względem powyższego wskaźnika, za województwami: mazowieckim i dolnośląskim.

W województwie śląskim w 2010 r. najwyższy poziom wartości dodanej brutto na jednego pracującego odnotowano w podregionie tyskim – 127% średniej krajowej, a najniższy w podregionie częstochowskim – 84,6% średniej krajowej. W 2010 r. wartość dodaną brutto na jednego pracującego przewyższającą przeciętną w kraju, oprócz podregionu tyskiego, uzyskano również w podregionach: gliwickim – 116,8%, katowickim – 116,2%, rybnickim – 114,1% oraz sosnowieckim – 112,3%. Najniższy poziom wartości dodanej brutto na jednego pracującego odnotowano w 2010 r. w podregionie częstochowskim, gdzie stanowił 66,6% wartości dodanej brutto na jednego pracującego podregionu tyskiego⁶⁵.

W 2010 r. dochody do dyspozycji brutto w gospodarstwach domowych w Polsce wyniosły 885,2 mld zł, natomiast w województwie 121,6 mld zł. Wśród województw o najwyższej wartości wskaźnika śląskie znalazło się na drugiej pozycji, za mazowieckim (160,2 mld zł). W porównaniu do 2009 r. dochody do dyspozycji brutto w gospodarstwach domowych województwa w 2010 r. wzrosły o 4,1%.

Rysunek 88. Dochody do dyspozycji brutto w gospodarstwach domowych w podziale na województwa w 2010 r. (mln zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

⁶⁵ „Produkt Krajowy Brutto w województwie śląskim”. Główny Urząd Statystyczny w Katowicach. Katowice 2013r.

W przeliczeniu na jednego mieszkańca w województwie śląskim dochody do dyspozycji brutto w 2010 r. wyniosły 26,2 tys. zł i była to kwota wyższa o 13,1% od średniej krajowej, która wyniosła 23,2 tys. zł. W porównaniu do roku poprzedniego, wartość wskaźnika w 2010 r. wzrosła o 1,0 tys. zł (4,2%). W latach 2002-2010 utrzymywała się tendencja wzrostowa wartości dochodów do dyspozycji brutto, jednak od 2007 r. obserwuje się osłabienie dynamiki wzrostu.

Województwo śląskie znajdowało się również wśród województw o najwyższym wskaźniku produkcji globalnej. W 2010 r. produkcja globalna wyniosła 390,9 mld zł, a uzyskany wynik jest niższy jedynie od wyniku uzyskanego w województwie mazowieckim wynoszącym 650,8 mld zł. Pozostałe województwa znalazły się w przedziale od 62,7 mld zł (podlaskie) do 273,6 mld zł (wielkopolskie). Suma produkcji globalnej w kraju w 2010 r. wyniosła 2,9 bln zł.

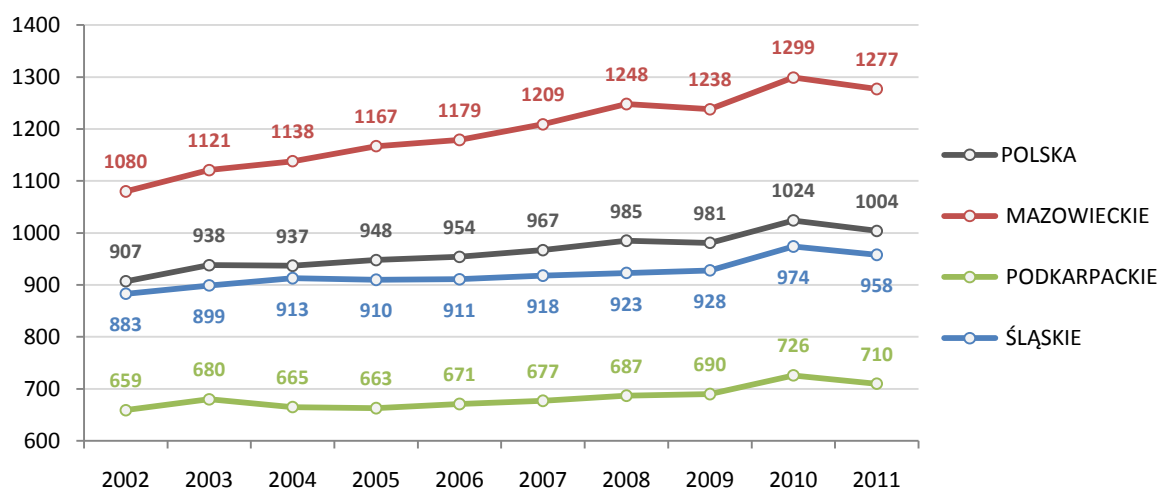

GOSPODARKA

PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ

Województwo śląskie charakteryzuje się niższą liczbą podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. ludności niż wynosi średnia krajowa (zajmuje 9. miejsce spośród wszystkich województw). Jak pokazuje poniższy rysunek liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. ludności wykazuje tendencję rosnącą w większości województw (w okresie 2002-2011 spadek nastąpił jedynie w województwach podlaskim i kujawsko-pomorskim). W badanym okresie przyrost tego wskaźnika w województwie śląskim był niższy o ponad 2 pp. niż przeciętna dla kraju (8,5% w porównaniu do 10,7 %). Co za tym idzie wartość wskaźnika dla województwa śląskiego wynosząca w 2002 r. 97,4% średniej krajowej spadła w 2011 r. do 95,4%. Zdecydowanie najwyższą wartość tego wskaźnika mają województwa mazowieckie i zachodniopomorskie, podczas gdy najszybciej wartość ta przyrasta w województwie opolskim (20,1% w latach 2002-2011).

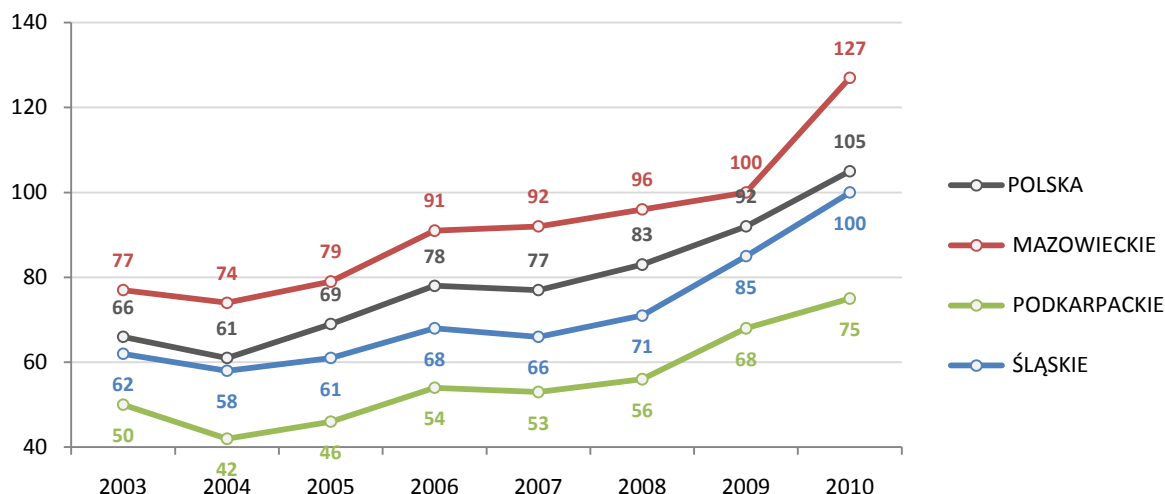
Rysunek 89. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2002-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

We wszystkich województwach rośnie liczba nowo rejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON. Na przestrzeni lat 2003-2010 zdecydowanie najszybszy wzrost miał miejsce w województwie małopolskim (o 74,6%), najwolniej natomiast rosła wartość tego wskaźnika w zachodniopomorskim (46,4%). Województwo śląskie wykazało się przyrostem nieco wyższym od średniej krajowej (61,3% wobec 59,1%). Liczba jednostek gospodarczych nowo rejestrowanych jest jednak w województwie śląskim nadal, mimo szybszego przyrostu tej liczby, niższa niż ogółem w kraju (w 2010 r. 100 jednostek w województwie wobec 105 w kraju).

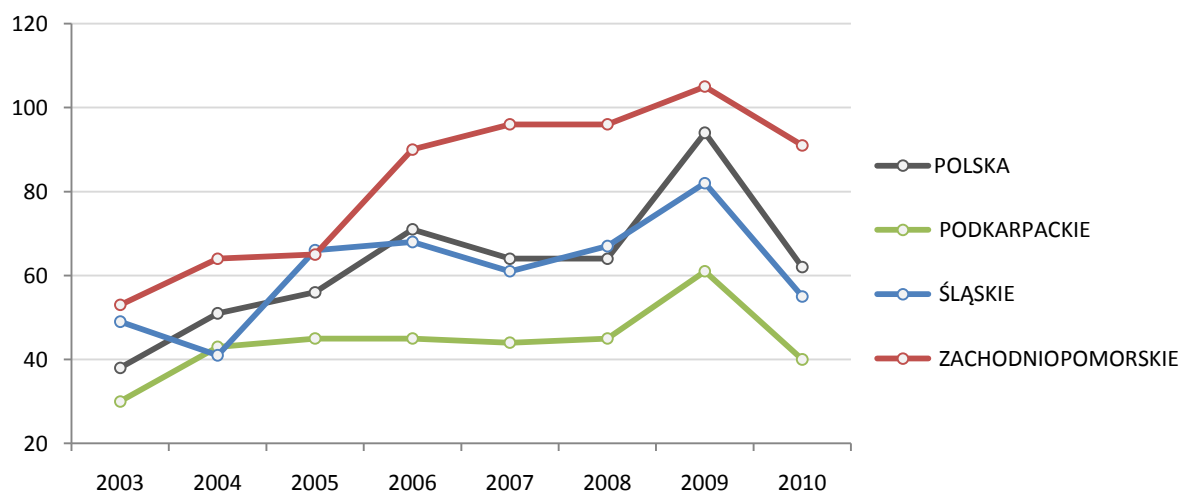
Rysunek 90. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w latach 2003-2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Podobnie jak liczba nowo rejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON, rosła również liczba podmiotów z tego rejestru wykreślonych. Przyrost ten w całym kraju był nawet szybszy niż przyrost nowo powstających firm i wyniósł 63,2% w latach 2003-2010. Sytuacja województwa śląskiego kształtowała się w tym aspekcie znacząco odmiennie. Liczba likwidowanych podmiotów gospodarczych zwiększyła się tylko o 12,2% i jedynie w województwie warmińsko-mazurskim sytuacja wyglądała korzystniej (przyrost jedynie o 11,9%). W rezultacie podczas gdy w 2003 r. województwo śląskie było w grupie regionów o najwyższej liczbie podmiotów wykreślanych z rejestru REGON na 10 tys. ludności, w 2010 r. sytuacja się odwróciła i województwo dołączyło do grupy województw o najniższej wartości tego wskaźnika.

Rysunek 91. Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2003-2010.

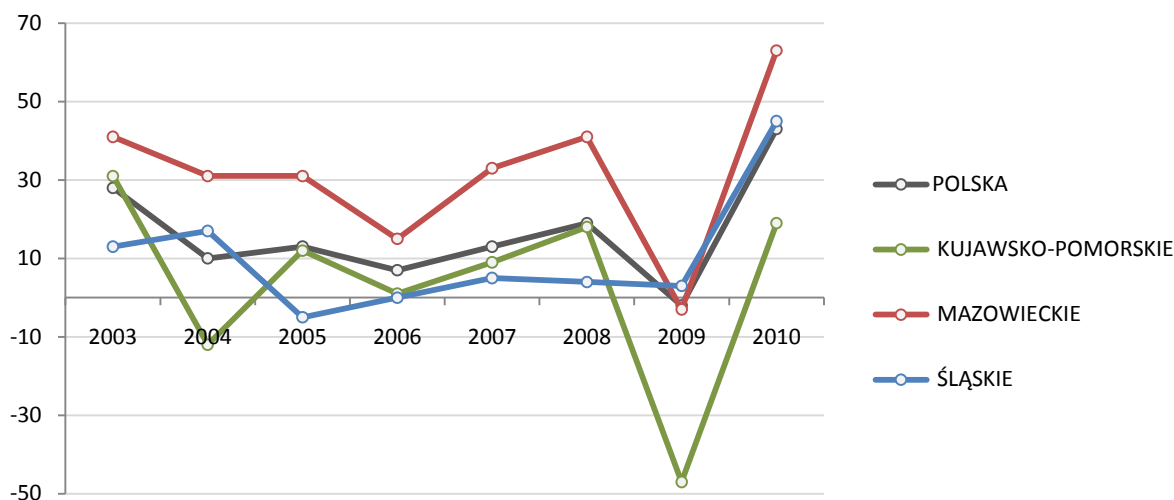

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Biorąc pod uwagę dane dotyczące podmiotów nowo rejestrowanych oraz wykreślanych z rejestru REGON obliczono saldo zmiany ilości jednostek w rejestrze w przeliczeniu na 10 tys. ludności. W 2010 r. saldo dla Polski wyniosło 43. Województwo śląskie plasowało się nieco powyżej średniej z saldem 45. Najkorzystniej sytuacja wyglądała w województwach mazowieckim (63) i małopolskim (52). W porównaniu z 2003 r. sytuacja w odniesieniu do tego wskaźnika zmieniła się najkorzystniej w województwie warmińsko-mazurskim (w 2003 r. saldo wynosiło 5, a w 2010 już 30, co dało przyrost wartości salda o 500 %). Województwo śląskie było drugie pod tym względem (zmiana wartości salda o +246%). W rezultacie z

regionu zajmującego przedostatnie miejsce z punktu widzenia salda zmian ilości jednostek, śląskie awansowało na siódmą pozycję w kraju.

Rysunek 92. Saldo zmiany ilości jednostek w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w latach 2003-2010.

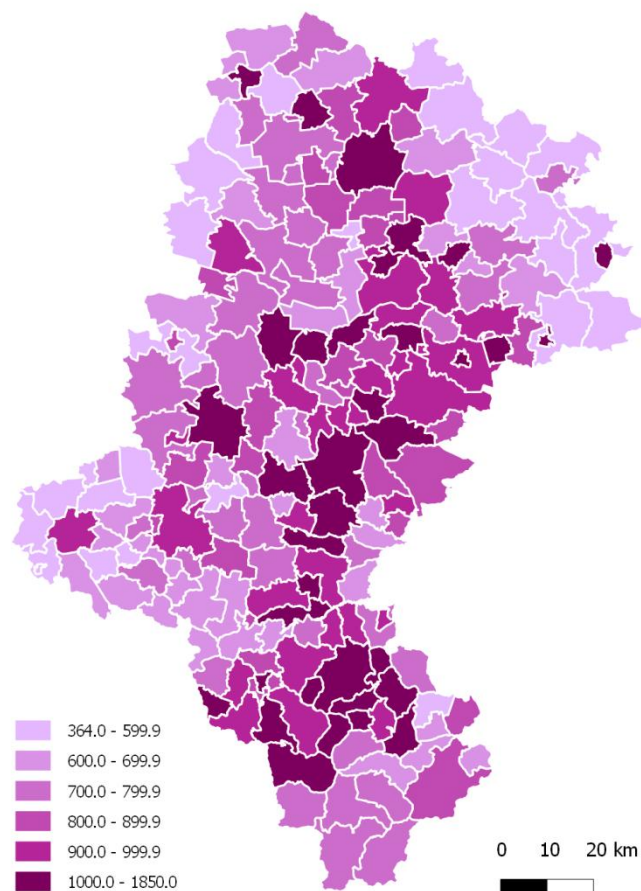

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W województwie śląskim istnieją silne zróżnicowania wewnętrzne związane z poziomem rozwoju przedsiębiorczości. Pokazuje to mapa określająca jak w poszczególnych gminach regionu kształtuje się liczba jednostek gospodarczych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Najniższe wartości wskaźnik ten osiąga w północno-wschodniej części województwa oraz na zachodnich krańcach subregionu zachodniego. Najwięcej podmiotów gospodarczych w relacji do liczby ludności występuje w obszarach miejskich: Bielsko-Biała wraz z najbliższym otoczeniem, Częstochowa wraz z sąsiadującymi gminami oraz centralna część województwa z miastami Metropolii Górnośląskiej.

Zdecydowanie najwięcej podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców jest natomiast w gminie Koziegłowy. Wskaźnik ten osiągnął wartość wynoszącą aż 1828, co w porównaniu z gminą o najniższej wartości wskaźnika (Krzanowice - obszar wiejski) jest wartością pięciokrotnie większą.

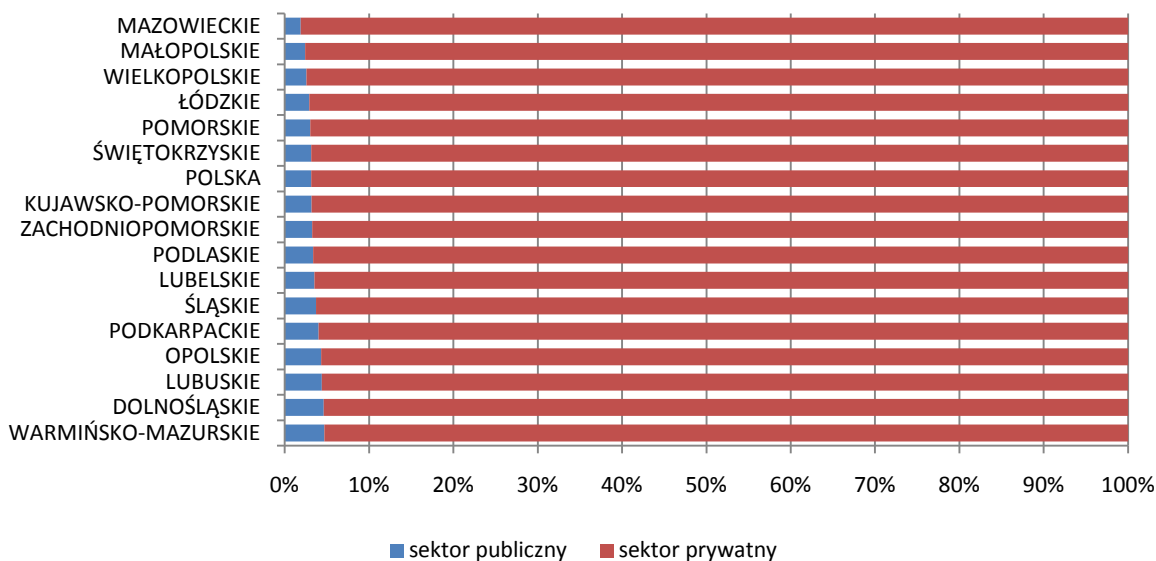
Mapa 27. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w gminach województwa śląskiego w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych, GUS.

W 2011 r. z ogólnej liczby podmiotów gospodarczych w Polsce 3,15% stanowiły podmioty sektora publicznego. W województwie śląskim liczba podmiotów w sektorze publicznym była wyższa i wyniosła 3,70%. Sektor prywatny z kolei jest relatywnie najlepiej rozwinięty w województwie mazowieckim (98,10% podmiotów), a także małopolskim, wielkopolskim i łódzkim (w każdym z nich była to wartość przekraczająca 97%). Najsilniej rozwinięty sektor państwowy występuje z kolei w województwach warmińsko-mazurskim (4,71% to jednostki sektora publicznego), dolnośląskim (4,61%) i lubuskim (4,40%).

Rysunek 93. Jednostki gospodarcze w podziale na sektor publiczny i prywatny w 2011 r.

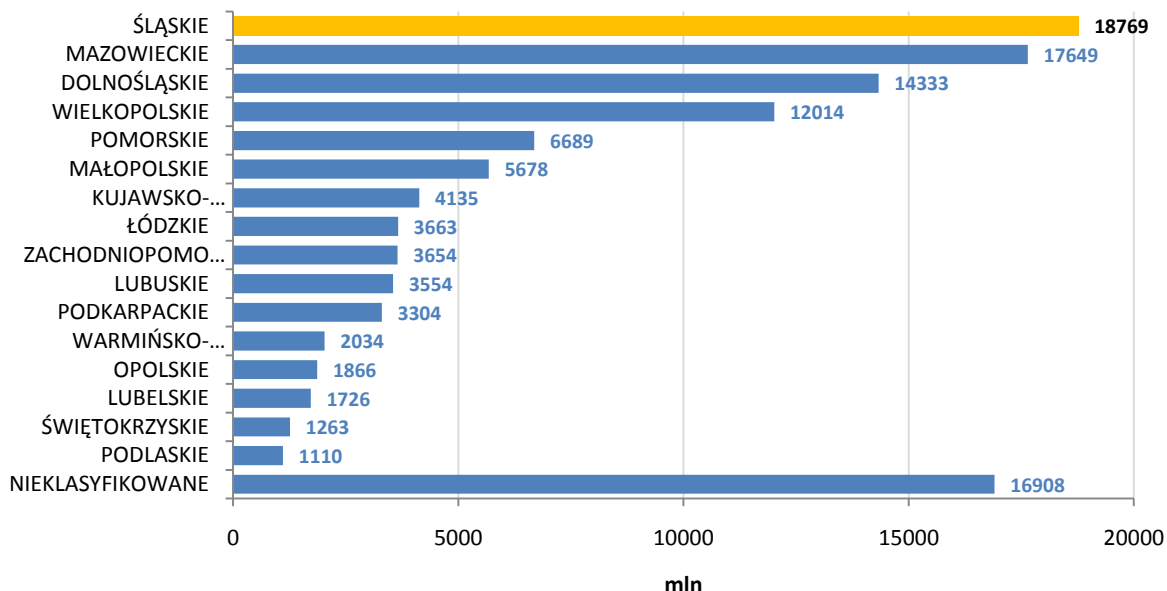

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

HANDEL ZAGRANICZNY

Województwo śląskie było w 2010 r. krajowym liderem pod względem wartości eksportu. Udział województwa w krajowym eksporcie wyniósł 15,86%. Udział drugiego województwa mazowieckiego był o niemal 1 pp. niższy. Ponad połowa (53%) całości polskiego eksportu odbyła się przy udziale zaledwie 4 najsilniejszych pod tym względem województw. Pozostałe 12 regionów miało zaledwie 32,68% udziału w polskim eksporcie. Analizując powyższe dane należy pamiętać, że część eksportu nie została przypisana żadnemu z województw, co nieco zakłóca obraz sytuacji.

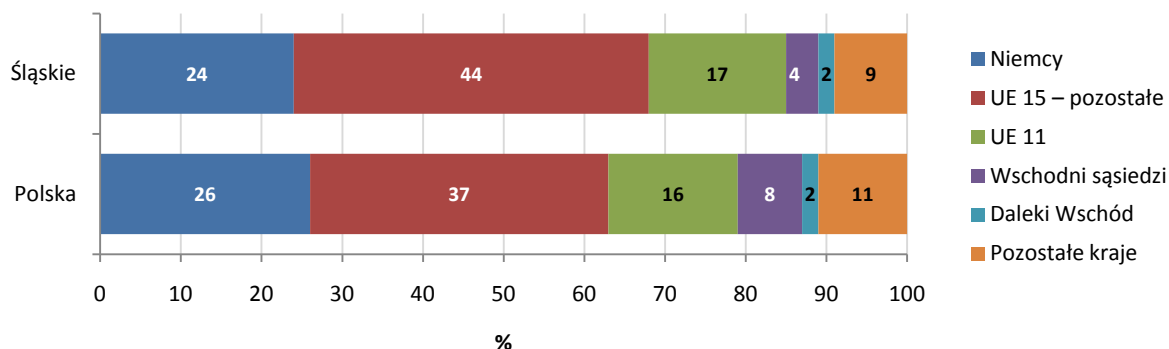
Rysunek 94. Wartość eksportu wg województw w 2010 r. (euro).

Źródło: „Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2010 r.”, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2012.

Porównując strukturę głównych kierunków eksportu można zauważyć, że większy jest udział krajów Unii Europejskiej jako partnerów eksportowych województwa śląskiego niż dla Polski ogółem. Jedna czwarta polskiego eksportu trafia do Niemiec. Udział eksportu z województwa śląskiego do Niemiec jest nieco niższy, natomiast więcej niż ogółem z Polski trafia z województwa do pozostałych krajów tzw. „starej UE”.

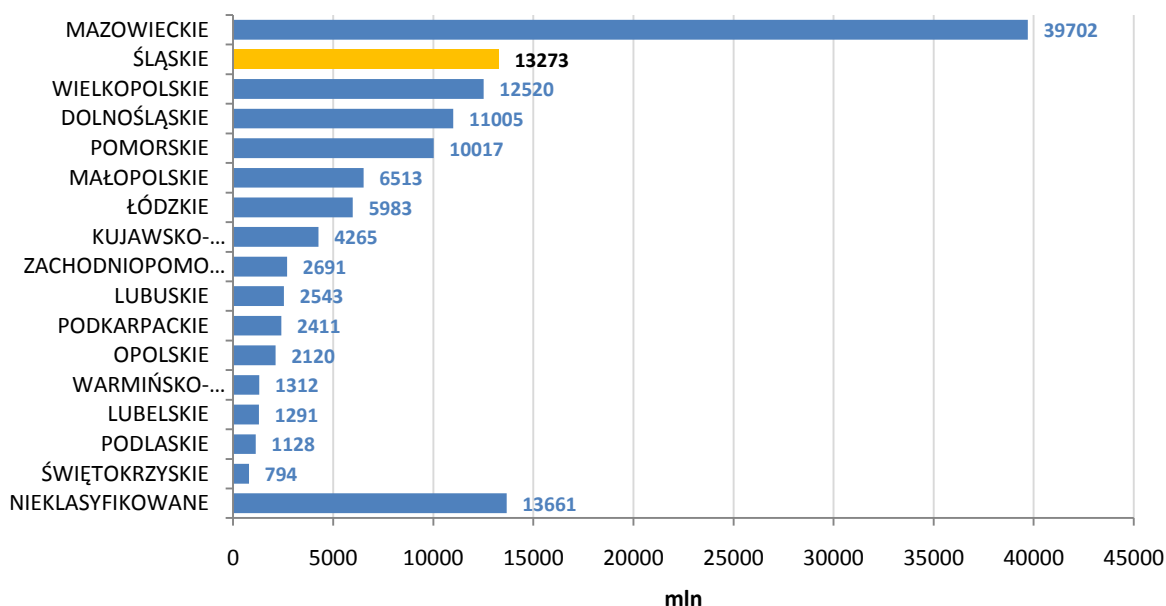
Rysunek 95. Kierunki eksportu wg danych za 2010 r.

Źródło: „Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2010 r.”, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2012.

Wartość polskiego importu w 2010 r. wyniosła 131,2 mld euro. Rozkład tej wartości pomiędzy województwa kształtuje się nieco inaczej niż rozkład eksportu. Największym importerem jest województwo mazowieckie, a jego udział w krajowym imporcie wyniósł 30,25% i przekraczał trzykrotnie udział drugiego województwa, którym było województwo śląskie (10,11%). Koncentracja wartości importu jest jeszcze większa niż eksportu, ponieważ 4 najsilniejsze województwa skupiły 58,3% całości importu krajowego w 2010 r. Udział pozostałych 12 województw wyniósł niespełna 31,3% i był nieznacznie wyższy niż samego województwa mazowieckiego.

Rysunek 96. Wartość importu wg województw w 2010 r. (euro).

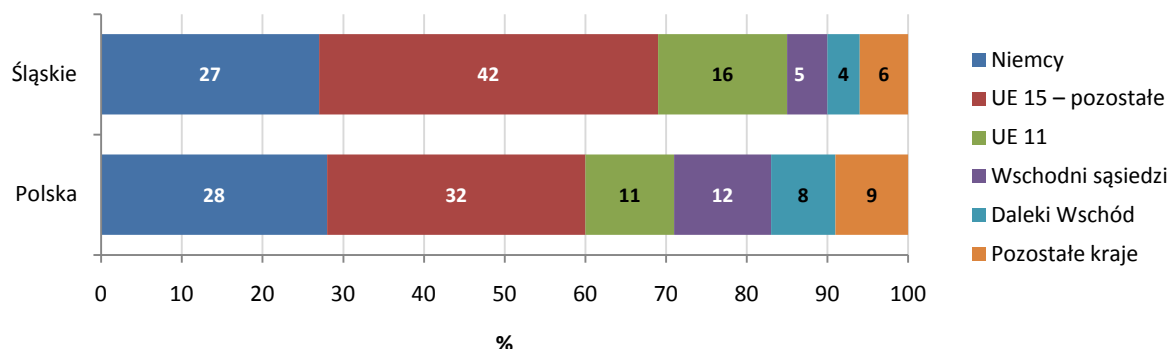
Źródło: „Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2010 r.”, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2012.

Podobnie jak i w odniesieniu do eksportu, tak i w przypadku importu znacząca część nie została przypisana do żadnego z regionów (było to 10,41%). Wartość importu w Polsce była w 2010 r. o prawie 13 mld euro większa niż wartość eksportu. W województwie śląskim sytuacja była odmienna, a mianowicie eksport był o ok. 5,5 mld euro wyższy od importu.

Analizując głównych partnerów importowych widać, że struktura ta wygląda podobnie jak w przypadku eksportu. Największym partnerem importowym są Niemcy, a udział tego kraju zarówno w imporcie krajowym, jak i jego części przypadającej na województwo śląskie jest zbliżony i nawet nieco wyższy niż miało to miejsce w odniesieniu do eksportu. Zdecydowana większość importu pochodzi z krajów Unii Europejskiej, w przypadku województwa śląskiego jest to aż 85%, a w przypadku kraju ogółem 71%. Podobnie jak przy eksporcie największa część importu, poza Niemcami, przypada na pozostałe kraje tzw.

„starej UE” i jest to mniej więcej trzykrotnie wyższa wartość niż w porównaniu do nowych państw członkowskich.

Rysunek 97. Kierunki importu wg danych za 2010 r.

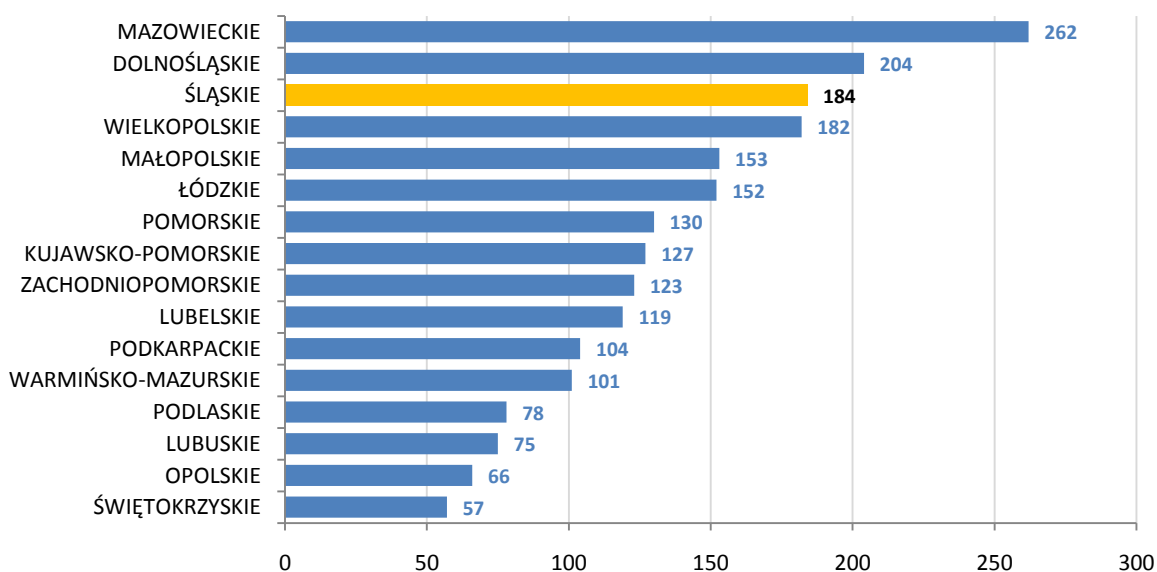

Źródło: „Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2010 r.”, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2012.

PROCESY PRYWATYZACJI

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego od 1990 r. w całej Polsce sprywatyzowanych zostało ponad 2,1 tys. przedsiębiorstw państwowych. W województwie śląskim znajdowało się ok. 8,7% spośród nich. Więcej przedsiębiorstw poddanych prywatyzacji było w województwach mazowieckim i dolnośląskim.

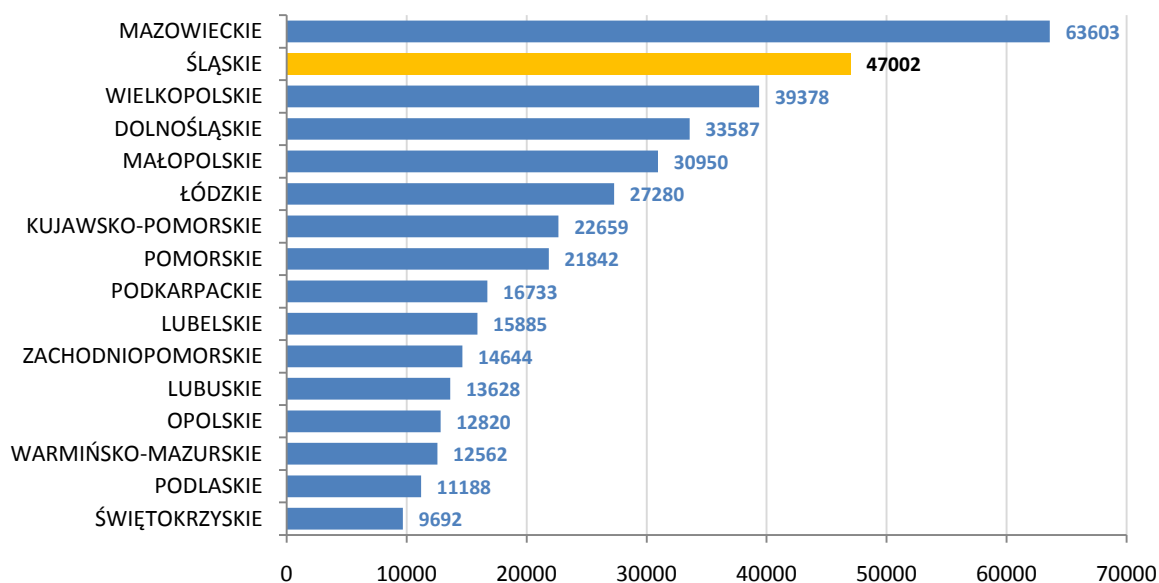
Rysunek 98. Liczba przedsiębiorstw państwowych sprywatyzowanych metodą bezpośrednią od 1990 r. do 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Pod względem liczby osób pracujących w przedsiębiorstwach państwowych objętych prywatyzacją województwo śląskie jest drugie za województwem mazowieckim. Liczba pracowników objętych prywatyzacją wyniosła w województwie śląskim 47 tys., co stanowiło 11,9% ogółu pracowników prywatyzowanych przedsiębiorstw w Polsce.

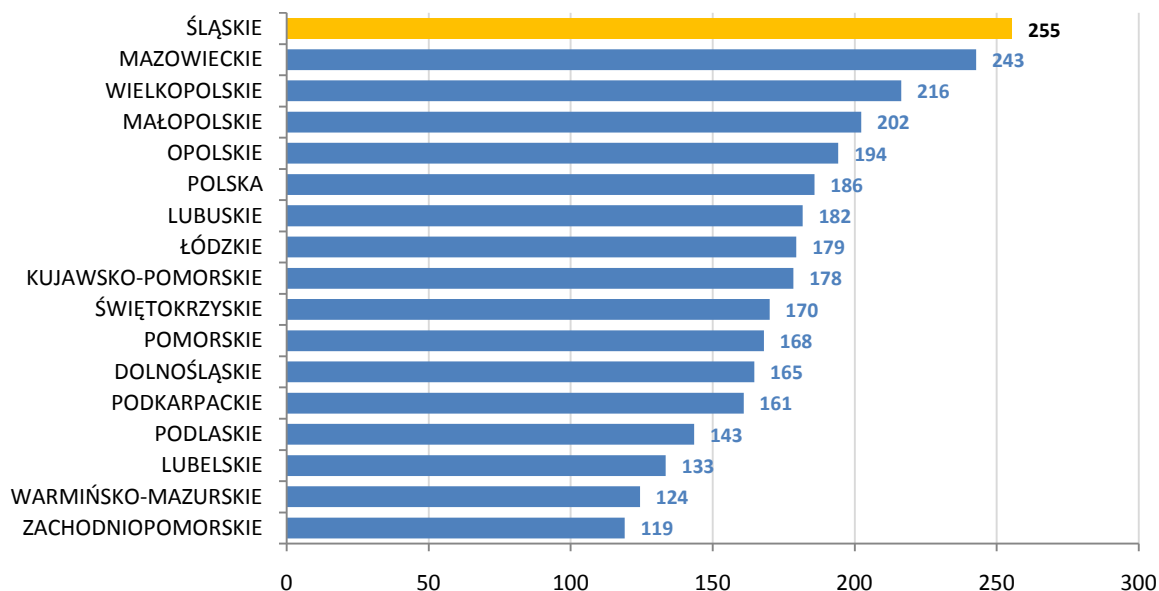
Rysunek 99. Liczba pracujących w przedsiębiorstwach państwowych objętych prywatyzacją metodą bezpośrednią od 1990 r. do 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Z powyższych danych wynika, że województwo śląskie, jest regionem, w którym prywatyzowane w latach 1990-2011 przedsiębiorstwa charakteryzują się największym zatrudnieniem. Przeciętna liczba pracowników przypadająca na jedno przedsiębiorstwo poddane prywatyzacji wyniosła 255. Średnia dla całego kraju jest o 69 osób niższa

Rysunek 100. Średnia liczba pracujących w przedsiębiorstwach państwowych objętych prywatyzacją metodą bezpośrednią od 1990 r. do 2011 r. w przeliczeniu na jedno prywatyzowane przedsiębiorstwo.

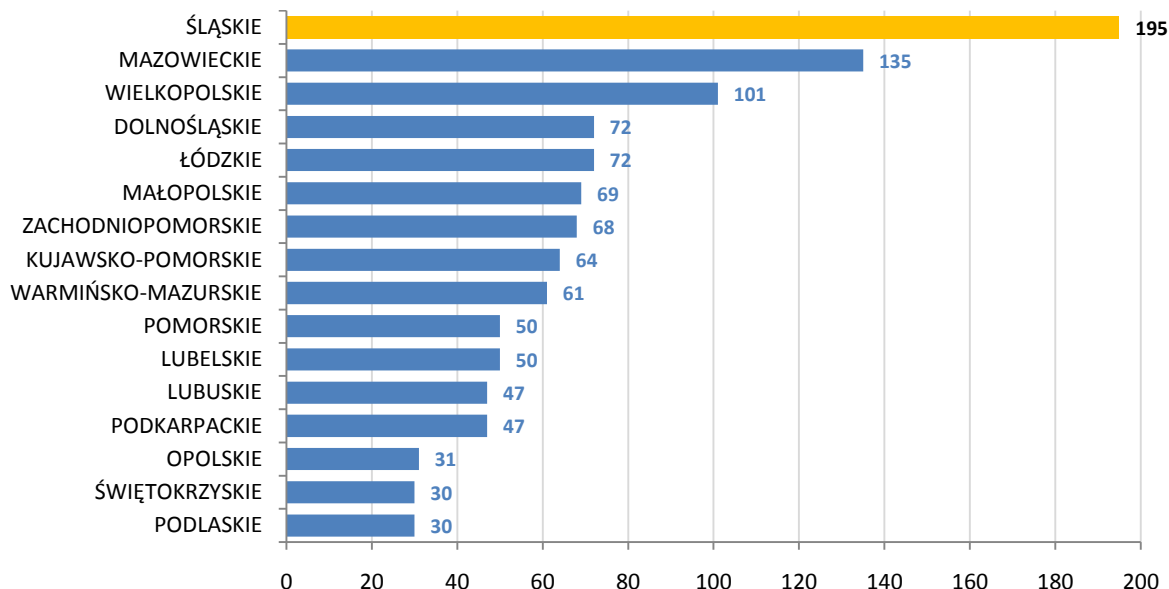

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Obok przedsiębiorstw prywatyzowanych jest też spora liczba firm państwowych, które zostały zlikwidowane. W całym kraju było takich przedsiębiorstw ponad 1,1 tys. Najwięcej z tej liczby, bo aż 195 przypadło właśnie na województwo śląskie (17,7% ogółu).

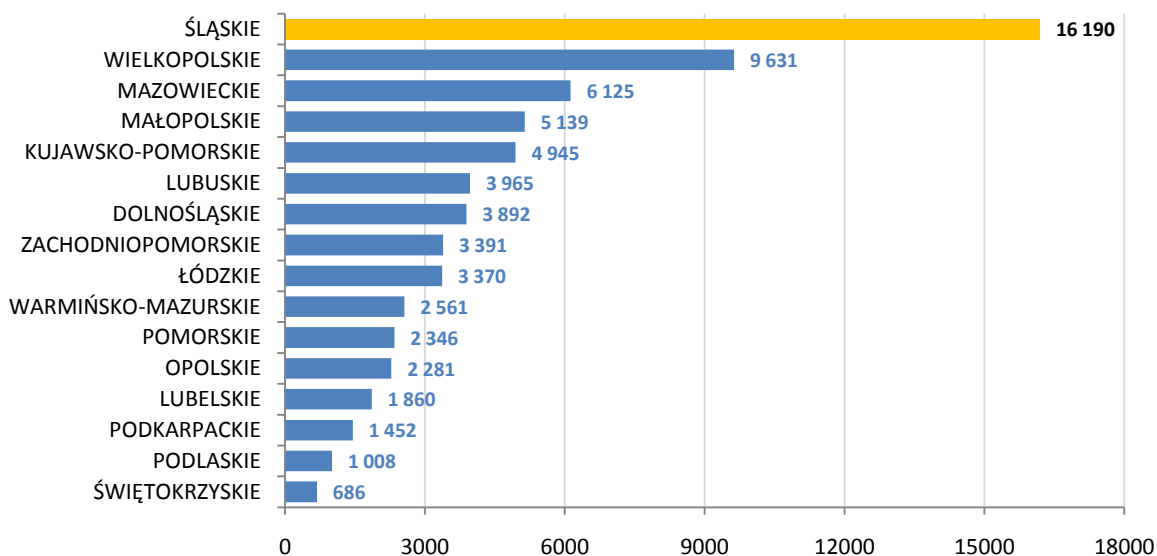
Rysunek 101. Liczba przedsiębiorstw państwowych zlikwidowanych z mocy ustawy o przedsiębiorstwach państwowych od 1990 r. do 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W zlikwidowanych w latach 1990-2011 przedsiębiorstwach państwowych w Polsce pracowało ogółem niemal 69 tys. osób. Najwięcej spośród nich pracowało w województwie śląskim, a było to ponad 16 tys. osób, czyli aż 23,5% ogółu.

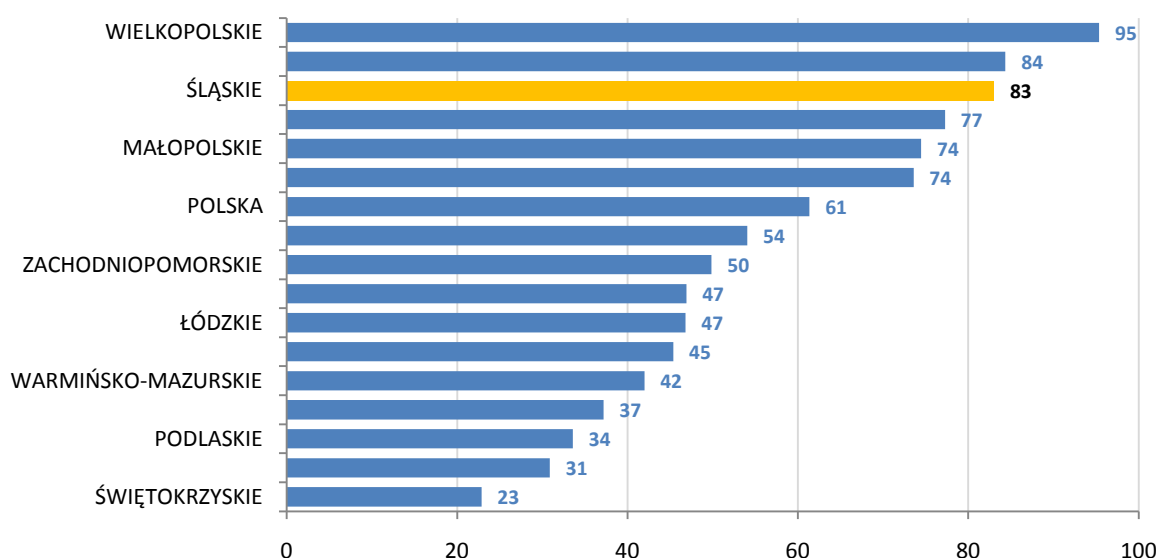
Rysunek 102. Liczba pracujących w przedsiębiorstwach państwowych zlikwidowanych z mocy ustawy o przedsiębiorstwach państwowych od 1990 r. do 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Największe pod względem poziomu zatrudnienia likwidowane przedsiębiorstwa państwowe występowały w województwie wielkopolskim, gdzie na jedną zamykaną firmę przypadało 95 pracowników. Województwo śląskie jest pod tym względem na trzeciej pozycji, a przeciętna liczba pracowników na jedno przedsiębiorstwo jest tutaj wyższa od średniej krajowej o 22 osoby. Najmniejsze (zatrudniające najmniejszą liczbę pracowników) przedsiębiorstwa likwidowane były zlokalizowane w województwach Polski wschodniej.

Rysunek 103. Średnia liczba pracujących w przedsiębiorstwach państwowych zlikwidowanych z mocy ustawy o przedsiębiorstwach państwowych od 1990 r. do 2011 r. w przeliczeniu na jedno prywatyzowane przedsiębiorstwo.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

SEKTORY TRADYCYJNE

GÓRNICTWO

Górnictwo węgla kamiennego to główny sektor przemysłu, który tradycyjnie kojarzony jest z województwem śląskim. Na terenie województwa zlokalizowanych jest większość działających obecnie w Polsce kopalni węgla kamiennego. Mają tutaj swoją siedzibę trzy największe koncerny węglowe w kraju:

KOMPANIA WĘGLOWA SA

W ramach grupy kapitałowej Kompanii Węglowej wyróżnić można 15 kopalni. Są to: KWK „Bielszowice”, KWK „Bobrek - Centrum”, KWK „Bolesław Śmiały”, KWK „Brzeszcze”, KWK „Chwałowice”, KWK „Halemba-Wirek”, KWK „Jankowice”, KWK „Knurów – Szczygłowice”, KWK „Marcel”, KWK „Piast”, KWK „Piekary”, KWK „Pokój”, KWK „Rydułtowy – Anna”, KWK „Sośnica – Makoszowy”, KWK „Ziemowit”.

W kopalniach grupy pracuje blisko 58 tys. osób⁶⁶, natomiast w całej Kompanii Węglowej tj. w kopalniach oraz w pozostałych oddziałach oraz jednostkach grupy łącznie pracuje ok. 66 tys. osób⁶⁷. Zdolności wydobywcze wszystkich kopalni wchodzących w skład grupy wynoszą ponad 150 tys. ton dziennie, co daje ok. 55 mln ton rocznie⁶⁸.

JASTRZĘBSKA SPÓŁKA WĘGLOWA SA

Jastrzębska Spółka Węglowa to grupa skupiająca pięć kopalni, a mianowicie: KWK „Borynia-Zofiówka”, KWK „Budryk”, KWK „Jas-Mos”, KWK „Krupiński”, KWK „Pniówek”.

Łączne moce wydobywcze kopalni należących do JSW wynoszą ok. 63 tys. ton dziennie. Daje to możliwe roczne wydobycie węgla kamiennego na poziomie prawie 23 mln ton. JSW zatrudniała na koniec 2011 r. prawie 23 tys. osób (natomiast w ramach całej grupy kapitałowej JSW pracowało ok. 29,7 tys. osób).⁶⁹

⁶⁶ Informacja na podstawie danych pochodzących ze strony internetowej spółki www.kwsa.pl (na dzień 15.11.2012 r.).

⁶⁷ http://gornictwo.wnp.pl/kopalnie/kompania-weglowa-sa,5173_2_0_0.html, stan na dzień 15.11.2012 r.

⁶⁸ Informacja na podstawie danych pochodzących ze strony internetowej spółki www.kwsa.pl (na dzień 15.11.2012 r.).

⁶⁹ Informacja na podstawie danych pochodzących ze strony internetowej spółki www.jsw.pl (na dzień 15.11.2012 r.).

KATOWICKI HOLDING WĘGLOWY SA

Trzecią z głównych spółek węglowych w województwie śląskim jest Katowicki Holding Węglowy SA. KHW skupia w swoich strukturach cztery kopalnie, a mianowicie: KWK „Murcki-Staszic”, KWK „Mysłowice-Wesoła”, KWK „Wieczorek”, KWK „Wujek”.

Dzienne zdolności wydobywcze 4 kopalni wchodzących w skład KHW wynoszą ok. 48,9 tys. ton, co daje potencjalne roczne wydobycie na poziomie niecałych 18 mln ton. Natomiast faktyczne wydobycie w 2010 r. wyniosło 12,3 mln ton. W spółce zatrudnionych jest ponad 19 tys. osób.⁷⁰

Ponadto z holdingiem stowarzyszona jest KWK „Kazimierz-Juliusz” Sp. z o.o., która jest spółką zależną względem KHW.

POZOSTAŁE

Oprócz trzech wymienionych podmiotów na terenie województwa śląskiego ma także siedzibę Południowy Koncern Węglowy SA. Jest to spółka wchodząca w skład grupy Tauron - jednego z największych w kraju dystrybutorów energii elektrycznej.

PKW SA to koncern z siedzibą w Jaworznie skupiający dwie kopalnie: Zakład Górniczy „Sobieski” w Jaworznie oraz Zakład Górniczy „Janina”, który umiejscowiony jest już na obszarze województwa małopolskiego w gminie Libiąż.

Ponadto w Zabrzu usytuowany jest Zakład Górniczy „SILTECH”, który jest pierwszą prywatną kopalnią węgla kamiennego w Polsce.

Poza województwem śląskim (wraz z zachodnimi krańcami województwa małopolskiego) jedynym regionem w Polsce, gdzie istnieje czynna kopalnia węgla kamiennego jest Lubelszczyzna. Na terenie nazywanym Lubelskim Zagłębiem Węglowym działalność prowadzi Kopalnia Lubelski Węgiel „Bogdanka” SA. Innym regionem, w którym wydobywano węgiel są okolice Wałbrzycha w województwie dolnośląskim. Obecnie jednak wszystkie kopalnie usytuowane na tamtym terenie pozostają zamknięte.

Efektem restrukturyzacji górnictwa są zasadnicze zmiany formy własności i struktury zarządzania. Restrukturyzacja branży spowodowała zmniejszenie zatrudnienia w górnictwie z 165 tys. w roku 2000 do 114 tys. w 2011 r. oraz miała wpływ na poprawę efektywności kopalń.

HUTNICTWO

W hutnictwie znacznie szybciej niż w górnictwie dokonują się przemiany restrukturyzacyjne, dlatego też przeważająca liczba największych zakładów tej branży zmieniła swoje oblicze. Wycofano z użytkowania urządzenia najbardziej zanieczyszczające środowisko, zredukowano zatrudnienie, rozbudowano operatywne działy marketingu i promocji, wprowadzono równocześnie nowe proekologiczne sposoby produkcji, co dało widoczne efekty w postaci rentowności prawie całej branży. W roku 2012 na terenie województwa funkcjonowało 5 hut i 12 instalacji⁷¹. W przemyśle metalurgicznym działa wiele firm związanych z hutnictwem żelaza i metali nieżelaznych.

ENERGETYKA

Energetyka, również zaliczana do sektorów tradycyjnych jest. została dokładnie opisana w rozdziale „Energetyka”.

---

⁷⁰ Informacja na podstawie danych pochodzących ze strony internetowej spółki www.khw.pl (na dzień 15.11.2012 r.).

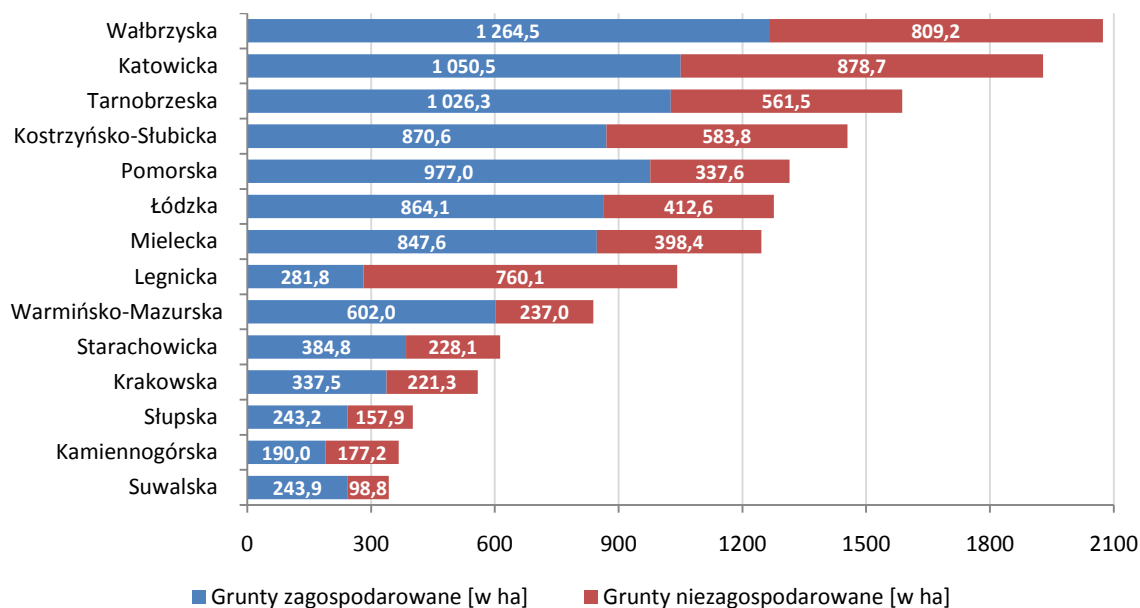
⁷¹ Instalacja to część huty – np. walcownia, stalownia, rurownia wykorzystująca do produkcji konkretnego elementu wsad z hut.

SPECJALNE STREFY EKONOMICZNE

Dane związane ze stopniem zagospodarowania obszaru stref

W Polsce istnieje obecnie 14 specjalnych stref ekonomicznych (SSE), utworzonych na podstawie ustawy z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych (Dz.U. z 2007 r. Nr 42, poz. 274 i z 2008 r. nr 118, poz. 746). Na terenie województwa śląskiego funkcjonuje Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna, zajmująca łącznie obszar 1,9 tys. ha (wg stanu na dzień 31.12.2011 r.). Większą powierzchnię posiada jedynie Wałbrzyska SSE (o blisko 150 ha więcej). Stopień zagospodarowania Katowickiej SSE wynosi 54,5% i jest jednym z najniższych – mniejsze zagospodarowanie występuje jedynie w strefach Legnickiej i Kamiennogórskiej. W związku z powyższym strefa katowicka dysponuje największymi dostępnymi jeszcze dla inwestorów terenami (prawie 880 ha).

Rysunek 104. Zagospodarowanie gruntów w specjalnych strefach ekonomicznych w Polsce (stan na koniec 2011 r.).

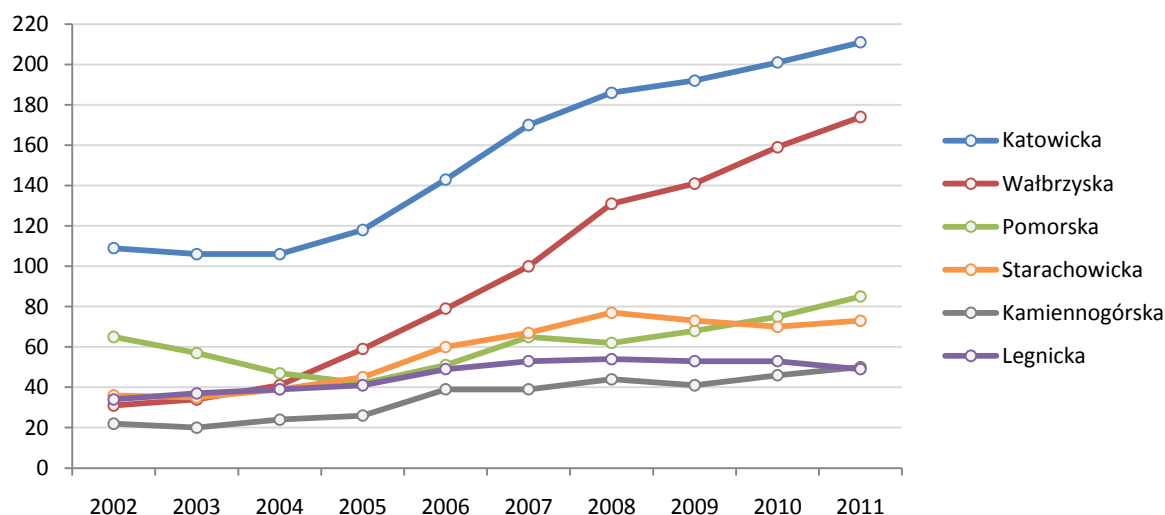

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2011 r.”, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2012 r.

Liczba zezwoleń wydawanych w strefach

Strefa katowicka jest najczęściej wybieraną lokalizacją przez inwestorów zainteresowanych lokowaniem działalności w polskich SSE. Niezmiennie od 2002 r. w KSSE jest największa liczba ważnych zezwoleń na prowadzenie działalności. Na koniec 2011 r. było ich 211 (na 1 466 w całym kraju), co stanowiło 14,4% wszystkich zezwoleń w polskich strefach.

Rysunek 105. Liczba ważnych zezwoleń (narastająco) na prowadzenie działalności w specjalnych strefach ekonomicznych w latach 2002-2011 (stan na koniec roku).

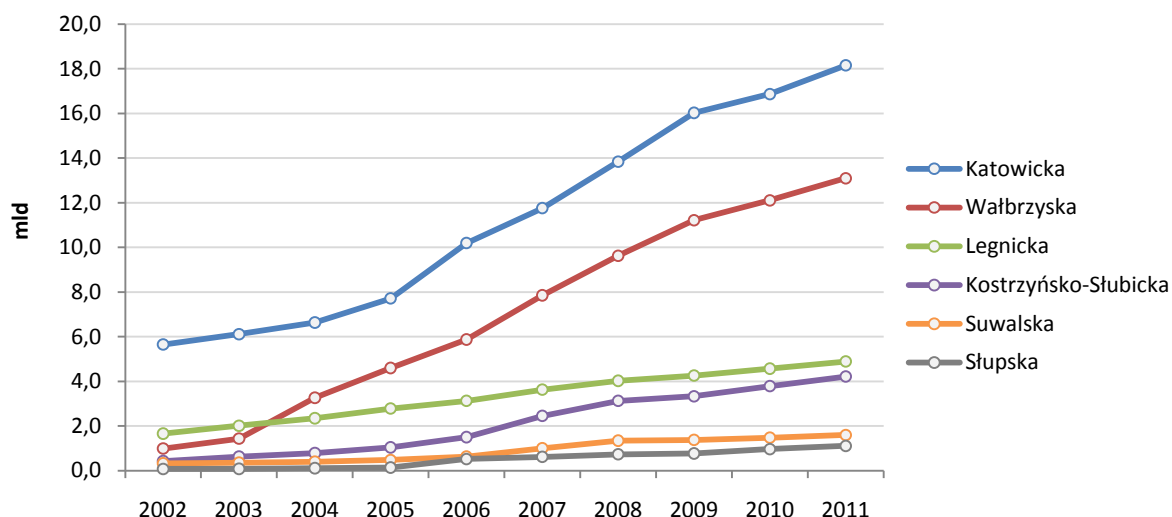
Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Ministerstwa Gospodarki z działalności specjalnych stref ekonomicznych wydanych w latach 2005-2012⁷².

Nakłady inwestycyjne poniesione przez inwestorów w strefach

Nakłady inwestycyjne we wszystkich SSE wyniosły na koniec 2011 r. 79,67 mld złotych. Największy udział w tej kwocie miała Katowicka SSE, w której ulokowały się inwestycje o wartości 18,15 mld zł, co stanowiło blisko 22,8% wszystkich inwestycji w krajowych strefach. Drugą strefą, w której nakłady przekroczyły 10 mld zł była strefa wałbrzyska (13,1 mld zł). W pozostałych strefach nakłady były znacząco niższe. Strefa katowicka jest liderem w tym względzie niezmiennie od początku badanego okresu tj. od 2002 r. Jednakże wtedy jej udział w krajowych inwestycjach w strefy był prawie dwukrotnie wyższy (43,16%). Dla porównania wartość nakładów inwestycyjnych na koniec 2011 r. jedynie w czterech strefach (nie wliczając katowickiej) była wyższa niż wartość nakładów w strefie katowickiej na koniec 2002 r.

⁷² „Specjalne strefy ekonomiczne. Stan na dzień 31 grudnia 2004 r.”, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa, marzec 2005 r., „Specjalne strefy ekonomiczne - stan na 31 grudnia 2005 r.”, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, 2006 r., „Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2006 r.”, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2007 r., „Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2007 r.”, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2008 r., „Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2008 r.”, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2009 r., „Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2009 r.”, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2010 r., „Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2010 r.”, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2011 r., „Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2011 r.”, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2012 r.

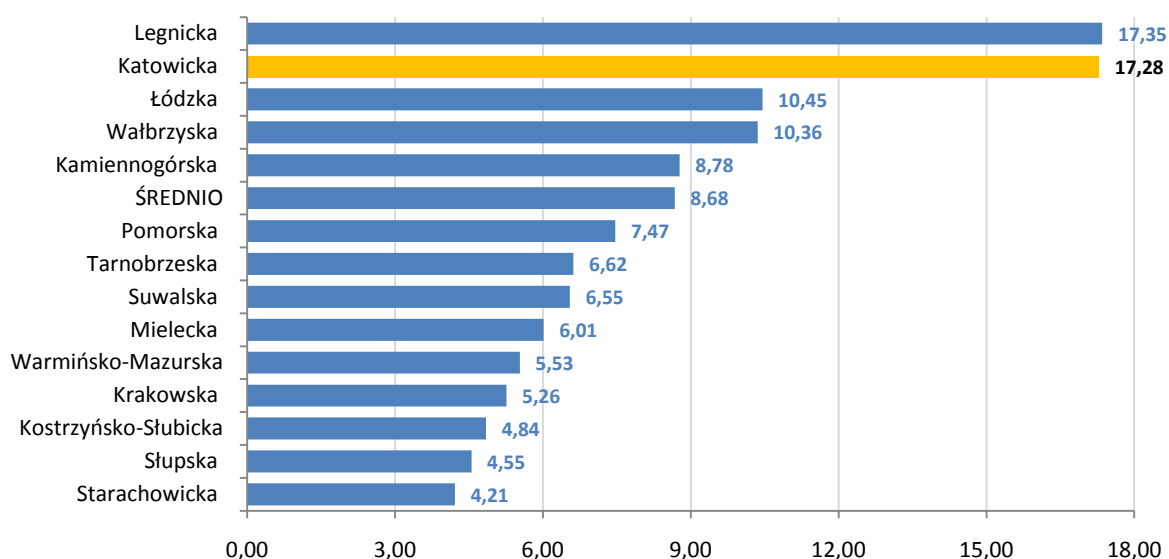
Rysunek 106. Nakłady inwestycyjne w specjalnych strefach ekonomicznych w latach 2002-2011 (narastająco) wg stanu na koniec roku (zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Ministerstwa Gospodarki z działalności specjalnych stref ekonomicznych wydanych w latach 2005-2012.

Inwestycje poniesione w poszczególnych strefach w przeliczeniu na zagospodarowaną powierzchnię stref są zdecydowanie najwyższe w strefach legnickiej i katowickiej. Wynoszą one przeciętnie ponad 17 mln zł na 1 ha, podczas gdy w kolejnych strefach (łódzka i wałbrzyska) wartości te są o ok. 7 mln zł niższe. Średnia dla wszystkich stref jest o połowę niższa niż w dwóch liderujących strefach.

Rysunek 107. Nakłady inwestycyjne w przeliczeniu 1 ha zagospodarowanej powierzchni (koniec 2011 r.).

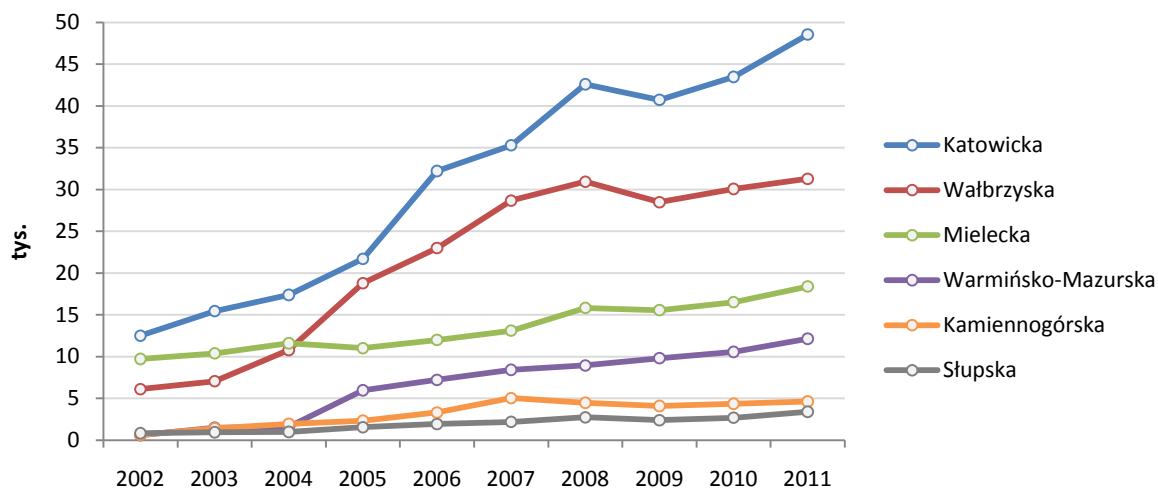

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2011 r.”, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2012 r.

Miejsca pracy (nowo utworzone jak i utrzymane)

Strefa katowicka charakteryzuje się nie tylko najwyższymi nakładami inwestycyjnymi jakie zostały poniesione, ale również największą liczbą utworzonych miejsc pracy. KSSE jest największym pracodawcą spośród wszystkich stref niezmiennie od 2002 r. Na koniec 2011 r. było w niej ponad 48,5 tys. miejsc pracy, w tym 37,7 tys. stanowiły miejsca pracy nowe, a 10,9 tys. miejsca utrzymane. Łącznie we wszystkich 14 strefach było ponad 241,5 tys. miejsc pracy, a więc udział strefy katowickiej w tej puli wyniósł 20,1%. Drugim największym pracodawcą jest wałbrzyska SSE (blisko 31,3 tys. miejsc).

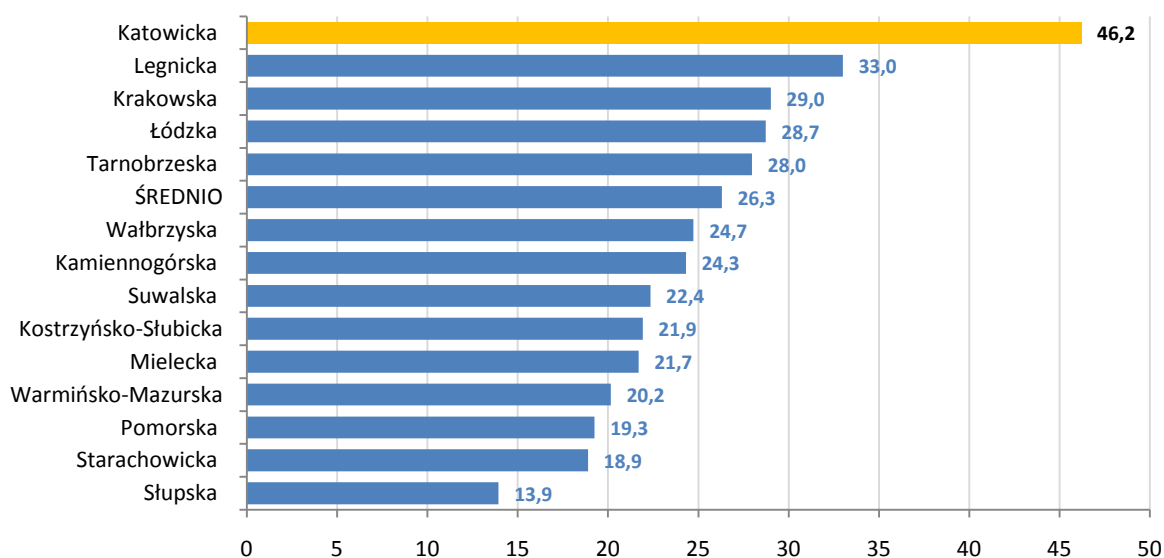
Rysunek 108. Miejsca pracy w specjalnych strefach ekonomicznych w latach 2002-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Ministerstwa Gospodarki z działalności specjalnych stref ekonomicznych wydanych w latach 2005-2012.

Katowicka SSE charakteryzuje się również największym zagęszczeniem przestrzennym miejsc pracy. Na 1 ha zagospodarowanej powierzchni przypada tutaj 46,2 miejsca pracy, co jest wartością o 20 większą niż średnia dla wszystkich stref.

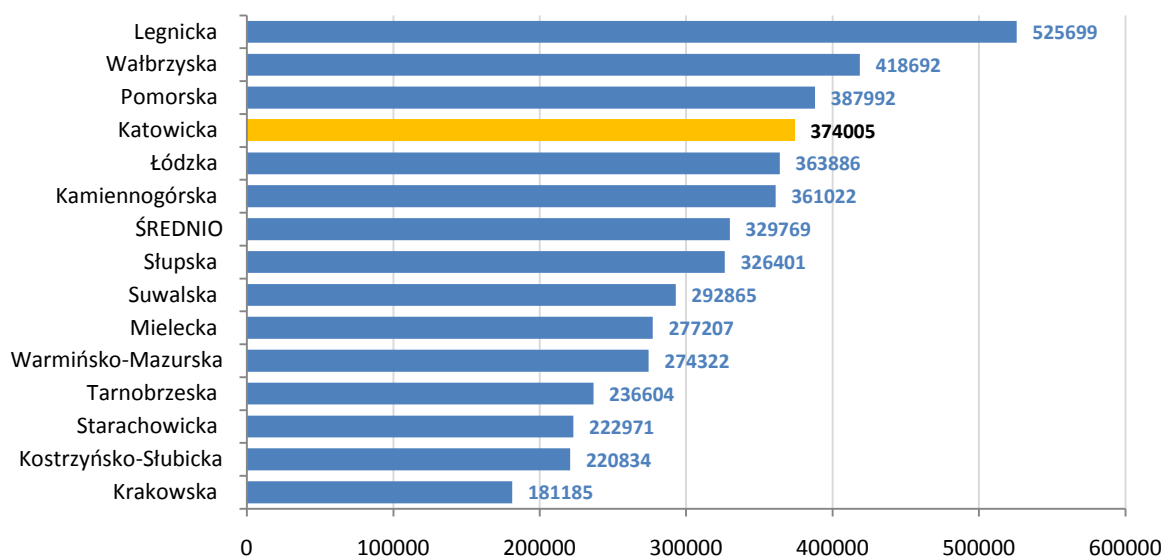
Rysunek 109. Miejsca pracy w przeliczeniu na 1 ha zagospodarowanej powierzchni (na koniec 2011 r.).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2011 r.”, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2012 r.

Najdroższe miejsca pracy (liczone wartością nakładów inwestycyjnych poniesionych w strefie w przeliczeniu na jedno miejsce pracy) są w strefie legnickiej. Miejsca pracy w strefie katowickiej są „tańsze” o ok. 150 tys. zł jedno. Przeciętnie nakłady na utworzenie jednego miejsca pracy wśród wszystkich stref wynoszą prawie 330 tys. zł. Najbardziej pracochłonne są z kolei inwestycje ponoszone w strefie krakowskiej (tam nakłady na 1 miejsce pracy wynoszą 181 tys. zł).

Rysunek 110. Nakłady inwestycyjne w zł w przeliczeniu na jedno miejsce pracy w strefie (na koniec 2011 r.).

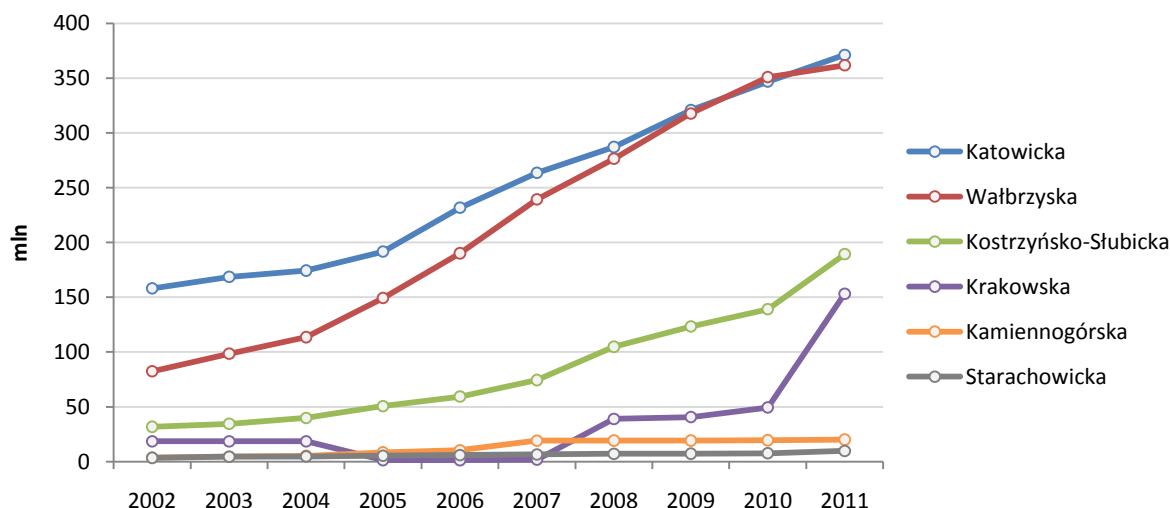

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2011 r.”, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa, maj 2012 r.

Nakłady na rozwój strefy ponoszone przez zarządzającego oraz inne podmioty

Nakłady na cele związane z rozwojem strefy (ponoszone zarówno przez podmioty zarządzające strefami, jak i inne podmioty) największą wartość osiągają w strefach katowickiej i wałbrzyskiej. Fakt ten nie dziwi w kontekście pozycji tych dwóch stref pod względem stopnia rozwoju mierzonego liczbą podmiotów prowadzących w strefach działalność, nakładami inwestycyjnymi ponoszonymi przez inwestorów, liczbą utworzonych miejsc pracy. Na koniec roku 2011 nakłady na rozwój strefy katowickiej osiągnęły wartość 371,2 mln zł (w strefie wałbrzyskiej 361,8 mln zł) i stanowiło to 14,75% nakładów poniesionych na rozwój wszystkich polskich SSE.

Rysunek 111. Nakłady na rozwój strefy ponoszone łącznie przez zarządzającego i inne podmioty narastająco w latach 2002-2011 wg stanu na koniec roku (zł).

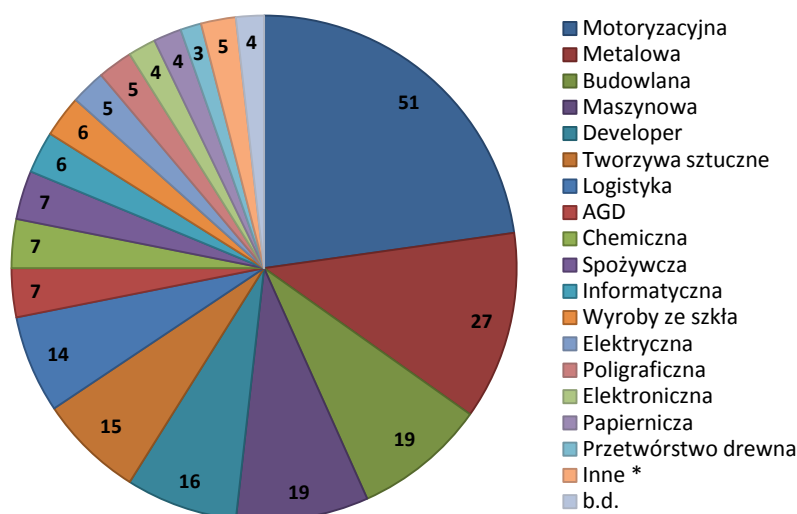
Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań Ministerstwa Gospodarki z działalności specjalnych stref ekonomicznych wydanych w latach 2005-2012.

Struktura branżowa firm działających w Katowickiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej pokazuje dominację sektora motoryzacyjnego. Ulokowało tutaj swoją działalność 51 podmiotów związanych z tą branżą, co stanowi 22,8% wszystkich inwestorów w KSSE. Ponad połowa spośród wszystkich inwestorów KSSE (116

firm, czyli 51,8% ogółu) prowadzi swoją działalność w jednej z 4 wiodących branż tj. oprócz motoryzacyjnej w branżach metalowej, budowlanej i maszynowej.

Rysunek 112. Inwestorzy działający w Katowickiej SSE wg branż.

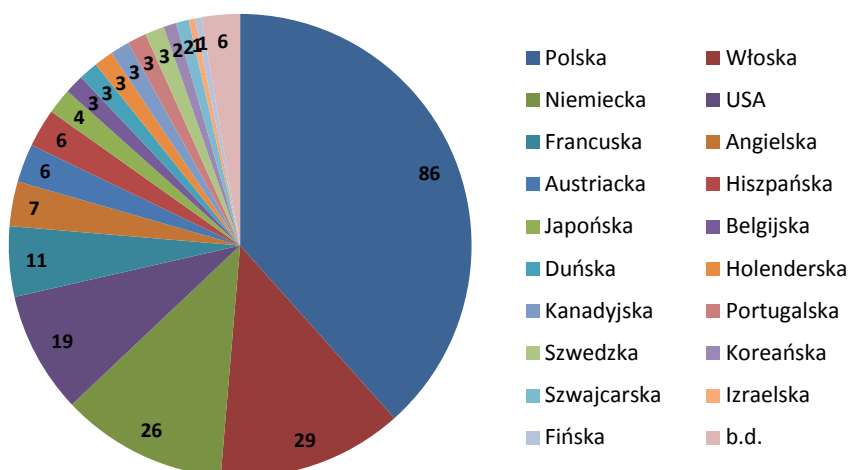

* Kategoria „Inne” obejmuje branże reprezentowane przez 1 podmiot tj, Lotnicza, Transportowa, Usługi księgowe, Usługi prania, Włókiennicza.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie http://www.ksse.com.pl/lista/dane_list/lista1.php. Stan na dzień: 16.10.2012 r.

Największa część podmiotów lokujących swą działalność w Katowickiej SSE to podmioty krajowe (86 inwestorów co daje 38,4% ogółu). Drugim największym inwestorem (pod względem liczby podmiotów) w KSSE są Włochy, a trzecim Niemcy. Ponad 75% inwestorów pochodzi z zaledwie 5 krajów – oprócz wymienionych są to jeszcze Stany Zjednoczone oraz Francja. Ze wszystkich krajów Unii Europejskiej pochodzi łącznie 83,5% inwestorów w Katowickiej SSE (187 podmiotów).

Rysunek 113. Inwestorzy KSSE wg krajów pochodzenia.

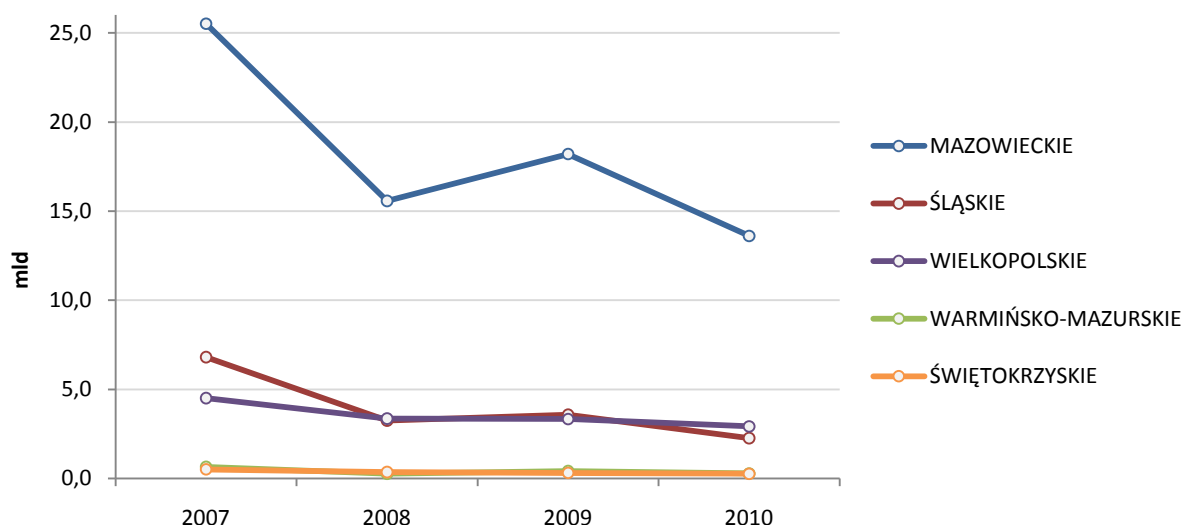
Źródło: Opracowanie własne na podstawie http://www.ksse.com.pl/lista/dane_list/lista1.php. Stan na dzień: 16.10.2012 r.

INWESTYCJE ZAGRANICZNE

Wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w Polsce wg szacunkowych danych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego⁷³ charakteryzuje się sporym zróżnicowaniem regionalnym. Trzeba jednak zaznaczyć, że prezentowane dane są szacunkiem opartym na danych zbieranych metodą miejsca rejestracji firmy. Oznacza to, że statystycznie inwestycje przypisywane są do regionu, który stanowi siedzibę podmiotu, z którego dane pochodzą. Faktycznie natomiast inwestycje mogą być ponoszone w innych regionach.

Niekwestionowanym liderem w przyjmowaniu bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) jest województwo mazowieckie, gdzie w 2010 r. ich wartość przekroczyła 7,3 mld euro, co stanowiło 46,6% wszystkich inwestycji napływających do kraju. W tym samym roku BIZ napływające do województwa śląskiego wyniosły 568 mln euro (7,8% krajowych BIZ).

Rysunek 114. Inwestycje zagraniczne w latach 2007-2010 (zł).

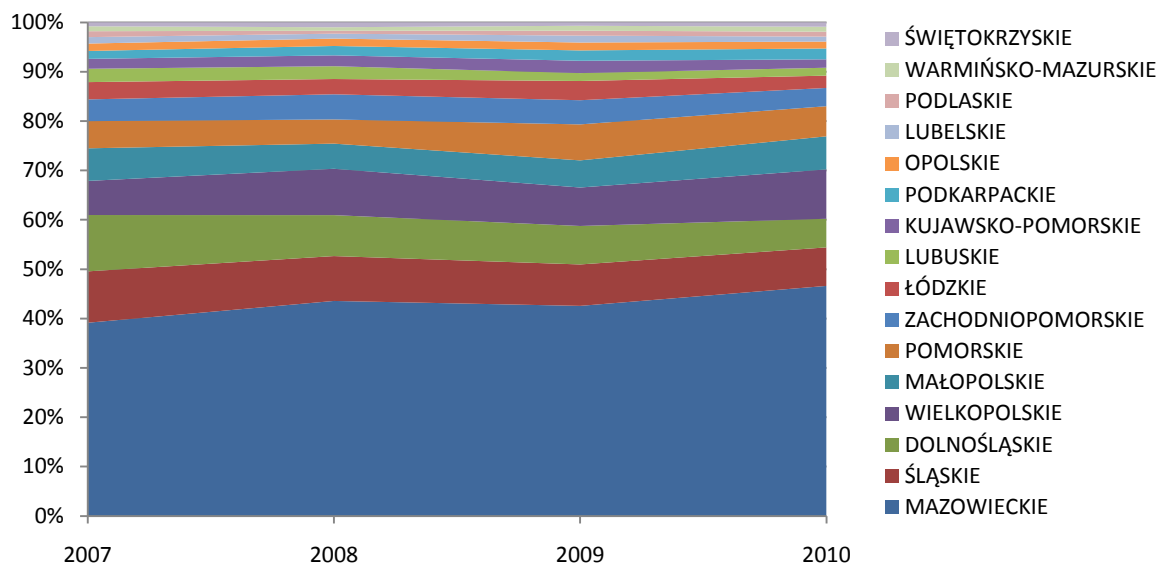
Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Szacunek PKB per capita i bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwach oraz wskaźniki wyprzedzające koniunktury”, Biuro Inwestycji i Cykli Ekonomicznych, ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa, maj 2011.

Wartość BIZ jakie napłynęły do Polski w latach 2007-2010 bardzo wyraźnie spadała z roku na rok. Spadek ten wyniósł 57,6%. W województwie mazowieckim spadek ten był mniej wyraźny i wyniósł 49,4%, za to w województwie śląskim był wyższy od średniej. Napływ BIZ do województwa śląskiego zmniejszył się w 2010 r. w odniesieniu do 2007 r. aż o 68,5%.

Zmiany, o których mowa wpłynęły także na udział poszczególnych regionów w puli napływających do kraju bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Blisko połowa BIZ lokuje się w województwie mazowieckim, podczas, gdy 4 lata wcześniej było to niespełna 40%. Udział większości województw natomiast ulega zmniejszeniu i tak województwo śląskie zanotowało spadek z 10,4% na 7,8% udziałów w krajowych BIZ. W najmniejszym stopniu spadek wartości BIZ odczuło w analizowanym okresie województwo wielkopolskie (spadek o 38,6%), dzięki czemu jego udział w krajowej puli BIZ wzrósł z 6,9% do 10,0%.

⁷³ Szacunek PKB per capita i bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwach oraz wskaźniki wyprzedzające koniunkturę. Ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. BIEC Biuro Inwestycji i Cykli Ekonomicznych, Warszawa, maj 2011.

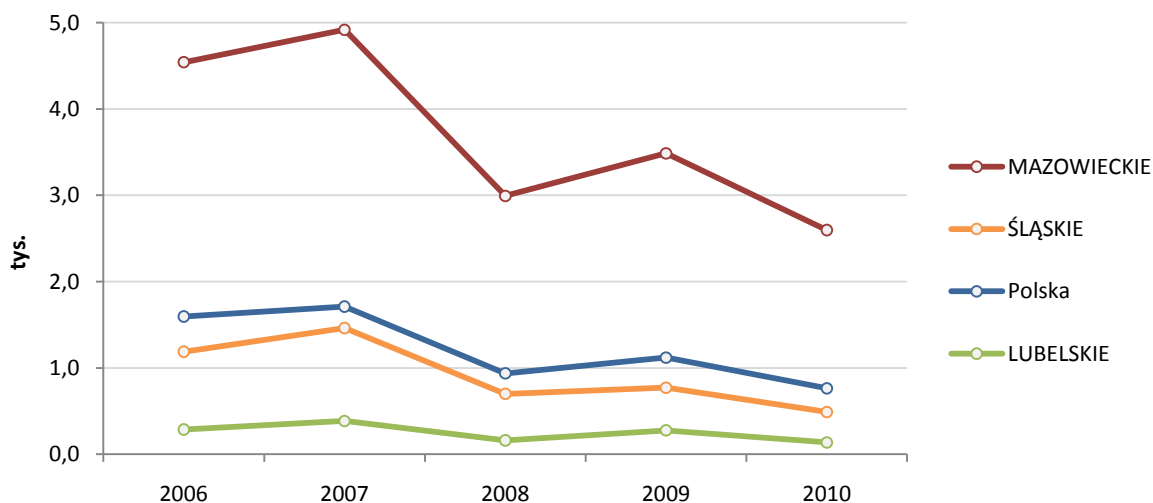
Rysunek 115. Udział województw w puli BIZ w latach 2007-2010 (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Szacunek PKB per capita i bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwach oraz wskaźniki wyprzedzające koniunktury”, Biuro Inwestycji i Cykli Ekonomicznych, ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa, maj 2011.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne napływające do Polski w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły w 2010 r. 192 euro i były niższe w porównaniu z 2006 r. o 53,5%. Inwestycje na osobę w województwie śląskim w całym okresie 2006-2010 były niższe od średniej krajowej i w 2010 r. wynosiły jedynie 122 euro. Ponadto spadek tej wartości w badanym okresie wyniósł w województwie śląskim 60,3%, a co za tym idzie wysokość BIZ na osobę w relacji do średniej krajowej spadła z 74,3% średniej do 63,5% średniej.

Rysunek 116. Inwestycje zagraniczne w przeliczeniu na osobę w latach 2006-2010 (zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Szacunek PKB per capita i bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwach oraz wskaźniki wyprzedzające koniunktury”, Biuro Inwestycji i Cykli Ekonomicznych, ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa, maj 2011.

ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA I KONKURENCYJNOŚĆ WOJEWÓDZTW

RANKING ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ IBNGR

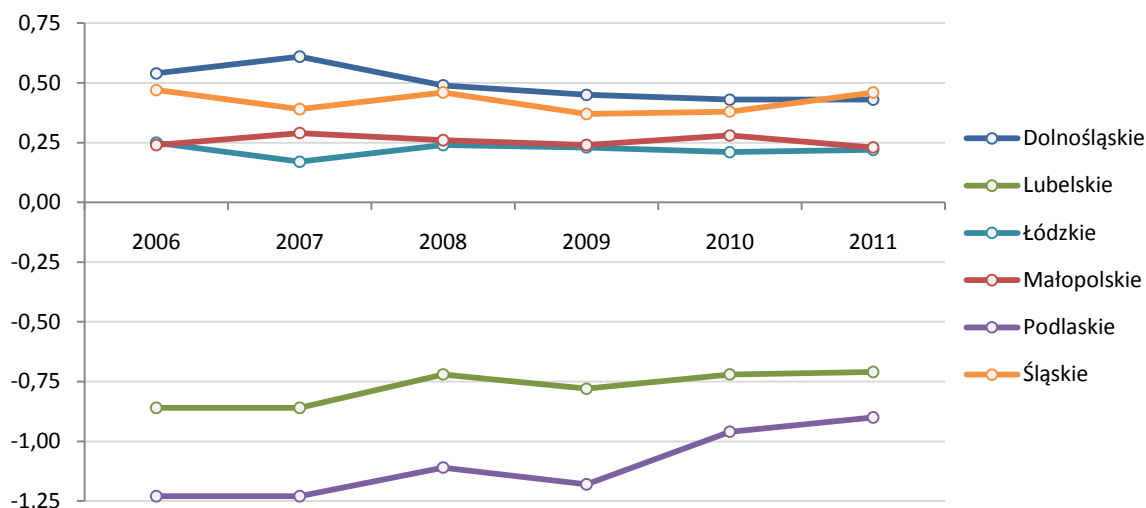
Atrakcyjność inwestycyjną polskich województw regularnie bada Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. Na ogólny ranking atrakcyjności województw składa się kilka czynników, do których należą dostępność

transportowa, zasoby i koszty pracy, rynek zbytu, infrastruktura gospodarcza, infrastruktura społeczna, bezpieczeństwo powszechne oraz aktywność województw względem inwestorów.

Dostępność transportowa

W odniesieniu do dostępności transportowej brane pod uwagę jest położenie geograficzne regionów, posiadana infrastruktura transportowa (drogowa, kolejowa, węzły sieci) jak również jej stan. Pod tym względem województwo śląskie ciągle utrzymuje jedną z czołowych pozycji. Grupę sześciu województw o najlepszej dostępności transportowej od 2006 r. ciągle stanowią dolnośląskie, lubuskie, mazowieckie, śląskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie. W rankingu z 2011 r. województwo śląskie zostało uznane pod tym względem za najlepsze. Zdecydowanie najslabiej wypadają tutaj województwa Polski Wschodniej.

Rysunek 117. Dostępność transportowa jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2006-2011.

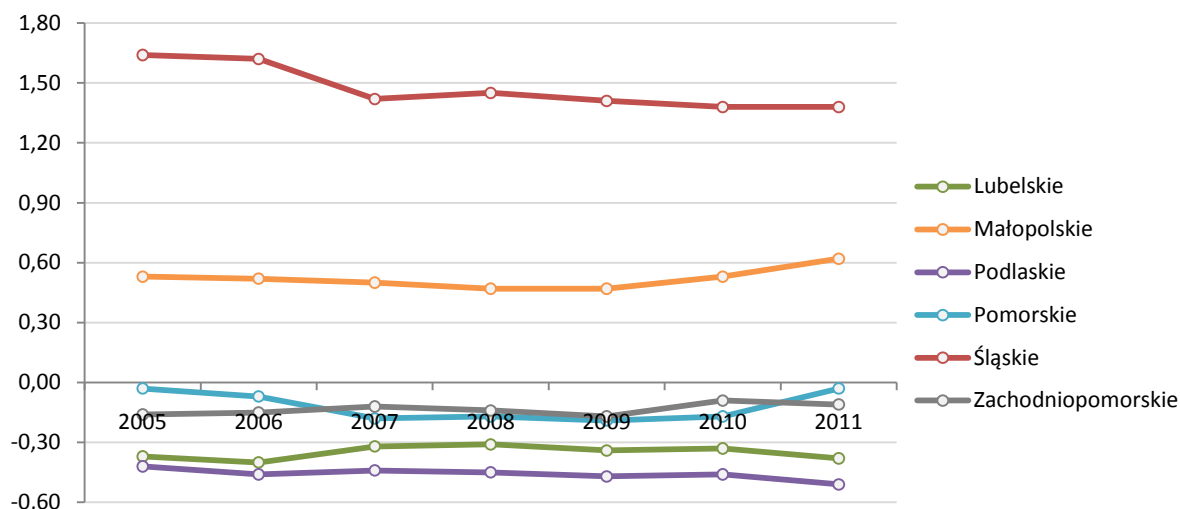

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2006, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2007, IBnGR, Gdańsk 2007, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2008, IBnGR, Gdańsk 2008, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2009, IBnGR, Gdańsk 2009, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2010, IBnGR, Gdańsk 2010; Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011, IBnGR, Gdańsk 2011

Zasoby i koszty pracy

Dostępność i odpowiednia jakość zasobów pracy są istotnym elementem atrakcyjności inwestycyjnej, gdyż mają wpływ na sprawność funkcjonowania podmiotów gospodarczych na danym obszarze. Zasoby te niezmiennie od 2005 r. są najlepiej oceniane w województwach Polski Południowej – śląskim i małopolskim. Niekwestionowanym liderem jest to pierwsze, jednakże można zauważyć tendencję zmniejszania różnicy w jakości zasobów pracy pomiędzy tymi dwoma regionami. Co ciekawe jednym ze słabiej ocenianych pod tym względem regionów jest województwo mazowieckie.

Rysunek 118. Zasoby i koszty pracy jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2005-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2005, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2005, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006, IBnGR, Gdańsk 2006, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2007, IBnGR, Gdańsk 2007, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2008, IBnGR, Gdańsk 2008, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2009, IBnGR, Gdańsk 2009, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2010, IBnGR, Gdańsk 2010; Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011, IBnGR, Gdańsk 2011.

Rynek zbytu

Przy ocenie chłonności rynku zbytu w poszczególnych regionach pod uwagę brane były m.in. takie elementy jak dochody rozporządzalne ludności, poziom wydatków inwestycyjnych przedsiębiorstw, czy też popyt sektora publicznego. Najlepiej rozwiniętym rynkiem zbytu może pochwalić się województwo mazowieckie. Drugim jest natomiast rynek województwa śląskiego. Na przeciwnym biegunie jest z kolei 5 województw Polski Wschodniej.

Rysunek 119. Chłonność rynków zbytu jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2006-2011.

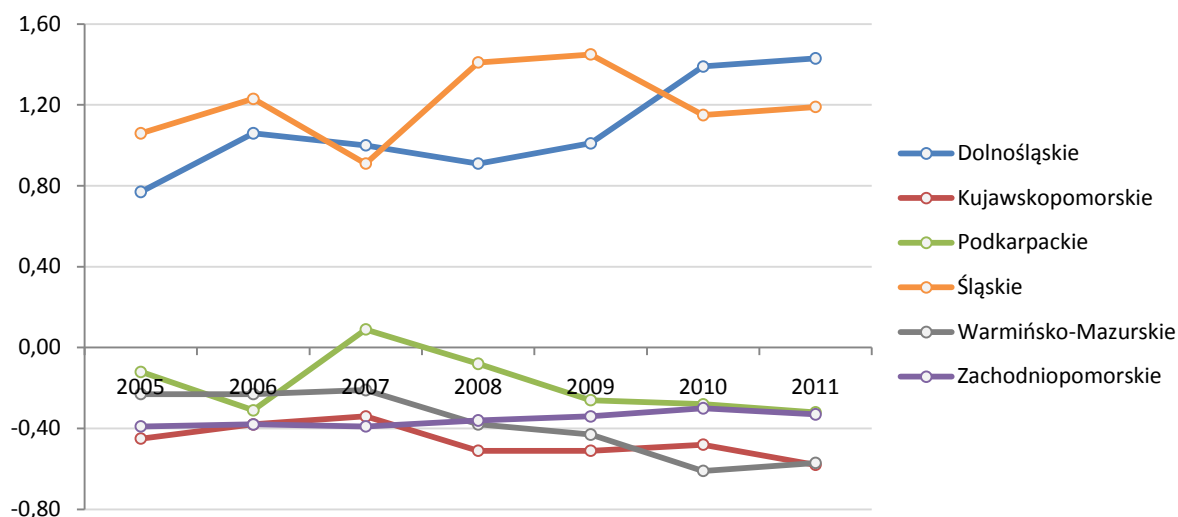
ródło: Opracowanie własne na podstawie: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2006, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2007, IBnGR, Gdańsk 2007, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2008, IBnGR, Gdańsk 2008, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2009, IBnGR, Gdańsk 2009, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2010, IBnGR, Gdańsk 2010; Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011, IBnGR, Gdańsk 2011.

Infrastruktura gospodarcza

Do infrastruktury gospodarczej zaliczamy różnorodne usługi okołobiznesowe, ułatwiające prowadzenie działalności, pozwalające zlecać niektóre niezbędne do wykonania czynności na zewnątrz firmy. Są to czynniki w znacznym stopniu wpływające na decyzje lokalizacyjne inwestorów. Do infrastruktury tej można więc zaliczyć firmy prowadzące działalność finansową, ubezpieczeniową, obsługi nieruchomości i firm. Elementem infrastruktury gospodarczej są w Polsce także specjalne strefy ekonomiczne (dające podmiotom lokującym tam swoją działalność liczne udogodnienia), a także różnego rodzaju imprezy targowo-wystawiennicze.

W tym elemencie najlepiej wypadają województwa dolnośląskie i śląskie. Dopiero na miejscu trzecim lokuje się województwo mazowieckie. Dominację dwóch wymienionych województw może w znacznym stopniu tłumaczyć fakt lokalizacji dwóch najsilniejszych w kraju specjalnych stref ekonomicznych tj. katowickiej (śląskie) i wałbrzyskiej (dolnośląskie). Najsłabszą infrastrukturą gospodarczą dysponuje województwo kujawsko-pomorskie, a także województwa Polski Wschodniej.

Rysunek 120. Infrastruktura gospodarcza jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2005-2011.

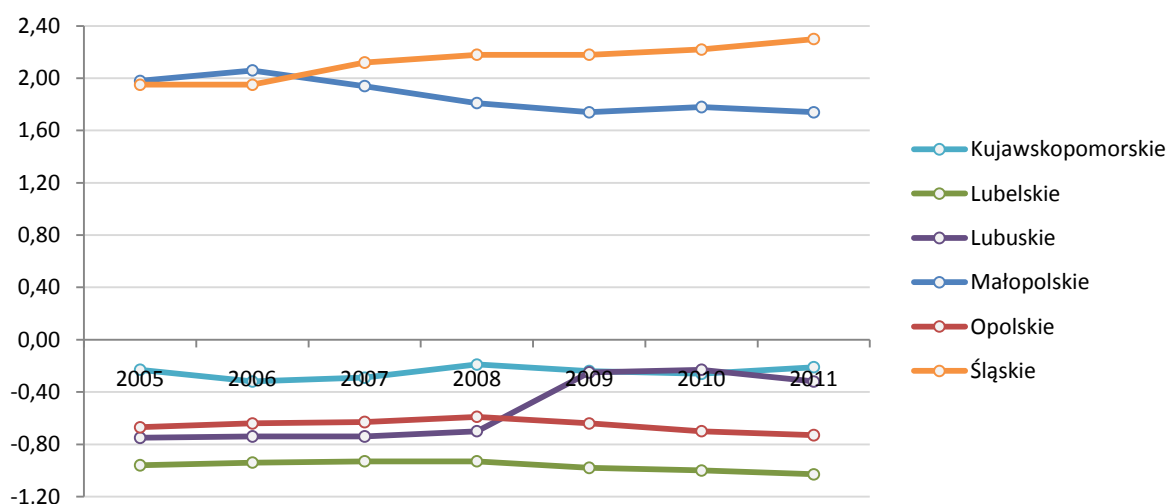
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2005, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2005, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006, IBnGR, Gdańsk 2006, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2007, IBnGR, Gdańsk 2007, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2008, IBnGR, Gdańsk 2008, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2009, IBnGR, Gdańsk 2009, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2010, IBnGR, Gdańsk 2010; Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011, IBnGR, Gdańsk 2011.

Infrastruktura społeczna

Infrastruktura społeczna ma pośredni wpływ na atrakcyjność inwestycyjną. Zaliczamy do niej takie elementy jak szkoły, ośrodki zdrowia, instytucje kultury, rozrywki, i wypoczynku, a więc to co kształtuje jakość życia w regionie.

Pod tym względem zdecydowanie prym wiodzie województwo śląskie, a nieznacznie ustępuje mu małopolskie. Ponadto jeszcze dolnośląskie i mazowieckie legitymują się stosunkowo dobrymi wskaźnikami, natomiast pozostałe województwa odstają już dosyć wyraźnie.

Rysunek 121. Infrastruktura społeczna jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2005-2011.

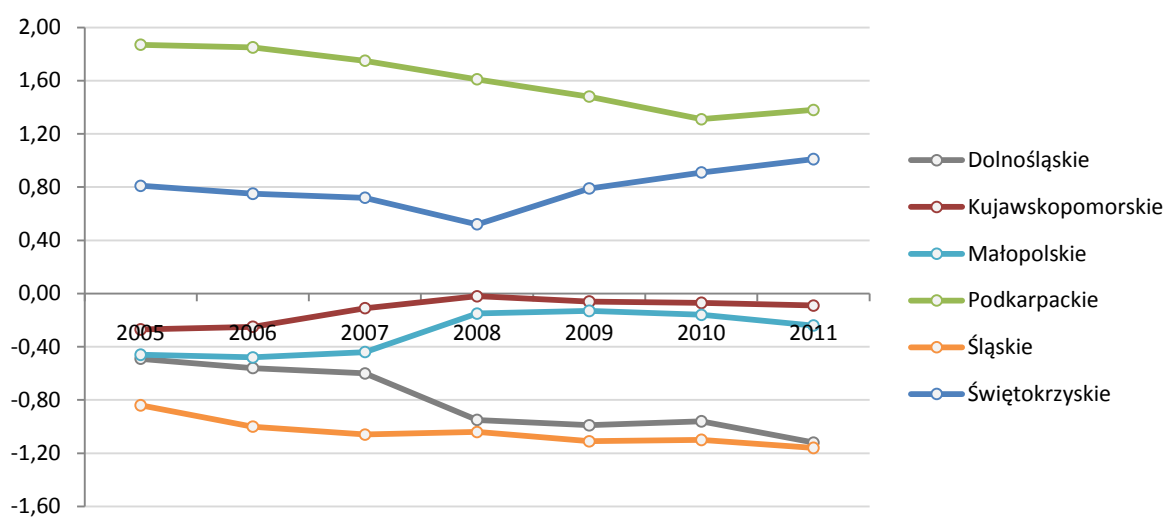
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2005, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2005, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006, IBnGR, Gdańsk 2006, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2007, IBnGR, Gdańsk 2007, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2008, IBnGR, Gdańsk 2008, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2009, IBnGR, Gdańsk 2009, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2010, IBnGR, Gdańsk 2010; Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011, IBnGR, Gdańsk 2011.

Bezpieczeństwo powszechne

Przy analizie poziomu bezpieczeństwa publicznego pod uwagę brane były wskaźniki obrazujące jaki jest poziom oraz struktura przestępczości w regionach, jak również stopień wykrywalności przestępstw. Są to czynniki, które poprzez wpływ na jakość życia, pośrednio warunkują atrakcyjność określonych regionów do lokalizacji w nich działalności gospodarczej.

Wskaźniki związane z bezpieczeństwem publicznym plasują województwo śląskie na końcu stawki. Generalnie da się zauważyć tendencję pokazującą, że regiony o najsilniejszej pozycji w pozostałych elementach atrakcyjności inwestycyjnej są najsłabszymi regionami z punktu widzenia bezpieczeństwa publicznego. Jednocześnie regiony słabsze w innych statystykach (głównie województwa Polski Wschodniej) są regionami o najwyższych wskaźnikach bezpieczeństwa.

Rysunek 122. Bezpieczeństwo publiczne jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2005-2011.

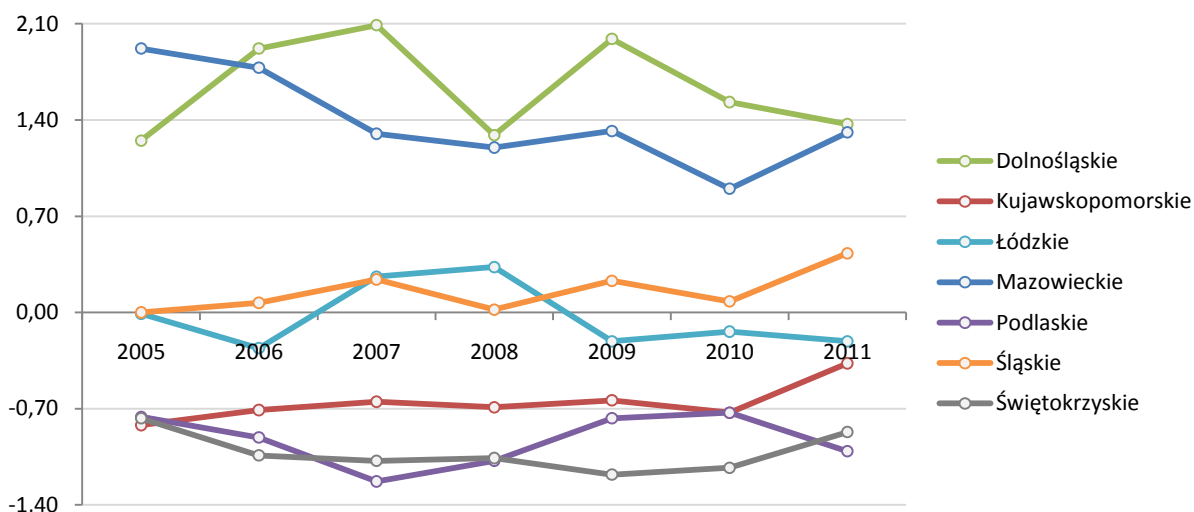
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2005, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2005, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006, IBnGR, Gdańsk 2006, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2007, IBnGR, Gdańsk 2007, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2008, IBnGR, Gdańsk 2008, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2009, IBnGR, Gdańsk 2009, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2010, IBnGR, Gdańsk 2010; Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011, IBnGR, Gdańsk 2011.

Aktywność województw wobec inwestorów

Analiza aktywności wykazywanej przez regiony względem przyciągania inwestorów opierała się o oferty inwestycyjne przygotowywane przez władze samorządowe dla inwestorów (oceniano stopień ich przygotowania oraz ich atrakcyjność). Drugim czynnikiem brany tutaj pod uwagę była zewnętrzna aktywność regionów skierowana na promocję i działalność informacyjną w krajach pochodzenia kapitału.

Zdecydowanie najwyższe oceny w tym względzie osiągały województwa mazowieckie i dolnośląskie. Stosunkowo dobrze było oceniane województwo wielkopolskie, a w ostatnich dwóch latach (2010-2011) dała się zauważyć wzmożona aktywność województwa zachodniopomorskiego. Województwo śląskie było klasyfikowane w 2011 r. na szóstej pozycji w tym względzie, podczas gdy w latach wcześniejszych wypadało w tych porównaniach raczej przeciętnie.

Rysunek 123. Aktywność województw wobec inwestorów jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2005-2011.

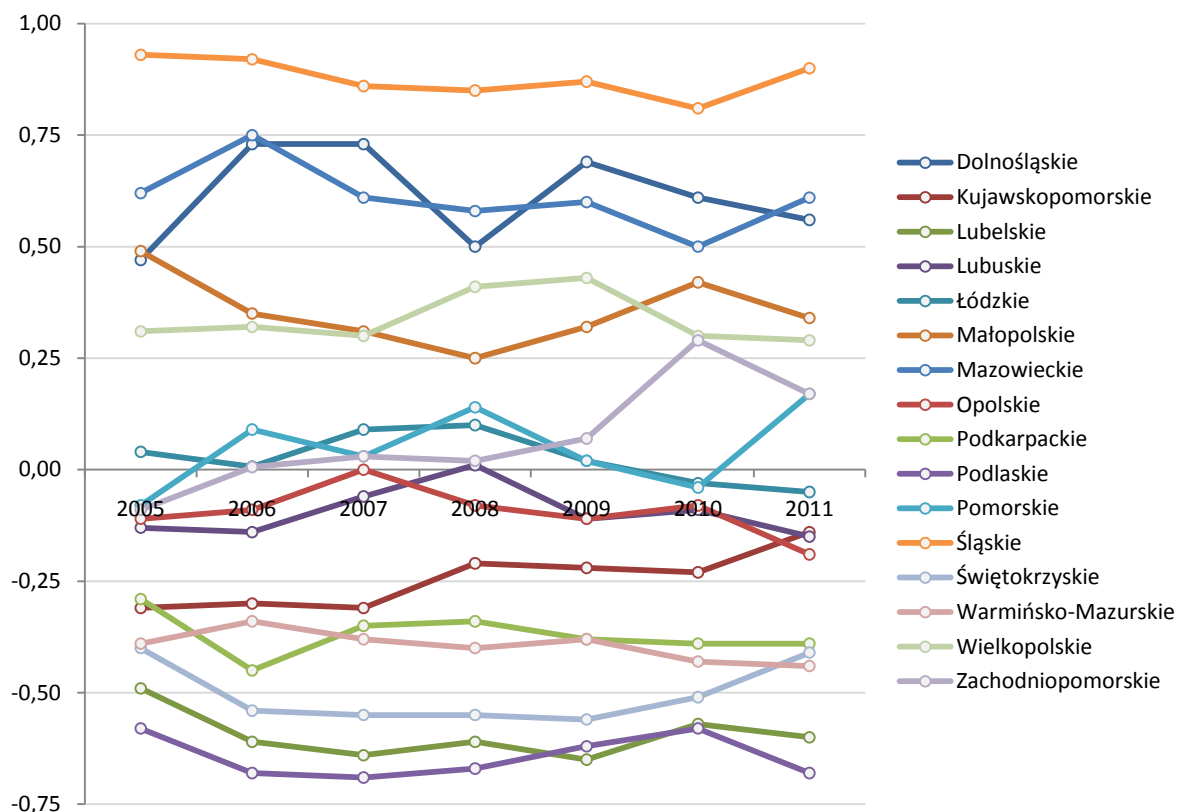
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2005, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2005, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006, IBnGR, Gdańsk 2006, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2007, IBnGR, Gdańsk 2007, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2008, IBnGR, Gdańsk 2008, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2009, IBnGR, Gdańsk 2009, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2010, IBnGR, Gdańsk 2010; Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011, IBnGR, Gdańsk 2011.

Atrakcyjność inwestycyjna

Z połączenia przedstawionych wskaźników powstał syntetyczny wskaźnik atrakcyjności inwestycyjnej województw. Jak można zauważyć atrakcyjność województwa śląskiego utrzymuje się na wysokim poziomie. Region zajmuje niezmiennie od 2005 r. najwyższą pozycję w rankingu opracowywanym przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. Oprócz śląskiego na najbardziej atrakcyjne dla inwestorów regiony w kraju wyrastają województwa mazowieckie i dolnośląskie, a na kolejnych pozycjach plasują się wielkopolskie i małopolskie. Najstabilniej wypadają w tym rankingu województwa Polski Wschodniej tj. podlaskie, lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie.

Rysunek 124. Pozycja województw w rankingu atrakcyjności inwestycyjnej w latach 2005-2011.

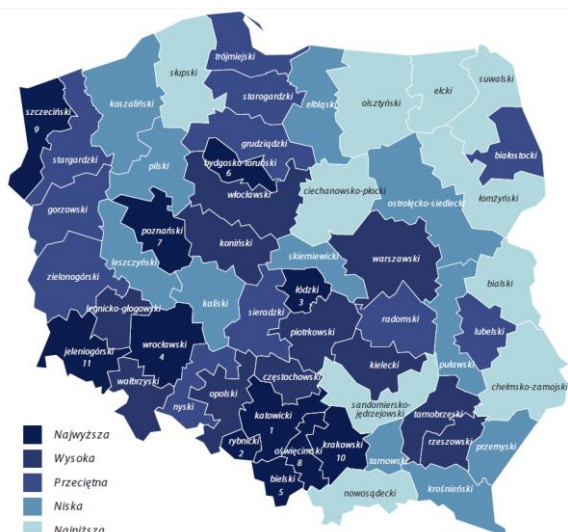

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2005, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2005, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2006, IBnGR, Gdańsk 2006, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2007, IBnGR, Gdańsk 2007, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2008, IBnGR, Gdańsk 2008, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2009, IBnGR, Gdańsk 2009, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2010, IBnGR, Gdańsk 2010; Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011, IBnGR, Gdańsk 2011.

ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA SUBREGIONÓW

Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową oprócz regularnego badania atrakcyjności inwestycyjnej województw schodzi w swoich analizach także na poziom subregionalny. Atrakcyjność subregionów badana jest w trzech wymiarach: pod względem atrakcyjności dla działalności przemysłowej, atrakcyjności dla działalności usługowej, oraz atrakcyjności dla działalności zaawansowanej technologicznie.

Mapa 28. Atrakcyjność inwestycyjna subregionów dla działalności przemysłowej w 2011 r.

Źródło: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2011.

Działalność przemysłowa

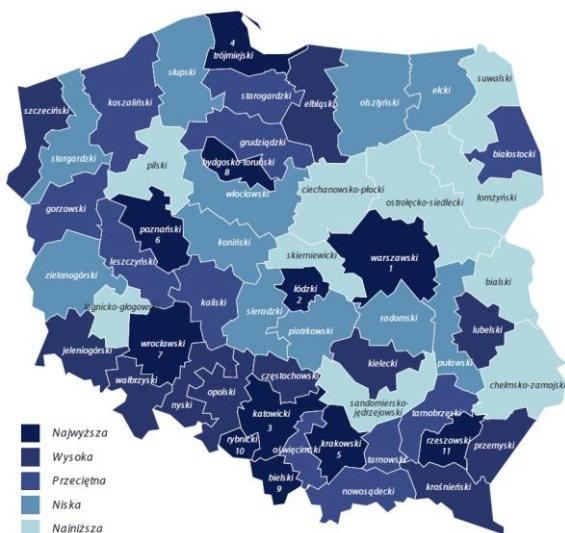
Województwo łódzkie można określić mianem zdecydowanie najbardziej atrakcyjnego regionu z punktu widzenia działalności przemysłowej. Trzy z czterech subregionów województwa łódzkiego znajdują się wśród subregionów o najwyższej atrakcyjności inwestycyjnej dla działalności przemysłowej. Dwie pierwsze pozycje zajęły subregiony katowicki i rybnicki. Subregion bielski uplasował się na miejscu piątym. Jedynie subregion częstochowski znalazł się poza pierwszą „dziesiątką”. Mimo tego i tak jego atrakcyjność dla tego typu działalności określona została jako wysoka.

Duże znaczenie dla tak wysokiej pozycji subregionów województwa łódzkiego mają znaczące zasoby pracy

(duża liczba wykwalifikowanych pracowników oraz wysoki dostęp do absolwentów), usytuowanie na tym terenie Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, dobre położenie z punktu widzenia dostępności transportowej. Słabą stroną jest natomiast wysoki poziom kosztów pracy (wynika to w głównej mierze z wysokości wynagrodzeń).

Działalność usługowa

Mapa 29. Atrakcyjność inwestycyjna subregionów dla działalności usługowej w 2011 r.

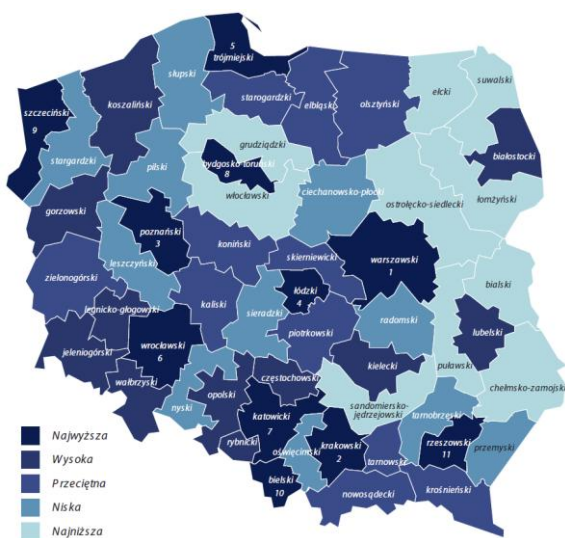

Źródło: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2011.

kosztów pracy (wynika to w głównej mierze z wysokości wynagrodzeń). Ponadto w odniesieniu do subregionu katowickiego należy wspomnieć także o niskim poziomie bezpieczeństwa publicznego i niezbyt wysokiej jakości środowiska przyrodniczego.

Działalność zaawansowana technologicznie

Mapa 30. Atrakcyjność inwestycyjna subregionów dla działalności zaawansowanej technologicznie w 2011 r.

Źródło: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2011.

Województwo śląskie jest również w rankingu IBnGR regionem charakteryzującym się wysoką atrakcyjnością dla działalności usługowej.

Subregiony katowicki, bielski i rybnicki charakteryzują się bardzo wysoką atrakcyjnością dla działalności usługowej (zajęły w rankingu odpowiednio miejsca trzecie, dziewiąte i dziesiąte). Subregion częstochowski znalazł się natomiast w grupie regionów charakteryzujących się wysoką atrakcyjnością. Najlepsze w kraju pod tym względem okazały się subregiony warszawski i łódzki. Ponadto da się zauważyć prawidłowość polegającą na tym, że najbardziej atrakcyjne dla działalności usługowej są największe ośrodki miejskie.

O dość silnej pozycji subregionów województwa śląskiego decydują wysoka siła nabywcza gospodarstw domowych, wysoka jakość zasobów pracy, dostępność transportowa regionu, czy też korzystna struktura gospodarcza. Negatywnie natomiast na atrakcyjność dla działalności usługowej wpływa wysoki poziom

Pozycja subregionów województwa śląskiego pod względem atrakcyjności dla działalności zaawansowanej technologicznie jest nieco słabsza niż w przypadku działalności usługowej i przemysłowej. W pierwszej dziesiątce są w tym przypadku tylko dwa z czterech subregionów województwa śląskiego: katowicki (na 7. pozycji) i bielski (10. miejsce). Subregiony rybnicki i częstochowski są klasyfikowane poza pierwszą dziesiątką, ale wciąż mogą pochwalić się wysokim stopniem atrakcyjności w rankingu IBnGR.

O wysokiej pozycji subregionów województwa śląskiego decydują przede wszystkim dobrze rozwinięty poziom szkolnictwa wyższego (zarówno jeśli chodzi o ofertę edukacyjną, jak i poziom kształcenia i co za tym idzie wysoki poziom widzenia działalności zaawansowanej technologicznie jest jego dostępność transportowa, istnienie KSSE oraz wysoki poziom chłonności rynku.

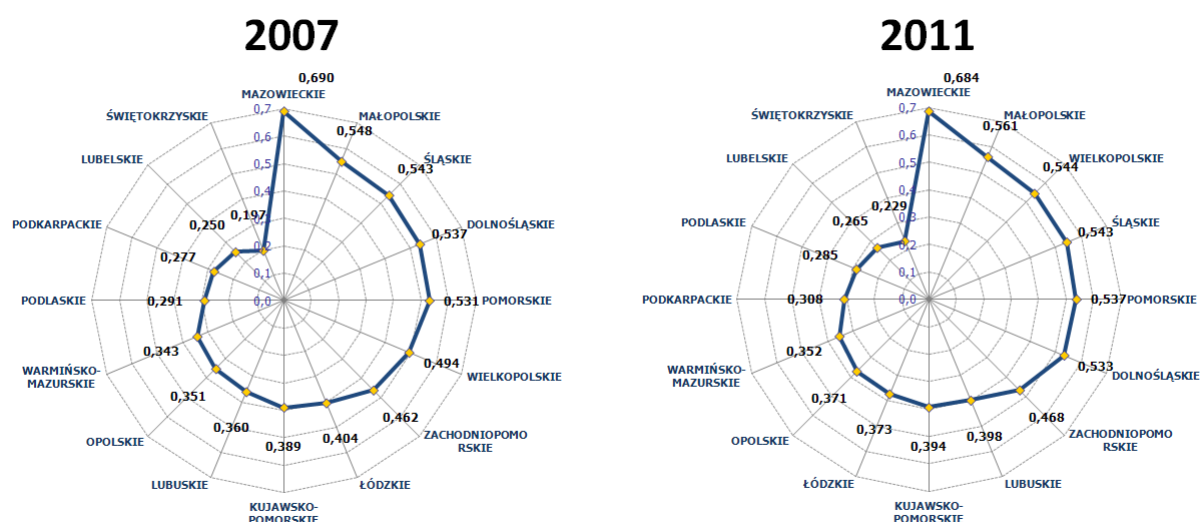
Niekorzystnie na atrakcyjność regionu wpływają z kolei

niski poziom bezpieczeństwa publicznego i niezbyt wysoka jakość środowiska przyrodniczego (odnosi się to w głównej mierze do subregionu katowickiego).

SYNTETYCZNY WSKAŹNIK KONKURENCYJNOŚCI WOJEWÓDZTW

Przeprowadzona na podstawie 32 czynników analiza konkurencyjności polskich województw wykazała, że województwo śląskie jest jednym z najbardziej konkurencyjnych regionów. Syntetyczny wskaźnik konkurencyjności dla województwa śląskiego wg danych za 2011 r. (w przypadku części wskaźników posłużono się danymi za 2010 r. ze względu na brak bardziej aktualnych danych) wyniósł 0,543 i w porównaniu do 2007 r. jego wartość nie uległa zmianie. Jednakże mimo tego pozycja województwa śląskiego uległa pogorszeniu. W 2007 r. województwo śląskie zostało wyprzedzone przez województwa mazowieckie (wartość wskaźnika 0,690) oraz małopolskie (0,548). W 2011 r. w dalszym ciągu te dwa regiony plasują się na czołowych pozycjach (mazowieckie nieznacznie straciło – wartość wskaźnika wyniosła 0,684; dzięki czemu zbliżyło się do niego nieco małopolskie – 0,561). Oprócz dwóch wymienionych trzecim regionem, który wyprzedził województwo śląskie było województwo wielkopolskie, które zanotowało awans z szóstej pozycji, a wartość syntetycznego wskaźnika dla niego zwiększyła się aż o 0,050). Z kolei na dwóch ostatnich pozycjach nie zanotowano większych zmian. W dalszym ciągu najmniej korzystnie wypadają województwa świętokrzyskie i lubelskie, przy czym w obu przypadkach zanotowano przyrost wartości wskaźnika syntetycznego, co może oznaczać że powoli odrabiają dystans do silniejszych regionów.

Rysunek 125. Syntetyczny wskaźnik konkurencyjności województw w roku 2011 w porównaniu do roku 2007⁷⁴.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Poniższa tabela prezentuje wartości poszczególnych czynników rozwoju dla województwa śląskiego, średnią krajową danego czynnika, pozycję województwa śląskiego oraz odchylenie wartości czynnika w województwie od średniej. W przypadku 15 czynników województwo śląskie osiągnęło wartość poniżej średniej krajowej. Najstabilniej wypadło pod względem liczby muzeów na 100 tys. ludności, odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym, liczby przestępstw na 1000 ludności oraz wskaźnika wykrywalności sprawców przestępstw. Dwa ostatnie czynniki mogą świadczyć o niskim poziomie bezpieczeństwa publicznego w województwie. W największym stopniu na plus od średniej krajowej województwo śląskie odbiega w przypadku odsetka powierzchni zajmowanego przez parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej, jak również w przypadku długości linii kolejowych oraz dróg o nawierzchni twardej na 100 km². W przypadku wymienionych trzech czynników województwo śląskie uplasowało się na pierwszych pozycjach w kraju. Biorąc pod uwagę całościową analizę, województwo śląskie wypadło lepiej niż średnia krajowa w 15 przypadkach.

⁷⁴ Wskaźnik dla roku 2007 pochodzi ze Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”, s.25.

Tabela 42. Regionalne czynniki konkurencyjności województwa śląskiego (wg danych za 2011 r.).

REGIONALNE CZYNNIKI KONKURENCYJNOŚCI		pozycja województwa	średnia krajowa	wartość cechy dla województwa śląskiego	odchylenie od średniej
1.	drogi o twardej nawierzchni na 100 km ² [km]	1	0,29	1,00	0,71
2.	linie kolejowe ogółem na 100 km ² [km]	1	0,20	1,00	0,80
3.	pasażerowie transportu lotniczego na 1000 ludności	5	0,32	0,31	-0,01
4.	przewozy cargo w transporcie lotniczym [t]	3	0,24	0,17	-0,06
5.	telefoniczne łącza główne na 1000 ludności	10	0,36	0,21	-0,15
6.	wyposażenie gospodarstw domowych w komputer osobisty z dostępem do Internetu [%]	3	0,58	0,75	0,17
7.	mieszkania na 1000 ludności	3	0,61	0,82	0,21
8.	wyposażenie mieszkań w wodociąg [%]	3	0,68	0,95	0,28
9.	wyposażenie mieszkań w ustęp spłukiwany [%]	3	0,64	0,84	0,20
10.	wyposażenie mieszkań w łazienkę [%]	3	0,67	0,90	0,23
11.	wyposażenie mieszkań w centralne ogrzewanie [%]	4	0,60	0,70	0,10
12.	wyposażenie mieszkań w gaz sieciowy [%]	5	0,61	0,76	0,16
13.	liczba osób w wieku produkcyjnym na 100 osób w wieku nieprodukcyjnym	6	0,44	0,71	0,28
14.	muzea na 100 tys. ludności	16	0,37	0,00	-0,37
15.	miejsca w kinach na 1000 ludności	3	0,56	0,94	0,37
16.	miejsca w teatrach na 1000 ludności	6	0,47	0,44	-0,03
17.	galerie na 100 tys. ludności	5	0,37	0,37	0,00
18.	przestępstwa na 1000 ludności	14	0,46	0,13	-0,32
19.	wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw	15	0,40	0,18	-0,23
20.	odsetek powierzchni zajmowany przez parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej [%]	1	0,18	1,00	0,82
21.	studenci na 1000 ludności	12	0,56	0,35	-0,21
22.	absolwenci na 1000 ludności	10	0,62	0,45	-0,17
23.	nauczyciele akademicy na 1000 studentów	8	0,58	0,55	-0,04
24.	profesorowie na 1000 studentów	12	0,53	0,34	-0,19
25.	patenty na 100 tys. ludności	3	0,54	0,76	0,23
26.	nakłady na działalność B+R na 1 mieszkańca [zł]	8	0,30	0,19	-0,12
27.	jednostki B+R na 100 tys. ludności	3	0,39	0,45	0,07
28.	nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca [zł]	5	0,42	0,41	0,00
29.	liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców	9	0,52	0,44	-0,08
30.	odsetek ludności w wieku produkcyjnym	6	0,45	0,72	0,27
31.	odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym	15	0,57	0,10	-0,47
32.	odsetek osób pracujących w gospodarce narodowej w ludności w wieku produkcyjnym	8	0,49	0,41	-0,08
WSKAŹNIK SYNTETYCZNY		4	0,469	0,543	0,074

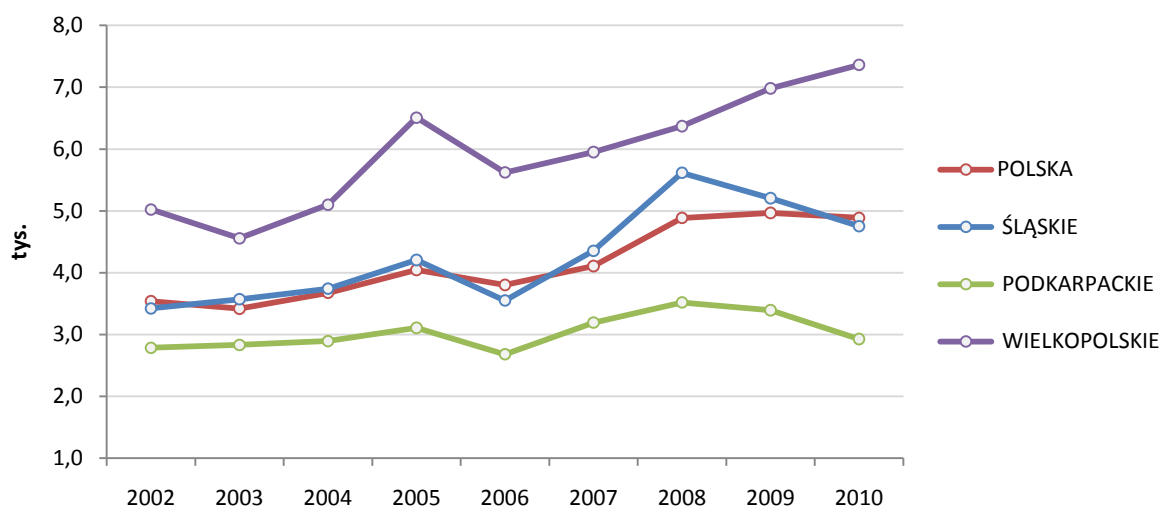
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych, GUS.

PRODUKCJA ROLNA

Regionem, który jest liderem wśród polskich województw pod względem produkcji rolniczej jest województwo wielkopolskie. Osiąga ono najwyższą wartość produkcji w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych, która wyniosła 7362 zł w 2010 r. Wartość ta była 2,5-krotnie wyższa niż w województwie podkarpackim. Województwo śląskie wypada w tym względzie przeciętnie - osiągnęło w 2010 r. wartość produkcji z 1 ha równą 4754 zł (7. miejsce w kraju). Wartość tej produkcji w województwie śląskim oscylowała na przestrzeni lat 2002-2010 wokół średniej krajowej.

Rysunek 126. Globalna produkcja rolnicza w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w zł w latach 2002-2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

W Polsce wartość globalnej produkcji rolniczej osiągnięta z 1 ha użytków rolnych wzrosła o 38,1% w 2010 r. w porównaniu do 2002 r. Województwo śląskie zanotowało przyrost wyższy o 0,8 pp. Najszybciej rozwijała się produkcja rolnicza w województwach mazowieckim (przyrost o 55,2%), pomorskim (60,9%) oraz w lubuskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim i wielkopolskim (przyrosty w granicach 46-49%). Natomiast najwolniej rosła wartość produkcji z 1 ha w województwie podkarpackim (o zaledwie 5,1%), dolnośląskim (16,5%) oraz kujawsko-pomorskim (18,9%).

Biorąc pod uwagę powierzchnię podstawowych upraw roślinnych województwo śląskie nie należy do regionów, w których jest ona największa. Nie powinno to dziwić z uwagi na fakt, że śląskie jest jednym z mniejszych powierzchniowo regionów w kraju, a ponadto na jego terenie występuje znaczny odsetek terenów zurbanizowanych. Największą powierzchnią upraw dysponują największe powierzchniowo województwa, mazowieckie i wielkopolskie.

Tabela 43. Powierzchnia upraw roślinnych w 2011 r. [ha].

	pszenica	żyto	jęczmień	owies	pszenżyto	mieszanki zbożowe	ziemniaki	buraki cukrowe	rzepak i rzepik	łąki trwałe	pastwiska trwałe
ŁÓDZKIE	107593	126192	53373	50129	130347	114399	45382	7221	17819	129096	24037
MAZOWIECKIE	105529	206598	58497	96767	186719	201596	53193	12596	50667	494142	119996
MAŁOPOLSKIE	100529	7528	42288	19519	14766	32747	33625	1016	3893	220580	30210
ŚLĄSKIE	69781	28239	31225	17445	35778	26779	12920	2162	16001	79952	12326
LUBELSKIE	299575	92811	121285	66103	100521	123340	38342	31308	40122	210271	23373
PODKARPACKIE	102530	14050	19893	23552	14653	34621	34516	3294	16837	171008	32484
PODLASKIE	41840	72671	22740	51826	72806	204318	17613	716	6981	294481	109963
ŚWIĘTOKRZYSKIE	69543	21517	52294	16137	42111	35730	21524	4447	5340	96004	9916
LUBUSKIE	66992	46771	37531	13126	34624	20056	8348	2008	39026	82435	27414
WIELKOPOLSKIE	211675	187913	173915	45109	248785	156352	41204	42467	127502	218964	24059
ZACHODNIOPOMORSKIE	180989	68369	74562	39860	56098	14434	13597	11757	69942	109485	33091
DOLNOŚLĄSKIE	258373	36764	62251	22372	33751	13444	23696	18769	125255	111638	26875
OPOLSKIE	158833	14870	61757	6948	19216	26444	9466	14965	87054	36585	3992
KUJAWSKO-POMORSKIE	194765	63504	104107	14546	122122	69283	19499	37629	104850	85064	26722
POMORSKIE	132506	61637	51410	34916	66120	53163	23203	10220	59345	88635	35426
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	157659	36037	50824	27800	90840	72517	10310	2938	59518	160343	162408
Pozycja woj. śląskiego	13	12	14	12	11	12	13	13	13	15	14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Analogiczna sytuacja kształtuje się w przypadku zbiorów z upraw roślinnych. Dominujące są tutaj te same regiony. Województwo śląskie jak można zauważyć nie należy do regionów o najwyższych zbiorach. Należy jednak wspomnieć, że pod tym względem pozycja śląskiego jest nieznacznie wyższa w większości rodzajów upraw, niż miało to miejsce w przypadku powierzchni upraw.

Tabela 44. Zbiory upraw roślinnych ogółem w 2011 r.[dt].

	pszenica	żyto	jęczmień	owies	pszenżyto	mieszanki zbożowe	ziemniaki	buraki cukrowe	rzepak i rzepik	łaki trwałe	pastwiska trwałe
ŁÓDZKIE	4156394	2953216	1722643	1291458	4561586	3490317	11842026	3557321	346732	8122745	5068480
MAZOWIECKIE	3398400	4136154	1652754	2129407	5541284	5270543	11141299	5042499	1122590	27533650	20484576
MAŁOPOLSKIE	3533898	205671	1444237	503624	442329	977258	6829281	641246	100089	10316562	5004013
ŚLĄSKIE	2943156	760845	1099929	534087	1245830	863351	2889866	1156625	402918	3823481	2215048
LUBELSKIE	10856481	2224384	3789090	1625761	2859528	3366133	8977534	17056582	968877	9004139	4174628
PODKARPACKIE	3372545	342966	599321	616543	412931	983499	6822684	1605416	376425	7387174	4632634
PODLASKIE	1271990	1533482	607678	1274246	2090491	5380123	3551378	322744	184269	16365816	25447737
ŚWIĘTOKRZYSKIE	2178409	488237	1513750	364542	1184070	1016742	4313339	2913809	108799	4827913	1601402
LUBUSKIE	2287511	973663	894563	250773	972827	431259	1854643	750008	787921	2896734	2728459
WIELKOPOLSKIE	8700440	4571862	5662823	1068056	9151602	4494782	10437525	25794198	2575347	12079039	4343772
ZACHODNIOPOMORSKIE	7586727	2034166	2420145	1083737	1892735	406297	3446925	7747943	1205056	4260299	5851156
DOLNOŚLĄSKIE	12424253	1141501	2448733	675883	1225822	404324	6146692	11910788	3252061	4780039	3670301
OPOLSKIE	9235497	541135	2829053	255318	876202	899006	2859851	10129618	2532756	2572908	817207
KUJAWSKO-POMORSKIE	8457117	1561629	3340681	372311	4517434	2059396	4574702	21116011	2024434	4478314	5114443
POMORSKIE	6367780	1571557	1653255	962769	2122264	1495472	5757368	5539440	1373278	3365110	6881133
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	6621456	966288	1580209	807402	3256342	2188805	2173366	1457285	1256522	9035368	32583047
Pozycja woj. śląskiego	13	12	13	11	10	13	13	13	11	13	14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Porównując dane dotyczące powierzchni upraw z danymi o wielkości zbiorów należy stwierdzić, że plony osiągnięte z 1 ha powierzchni są w województwie śląskim w odniesieniu do większości upraw roślinnych wyższe od krajowej średniej. Nieznacznie słabiej od średniej region wypada tylko w 4 spośród 11 analizowanych rodzajów upraw. Ponadto analizując dane o plonach z 1 ha należy zauważyć, że województwo mazowieckie wypada pod tym względem dość niekorzystnie, osiągając jedne z niższych plonów w większości rodzajów upraw. Zdecydowanie najbardziej wydajne są natomiast uprawy w województwie opolskim, które wyrasta na lidera niemal we wszystkich rodzajach spośród badanych upraw roślinnych.

Tabela 45. Produkcja roślinna - plony z 1 ha w 2011 r. (dt).

	pszenica	żyto	jęczmień	owies	pszenżyto	mieszanki zbożowe	ziemniaki	buraki cukrowe	rzepak i rzepik	łaki trwałe	pastwiska trwałe
POLSKA	41,3	24,0	32,7	25,3	33,4	28,1	230,0	574,0	22,4	50,5	186,0
ŁÓDZKIE	38,6	23,4	32,3	25,8	35,0	30,5	261,0	493,0	19,5	62,9	211,0
MAZOWIECKIE	32,2	20,0	28,3	22,0	29,7	26,1	209,0	400,0	22,2	55,7	171,0
MAŁOPOLSKIE	35,2	27,3	34,2	25,8	30,0	29,8	203,0	631,0	25,7	46,8	166,0
ŚLĄSKIE	42,2	26,9	35,2	30,6	34,8	32,2	224,0	535,0	25,2	47,8	180,0
LUBELSKIE	36,2	24,0	31,2	24,6	28,4	27,3	234,0	545,0	24,1	42,8	179,0
PODKARPACKIE	32,9	24,4	30,1	26,2	28,2	26,4	198,0	487,0	22,4	43,2	143,0
PODLASKIE	30,4	21,1	26,7	24,6	28,7	26,3	202,0	451,0	26,4	55,6	231,0
ŚWIĘTOKRZYSKIE	31,3	22,7	28,9	22,6	28,1	28,5	200,0	655,0	20,4	50,3	161,0
LUBUSKIE	34,1	20,8	23,8	19,1	28,1	21,5	222,0	374,0	20,2	35,1	100,0
WIELKOPOLSKIE	41,1	24,3	32,6	23,7	36,8	28,7	253,0	607,0	20,2	55,2	181,0
ZACHODNIOPOMORSKIE	41,9	29,8	32,5	27,2	33,7	28,1	254,0	659,0	17,2	38,9	177,0
DOLNOŚLĄSKIE	48,1	31,0	39,3	30,2	36,3	30,1	259,0	635,0	26,0	42,8	137,0
OPOLSKIE	58,1	36,4	45,8	36,7	45,6	34,0	302,0	677,0	29,1	70,3	205,0
KUJAWSKO-POMORSKIE	43,4	24,6	32,1	25,6	37,0	29,7	235,0	561,0	19,3	52,6	191,0
POMORSKIE	48,1	25,5	32,2	27,6	32,1	28,1	248,0	542,0	23,1	38,0	194,0
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	42,0	26,8	31,1	29,0	35,8	30,2	211,0	496,0	21,1	56,4	201,0
Pozycja woj. śląskiego	5	5	3	2	7	2	9	10	5	9	8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

O tym, że województwo śląskie nie należy do największych producentów rolnych w kraju świadczy także wielkość skupu w odniesieniu do ważniejszych grup produktów rolnych (wyszczególnionych w tabeli poniżej). Jak pokazują dane region plasuje się w okolicy 10-11 miejsca w kraju w przypadku większości grup produktów. Zdecydowanie największą wielkością skupu produktów rolnych charakteryzuje się województwo wielkopolskie, najmniejszą zaś podkarpackie. Potwierdza to wcześniejsze spostrzeżenia.

Tabela 46. Skup ważniejszych produktów rolnych w 2011 r.

	ziarno zbóż podstawowych - ogółem	ziarno zbóż podstawowych - pszenka	ziarno zbóż podstawowych - żyto	ziemniaki	żywiec rzeźny w przeliczeniu na mięso - ogółem	żywiec rzeźny w przeliczeniu na mięso - wołowy (z cielęcym)	żywiec rzeźny w przeliczeniu na mięso - wieprzowy	żywiec rzeźny w przeliczeniu na mięso - drobiowy	mleko krowie	żywiec rzeźny w wadze żywej - ogółem	żywiec rzeźny w wadze żywej - bydło	żywiec rzeźny w wadze żywej - trzoda chlewna	żywiec rzeźny w wadze żywej - drob
ŁÓDZKIE	215951	160019	63840	61170	279457	31121	152057	96051	728191	393149	60068	194945	137215
MAZOWIECKIE	240449	321511	69754	61942	461831	43969	172953	242401	1847594	658173	81803	221734	346288
MAŁOPOLSKIE	42993	24594	1391	14389	79650	19796	38845	19922	127949	118932	37805	49802	28460
ŚLĄSKIE	105864	105242	5677	4389	122942	10594	47047	64545	181400	174742	20820	60317	92205
LUBELSKIE	466864	371032	24553	37961	184228	18697	106187	58480	518440	257716	34269	136138	83542
PODKARPACKIE	78620	63707	3464	27571	53563	5169	24562	23346	97080	75681	8976	31489	33353
PODLASKIE	77228	46606	20600	133510	143548	30911	54118	56601	1771969	214275	58543	69383	80858
ŚWIĘTOKRZYSKIE	33278	36081	857	3249	74855	11586	33024	29320	162225	108538	22588	42339	41884
LUBUSKIE	160354	94267	33434	5357	113005	3528	38114	71274	91816	157786	6942	48863	101817
WIELKOPOLSKIE	560973	643599	135696	280724	698704	57920	415145	225189	1308956	967794	112816	532237	321694
ZACHODNIOPOMORSKIE	659364	602170	111337	104568	152744	4266	57284	91185	144130	212100	8204	73441	130265
DOLNOŚLĄSKIE	1025884	1015759	30416	188774	75870	7800	21942	46023	151796	109438	15316	28130	65748
OPOLSKIE	471000	498035	5855	37321	114619	5157	67059	42335	219094	156754	10135	85973	60479
KUJAWSKO-POMORSKIE	491511	609982	35320	135029	257692	15310	167483	74736	699544	351902	29878	214721	106764
POMORSKIE	489790	572928	66861	170346	213871	13325	148286	52159	241684	290675	25803	190110	74513
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	577255	509176	52636	8673	243940	10900	82911	149929	750905	342192	20721	106296	214183
Pozycja woj. śląskiego	12	11	13	15	10	11	11	8	10	10	10	11	8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Pozycja województwa śląskiego prezentuje się natomiast nieco lepiej jeżeli chodzi o skup produktów rolnych w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych. Pod tym względem województwo notuje przeciętne wartości dla całego kraju poza kilkoma grupami towarów. Region jest jednym z liderów jeżeli chodzi o efektywność produkcji drobiu, jak również mięsa ogółem. Zdecydowanie gorzej natomiast wypada w odniesieniu do upraw ziemniaków oraz zbóż (w szczególności żyta).

Najwyższe wartości w przeważającej grupie towarów notuje ponownie województwo wielkopolskie, a najślabiej wypada, tak jak już wcześniej dało się zauważyć podkarpackie.

Tabela 47. Skup ważniejszych produktów rolnych w 2011 r. w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych.

	ziarno zbóż podstawowych - ogółem	ziarno zbóż podstawowych - pszenka	ziarno zbóż podstawowych - żyto	ziemniaki	żywiec rzeźny w przeliczeniu na mięso - ogółem	żywiec rzeźny w przeliczeniu na mięso - wołowy (z cielęcym)	żywiec rzeźny w przeliczeniu na mięso - wieprzowy	żywiec rzeźny w przeliczeniu na mięso - drobiowy	mleko krowie	żywiec rzeźny w wadze żywej - ogółem	żywiec rzeźny w wadze żywej - bydło	żywiec rzeźny w wadze żywej - trzoda chlewna	żywiec rzeźny w wadze żywej - drob
	kg/ha	kg/ha	kg/ha	kg/ha	kg/ha	kg/ha	kg/ha	kg/ha	l/ha	kg/ha	kg/ha	kg/ha	kg/ha
ŁÓDZKIE	216	160	64	61	280	31	152	96	730	394	60	195	138
MAZOWIECKIE	116	155	34	30	223	21	84	117	892	318	39	107	167
MAŁOPOLSKIE	63	36	2	21	117	29	57	29	187	174	55	73	42
ŚLĄSKIE	237	236	13	10	275	24	105	145	406	392	47	135	207
LUBELSKIE	321	255	17	26	127	13	73	40	357	177	24	94	58
PODKARPACKIE	114	92	5	40	78	7	36	34	141	110	13	46	48
PODLASKIE	73	44	19	126	135	29	51	53	1667	202	55	65	76
ŚWIĘTOKRZYSKIE	62	67	2	6	140	22	62	55	303	203	42	79	78
LUBUSKIE	326	192	68	11	230	7	77	145	187	321	14	99	207
WIELKOPOLSKIE	313	360	76	157	390	32	232	126	731	541	63	297	180
ZACHODNIOPOMORSKIE	750	685	127	119	174	5	65	104	164	241	9	84	148
DOLNOŚLĄSKIE	1078	1067	32	198	80	8	23	48	160	115	16	30	69
OPOLSKIE	878	929	11	70	214	10	125	79	409	292	19	160	113
KUJAWSKO-POMORSKIE	465	577	33	128	244	14	159	71	662	333	28	203	101
POMORSKIE	657	768	90	228	287	18	199	70	324	390	35	255	100
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	549	484	50	8	232	10	79	142	714	325	20	101	204
Pozycja woj. śląskiego	10	9	12	14	4	5	6	2	8	3	5	6	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

INNOWACJE

Na przestrzeni ponad dwudziestu ostatnich lat polska gospodarka przeszła szereg przeobrażeń. Nie ominęły one także województwa śląskiego, które tradycyjnie kojarzone było z takimi gałęziami przemysłu jak górnictwo, przemysł energetyczny, hutnictwo. W wyniku transformacji ustrojowej Polski, jak również postępujących procesów przemian gospodarczych zachodzących na świecie, coraz większego umiędzynarodowienia gospodarki i coraz szerszego zastosowania nowoczesnych technologii w każdej z dziedzin życia, wielkiego znaczenia nabiera innowacyjność regionów, podmiotów gospodarczych, innych uczestników procesów gospodarczych.

W projekcie Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020 umieszczone zostało portfolio technologiczne województwa śląskiego, stanowiące próbę tematycznego podejścia do polityki innowacyjności. Jest to odpowiedź na wytyczne Komisji Europejskiej dotyczące formułowania tzw. inteligentnych specjalizacji regionalnych.

Rysunek 127. Portfolio technologiczne województwa śląskiego.

PORTFOLIO TECHNOLOGICZNE WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO		
ODDZIAŁYWANIE NA ROZWÓJ REGIONU Technologie egzogeniczne Technologie endogeniczne	Grupa D Technologie wyspowe i egzogeniczne <ul style="list-style-type: none"> – Technologie zarządzania informacją przestrzenną – Wytwarzanie metali nieżelaznych – Tworzywa polimerowe – odlewanie – Edukacja medyczna 	Grupa C Technologie węzłowe i egzogeniczne <ol style="list-style-type: none"> 1. Biotechnologia w ochronie środowiska 2. Technologie usuwania substancji problemowych ze środowiska gruntowego, wodnego i ścieków 3. Technologie pyłowe 4. Technologie fluidalne 5. Technologie infrastruktury informatycznej 6. Technologie inteligentnych systemów zarządzania transportem 7. Technologie inteligentnych systemów wiedzy 8. Technologie informatyczne 9. Systemy transportu osób
	Grupa B Technologie wyspowe i endogeniczne <ul style="list-style-type: none"> – Sztuczne narządy – Telemedycyna – Zaawansowane narzędzia diagnostyczne i terapeutyczne – Technologie i urządzenia infrastruktury medycznej 	Grupa A Technologie węzłowe i endogeniczne <ul style="list-style-type: none"> – Biotechnologie medyczne i farmaceutyczne w tym biomateriały – Technologie ochrony środowiska związane z inżynierią materiałową – Technologie zgazowania węgla – Pozostałe technologie energetyczne – Tworzywa polimerowe – wtryskiwanie, wytłaczanie, technologie formowania nad- i podciśnieniem – Inżynieria materiałowa dla medycyny – Nowe rozwiązania techniczne i informatyczne w transporcie
WSPÓŁZALEŻNOŚĆ GRUP KLUCZOWYCH TECHNOLOGII		
Technologie wyspowe		Technologie węzłowe

Źródło: Regionalna Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice, 2012 r.

Zgodnie z tematycznym podejściem do polityki innowacyjnej regionu pierwszeństwo winny mieć technologie stanowiące wewnętrzny potencjał regionu. Należy dążyć do ich wzmocnienia celem osiągnięcia przez region przewagi konkurencyjnej. Dlatego też technologie uwzględnione w grupach A i B winny zostać uznane za rozwiązania o strategicznym znaczeniu dla regionu i być wspierane w pierwszej kolejności. Grupa C zawiera te rozwiązania, które są predestynowane do pełnienia roli wspierającej w odniesieniu do rozwoju innowacyjnego, natomiast technologie z grupy D winny być traktowane jako towarzyszące, ale nie posiadające wymiaru strategicznego.

Jako istotne dla regionu technologie innowacyjne, zawarte w powyższych 4 grupach uznano szereg technologii związanych z medycyną, ochroną środowiska, energetyką, jak również rozwojem transportu.

Program Rozwoju Technologii będący swego rodzaju przewodnikiem dla rozwoju stanu techniki w konkretnych obszarach technologicznych wyznacza obszary specjalizacji technologicznej regionu. Są nimi:

- technologie medyczne,
- technologie dla energetyki i górnictwa,
- technologie dla ochrony środowiska,
- technologie informacyjne i telekomunikacyjne,
- produkcja i przetwarzanie materiałów,
- transport i infrastruktura transportowa,
- przemysł maszynowy, samochodowy, lotniczy i górniczy,
- nanotechnologie i nanomateriały.

Zgodnie z zapisami Regionalnej Strategii Innowacji w perspektywie roku 2020 do inteligentnych specjalizacji regionu zaliczyć należy⁷⁵:

- energetykę będącą ważnym sektorem gospodarczym regionu i gospodarki narodowej, dla której ze względu na istniejące wyposażenie infrastrukturalne (produkcji, przesyłu i konsumpcji energii) oraz dużą gęstość zaludnienia i lokalizacji przemysłu w regionie, Województwo Śląskie jest doskonałym zapleczem testowania i pełnoskalowego wdrażania rozwiązań innowacyjnych. Sektor ten generuje efekt ssania nie tylko w zakresie technologii dla siebie, ale także dla nowoczesnych rozwiązań w zakresie ochrony środowiska, informatyki i automatyzacji czy przemysłu maszynowego. Specjalizacja ta obejmuje również wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.
- medycynę stanowiącą jeden z atutów województwa śląskiego przez wysoki poziom świadczonych usług medycznych oraz rozpoznawalność produktów inżynierii medycznej. Jest to sektor związany z kreowaniem, adaptacją lub absorpcją zaawansowanych technologicznie rozwiązań inżynierii medycznej, biotechnologii, inżynierii materiałowej, informatyki i elektroniki.

Technologie informacyjne i komunikacyjne - mające horyzontalne znaczenie dla rozwoju technologicznego, gospodarczego i społecznego regionu dzięki zwiększaniu dostępu do wiedzy oraz umożliwianiu kreacji i dystrybucji dóbr i usług, rozwój tego sektora umożliwia uczestnictwo w globalnych sieciach współpracy i tworzenie systemów transakcyjnych i zarządzania związanych z inteligentnymi rynkami. Wykorzystywanie tego typu technologii jest jedną ze współczesnych kompetencji cywilizacyjnych zarówno jednostek i społeczności, jak i środowisk innowacyjnych.

---

⁷⁵ Regionalna Strategia Innowacji na lata 2013-2020, Uchwała Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 20 grudnia 2012

ENERGETYKA

Energetyka jest jedną z najważniejszych sfer życia społeczno-gospodarczego dzisiejszego świata. Stan sektora energetycznego, a zwłaszcza ceny energii i możliwości obniżek kosztów zużycia są jednym z głównych pożądanых rozwiązań (również w zakresie poprawy efektywności energetycznej oraz rozwiązań pro-środowiskowych) dla wszystkich firm, a także klientów indywidualnych.

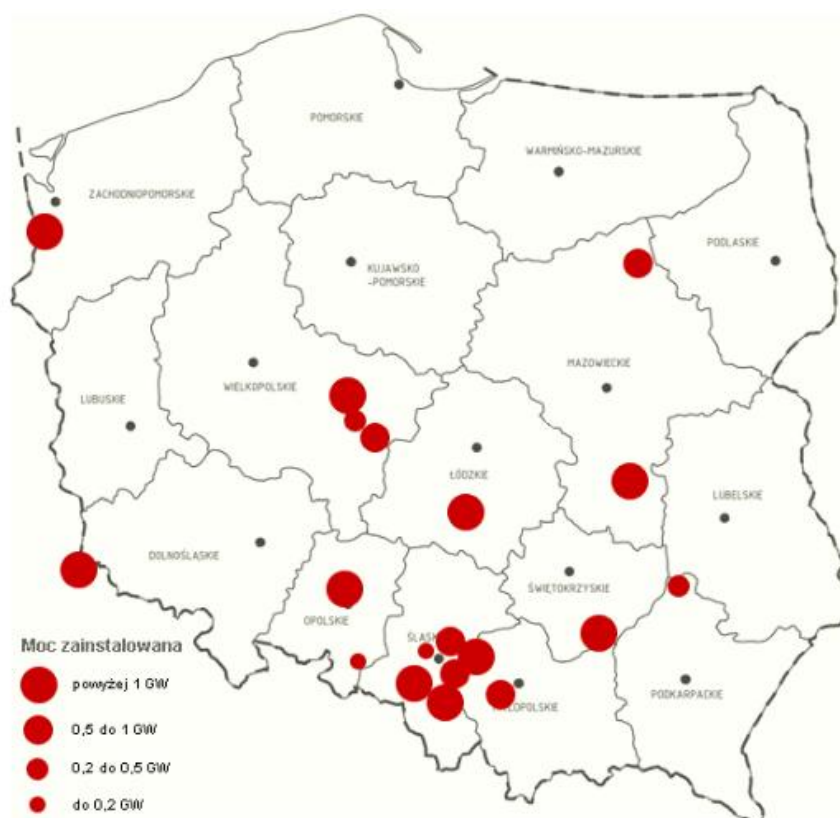
Dominująca pozycja tradycyjnych sektorów w strukturze gospodarczej powoduje, iż wszelkie działania podejmowane wobec nich rzutują znacząco na kondycję całej gospodarki regionu. Mechanizmy rynkowe w pełni ujawniły nierentowność wielu zakładów przemysłowych, a także ich niską innowacyjność.

Szczególne uwzględnienie wartości krajobrazowych oraz proekologiczna przebudowa, rozbudowa i modernizacja istniejących systemów energetycznych oraz kreowanie nowych źródeł energii jest jednym z wymogów współczesnej gospodarki.

Systemy energetyczne muszą zapewniać bezpieczeństwo zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepłą i gaz, umożliwiać racjonalne gospodarowanie nośnikami energii oraz minimalizację kosztów, a także w jak najwyższym stopniu wykorzystywać lokalne zasoby oraz nadwyżki paliw i energii z uwzględnieniem wykorzystania źródeł energii odnawialnej, energii cieplnej skojarzonej z wytwarzaniem energii elektrycznej oraz ciepła i paliw odpadowych pochodzących z działalności górniczej i przemysłowej. W powiązaniu z dużym oddziaływaniem sieci przesyłowych na środowisko naturalne należy położyć nacisk na redukcję nadmiernych kosztów ekonomicznych i ekologicznych.

W województwie śląskim zlokalizowanych jest najwięcej funkcjonujących oraz najwięcej planowanych i rozbudowywanych elektrowni/elektrociepłowni ogółem, w tym najwięcej wykorzystujących węgiel kamienny jako surowiec energetyczny.

Mapa 31. Elektrownie w Polsce w 2012 r.

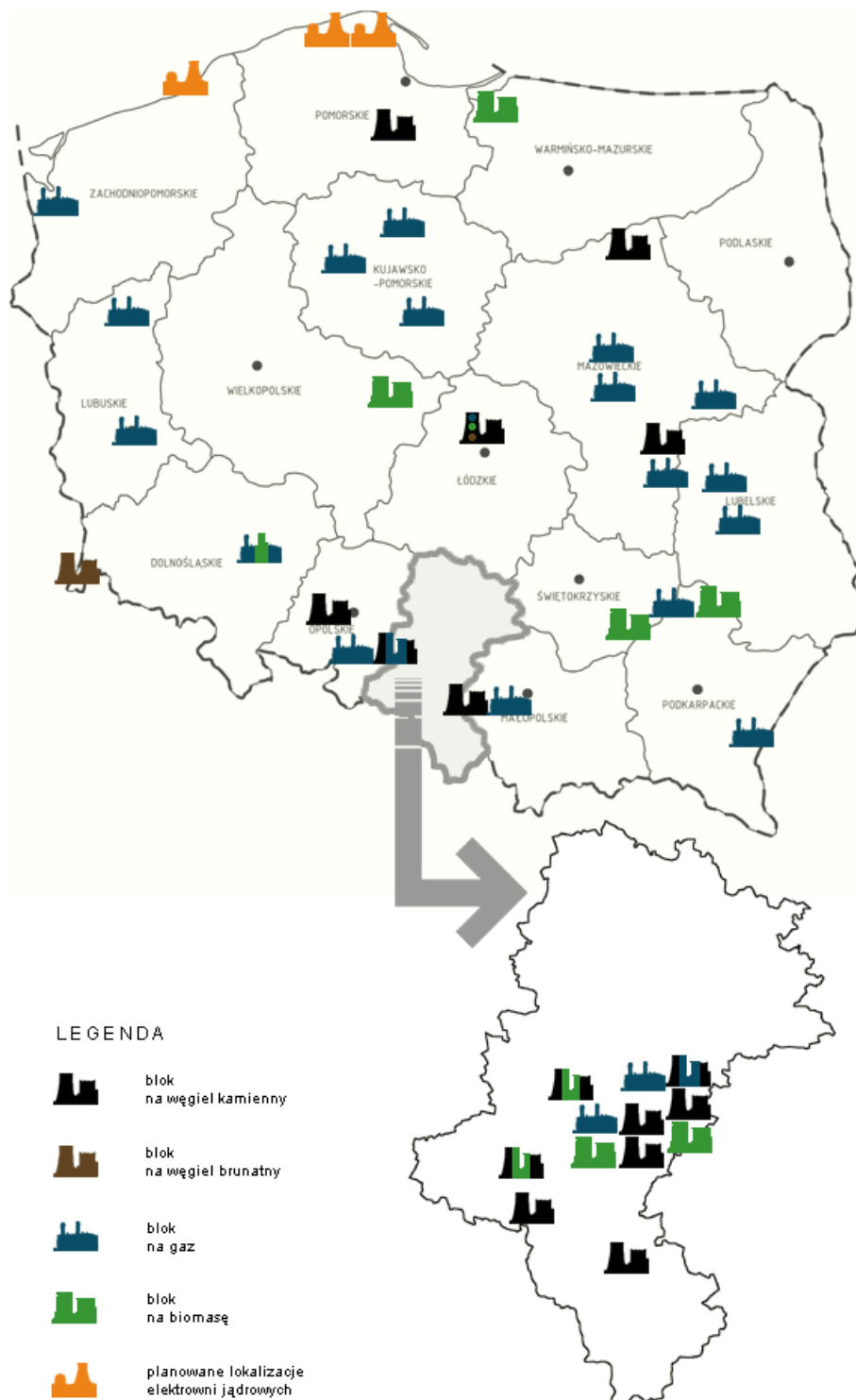
Źródło: Centrum Informacji o Rynku Energii, <http://www.rynek-energii-elektrycznej.cire.pl/st,33,200,tr,67,0,0,0,0,0,elektrownie-w-polsce.html>.

Tabela 48. Informacje o realizowanych i planowanych budowach i rozbudowach elektrowni/elektrociepłowni w województwie śląskim.

Elektrownia / elektrociepłownia	Mo	Paliwo	Stan realizacji
Elektrownia Jaworzno	910 MW	Węgiel kamienny	Etap ofertowania
ZEC Bielsko Biała	Moc - 50 MW _e / 182 MW _t	Węgiel kamienny	Planowany termin oddania do eksploatacji - połowa 2013 r.
EC Tychy	50 MW	Węgiel kamienny	Faza koncepcyjna
Elektrownia Rybnik	900 MW	Węgiel kamienny (współspalanie z biomasą)	Budowa bloku miała rozpocząć się w 2013 r., a uruchomienie planowane było na 2018 r. Prace przy budowie bloku zostały przerwane. Jeżeli do marca 2013 r. nie zapadną korzystne dla EDF decyzje Komisji Europejskiej i polskich władz oraz nie poprawi się sytuacja gospodarcza, inwestor grozi całkowitym zamknięciem projektu.
EC Zofiówka (fluidalny blok energetyczny)	75 MW _e , 110 MW _t	Węgiel kamienny	Inwestycja jest w trakcie realizacji (uruchomienie bloku planowane jest do 2015 r.).
Elektrownia na terenie byłej kopalni Czczott	ok. 1000 MW	Węgiel kamienny	Spółka ukończyła prace nad wstępnym studium dla bloku energetycznego. Rozruch bloku zaplanowano pod koniec 2019 r.
Kopalnia Murcki-Staszic i Mysłowice-Wesoła	40 - 60 MW (każda z nich)	Węgiel kamienny	Faza koncepcyjna
EC Zabrze (nowy blok kogeneracyjny)	130 MW _e i 180 MW _t	Węgiel kamienny / Biomasa	Faza koncepcyjna
EC Nowa - Dąbrowa Górnicza (budowa nowego turbozespołu)	50 MW	Węgiel kamienny / Gaz	Etap ofertowania
EC Katowice (nowy blok gazowy)	135 MW _e i 90 MW _t	Gaz	Etap ofertowania. Nowy blok ma powstać w maksymalnie 33 miesiące od udzielenia zamówienia
EC Tychy (nowy blok)	40 MW	Biomasa	Inwestycja ujęta w "Strategii Korporacyjnej grupy Tauron na lata 2011-2015 z perspektywą do roku 2020"
Elektrownia Jaworzno III (nowy blok)	50 MW	Biomasa	Inwestycja ujęta w "Strategii Korporacyjnej grupy Tauron na lata 2011-2015 z perspektywą do roku 2020".

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centrum Informacji o Rynku Energii <http://www.rynek-energii-elektrycznej.cire.pl/st,33,335,tr,145,0,0,0,0,budowane-i-planowane-elektrownie.html> (stan: 25 stycznia 2013 r.)

Mapa 32. Rozmieszczenie realizowanych i planowanych inwestycji budowy i rozbudowy elektrowni/elektrociepłowni w Polsce.

Źródło: CIRE.pl Centrum Informacji o Rynku Energii <http://www.rynek-energii-elektrycznej.cire.pl/st,33,200,tr,67,0,0,0,0,0,elektrownie-w-polsce.html> (stan: 25 stycznia 2013 r.).

ENERGIA ELEKTRYCZNA I JEJ DYSTRYBUCJA NA TERENIE WOJEWÓDZTWA

Pod względem energetycznym na terenie województwa śląskiego skupionych jest najwięcej w skali kraju źródeł wytwarzania energii elektrycznej, a także sieci przesyłowych (wskaźnik produkcji energii elektrycznej jest najwyższy w skali kraju). Na strukturę wytwórców energii elektrycznej w regionie składają się:

- elektrownie systemowe jak: Jaworzno III, Łaziska, Łagisza, Rybnik, Elektrownia Wodna Porąbka-Żar. Elektrownie systemowe zlokalizowane w województwie śląskim stanowią 30% elektrowni tego typu w kraju, dostarczając ok. 20% produkcji krajowej energii elektrycznej,
- elektrownie i elektrociepłownie systemu sieci rozdzielczej przykładowo: Jaworzno II, Halemba, Katowice, Bytom, Jastrzębie, Zabrze, Chorzów, Będzin, Bielsko-Biała, Tychy, Tresna, Cieszyn, Dąbrowa Górnicza.

Niemal wszystkie z wyżej wskazanych elektrowni i elektrociepłowni, jako podstawowe źródło wytwarzania energii wykorzystują węgiel kamienny. W skali Polski ok. 96% energii pochodzi z elektrowni węglowych, z czego ok. 40% to elektrownie wykorzystujące węgiel brunatny zaś pozostałe 60% to elektrownie bazujące na węglu kamiennym. Pomimo stopniowej modernizacji elektrowni węglowych w województwie śląskim, nadal większość energii elektrycznej wytwarzana jest w blokach energetycznych powstałych w latach 70-tych i 80-tych. Dalsza modernizacja sektora energetycznego wydaje się nieunikniona i wiązać się będzie ze znaczącymi nakładami inwestycyjnymi, co wymusi wzrost kosztów energii elektrycznej dla ostatecznych jej odbiorców.

Dystrybucja energii elektrycznej odbywa się za pomocą 13-stu relacji napowietrznych linii przesyłowych typu 400 kV oraz 49-ciu relacji napowietrznych typu 220 kV. Transformacja energii elektrycznej do sieci rozdzielczej 110 kV odbywa się poprzez węzłowe stacje transformatorowe 400 kV (Wielopole, Tucznawa, Rokitnica) oraz 11 stacji węzłowych 220 kV. Istniejący układ linii przesyłowych wraz ze stacjami węzłowymi w obecnym stanie w pełni pokrywa występujące w obszarze województwa zapotrzebowanie na energię elektryczną.

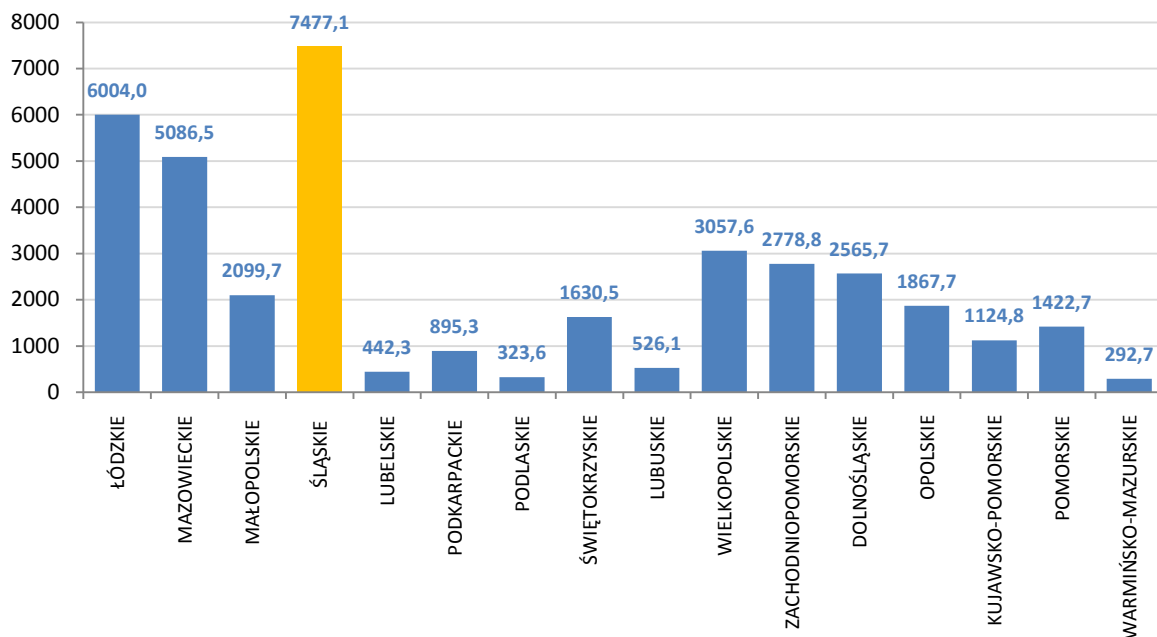
Wielkość produkcji energii przewyższa w województwie śląskim jej zużycie. Istniejąca nadwyżka energii w 2009 r. stanowiła ok. 21% całkowitej wielkości jej produkcji.

Wielkość energii wytworzonej w województwie śląskim w latach 2000-2010 stanowiła ok. 1/5 energii wytworzonej w Polsce. Udział ten w latach 2000-2009 zmniejszył się z 21% do 20%. Województwo śląskie jest największym dostawcą energii elektrycznej wśród polskich regionów, przy czym niemal cała energia elektryczna i ciepło produkowane są z węgla. Zainstalowana moc energetyczna w zakresie energii elektrycznej (ponad 7,478 tys. MW w 2010 r.) stanowi ok. 20,7% jej całkowitego krajowego potencjału. Energia elektryczna wyprodukowana w województwie śląskim w przeważającej części wykorzystywana jest na potrzeby jego gospodarki. Bilans energetyczny województwa śląskiego jest dodatni i w 2010 r. wyniósł: +7 331 GWh (tj. 22,49% wyprodukowanej energii). Jego wartość podlega wahaniom, tj. na przestrzeni lat 2005-2009 wykazywał tendencję malejącą, by w 2010 r. wzrosnąć o 1243 GWh - w porównaniu do 2009 r. W najbliższej dekadzie sektor energetyczny w województwie śląskim, ze względu na przestarzałość technologiczną czeka gruntowana modernizacja, która wymusi znaczące podwyżki cen energii⁷⁶.

---

⁷⁶ Dane na temat sektora energetycznego zaczerpnięto z Banku Danych Lokalnych GUS.

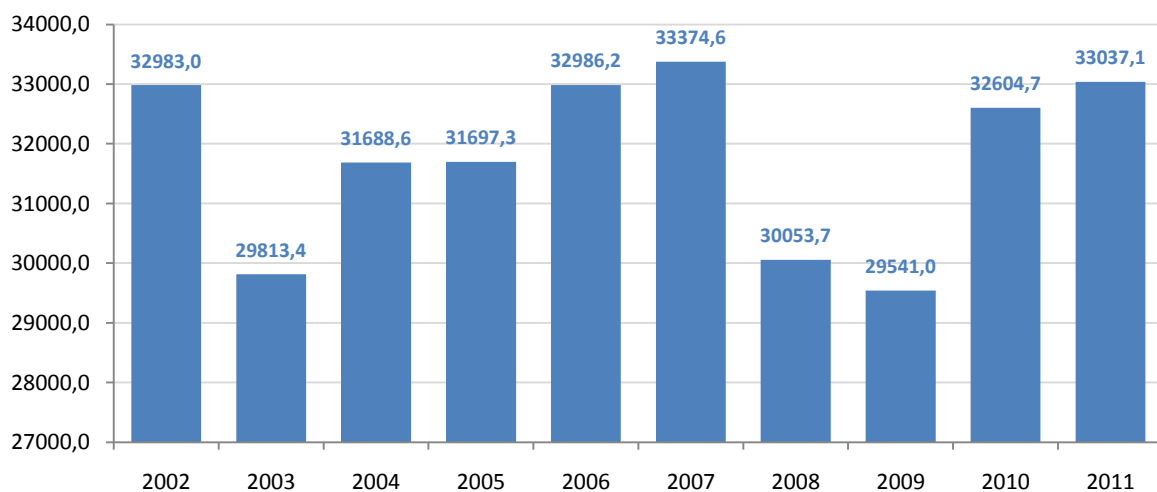
Rysunek 128. Moc zainstalowana w elektrowniach w podziale na województwa w 2011 r. (MW).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych, GUS.

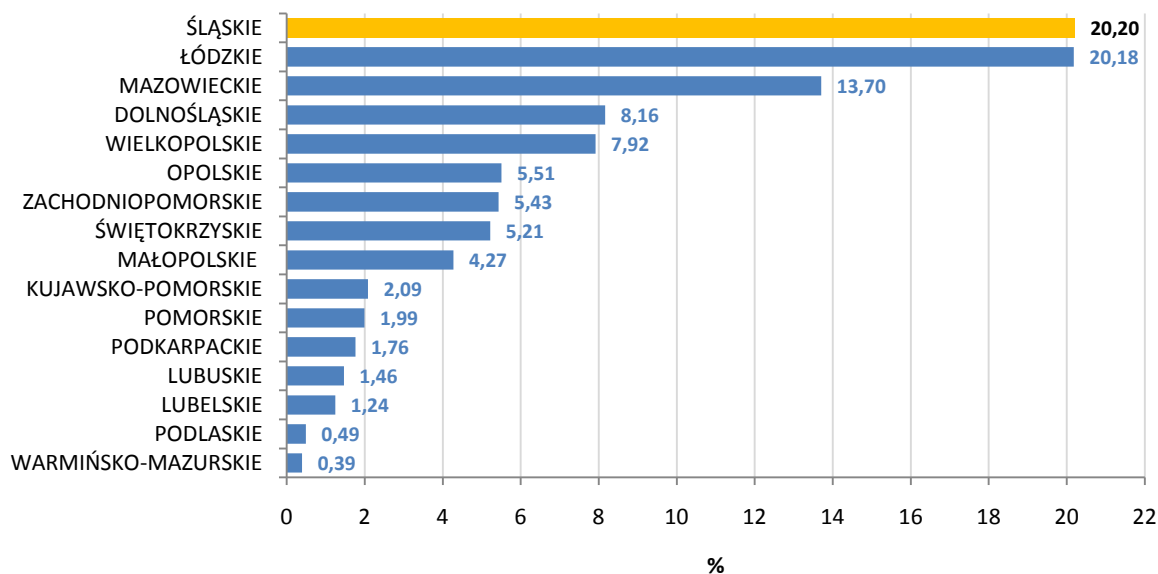
W Polsce wytwarza się w ostatnich latach mniej niż 5% energii elektrycznej wytworzonej na terenie Unii Europejskiej. W województwie śląskim produkuje się 20,20% energii elektrycznej w skali kraju.

Rysunek 129. Produkcja energii elektrycznej w województwie śląskim w latach 2002-2011 (GWh).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych, GUS.

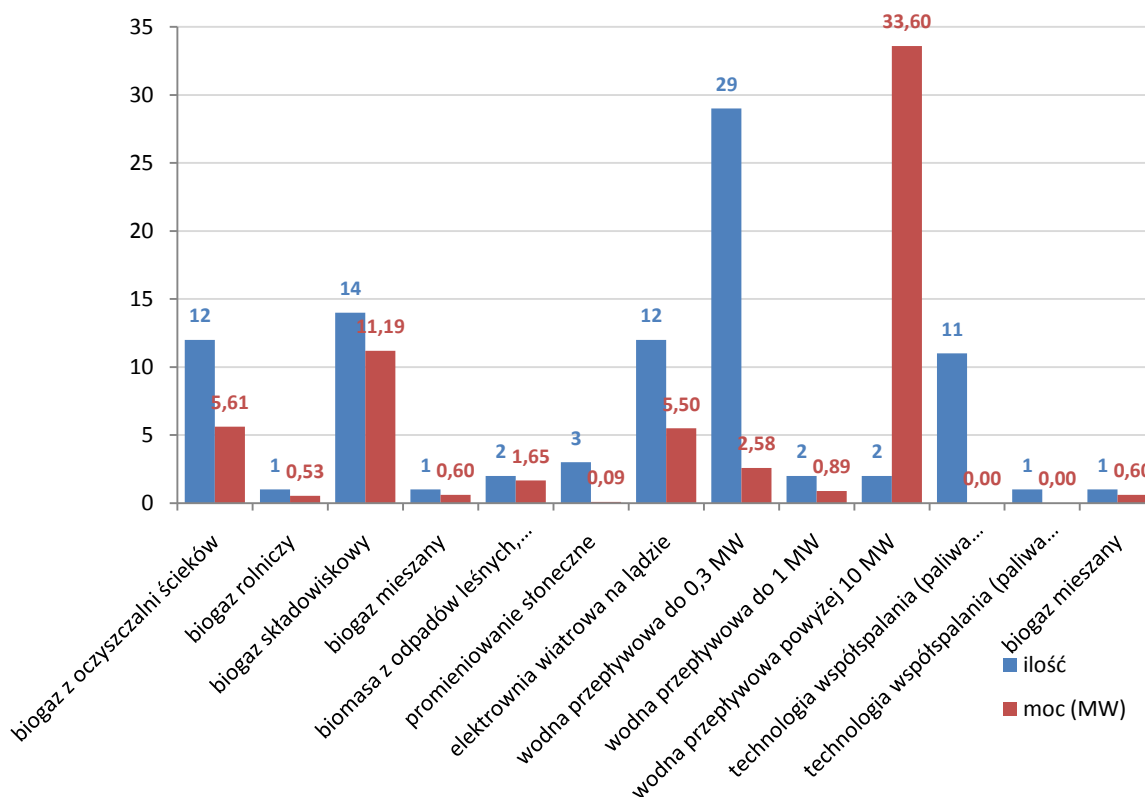
Rysunek 130. Produkcja energii elektrycznej w podziale na województwa w 2011 r. (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych, GUS.

Jednym z podstawowych kierunków polityki energetycznej w XXI wieku będzie rozwój energetyki odnawialnej. Rozwój odnawialnych źródeł energii (OZE) zapewnia warunki do tworzenia się energetyki rozproszonej opartej na surowcach wytwarzanych lokalnie, co może prowadzić do całościowego rozwoju regionów bogatych w zasoby energii odnawialnej.

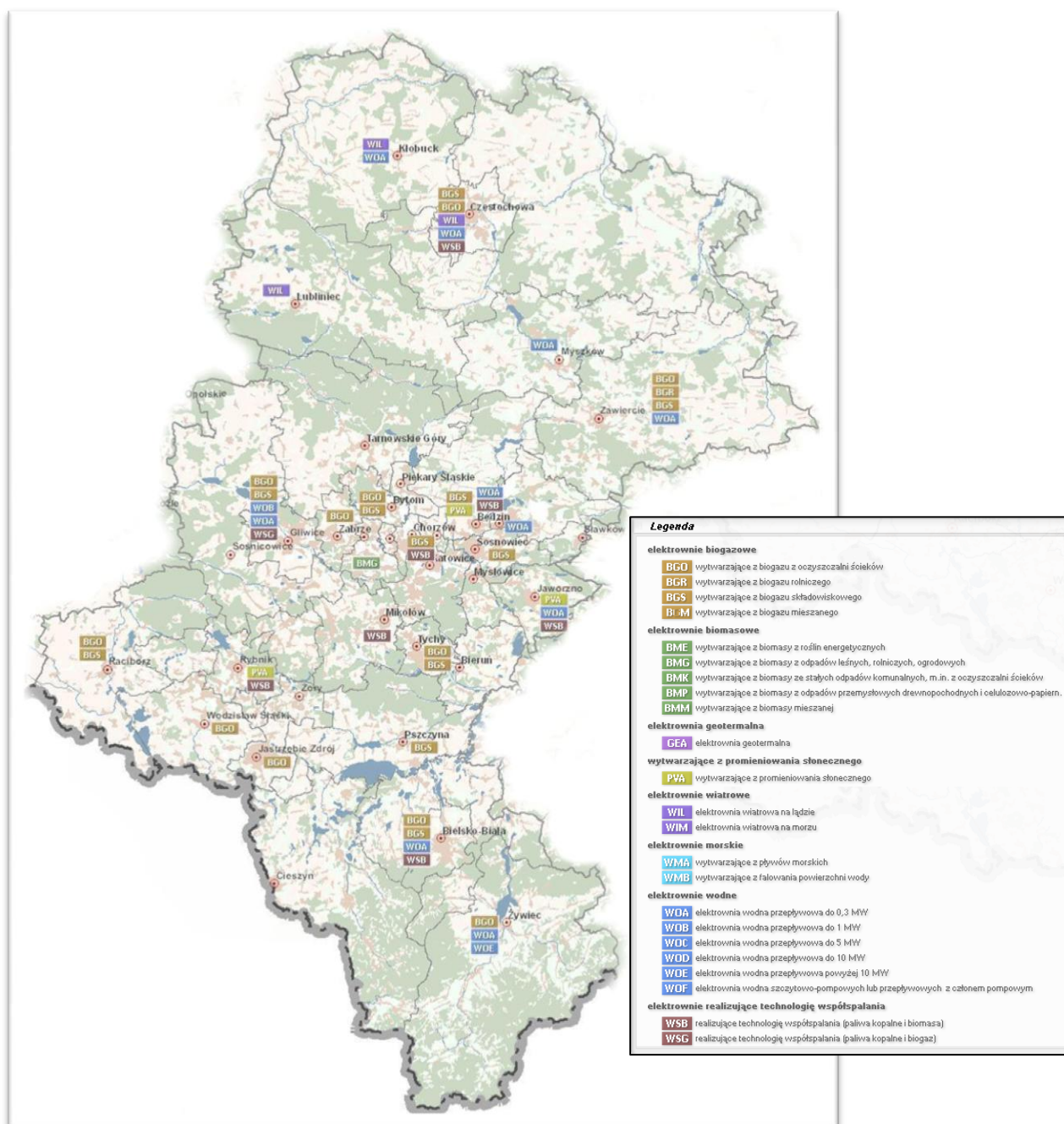
Rysunek 131. Instalacje OZE funkcjonujące w województwie śląskim (stan na 22.10.2012).

* dla instalacji współpalania nie można określić mocy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Regulacji Energetyki (www.ure.gov.pl).

Mapa 33. Rozmieszczenie przestrzenne instalacji OZE funkcjonujących w województwie śląskim (stan na 31.03.2011).

Źródło: Urząd Regulacji Energetyki (www.ure.pl) za „Wsparcie efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych w województwie śląskim w kierunku zrównoważonego rozwoju”.

Największy udział w produkcji OZE na terenie województwa śląskiego mają elektrownie wodne powyżej 10 MW oraz instalacje odzyskujące biogaz pozyskiwany ze składowisk. Największa ilość elektrowni w województwie pod względem rodzaju to elektrownie wodne przepływowe do 0,3 MW i pozyskujące biogaz składnikowy.

W przypadku województwa śląskiego analizy odnoszące się do potencjału technicznego energii z biogazu z oczyszczalni ścieków (1,8 MW), biogazu ze składowisk odpadów (6,0 MW), biogazu z gospodarstw rolnych (22,5 MW) wskazują, iż to źródło energii z punktu widzenia bilansu energetycznego regionu ma znaczenie praktycznie lokalne. Korzystniejsze są natomiast możliwości w zakresie wytwarzania energii z biomasy. Analizy odnoszące się do potencjału technicznego energii z biomasy (drewno: 573,3 MW; słoma: 199,1

MW) wskazują, iż jego wykorzystanie w województwie śląskim można wstępnie traktować jako racjonalne gospodarczo.

Zgodnie z zapisami Programu wykorzystania odnawialnych źródeł energii na terenach nieprzemysłowych województwa śląskiego do roślin rokujących największą opłacalność w zakresie biomasy zaliczono:

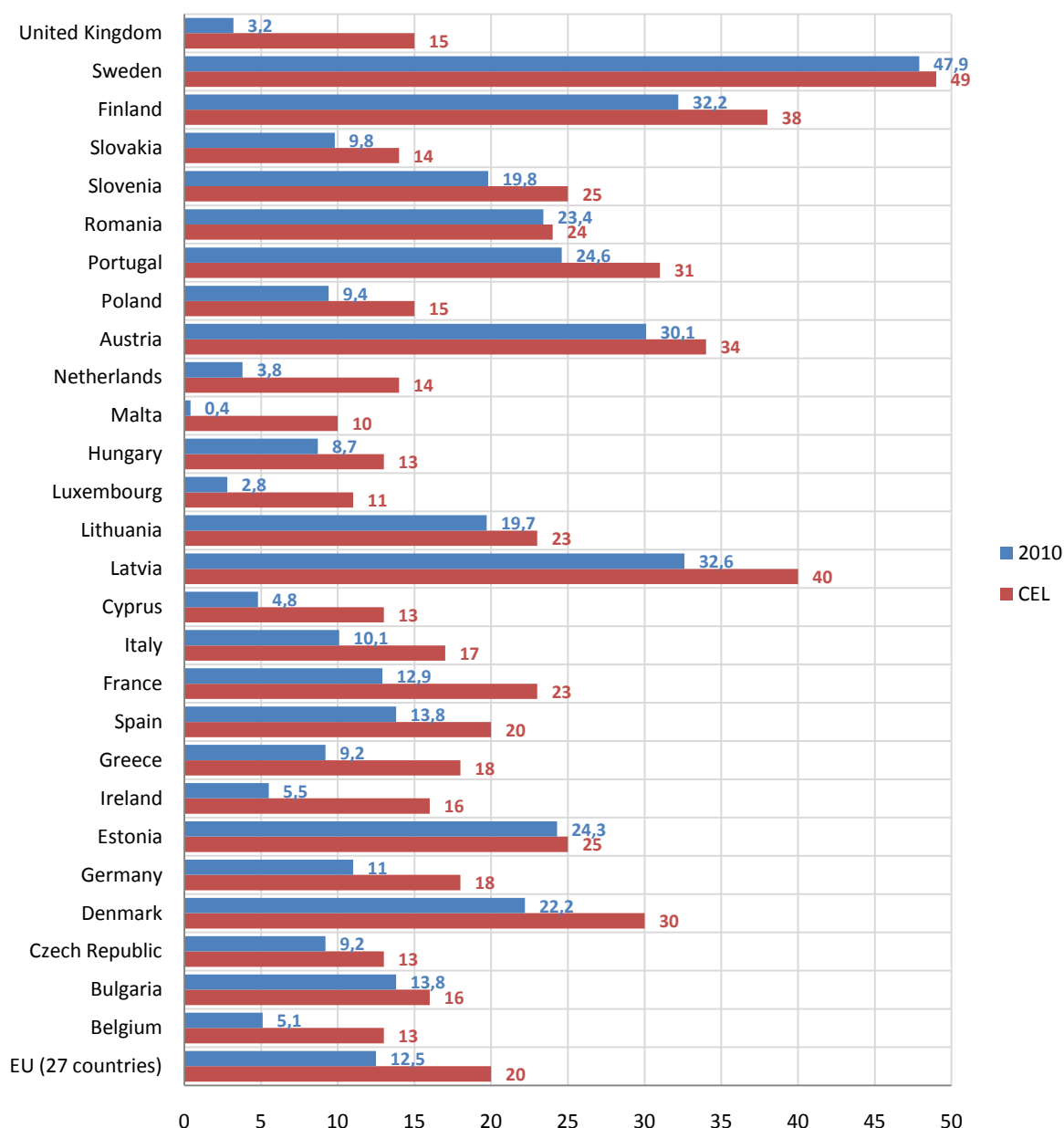
- rośliny drzewiaste szybkiej rotacji (tj. wierzba, robinia akacjowa),
- szybko rosnące trwałe rośliny trawiaste (tj. *Miscanthus* spp - tzw. „trawa słoniowa”),
- trwałe rośliny dwuliścienne (tj. *Cynara* spp),
- rośliny roczne (np. rzepak, konopie).

Pod względem potencjału technicznego możliwości pozyskiwania energii słonecznej dla województwa śląskiego mieszczą się w przedziale od 160 do 180 kWh/m²/rok - przy czym korzystniejsze warunki w zakresie pozyskania energii słonecznej cechują południowo-zachodnie obszary województwa (powiaty: cieszyński, wodzisławski, raciborski). Województwo śląskie leży w strefie mało korzystnej pod względem potencjalnego wykorzystania energii wiatru. Wyłącznie południową część regionu można uznać za korzystną ze względu na możliwości wykorzystania wiatru do produkcji energii (częściowo powiat cieszyński, powiat bielski, powiat żywiecki).

Potencjał teoretyczny wykorzystania energii wód powierzchniowych dla województwa śląskiego wynosi 89,82 GWh/rok. Ze względu na praktyczne wyczerpanie możliwości budowy dużych elektrowni wodnych w województwie śląskim dalszy rozwój tej dziedziny energetyki może dokonywać się przez budowę małych i mikro elektrowni wodnych. Ich potencjalna moc wynosi: 7,9 MW.

Najbardziej korzystne warunki dla wykorzystania energetycznego wód termalnych w województwie śląskim występują na terenie powiatów północnych województwa (częstochowski, kłobucki), a także (choć warunki są tu mniej korzystne) częściowo na terenie powiatów bielskiego i cieszyńskiego.

Rysunek 132. Udział energii ze źródeł odnawialnych w ostatecznym zużyciu energii brutto w krajach UE w 2010 r. (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie EUROSTAT.

Wg danych EUROSTATU udział energii odnawialnej w zużyciu paliwa do transportu wynosi w Polsce 5,9% co daje 4 miejsce w UE (za Szwecją, Słowacją i Francją).

Przedstawienie informacji o odnawialnych zasobach energii i ich lokalizacji w kraju jest utrudnione z powodu braku jednego źródła informacji i ewidencji. Może to wynikać z faktu, iż na terenie kraju wykorzystanie odnawialnych źródeł energii jest na chwilę obecną niewielkie, ale w obliczu wytycznych Unii Europejskiej w kwestii emisji CO₂ produkcja OZE będzie musiała się zwiększyć⁷⁷. Ponadto OZE o mniejszej mocy na terenie województwa są rozproszone, co dodatkowo utrudnia jej ewidencję.

⁷⁷ *Mówi o tym m. in. : Mapa drogowa na rzecz energii odnawialnej – Energie odnawialne w XXI wieku: budowa bardziej zrównoważonej przyszłości z 2007 r. Dyrektywa 2009/28/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych; KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW - Plan działania prowadzący do przejścia na konkurencyjną gospodarkę niskoemisyjną do 2050 r. z dnia 8.3.2011.*

Eksperci w dziedzinie efektywności energetycznej i OZE utrzymują, że niemożliwe jest wyznaczenie, dla terenu takiego jak województwo, jednego kierunku rozwoju OZE. Inwestycje w energię ze źródeł odnawialnych powinny być rozpatrywane indywidualnie pod kątem lokalnej dostępności źródła energii odnawialnej i koniecznie powinny być poprzedzone analizą opłacalności.

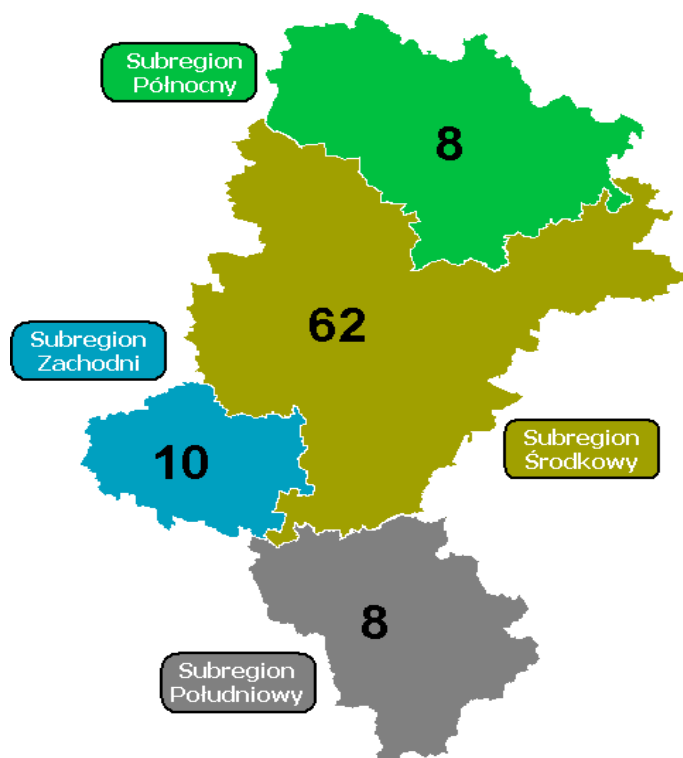
W województwie śląskim, ze względu na duże nagromadzenie odpadów, w większym stopniu powinno się wykorzystywać energię z odpadów jak również kontynuować termomodernizację (co w dłuższej perspektywie przynosi korzyści energetyczne i finansowe).

DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZO-ROZWOJOWA

Na terenie województwa śląskiego znajduje się 13,2% potencjału badawczo-rozwojowego istniejącego w Polsce. Jest to drugi co do wielkości po województwie mazowieckim ośrodek badawczy kraju, składający się z 234 jednostek (w porównaniu do roku 2002 zauważalny jest wzrost aż o 137 jednostek). W sektorze przedsiębiorstw w województwie śląskim ulokowane jest 14,2% jednostek z działalnością badawczo-rozwojową (175 jednostek i również 2. miejsce za województwem mazowieckim).

W województwie śląskim działalność jednostek naukowych skupiona jest wokół takich sektorów jak: ochrona środowiska, energetyka, automatyka i elektronika, budownictwo, rynek medyczny. Takie same specjalizacje można wyróżnić wśród ośrodków innowacyjności i przedsiębiorczości. W Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020 wskazano, że w regionie należy skupić się na kilku organizacjach, które będą spełniać rolę centrów kompetencji odpowiedzialnych za rozwój inteligentnych rynków. Jako kluczowe dla rozwoju gospodarki regionu wydaje się powołanie lub stworzenie centrów kompetencji sektorowych i/lub specjalizacyjnych i/lub tematycznych.⁷⁸

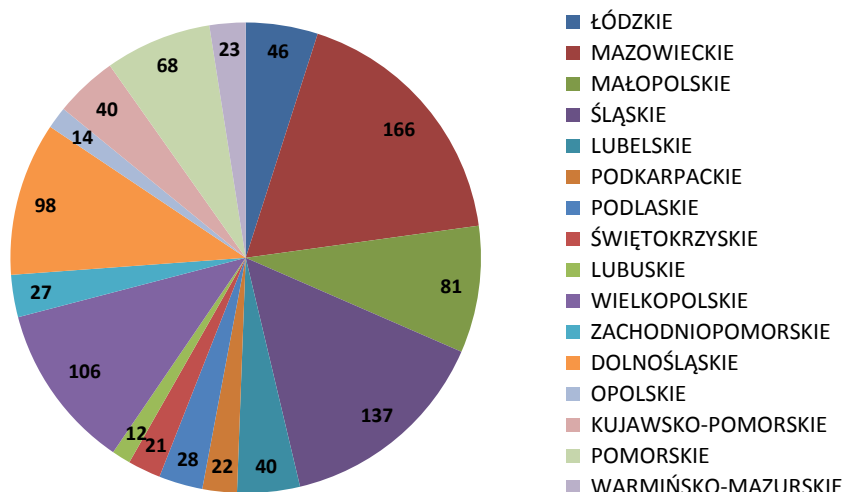
Rysunek 133. Jednostki Infrastruktury Przedsiębiorczości Technologicznej w województwie śląskim w podziale na subregiony w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania pn. „Analiza funkcjonalnego i przestrzennego rozmieszczenia infrastruktury nowej gospodarki i społeczeństwa informacyjnego (gospodarki i społeczeństwa wiedzy) oraz opracowanie prognoz i kierunków jej rozwoju jako determinanty kreowania nowych miejsc pracy i zapotrzebowania na nowe kwalifikacje w województwie śląskim”.

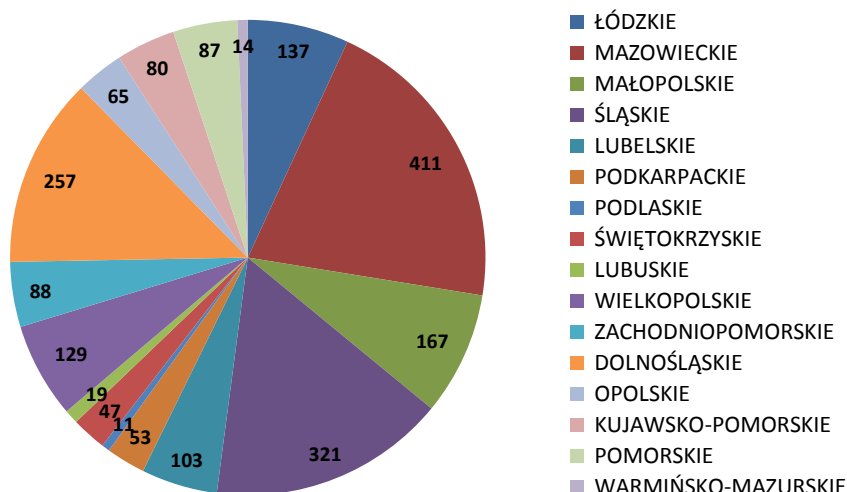
⁷⁸ Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020 .

Rysunek 134. Jednostki z działalnością badawczo-rozwojową w podziale na województwa w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych, GUS.

Rysunek 135. Udzielone patenty w podziale na województwa w 2011 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych, GUS.

W 2011 r. w województwie zgłoszono 539 wynalazków (13,97% wynalazków zgłoszonych w kraju), udzielono 321 patentów (16,15% udzielonych patentów w kraju). Pod względem udzielonych patentów województwo śląskie zajmuje drugą pozycję w kraju, po województwie mazowieckim (20,66 %).

Tabela 49. Wnioski patentowe złożone do Europejskiego Biura Patentowego w przeliczeniu na milion mieszkańców w latach 2002-2009.

WYSZCZEGÓLNIENIE	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Łódzkie	1,020	2,727	2,838	4,058	5,424	6,192	7,226	9,220
Mazowieckie	6,941	5,559	8,151	5,690	5,574	7,951	6,831	4,185
Małopolskie	3,592	3,707	5,186	2,727	6,249	7,804	8,259	7,280
Śląskie	1,026	1,543	2,025	2,015	3,933	2,746	4,345	3,326
Lubelskie	0,304	0,091	0,306	1,057	1,147	4,105	9,357	2,466
Podkarpackie	1,426	1,948	1,645	5,996	3,846	4,329	3,061	2,000
Świętokrzyskie	0,385	3,473	0,217	1,552	0,802	2,602	2,352	2,459
Podlaskie	0,413	1,035	0,274	0,832	0,450	2,926	1,048	1,679
Wielkopolskie	1,507	5,472	2,592	3,194	2,953	5,135	5,421	2,884

Zachodniopomorskie	0,589	1,119	1,810	4,313	3,146	2,481	2,565	1,772
Lubuskie	3,598	5,207	10,121	9,235	4,954	4,462	3,272	10,902
Dolnośląskie	1,395	4,906	2,922	3,356	4,504	7,081	4,655	3,434
Opolskie	0,938	:	1,876	3,481	3,838	2,898	5,843	0,765
Kujawsko-Pomorskie	:	0,435	2,539	1,209	2,084	5,846	5,580	1,451
Warmińsko-Mazurskie	:	1,281	0,350	0,420	1,155	:	0,876	0,140
Pomorskie	4,196	1,832	2,047	1,618	1,128	7,365	4,265	1,654

Źródło: Opracowanie własne na podstawie EUROSTAT.

Dla Polski w 2009 r. złożonych zostało 3,749 wniosków patentowych w przeliczeniu na milion mieszkańców. Zgodnie z powyższą tabelą województwo śląskie plasuje się nieco poniżej tej wartości.

Tabela 50. Wnioski patentowe złożone do Europejskiego Biura Patentowego w przeliczeniu na milion mieszkańców w podziale na podregiony województwa śląskiego. w latach 2002-2009

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Częstochowski	1,841	2,307	0,537	:	4,189	:	3,436	4,030
Bielski	3,112	3,962	6,205	3,606	7,629	1,542	6,988	2,147
Rybnicki	:	0,775	:	1,293	0,515	1,566	1,036	2,354
Bytomski	:	1,065	1,777	1,140	2,530	:	1,092	0,723
Gliwicki	1,295	0,972	5,240	3,146	7,808	4,251	5,090	4,809
Katowicki	1,493	0,941	2,060	1,487	6,793	7,949	4,381	7,233
Sosnowiecki	:	1,694	0,177	2,283	0,659	2,070	6,294	0,890
Tyski	:	:	:	3,480	:	2,615	5,745	3,858

Źródło: Opracowanie własne na podstawie EUROSTAT.

Duży potencjał naukowo-badawczy regionu tworzą m.in.: Główny Instytut Górnictwa, Instytut Metalurgii Żelaza, Instytut Metali Nieżelaznych, Instytut Spawalnictwa, Instytut Ekologii Terenów Uprzemysłowionych, Instytut Przeróbki Chemicznej Węgla, Instytut Techniki i Aparatury Medycznej w Zabrze wraz z kilkudziesięcioma innymi placówkami naukowo-badawczymi, dużymi i prężnymi uczelniami (Uniwersytet Śląski, Politechnika Śląska, Śląski Uniwersytet Medyczny, Uniwersytet Ekonomiczny, Politechnika Częstochowska, Akademia Techniczno-Humanistyczna, instytuty PAN). Powoduje to, że województwo śląskie staje się jednym z najważniejszych ośrodków naukowych w kraju. Dla wzmocnienia współpracy pomiędzy sferą badawczo-rozwojową a gospodarką w województwie działają konsorcja naukowo-przemysłowe: Śląskie Centrum Zaawansowanych Technologii, Centrum Zaawansowanych Technologii Energia-Środowisko-Zdrowie oraz Centrum Zaawansowanych Technologii dla Ochrony i Promocji Zdrowia. Zmiana warunków makroekonomicznych i politycznych spowodowała rozszerzenie obszaru działalności regionalnych instytucji badawczo-rozwojowych oraz ich ukierunkowanie m.in.: na ochronę środowiska, energetykę, automatykę i elektronikę oraz budownictwo.

W województwie utrzymuje się relatywnie wysoki (55,2%) udział zatrudnionych w sektorze szkolnictwa wyższego wśród ogółu zatrudnionych w B+R. Liczba ta stanowi 9,3% zatrudnionych pracowników naukowo-badawczych w kraju (4. miejsce w kraju po województwie mazowieckim, małopolskim i dolnośląskim).

W województwie zatrudnionych w działalności badawczo – rozwojowej jest ogółem (w EPC⁷⁹) 7 241,7 osób, co stanowi 8,8 % zatrudnionych w działalności B+R w skali kraju – 81 842,5. Województwo zajmuje trzecie miejsce w kraju, po województwach mazowieckim (27 078,0/33,1%) i małopolskim (8 861,5/10,8%). W stosunku do roku 2002 zauważa się nieznaczny wzrost (o 211,7) zatrudnionych w jednostkach EPC. Biorąc natomiast pod uwagę liczbę zatrudnionych w B+R w sektorze przedsiębiorstw województwo śląskie zajmuje trzecie miejsce z 9,8% pracowników w skali kraju (w EPC).

⁷⁹ EPC - ekwiwalenty pełnego czasu pracy - jednostki przeliczeniowe służące do ustalania faktycznego zatrudnienia w działalności B+R; jeden ekwiwalent pełnego czasu pracy (EPC) oznacza jedną osobę - rok poświęcony wyłącznie na działalność B+R.

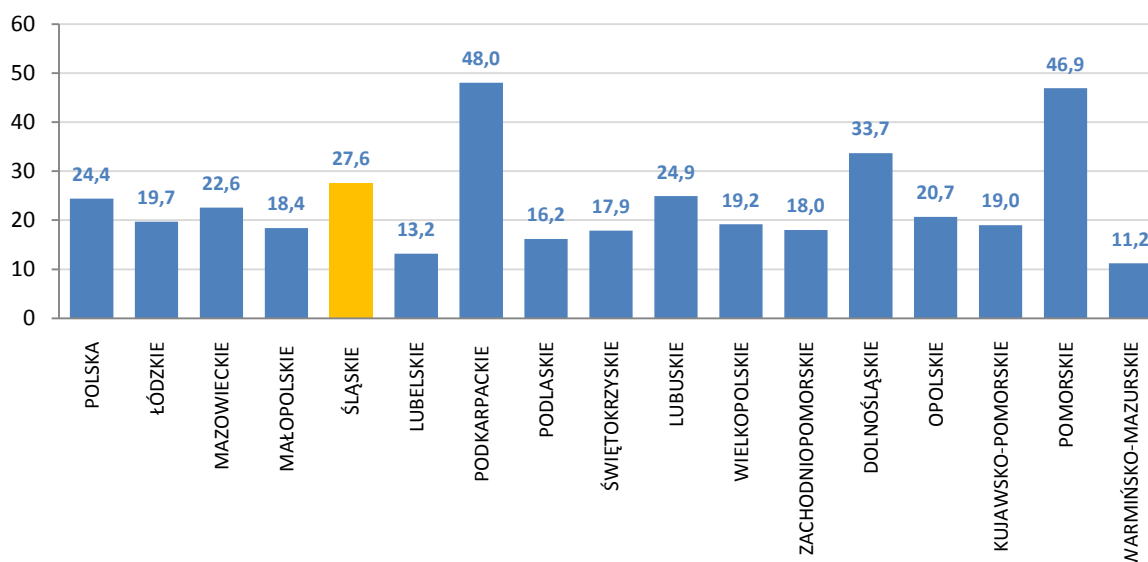
Tabela 51. Naukowcy zatrudnieni we wszystkich sektorach według województw w % całkowitego zatrudnienia w latach 2002-2009.

WYSZCZEGÓLNIENIE	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Łódzkie	0,28	0,3	0,3	0,3	0,3	0,28	0,27	0,31
Mazowieckie	0,87	0,92	0,94	0,94	0,87	0,83	0,77	0,78
Małopolskie	0,67	0,7	0,76	0,69	0,54	0,57	0,5	0,49
Śląskie	0,35	0,35	0,34	0,35	0,34	0,31	0,33	0,31
Lubelskie	0,31	0,3	0,31	0,31	0,31	0,29	0,29	0,28
Podkarpackie	0,13	0,13	0,13	0,15	0,13	0,12	0,14	0,14
Świętokrzyskie	0,13	0,14	0,12	0,14	0,12	0,12	0,14	0,17
Podlaskie	0,16	0,26	0,21	0,28	0,27	0,25	0,28	0,27
Wielkopolskie	0,32	0,31	0,34	0,33	0,33	0,36	0,37	0,31
Zachodniopomorskie	0,29	0,3	0,31	0,33	0,3	0,32	0,31	0,27
Lubuskie	0,22	0,25	0,24	0,22	0,18	0,17	0,18	0,15
Dolnośląskie	0,5	0,53	0,51	0,45	0,4	0,45	0,46	0,46
Opolskie	0,23	0,23	0,25	0,22	0,22	0,22	0,2	0,19
Kujawsko-Pomorskie	0,27	0,3	0,31	0,34	0,36	0,36	0,37	0,26
Warmińsko-Mazurskie	0,2	0,22	0,21	0,22	0,21	0,2	0,2	0,2
Pomorskie	0,44	0,48	0,52	0,6	0,57	0,48	0,41	0,48

Źródło: Opracowanie własne na podstawie EUROSTAT.

Relacja nakładów na działalność badawczą i rozwojową do produktu krajowego brutto (GERD/PKB) jest jednym z najważniejszych wskaźników w statystyce nauki. W województwie śląskim w 2010 r. wskaźnik ten wyniósł 0,46% i zmniejszył się w stosunku do wartości wskaźnika w poprzednim roku o 0,09 pp. (w kraju wyniósł w 2010 r. 0,74%). Pod względem wyżej wymienionego wskaźnika województwo znajduje się na dziewiątej pozycji w kraju.

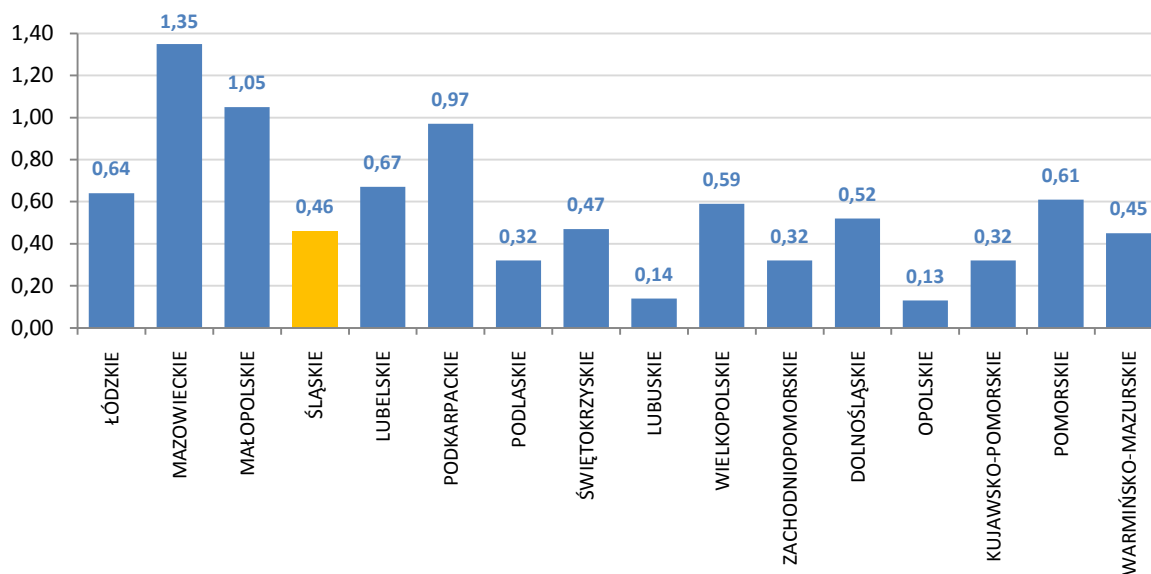
Rysunek 136. Udział podmiotów gospodarczych ponoszących nakłady na działalność B+R w ogólnej liczbie podmiotów w 2010 r. (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

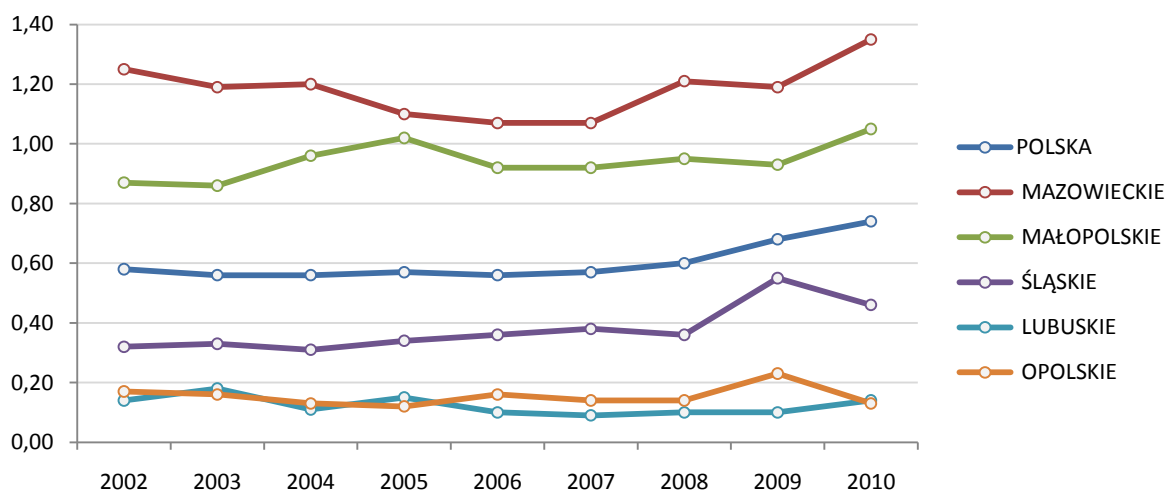
Wydatki ogółem na B+R (GERD) według sektorów i regionów w skali europejskiej ukazują słabość polskiego sektora B+R. Jak podaje EUROSTAT wydatki w euro na jednego mieszkańca w skali UE to 473,6 euro przy wydatkach rządu 47,6 euro w województwie śląskim (dla Polski to 55 euro a dla województwa mazowieckiego 155 euro).

Rysunek 137. Relacja nakładów na działalność B+R do produktu krajowego brutto (GERD/PKB) w 2010 r. (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Rysunek 138. Relacja nakładów na działalność B+R do produktu krajowego brutto (GERD/PKB) w latach 2002-2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Tabela 52. Podstawowe dane dotyczące działalności B+R w województwie śląskim na tle kraju ogółem w 2010 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	WOJEWÓDZTWO	POLSKA
Jednostki w działalności badawczej i rozwojowej ogółem (jednostka)	234	1 767
Zatrudnieni w B+R wg sektorów ekonomicznych		
• w liczbach bezwzględnych	11 699	12 9792
• pracownicy naukowo-badawczy	75,23%	77,77%
• technicy i pracownicy równorzędni	12,98%	13,15%
• pozostały personel	11,79%	9,08%
Zatrudnieni w działalności badawczo- naukowej:		
• ogółem (w EPC)	7 241,7 (8,8%)	81 842,5
• zatrudnieni na 1000 osób aktywnych zawodowo	3,3	4,6

Nakłady na działalność badawczo-rozwojową B+R (GERD) ceny bieżące:		
• na 1 mieszkańca w zł	183,0	272,8
• relacja GERD/PKB (%)	0,55	0,68
udział podmiotów gospodarczych ponoszących nakłady na działalność B+R w ogólnej liczbie podmiotów	27,6	24,4
na 1 zatrudnionego w B+R	72,6	80,3

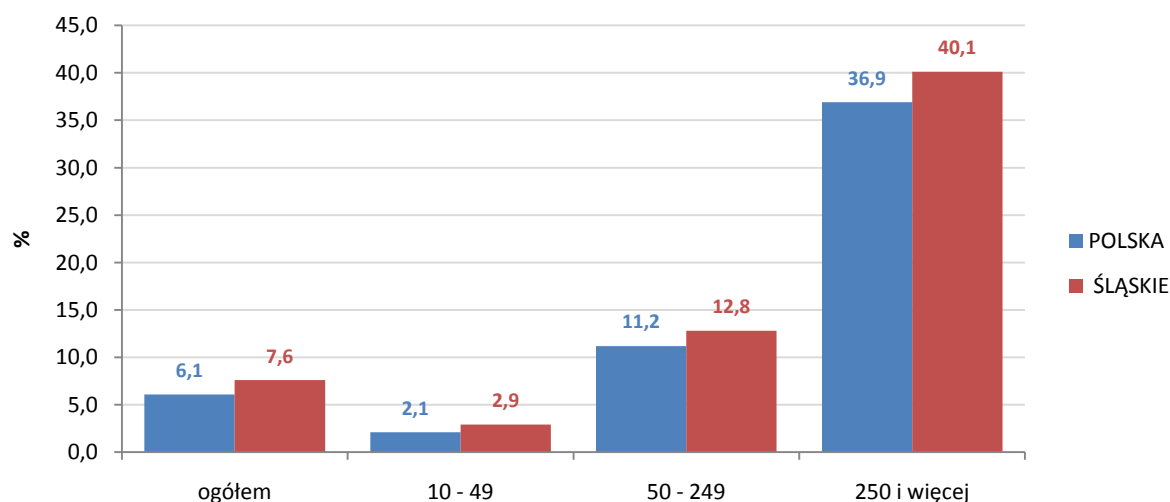
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (B+R), stanowiące jeden z najważniejszych składników nakładów na działalność innowacyjną, wynosiły w 2010 r. w województwie śląskim 848,8 mln zł (tj. 8,1% nakładów krajowych ogółem) i zmniejszyły się o 11,26% w porównaniu z rokiem 2009 (965,5 mln zł). Pomimo tego, że region zajmował pod tym względem trzecią pozycję w kraju, były one znacznie niższe od wielkości nakładów poniesionych w województwie mazowieckim (40,8% nakładów krajowych) i małopolskim (10,5% nakładów kraju) i w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniosły 183,0 zł (średnia krajowa 272,8 zł), dając ósmą pozycję w rankingu województw.

Porównując nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych oraz w przedsiębiorstwach sektora usług w województwie zauważa się, iż w pierwszej grupie prawie 30% wydatków jest związana stricte z działalnością badawczo-rozwojową, natomiast w sektorze usług wskaźnik ten wynosi 5,4% a 36,1% wydatków związana jest z zakupem oprogramowania.

Analizując przedsiębiorstwa, które poniosły nakłady na działalność innowacyjną w województwie śląskim zauważamy, że było to tylko 17,32% z przedsiębiorstw sektora przemysłu oraz 10,35% z sektora usług - dla Polski odpowiednio 13,85% oraz 10,37%.

Rysunek 139. Przedsiębiorstwa przemysłowe, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w % ogółu przedsiębiorstw w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Produkty innowacyjne w skali światowej przynoszą coraz większy odsetek dochodów w przedsiębiorstwach. Biorąc pod uwagę przychody netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przedsiębiorstwach przemysłowych w przychodach netto ze sprzedaży ogółem, przedsiębiorstwa województwa śląskiego cechują się drugim wynikiem w skali kraju – 12,9%. Udział przychodów ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport to 7,85%.

SYSTEM TRANSPORTU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

USYTUOWANIE W EUROPEJSKIM I KRAJOWYM SYSTEMIE TRANSPORTU

Podstawowym elementem usytuowania systemu transportu województwa śląskiego w europejskim systemie jest jego położenie w zasięgu paneuropejskich korytarzy transportowych mających już wymiar historyczny oraz w sieci TEN-T.

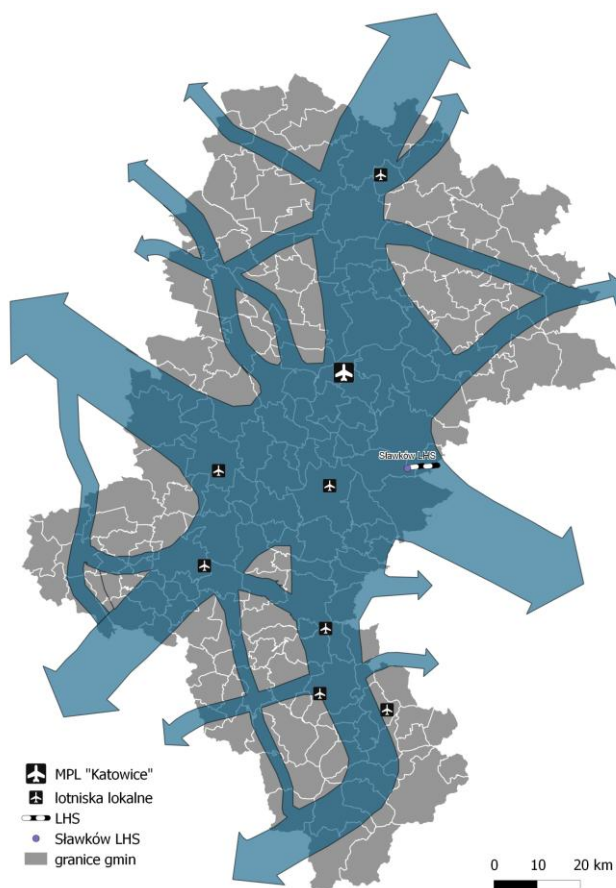
Paneuropejskie korytarze transportowe⁸⁰

Województwo śląskie jest położone w obszarze węzłowym dwóch głównych europejskich korytarzy, które biegną z zachodu na wschód i z północy na południe Europy, są to:

Korytarz III – relacja: (Madryt – Paryż - Bruksela) Berlin – Wrocław – Katowice – Kraków – Kijów – (Azja),

Korytarz VI – relacja: (Helsinki) Sztokholm - Gdańsk – Katowice – Żylna - (Budapeszt – Ateny), z odgałęzieniem VIB dla relacji Częstochowa – Ostrawa (Wiedeń – Wenecja).

Mapa 34. Korytarze rozwoju sieci transportowych w województwie śląskim.

Źródło: Opracowanie własne.

⁸⁰ Paneuropejskie korytarze transportowe - są to ciągi infrastruktury transportowej międzynarodowego znaczenia, wzdłuż której przebiegają szlaki transportowe o odpowiednich parametrach technicznych z rozmieszczonymi na nich węzłami transportowymi. Ich utworzenie miało wymiar historyczny związany z procesem integracji kontynentu europejskiego w latach 90-tych XX wieku.

Transeuropejska Sieć Transportowa (TEN-T)⁸¹

Jest to sieć transportu drogowego, kolejowego, powietrznego i wodnego stworzona w celu zapewnienia spójności kontynentu europejskiego. Na realizacji tej sieci opiera się polityka transportowa UE. Ma ona przyczynić się do zapewnienia dostępności i wzmocnienia spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej i stanowi podstawową dla UE multimodalną sieć połączeń transportowych. Podstawowym ich celem jest ustanowienie kompletnej i zintegrowanej transeuropejskiej sieci transportowej, która będzie obejmować wszystkie państwa członkowskie i regiony oraz zapewni podstawę dla zrównoważonego rozwoju wszystkich rodzajów transportu, tak aby wykorzystać ich odpowiednie zalety i maksymalnie zwiększyć wartość dodaną sieci dla Europy.

Na podstawie informacji uzyskanych w ramach publicznych konsultacji z zainteresowanymi podmiotami Komisja stwierdziła, że TEN-T najlepiej rozwijać w podejściu dwupoziomowym, obejmującym sieć kompleksową i sieć bazową.

Podstawowy poziom TEN-T stanowi **sieć kompleksowa**, która składa się ze wszystkich istniejących i planowanych infrastruktur transportowych transeuropejskiej sieci transportowej, jak również środków wspierających efektywne wykorzystywanie tego rodzaju infrastruktury,

Sieć kompleksowa powinna być ogólnoeuropejską siecią transportową, zapewniającą dostępność i spójność wszystkich regionów w Unii, w tym regionów peryferyjnych i najbardziej oddalonych. Kluczowe elementy sieci kompleksowej stanowią węzły miejskie rozumiane jako punkty łączące różne rodzaje infrastruktury transportowej. Stanowią one punkt wyjścia lub ostateczny cel podróży dla osób i towarów przemieszczających się w ramach transeuropejskiej sieci transportowej oraz punkty transferu w obrębie poszczególnych rodzajów transportu lub pomiędzy nimi. Sieć kompleksowa ma powstać najpóźniej do dnia 31 grudnia 2050 r.

Drugim poziomem jest **sieć bazowa**, która znajduje się nad siecią kompleksową i obejmuje jej strategicznie najważniejsze części. Sieć bazowa składa się z tych części sieci kompleksowej, które mają największe znaczenie strategiczne pod względem realizacji celów polityki transeuropejskiej sieci transportowej. Stanowi kręgosłup multimodalnej sieci mobilności (tj. obejmującej wszystkie rodzaje transportu i ich połączenia oraz odpowiednie systemy zarządzania ruchem i informacjami) i powinna stanowić podstawę rozwoju multimodalnej sieci transportu i stymulować rozwój całej sieci kompleksowej. Powinna umożliwiać koncentrowanie działań unijnych na tych elementach transeuropejskiej sieci transportowej, które mają największą europejską wartość dodaną, w szczególności na odcinkach transgranicznych, brakujących ogniwach, połączeniach multimodalnych i najważniejszych wąskich gardłach. Sieć bazowa w szczególności przyczynia się do obsługi zwiększonej mobilności i do rozwoju niskoemisyjnego systemu transportu. Sieć bazowa jest połączona w węzłach i zapewnia połączenia z sieciami infrastruktury transportowej państw sąsiadujących. Sieć bazowa ma powstać najpóźniej do dnia 31 grudnia 2030 r., jako priorytet w ramach sieci kompleksowej.

KRAJOWY SYSTEM TRANSPORTU

System transportu województwa śląskiego opisany został w podziale na poszczególne gałęzie. Dodatkowo zamieszczono także informacje na temat bezpieczeństwa zarówno środków jak i w środkach transportu.

---

⁸¹ Jest to sieć transportu drogowego, kolejowego, powietrznego i wodnego stworzona w celu zapewnienia spójności kontynentu europejskiego. Na realizacji tej sieci opiera się polityka transportowa UE. Na podstawie informacji uzyskanych w ramach publicznych konsultacji z zainteresowanymi podmiotami Komisja stwierdziła, że TEN-T najlepiej rozwijać w podejściu dwupoziomowym, obejmującym sieć kompleksową i sieć bazową.

Infrastruktura

Długość sieci dróg publicznych w województwie śląskim wynosiła w 2010 r. ok. 25,7 tys. km, co stanowiło ok. 6,3 % długości sieci dróg publicznych w Polsce (długość sieci w Polsce – 406,1 tys. km).

Długość dróg publicznych o nawierzchni twardej w województwie śląskim wynosiła w 2010 r. ponad 21 tys. km i wzrosła o prawie 5% w stosunku do 2007 r. Drogi publiczne utwardzone stanowiły ok. 7,8% ogółu tego typu dróg w kraju (4. pozycja w kraju).

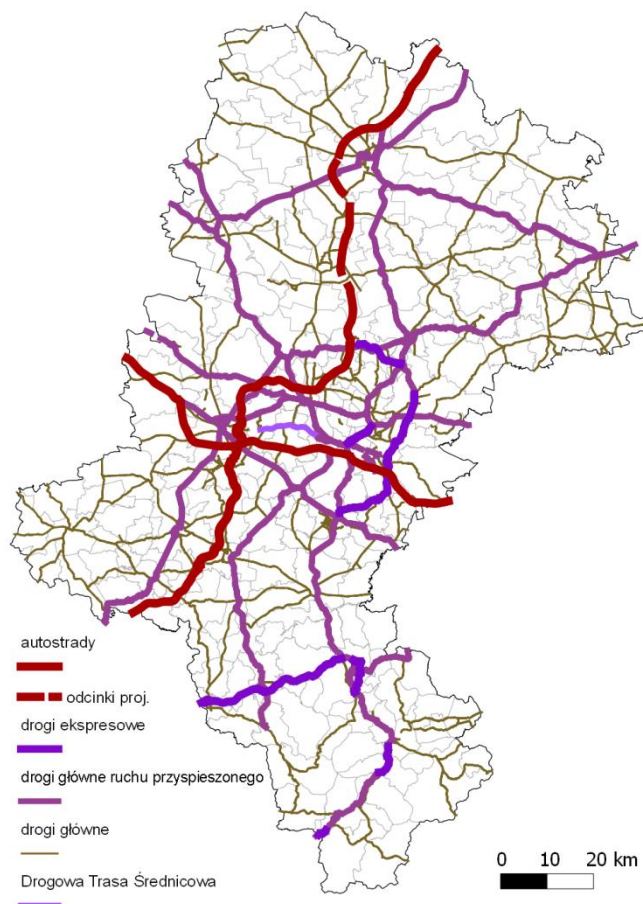
Gęstość dróg publicznych o nawierzchni twardej była zdecydowanie największa w porównaniu z innymi województwami i wynosiła 172,4 km/100 km². Wartość ta dwukrotnie przekraczała średnią krajową i w stosunku do lat poprzednich systematycznie rosła.

Wśród dróg o nawierzchni twardej 45% stanowią drogi położone na terenach miejskich. W latach 2001-2009 więcej przybyło dróg zamiejskich niż miejskich - zwłaszcza gminnych zamiejskich (15%) oraz krajowych zamiejskich (10%). Świadczy to o stopniowym doganianiu terenów miejskich przez tereny wiejskie pod względem rozwoju infrastruktury drogowej.

Drogi według klasy

Drogi publiczne ze względu na klasę drogi można podzielić na: autostrady, ekspresowe, główne ruchu przyspieszonego, główne, zbiorcze, lokalne i dojazdowe.

Mapa 35. Drogi istniejące według klasy (bez zbiorczych, lokalnych i dojazdowych).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Topograficznych (TBD).

Najwyższą klasę dróg stanowią autostrady i drogi ekspresowe. Długość sieci autostrad w województwie śląskim w 2010 r. wynosiła 107 km - była o blisko połowę większa w porównaniu z 2007 r. i stanowiła

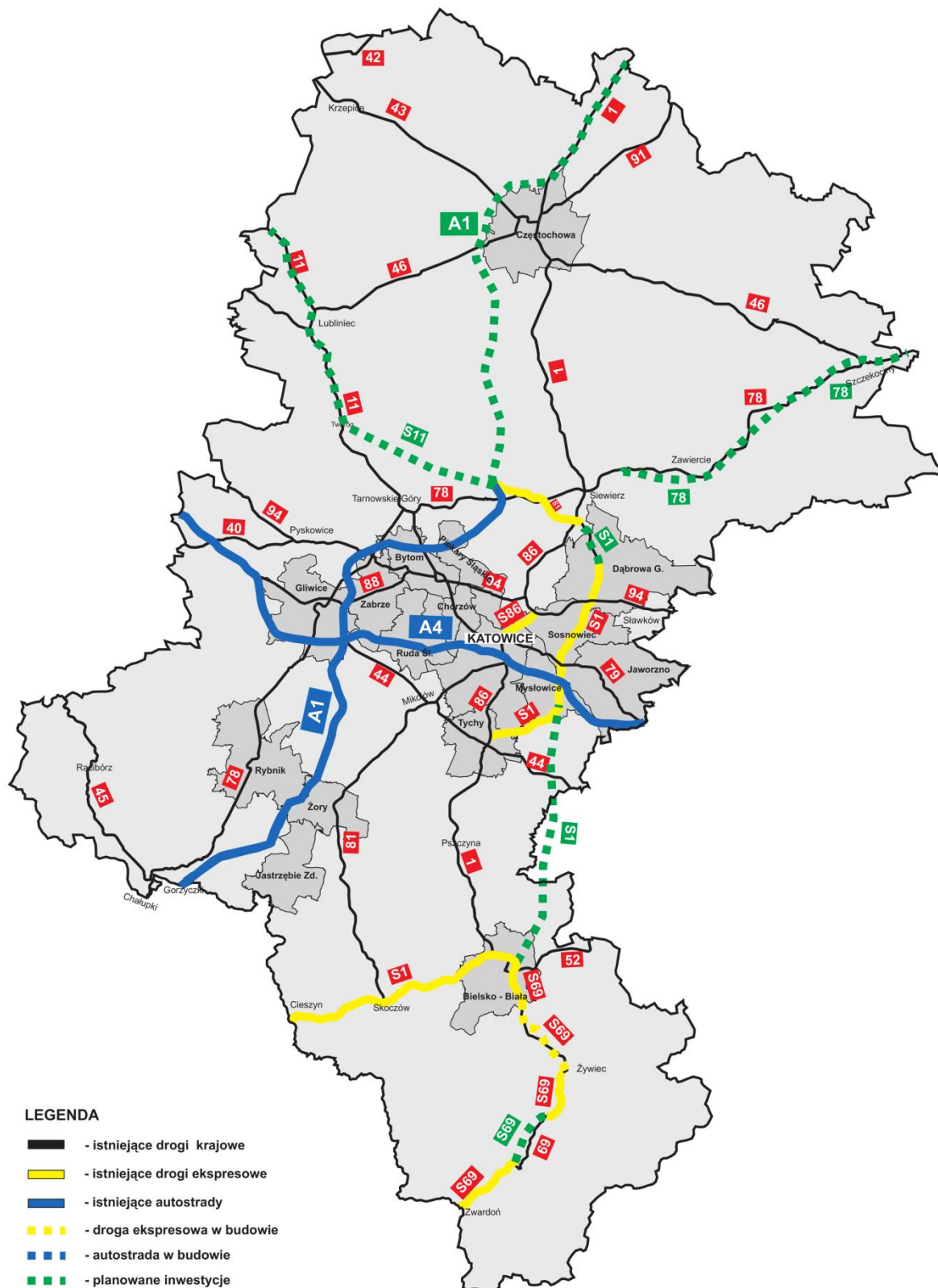
ponad 12,5% długości sieci autostrad w Polsce. Długość sieci dróg ekspresowych w województwie śląskim w 2010 r. wynosiła 102 km – była ponad 10% większa w porównaniu z 2007 r. i stanowiła ponad 15% długości sieci dróg ekspresowych w Polsce.

Województwo śląskie charakteryzuje się największą gęstością autostrad i dróg ekspresowych w kraju wynoszącą 1,69 km/100 km².

Sieć autostrad i dróg ekspresowych tworzą:

- Autostrada A1 - trasa częściowo oddanej do użytku autostrady przebiega od Gdańska przez Toruń, Łódź, Częstochowę, Gliwice do granicy państwa z Czechami. W województwie śląskim przebiega w osi północ – południe: od granicy z województwem łódzkim, następnie wokół Częstochowy, w okolicach lotniska w Pyrzowicach, przez Bytom, węzeł z autostradą A-4 w Gliwicach aż do granicy w Gorzyczkach. Docelowo na terenie województwa śląskiego będzie miała długość ok. 167 km. Do chwili obecnej na obszarze województwa śląskiego oddany został do ruchu odcinek od węzła "Pyrzowice" (wraz z łącznikiem drogi ekspresowej S-1 Pyrzowice – Lotnisko) do węzła „Gorzyczki”. Jednak część tego odcinka została udostępniona kierowcom z jednoczesnym poprowadzeniem objazdów wiaduktu w Mszanie.
- Autostrada A4 - trasa autostrady biegnie od granicy państwa z Niemcami w Jędrzychowicach przez Zgorzelec, Legnicę, Wrocław, Opole, Gliwice, Katowice, Kraków, Tarnów, Rzeszów, do granicy państwa z Ukrainą w Korczowej. Na obszarze województwa śląskiego autostrada A4 w całości oddana jest do użytku i posiada długość ok. 84 km.
- Droga ekspresowa S-1 - jest to planowane połączenie drogowe z węzła „Pyrzowice” na autostradzie A1 w sąsiedztwie portu lotniczego MPL „Katowice” w kierunku Bielska-Białej i granicy z Czechami w Cieszynie. Obecnie status drogi ekspresowej posiadają odcinki Pyrzowice - Podwarpie, Dąbrowa Górnicza - Mysłowice - Tychy, Bielsko-Biała - Cieszyn".
- Droga ekspresowa S-69 - jest to planowane połączenie drogowe z Bielska-Białej (S-1) w kierunku granicy państwa ze Słowacją (Myto-Skalité), o łącznej długości ok. 48 km, prowadzone w całości na obszarze województwa śląskiego. Stanowiąc będzie szybkie połączenie z południową granicą państwa ze Słowacją i ma zastąpić drogę krajową 69, której niskie parametry techniczne uniemożliwiają prowadzenie ciężarowego ruchu międzynarodowego. Przedłużeniem S-69 na terenie Słowacji będzie projektowana słowacka autostrada D-3 w kierunku Bratysławy.
- Droga ekspresowa S-86 - jest to odcinek drogi krajowej nr 86 o długości 5,9 km, łączący Katowice (węzeł Roździeńskiego) i Sosnowiec (węzeł Pogoń).

Mapa 36. Stan przygotowania autostrad i dróg ekspresowych (na 01.01.2013).

Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad.

Ponadto bardzo istotną rolę w sieci drogowej województwa pełni Drogowa Trasa Średnicowa (DTŚ), która jest jedną z najważniejszych inwestycji drogowych w województwie śląskim. Do tej pory oddany został do ruchu odcinek od Katowic przez Chorzów, Świętochłowice, Rudę Śląską do Zabrze (węzeł de Gaulle'a).

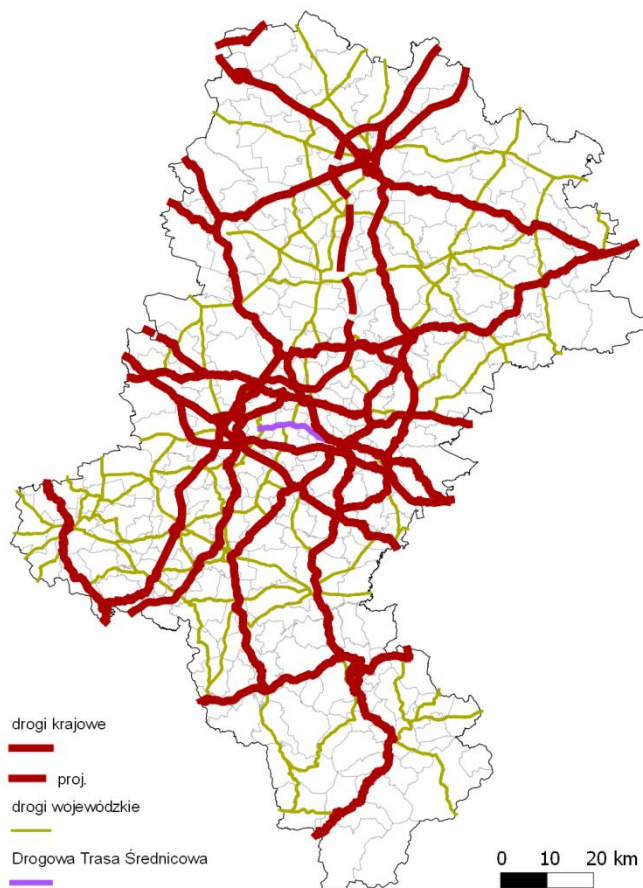

Docelowo cała trasa przebiegać będzie z Dąbrowy Górniczej do Gliwic i ma być jednym z podstawowych elementów zintegrowanego systemu komunikacyjnego Metropolii Górnośląskiej.

Drogi według kategorii zarządzania

Drogi publiczne ze względu na kategorię zarządzania można podzielić na: krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne.

Mapa 37. Drogi istniejące według kategorii zarządzania (bez powiatowych i gminnych) w województwie śląskim.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Topograficznych (TBD).

Długość dróg krajowych w województwie śląskim wyniosła w 2010 r. 1133 km. Stanowiło to ponad 6% dróg krajowych w Polsce i ok. 4,4% ogółu dróg publicznych w regionie.

Długość dróg wojewódzkich w województwie śląskim wynosi 1424 km, stanowiąc 5% długości wszystkich dróg wojewódzkich w Polsce. Analizując gęstość dróg wojewódzkich należy zwrócić uwagę, że województwo śląskie należy do regionów o najwyższym wskaźniku długości tych dróg na 100 km². Wyższą gęstością charakteryzuje się wyłącznie województwo dolnośląskie.

Największa długość dróg powiatowych o utwardzonej nawierzchni występuje w subregionie środkowym (ponad połowa ogółu dróg powiatowych w województwie), najmniej w subregionie zachodnim (nieco ponad 10% ogółu dróg powiatowych). Pod względem gęstości dróg powiatowych również dominuje subregion środkowy z gęstością 55,4 km/100km², który wyprzedza subregion zachodni (49,9 km/100 km²) i południowy (47,3 km/100 km²). Najmniejszą gęstością odznacza się subregion północny (38,8 km/100 km²).

Pod względem długości dróg gminnych również wyraźnie dominuje subregion środkowy, gdzie występuje prawie 44% ogółu dróg gminnych w województwie, najmniej występuje ich w subregionie zachodnim (14% ogółu dróg gminnych). Pod względem gęstości dróg gminnych dominują subregiony południowy (142,6

km/100 km²) i subregion zachodni (132,5 km/100 km²), kolejne miejsce zajmuje subregion środkowy (99,5 km/100 km²), a najniższą wartość posiada subregion północny (63,9 km/100 km²).

Umowy międzynarodowe

W 1985 r. Polska ratyfikowała Umowę europejską o głównych drogach ruchu międzynarodowego (AGR)⁸². Według zapisów umowy międzynarodowej w województwie śląskim znaczenie mają następujące ciągi drogowe:

Drogi podstawowe:

- **E 40** - Calais - Oostende - Gent - Bruxelles - Liege - Aachen - Köln - Olpe - Giessen - Bad Hersfeld - Herleshausen - Eisenach - Erfurt - Gera - Karl-Marx-Stadt - Dresden - Görlitz - Legnica - Wrocław - Opole - Gliwice - Kraków - Przemyśl - Lvov - Rovno - Zhitomir - Kiev - Kharkov - Rostov na Donu (w woj. śląskim - A4).
- **E 75** - Gdańsk - Toruń - Włocławek - Łódź - Piotrków Trybunalski - Katowice - Český Těšín - Žilina - Trenčín - Piešťany - Bratislava - Wiener Neustadt (w woj. śląskim - DK1, S1).

Drogi: odgałęzienia, odnogi i łącznikowe:

- **E 462** - Brno - Olomouc - Český Těšín - Katowice - Kraków (w woj. śląskim - S1, DK1, A4).⁸³

Potencjał przewozowy

Województwo śląskie charakteryzuje się bardzo dużą liczbą zarejestrowanych pojazdów samochodowych (ponad 2,5 mln) co stanowi 11% ogółu pojazdów w kraju. Większą liczbę pojazdów posiada tylko województwo mazowieckie. Ponadto w województwie zarejestrowanych jest najwięcej w kraju samochodów ciężarowo-osobowych.

Według danych na 2010 r. liczba pojazdów w województwie śląskim wzrosła w stosunku do 2009 r. o 4,8%. W strukturze zarejestrowanych pojazdów dominują samochody osobowe (81,0% wszystkich pojazdów zarejestrowanych w województwie śląskim), samochody ciężarowe stanowią natomiast 11,2% wszystkich pojazdów w regionie.

W województwie śląskim najwięcej pojazdów przypadających na 1 000 osób występuje w subregionie północnym, najmniej w środkowym i zachodnim. Samochodów osobowych na 1 000 ludności jest najwięcej w powiecie myszkowskim (547,9) a najmniej w Świętochłowicach (317,9); samochodów ciężarowych najwięcej zarejestrowanych jest w Katowicach (107,3 pojazdów na 1 000 osób) a najmniej w Bytomiu i Jastrzębiu Zdroju (po 36,2 pojazdy na 1 000 osób), motocykli najwięcej jest w powiecie kłobuckim (56,9 pojazdów na 1 000 osób) a najmniej w Chorzowie (11,8 pojazdów na 1 000 osób).

Natężenie ruchu

Drogi krajowe

Z ostatniego Generalnego Pomiaru Ruchu przeprowadzonego w 2010 r.⁸⁴ przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad wynika, że województwo śląskie charakteryzuje się zarówno największym natężeniem ruchu na drogach krajowych jak i największym wzrostem tego natężenia w ciągu ostatnich pięciu lat. W 2010 r. natężenie na drogach regionu wyniosło ok. 18,3 tys. pojazdów/dobę i było wyższe od średniej krajowej prawie dwukrotnie. Na drugiej pozycji w kraju plasuje się województwo małopolskie z natężeniem wysokości ok. 13 tys. pojazdów/dobę. W odniesieniu do 2005 r. ruch na drogach w regionie wzrósł o 32% (w tym samym okresie tempo wzrostu dla Polski zostało oszacowane na poziomie 22%).

---

⁸² AGR – umowa sporządzona w Genewie w dniu 15 listopada 1975 r. Według tej umowy Strony przyjmują projekt sieci drogowej, zwanej siecią międzynarodową dróg „E”, jako uzgodniony plan budowy i rozbudowy dróg o znaczeniu międzynarodowym, który zamierzają realizować w ramach swoich programów krajowych.

⁸³ <http://treaties.un.org>

⁸⁴ Generalny Pomiar Ruchu w 2010 roku (GPR 2010) został wykonany na istniejącej sieci dróg krajowych z wyjątkiem tych odcinków, dla których zarządcami są prezydenci miast na prawach powiatu.

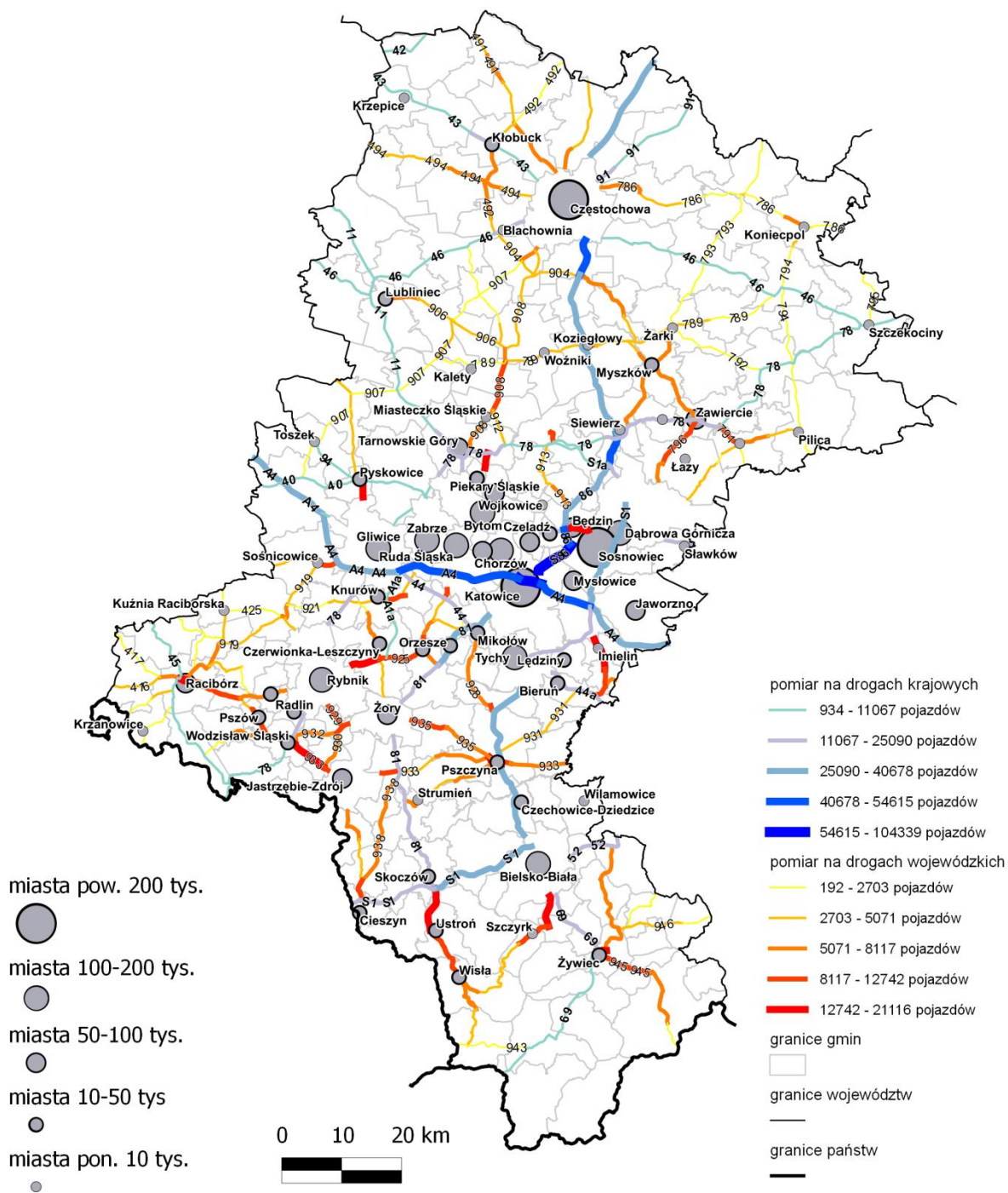
Z badania przeprowadzonego w 2010 r. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego wynika, że drogą krajową charakteryzującą się największym natężeniem jest droga DK86, która rozpoczyna się na węźle drogowym z DK1 i S1 w Podwarpiu i biegnie przez Będzin, Sosnowiec i Katowice do Tychów. Najmniejsze natężenie występuje na drodze DK42 biegnącej z Kamiennej k/Namysłowa do Rudnika k/Starachowic (której fragment o długości ok. 8,5 km przecina północno-zachodni kraniec województwa). Różnica pomiędzy drogami o największym i najniższym natężeniu ruchu w regionie wynosi prawie 52 tys. pojazdów/dobę.

Tabela 53. Drogi krajowe o największym i najmniejszym natężeniu ruchu w województwie śląskim w 2010 r.

Największe wartości SDR		Najmniejsze wartości SDR	
Droga	Natężenie	Droga	Natężenie
DK 86, S86	52 990	DK 42	983
A 4	41 134	DK 40	3 608
DK 1, S 1	31 137	DK 45	4 621
DK 81	22 001	DK 46	5 978
DK 44	16 835	DK 11	6 964

Źródło: Badanie pn. Zorganizowanie i przeprowadzenie pomiarów ruchu na sieci dróg wojewódzkich w województwie śląskim w 2010 roku wraz z dokonaniem wybranych obliczeń i analiz.

Mapa 38. Drogi krajowe o największym i najmniejszym natężeniu ruchu w województwie śląskim w 2010 r.

Źródło: Zorganizowanie i przeprowadzenie pomiarów ruchu na sieci dróg wojewódzkich w województwie śląskim w 2010 roku wraz z dokonaniem wybranych obliczeń i analiz.

Na niektórych odcinkach dróg krajowych natężenie ruchu charakteryzuje się szczególną intensywnością⁸⁵. Należą do nich:

- Odcinek DK86 - Sosnowiec – Katowice (6,6 km) - ok. 104,3 tys. pojazdów/dobę,
- Odcinek A4 - Katowice (3,6 km) - ok. 75 tys. pojazdów/dobę,

⁸⁵ Zorganizowanie i przeprowadzenie pomiarów ruchu na sieci dróg wojewódzkich w województwie śląskim w 2010 roku wraz z dokonaniem wybranych obliczeń i analiz.

- Odcinek A4 - Węzeł Sośnica – Chorzów (16 km) - ok. 54,6 tys. pojazdów/dobę,
- Odcinek DK86 - Czeladź – Sosnowiec (2,4 km) - ok. 51,3 tys. pojazdów/dobę,
- Odcinek A4 - Chorzów – Katowice (4,6 km) - ok. 50,7 tys. pojazdów/dobę.

Najwięcej pod względem rodzajowym po drogach krajowych regionu porusza się samochodów osobowych i mikrobusów (72% ogółu pojazdów). Ponadto duży odsetek stanowią także samochody ciężarowe z naczepami (13,8% ogółu pojazdów) i lekkie samochody ciężarowe - dostawcze (9% pojazdów). Najniższy odsetek pojazdów stanowią ciągniki rolnicze, motocykle i autobusy (w sumie ok. 1% ogółu pojazdów). W ciągu ostatnich 5 lat zwiększył się udział motocykli, samochodów osobowych i mikrobusów oraz samochodów ciężarowych z przyczepami, natomiast spadł udział w ogólnej liczbie pojazdów samochodów dostawczych, samochodów ciężarowych bez przyczep, autobusów i ciągników rolniczych. Mimo stosunkowo niewielkiego udziału motocykli (0,4% w 2010 r.), ich liczba wzrosła prawie trzykrotnie w porównaniu z 2005 r. – był to najwyższy zanotowany wzrost wśród wszystkich kategorii pojazdów⁸⁶.

Drogi wojewódzkie

Długość sieci dróg wojewódzkich w regionie jest stosunkowo niska w porównaniu z innymi województwami, ale ze względu na dużą liczbę pojazdów charakteryzuje się drugim po województwie małopolskim natężeniem ruchu (4,9 tys. pojazdów/dobę w 2010 r.). Województwo śląskie razem z województwami opolskim i lubelskim charakteryzują się najniższym tempem wzrostu natężenia ruchu na drogach wojewódzkich w stosunku do 2005 r. (17-18%). Najwyższym tempem wzrostu charakteryzowało się województwo mazowieckie (28%)⁸⁷.

Najwięcej pod względem rodzajowym po drogach wojewódzkich regionu porusza się samochodów osobowych i mikrobusów (83,8% ogółu pojazdów). Ponadto duży odsetek stanowią także samochody ciężarowe z naczepami (7,4% ogółu pojazdów) i lekkie samochody ciężarowe - dostawcze (4,1% pojazdów). Najniższy odsetek pojazdów stanowią ciągniki rolnicze i autobusy (w sumie ok. 1,1% ogółu pojazdów). W ciągu ostatnich 5 lat zwiększył się udział motocykli, samochodów dostawczych oraz samochodów ciężarowych z przyczepami, natomiast spadł udział samochodów osobowych i mikrobusów, samochodów ciężarowych bez przyczep, autobusów i ciągników rolniczych. Mimo stosunkowo niewielkiego udziału motocykli (1,1% w 2010 r.) liczba motocykli w SDR w 2010 r. wzrosła prawie trzykrotnie w porównaniu z 2005 r. – był to najwyższy zanotowany wzrost wśród wszystkich kategorii pojazdów⁸⁸.

Okolo 81,6% dróg wojewódzkich w regionie stanowią drogi o charakterze gospodarczym. Pozostałe to drogi o charakterze rekreacyjnym (17,3%) i turystycznym (1,1%). Największe natężenie ruchu występuje na drogach o charakterze turystycznym (6 tys. pojazdów/dobę) i gospodarczym (5,3 tys. pojazdów/dobę)⁸⁹.

Ważnym wskaźnikiem oceny istotności dróg w całym systemie transportowym regionu jest określenie pracy przewozowej⁹⁰. Wśród dróg wojewódzkich największa praca przewozowa jest wykonywana w południowej części województwa – na drogach DW933, DW941 oraz DW 935.

Przewóz pasażerów

W województwie śląskim w 2010 r. transportem samochodowym zarobkowym zostało przewiezionych łącznie prawie 53 mln osób (o prawie 10 mln mniej niż w województwie mazowieckim i o prawie 24 mln mniej niż w województwie kujawsko-pomorskim). Stanowi to ok. 9% ogółu przewiezionych pasażerów w kraju.

Odległość przewozu 1 pasażera regionu wynosi 41 km i jest o prawie 8% wyższa od średniej krajowej.

⁸⁶ Zorganizowanie i przeprowadzenie pomiarów ruchu na sieci dróg wojewódzkich w województwie śląskim w 2010 roku wraz z dokonaniem wybranych obliczeń i analiz.

⁸⁷ Synteza wyników Generalnego Pomiaru Ruchu 2010 na drogach krajowych.

⁸⁸ Zorganizowanie i przeprowadzenie pomiarów ruchu na sieci dróg wojewódzkich w województwie śląskim w 2010 roku wraz z dokonaniem wybranych obliczeń i analiz.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Praca przewozowa dróg w danej kategorii (wyrażana w pojazdokilometrach na dobę) jest iloczynem długości dróg w tej kategorii wyrażonej w kilometrach i średniej wielkości ruchu na tych drogach wyrażonej w pojazdach rzeczywistych na dobę.

Wykorzystywane w transporcie samochodowym zarobkowym autobusy wykonały łącznie w województwie śląskim 81,7 mln wozokilometrów (ok. 8% całego przebiegu tych pojazdów w kraju). Wykorzystanie autobusów w postaci dziennego przebiegu 1 autobusu w regionie kształtowało się nieco powyżej średniej krajowej.

Długość sieci komunikacji miejskiej w województwie śląskim w 2010 r. wynosiła 11,3 tys. km, na co oprócz linii autobusowych złożyło się 346 km linii tramwajowych oraz 72 km linii trolejbusowych. Linie komunikacyjne miejskie zlokalizowane na terenie województwa charakteryzowały się największą długością wśród regionów kraju i stanowiły ok. 20% długości wszystkich linii miejskich w Polsce.⁹¹

Z sieci tej w 2010 r. skorzystało 461 mln pasażerów, co stanowiło prawie 11,8% całej liczby pasażerów przewiezionych w Polsce (największy odsetek obsłużonych pasażerów w kraju po województwie mazowieckim). W stosunku do 2007 r. nastąpił jednak duży spadek ilości przewiezionych pasażerów (o 182 mln osób czyli o 28,3%). Region charakteryzuje się najwyższym w kraju odsetkiem ludności miast obsługiwanych przez komunikację miejską, który wynosi niecałe 94% i kształtuje się mniej więcej na tym samym poziomie w ostatnich latach.⁹²

Najwięcej pasażerów komunikacji publicznej obsługiwanych jest przez KZK GOP. Jest to związane z gęstością zaludnienia obszaru Metropolii Górnośląskiej. Na tym terenie występuje też najdłuższa sieć komunikacji publicznej.

Transport ładunków

Województwo charakteryzuje się też największym obrotem w przewozie ładunków transportem samochodowym – ogółem nadano ponad 148 mln t, co stanowi 12,6% ogółu dla Polski, a przyjęto prawie 148 mln t (również 12,6% ogółu dla Polski).

Województwo śląskie wyraźnie dominuje w przypadku przewozu ładunków wewnątrz regionów. Przewozy te w 2010 r. wyniosły ponad 110 mln t. W drugim co do wielkości przewozów województwie mazowieckim wartość ta wyniosła ok. 82 mln t. Przewozy te stanowią 9,4% ogółu obrotu wewnątrz województw w kraju.

W województwie śląskim notuje się również największą wartość ładunków nadawanych do innych regionów kraju. W 2010 r. wartość ta wyniosła ponad 31 mln t. W drugim pod tym względem województwie mazowieckim nadano w tym samym okresie niecałe 30 mln t. W przypadku przyjmowanych ładunków województwo śląskie z wartością ładunków o wartości prawie 30 mln t plasuje się na trzeciej pozycji w kraju (po województwie mazowieckim – ponad 36 mln t i wielkopolskim – ponad 30 mln t). Jako jeden z 7 regionów, województwo śląskie charakteryzuje się dodatnim bilansem przewozów między województwami (więcej ładunków jest nadawanych aniżeli przyjmowanych). Przewozy ładunków nadawanych i przyjmowanych w obrocie między województwami stanowią odpowiednio 11,1% i 10,7% ogółu przewozów tego typu w kraju.

W obrocie międzynarodowym region charakteryzuje się największą ze wszystkich regionów w kraju wartością przyjętych w 2010 r. ładunków z zagranicy (ponad 7 mln t). Drugie pod tym względem województwa mazowieckie i wielkopolskie przyjęły ok. 5,7 mln t ładunków. Liderem w eksporcie ładunków jest województwo dolnośląskie – ponad 7 mln t ładunków w 2010 r. Województwo śląskie w 2010 r. wyeksportowało 6,7 mln t ładunków. Jako jedno z 4 regionów charakteryzuje się ujemnym bilansem przewozów międzynarodowych (więcej ładunków jest importowanych aniżeli eksportowanych). Przewozy ładunków nadawanych i przyjmowanych w obrocie międzynarodowym w regionie stanowią odpowiednio 12,8% i 15,2% ogółu przewozów tego typu w kraju.

W strukturze przewozowej ładunków najczęściej ładunków przewożono wewnątrz województwa (74,5% nadanych ładunków i 74,9% przyjętych ładunków). Ruch ładunków między województwami stanowił ok. 20% wartości przewożonych ładunków w regionie.

---

⁹¹ Bank Danych Lokalnych, GUS

⁹² Bank Danych Lokalnych, GUS

W latach 2005-2010 przewozy na wszystkich poziomach obrotu zarówno w Polsce jak i w województwie śląskim wzrosły, jednak województwo śląskie charakteryzuje się niższym tempem wzrostu obrotu ładunkami aniżeli Polska ogółem. Wyjątek stanowi przyjmowanie ładunków z zagranicy – tutaj wzrost w ostatnich 5 latach jest zdecydowanie wyższy w regionie aniżeli w całym kraju.

Niekorzystnie dla regionu zmienia się bilans przewozów ładunków. W 2005 r. ogółem dla regionu wyniósł 5,28 mln t, a w 2010 r. 673 tys. t. Oznacza to, że coraz więcej ładunków jest przywożonych do regionu, aniżeli wywożonych na zewnątrz. W przypadku Polski liczby te kształtują się na poziomie 1,76 mln t (2005 r.) i 4,31 mln t (2010 r.). Tendencje w kształtowaniu się bilansu przewozów w kraju są więc zdecydowanie lepsze.

TRANSPORT KOLEJOWY

Infrastruktura

Całkowita długość linii kolejowych eksploatowanych w województwie śląskim jest największa w Polsce. Składa się na nią 2155 km linii normalnotorowych (w których odległość między szynami wynosi 1435 mm), krótki odcinek najdłuższej w Polsce linii szerokotorowej oraz kilka odcinków linii wąskotorowych. Prawie 80% długości sieci kolejowej jest zelektryfikowane, a niewiele ponad połowa wszystkich linii (1112 km) to linie dwu i więcej torowe.

Również pod względem gęstości sieci kolejowej województwo śląskie jest zdecydowanym liderem. Gęstość sieci kolejowej w regionie wynosi 17,5 km/100 km² i jest prawie dwukrotnie wyższa od wskaźnika gęstości przypadającego na drugie pod tym względem województwie opolskim (9,2 km/100 km²).

Mierząc gęstość sieci długością linii kolejowych przypadających na 10 tys. ludności, województwo śląskie znajduje się na trzynastym miejscu w kraju wyprzedzając tylko województwa: mazowieckie, małopolskie oraz łódzkie. W regionie przypada 4,6 km linii kolejowych na 10 tys. ludności, zaś w dominującym pod tym względem województwie lubuskim ten wskaźnik wynosi 9,6.

Rozmieszczenie linii kolejowych w województwie jest równomierne, co świadczy o dobrym skomunikowaniu kolejowym województwa.

Wiele linii kolejowych w regionie jest włączonych w międzynarodowe i krajowe systemy transportu kolejowego. Polska jest sygnatariuszem dwóch międzynarodowych umów o głównych międzynarodowych liniach kolejowych tj. AGC⁹³ i AGTC⁹⁴.

AGC

- E 59 Świnoujście - Szczecin - Kostrzyn - Zielona Góra - Wrocław - Opole – Chałupki,
- E 65 Gdynia - Gdańsk - Warszawa - Katowice - Zebrzydowice (- Petrovice u. Karvine),
- E 30 (Görlitz -) Zgorzelec - Wrocław - Katowice - Kraków - Przemyśl - Medyka (- Mostiska).

AGTC⁹⁵

- C-E 59 Świnoujście – Szczecin – Kostrzyn - Zielona Góra - Wrocław - Opole-Chałupki / (-Bohumín),

---

⁹³ AGC - Umowa europejska o głównych międzynarodowych liniach kolejowych sporządzona w Genewie dnia 31 maja 1985 r. W Polsce obowiązuje od 27 kwietnia 1989 r. Umowa wyznacza sieć linii kolejowych o znaczeniu międzynarodowym, które powinny być dostosowane do prędkości: 160 km/godz. w ruchu pasażerskim i 120 km/godz. w ruchu towarowym, przy nacisku osi 225 kN (Dziennik Ustaw 1989 r. nr 42 poz. 231).

⁹⁴ AGTC - Umowa europejska o głównych międzynarodowych liniach kolejowych transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących sporządzona w Genewie dnia 1 lutego 1991 r. W Polsce obowiązuje od 14 stycznia 2002 r. Umowa wyznacza sieć linii kolejowych dla międzynarodowych przewozów kontenerowych transportem kolejowym oraz terminale kontenerowe, położone na sieci kolejowej. Umowa ta ma formę planu rozwoju i funkcjonowania linii międzynarodowego transportu kombinowanego i obiektów towarzyszących, który powinien być realizowany poprzez programy krajowe (Monitor Polski 2004 r. nr 3 poz. 50).

⁹⁵ "C - E" oznacza linie kolejowe zasadniczo identyczne z liniami E według Umowy europejskiej o głównych międzynarodowych liniach kolejowych (AGC) z 1985 r. "C" oznacza inne ważne linie międzynarodowego transportu kombinowanego. Numery linii "C" są identyczne z numerami najbliższych linii E i są czasem uzupełniane numerem serii. Literę E umieszczono dla łatwego odniesienia i porównania z liniami zawartymi w AGC.

- C-E 65 Gdynia-Gdańsk – Tczew – Warszawa – Katowice - Zebrzydowice / Bydgoszcz (-Petrovice u. Karviné),
- C-E 30 (Görlitz-) Zgorzelec – Wrocław – Katowice – Kraków – Przemyśl - Medyka / (-Mostiska),
- C 65/2 Chorzew Siemkowice – Częstochowa – Zawiercie - Jaworzno Szczakowa – Czechowice-Dziedzice.

Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje Centralna Magistrala Kolejowa, będąca częścią międzynarodowego korytarza transportowego C-E 65, objętego umowami AGC i AGTC. Jest to linia kolejowa o długości 223,8 km łącząca Grodzisk Mazowiecki z Zawierciem i umożliwiającą szybkie połączenie Warszawy z Katowicami i Krakowem (poprzez odgałęzienie w Psarach w województwie świętokrzyskim). Ta oddana do użytku w 1977 r. linia obecnie jest modernizowana, dzięki czemu w 2014 r. możliwe będzie poruszanie się po niej pociągów z prędkością maksymalną 220 km/h (obecnie ok. 160 km/h).

Ponadto w Tarnowskich Górach zlokalizowana jest jedna z największych stacji rozrządowych w Europie, która jest także największym towarowym węzłem kolejowym w kraju⁹⁶.

W województwie istnieje również sieć normalnotorowych linii przemysłowych, w tym ok. 330 km tzw. „linii piaskowych” (kopalń piasku „Kotłarnia”, „Kuźnica Warężyńska”, „Maczki-Bór” i „Szczakowa”). Linie te stanowią infrastrukturę samodzielną, powiązaną z siecią PKP PLK S.A. tylko w celach technicznych lub w związku z wykonywaną pracą przewozową⁹⁷.

Ponadto istnieje także sieć bocznic obsługiwanych przez prywatne przedsiębiorstwa, zarówno kolejowe m.in. PTK Holding S.A., Nadwiślański Zakład Transportu Kolejowego Sp. z o.o.⁹⁸, jak i nie związane bezpośrednio z koleją, m.in. GTL S.A. (na terenie MPL „Katowice” w Pyrzowicach).

Na terenie województwa śląskiego występuje też szereg linii nieeksploatowanych. Część z nich nie nadaje się już do użytku lub została rozebrana. Są to jednak potencjalne korytarze do wznowienia działalności kolejowej w przyszłości.

W województwie śląskim zlokalizowany jest odcinek końcowy niezelektryfikowanej Linii Hutniczej Szerokotorowej (poprzednia nazwa: Linia Hutniczo-Siarkowa). Jest to najdalej na zachód wysunięta linia kolejowa szerokotorowa w Europie (o rozstawie szyn 1520 mm). Na terenie kraju linia ta zaczyna się na granicy ukraińskiej Hrubieszów – Izow i biegnie do Sławkowa Południowego. Linia ta poprzez ukraiński system kolejowy posiada bezpośredni dostęp do Kolei Transsyberyjskich.

Obecnie na terenie województwa śląskiego funkcjonuje kilka odcinków linii kolei wąskotorowych (o rozstawie szyn 1000, 750, 600 mm). Są to linie:

- Bytom - Tarnowskie Góry – Miasteczko Śląskie - głównym zadaniem linii jest obsługa komunikacyjna Zalewu Nakło-Chechło, który jest popularnym miejscem weekendowego i wakacyjnego wypoczynku; znajduje się na Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego.
- Rudy – Stanica - jest to część funkcjonującej dawniej linii Gliwice Trynek – Rudy – Racibórz Markowice. Od 2005 r. przejazdy turystyczne odbywają się na odcinku Rudy-Stanica; znajduje się na Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego.

Natężenie ruchu

Województwo śląskie charakteryzuje się dużym obciążeniem torów spowodowanym bardzo dużym ruchem towarowym, skoncentrowanym szczególnie w Metropolii Górnośląskiej, a także funkcjonowaniem w tym rejonie wielu węzłów kolejowych.

Do tras o największym natężeniu pociągów pasażerskich należą (trasy/odcinki gdzie średnia dobową liczbą pociągów przekracza 100):

- Katowice – Legnica (odcinki na trasie Katowice – Gliwice),
- Katowice – Zwardoń (odcinki na trasie Katowice Ligota – Tychy),
- Warszawa Centralna – Katowice (odcinki na trasie Zawiercie – Katowice).

⁹⁶ „Wstępne studium wykonalności dla zadania: Modernizacja i rozbudowa Katowickiego Węzła Kolejowego”.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ibid.

Największe natężenie występuje na odcinku Katowice – Chorzów Batory – 133,33 pociągów/dobę.

Największe natężenie ruchu pociągów pasażerskich kategorii Eurocity i Intercity występuje na trasie Warszawa Centralna – Katowice (odcinek Psary – Zawiercie) i wynosi 18,75 pociągów/dobę. Przewozy międzywojewódzkie dominują na trasie Dąbrowa Górnicza Ząbkowice – Kraków Główny (odcinek Pieczyska – Trzebinia), gdzie natężenie ruchu wynosi prawie 48 pociągów/dobę. Przewozy o zasięgu regionalnym dominują na trasie Katowice – Zwardoń (odcinek Brynów – Katowice Ligota), gdzie natężenie ruchu sięga ponad 132 pociągów/dobę.

Z analizy napełnienia taboru wynika, że trasą, z której korzysta najwięcej podróżnych jest trasa Katowice – Bielsko-Biała oraz Katowice – Zawiercie.

Do tras o największym natężeniu pociągów towarowych należą (trasy/odcinki gdzie średnia dobową liczbą pociągów przekracza 60):

- Chorzów Batory - Tczew (odcinki na trasie Bytom Karb – Tarnowskie Góry);
- Trzebinia - Zebrzydowice (odcinki na trasie Czechowice-Dziedzice - Zabrzeg);
- Kędzierzyn Koźle - Chałupki (odcinki na trasie Stare Koźle - Turze);
- Oświęcim – Katowice (odcinek Mysłowice – Mysłowice Mwb).

Największe natężenie ruchu pociągów towarowych występuje na odcinku Nakło Śląskie – Tarnowskie Góry – 70,53 pociągów/dobę.

Największe natężenie ruchu pociągów towarowych intermodalnych występuje na trasie Warszawa Centralna – Katowice (odcinek Poraj – Zawiercie) i wynosi 4,51 pociągów/dobę. Przewozy towarowe ekspresowe i pośpieszne dominują na trasie Trzebinia - Zebrzydowice (odcinek Zebrzydowice – Zebrzydowice Gp), gdzie natężenie ruchu wynosi ponad 5 pociągów/dobę. Największe natężenie pociągów towarowych do przewozów niemasowych występuje na trasie Chorzów Batory - Tczew (odcinek Nakło Śląskie – Tarnowskie Góry) – ponad 16 pociągów/dobę, a pociągami towarowymi do przewozów masowych na trasie Kędzierzyn Koźle – Chałupki (odcinek Stare Koźle – Bierawa) ponad 51 pociągów/dobę.

Przewóz pasażerów

W zakresie wojewódzkich kolejowych przewozów pasażerskich w 2010 r. pociągi uruchamiane przez Przewozy Regionalne w Katowicach przewiozły w województwie śląskim prawie 18,4 mln pasażerów, z czego prawie 2,8 mln przewieziono pociągami interREGIO. Całkowita liczba przewiezionych pasażerów jest o około 10,7% mniejsza niż w 2009 r., a prawie 25% mniejsza niż w 2008 r., kiedy to w posiadaniu ówczesnej PKP PR znajdowały się również pociągi pośpieszne.

Transport ładunków

Największym przewoźnikiem ładunków w transporcie kolejowym w województwie śląskim tak jak i w całym kraju jest PKP CARGO S.A. Według danych przekazanych przez tego przewoźnika wielkość eksportu ładunków w 2010 r. znacznie przewyższała wartość importu (prawie 2,5 razy). W przewozach ładunków zarówno w imporcie jak i eksporcie zdecydowanie dominował węgiel kamienny. Jego eksport z województwa w 2010 r. wyniósł prawie 28,5 mln t (67,7% całości eksportu za pośrednictwem kolei). Również wysoka wartość tego ładunku była importowana – ponad 8,5 mln t (49% wszystkich ładunków importowanych). Poza węglem kamiennym duże znaczenie w obrocie miały ładunki koks, węgla brunatnego, metali i wyrobów z metali, a w przypadku importu jeszcze dodatkowo rudy, kamienia, żwiru i wapna.

W 2010 r. PKP CARGO uruchomiło w województwie ponad 226 tys. pociągów realizujących przewozy ładunków drogą kolejową. Ilość uruchamianych pociągów w ostatnich dwóch latach ma tendencję spadkową.

W ostatnim czasie zaobserwować można dużą dynamikę wzrostu ilości przewożonych towarów Linia Hutniczą-Szerokotorową⁹⁹. W 2010 r. przewozy po tej linii, które w całości realizuje PKP LHS S.A., ogółem

---

⁹⁹ <http://www.lhs.com.pl/>

wyniosły 8,5 mln t. W kierunkach przewozów dominuje import, który w 2010 r. osiągnął wartość 8 mln t. W 2010 r. w stosunku do 2001 r. łączna ilość ładunków importowanych wzrosła o ponad 82%, a eksportowanych prawie 6-krotnie.

Wśród ładunków importowanych zdecydowanie dominuje ruda żelaza, która w 2010 r. stanowiła ok. 58,3% ogółu importu. W eksporcie dominuje węgiel kamienny, brunatny i koks (18,8% całego eksportu). Zarówno w przypadku eksportu jak i importu zauważa się coraz większą dywersyfikację ładunków o czym świadczy zmniejszający się na przestrzeni lat udział głównych grup ładunków w ogóle przewozów.

Przedmiotowa linia połączona jest z siecią normalnotorową poprzez zespół terminali przeładunkowych w Sławkowie, wśród których na szczególną uwagę zasługuje Euroterminal Sławków. W działalności tego centrum logistycznego dominuje obrót towarami masowymi. W 2010 r. zostało wywiezionych prawie 220 tys. t towarów masowych, a przywiezionych prawie 270 tys. t. W mniejszych ilościach transportowane były wyroby hutnicze, towary paletyzowane oraz inne.

W Euroterminalu przeładowywane są także intermodalne jednostki transportowe (kontenery, nadwozia wymienne, naczepy), których ilość mierzona jest w TEU (1 szt. to pojemność jednego kontenera dwudziestostopowego). W 2010 r. załadowano i rozładowano po ok. 90 tys. takich jednostek.

TRANSPORT TRAMWAJOWY

W 2009 r. długość sieci tramwajowej w województwie wynosiła ok. 350 km, co stanowiło ponad 15% długości sieci tramwajowej w Polsce. Sieć tramwajowa województwa składa się z dwóch części tj. sieci w Metropolii Górnośląskiej oraz sieci w Częstochowie.

Sieć tramwajowa na terenie Metropolii Górnośląskiej jest największą siecią tramwajową w Polsce. Długość sieci w 2011 r. wynosiła 312 km (nie licząc 24 km będących torami na terenie zajezdni), w tym 89,2 km (29% ogółu linii tramwajowych) stanowiły odcinki jednotorowe, a 222,8 km (71%) odcinki dwutorowe. Większość odcinków jest wydzielonych z jezdni (227,5 km, co stanowi 73% wszystkich odcinków), a długość odcinków gdzie tory są w jezdni wynosi 84,5 km (27%).

Na terenie Metropolii Górnośląskiej obsługiwanych jest obecnie 25 linii tramwajowych.

Sieć tramwajowa w Częstochowie jest najmłodsza siecią tramwajową w Polsce, powstała w 1959 r. Obecnie liczy ok. 14,7 km długości. W Częstochowie funkcjonują obecnie trzy linie tramwajowe, w tym jedna oddana do użytku we wrześniu 2012 r.

TRANSPORT LOTNICZY

Infrastruktura

MPL „Katowice” w Pyrzowicach, zgodnie z podziałem portów lotniczych, zaproponowanym przez Komisję Europejską¹⁰⁰, zaliczony został do kategorii C – dużych regionalnych portów lotniczych i pełni ważną funkcję transportową w relacjach międzynarodowych (oraz potencjalnie krajowych) w zakresie przewozów pasażerskich i towarowych.

Dostosowany jest do przyjmowania wszystkich typów samolotów średniego i dalekiego zasięgu oraz posiada najkorzystniejsze w kraju warunki meteorologiczne i przestrzenne dla rozbudowy, a w przyszłości nawet do uzyskania parametrów lotniska międzykontynentalnego.

Obecnie posiada pojedynczą drogę startową o wymiarach 2 800 x 60 m, system dróg kołowania składający się z drogi równoległej do drogi startowej i pięciu połączeń z drogą startową oraz trzy płyty postojowe, wykorzystywane przez regularne samoloty pasażerskie, lotnictwo ogólne i samoloty firm kurierskich¹⁰¹.

---

¹⁰⁰ Podział uwzględniony został w „Programie rozwoju sieci lotnisk i lotniczych urządzeń naziemnych” opracowanym przez Ministerstwo Transportu w 2007 r.

¹⁰¹ Plan Generalny Międzynarodowego Portu Lotniczego Katowice w Pyrzowicach – Studium Rozwoju, 2008 r.

Port obsługiwany jest obecnie przez dwa połączone ze sobą terminale pasażerskie A i B o dostępnej powierzchni około 22 tys. m² i przepustowości około 4 mln pasażerów rocznie. Ze względu na obecną dynamikę ruchu lotniczego nie jest planowana w najbliższej przyszłości budowa kolejnego terminalu, natomiast obecnie trwa rozbudowa terminalu A o powierzchnię 1 tys. m². Ponadto port posiada terminal cargo o powierzchni magazynowej 2,4 tys. m² i powierzchni biurowej 3,6 tys. m², umożliwiające odprawę około 18 tys. t towarów w ciągu roku¹⁰².

Obecna przepustowość lotniska wynosi 32 operacje na godzinę.

Poza portem lotniczym w Pyrzowicach, województwo śląskie posiada sieć lotnisk lokalnych, sportowo – dyspozycyjnych i lądowisk, którą tworzą:

- lotnisko Katowice – Muchowiec,
- lotnisko Bielsko-Biała – Aleksandrowice,
- lotnisko Gliwice – Trynek,
- lotnisko Rybnik – Gotartowice,
- lotnisko Międzybrodzie Żywieckie – Góra Żar,
- lądowisko Bestwina – Kaniów,
- lądowisko Częstochowa – Rudniki.

Powierzchnia lotnisk lokalnych jest bardzo zróżnicowana – od 12 ha w przypadku lotniska Żar i 16 ha w przypadku Bielskiego Parku Technologicznego, przez 88 ha w przypadku Katowic - Muchowca i 90 ha w przypadku lotniska w Gliwicach, do 250 ha w przypadku Częstochowy - Rudnik. Wszystkie lotniska cechuje natomiast bliskość położenia względem centrów miast, w okolicach których są zlokalizowane. Szacowany maksymalny czas dojazdu do centrów miast z lotnisk wynosi 10 – 15 minut.¹⁰³

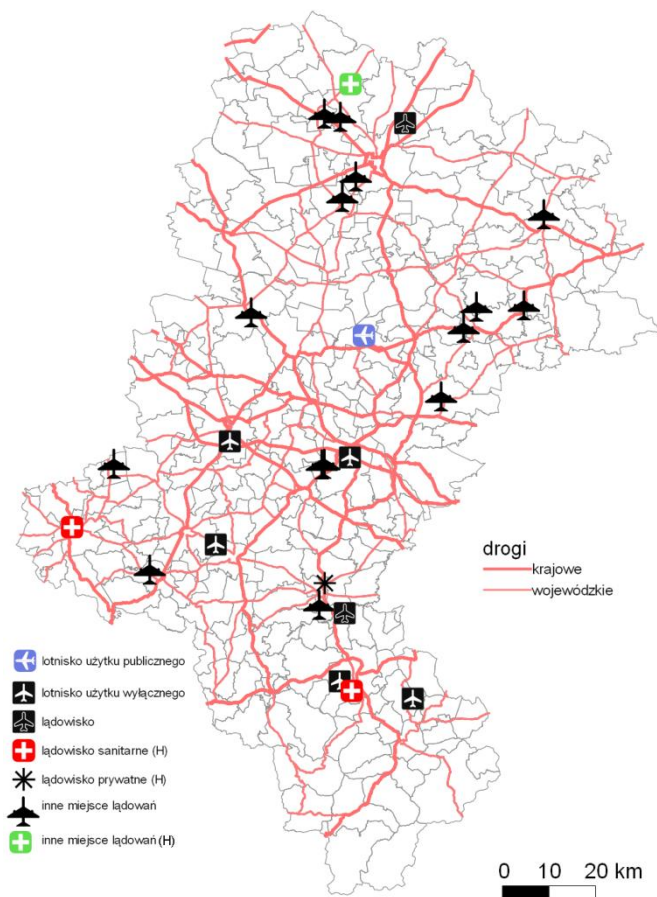
W województwie ma siedzibę jedna stała baza operacyjna lotniczego pogotowia ratunkowego (Gliwice) oraz 5 lądowisk sanitarnych ujętych w ewidencji lądowisk prowadzonej przez Urząd Lotnictwa Cywilnego (Bielsko-Biała, Racibórz, Sosnowiec, Dąbrowa Górnicza i Pszczyna). Ponadto w województwie zlokalizowanych jest 9 szpitalnych oddziałów ratunkowych oraz 7 izb przyjęć.

---

¹⁰² Plan Generalny Międzynarodowego Portu Lotniczego Katowice w Pyrzowicach – Studium Rozwoju, 2008 r.

¹⁰³ „Koncepcja Samorządu Województwa Śląskiego w zakresie wspierania rozwoju sieci lotnisk lokalnych”.

Mapa 39. Rozmieszczenie lotnisk, lądowisk i innych miejsc startów i lądowań statków powietrznych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Lotnictwa Cywilnego oraz serwisu <http://dlapilota.pl/>.

Przewóz pasażerów

Ruch lotniczy w województwie śląskim jest realizowany w głównej mierze poprzez MPL „Katowice” w Pyrzowicach. W 2010 r. MPL „Katowice” obsłużył blisko 2,37 mln pasażerów (3. miejsce w kraju), natomiast liczba operacji lotniczych wyniosła 20,6 tys. (8,5% lotów w całej Polsce)¹⁰⁴.

Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia udział portu lotniczego w Pyrzowicach w krajowych przewozach pasażerskich wzrósł z 2,9% w 2000 r. do 11,6% w 2010 r. Szczególnie dynamiczny wzrost liczby obsługiwanych pasażerów jest obserwowany od 2004 r., co związane było z wejściem Polski do Unii Europejskiej oraz pojawieniem w polskiej przestrzeni powietrznej niskokosztowych przewoźników lotniczych (w przypadku Pyrzowic jest to przede wszystkim węgierski Wizzair). Liczba pasażerów w 2011 r. wynosiła ponad 2,5 mln pasażerów i była kilkanaście razy wyższa w porównaniu z rokiem 2002.

W ogólnej liczbie przewozów pasażerskich realizowanych przez port zdecydowanie dominuje ruch regularny. Można jednak zauważyć wyraźny wzrost liczby lotów czarterowych szczególnie w miesiącach letnich, co jest związane ze zwiększoną liczbą wyjazdów wakacyjnych w tym okresie. W miesiącach letnich (lipiec, sierpień) liczba pasażerów linii regularnych i czarterowych wyrównuje się. W następnych latach można spodziewać się, że w lipcu i sierpniu liczba pasażerów czarterowych będzie większa od liczby pasażerów linii regularnych.

Brak jest regularnych połączeń pasażerskich realizowanych przez lotniska lokalne. Ruch pasażerów ogranicza się na nich jedynie do nieregularnych połączeń biznesowych i turystycznych. Brak jest informacji na temat ich natężenia, natomiast można przyjąć, że są to wartości niewielkie. Większość operacji lotniskowych skupia się w segmencie lotów sportowych i szkoleniowych, niektóre z lotnisk wykorzystywane

¹⁰⁴ Powyższe statystyki nie uwzględniają ruchu General Aviation.

są także dla lotów przeciwpożarowych oraz lotnictwa sanitarnego (lotnisko w Częstochowie i w Rybniku). Ruch lotniczy na lotniskach lokalnych jest zróżnicowany i kształtuje się od 1,5 tysiąca operacji do kilkunastu tysięcy operacji lotniczych rocznie¹⁰⁵.

Transport ładunków

Transport ładunków w ruchu lotniczym w województwie śląskim jest realizowany w głównej mierze poprzez MPL „Katowice” w Pyrzowicach. Port ten zajmuje drugie miejsce w kraju pod względem przewiezionych ładunków (w tonach), po warszawskim Okęcie, które jest zdecydowanym liderem z ilością ponad 68% ogółu przewozów (55,6 tys. t). MPL w Pyrzowicach notuje jednak bardzo wyraźny wzrost przewozów cargo - w latach 2004-2010 charakteryzował się największym rozwojem mierzonym udziałem w krajowym rynku cargo. Port w Warszawie w tym samym okresie odnotował największy spadek udziału w przewozach ładunków w kraju. W 2010 r. przewozy cargo, obejmujące ładunki i przesyłki pocztowe, realizowane poprzez port lotniczy w Pyrzowicach wyniosły 11,4 tys. t i stanowiły 14,1% krajowych przewozów tego typu. Porty w Gdańsku oraz Krakowie, zajmujące odpowiednio trzecie i czwarte miejsca, legitymowały się trzykrotnie mniejszym udziałem rynkowym.

Obrót towarowy w MPL „Katowice” charakteryzuje się ujemnym bilansem. W 2010 r. import wyniósł 11,2 tys. t, a eksport 6,5 tys. t (różnica 4,7 tys. t). Pod względem masy przewożonego ładunku największym przewoźnikiem towarowym na lotnisku w 2010 r. był DHL (2,4 tys. t przesyłek) oraz Cargojet i UPS (po ok. 2 tys. t).

ŻEGLUGA ŚRÓDLĄDOWA

Infrastruktura

Na terenie województwa śląskiego funkcjonuje obecnie tylko kilka krótkich odcinków dróg wodnych. Są one częścią Odrzańskiej Drogi Wodnej.

Funkcjonujące drogi wodne to:

- **Kanał Gliwicki** - jest to droga wodna III klasy¹⁰⁶, która umożliwia połączenie województwa śląskiego z Europą Zachodnią przez Wrocław, Szczecin i kanały śródlądowe Niemiec. Początek drogi wodnej znajduje się w Kędzierzynie-Koźlu (województwo opolskie) na 98,00 kilometrze rzeki Odry, natomiast koniec w basenie portowym Portu Gliwice. Wybudowana została w latach 30-tych XX w. w miejsce istniejącego wcześniej Kanału Kłodnickiego.
Kanał Gliwicki rozpościera się na długości 40,6 km. Zasilany jest w głównej mierze przez rzekę Kłodnicę oraz zbiorniki położone w górnej jego części. W regionie zlokalizowane zostały trzy z sześciu śluz Kanału (wszystkie dwukomorowe bliźniacze): śluza Łabędy, śluza Dzierżno i śluza Rudziniec.
Początek Kanału Gliwickiego stanowi Port Gliwice, który zlokalizowany jest w okolicach jego stanowiska szczytowego. Port charakteryzuje się wysoką dostępnością komunikacyjną - w pobliżu portu przebiega autostrada A1, autostrada A4 oraz droga DK88, a docelowo planowany jest przebieg DTŚ. Ponadto do portu prowadzi linia kolejowa.
- **Rzeka Odra (km 51,2 - 98,6)** – jest to droga wodna klasy 1a, która biegnie fragmentem rzeki od Raciborza do portu Koźle w województwie opolskim.

Transport ładunków

W krajowym systemie transportowym żegluga śródlądowa ma bardzo małe znaczenie. Z danych GUS wynika, że w 2008 r. zaledwie 0,4% ładunków było przewożonych drogą wodną¹⁰⁷ i wartość ta stale maleje.

---

¹⁰⁵ „Koncepcja Samorządu Województwa Śląskiego w zakresie wspierania rozwoju sieci lotnisk lokalnych”.

¹⁰⁶ Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7 maja 2002 r. w sprawie klasyfikacji śródlądowych dróg wodnych (Dz. U. 2002 nr 77 poz. 695).

¹⁰⁷ „Żegluga śródlądowa w Polsce w latach 2006-2009”, GUS.

Największą wartość przewozów krajowych generują połączenia wewnątrz wojewódzkie (województwo dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, zachodniopomorskie). Natomiast województwo śląskie jest liderem w kraju pod względem przewozów międzyregionalnych (191 tys. t na trasie śląskie – dolnośląskie w 2010 r.).

Z województwa śląskiego najwięcej ładunków przewożonych jest do województwa dolnośląskiego. Ładunki te to przede wszystkim węgiel kamienny przewożony poprzez Kanał Gliwicki i rzekę Odrę do Elektrociepłowni Wrocław. Na tej trasie największa w kraju jest też praca przewozowa, będąca iloczynem odległości i masy ładunku. W 2009 r. w regionie organizowana była także niewielka liczba przewozów na trasach województwo śląskie-zachodniopomorskie oraz wewnątrz województwa.

W 2010 r. województwo śląskie nie uczestniczyło w przewozach międzynarodowych.

W Porcie Gliwice dominuje przeładunek towarów masowych. Wśród nich najczęściej stosowany jest przeładunek kolej/samochód. W 2010 r. w ten sposób przewiezionych zostało ponad 246 tys. t kruszyw, pospółki i innych ładunków sypkich. W tym układzie transportowana jest także bardzo często stal. Węgiel kamienny w największych ilościach przewożony jest drogą wodną do Wrocławia. W 2010 r. wartość tych dostaw wyniosła ponad 195 tys. t.

W eksporcie największe znaczenie ma transport samochodów z linii General Motors Manufacturing Poland Sp. z o.o. W 2010 r. przewieziono kolejną ponad 16,5 tys. samochodów.

Przewozy na Kanale Gliwickim świadczy głównie firma Odratrans S.A., która w Polsce koncentruje swą działalność na rzece Odrze na odcinku Gliwice - Wrocław i w rejonie Szczecina.

TRANSPORT ROWEROWY

Na terenie województwa można wskazać międzynarodowe i krajowe szlaki rowerowe, posiadające jednolite oznakowanie, będące elementem większej koncepcji.

Trasy rowerowe międzynarodowe

Międzynarodowe trasy rowerowe poprowadzone zostały w ramach dwóch projektów realizowanych niezależnie od siebie. Są to trasy: Eurovelo i Greenways.

- **Eurovelo** – w ramach sieci Eurovelo przez województwo śląskie przebiegają trasy:
  - **R4** *Middelburg – Bonn – Frankfurt – Praga – Brno – Pszczyna – Kraków – Rzeszów – Lwów – Kijów* (4000 km, w tym odcinek śląski 92 km)¹⁰⁸,
  - **R11** *Ateny – Saloniki – Skopje – Belgrad – Koszyce – Kraków – Częstochowa – Warszawa – Suwałki – Kowno – Wilno – Ryga – Tallin – Helsinki – Przylądek Północny* (5984 km).
- **Greenways** - w ramach sieci Greenways przez województwo śląskie przebiega szlak Kraków - Morawy – Wiedeń o łącznej długości 780 km, który łączy zabytkowe miejsca oraz ciekawe przyrodniczo, krajobrazowo i kulturowo tereny Europy Środkowej. Na sieć tras składają się drogi rowerowe, piesze, wodne, konne oraz edukacyjne ścieżki tematyczne.¹⁰⁹

Trasy rowerowe krajowe

Przez województwo śląskie przebiega **Wiśłana Trasa Rowerowa**. Jest to trasa rowerowa biegnąca wzdłuż rzeki Wisły (od miejscowości Wiśla w Beskidzie Śląskim do ujścia rzeki do Morza Bałtyckiego). Na terenie województwa śląskiego ma następujący przebieg: zaporą Jeziora Czerniańskiego (gm. Wiśla) – Ustroń - Nierodzim (gm. Ustroń) - Skoczów (gm. Skoczów) – Ochaby (gm. Skoczów) – Drogomyśl (gm. Strumień) – Zaborze (gm. Chybie) - Landek (gm. Jasienica) – Zabrzeg (gm. Czechowice-Dziedzice) - gm. Goczałkowice Zdrój – gm. Czechowice-Dziedzice – Kaniów (gm. Bestwina) - Dankowice (gm. Wilamowice) - granica województwa śląskiego.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ www.eurovelo.org/routes/overview-route-database/

¹⁰⁹ www.greenways.pl

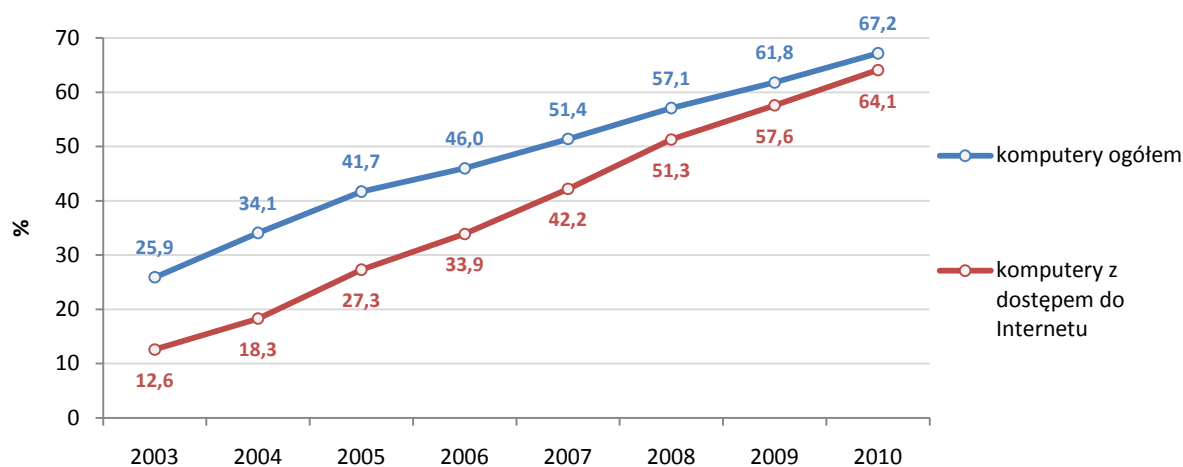
¹¹⁰ Strategia Rozwoju Produktu Turystycznego „Wiśłana Trasa Rowerowa” na terenie Województwa Śląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa 2005 r.

SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE

Liczba gospodarstw domowych posiadających komputer i dostęp do Internetu jest jednym ze wskaźników mierzących stopień wykorzystania technologii ICT w społeczeństwie. W województwie śląskim w latach 2003-2010 wynik obu wskaźników wzrósł niemal trzykrotnie. W 2010 r. dwie trzecie gospodarstw domowych posiadało komputer. Wskaźnik dostępu do Internetu był nieco niższy i wyniósł 64,1%. W badanym okresie różnica między wskaźnikami regularnie się zmniejszała, aby z 13,3 pp. w 2003 r., zejść do wyniku 3,1 pp. w 2010 r.

W 2010 r. średnia liczba gospodarstw domowych w Polsce posiadających komputery z dostępem do Internetu wyniosła 59,6%, a rezultat uzyskany przez województwo był od niej wyższy o 4,5 pp. Zestawiając zebrane dane na poziomie województw, województwo śląskie znalazło się na czwartej pozycji za województwami: mazowieckim (69%), małopolskim (67,9%) oraz pomorskim (67,9%).

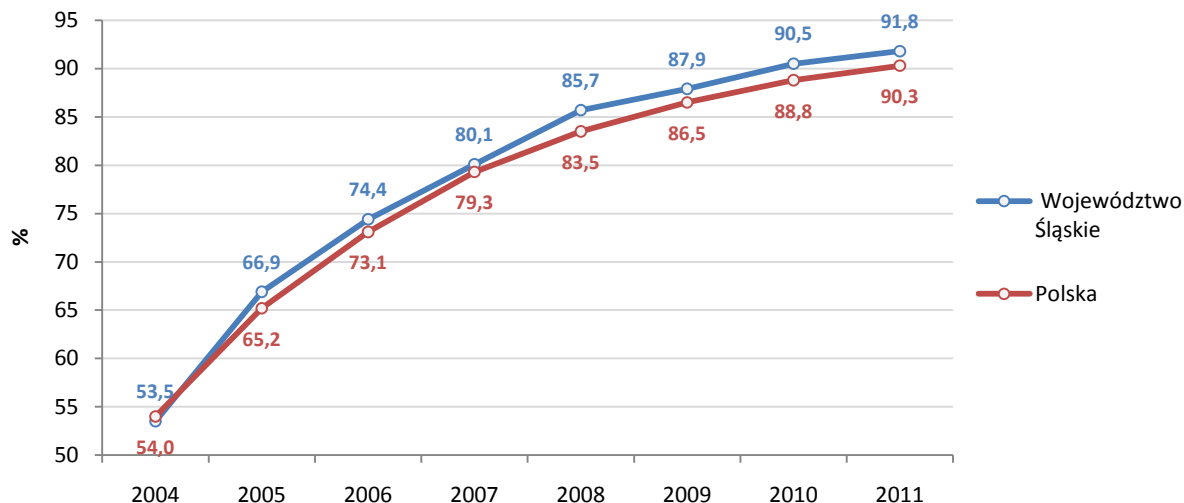
Rysunek 140. Procentowy udział gospodarstw domowych posiadających komputery osobiste oraz komputery z dostępem do Internetu w województwie śląskim w latach 2003-2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W latach 2004-2011 w całym kraju odnotowano wzrost ilości telefonów komórkowych w gospodarstwach domowych. Największy przyrost zauważono porównując rok 2005 do 2004 (wzrost o 13,4 pp.). W kolejnych latach tendencja wzrostowa utrzymywała się, ale przyrost był coraz mniejszy. Najniższy przyrost odnotowano porównując rok 2011 do 2010 (wzrost o 1,3 pp.). Najwyższą wartość wskaźnika wyposażenia gospodarstw domowych w telefony komórkowe odnotowano w 2011 r. W Polsce osiągnął on wartość 90,3%, natomiast na poziomie województwa 91,8%. Jednocześnie uzyskany przez województwo śląskie wynik był czwarty w kraju. Najwięcej gospodarstw domowych posiadających telefon komórkowy znajdowało się w województwie pomorskim (94,5%), natomiast najmniej w województwie podlaskim (84,9%).

Rysunek 141. Odsetek gospodarstw domowych posiadających telefon komórkowy, w latach 2003-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

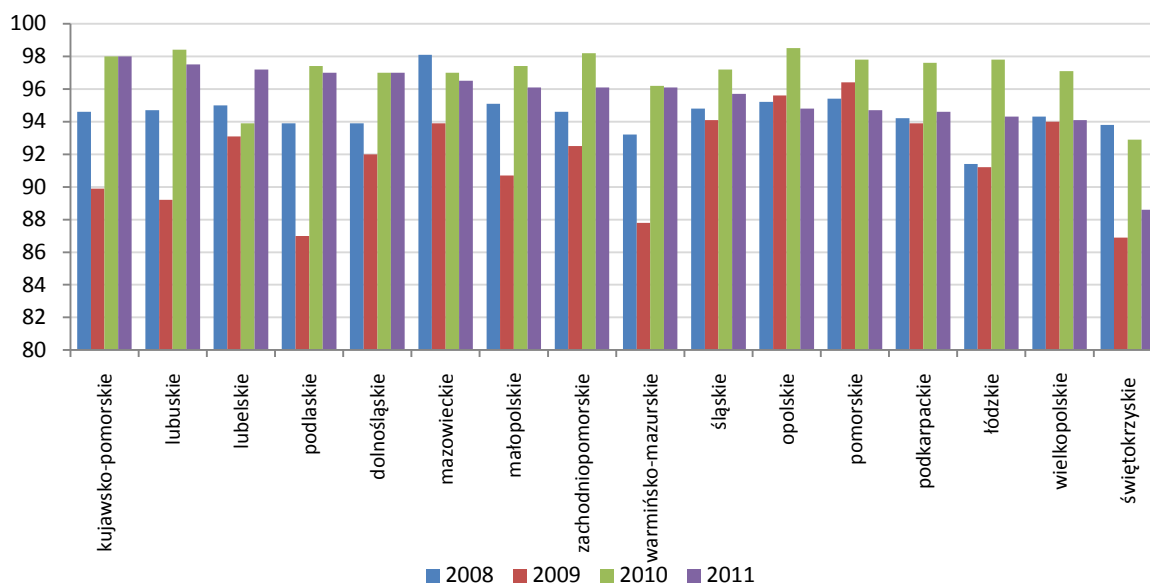
Wzrost ilości telefonów komórkowych w analizowanym okresie, jest powiązany ze spadkiem liczby telefonicznych łączy głównych (telefony stacjonarne standardowe i ISDN). Spadek wartości wskaźnika obserwuje się w latach 2004-2011, w trakcie których w województwie liczba łączy zmniejszyła się o 48,9% (z liczby 1,56 mln do 0,76 mln szt.). Tendencja spadkowa pojawiła się na terenie całego kraju. Pod względem ilości posiadanych łączy województwo śląskie, posiadające w 2011 r. 0,76 mln szt. łączy głównych (w tym 0,64 tys. standardowych i 0,12 mln ISDN¹¹¹), znalazło się na drugim miejscu za województwem mazowieckim (posiadającym 1,30 mln szt. łączy). Najniższą wartość wskaźnika odnotowano w województwie opolskim, w którym znajdowało się 0,16 mln łączy telefonicznych. Spadek odnotowano również w krajach Unii Europejskiej. W latach 2005-2009 ogólna ilość łączy (UE-27) zmniejszyła się o 7,8% (z liczby 235,3 mln do 216,9 mln)¹¹².

W województwie śląskim na przełomie lat 2008-2011 nastąpił wzrost zastosowania technologii informatycznych w przedsiębiorstwach. Uzyskiwany rezultat w kolejnych latach był porównywalny ze wskaźnikiem na poziomie kraju. W 2011 r. procentowy udział przedsiębiorstw korzystających z komputerów w stosunku do ogólnej liczby przedsiębiorstw był identyczny w województwie oraz kraju i wyniósł 95,7%. We wskazanym okresie czasu, województwo zmieniało swoją pozycję w stosunku do pozostałych województw, by w 2011 r. znaleźć się na czwartej pozycji (za województwem: łódzkim, mazowieckim, małopolskim).

¹¹¹ „Łączność – wyniki działalności w 2011r”. Główny Instytut Statystyczny.

¹¹² „Łączność – wyniki działalności w 2010r”. Główny Urząd Statystyczny.

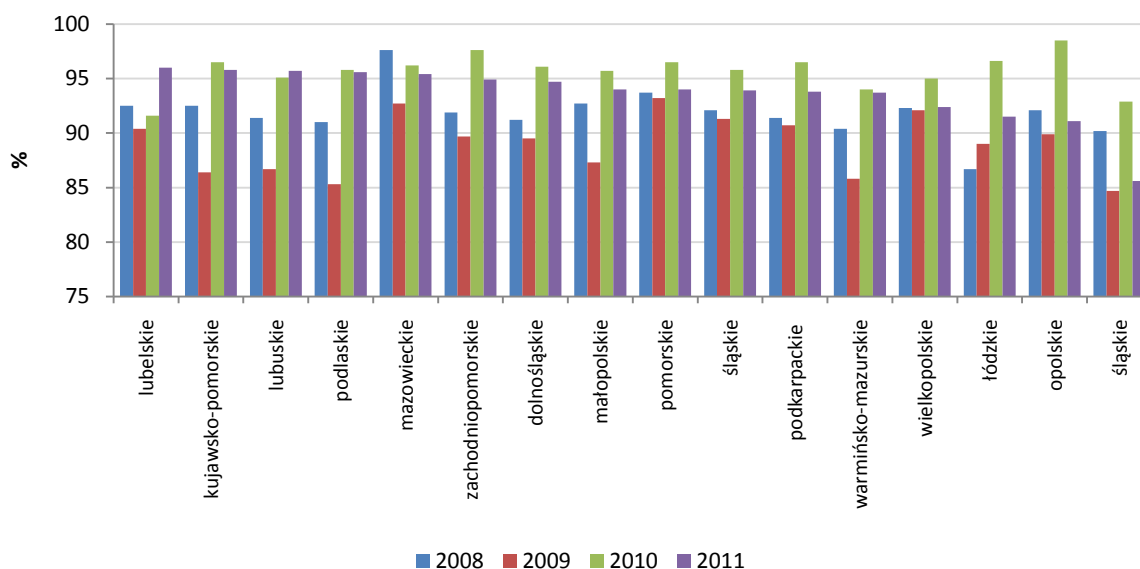
Rysunek 142. Procentowy udział przedsiębiorców (powyżej 9 pracowników) używających komputery w latach 2008-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W 2011 r. województwo posiadało wskaźnik przedsiębiorców posiadających dostęp do Internetu równy średniej uzyskanej na poziomie kraju (93,9%). W stosunku do pozostałych województw, województwo śląskie znajduje się na dziesiątym miejscu za województwami: lubelskim, kujawsko-pomorskim, lubuskim, podlaskim, mazowieckim, zachodniopomorskim, dolnośląskim, małopolskim i pomorskim. W regionie na przestrzeni lat zaobserwowano sinusoidalną tendencję wskaźnika. Wartości spadały (w porównaniu do roku poprzedniego) w latach 2009 i 2011, natomiast wzrosły w 2010 r. Województwo śląskie, podobnie jak pozostałe województwa (za wyjątkiem lubuskiego), najwyższą wartość wskaźnika osiągnęło w 2010 r. We wskazanym roku 97,2% przedsiębiorców posiadało dostęp do Internetu.

Rysunek 143. Procentowy udział przedsiębiorców posiadających dostęp do Internetu w latach 2008-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

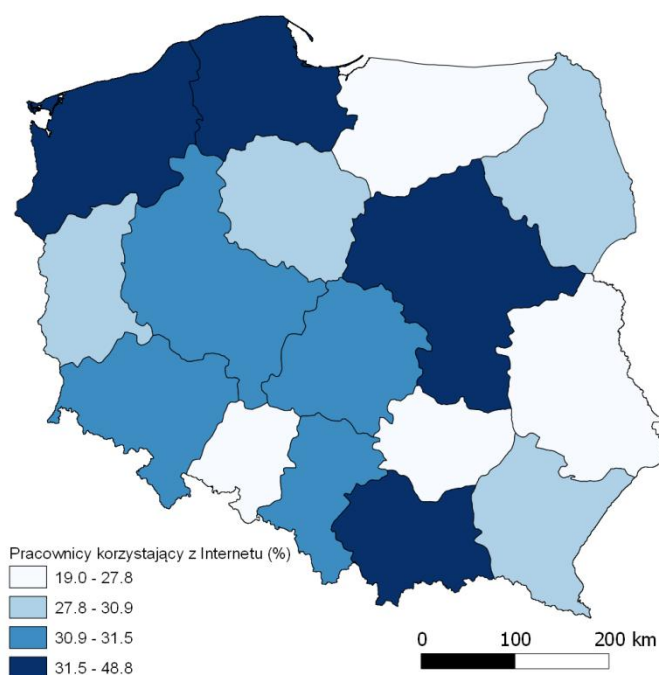
Województwo śląskie pod względem ilości pracowników wykorzystujących komputer z dostępem do Internetu przynajmniej raz w tygodniu, znalazło się na piątym miejscu w kraju (wspólnie z dolnośląskim). Wyższy wynik uzyskały województwa: zachodniopomorskie, małopolskie i pomorskie. Zdecydowanym faworytem okazało się mazowieckie, które uzyskało wynik o 12 pp. wyższy od województwa drugiego w

kolejności oraz o 17,4 pp. wyższy od śląskiego. Wynik osiągnięty przez województwo (31,4%) był niższy od średniego wyniku na poziomie kraju, który w 2011 r. wyniósł 35,2%.

Wśród firm posiadających dostęp do Internetu zdecydowana większość korzystała z łącza szerokopasmowego za pomocą technologii DSL (xDSL, ADSL, SDSL itp.). Zarówno w województwie śląskim jak i w Polsce dwie trzecie przedsiębiorców korzystało z wewnętrznej sieci LAN, natomiast niemal co drugie przedsiębiorstwo posiadało Intranet. Z wewnętrznej sieci komputerowej korzystały znacznie częściej średnie i duże firmy, co pozwalało na poprawę komunikacji wewnętrznej, usprawniało sposoby gromadzenia danych, ułatwiało dostęp do wiedzy oraz usprawniało obieg dokumentów.¹¹³

W Polsce w 2011 r. 66,1% przedsiębiorców wykorzystywała automatyczną wymianę danych z podmiotami zewnętrznymi. Najwyższe wyniki osiągnęły województwa: kujawsko-pomorskie, lubelskie, lubuskie i łódzkie (ponad 80% przedsiębiorstw). Natomiast najniższy wynik (ponad 30% przedsiębiorstw) osiągnęły województwa: podkarpackie i świętokrzyskie. Województwo śląskie znalazło się na siódmej pozycji, uzyskując wynik 73,9%.

Mapa 40. Pracownicy wykorzystujący komputer z dostępem do Internetu przynajmniej raz w tygodniu w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2007-2011”. GUS Szczecin, Warszawa 2012.

W 2010 r. spośród firm z Polski posiadających stronę w Internecie, mniej więcej co piąty znaleziony podmiot pochodził z województwa mazowieckiego, co ósmy ze śląskiego, a co dziesiąty z wielkopolskiego lub małopolskiego. Tylko jedno na pięćdziesiąt przedsiębiorstw pochodziło z województwa lubuskiego i podobnie z opolskiego, podlaskiego oraz świętokrzyskiego¹¹⁴. Rok później, województwo śląskie było regionem o największej ilości przedsiębiorstw posiadających własną stronę internetową. Wartość wskaźnika 67,3%, była wyższa od średniej na poziomie kraju, wynoszącej 64,7%. Najmniejsza ilość przedsiębiorców posiadających własną stronę internetową znajdowała się w województwie warmińsko-mazurskim i wyniosła 51%. W porównaniu do roku 2010 ilość przedsiębiorców posiadających własną stronę internetową wzrosła

¹¹³ „Analiza przestrzennego i funkcjonalnego rozmieszczenia infrastruktury nowej gospodarki i społeczeństwa informacyjnego (gospodarki i społeczeństwa wiedzy) oraz opracowanie prognoz i kierunków jej rozwoju jako determinanty kreowania nowych miejsc pracy i zapotrzebowania na nowe kwalifikacje w woj. śląskim” - raport końcowy, badanie zrealizowane na zlecenie UMWŚ. Katowice 2011.

¹¹⁴ „Społeczeństwo informacyjne w liczbach. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Departament Społeczeństwa Informacyjnego. Warszawa 2012.

o 0,4 pp., co było wyższym wynikiem od średniej krajowej (65,5%) i średniej w krajach Unii Europejskiej (67%)¹¹⁵.

W województwie występowała tendencja wzrostowa dostępu do usług elektronicznych na regionalnych platformach cyfrowych (takich jak: SEKAP, EDU SILESIA, SILESIA INFO). W ciągu roku liczba e-usług wzrosła z liczby 207 (w 2010 r.) do 539 (w 2011 r.).

W 2010 r. 90,4% przedsiębiorstw z województwa śląskiego korzystało z Internetu w kontaktach z administracją publiczną. Na poziomie kraju wskaźnik osiągnął nieco wyższą wartość i wyniósł 92%. W ciągu ostatnich trzech lat największy wzrost zainteresowania e-administracją odnotowano w 2009 r., kiedy wartość wskaźnika w stosunku do roku poprzedniego wzrosła o 27,1 pp. W 2010 r. wartość wskaźnika nieco spadła w stosunku do roku ubiegłego (podobnie jak w województwach: podkarpackim, świętokrzyskim i opolskim).

Tabela 54. Przedsiębiorstwa (zatrudniające powyżej 9 osób) korzystające z Internetu w kontaktach z administracją publiczną w latach 2008-2010.

województwa	2008	2009	2010
Łódzkie	55,1	85,8	90,4
Mazowieckie	64,5	91,5	94,1
Małopolskie	61,0	88,0	90,4
Śląskie	63,8	90,9	90,4
Lubelskie	60,5	84,7	96,0
Podkarpackie	60,5	90,2	89,5
Podlaskie	50,6	90,7	93,9
Świętokrzyskie	53,9	87,7	84,5
Lubuskie	50,6	89,4	95,7
Wielkopolskie	59,7	86,9	90,1
Zachodniopomorskie	60,7	88,4	94,3
Dolnośląskie	62,5	88,9	93,1
Opolskie	56,3	94,0	87,6
Kujawsko-Pomorskie	56,4	92,2	95,6
Pomorskie	61,7	89,7	91,7
Warmińsko-Mazurskie	64,5	87,9	93,3

Źródło: Opracowania własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W województwie śląskim w 2011 r. 93% urzędów posiadało elektroniczne skrzynki podawcze. Uzyskany wynik umieścił województwo (wraz z podlaskim) na drugim miejscu w kraju, za województwem dolnośląskim (95%). Najmniejsza ilość urzędów posiadających elektroniczne skrzynki podawcze znajdowała się w województwach małopolskim (81%), pomorskim (82%) i lubelskim (83%)¹¹⁶.

W 2011 r. w regionie znajdowało się najwięcej urzędów wyposażonych w elektroniczny system zarządzania dokumentacją (71%). Wyniki pozostałych województw przedstawiały się następująco: dolnośląskie (70%), lubelskie (58%), pomorskie (56%), opolskie (50%), zachodniopomorskie (49%), wielkopolskie (47%), podlaskie (44%), łódzkie (36%), małopolskie (33%), mazowieckie (28%), lubuskie (26%), podkarpackie (25%), kujawsko-pomorskie (23%), warmińsko-mazurskie (17%) i świętokrzyskie (11%)¹¹⁷.

Okolo 62% urzędów w kraju w 2011 r. informowało klientów o możliwości realizacji usług za pośrednictwem platformy ePUAP. Najczęściej wyżej wskazane informacje były umieszczane przez urzędy

¹¹⁵ „Społeczeństwo informacyjne w Polsce wyniki badań statystycznych z lat 2007-2011”. Główny Urząd Statystyczny. Warszawa 2012.

¹¹⁶ „Społeczeństwo informacyjne w liczbach”. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Departament Społeczeństwa Informacyjnego. Warszawa 2012.

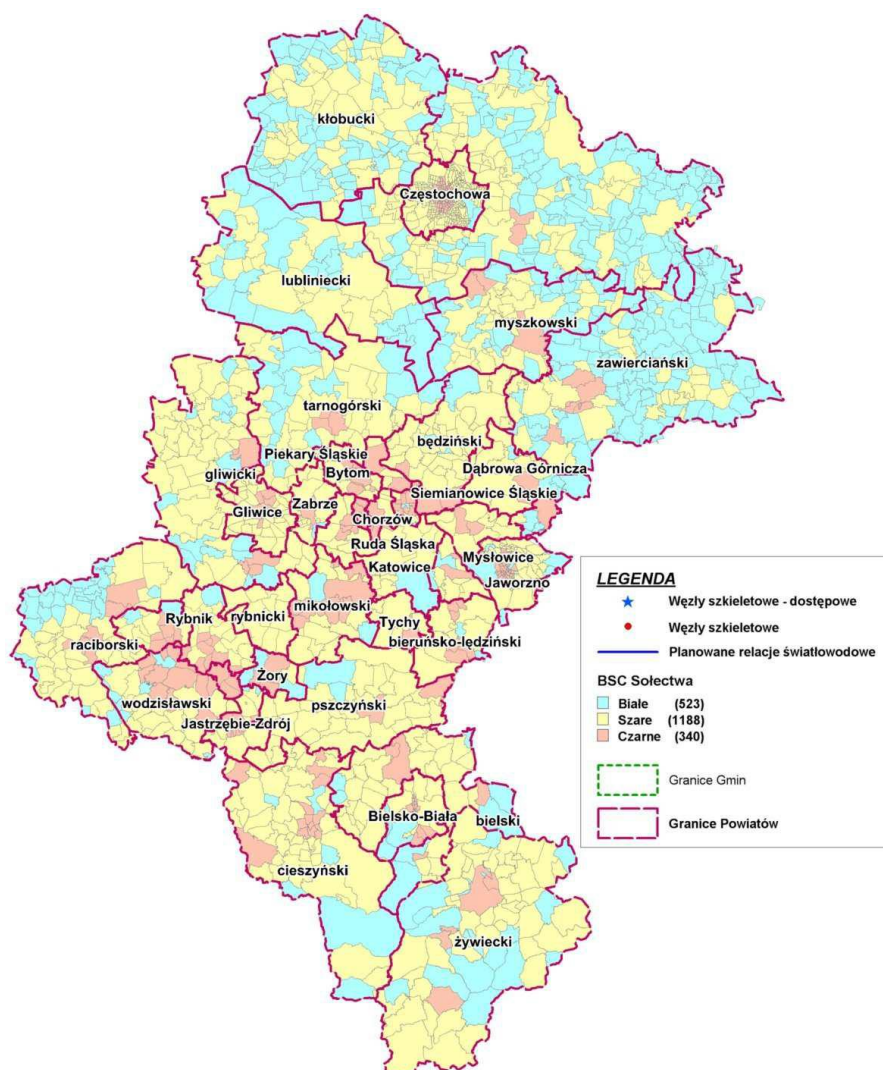
¹¹⁷ Tamże.

województwa małopolskiego (57%). Województwo śląskie znalazło się dopiero na jedenastym miejscu (35%). Natomiast spoglądając na zagadnienie promocji elektronicznej administracji bardziej ogólnie, 79% urzędów (najwyższy wynik w kraju) z województwa zachęcało klientów do załatwiania spraw urzędowych przez Internet (najrzadziej z województwa lubuskiego – 48%)¹¹⁸.

Województwo śląskie było jednym z dwóch województw w kraju, w których największa ilość urzędów korzystała z własnych systemów informacji przestrzennej (GIS). Województwo z wynikiem 29%, znalazło się na drugim miejscu w kraju, za dolnośląskim, które uzyskało wynik 32%. Na poziomie kraju własne systemy informacji przestrzennej posiada tylko 15% urzędów¹¹⁹.

Największa ilość urzędów zajmujących się organizacją oraz wsparciem kursów i szkoleń informacyjnych dla obywateli znajdowała się w województwie śląskim (40%). Kolejne miejsca zajmowały województwa: mazowieckie (36%), podlaskie (30%), podkarpackie (30%) i kujawsko-pomorskie (30%). Najmniej urzędów podejmujących działania z powyższego zakresu znajdowało się w województwie małopolskim¹²⁰.

Mapa 41. Dostępność usług teleinformatycznych w województwie śląskim (dla usług 2Mbit/s).

Źródło: Opracowanie na podstawie danych dostępnych w *Szczegółowej Koncepcji Realizacji „Śląskiej Regionalnej Sieci Szkieletowej”*. Wyciąg z koncepcji oraz aktualizacji inwentaryzacji do celów konsultacji. Listopad 2010.

¹¹⁸ Tamże.

¹¹⁹ Tamże.

¹²⁰ „Badanie wpływu informatyzacji na działanie urzędów administracji publicznej w Polsce w 2011 roku”, Raport z badania ilościowego zrealizowanego na zlecenie MSWiA. Warszawa 2011.

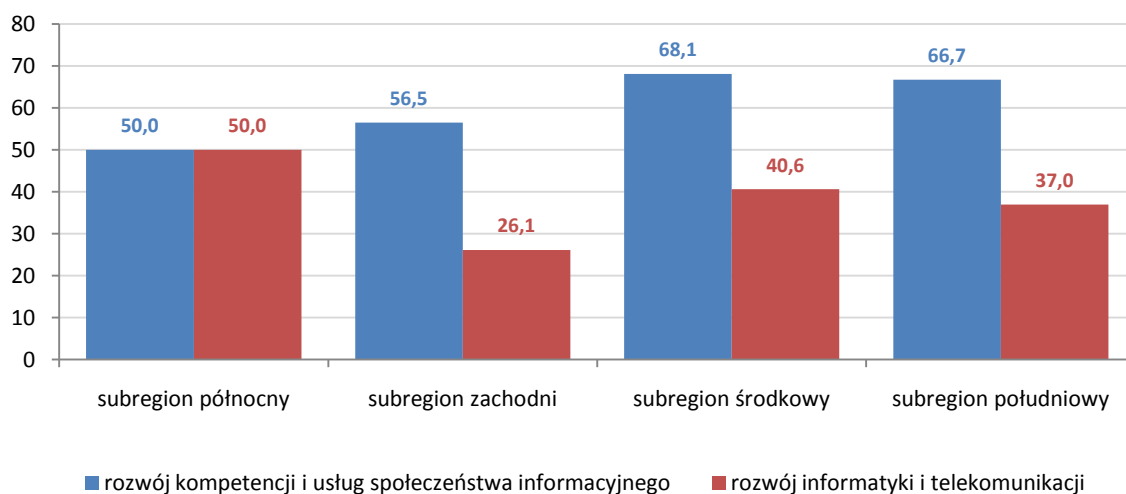
W województwie śląskim występują obszary nie objęte infrastrukturą szerokopasmową. Znajdują się również tereny, na których znajduje się wymagana infrastruktura, ale występuje tylko jeden operator usług teleinformatycznych. Najtrudniejsza sytuacja występuje na obszarze północnym i południowym.

Wskazane na powyższej mapie obszary podzielono na trzy grupy ze względu na posiadaną infrastrukturę szkieletowo-dystrybucyjną. Obszary białe, zaznaczone na mapie kolorem jasnoniebieskim, to miejsca w województwie, gdzie występuje całkowity brak infrastruktury szkieletowo-dystrybucyjnej. Obszary szare, zaznaczone na mapie kolorem żółtym, dotyczą tych gmin, w których istnieje odpowiednia infrastruktura, ale występuje tylko jeden operator telekomunikacyjny. Obszary czarne, zaznaczone na mapie kolorem czerwonym, wskazują te regiony województwa, w których występuje zarówno odpowiednia infrastruktura, jak również co najmniej dwóch operatorów telekomunikacyjnych.

Prowadzeniem działań promujących korzystanie z Internetu wśród osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym, zajmowało się 29% urzędów z województwa. Województwo śląskie znalazło się na dziesiątym miejscu w kraju, za województwami: kujawsko-pomorskim (59%), lubelskim (56%), zachodniopomorskim (49%), małopolskim (49%), warmińsko-mazurskim (46%), mazowieckim (38%), świętokrzyskim (37%), podkarpackim (34%) i wielkopolskim (32%). Region uzyskał wynik niższy o 7 pp. od średniej krajowej i wyższy o 14 pp. od województwa z najniższym wynikiem¹²¹.

Województwo śląskie z wynikiem 35%, było drugim województwem w kraju (za województwem kujawsko-pomorskim) pod względem ilości urzędów podejmujących współpracę z lokalnymi dostawcami Internetu w celu wspierania budowy sieci szerokopasmowych. Wynik był wyższy o 6 pp. od średniej krajowej i o 19 pp. od województwa dolnośląskiego (najniższy wynik w kraju)¹²².

Rysunek 144. Procentowy udział gmin/powiatów z poszczególnych subregionów województwa śląskiego realizujących zadania z zakresu technologii i usług teleinformatycznych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet przesłanych do gmin/powiatów województwa.

W latach 2007-2011 gminy i powiaty z województwa podejmowały działania z zakresu rozwoju kompetencji i usług społeczeństwa informacyjnego, jak również rozwoju informatyki i telekomunikacji. Najbardziej zaangażowany w zakresie rozwoju kompetencji i usług społeczeństwa informacyjnego był subregion środkowy, w którym 68,1% gmin/powiatów podejmowało realizację działań związanych ze wskazanym kierunkiem. Natomiast najwyższy rezultat w zakresie podjętych działań dotyczących rozwoju informatyki i telekomunikacji uzyskał subregion północny, w którym połowa gmin i powiatów podejmowała wyżej wskazane działania.

¹²¹ „Badanie wpływu informatyzacji na działanie urzędów administracji publicznej w Polsce w 2011 roku”, Raport z badania ilościowego zrealizowanego na zlecenie MSWiA. Warszawa 2011.

¹²² Tamże.

INFRASTRUKTURA KOMUNALNA

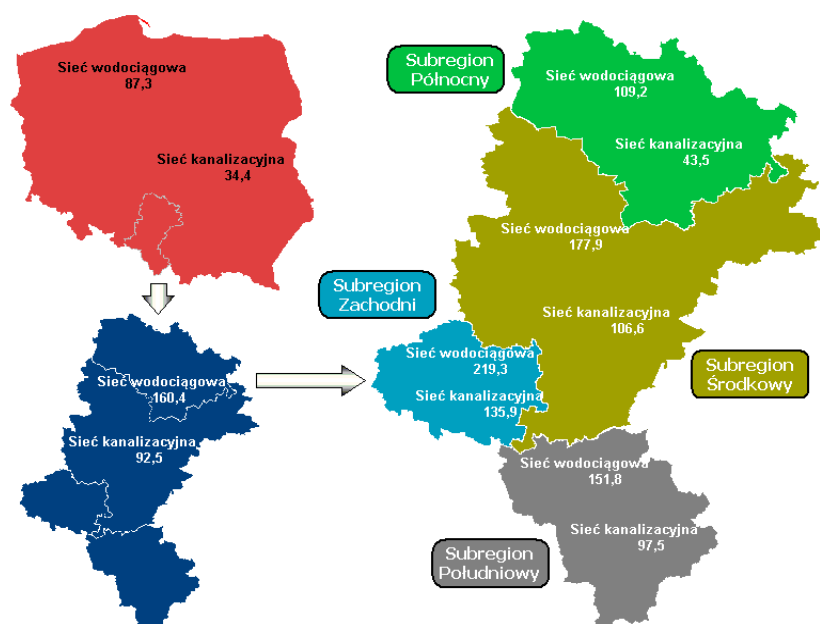
SIECI WODOCIĄGOWE, KANALIZACYJNE ORAZ GAZOWE

Województwo śląskie zajmuje pierwsze miejsce w Polsce pod względem gęstości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz drugie pod względem sieci gazowej. Wpłynęło na to głównie występowanie na terenie regionu wysoko zurbanizowanych obszarów, zlokalizowanych w środkowej części województwa.

Z sieci wodociągowej korzysta 93,4% ludności regionu. W miastach z sieci wodociągowej korzysta 97,1% ludności, na wsi 80,3%, z sieci kanalizacyjnej 69,1% ludności ogółem, 81,4% ludności miast, 25,4% osób mieszkających na wsi. W sieć wodociągową najlepiej wyposażony jest subregion zachodni, gdzie na 100 km² przypada 219,3 km sieci wodociągowej oraz środkowy (177,9 km/100 km²). Najniższą gęstość sieci posiada subregion północny (109,2 km/100 km²), a następnie południowy (151,8 km/100 km²). Co ciekawe największy procentowy wzrost liczby korzystających od 2002 r. notujemy w subregionie południowym 3,6% (dla kraju wzrost wynosi 2,7%).

Biorąc pod uwagę liczbę osób korzystających z sieci wodociągowej w krajach UE, Polska z wartością wskaźnika 87% wypada poniżej przeciętnej (EUROSTAT nie podaje aktualnych danych w tym zakresie dla wszystkich państw). Gorsze wyniki niż Polska notują tylko Estonia, Litwa, Rumunia a podobny wynik notuje Słowacja.

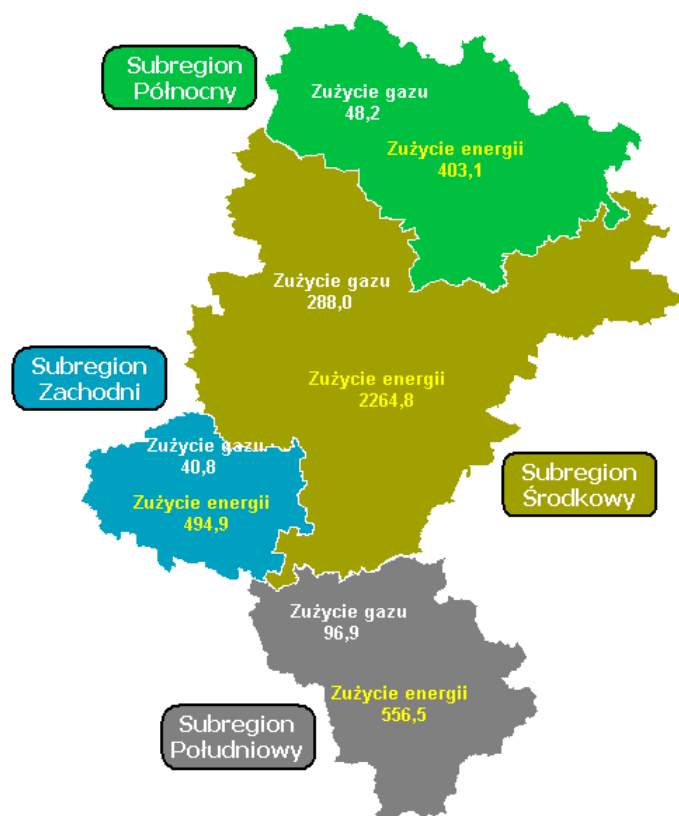
Rysunek 145. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna w km na 100km² w 2010 r. (km/100km²).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych, GUS.

W porównaniu do roku 2002 obecnie notujemy znaczny przyrost długości sieci kanalizacyjnych na terytorium całego kraju, przy czym województwo śląskie przoduje w tej klasyfikacji (39,7km/100 km²). Na przestrzeni ostatnich ośmiu lat (2002-2010) zauważamy 10% wzrost liczby korzystających z kanalizacji na wsi (dla Polski ten wskaźnik wynosi 10,6%).

Rysunek 146. Zużycie energii elektrycznej (GWh) i gazu (hm^3) w podziale na subregiony w województwie śląskim w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych, GUS.

Region zajmuje drugie miejsce w kraju po województwie mazowieckim w odbiorze energii elektrycznej (13,0% odbiorców w kraju) oraz w jej zużyciu (12,5% zużycia w kraju). Ludność wszystkich gmin województwa w pełni zaopatrywana jest w energię elektryczną. Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych subregionu środkowego wynosi 2 264,8 GWh, co stanowi 7,6% krajowego zużycia i jest ponad 5-krotnie wyższe niż zużycie energii elektrycznej w subregionie północnym (403,1 GWh), 4,6 razy w subregionie zachodnim (494,9 GWh) oraz 4-krotnie w subregionie południowym (556,5 GWh).

Średnioroczne zużycie gazu sieciowego wynosi w województwie 473,9 hm^3 (w miastach 408,5 hm^3 , na wsi 65,4 hm^3). W zużyciu gazu pierwsze miejsce zajmuje subregion środkowy (288,0 hm^3), na drugim miejscu jest subregion południowy (96,9 hm^3), a ostatnie miejsca zajmują subregiony: zachodni (40,8 hm^3) i północny (48,2 hm^3). W regionie notuje się 11,2 % polskiego zużycia gazu, z czego w samym subregionie środkowym 6,8%.

W przyłączach do budynków mieszkalnych i niemieskalnych, województwo zajmuje czwarte miejsce w Polsce z liczbą prawie 330 tys. przyłączy. Łącznie z sieci gazowej korzysta w Polsce nieco ponad 20 mln mieszkańców, z czego 14,2% (2,85 mln) przypada na województwo śląskie (61,5% mieszkańców w regionie i 52,7% w kraju). Warto w tym miejscu nadmienić, iż liczba korzystających z sieci gazowej w województwie w latach 2002-2010 zmniejszyła się o 107 tys. przy ogólnokrajowym wzroście o 167 tys. (największy wzrost zanotowano w województwie wielkopolskim o 141 tys.).

W 2009 r. 1 mieszkaniec regionu zużył średniorocznie 30,3 m^3 wody z wodociągów oraz 102,2 m^3 gazu sieciowego.

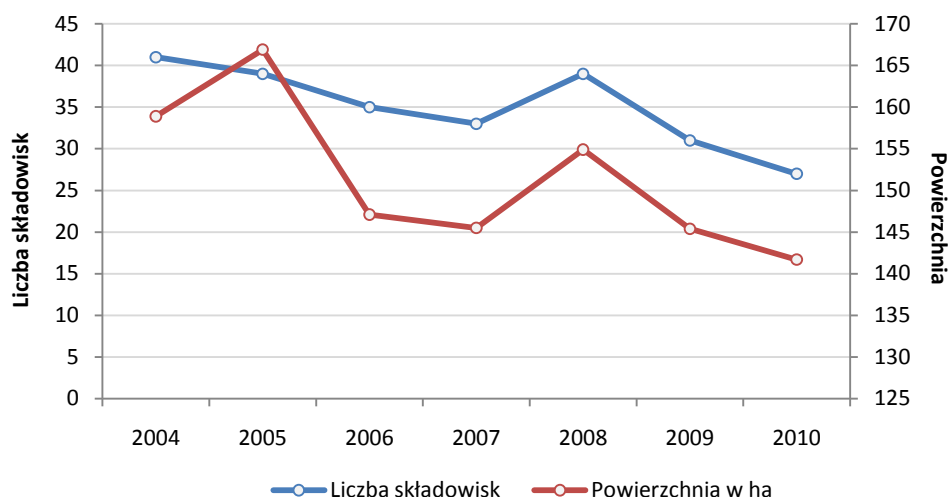
Jednym z aspektów gospodarki komunalnej jest ciepłownictwo. W tej dziedzinie województwo śląskie przoduje w kraju. Region dysponuje najdłuższą ciepłowniczą siecią przesyłową w kraju (2,6 tys. km), natomiast w liczbie kotłowni (1,5 tys.) ustępuje tylko województwu wielkopolskiemu (1,8 tys.). Sprzedaż energii cieplnej w ciągu roku lokuje region na drugim miejscu po województwie mazowieckim.

OCHRONA ŚRODOWISKA

GOSPODARKA ODPADAMI

Na koniec 2010 r. w województwie śląskim funkcjonowało 27 czynnych kontrolowanych składowisk odpadów. W porównaniu z 2004 r. liczba składowisk zmniejszyła się o 14. Łączna powierzchnia składowisk wyniosła na koniec 2010 r. 141,7 ha (rysunek poniżej).

Rysunek 147. Czynne składowiska kontrolowane odpadów komunalnych w województwie śląskim w latach 2004-2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS; *Ochrona środowiska w województwie śląskim w latach 2000-2006*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2007; *Ochrona środowiska w województwie śląskim w latach 2007-2010*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2011.

Powierzchnia terenów składowania odpadów w województwie jest coraz mniejsza. W latach 2002-2010 powierzchnia tych terenów zmniejszała się z roku na rok średnio o ok. 3,6%. Najwięcej terenów składowania odpadów (według powierzchni) znajdowało się w ostatnich latach w subregionie środkowym.

Tabela 55. Tereny składowania odpadów w województwie śląskim w latach 2002-2010 (ha).

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Niezrekrutowywane (stan w końcu roku)									
Województwo śląskie	2690,6	2595,8	2496,2	2450,6	2377,6	2267,9	2201,6	2166,7	2082,3
subregion południowy	32,1	51,5	48,7	49,5	49,8	49,5	18,4	2,2	2,0
subregion środkowy	2116,7	2010,5	1929,5	1887,7	1860,1	1774,2	1723,5	1708,1	1664,2
subregion północny	36,0	22,2	22,2	22,2	11,0	11,0	11,3	11,3	11,0
subregion zachodni	505,8	511,6	495,8	491,2	456,7	433,2	448,4	445,1	405,1
Zrekrutowywane (w ciągu roku)									
Województwo śląskie	.	.	.	26,6	35,8	.	10,8	13,2	48,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS; *Ochrona środowiska w województwie śląskim w latach 2000-2006*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2007; *Ochrona środowiska w województwie śląskim w latach 2007-2010*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2011.

Ilość odpadów komunalnych powstających w województwie stawia region na drugiej pozycji w kraju. W 2010 r. w regionie odebrano 1 380 tys. t odpadów komunalnych (13,7% odpadów wytworzonych w kraju).

W ciągu 2010 r. zebrano selektywnie 120,1 tys. t odpadów komunalnych, z czego 21,4 tys. t stanowiły odpady wielkogabarytowe, 14,1 tys. t – papier i tektura, 28,3 tys. t – szkło, 15,1 tys. t – tworzywa sztuczne, 4,2 tys. t – tekstylia, 0,8 tys. t – zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne, 1,2 tys. t – metale, 0,1 tys. t – odpady niebezpieczne, 34,8 tys. t – odpady biodegradowalne.

Według danych EUROSTATU w Polsce zbiera się 2,9 kg zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego w przeliczeniu na jednego mieszkańca. W skali UE jest to czwarty najgorszy wynik (Rumunia – 1,2; Łotwa – 1,9 i Litwa – 2,7). Najwięcej odpadów elektrycznych w przeliczeniu na mieszkańców zbiera się w krajach

skandynawskich (Dania – 14,9 oraz Szwecja – 17,2). Interesująco wygląda kwestia wytwarzania odpadów komunalnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca – w Polsce wskaźnik ten wynosił w 2010 r. około 315 kg a średnia dla UE to 502 kg (co daje 72% wartość dla UE).

Tabela 56. Gospodarka odpadami w województwie śląskim na tle kraju w 2010 r.

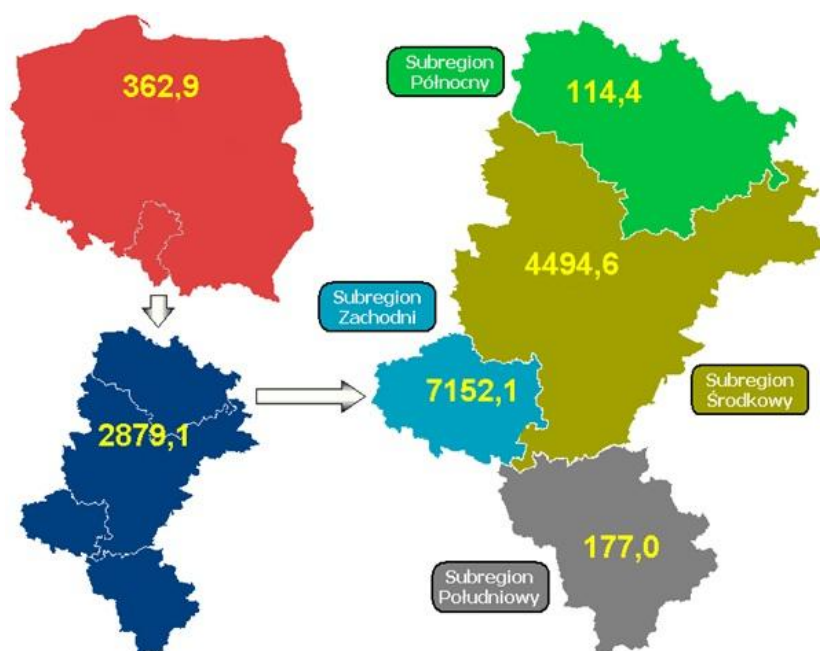
Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Odpady komunalne zebrane w ciągu roku (t)	1 380 157,05	10 044 239,6
Odpady przemysłowe (z wyłączeniem komunalnych) wytworzone w ciągu roku ogółem (tys. t)	35 507,9	113 478,8
Udział odpadów przemysłowych poddanych odzyskowi w ilości tych odpadów wytworzonych w ciągu roku	93,8%	74,3%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Na terenie województwa wytworzono ponad 35,5 mln ton odpadów przemysłowych, z czego ponad 33 mln poddanych zostało odzyskowi, co stanowi 93,8% całości.

Ilość odpadów przemysłowych wytworzonych w regionie stanowiło 31,3% krajowych odpadów (pierwsze miejsce w kraju przed województwem dolnośląskim, gdzie wytworzono 33,5 mln t, tj. 29,6%). Dla porównania w 2002 r. w województwie śląskim wytworzono 42,7 mln t odpadów (tj. 36,2% krajowych odpadów). Najwięcej odpadów na 1 km² wytwarza się w subregionie zachodnim (7,2 tys. t), następnie w subregionie środkowym (4,5 tys. t), podczas gdy w południowym wytwarza się ponad 25 razy mniej odpadów niż w subregionie środkowym (0,2 tys.t), a w północnym ponad 39-krotnie mniej (0,1 tys. t).

Rysunek 148. Ilość odpadów (z wyłączeniem odpadów komunalnych) w podziale na subregiony w 2010 r. (t/km²).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Tabela 57. Gospodarka odpadami w województwie śląskim na tle kraju ogółem w 2010 r.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Odpady wytworzone w ciągu roku (z wyłączeniem odpadów komunalnych w tys. ton) w tym:	1 260 096,45	9 184 325,8
wykorzystane (poddane odzyskowi) (%)	93,8	74,3
unieszkodliwione (%) w tym:	69	80
składowane	0,7	18,2
Odpady wytworzone w ciągu roku (z wyłączeniem odpadów komunalnych) na 1 km ² (t)	2 879,1	362,9

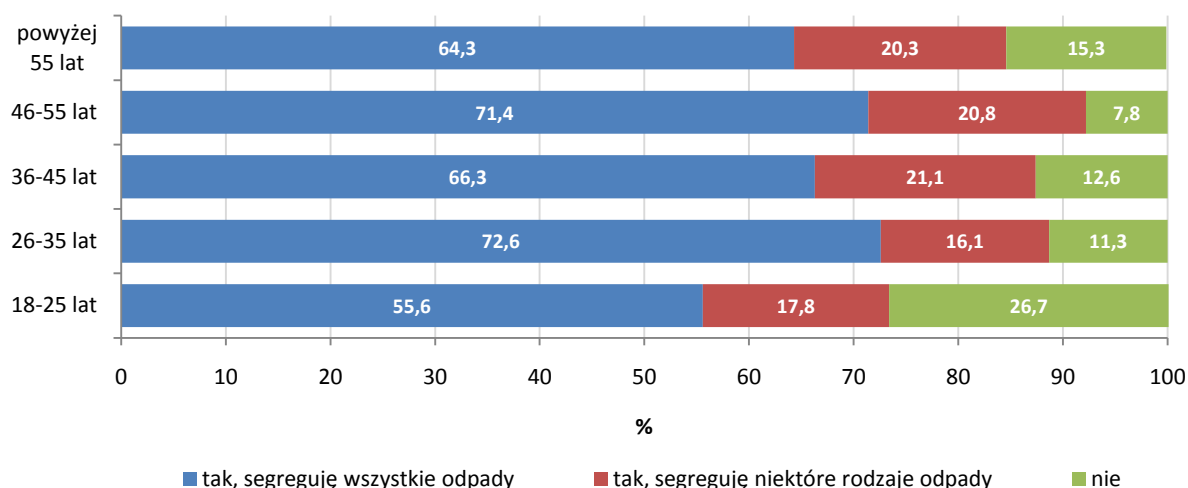
Odpady komunalne zebrane przez zakłady oczyszczania w ciągu roku na 1 mieszkańca w kg	271,8	240,4
---	-------	-------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Na terenie województwa śląskiego gromadzi się rocznie około 1,38 mln t odpadów komunalnych (13,7% komunalnych odpadów krajowych), z czego składowanych jest 69%. Najwięcej odpadów komunalnych w regionie zebranych zostało w subregionie środkowym (862,3 tys. t), prawie pięciokrotnie więcej niż w subregionie zachodnim (160,1 tys. t), siedmiokrotnie więcej niż w południowym (134,4 tys. t) i ośmiokrotnie więcej niż w północnym (102,5 tys. t). Na jednego mieszkańca zebranych zostało w subregionie środkowym 306 kg, zachodnim – 252 kg, a 194 kg w subregionie północnym i 205 kg w subregionie południowym. Dla województwa średnia ilość zebranych odpadów na mieszkańca wyniosła w 2010 r. 271,8 kg.

Segregacja odpadów komunalnych jest ważnym czynnikiem świadczącym o świadomości społecznej w kwestii ekologii. Sortowanie odpadów usprawnia utylizację, ogranicza ilość składowanych odpadów oraz umożliwia odzysk odpadów. W ramach badania ankietowego przeprowadzonego w 2012 r. pn. „Monitoring w zakresie wybranych kwestii rozwoju województwa śląskiego” mieszkańcom regionu śląskiego zadano pytanie o to, czy segregują oni odpady w ramach swoich gospodarstw domowych. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że większość badanych segreguje wszystkie odpady (65,8%), nieco mniej osób segreguje tylko niektóre odpady (20,1%), a jedynie 14% nie segreguje ich w ogóle.

Rysunek 149. Segregacja odpadów komunalnych przez mieszkańców województwa śląskiego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego „Monitoring w zakresie wybranych kwestii rozwoju województwa śląskiego” przeprowadzonego w 2012 r.

OCZYSZCZANIE ŚCIEKÓW

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2010 r. w regionie wynosiło 400,7 hm³ (o około 3 hm³ więcej niż w 2009 r.), z czego 138,5 hm³ na potrzeby przemysłu.

Z danych EUROSTATU wynika, że w Polsce w 2009 r. na mieszkańca zużycie wody wynosiło 40 m³ i była to trzecia najniższa wartość w Europie (poza Litwą - 30 i Estonią - 35). Najwyższą wartość w ostatnich latach odnotowano w Chorwacji – 125 m³ (w 2009 r.) i na Cyprze 109 m³ (2008 r.).

W województwie śląskim wytwarza się 4,5% ogółu ścieków przemysłowych i komunalnych wyprodukowanych w Polsce. Łączna ich ilość w 2010 r. wyniosła ok. 416,9 hm³, z czego 266,6 hm³ to ścieki przemysłowe stanowiące 63,9% ogólnej emisji a 150 hm³ ścieki komunalne stanowiące 36,0% emisji (emisja ogólna najwyższa w kraju). Oczyszczone w 86% ścieki przemysłowe i ścieki komunalne odprowadzone są do wód powierzchniowych, co powoduje ich znaczne obciążenie. Region posiada łącznie 1,4 tys. km sieci kanalizacyjnych odprowadzających ścieki (w porównaniu do roku 2002 nastąpił wzrost o ponad 1 tys. km).

Na terenie województwa w 2011 r. znajdowało się 207 oczyszczalni ścieków komunalnych, z czego 117 biologicznych, 86 z podwyższonym usuwaniem biogenów, 4 mechaniczne. Najwięcej zlokalizowanych było w subregionie środkowym (118), następnie w południowym (40), północnym (32), a najmniej w zachodnim (17).

Tabela 58. Liczba oczyszczalni ścieków w województwie śląskim w latach 2002-2010.

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Województwo śląskie	404	407	403	407	413	399	391	419	400
Subregion południowy	65	66	71	72	64	65	63	65	65
Subregion środkowy	253	253	245	245	261	244	244	265	253
Subregion północny	40	40	42	47	47	47	48	51	51
Subregion zachodni	46	48	45	43	41	43	36	38	31
Oczyszczalnie ścieków komunalnych	206	214	223	226	225	222	221	225	212
-mechaniczne	15	14	11	8	8	7	5	8	7
-biologiczne	128	125	136	141	136	135	132	132	122
-z podwyższonym usuwaniem biogenów	63	75	76	77	81	80	84	85	83
Oczyszczalnie ścieków przemysłowych	198	193	180	181	188	177	170	194	188
-mechaniczne	84	87	77	77	80	81	79	94	88
-chemiczne	37	34	31	34	34	31	30	32	30
-biologiczne	75	70	70	68	72	63	60	67	68
-z podwyższonym usuwaniem biogenów	2	2	2	2	2	2	1	1	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS; *Ochrona środowiska w województwie śląskim w latach 2007-2010*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2011; *Ochrona środowiska w województwie śląskim w latach 2000-2006*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2007.

Łączna przepustowość oczyszczalni ścieków w 2010 r. wynosiła 2,46 mln m³/dobę, tj. o 20,5% mniej niż w 2000 r. W przypadku oczyszczalni komunalnych spadek ten wyniósł 29,5%.

Tabela 59. Przepustowość projektowa oczyszczalni ścieków w województwie śląskim w latach 2002-2011 (w tys. m³ na dobę).

Rok	Ogółem	Oczyszczalnie komunalne	Oczyszczalnie przemysłowe
2002	2657,0	1721,4	935,6
2003	2624,1	1592,6	1031,4
2004	2323,7	1505,4	818,4
2005	2366,9	1483,8	883,0
2006	2408,8	1482,7	926,1
2007	2310,5	1375,1	935,3
2008	2431,4	1374,6	1056,8
2009	2483,4	1360,9	1122,5
2010	2459,4	1346,0	1113,3
2011	2256,6	1268,7	987,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W 2011 r. odprowadzono 257 937 dam³ ścieków przemysłowych, z czego 168 856 dam³ oczyszczonych, a 66 880 dam³ nieoczyszczonych. Największą ilość ścieków w przemyśle oczyszczono mechanicznie (138 235 dam³), oraz chemicznie (22 314 dam³), a najmniej biologicznie (8 184 dam³). W roku 2011 15 913 dam³ ponownie wykorzystano do celów przemysłowych. W ciągu tego roku wytworzono 33 552 t. osadów z przemysłowych oczyszczalni ścieków.

Tabela 60. Oczyszczanie ścieków w województwie śląskim na tle kraju w 2010 r.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Udział ścieków komunalnych i przemysłowych oczyszczanych w ściekach wymagających oczyszczenia (%)	82,0	92,3
Udział ludności korzystających z oczyszczalni ścieków w ludności ogółem (%)	72,8	65,7
Udział ludności w miastach korzystających z oczyszczalni ścieków w ludności ogółem (%)	84,8	88,4

Ludność korzystająca z oczyszczalni – ogółem (os.)	3 369 130	25 302 093 52
• mechaniczne	8 950	407
• biologiczne	333 650	5 139 013
• z podwyższonym usuwaniem biogenów	3 026 530	20 110 673

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Silnie zurbanizowany, z dużą koncentracją przemysłu, obszar województwa śląskiego rodzi wiele problemów w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków. Niezbyt bogate zasoby wód powierzchniowych województwa (region leży na działle wodnym między Wisłą i Odrą oraz w obszarze sztucznego deficytu wody wywołanego nadmierną i długotrwałą eksploatacją zasobów dla celów komunalnych i przemysłowych), pogarszane są przez wysokie zanieczyszczenia wód. Największe zagrożenia ekologiczne w województwie śląskim dotyczą wód powierzchniowych.

Tabela 61. Gospodarka ściekami w województwie śląskim na tle kraju ogółem w 2011 r.

Wyszczególnienie	Województwo	Polska
Odprowadzane ścieki przemysłowe do wód powierzchniowych lub ziemi (hm ³) odprowadzane bezpośrednio z zakładów w tym:		
odprowadzane siecią kanalizacyjną	19,7	112,5
ścieki odprowadzone bezpośrednio do wód lub do ziemi	238,2	8 228,2
ścieki ponownie wykorzystane	15,9	89,1
Ścieki oczyszczone (hm ³)	338,1	2 133,7
Ścieki przemysłowe i komunalne odprowadzone na 1 km ² (dam ³)	33,81	29,9
Oczyszczalnie ścieków (obiekt):		
komunalne	207	3 143
przemysłowe	184	1 110

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Głównymi przyczynami zanieczyszczenia wód powierzchniowych są: nieoczyszczone i niedostatecznie oczyszczone ścieki komunalne, ścieki z zakładów przemysłowych, zasolone wody dołowe z odwadniania zakładów górniczych, spływy obszarowe. Z ponad 153 hm³ odprowadzonych do wód powierzchniowych ścieków komunalnych około 97,1% oczyszczono biologicznie i z podwyższonym usuwaniem biogenów. Odprowadzane ścieki z województwa stanowią 4,5% ogólnej ilości ścieków kraju (w tym 11,6% krajowych ścieków komunalnych i 3,3% krajowych ścieków przemysłowych). Niewielki w stosunku do produkcji udział ścieków przemysłowych jest wynikiem powszechnego stosowania w przemyśle obiegów zamkniętych.

Istotnym zagadnieniem wpływającym na jakość wód w regionie jest problem zagospodarowania osadów ściekowych. Problemy z zagospodarowaniem osadów komunalnych występują w wielu krajach od szeregu lat. Budowa nowych oczyszczalni oraz modernizacja i rozbudowa już istniejących, związana z koniecznością zwiększenia stopnia oczyszczania ścieków, powoduje znaczny wzrost ilości osadu ściekowego do zagospodarowania. Wiele oczyszczalni ścieków będzie zmuszonych do wyboru odpowiedniej opcji unieszkodliwienia i zagospodarowania osadów – najkorzystniejszej w danych warunkach, optymalnej ekonomicznie, proekologicznej, lecz przede wszystkim gwarantującej długotrwałe i pewne rozwiązanie problemu. Należy jednak podejmować spójne działania w zakresie rozwiązania tego istotnego problemu ze szczególnym uwzględnieniem wymagań środowiskowych, jakie muszą zostać spełnione do zastosowania odpowiedniego sposobu wykorzystania osadów ściekowych, np. w rolnictwie, tak by wyeliminować zagrożenie dla środowiska, zdrowia, ludzi i jakości produkcji rolnej.

W ramach prowadzonego monitoringu wód powierzchniowych w województwie śląskim w 2010 r. badano stan/potencjał ekologiczny i stan chemiczny wód powierzchniowych. Poniższe informacje opracowano na podstawie danych z WIOŚ w Katowicach.

Ocena stanu ekologicznego w 2010 r. wykazała wody dobrej jakości w Centurii w zlewni Białej Przemszy. Umiarkowany stan ekologiczny wystąpił w Strumieniu (dopływ Małej Wisły powyżej zbiornika Goczałkowice), Potoku spod Nakła, Jaworzniaku, Potoku Leśnym (dopływ Rawy), Pagorze (dopływ Przemszy)

oraz w Białej Przemszy w Maczkach i jej dopływach Strumieniu Błędowskim, Białej i Bobrku. Słaby stan ekologiczny wystąpił w Potoku Goławieckim, Rowie Świerklanieckim, Przemszy powyżej zbiornika Przeczyce i w Chełmku oraz w Pilicy powyżej dopływu spod Nakła-Łąkietka. Umiarkowany potencjał ekologiczny wystąpił w Przemszy powyżej ujścia Białej Przemszy, Buczynce i Kanale Matylda. Słaby potencjał ekologiczny wystąpił w Małej Wiśle poniżej Iłownicy i w Nowym Bieruniu, Szarlejce, Brynicy w ujściu do Przemszy, Rakówce i Białej Przemszy w ujściu do Przemszy.

Ocena stanu chemicznego wykonana została dla wybranych substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego z grupy priorytetowych oraz tzw. innych substancji zanieczyszczających badanych w 2010 r. w wyznaczonych punktach pomiarowo-kontrolnych.

W wodach powierzchniowych województwa stwierdzono następujące przekroczenia:

- kadm i ołów: Biała Przemsza, Stoła;
- HCH i chlorfenwinfos: Wąwolnica;
- rtęć: Mała Wisła, Soła, Czadeczką, Odra, Olza;
- WWA: Brynica, Przemsza, Krztynia, Białka Lelowska, Potok Ligocki, Stoła, Warta, Stradomka, Wiercica, Kocinka i Liswarta;

Podsumowując - stan chemiczny wód powierzchniowych jest poniżej stanu dobrego.

Na wzrost wskaźników, odnoszących się do gospodarki ściekowej i ochrony wód, w województwie śląskim największy wpływ mają nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska – w latach 2008-2010 wysokość środków wynosiła średniorocznie ponad 1 170 mln zł, co w roku 2010 stanowiło 14,1% wydatków krajowych (w roku 2009 odsetek ten wynosił 21% - nakłady na gospodarkę ściekową i ochronę wód wyniosły w tym roku 1 508,8 mln zł).

FINANSOWANIE OCHRONY ŚRODOWISKA W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM W LATACH 2003-2010¹²³

WOJEWÓDZKI FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ W KATOWICACH

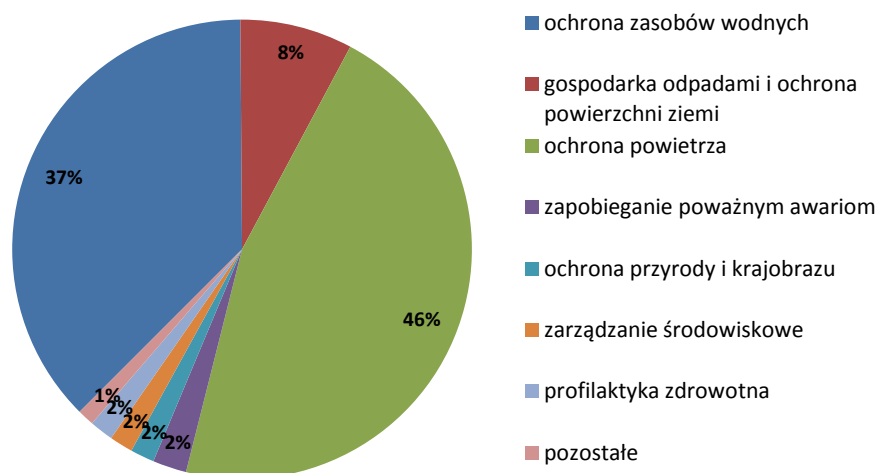
Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach w latach 2003-2011 udzielił wsparcia na dofinansowanie zadań proekologicznych w kwocie ponad 3,42 mld zł. Wartość średniego rocznego dofinansowania kształtowała się na poziomie ponad 380 mln zł. W każdym z badanych lat głównym kierunkiem wydatkowania środków była ochrona powietrza, na którą w zależności od roku przeznaczono od 35% do ponad 53% ogólnej puli środków. Na drugim miejscu znalazło się wsparcie zasobów wodnych, na które przeznaczano od 32% do 41% ogólnej puli środków.

Blisko połowa wsparcia w analizowanym okresie trafiła na dofinansowanie projektów realizowanych w obszarze ochrony powietrza, a 37% na ochronę zasobów wodnych. Na trzecim miejscu z 8% udziałem znalazła się gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi.

---

¹²³ Poniższe informacje pochodzą z *Raportu z badania wykonanego na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego: „Kształtowanie usług publicznych z zakresu bezpieczeństwa ekologicznego w kontekście diagnozy poziomu rozwoju regionalnych usług oraz prognozy ich zapotrzebowania i wpływu na sytuację rynku pracy w świetle tendencji demograficznych oraz społeczno-gospodarczych”*. w ramach projektu systemowego POKL (Priorytet VIII, Działanie 8.1, Poddziałanie 8.1.4) „Strategiczne zarządzanie zmianami – nowe czynniki rozwoju województwa śląskiego w kontekście stanu i kierunków rozwoju regionalnego rynku pracy”.

Rysunek 150. Struktura finansowania ochrony środowiska ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach w latach 2003-2011 (%).

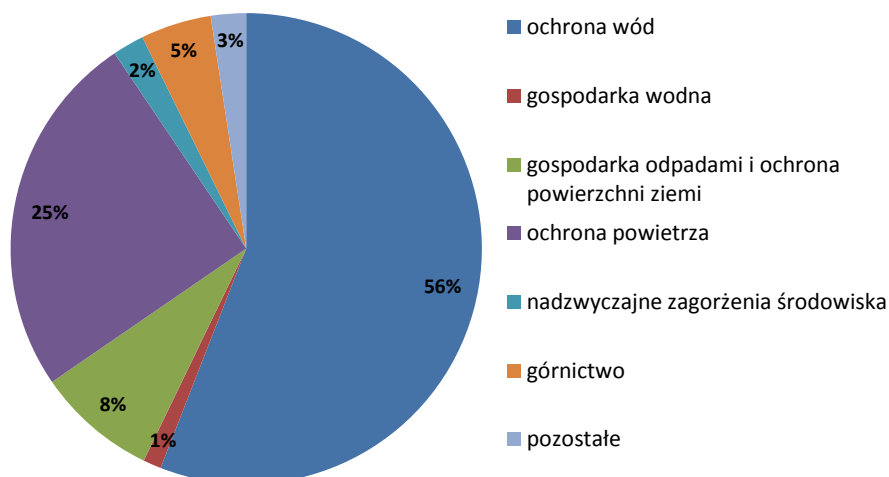
Źródło: Opracowanie na podstawie rocznych raportów „Informacja o działalności Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach” z lat 2003-2011.

NARODOWY FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w latach 2003-2011 udzielił wsparcia na dofinansowanie zadań proekologicznych realizowanych na terenie województwa śląskiego w kwocie 2 465,1 mln zł. Wartość średniego rocznego dofinansowania kształtowała się na poziomie 273,9 mln zł. W latach 2004-2011 na pierwszym miejscu pod względem wartości udzielonego wsparcia znalazła się ochrona wód, a w 2003 r. dominowały wydatki poniesione na ochronę powietrza.

Ponad połowa wsparcia w analizowanym okresie trafiła na dofinansowanie projektów realizowanych w obszarze ochrony wód, a 25% na wsparcie projektów dotyczących ochrony powietrza.

Rysunek 151. Struktura finansowania ochrony środowiska ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej na terenie województwa śląskiego w latach 2003-2011 (%).

Źródło: Opracowanie na podstawie informacji uzyskanych z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

FUNDUSZ SPÓJNOŚCI 2004-2006

W wyniku przeprowadzonych naborów w latach 2004-2006 Komisja Europejska zaakceptowała 45 polskich projektów realizowanych w obszarze ochrony środowiska, finansowanych ze środków Funduszu Spójności.

Spośród nich 11 realizowanych było na terenie województwa śląskiego. Wysokość przyznanych dotacji wyniosła blisko 326,3 mln euro.

Tabela 62. Wnioski zaakceptowane przez Komisję Europejską w ramach Funduszu Spójności w latach 2004-2006 (euro).

Beneficjent	Dotacja Funduszu Spójności	Koszty kwalifikowane
Będzin	21 286 425	28 381 900
Bytom	49 598 966	61 998 707
Chrzanów	21 670 560	30 098 000
Mysłowice	15 458 406	24 153 759
Pszczyna	25 842 225	34 456 300
Racibórz	14 557 779	20 503 914
Tychy	75 093 900	100 125 200
Jastrzębie Zdrój	28 472 209	33 895 486
Zabrze	58 287 351	89 672 847
Zawiercie	18 865 980	23 436 000
Piekary Śląskie	16 297 503	27 299 000
Razem	326 273 304	474 021 113

Źródło: Raport z badania pn. „Kształtowanie usług publicznych z zakresu bezpieczeństwa ekologicznego w kontekście diagnozy poziomu rozwoju regionalnych usług oraz prognozy ich zapotrzebowania i wpływu na sytuację rynku pracy w świetle tendencji demograficznych oraz społeczno-gospodarczych” w ramach projektu systemowego POKL (Priorytet VIII, Działanie 8.1, Poddziałanie 8.1.4) „Strategiczne zarządzanie zmianami – nowe czynniki rozwoju województwa śląskiego w kontekście stanu i kierunków rozwoju regionalnego rynku pracy”

Wszystkie realizowane projekty dotyczyły gospodarki wodno-ściekowej.

SEKTOROWY PROGRAM OPERACYJNY WZROST KONKURENCYJNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW 2004-2006

W ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw, przedsiębiorcy mogli uzyskiwać wsparcie na dostosowanie przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska (działanie 2.4). W ramach niego wydzielono cztery poddziałania:

1. pozwolenia zintegrowane,
2. gospodarka wodno-ściekowa,
3. ochrona powietrza,
4. gospodarka odpadami przemysłowymi i niebezpiecznymi.

W ramach pięciu naborów zatwierdzonych zostało do realizacji 249 wniosków, z czego 41 pochodziło z terenu województwa śląskiego. Wartość dofinansowanych projektów wyniosła blisko 901,5 mln zł, a wkład Unii Europejskiej – blisko 136,2 mln zł.

Ponad 77% pozyskanych środków dotyczyło dofinansowania uzyskania pozwolenia zintegrowanego. Na wsparcie projektów mających na celu ochronę powietrza przeznaczono ponad 11% środków.

ZINTEGROWANY PROGRAM OPERACYJNY ROZWOJU REGIONALNEGO

W ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego projekty związane z ochroną środowiska były finansowane w ramach działania 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska. Na terenie województwa śląskiego wsparcie w tym działaniu uzyskało 20 projektów. Ich wartość wyniosła ponad 222,9 mln zł, a kwota wsparcia uzyskanego z Unii Europejskiej – blisko 148,3 mln zł¹²⁴.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

Zgodnie z informacjami zawartymi w Krajowym Systemie Informatycznym SIMIK, według stanu na 31 marca 2012 r., na terenie województwa śląskiego zrealizowano 100 projektów w obszarze ochrony środowiska. Wartość realizowanych projektów wynosiła blisko 6,1 mld zł, wydatki kwalifikowane ponad 4,1 mld zł, a

¹²⁴ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Mapa dotacji Unii Europejskiej, <http://www.mapadotacji.gov.pl/>.

dofinansowanie Unii Europejskiej ponad 3,3 mld zł. Ponad 91% dofinansowania pozyskanego z Unii Europejskiej przeznaczone zostało na wsparcie projektów związanych z oczyszczaniem ścieków. Na wsparcie gospodarki odpadami komunalnymi i przemysłowymi przekazano ponad 6% pozyskanych środków.

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Projekty w obszarze ochrony środowiska są realizowane w ramach Priorytetu V Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013. Inwestycje w obszarze środowiska wspierane są w ramach 5 obszarów, tworzących poddziały, tj. gospodarka wodno-ściekowa, gospodarka odpadami, czyste powietrze i odnawialne źródła energii, zarządzanie środowiskiem oraz dziedzictwo przyrodnicze.

Wartość realizowanych w ramach tego priorytetu projektów wyniosła 954,5 mln zł, a wartość dofinansowania 656,2 mln zł.

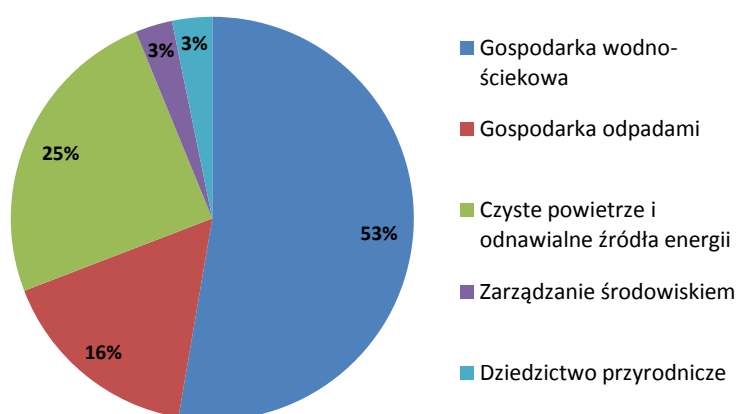
Tabela 63. Wartość projektów realizowanych w ramach Priorytetu V Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 (mln zł).

Poddziałanie	Wartość	
	projektów	dofinansowania
Gospodarka wodno-ściekowa	487,9	345,7
Gospodarka odpadami	157,1	108,1
Czyste powietrze i odnawialne źródła energii	257,6	161,8
Zarządzanie środowiskiem	23,2	19,5
Dziedzictwo przyrodnicze	28,7	21,1
Razem	954,5	656,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Mapy Dofinansowanych Projektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, <http://www.rpo.slaskie.pl/mapa/>.

Największym zainteresowaniem beneficjentów cieszyły się działania realizowane w obszarze gospodarki wodno-ściekowej, a najmniejszym – projekty dotyczące zarządzania środowiskiem oraz dziedzictwa przyrodniczego.

Rysunek 152. Struktura dofinansowania Priorytetu 5 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 (%).

Źródło: Opracowanie na podstawie Mapy Dofinansowanych Projektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, <http://www.rpo.slaskie.pl/mapa/>.

FUNDACJA EKO Fundusz

Województwo śląskie jest drugim województwem w Polsce pod względem wysokości dotacji wypłaconej ze środków Fundacji Ekofundusz.

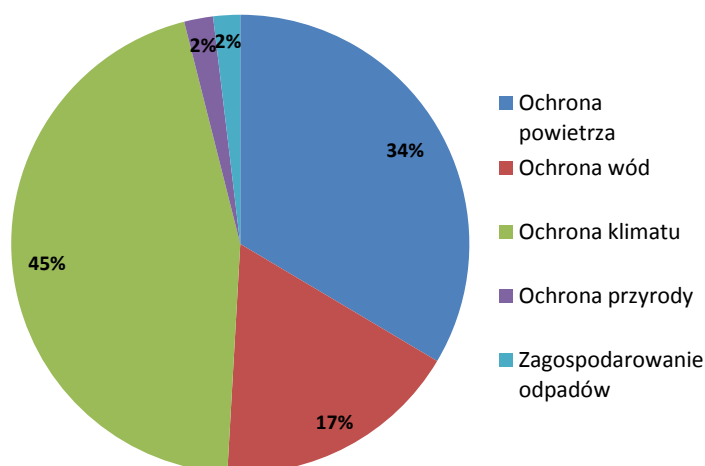
Tabela 64. Wielkość dotacji wypłaconej przez Fundację Ekofundusz z podziałem na sektory w województwach w latach 1992-2010 (mln zł).

Region	Sektor					Suma
	ochrona powietrza	ochrona wód	ochrona klimatu	ochrona przyrody	zagospodarowanie odpadów	
Pomorskie	0,6	201,5	96,4	29,2	22,4	350,0
Śląskie	70,7	36,6	95,2	4,3	4,0	210,8
Dolnośląskie	52,2	13,9	42,8	45,8	26,5	181,3
Małopolskie	3,4	41,5	53,6	21,2	46,0	165,6
Zachodnio - pomorskie	12,3	45,0	70,4	23,9	4,3	156,0
Warmińsko-mazurskie	0,7	17,8	60,6	55,5	18,9	153,6
Mazowieckie	4,9	25,3	39,8	11,2	32,9	114,1
Podlaskie	3,7	12,4	11,4	47,2	20,5	95,2
Łódzkie	0,0	0,0	74,7	0,9	15,6	91,2
Lubuskie	40,0	2,9	27,1	4,9	6,6	81,5
Podkarpackie	33,8	1,9	28,4	9,9	4,7	78,8
Lubelskie	2,3	16,0	30,4	7,7	13,1	69,5
Kujawsko-pomorskie	0,3	43,7	9,4	2,6	10,0	66,0
Wielkopolskie	0,0	0,0	43,2	3,3	8,9	55,3
Opolskie	2,4	13,4	37,3	0,9	0,0	54,0
Świętokrzyskie	0,0	8,2	33,3	1,4	5,9	48,8
Cały kraj	0,0	0,0	6,0	10,6	2,4	19,0
Razem	227,3	480,3	759,7	280,7	242,8	1990,8

Źródło: S. Sitnicki (red.), *Fundacja EkoFundusz w liczbach*, Warszawa 2010.

Wartość dotacji wypłaconej beneficjentom z terenu województwa wyniosła 210,8 mln zł¹²⁵, co stanowiło 10,6% wszystkich środków wypłaconych przez fundację.

Rysunek 153. Struktura dotacji wypłaconych ze środków Fundacji Ekofundusz w województwie śląskim w latach 1992-2010 (%).

Źródło: Opracowanie na podstawie S. Sitnicki (red.), *Fundacja EkoFundusz w liczbach*, Warszawa 2010, s. 113.

¹²⁵ S. Sitnicki (red.), *Fundacja EkoFundusz w liczbach*, Warszawa 2010.

Przeprowadzona analiza pokazała, że łącznie na terenie województwa na wsparcie projektów związanych z ochroną środowiska przeznaczono ponad 11,6 mld zł¹²⁶. Z kwoty tej ponad 7,5 mld zł przeznaczone zostało na wsparcie projektów realizowanych w obszarze gospodarki wodno-ściekowej, blisko 2,5 mld zł trafiło na ochronę powietrza, na gospodarkę odpadami ponad 816 mln zł, na ochronę przyrody 115 mln zł. Na wsparcie projektów w pozostałych obszarach przeznaczono 698 mln zł.

---

¹²⁶ Dane dotyczące dofinansowania z Funduszu Spójności przeliczono po średniomiesięcznym kursie euro NBP z grudnia 2006 r. wynoszącym 1euro=3,8130 zł.

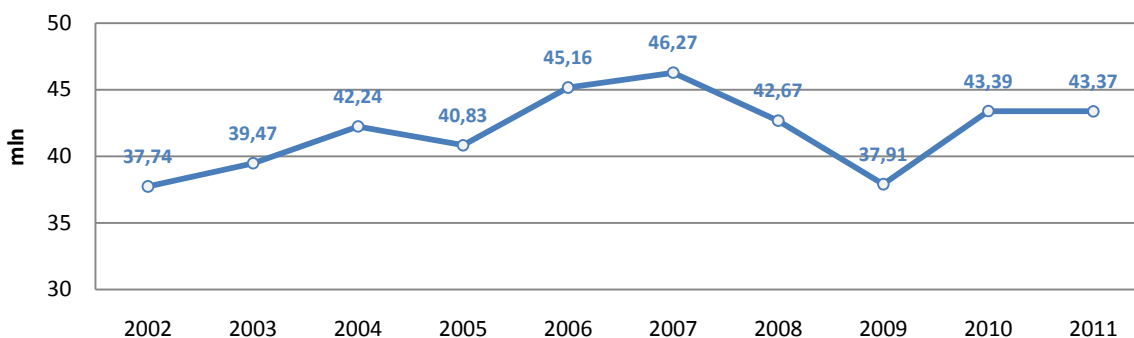
ŚRODOWISKO

POWIETRZE

Zanieczyszczenie powietrza znacząco wpływa na zdrowie ludzi, powodując tym samym dolegliwości układu oddechowego jak i krwionośnego. Największy wpływ zanieczyszczeń powietrza na zdrowie ludzi i zwierząt, można zaobserwować w rejonach zurbanizowanych i przemysłowych.

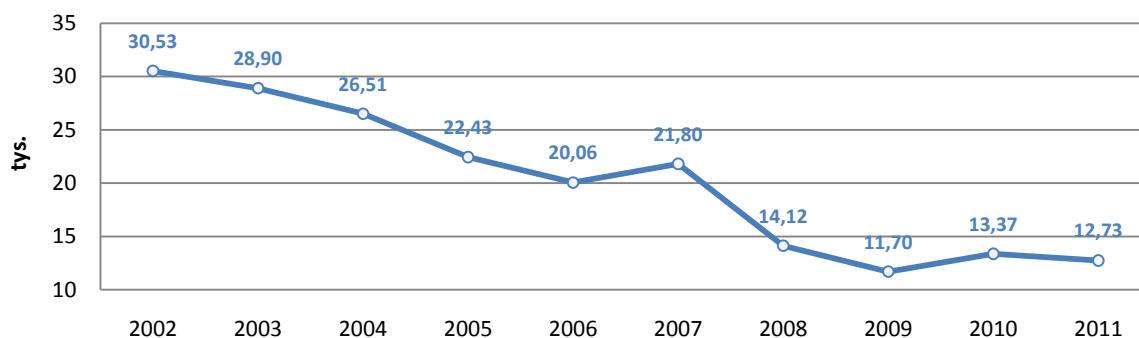
Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza jest emisja antropogeniczna, na którą składa się emisja z działalności przemysłowej, z sektora bytowego oraz emisja komunikacyjna. Z uwagi na zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego w Polsce, województwo śląskie należy do regionów o największej w Polsce emisji zanieczyszczeń gazowych (43,4 mln t/rok) i pyłowych (12,7 tys. t/rok). Emisje te stanowiły odpowiednio 19,63% gazowej emisji krajowej i 22,14% pyłowej emisji krajowej w roku 2011. Drugą pozycję w kraju w ilości emisji zanieczyszczenia gazowego zajmowało województwo łódzkie (39,9 mln t/rok), a w ilości emisji zanieczyszczenia pyłowego – województwo wielkopolskie (5,2 tys. t/rok). Pomimo tendencji spadkowej emisji zanieczyszczeń pyłowych w województwie śląskim na przestrzeni lat 2002-2011, region nadal jest największym emitentem tych zanieczyszczeń w kraju.

Rysunek 154. Emisja zanieczyszczenia gazowego w województwie śląskim w latach 2002-2011 (mln t/rok).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Rysunek 155. Emisja zanieczyszczenia pyłowego w województwie śląskim w latach 2002-2011 (tys. t/rok).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W 2010 r. największa emisja pyłowych i gazowych zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych pochodziła z zakładów wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (pyłowe: 7,3 tys. t, gazowe: 34,3 mln t), następnie z przetwórstwa przemysłowego (pyłowe: 5,6 tys. t, gazowe: 8,5 mln t) oraz z górnictwa i wydobywania (pyłowe: 0,4 tys. t, gazowe: 0,5 mln t.) oraz budownictwa (pyłowe: 0,9 tys. t).

W 2011 r. aż 72,21% zanieczyszczeń gazowych, w odniesieniu do ogółu emisji zanieczyszczeń gazowych województwa śląskiego, wytworzył subregion środkowy (31,3 mln t), następnie ok. 22,80% subregion

zachodni (9,9 mln t), 3,01% północny (1,3 mln t) oraz 1,97% subregion południowy (0,9 mln t). Emisja metanu województwa śląskiego wynosiła aż 83,8% w skali kraju, zaś dwutlenku węgla 19,5%.

Tabela 65. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w 2011 r. (t/rok).

Wyszczególnienie	Polska	Woj. śląskie	Subregion północny	Subregion środkowy	Subregion zachodni	Subregion południowy
ogółem	220 928 015	43 373 049	1 306 306	31 321 765	9 888 793	856 185
ogółem (bez dwutlenku węgla)	1 664 947	655 981	7 627	497 514	144 768	6 072
nie zorganizowana	140 533	91 643	9 168	30 342	52 072	61
dwutlenek siarki	503 384	88 992	1 571	55 916	28 449	3 056
tlenki azotu	331 966	64 968	2 681	42 805	18 433	1 049
tlenek węgla	341 210	118 688	3 190	107 038	7 541	919
dwutlenek węgla	219 263 068	42 717 068	1 298 679	30 824 251	9 744 025	850 113
metan	450 002	377 000	23	286 850	90 127	0
podtlenek azotu	6 311	998	0	833	2	163

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Około 75,67% zanieczyszczeń pyłowych w stosunku do ogółu emisji zanieczyszczeń pyłowych województwa śląskiego, wytworzył również subregion środkowy (9,6 tys. t/r), następnie ok. 15,50% subregion zachodni (2,0 tys. t/r), ok. 4,70% południowy (0,6 tys. t/r) i ok. 4,13% subregion północny (0,5 tys. t/r).

Tabela 66. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w 2011 r. (t/rok).

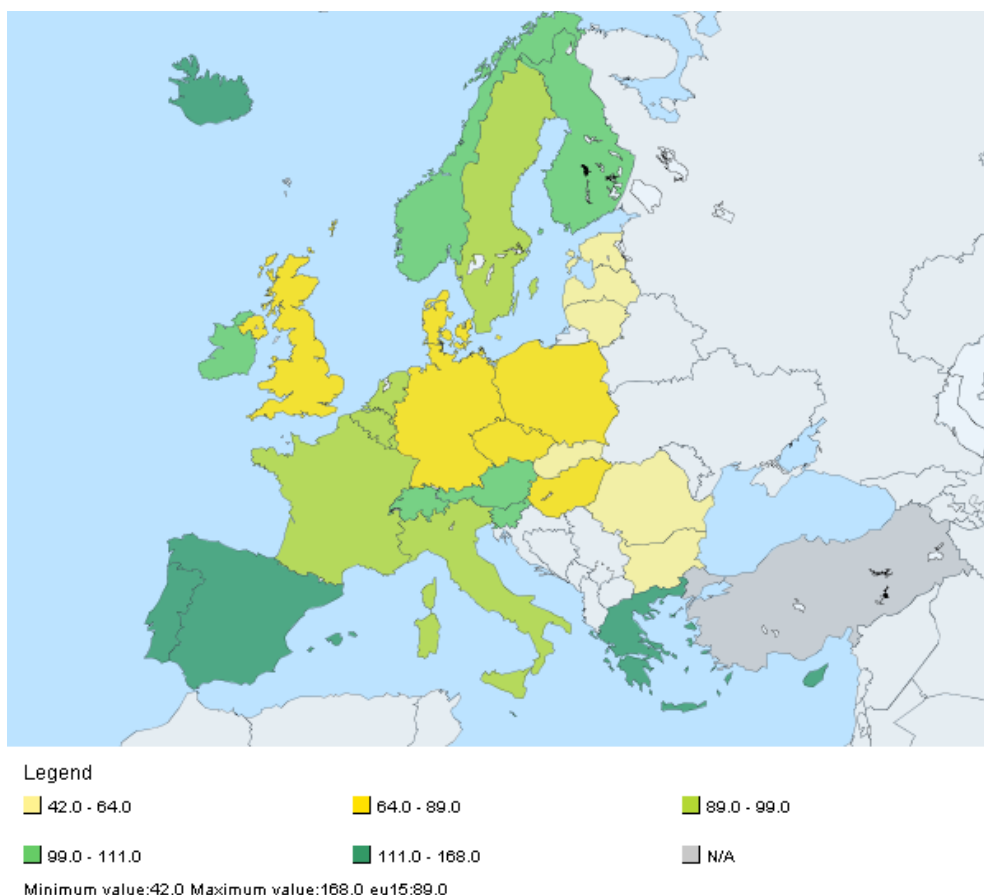
Wyszczególnienie	Polska	Woj. śląskie	Subregion północny	Subregion środkowy	Subregion zachodni	Subregion południowy
ogółem	57 506	12 734	526	9 636	1 974	598
nie zorganizowana	2 110	784	6	701	77	0
ze spalania paliw	40 023	7 725	268	5 474	1 503	480
cementowo-wapiennicze i materiałów ogniotrwałych	2 725	220	135	81	0	4
krzemowe	821	155	23	117	2	13
nawozów sztucznych	1 680	2	0	2	0	0
środków powierzchniowo czynnych	18	2	0	0	2	0
węglowo-grafitowe, sadza	646	169	28	76	59	6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Problem zanieczyszczenia powietrza odnosi się zarówno do spraw lokalnych jak i transgranicznych. Zanieczyszczenia uwalniane w jednym kraju mogą przemieścić się w atmosferze i wyrządzić szkody w zdrowiu ludzkim oraz w środowisku w zupełnie innym miejscu. Według danych Eurostatu, w 2010 r. łączna emisja gazów cieplarnianych w Polsce wyniosła 400,9 mln ton (zaraz po Niemczech, Wielkiej Brytanii, Francji i Włoszech) przy całkowitej emisji dla UE (27 krajów) wynoszącej 4,7 mld ton. Emisja antropogeniczna do atmosfery tlenków azotu w 2010 r. w Polsce wyniosła 0,9 mln ton (zaraz po Niemczech, Wielkiej Brytanii, Francji, Hiszpanii i Włoszech) przy łącznej emisji dla UE (27 krajów) wynoszącej 9,2 mln ton. Największą emisję tlenków siarki w 2010 r. w krajach Unii Europejskiej zanotowano w Polsce (1 mln ton), przy całkowitej emisji dla UE wynoszącej 4,6 mln ton. Łączna roczna emisja gazów cieplarnianych w Polsce w 2010 r. (w ekwiwalencie CO₂ do roku bazowego 1990=100) wyniosła 88, przy średniej UE (27 krajów) 85. Wartość poniżej średniej UE posiadały: Łotwa (44), Estonia (48), Litwa (49), Bułgaria (60), Słowacja (70), Czechy (73), Węgry (75), Niemcy (78), Wielka Brytania (82), przy największej wartości omawianego wskaźnika wynoszącej 176 na Cyprze.

Wskaźnik miejskiego narażenia ludności na zanieczyszczenia powietrza przez pył, kształtował się w Polsce na poziomie 39 µg/m³ (tj. ok. 50% powyżej średniej UE wynoszącej 26 µg/m³). Najwyższy wskaźnik zanotowano w Bułgarii i na Cyprze – 48 µg/m³, a najmniejszy w Danii (12 µg/m³), a także w Estonii i Finlandii (13 µg/m³).

Mapa 42. Roczna łączna emisja gazów cieplarnianych w 2010 r. w stosunku do roku bazowego (1990=100).

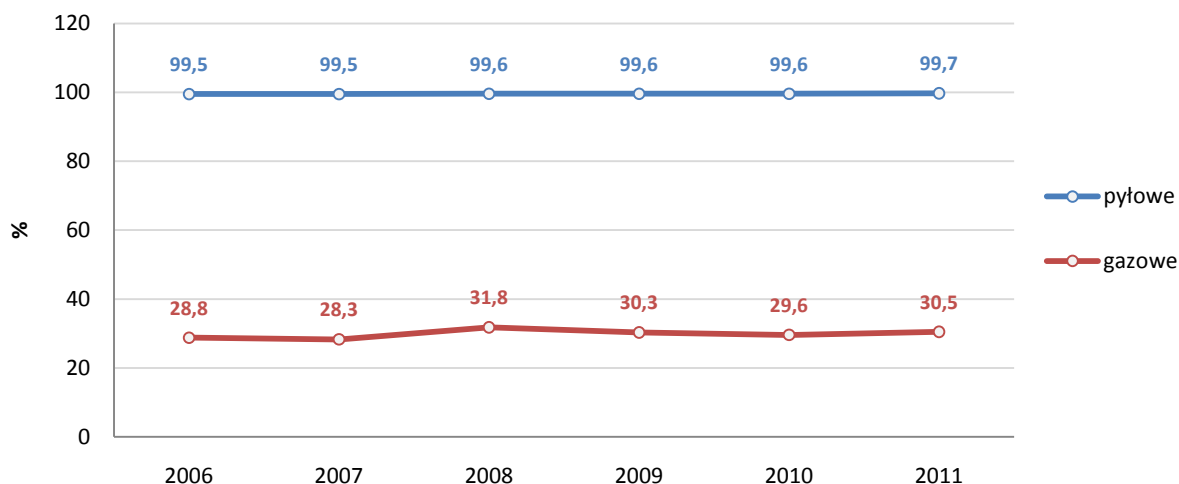

Źródło: Urząd Statystyczny Unii Europejskiej – Eurostat Statistics Database z dnia 07.11.2012 r.

W 2011 r. w województwie śląskim zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń zostało 3,65 mln t zanieczyszczeń pyłowych (2. miejsce w kraju po województwie łódzkim – 4,09 mln t) oraz 287,5 tys. t zanieczyszczeń gazowych (3. miejsce w kraju po województwie dolnośląskim – 913,5 tys. t, łódzkim – 361,5 tys. t). Na subregion środkowy przypadało 64,67% zanieczyszczeń pyłowych zatrzymanych lub zneutralizowanych w województwie śląskim, z kolei na subregion zachodni 30,10%, północny 3,10% a subregion południowy 2,13%. W subregionie środkowym zatrzymano 84,99% zanieczyszczeń gazowych województwa, podczas gdy w subregionie zachodnim 14,92%, południowym 0,06% a północnym 0,03%.

W województwie śląskim w 2011 r. zneutralizowano bądź zatrzymano w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń aż 99,7% wytworzonych zanieczyszczeń pyłowych, co było wartością na poziomie średniej krajowej. W odniesieniu do zanieczyszczeń gazowych województwo śląskie plasowało się na trzynastym miejscu w kraju z wartością jedynie 30,5% zneutralizowanych zanieczyszczeń (średnia dla Polski to 60,2%). Najwięcej zanieczyszczeń gazowych zneutralizowano w województwie dolnośląskim (92,3%). Na przestrzeni lat 2006-2011 powyższe wartości utrzymują się w województwie śląskim na stałym poziomie.

Rysunek 156. Zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń w % zanieczyszczeń wytworzonych w województwie śląskim w latach 2006-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W województwie śląskim w 2011 r. zdolność do redukcji zanieczyszczeń przez zainstalowane urządzenia i instalacje do redukcji zanieczyszczeń wyniosła w odniesieniu do zanieczyszczeń gazowych 13,4 tys. t/rok (3. miejsce w kraju), natomiast w przypadku zanieczyszczeń pyłowych 1,5 tys. t/rok (3. miejsce w kraju). Dla porównania największą zdolność zainstalowanych urządzeń i instalacji do redukcji zanieczyszczeń dysponowało województwo mazowieckie (125,1 tys. t/rok) a dla zanieczyszczeń pyłowych województwo opolskie (70,1 tys. t/rok).

Na podstawie badań prowadzonych w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska odnotowano, iż w 2011 r. w województwie śląskim na 13 stacji pomiarowych¹²⁷, aż 11 stacji stwierdziło przekroczenie normy pyłu zawieszonego PM10 o 100%. Przekroczone normy zostały odnotowane w punktach pomiarowych w: Cieszynie, Częstochowie, Dąbrowie Górniczej, Gliwicach, Katowicach, Rybniku, Sosnowcu, Tychach, Wodzisławiu Śląskim, Zabrze oraz Żywcu. Jedna stacja zaobserwowała przekroczenie normy o 75% (stacja w Bielsku-Białej), a druga o 50% (stacja w Żółtym Potoku). Podobna sytuacja odnosi się do roku poprzedniego 2010, gdzie na 13 stacji pomiarowych aż 10 stacji pomiarowych odnotowało przekroczenie normy o 100%, 2 stacje odnotowały przekroczenie normy o 75% a 1 stacja odnotowała przekroczenie normy o 50%.

Z kolei w przypadku parametru tlenków azotu (NO_x) 13 punktów pomiarowych odnotowało przekroczenie normy o 100%: Bielsko-Biała, Częstochowa, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Katowice, Rybnik, Tychy, Wodzisław Śląski, Zabrze, Żory, Żywiec. Jedynie w Cieszynie odnotowano przekroczenie normy o 50%, a w Żółtym Potoku oraz w Ustroniu odnotowano, iż norma omawianego parametru nie została przekroczona. Przekroczenie norm o 100% również zostało odnotowane na 11 stacjach pomiarowych w 2010 r.

Natomiast na 9 stacji pomiarowych obliczających wartość Ozonu (O_3 średnie ośmiogodz.), wszystkie odnotowały przekroczenie normy o 100%. Ta sama sytuacja miała również miejsce w latach 2009-2010. Stężenie dwutlenku azotu (NO_2), przy istniejących 17 stacjach pomiarowych, zostało przekroczone na 3 stacjach pomiarowych o 100%, na 1 stacji o 75% oraz na 9 stacjach o 50% a na 4 stacjach nie zostały przekroczone normy.

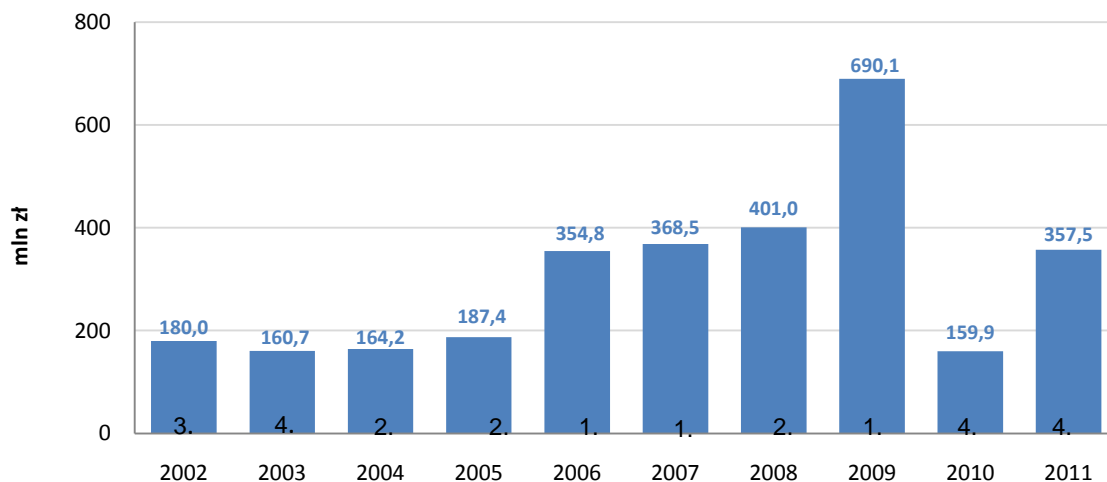
Pozytywną zmianę odnotowano w przypadku dwutlenku siarki (SO_2), tlenku węgla (CO), tlenku azotu (NO) oraz ozonu (O_3 średnie jednogodz.), którego pomiary w żadnym punkcie pomiarowym nie przekroczyły dopuszczalnej normy.

Powyższe dane potwierdzają konieczność dalszego prowadzenia działań zmierzających do ograniczenia zanieczyszczeń pochodzących zarówno ze źródeł przemysłowych, jak i komunalnych.

¹²⁷ Pomiary automatyczne (raport roczny).

Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska w ramach ochrony powietrza atmosferycznego i klimatu, w 2011 r. w województwie śląskim wyniosły 357,5 mln zł, czyli ok. 23,70% wszystkich ogółem nakładów służących ochronie środowiska w województwie śląskim (Polska: 25,78%). W województwie z nakładów ogółem na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu, ok. 72,20% przeznaczono na zapobieganie zanieczyszczeniom (258,1 mln zł) a ok. 27,77% na redukcję zanieczyszczeń (99,3 mln zł). Najwięcej tego typu nakładów ogółem poniosło województwo mazowieckie (434,4 mln zł), a najmniej województwo podlaskie (14,2 mln zł), województwo śląskie zajęło czwartą pozycję w kraju. Jednocześnie w latach 2006, 2007 oraz 2009 województwo poniosło najwięcej tego typu nakładów w kraju.

Rysunek 157. Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska w ramach ochrony powietrza atmosferycznego i klimatu w województwie śląskim w latach 2002-2011 (mln zł).

Objaśnienie: Liczby podane w kolumnach oznaczają pozycję w kraju (licząc od największej liczby nakładów).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W 2011 r. największe nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska w ramach ochrony powietrza atmosferycznego i klimatu poniósł subregion środkowy (258,0 mln zł), następnie subregion zachodni (81,3 mln zł), subregion południowy (13,1 mln zł) a najmniej subregion północny (5,1 mln zł).

W województwie śląskim w 2011 r. nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska w ramach oszczędzania energii, wyniosły 117,5 mln zł, co dało województwu pierwsze miejsce w kraju (region utrzymuje się na tej pozycji niezmiennie od 2006 r.).

WODA

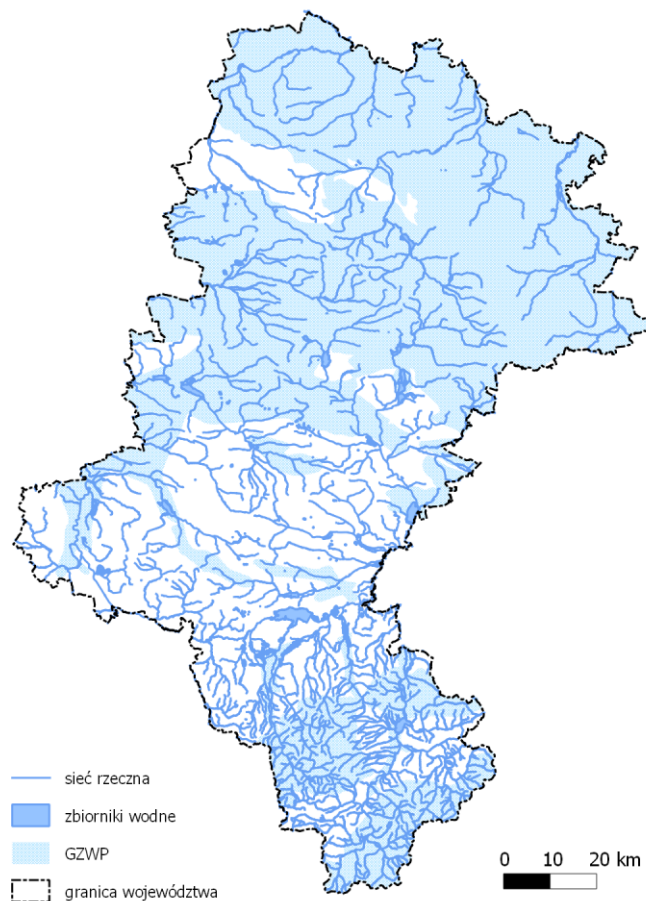
Znajdująca się w województwie śląskim jedna z najbogatszych w kraju baza surowców mineralnych oraz związana z nią działalność przemysłowa i urbanizacja, wywierają znaczący wpływ na środowisko wodne w regionie. Do niebagatelnych problemów gospodarki wodnej zalicza się kwestie ilościowe, które są związane z rozdysponowaniem wód powierzchniowych i podziemnych, a także kwestie jakościowe powiązane z odprowadzaniem nieoczyszczanych i niedostatecznie oczyszczanych ścieków komunalnych oraz przemysłowych, niedostateczną sanitację obszarów wiejskich i rekreacyjnych, a także zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł rolniczych, stawów rybnych, składowisk odpadów oraz z wód opadowych.

Województwo śląskie odznacza się znacznym zróżnicowaniem topograficznym, co bezpośrednio wpływa na urozmaicenie powierzchniowej sieci hydrograficznej, natomiast budowa geologiczna warunkuje występowanie wód podziemnych. Powierzchnia geodezyjna województwa w 2011 r. stanowiła 1,23 mln ha. Ok. 1,47% powierzchni ogólnej regionu stanowiły grunty pod wodami, tj. 18,1 tys. ha (w tym grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi 12,3 tys. ha – co dało 12. miejsce w kraju, grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi 5,8 tys. ha – co dało 4. miejsce w kraju).

Warunki środowiska przyrodniczego województwa śląskiego nie sprzyjają istnieniu w jego granicach naturalnych jezior, dlatego też ich liczba jest niewielka. Zbiorniki wodne występujące na terenie województwa śląskiego są najczęściej obiektami wielofunkcyjnymi i spełniają różnorodne zadania: przeciwpowodziowe, zaopatrzenia w wodę, rekreacyjne, hodowlane, energetyczne, eksploatacyjne, przeciwpożarowe, chłodnicze, a dawniej nawet militarno-obronne.

Polska i obszary przylegające do niej są zaliczane do ubogich w zasoby wodne. Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych województwa śląskiego w 2011 r. w porównaniu do zasobów krajowych były dość skąpe. Województwo zajmuje dopiero dziewiąte miejsce w kraju ($926,5 \text{ hm}^3$), podczas gdy najwięcej tych zasobów posiadało województwo mazowieckie ($2,1 \text{ tys. hm}^3$). Stan zasobów wód podziemnych spadł o $52,1 \text{ hm}^3$ w przeciągu lat 2003-2011. Nie mniej jednak, zasób ten przyrósł o $4,1 \text{ hm}^3$ w stosunku do 2010 r. Region dysponował $203,6 \text{ hm}^3$ z utworów geologicznych czwartorzędowych (14. miejsce w kraju), $20,9 \text{ hm}^3$ z utworów geologicznych trzeciorzędowych (15. miejsce w kraju), $39,7 \text{ hm}^3$ z utworów geologicznych kredowych (9. miejsce w kraju) i $662,3 \text{ hm}^3$ z utworów geologicznych starszych (1. miejsce w kraju).

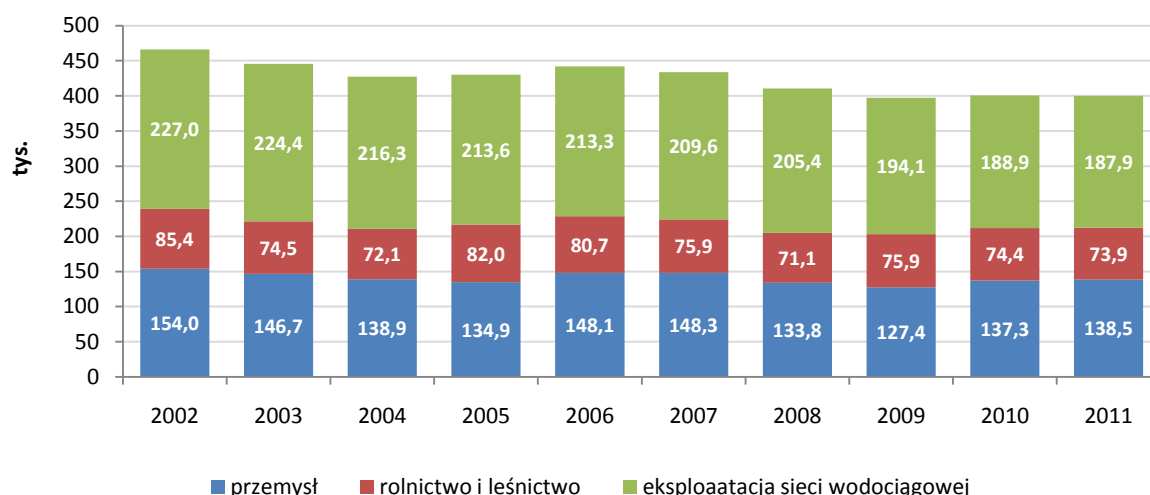
Mapa 43. Główne zasoby wodne województwa śląskiego.

Źródło: Strategia Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego do roku 2030.

Roczne zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w województwie śląskim w 2011 r. wyniosło 400,3 tys. dm^3 (7. miejsce w kraju). Najwięcej, bowiem 2,71 mln dm^3 wody zużyło województwo mazowieckie. W województwie śląskim najwięcej zużyto na eksploatację sieci wodociągowej (46,94% ogólnego zużycia), następnie na przemysł (34,60% ogólnego zużycia) oraz na rolnictwo i leśnictwo (18,46% ogólnego zużycia). Obserwuje się systematyczny spadek zużycia wody z wodociągów sieciowych w gospodarstwach domowych, co może świadczyć o większej oszczędności w gospodarowaniu wodą.

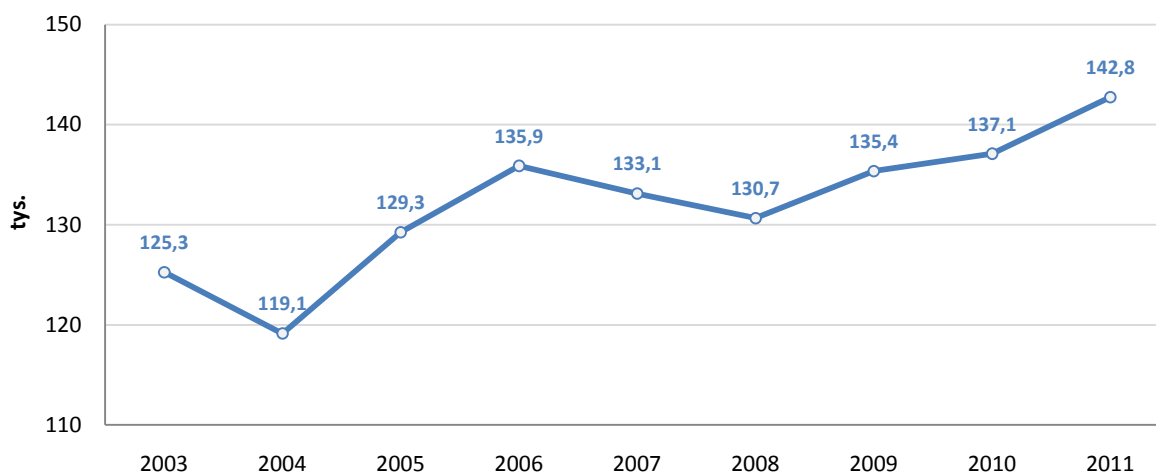
Rysunek 158. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku w województwie śląskim w latach 2002-2011 (dm³).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Wody (w tym zasolone wody) z odwadniania zakładów górniczych oraz obiektów budowlanych w województwie śląskim w 2011 r. wyniosły 142,8 tys. dam³ (Polska 206,2 tys. dam³). Od 2004 r. obserwuje się w tym zakresie tendencję wzrostową.

Rysunek 159. Wody zasolone w województwie śląskim na przełomie lat 2003-2011 (dam³).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Na podstawie opracowanej Wstępnej Oceny Ryzyka Powodziowego (WORP)¹²⁸ określono znaczące powodzie historyczne oraz powodzie, które mogą wystąpić w przyszłości – tzw. powodzie prawdopodobne, które stanowiły podstawę do wyznaczenia obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi. Celem WORP nie jest wyznaczenie precyzyjnego zasięgu obszarów zagrożonych powodzią, lecz wstępne ich

¹²⁸ W ramach projektu „Informatyczny System Osłony Kraju przed nadzwyczajnymi zagrożeniami” (ISOK) finansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. Projekt realizowany jest przez Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej – PIB (IMGW) w konsorcjum z Krajowym Zarządem Gospodarki Wodnej (KZGW), Głównym Urzędem Geodezji i Kartografii (GUGiK), Rządowym Centrum Bezpieczeństwa (RCB) i Instytutem Łączności. Raport z wykonania Wstępnej Oceny Ryzyka Powodziowego wraz z mapami został udostępniony na stronie internetowej Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej.

Dla rzek wskazanych we WOPR wykonane zostaną matematyczne modelowania hydrauliczne, a następnie wyznaczone zostaną precyzyjne obszary, przedstawione na mapach zagrożenia powodziowego. Wówczas te obszary będą podstawą do prowadzenia polityki przestrzennej na obszarach zagrożenia powodziowego.

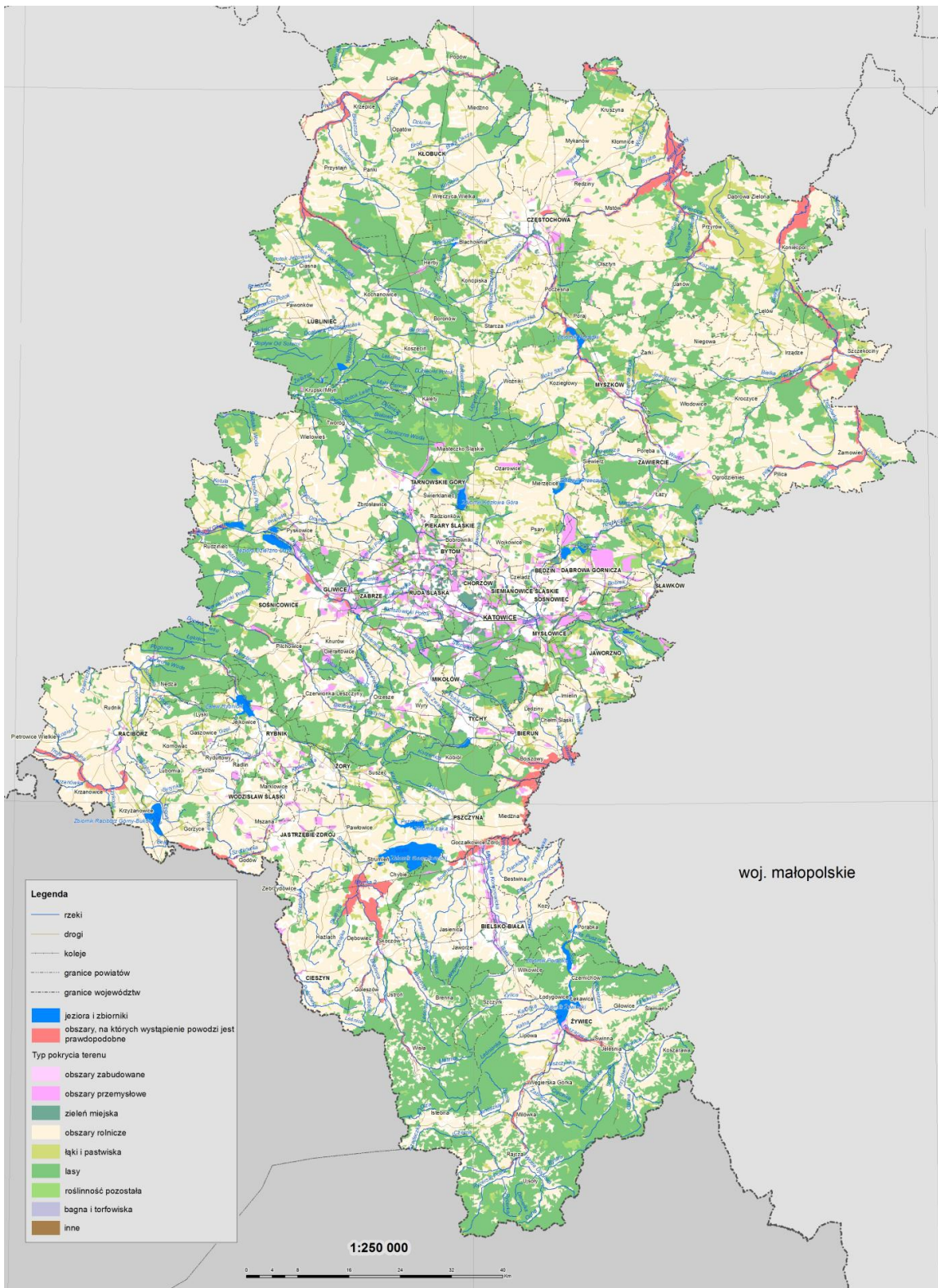
Legenda

- rzeki
- drogi
- koleje
- granice powiatów
- granice województw
- jeziora i zbiorniki
- obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi
- Typ pokrycia terenu
- obszary zabudowane
- obszary przemysłowe
- zielen miejska
- obszary rolnicze
- łąki i pastwiska
- lasy
- roślinność pozostała
- bagna i torfowiska
- inne

1:250 000

219

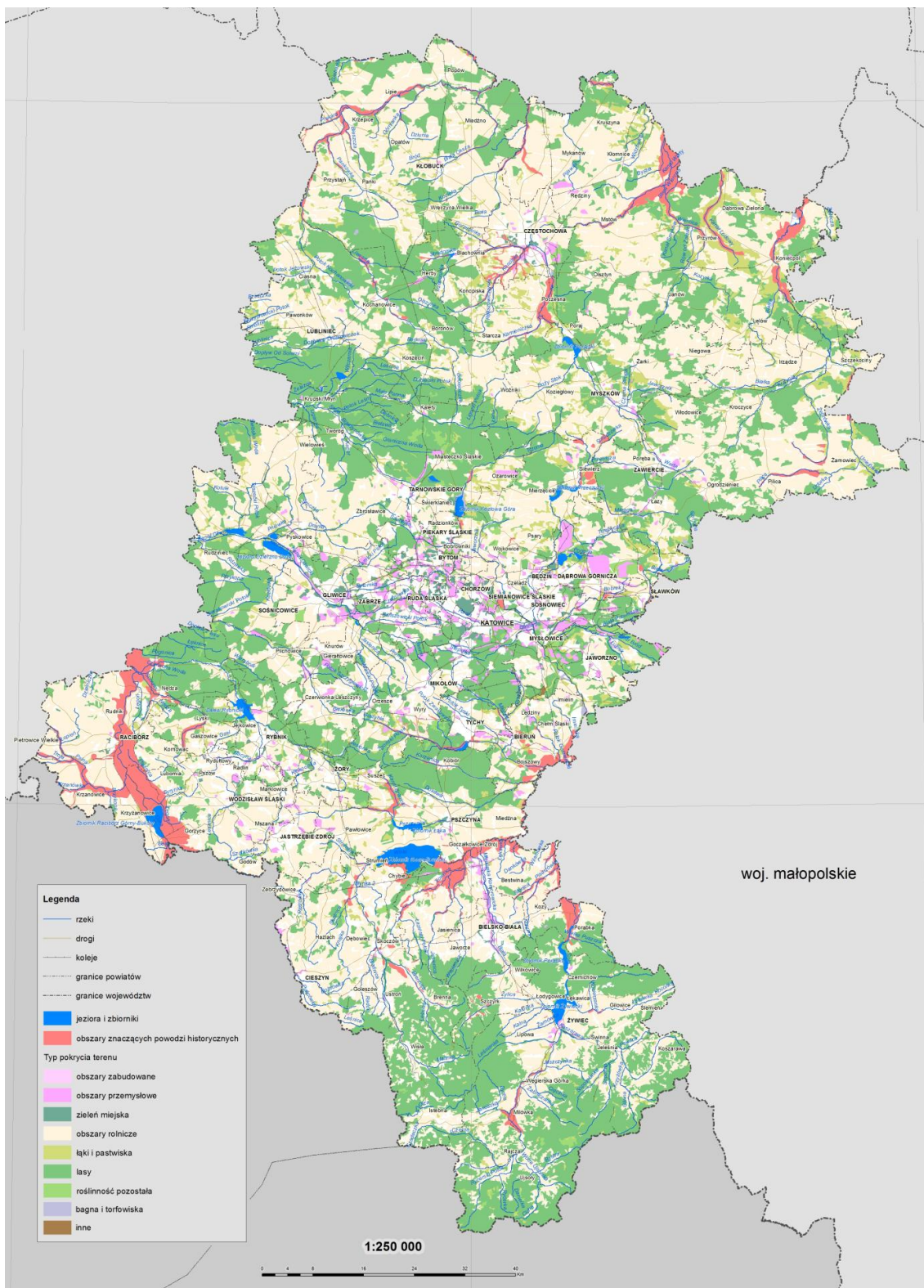
Mapa 45. Obszary w województwie śląskim, na których wystąpienie powodzi jest prawdopodobne.

Źródło: Wstępna Ocena Ryzyka Powodziowego – Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej.
http://www.kzgw.gov.pl/files/file/Materialy_i_Informacje/WORP/Woj_sl/3.jpg

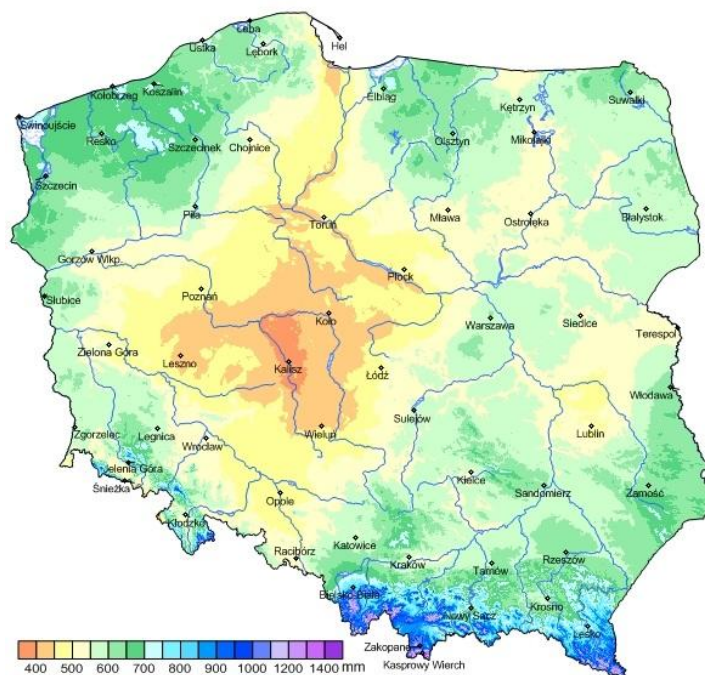
Mapa 46. Obszary historyczne w województwie śląskim, na których występowały powodzie.

Źródło: Wstępna Ocena Ryzyka Powodziowego – Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej
http://www.kzgw.gov.pl/files/file/Materialy_i_Informacje/WORP/Woj_sl/2.jpg

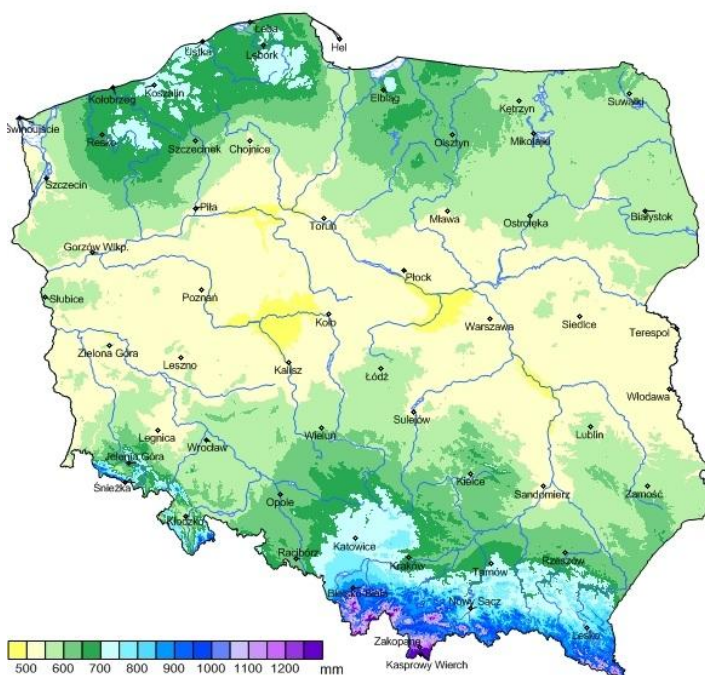
Województwo śląskie cechuje się zróżnicowaną rzeźbą, co znajduje swoje odzwierciedlenie w nierównomiernym rozkładzie przestrzennym opadów. Średnia roczna suma opadów atmosferycznych w granicach województwa rośnie w kierunku południowym. Najniższe wartości notowane są w północnej części, w okolicach Częstochowy. Największe średnie roczne sumy opadów obserwuje się w górach, na stokach Beskidu Śląskiego.

Mapa 47. Średnia suma opadu w Polsce w 2011 r.

Źródło: Mapy Klimatyczne Polski – Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej <http://www.imgw.pl/klimat/>

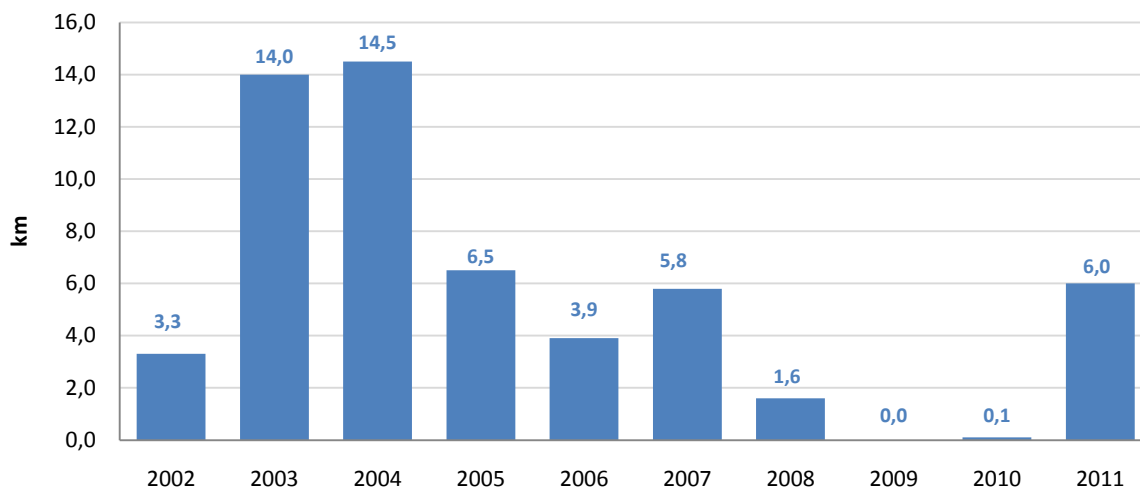
Mapa 48. Średnia suma opadu w Polsce w latach 1971-2000.

Źródło: Mapy Klimatyczne Polski – Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej <http://www.imgw.pl/klimat/>

W 2011 r. w województwie śląskim wybudowano 6 km (całość w subregionie zachodnim) obwałowań przeciwpowodziowych (w Polsce 305,2 km). Najwięcej obwałowań przeciwpowodziowych wybudowano w województwach małopolskim (96,5 km) i wielkopolskim (66,5 km).

Rysunek 160. Obwałowania przeciwpowodziowe wybudowane w województwie śląskim w latach 2002-2011 (km).

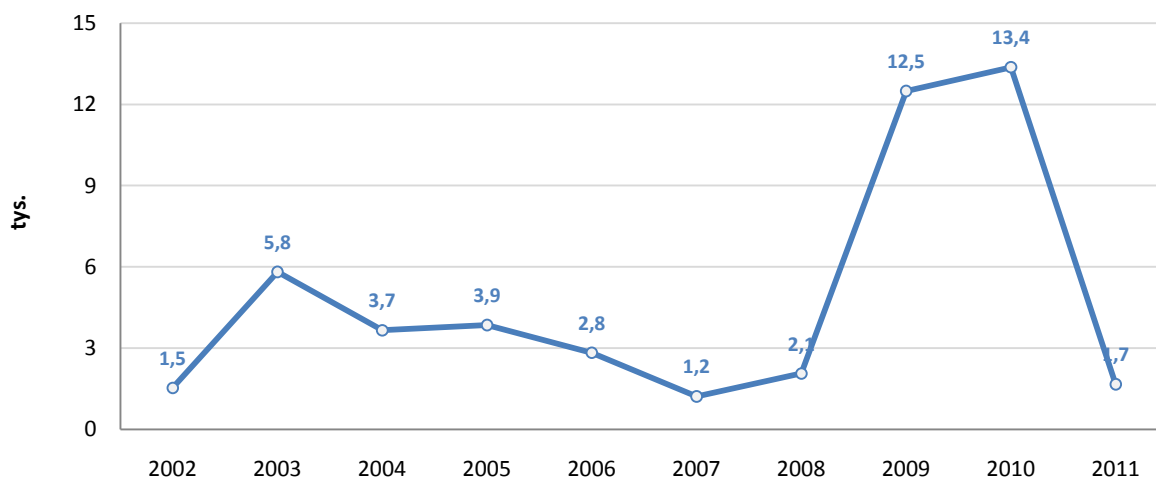

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Regulacja i zabudowa rzek oraz potoków łącznie z zabudową potoków górskich w roku 2011 w województwie śląskim wyniosła 6,7 km. Na przestrzeni lat 2002-2004 region charakteryzował się tendencją wzrostową w długości regulacji i zabudowy rzek oraz potoków (odpowiednio: 23,2 km, 36,8 km, 41,4 km). Po roku 2004 długość ta zaczęła znacząco spadać (2005 r.: 18,2 km, 2006 r.: 12,2 km, 2007 r.: 6,4 km, 2008 r.: 0 km, 2009 r.: 2 km, 2010 r.: 2,9 km).

W województwie śląskim w 2011 r. w wyniku inwestycji w gospodarce wodnej nastąpił przyrost dobowej wydajności ujęć wody o 1,7 tys. m³, co dało województwu trzynaste miejsce w kraju (tj. 2,49% przyrostu wydajności krajowych ujęć wody). Największy wzrost wydajności na dobę w 2011 r. osiągnęło województwo małopolskie (13,1 tys. m³). Porównując wartość z 2011 r. do poprzednich lat, obserwuje się w województwie śląskim zmniejszenie efektów inwestycji ponoszonych na poprawę wydajności ujęć wody.

Rysunek 161. Przyrost wydajności na dobę ujęć wody w województwie śląskim na przestrzeni lat 2002-2011 (m³).

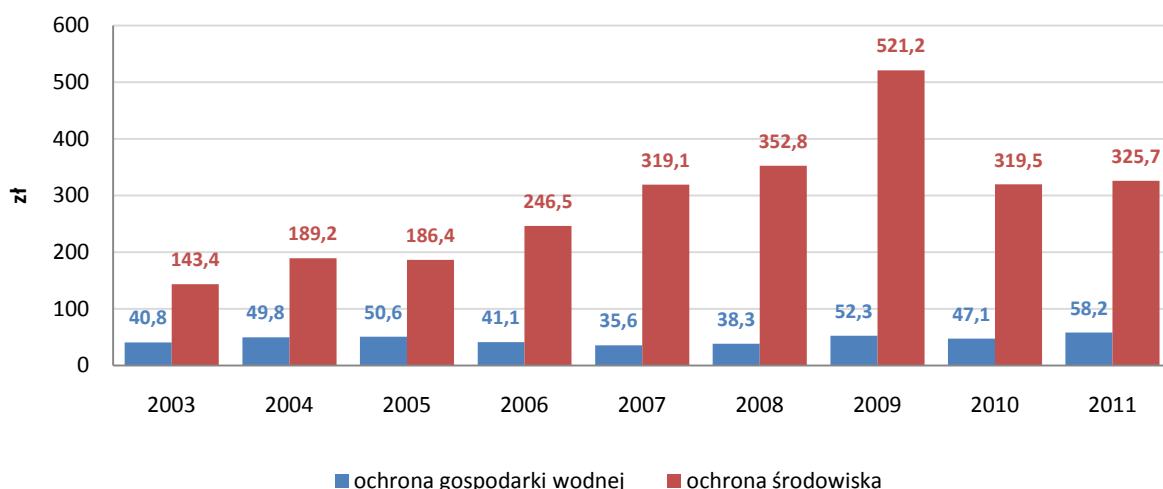
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W 2011 r. nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska na 1 mieszkańca w województwie śląskim wyniosły 325,73 zł, co dało województwu szóste miejsce w kraju po województwach: świętokrzyskim – 624,15 zł, łódzkim – 620,80 zł, zachodniopomorskim – 425,55 zł, wielkopolskim – 345,25 zł oraz pomorskim – 335,90 zł. Dla porównania nakłady te w Polsce wyniosły 318,31 zł. Z kolei nakłady na 1 mieszkańca służące ochronie gospodarki wodnej wyniosły 58,20 zł, co dało województwu czternaste miejsce w kraju. Nakłady

te na poziomie kraju wyniosły 82,11 zł, a największy nakład na 1 mieszkańca posiadało województwo małopolskie (179,86 zł), zaś najmniejszy województwo łódzkie (28,21 zł).

Rysunek 162. Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska oraz ochronie gospodarki wodnej w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie śląskim w latach 2003-2011 (zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Do najważniejszych zagrożeń związanych z rozdysponowaniem wód powierzchniowych należą: odprowadzanie nieczystości i niedostatecznie oczyszczonych ścieków komunalnych i przemysłowych, niedostateczna sanitacja obszarów wiejskich i rekreacyjnych, zanieczyszczenia pochodzące ze źródeł rolniczych, stawów rybnych, składowisk odpadów, a także wód opadowych. Poważnym problemem w województwie śląskim wydaje się być silna presja na wody powierzchniowe ze strony gospodarki przemysłowej i komunalnej w postaci ścieków.

HAŁAS

Na terenie województwa śląskiego znajdują się uciążliwe źródła hałasu. Stałe zwiększanie się poziomu i zasięgu hałasu wynika z postępującej urbanizacji i rozwoju komunikacji. Głównymi sprawcami uciążliwości akustycznej dla środowiska zewnętrznego jest przede wszystkim ruch drogowy, kolejowy, lotniczy oraz działalność prowadzona na terenie obiektów przemysłowych. Najważniejszymi źródłami hałasu na terenie województwa śląskiego są przedsiębiorstwa związane z przemysłem górniczym, energetycznym, metalurgicznym, ceramicznym i szklarskim. Powyższe branże przemysłu wyróżniają się bowiem dużym skupieniem urządzeń i instalacji stanowiących źródła hałasu. Zgodnie z danymi Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Katowicach zawartymi w raporcie „Stan środowiska w województwie śląskim w roku 2010”, w ostatnich latach nasilił się problem uciążliwości akustycznych związanych z funkcjonowaniem drobnej działalności usługowej, gdzie źródłem hałasu są np. urządzenia klimatyzacyjno-wentylacyjne zamontowane na budynkach handlowych, lokalach gastronomicznych. Natomiast przyczyną licznych interwencji jest również funkcjonowanie warsztatów samochodowych, myjni samochodowych, stacji paliw itp.

W województwie śląskim w latach 2007-2010 skontrolowano 232 zakłady emitujące hałas, w tym ponad połowa zakładów przekroczyła dopuszczalne poziomy (125 zakładów).

Tabela 67. Hałas przemysłowy według województw w latach 2007-2010.

województwa	zakłady skontrolowane emitujące hałas													Liczba punktów pomiarowych
	ogółem	przekraczające dopuszczalne poziomy												
		razem	% z razem noc	w decybelach (dB)										
				0,1-5		5-10		10-15		15-20		20<		
				d	n	d	n	d	n	d	n	d	n	

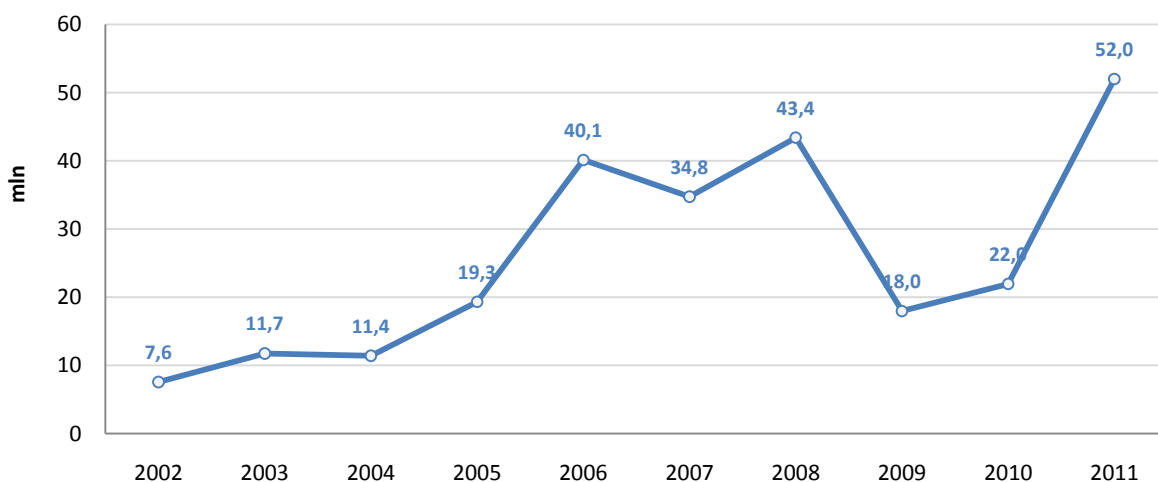
Polska	2 959	1 399	49,1	462	300	274	209	127	111	29	48	22	19	5 900
Dolnośląskie	332	184	45,7	67	34	40	24	17	16	1	6	-	4	535
Kujawsko-pomorskie	254	69	44,9	31	17	6	10	3	3	1	1	-	-	516
Lubelskie	111	45	48,9	12	12	13	3	5	4	-	2	1	1	258
Lubuskie	116	68	47,1	27	13	13	11	7	4	1	2	-	2	202
Łódzkie	209	105	51,4	41	24	20	23	7	5	-	-	2	2	408
Małopolskie	341	139	38,8	53	20	24	15	13	12	1	6	5	1	618
Mazowieckie	315	141	55,3	40	33	31	29	14	10	2	5	2	1	688
Opolskie	89	33	66,7	7	13	5	7	4	-	-	2	-	-	367
Podkarpackie	100	40	55,0	14	10	4	7	4	3	1	2	-	-	242
Podlaskie	128	61	55,7	12	17	11	11	7	3	5	3	1	-	275
Pomorskie	123	71	42,3	14	16	17	4	10	6	1	3	3	1	163
Śląskie	232	125	44,8	47	19	26	18	7	14	5	4	1	1	406
Świętokrzyskie	95	50	70,0	17	8	12	13	3	9	-	4	-	1	284
Warmińsko-mazurskie	95	35	42,9	12	6	8	6	1	1	3	1	2	1	192
Wielkopolskie	306	183	51,9	56	46	32	23	22	18	6	5	4	3	462
Zachodniopomorskie	113	50	46,0	12	12	12	5	3	3	2	2-	1	1	284

Objaśnienia: d – dzień (godziny: 06:00 – 22:00), n – noc (godziny: 22:00 – 06:00)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ochrona Środowiska 2011, Informacje i opracowania statystyczne GUS Warszawa 2011.

W województwie śląskim w 2011 r. nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska na zmniejszenie hałasu i wibracji wyniosły 52,0 mln zł, co dało województwu trzecią pozycję w kraju zaraz po województwach łódzkim (100,5 mln zł) i mazowieckim (53,5 mln zł).

Rysunek 163. Nakłady na środki trwałe służące ochronie przyrody na zmniejszenie hałasu i wibracji w województwie śląskim w latach 2002-2011 (zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Województwo śląskie jest regionem o największym zagrożeniu hałasem związanym ze środowiskiem pracy (38,8 tys. osób zagrożonych). Zaraz po województwie śląskim najwięcej osób narażonych na hałas występowało w województwie wielkopolskim (28,8 tys. osób).

Sejmik Województwa Śląskiego w 2010 r. uchwalił „Program ochrony środowiska przed hałasem dla województwa śląskiego do roku 2013 dla terenów poza aglomeracjami, położonych wzdłuż dróg krajowych, ekspresowych, autostrad i linii kolejowych”. Zakres Programu obejmuje analizę obszarów stanowiących

otoczenie odcinków dróg i linii kolejowych, na których przekroczone zostały dopuszczalne poziomy hałasu¹²⁹, są to:

- Droga krajowa Nr 1 na odcinku Częstochowa – Dąbrowa Górnicza,
- Droga krajowa Nr 1 na odcinku Tychy – Bielsko-Biała,
- Droga krajowa Nr 1 na odcinku Szczepocice – Częstochowa,
- Droga krajowa Nr 11 na odcinku Tarnowskie Góry (obwodnica) – skrzyżowanie z DK 78,
- Droga krajowa Nr 44 na odcinku Borowa Wieś – Tychy,
- Droga krajowa Nr 78 na odcinku Wodzisław DW933 – DW933 (przejście),
- Droga krajowa Nr 81 na odcinku Mikołów (przejście) – Żory,
- Droga krajowa Nr 81 na odcinku Żory – Pawłowice,
- Droga krajowa Nr 86 na odcinku Wojkowice – Sosnowiec,
- Droga krajowa Nr 94 na odcinku Sławków (przejście),
- Droga krajowa Nr 94 na odcinku Czeladź – Będzin,
- Autostrada A4 na odcinku od granicy z województwem opolskim do węzła „Chorzów”,
- Droga ekspresowa S1 na odcinku Dąbrowa Górnicza – Kosztowy,
- Droga ekspresowa S1 na odcinku Świętoszówka – Pogórze (Grodziec – obwodnica),
- Droga ekspresowa S86 na odcinku Sosnowiec – Katowice,
- Autostrada A4 na odcinku Mysłowice – Jaworzno,
- Linia kolejowa Nr 001 na odcinku Zawiercie – Łazy.

GRUNTY, GLEBY, TERENY ZIELONE

Zróżnicowanie typów, gatunków i rodzajów gleb oraz ich zmienność przestrzenna w województwie śląskim jest determinowana wieloma czynnikami przyrodniczymi, z których do najważniejszych należą: podłoże skalne, rzeźba terenu, warunki wodne oraz szata roślinna. Według mapy glebowo-rolniczej opracowanej w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach w województwie śląskim dominują gleby płowe i brunatne, które stanowią 24% użytków rolnych. Gleby brunatne wylugowane i kwaśne stanowią 22,5% użytków rolnych, a gleby bielcowe i rdzawe – 19,3%. Do najżyźniejszych gleb w regionie należą czarnoziemy występujące w Kotlinie Raciborskiej, zajmujące zaledwie 1% powierzchni użytków rolnych. Na obszarach leśnych występują wszystkie typy gleb, jakie wykształciły się na obszarach użytkowanych rolniczo, a ponadto kilka swoistych dla lasów. W lasach województwa śląskiego dominującym typem są gleby bielcowe i rdzawe, zajmujące łącznie 52,1% powierzchni. Gleby leśne różnią się jednak nieco od gleb rolnych, poddawanych od wieków zabiegom agrotechnicznym, właściwościami fizyko-chemicznymi i biologicznymi, wykształceniem poziomów genetycznych i zawartością materii organicznej.

Na przełomie lat 2002-2011 ogólna powierzchnia gruntów leśnych niestanowiących własności skarbu państwa w województwie śląskim wzrosła o 1 071 ha. Powierzchnia ta w roku 2011 wynosiła 82,5 tys. ha (9. miejsce w kraju). Największa powierzchnia ww. gruntów w województwie śląskim występowała w subregionie południowym (ok. 37,54% gruntów leśnych województwa), następnie w subregionie środkowym (ok. 32,50% gruntów leśnych województwa), dalej w subregionie północnym (ok. 26,28%) i subregionie zachodnim (3,68% gruntów leśnych województwa). Na przestrzeni lat 2002-2011 ubyło: 3,80 tys. ha lasów chronionych (stan na 2011 r.: 13,57 tys. ha, 2. pozycja w kraju po województwie małopolskim 17,59 tys. ha), 0,35 tys. ha gruntów leśnych prywatnych wspólnot gruntowych (7,55 tys. ha, 4. miejsce w kraju) oraz 3,85 tys. ha gruntów leśnych prywatnych lasów ochronnych (12,06 tys. ha, 3. miejsce w kraju). W 2011 r. w województwie śląskim odnowiono 220,1 ha a zalesiono 69,5 ha.

Powierzchnia lasów wszystkich form własności w województwie śląskim (392,1 tys. ha) stanowiła ok. 4,29% powierzchni lasów krajowych i tym samym zajmowała trzynastą pozycję w kraju. Największą powierzchnią

---

¹²⁹ Zakres programu stanowią najbardziej obciążone ruchem pojazdów ciągi dróg krajowych województwa śląskiego (o średnim rocznym natężeniu ruchu wynoszącym ponad 6 mln pojazdów) oraz linii kolejowych (o średnim rocznym natężeniu ruchu wynoszącym ponad 60 tys. pociągów na rok).

tych lasów w kraju dysponowało województwo mazowieckie (810, 2 tys. ha), tj. 8,86% powierzchni lasów krajowych. Powierzchnia gruntów leśnych wszystkich form własności w województwie śląskim w 2011 r. wynosiła 401,95 tys. ha (13. miejsce w kraju). Wskaźnik lesistości w województwie śląskim w 2011 r. wyniósł 31,8% i był na poziomie wyższym niż poziom krajowy (29,2%), co dało województwu piąte miejsce zaraz po województwach: lubuskim – 48%, podkarpackim – 37,6%, pomorskim – 36,2% oraz zachodniopomorskim – 35%.

W województwie śląskim w 2011 r. odnotowano 750 pożarów (346,94 ha powierzchni lasów, tj. 0,09% powierzchni lasów ogółem), spowodowanych m.in. przez 231 podpaleń, 2 pożary spowodowane wyładowaniami atmosferycznymi, 324 pożarów z powodu nieostrożności dorosłych.

Grunty leśne i rolne wyłączone z produkcji rolniczej i leśnej wg rodzaju gruntów w województwie śląskim w 2011 r. stanowiły 7,72% gruntów leśnych i rolnych w kraju (województwo śląskie: grunty rolne 227 ha, grunty leśne 44 ha, Polska: grunty rolne 2 905 ha, grunty leśne 604 ha). Województwo uplasowało się na czwartym miejscu w kraju w liczbie wyłączonych gruntów leśnych. Najwięcej wyłączonych gruntów z produkcji rolniczej i leśnej ogółem posiadało województwo pomorskie (562 ha).

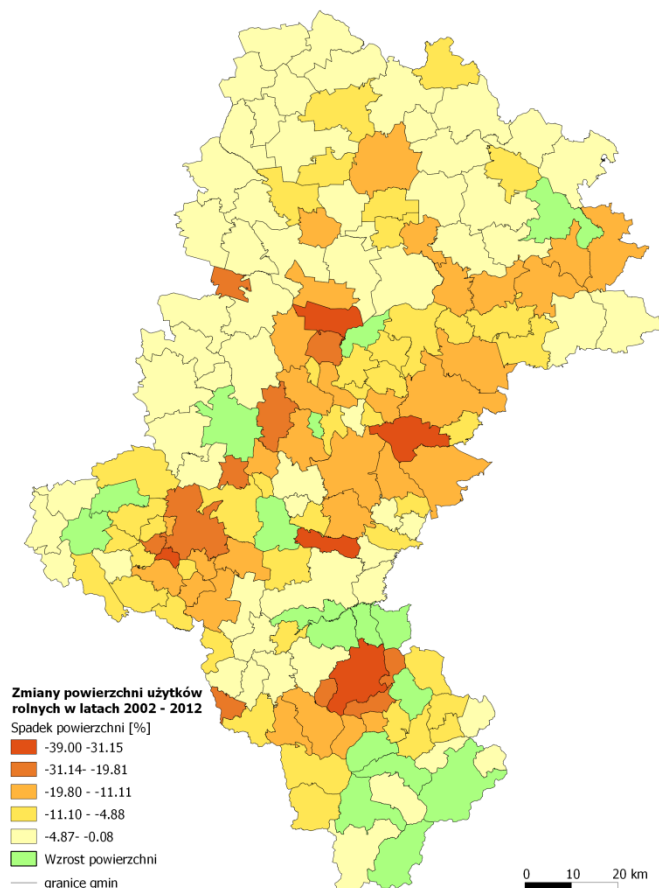
Tabela 68. Grunty rolne i leśne wyłączone z produkcji rolniczej i leśnej wg rodzaju gruntu w województwie śląskim w latach 2003-2011 (ha).

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Grunty ogółem	479	357	361	445	691	666	278	297	271
Grunty rolne	445	330	354	419	677	654	267	255	227
Grunty leśne	34	27	7	26	14	12	11	42	44

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

W Polsce w 2011 r. największą powierzchnią gruntów rolnych i leśnych wyłączonych z produkcji rolniczej i leśnej na tereny osiedlowe dysponowało województwo pomorskie (292 ha) a zaraz po nim województwo śląskie (157 ha). Pozostałe wyłączenia gruntów rolnych i leśnych, tj. na tereny komunikacyjne (3 ha), tereny przemysłowe (23 ha), użytki kopalne (41 ha) plasują województwo odpowiednio na: dziewiątym, siódmym i również siódmym miejscu w kraju.

Mapa 49. Zmiany powierzchni użytków rolnych w gminach województwa śląskiego w latach 2002-2012.

Źródło: Okresowa ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego – 2013 (projekt), Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice, 7 grudnia 2012 r.

Województwo śląskie w 2011 r. zajmowało trzecie miejsce w kraju w ilości gruntów wymagających rekultywacji ogółem (zaraz po województwach wielkopolskim i dolnośląskim). Zrekultywowano 243 ha (3. miejsce w kraju, po województwach opolskim i podkarpackim), w tym na cele rolnicze 68 ha i leśne 40 ha. Zagospodarowano natomiast 42 ha (3. miejsce w kraju po województwach podkarpackim i wielkopolskim), w tym na cele rolnicze 21 ha i leśne 3 ha.

Tabela 69. Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji w województwie śląskim w latach (ha).

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Grunty wymagające rekultywacji	5 700	4 809	4 602	4 717	4 584	4 654	4 471	4 372	4 921
zdewastowane	4 745	4 132	3 835	3 760	3 776	3 750	3 682	3 668	2 932
zdegradowane	955	677	767	957	808	904	789	704	1 989

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Tabela 70. Grunty zrekultywowane i zagospodarowane w województwie śląskim w latach (ha).

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Grunty zrekultywowane	126	294	114	128	66	28	75	89	243
w tym na cele:									
rolnicze	23	239	23	9	23	27	30	28	68
leśne	36	4	35	87	25	1	6	17	40
Grunty zagospodarowane	74	230	55	58	59	28	36	39	42
w tym na cele:									
rolnicze	21	226	20	2	20	27	17	28	21
leśne	7	2	28	30	14	1	2	4	3

Województwo śląskie obejmuje swym zasięgiem jeden z najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo obszarów południowej Polski. Wraz z rozwojem miast rozwija się ich tzw. system przyrodniczy reprezentowany przez miejskie tereny zieleni, określane w planowaniu przestrzennym jako zielona infrastruktura. W 2011 r. największą powierzchnię zajmowały rodzinne ogrody działkowe, reprezentowane również przez największą liczbę obiektów. Następne pod względem powierzchni były tereny zieleni osiedlowej oraz parki spacerowo-wypoczynkowe.

FORMY OCHRONY PRZYRODY

Stan środowiska naturalnego jest w dużym stopniu zróżnicowany w granicach samego województwa, gdzie obok terenów zdegradowanych i zdewastowanych występują obszary rekreacyjne i miejsca bogactwa przyrodniczego. Na obecny stan zachowania przyrody w województwie śląskim ogromny wpływ wywarło intensywne zagospodarowanie obszarów na przestrzeni stuleci. Obszary, które z różnych aspektów nie zostały zagospodarowane na potrzeby rolnictwa czy przemysłu, obecnie stanowią najcenniejsze z punktu przyrodniczego miejsca, które objęto różnorodnymi formami ochrony przyrody. Miejsca te uzupełniane są często przez tereny, które pozostawione same sobie tworzą nowe zbiorowiska wtórne i tym samym stają się cenne z przyrodniczego punktu widzenia. Zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody formami ochrony przyrody są: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Powierzchnia form ochrony przyrody województwa śląskiego wynosi 273,2 tys. ha, co stanowi ok. 22,15% powierzchni województwa, przy średniej krajowej wynoszącej ok. 32,4%.

Tabela 71. Formy ochrony przyrody i różnorodności biologicznej w województwie śląskim w roku 2011 (ha).

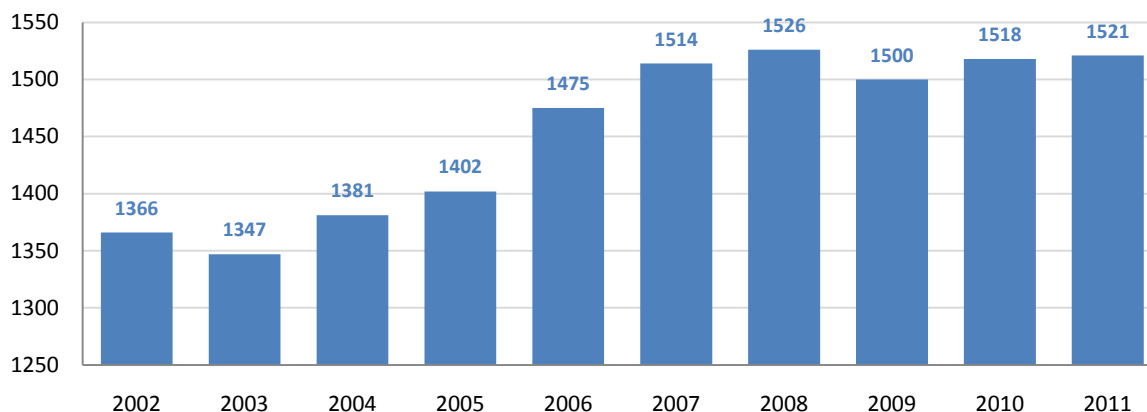
Wyszczególnienie	2011
Formy ochrony ogółem	273 175,7
Rezerваты przyrody	4 157,6
Parki krajobrazowe razem	229 669
Rezerваты i pozostałe formy ochrony przyrody w parkach krajobrazowych	2 663,2
Obszary chronionego krajobrazu razem	36 987,3
Użytki ekologiczne	796,7
Stanowiska dokumentacyjne	15,2
Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	4 213,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Powierzchnia form ochrony przyrody i różnorodności biologicznej w subregionie południowym stanowi największy udział powierzchni form ochrony ogółem w województwie śląskim – 34,64% (94,6 tys. ha). W drugiej kolejności to subregion środkowy – 29,83% (81,5 tys. ha), a następnie subregion północny – 21,60% (59,0 tys. ha). Najmniejszy udział powierzchni form ochrony przyrody przypada na subregion zachodni, bowiem zaledwie 13,93% (38,1 tys. ha).

Pomniki przyrody są najliczniej reprezentowaną formą ochrony przyrody w województwie, nie mniej jednak województwo śląskie w 2011 r. posiadało ich 1 521 szt., co w porównaniu do pozostałych województw w kraju dało województwu dopiero jedenaste miejsce w kraju. Najwięcej, bowiem 4 398 szt. pomników przyrody posiada województwo mazowieckie, a najmniej województwo opolskie – 647 szt. Na przestrzeni lat 2002-2011 w województwie śląskim obserwuje się wzrost liczby pomników przyrody.

Rysunek 164. Pomniki przyrody w województwie śląskim w latach 2002-2011.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Najwięcej pomników przyrody występuje w subregionie środkowym (753 szt.), następnie w subregionie południowym (432 szt.), a najmniej w subregionie zachodnim (172 szt.) i w subregionie północnym (164 szt.).

W województwie śląskim do tej pory utworzono 64 rezerваты przyrody, w tym: 47 leśnych, 4 florystyczne, 3 faunistyczne, 3 przyrody nieożywionej, 2 krajobrazowe, 2 krajobrazowo-leśne, 2 torfowiskowe i 1 wodno-leśny.

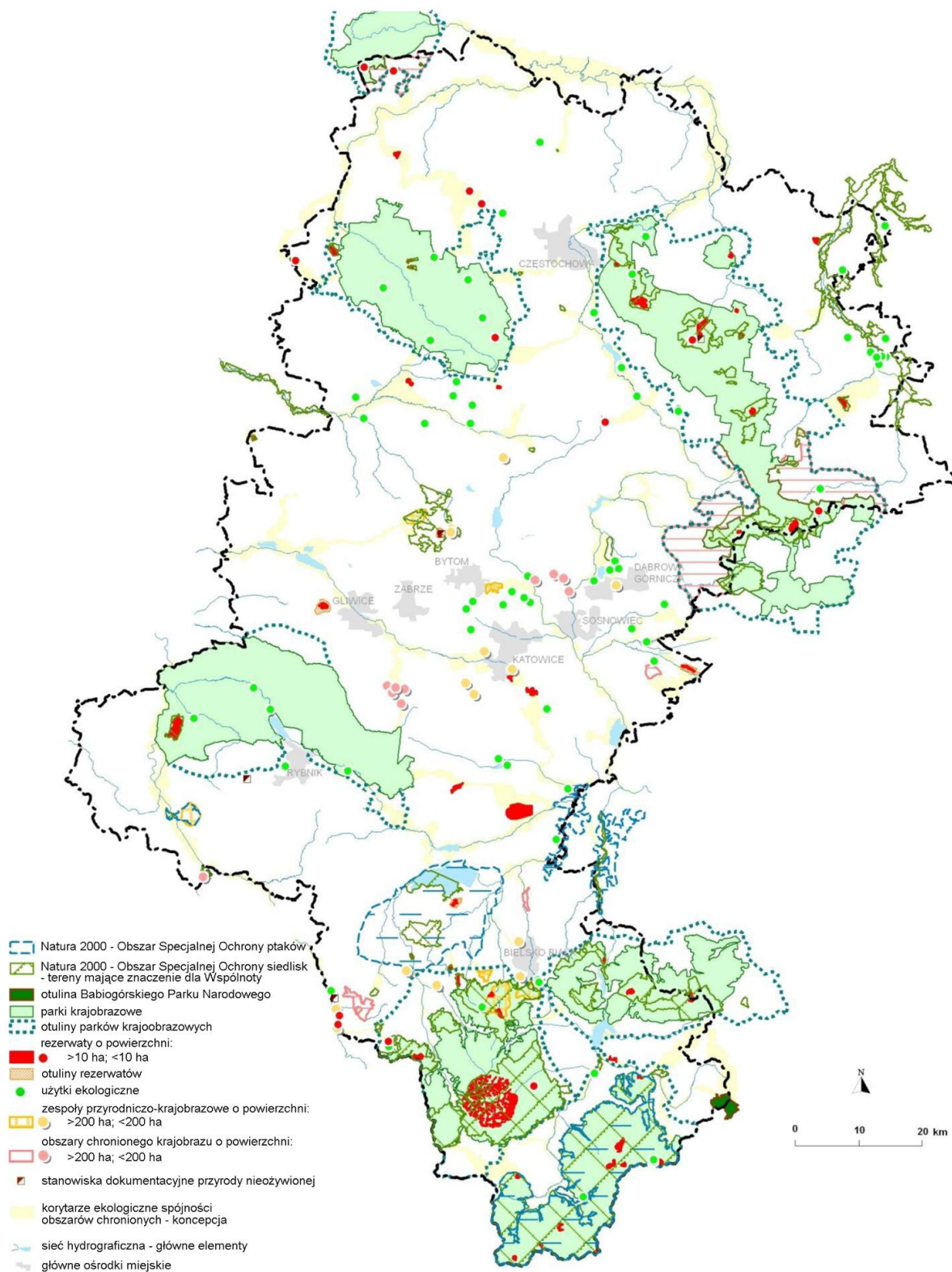
W województwie śląskim istnieje ponadto 8 parków krajobrazowych, chroniących obszary o szczególnych wartościach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Są to: Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich, Park Orlich Gniazd, Stawki, Załęczański Park Krajobrazowy (część), Żywiecki Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Beskidu Małego, Park Krajobrazowy Beskidu Śląskiego, Lasy nad Górną Liswartą. Łączna powierzchnia parków krajobrazowych w województwie śląskim wraz z otulinami wynosi 379,4 tys. ha.

W południowej części województwa występują trzy parki o charakterze górskim, chroniące główne pasma Beskidów. Najstarszy z nich to Żywiecki Park Krajobrazowy z najwyższym szczytem tej części Beskidów – Pilskiem, istniejący od 1986 roku. W 1998 roku utworzono: Park Krajobrazowy Beskidu Śląskiego oraz Park Krajobrazowy Beskidu Małego. Zmiana podziału administracyjnego kraju oddzieliła część Parku Krajobrazowego Beskidu Małego, która obecnie znajduje się na terenie województwa małopolskiego. Niepowtarzalne walory Jury Krakowsko-Wieluńskiej, na które składają się: urozmaicona rzeźba, wychodnie wapienia o fantazyjnych kształtach, liczne jaskinie oraz niezwykle bogaty i różnorodny świat roślin i zwierząt związany z ciepłolubnymi siedliskami nawapiennymi, chronione są w 2 parkach zlokalizowanych w północnej części województwa. Są to: Park Orlich Gniazd z charakterystycznymi warowniami jurajskimi oraz Załęczański Park Krajobrazowy. Ten ostatni w zasadniczej części zlokalizowany w województwie łódzkim, w 1987 roku został poszerzony o fragment znajdujący się ówczesnie w województwie częstochowskim, a obecnie w województwie śląskim. Na wschód od Częstochowy w obrębie Niecki Włoszczowskiej położony jest park krajobrazowy Stawki obejmujący zwarty kompleks nizinnych lasów na siedliskach wilgotnych i bagiennych. Najmłodszym parkiem województwa jest – utworzony w grudniu 1998 roku – park krajobrazowy Lasy nad Górną Liswartą, chroniący obszar dorzecza jednej z piękniejszych i czystszych rzek regionu – Liswarty. W południowo-zachodniej części województwa leży park krajobrazowy Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich, utworzony dla ochrony wartości przyrodniczych i przyrodniczo-kulturowych związanych z działalnością zakonu cystersów na Górnym Śląsku.

Obszarami chronionego krajobrazu są otuliny Parku Orlich Gniazd i Załęczańskiego Parku Krajobrazowego oraz 13 obiektów powołanych uchwałami samorządów lokalnych na terenach gmin: Będzin, Bestwina, Jaworzno, Ornontowice, Krzyżanowice, Cieszyn i Siemianowice Śląskie. Powołane dotąd zespoły przyrodniczo-krajobrazowe chronią elementy krajobrazu Beskidu Śląskiego, Pogórza Śląskiego oraz Wyżyny Śląskiej. Stanowisk edukacyjnych w województwie śląskim jest niewiele, zaledwie 8 obiektów.

Komisja Europejska na obszarze województwa śląskiego zatwierdziła 41 obszarów Natura 2000, w tym 5 obszarów specjalnej ochrony ptaków i 36 obszarów o znaczeniu wspólnotowym, które na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska staną się specjalnymi obszarami ochrony siedlisk. Ich ogólna powierzchnia wynosi 117 tys. ha, w tym obszary specjalnej ochrony ptaków obejmują 62,4 tys. ha, a specjalne obszary ochrony siedlisk – 91,5 tys. ha (niektóre obszary specjalnej ochrony ptaków i specjalne obszary ochrony siedlisk częściowo się pokrywają). Sieć Natura 2000 służy zabezpieczeniu gatunków roślin i zwierząt oraz siedlisk przyrodniczych o znaczeniu europejskim, które określone zostały w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000.

Mapa 50. Wybrane formy ochrony przyrody województwa śląskiego.

Źródło: Strategia Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego do roku 2030.

ŹRÓDŁA DANYCH:

1. Analiza zmian w zakresie struktury własności i sposobów użytkowania gruntów w województwie śląskim na przestrzeni lat 2002-2009, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Wydział Geodezji, Kartografii i Gospodarki Nieruchomościami, maj 2009.
2. Analiza struktury własności i użytkowania gruntów w województwie śląskim w 2012 roku, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Wydział Geodezji, Kartografii i Gospodarki Nieruchomościami, czerwiec 2012.
3. Badanie ankietowe pn. „Monitoring w zakresie wybranych kwestii rozwoju województwa śląskiego”; lipiec 2012.
4. Badanie pn. Zorganizowanie i przeprowadzenie pomiarów ruchu na sieci dróg wojewódzkich w województwie śląskim w 2010 roku wraz z dokonaniem wybranych obliczeń i analiz.
5. Badanie pn.: Analiza potencjału rozwojowego funkcji Metropolitalnych obszarów aglomeracji miejskich województwa śląskiego, będących ośrodkami wzrostu gospodarczego województwa śląskiego w kontekście procesów zachodzących na regionalnym rynku pracy – specjalizacja medyczna regionu, w tym wysokospecjalistyczne usługi zdrowotne. <http://www.strategicznezmiany.slaskie.pl>.
6. Badanie pn. Kształtowanie usług publicznych z zakresu bezpieczeństwa ekologicznego w kontekście diagnozy poziomu rozwoju regionalnych usług publicznych oraz prognozy ich zapotrzebowania i wpływu na sytuację rynku pracy w świetle tendencji demograficznych oraz społeczno-gospodarczych. <http://www.strategicznezmiany.slaskie.pl>.
7. Badanie pn. Badanie poziomu świadczonych usług zdrowotnych w wybranych jednostkach ochrony zdrowia w kontekście diagnozy poziomu rozwoju regionalnych usług publicznych oraz prognozy ich zapotrzebowania i wpływu na sytuację rynku pracy w świetle tendencji demograficznych oraz społeczno-gospodarczych. <http://www.strategicznezmiany.slaskie.pl>.
8. Badanie pn. Analiza potencjału rozwojowego funkcji metropolitalnych obszarów aglomeracji miejskich województwa śląskiego, będących ośrodkami wzrostu gospodarczego województwa śląskiego w kontekście procesów zachodzących na regionalnym rynku pracy - sektor usług nowoczesnych. <http://www.strategicznezmiany.slaskie.pl>.
9. Badanie pn. Analiza potencjału rozwojowego funkcji metropolitalnych obszarów aglomeracji miejskich województwa śląskiego, będących ośrodkami wzrostu gospodarczego województwa śląskiego w kontekście procesów zachodzących na regionalnym rynku pracy – kultura i przemysł kreatywne. <http://www.strategicznezmiany.slaskie.pl>.
10. Badanie pn. Analiza potencjału rozwojowego funkcji metropolitalnych obszarów aglomeracji miejskich województwa śląskiego, będących ośrodkami wzrostu gospodarczego województwa śląskiego w kontekście procesów zachodzących na regionalnym rynku pracy - specjalizacja medyczna regionu, w tym wysokospecjalistyczne usługi zdrowotne. <http://www.strategicznezmiany.slaskie.pl>.
11. Bank Danych Lokalnych, GUS.
12. Bazy Danych Topograficznych (TBD).
13. Biuletyn Statystyczny Ministerstwa Zdrowia, Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia, Warszawa 2011.
14. Budżety jednostek samorządu terytorialnego w województwie śląskim w 2010 r., Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, październik 2011 r.
15. Centrum Informacji o Rynku Energii, <http://www.rynek-energii-elektrycznej.cire.pl/st,33,200,tr,67,0,0,0,0,elektrownie-w-polsce.html>.
16. Delimitacja Metropolii i aglomeracji oraz ich obszarów funkcjonalnych w województwie śląskim, opracowanie RCAS, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2012; <http://rcas.slaskie.pl/>.
17. Eurydice.
18. Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad.
19. Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2010 r., Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2012.

20. <http://www.ewt.slaskie.pl>.
21. http://www.ksse.com.pl/lista/dane_list/lista1.php. Stan na dzień: 16.10.2012 r.
22. <http://www.slaskie.pl/interreg>.
23. Informacja o działalności Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach z lat 2003-2011.
24. Informacji o wynikach - Egzamin gimnazjalny 2012, OKE Jaworzno.
25. Informacji o wynikach - Egzamin maturalny 2012, OKE Jaworzno.
26. Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach.
27. Krajowa Rada Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego.
28. Kultura fizyczna w Polsce w latach 2008-2010, Główny Urząd Statystyczny oraz Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Warszawa – Rzeszów 2011.
29. Kultura w 2010 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011
30. Mapa Dofinansowanych Projektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, <http://www.rpo.slaskie.pl/mapa/>.
31. Mapy Klimatyczne Polski – Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej <http://www.imgw.pl/klimat/>.
32. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.
33. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2012.
34. Ochrona Środowiska 2011, Informacje i opracowania statystyczne Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011.
35. *Ochrona środowiska w województwie śląskim w latach 2000-2006 i 2007-2010*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2007 i 2011.
36. Ochrona zdrowia i pomoc społeczna w województwie śląskim w 2010 r., Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2011.
37. Okresowa ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego – 2013 (projekt), Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice, 7 grudnia 2012 r.
38. Prognozy ludności na lata 2008-2035, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2009.
39. Publiczne Służby Zatrudnienia (<http://www.psz.praca.gov.pl>).
40. Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie śląskim w 2011 roku. Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Katowice kwiecień 2012 r.
41. Raport sytuacji społeczno-gospodarczej województwa śląskiego 2011, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice kwiecień 2012.
42. Raportu o stanie zdrowia mieszkańców województwa śląskiego 2011, Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, Wydział Nadzoru nad Systemem Opieki Zdrowotnej; Katowice 2012.
43. Raportu z wyników w województwie śląskim. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, US w Katowicach, Katowice 2012.
44. Raporty „Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski” z lat 2005-2011, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2005-2011.
45. Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice, 2012 r.
46. Serwis <http://dlapilota.pl/>.
47. Fundacja EkoFundusz w liczbach, praca pod red. S. Sitnickiego, Warszawa 2010.
48. Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2007-2011. Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Warszawa 2012.
49. Sprawozdania Ministerstwa Gospodarki z działalności specjalnych stref ekonomicznych wydane w latach 2005-2012.
50. Strategia Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego do roku 2030.
51. Szacunek PKB per capita i bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwach oraz wskaźniki wyprzedzające koniunktury, Biuro Inwestycji i Cykli Ekonomicznych, ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa, maj 2011.
52. *Szczegółowa Koncepcja Realizacji „Śląskiej Regionalnej Sieci Szkieletowej”*. Wyciąg z koncepcji oraz aktualizacji inwentaryzacji do celów konsultacji. Listopad 2010.
53. Teachers’ and School Heads’ Salaries and Allowances in Europe, 2011/12, Eurydice Report.

54. Terytorializacja w kontekście Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Ujęcie regionalne województwa śląskiego, opracowanie RCAS, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2012; http://rcas.slaskie.pl/pl/artukul/zeszyty_rcas/1355729951/0/297.
55. Urząd Lotnictwa Cywilnego (www.ulc.gov.pl).
56. Urząd Regulacji Energetyki (www.ure.gov.pl).
57. Urząd Statystyczny Unii Europejskiej – Eurostat Statistics Database.
58. Województwo Śląskie 2011- subregiony, powiaty i gminy, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2011 r.
59. Wstępna Ocena Ryzyka Powodziowego – Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej. http://www.kzgw.gov.pl/files/file/Materialy_i_Informacje/WORP/Woj_sl/1.jpg
60. Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach.

SPIS MAP, RYSUNKÓW I TABEL:

Mapa 1. Podział administracyjny województwa śląskiego.	4
Mapa 2. Rozmieszczenie ludności w miastach w województwie śląskim w 2011 r.	5
Mapa 3. Metropolia i aglomeracje oraz ich obszary funkcjonalne.	8
Mapa 4. Zmiany powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych województwa śląskiego w latach 2002-2012.	11
Mapa 5. Obszary wymagające rewitalizacji w województwie śląskim.	13
Mapa 6. Obszar przygraniczne w województwie śląskim.	27
Mapa 7. Gęstość zaludnienia w gminach województwa śląskiego w 2011 r. (os./km ²).	31
Mapa 8. Zmiany w liczbie ludności w powiatach województwa śląskiego w 2011 r.	31
Mapa 9. Prognozowana zmiana w liczbie ludności w powiatach województwa śląskiego w 2035 r. w odniesieniu do 2011 r.	31
Mapa 10. Stopa bezrobocia w województwie śląskim w 2011 r. (%).	39
Mapa 11. Obszar problemowy: rynek pracy w powiatach województwa śląskiego w 2010 r.	44
Mapa 12. Obszary koncentracji negatywnych zjawisk w zakresie bezpieczeństwa publicznego.	45
Mapa 13. Lekarze ogólni uprawnieni do wykonywania zawodu według wieku w Polsce w 2010 r.	49
Mapa 14. Lekarze ogólni uprawnieni do wykonywania zawodu, stażyści i lekarze w wieku 65 lat i więcej w kraju w 2010 r.	50
Mapa 15. Miejsca w żłobkach i żłobkowych oddziałach przedszkolnych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w Polsce w 2011 r.	62
Mapa 16. Współczynnik skolaryzacji netto w gminach województwa śląskiego w roku szkolnym 2011/2011 (%).	71
Mapa 17. Średnie wyniki matur (jako odsetek zdanych egzaminów dojrzałości) i liczba absolwentów w województwach w 2012 r. [pkt].	77
Mapa 18. Udział wydatków budżetowych gmin na oświatę i wychowanie w województwie śląskim w 2011 r. (%).	79
Mapa 19. Studenci szkół wyższych na 10 tys. ludności w województwach w roku akademickim 2011/2012 (os.).	82
Mapa 20. Liczba widzów w teatrach na 1 000 ludności według gmin w 2011 r.	86
Mapa 21. Zagęszczenie muzeów oraz liczba zwiedzających muzea według gmin w 2011 r.	89
Mapa 22. Zagęszczenie galerii oraz liczba zwiedzających na 1 000 ludności wg gmin w województwie śląskim w 2011 r.	91
Mapa 23. Zagęszczenie kin oraz liczba widzów na 1 000 ludności według gmin w 2011 r.	94
Mapa 24. Zagęszczenie bibliotek oraz liczba użytkowników bibliotek na 1 000 ludności według gmin w 2010 r.	98
Mapa 25. Zagęszczenie zespołów artystycznych oraz liczba członków zespołów artystycznych na 1 000 ludności według gmin w 2011 r.	103
Mapa 26. Wysokość wskaźnika produktywności (PKB/liczba pracujących) w województwach w 2010 r.	120
Mapa 27. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności w gminach województwa śląskiego w 2011 r.	126
Mapa 28. Atrakcyjność inwestycyjna subregionów dla działalności przemysłowej w 2011 r.	147
Mapa 29. Atrakcyjność inwestycyjna subregionów dla działalności usługowej w 2011 r.	148
Mapa 30. Atrakcyjność inwestycyjna subregionów dla działalności zaawansowanej technologicznie w 2011 r.	148
Mapa 31. Elektrownie w Polsce w 2012 r.	156
Mapa 32. Rozmieszczenie realizowanych i planowanych inwestycji budowy i rozbudowy elektrowni/elektrociepłowni w Polsce.	158
Mapa 33. Rozmieszczenie przestrzenne instalacji OZE funkcjonujących w województwie śląskim (stan na 31.03.2011).	162
Mapa 34. Korytarze rozwoju sieci transportowych w województwie śląskim.	172
Mapa 35. Drogi istniejące według klasy (bez zbiorczych, lokalnych i dojazdowych).	174
Mapa 36. Stan przygotowania autostrad i dróg ekspresowych (na 01.01.2013).	176
Mapa 37. Drogi istniejące według kategorii zarządzania (bez powiatowych i gminnych) w województwie śląskim.	177

Mapa 38. Drogi krajowe o największym i najmniejszym natężeniu ruchu w województwie śląskim w 2010 r.	180
Mapa 39. Rozmieszczenie lotnisk, lądowisk i innych miejsc startów i lądowań statków powietrznych.	188
Mapa 40. Pracownicy wykorzystujący komputer z dostępem do Internetu przynajmniej raz w tygodniu w 2011 r.	194
Mapa 41. Dostępność usług teleinformatycznych w województwie śląskim (dla usług 2Mbit/s).....	196
Mapa 42. Roczna łączna emisja gazów cieplarnianych w 2010 r. w stosunku do roku bazowego (1990=100).	213
Mapa 43. Główne zasoby wodne województwa śląskiego.....	217
Mapa 44. Obszary w województwie śląskim narażone na niebezpieczeństwo powodzi.	219
Mapa 45. Obszary w województwie śląskim, na których wystąpienie powodzi jest prawdopodobne.	220
Mapa 46. Obszary historyczne w województwie śląskim, na których występowały powodzie.	221
Mapa 47. Średnia suma opadu w Polsce w 2011 r.	222
Mapa 48. Średnia suma opadu w Polsce w latach 1971-2000.	222
Mapa 49. Zmiany powierzchni użytków rolnych w gminach województwa śląskiego w latach 2002-2012.....	228
Mapa 50. Wybrane formy ochrony przyrody województwa śląskiego.....	232
Rysunek 1. Ludność według miejsca zamieszkania w województwie śląskim i w Polsce w 2011 r.	6
Rysunek 2. Struktura przestrzenna województwa i obszarów polityki rozwoju.....	7
Rysunek 3. Zmiana w użytkowaniu gruntów w województwie śląskim w latach 2002 i 2012.	10
Rysunek 4. Przeciętna powierzchnia mieszkania w Polsce i w województwie śląskim w latach 2002-2010 (m ²).	10
Rysunek 5. Liczba oddanych do użytkowania mieszkań na 10 tys. ludności w Polsce i w województwie śląskim w latach 2002-2010 (mieszk./10 tys. ludności).	11
Rysunek 6. Ocena sposobu zagospodarowania centrum miasta w oczach mieszkańców województwa śląskiego.	12
Rysunek 7. Wartość zrealizowanych projektów rewitalizacyjnych w ramach ZPORR 2004-2006 i RPO WSL 2007-2013 w województwie śląskim (zł).	14
Rysunek 8: Wartość realizowanych projektów w ramach IW Interreg III A Polska - Republika Słowacka (zł).....	22
Rysunek 9: Wartość realizowanych projektów w ramach IW Interreg III A Czechy – Polska (zł).....	24
Rysunek 10. Wskaźniki przyrostu naturalnego i salda migracji na 1 000 mieszkańców w podziale na miasto i wieś w województwie śląskim w latach 2002-2011.	30
Rysunek 11. Zmiany w liczbie ludności w poszczególnych województwach w latach 2002/2011 i 2011/2035.	30
Rysunek 12. Zmiany ludności w poszczególnych grupach wiekowych w województwie śląskim w latach 2002 i 2011. .	32
Rysunek 13. Piramida wieku i płci ludności województwa śląskiego w 2011 i 2035 r. (os.).....	33
Rysunek 14. Współczynnik aktywności zawodowej w województwie śląskim i Polsce w latach 2002-2011 (%).	34
Rysunek 15. Przeciętne zatrudnienie w województwie śląskim (w podziale na subregiony) w sektorach ekonomicznych w 2010 r. (%).	36
Rysunek 16. Struktura przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw według sekcji PKD 2007 w Polsce i województwie śląskim w 2011 r.	37
Rysunek 17. Stopa bezrobocia w województwie śląskim na tle kraju i UE w latach 2002-2011 (%).	38
Rysunek 18. Udział bezrobotnych kobiet w ogóle bezrobotnych w podziale na subregiony województwa śląskiego (os.).	40
Rysunek 19. Płynność bezrobocia (napływ i odpływ bezrobotnych) w województwie śląskim na przestrzeni lat 2006-2011 (os.).	42
Rysunek 20. Napływ bezrobotnych oraz ofert pracy i miejsc aktywizacji zawodowej w 2011 r.	43
Rysunek 21. Liczba wypadków w poszczególnych województwach w 2010 r.	46
Rysunek 22. Ilość szpitali w podziale na województwa w 2011 r.	47
Rysunek 23. Personel medyczny uprawniony do wykonywania zawodu na 10 tys. ludności w podziale na województwa w 2010 r.	48
Rysunek 24. Lekarze pracujący w placówkach ochrony zdrowia na 10 tys. ludności w podziale na województwa w 2010 r.	49
Rysunek 25. Struktura lekarzy specjalistów w województwie śląskim w 2010 r.	51

Rysunek 26. Średnia liczba lekarzy na 10 tys. mieszkańców w subregionach województwa śląskiego w 2010 r.	52
Rysunek 27. Osoby z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych pobierające renty z tytułu niezdolności do pracy w podziale na województwa w 2011 r.	56
Rysunek 28. Struktura mieszkańców wg rodzaju niepełnosprawności w województwie śląskim w 2011 r.	57
Rysunek 29. Stan zdrowia dzieci i młodzieży w wieku 0-18 lat będących pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej w przeliczeniu na 10 tys. ludności w województwie śląskim w latach 2010-2011.	59
Rysunek 30. Stan zdrowia osób w wieku 19 lat i więcej będących pod opieką lekarza rodzinnego w przeliczeniu na 10 tys. ludności w województwie śląskim w latach 2010-2011.	60
Rysunek 31. Ilość żłobków i oddziałów żłobkowych w przedszkolach z podziałem na subregiony w 2011 r.	61
Rysunek 32. Zmiana w ilości żłobków i oddziałów żłobkowych w przedszkolach w podziale na województwa w latach 2002-2011.	61
Rysunek 33. Ilość miejsc w żłobkach i oddziałach żłobkowych w przeliczeniu na ilość dzieci w wieku 0-3 w podziale na województwa w 2011 r.	63
Rysunek 34. Miejsca w placówkach opieki społecznej na 10 tys. mieszkańców w podziale na województwa w 2011 r.	64
Rysunek 35. Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci w podziale na województwa w latach 2008-2011.	66
Rysunek 36. Granice ubóstwa w podziale na województwa w 2011 r. (%).	67
Rysunek 37. Model systemu edukacji w odniesieniu do wieku uczniów i studentów.	68
Rysunek 38. Dzieci do 4 roku życia w województwie śląskim w latach 2002-2010 (os.).	68
Rysunek 39. Dzieci wg wieku w przedszkolach województwa śląskiego w latach szkolnych 2002/2003 - 2011/2012 (os.).	69
Rysunek 40. Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym w województwie śląskim w latach szkolnych 2003/2004 - 2010/2011 (%).	70
Rysunek 41. Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym w województwach w roku szkolnym 2010/2011 (%).	70
Rysunek 42. Ludność w wieku szkolnym w województwie śląskim w latach 2002-2011 (os.).	72
Rysunek 43. Prognoza ludności według grup edukacyjnych w województwie śląskim w latach 2015-2035 (w tys.).	72
Rysunek 44. Szkoły w województwie śląskim w roku szkolnym 2011/2012.	73
Rysunek 45. Uczniowie szkół w województwie śląskim w latach szkolnych 2004/2005 – 2011/2012 (os.).	73
Rysunek 46. Liczba uczniów w poszczególnych typach szkół w województwie śląskim w latach szkolnych 2004/2005 – 2011/2012 (os.).	74
Rysunek 47. Absolwenci poszczególnych typów szkół w województwie śląskim w latach szkolnych 2005/2006 – 2011/2012 (os.).	74
Rysunek 48. Udział szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu w województwie śląskim w latach 2006-2011 (%).	75
Rysunek 49. Uczniowie przypadający na 1 komputer przeznaczony do użytku uczniów z dostępem do Internetu w województwie śląskim w latach 2006-2011.	76
Rysunek 50. Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego w województwach w 2012 r.	76
Rysunek 51. Wydatki na edukację jako procent PKB w wybranych krajach UE w 2009 r.	78
Rysunek 52. Minimalne i maksymalne ustawowe roczne wynagrodzenie brutto pełnoetatowych w pełni wykwalifikowanych nauczycieli w szkołach publicznych oraz średnie rzeczywiste roczne wynagrodzenie brutto w porównaniu do parytetu siły nabywczej w krajach UE w 2011/12 (w PSN EUR).	80
Rysunek 53. Liczba studentów w województwie śląskim w latach 2002-2011 (os.).	83
Rysunek 54. Liczba studentów w subregionach województwa śląskiego w roku akademickim 2011/2012.	83
Rysunek 55. Liczba absolwentów szkół wyższych w województwie śląskim w latach 2002-2011 (os.).	84
Rysunek 56. Uczestnicy studiów doktoranckich w województwie śląskim w latach 2002-2011 (os.).	85
Rysunek 57. Liczba miejsc na widowni oraz liczba przedstawień/koncertów.	87
Rysunek 58. Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych na 1 000 ludności w latach 2002-2011 (os.).	87
Rysunek 59. Muzea w województwie śląskim w latach 2003-2011.	88
Rysunek 60. Zależność między zwiedzającymi muzea na 1 000 ludności (oś pionowa) a korzystającymi z bazy noclegowej (oś pozioma) wg województw w 2011 r.	90

Rysunek 61. Wystawy w obiektach działalności wystawienniczej przypadające na województwo śląskie w latach 2002-2011.	92
Rysunek 62. Kina w województwie śląskim w latach 2003-2011.	93
Rysunek 63. Seanse ogółem oraz seanse filmów produkcji polskiej wyświetlane w województwie śląskim w latach 2002-2011.	95
Rysunek 64. Liczba ludności na 1 miejsce w kinie w subregionach województwa śląskiego w latach 2002-2011.	95
Rysunek 65. Kina przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich w latach 2002-2009.	96
Rysunek 66. Ilość bibliotek i fili oraz punktów bibliotecznych w województwie śląskim w latach 2002-2010.	96
Rysunek 67. Ilość bibliotek i fili oraz punktów bibliotecznych w województwie śląskim i średnio w kraju w latach 2002-2010.	97
Rysunek 68. Czyelnicy bibliotek publicznych na 1 000 ludności w województwie śląskim na tle kraju w latach 2002-2010.	98
Rysunek 69. Komputeryzacja placówek bibliotecznych w województwie śląskim za lata 2008-2010.	99
Rysunek 70. Biblioteki naukowe, fachowe w województwie śląskim - komputery wykorzystywane do prac biblioteczno - bibliograficznych.	100
Rysunek 71. Obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich w subregionach województwa śląskiego w latach 2002-2009.	101
Rysunek 72. Członkowie zespołów artystycznych w województwie śląskim w 2011 r.	102
Rysunek 73. Uczestnicy imprez organizowanych w domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach według rodzajów w subregionach województwa śląskiego w 2011 r.	104
Rysunek 74. Absolwenci kursów organizowanych w województwie śląskim w 2011 r.	105
Rysunek 75. Nakład książek i broszur (w tys. egzemplarzy) w województwie śląskim w 2010 r.	106
Rysunek 76. Gazety i czasopisma wydane (tytuły) w województwie śląskim w 2010 r. według częstości ukazywania się.	106
Rysunek 77. Wydatki budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie śląskim w 2010 r. (tys. zł)	109
Rysunek 78. Wydatki budżetów powiatów i miast na prawach powiatu na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie śląskim w 2010 r. (tys. zł).	109
Rysunek 79. Udział wartości dodanej w branżach sektora kreatywnego w województwie śląskim wytworzony w aglomeracjach województwa śląskiego (2008 r.).	110
Rysunek 80. Udział wartości dodanej w branżach sektora kreatywnego w województwie śląskim i w aglomeracjach województwa śląskiego w wartości dodanej tych branż w Polsce oraz średni udział wartości dodanej wytworzonej w województwie śląskim do wartości dodanej wytworzonej w Polsce (2008 r.).	111
Rysunek 81. Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w latach 2004-2011.	112
Rysunek 82. Udział powierzchni zajmowanych przez parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej oraz ogrody działkowe i tereny rekreacji i wypoczynku w powierzchni Polski i jej województw w 2011 r.	114
Rysunek 83. Wartość dodana brutto sekcji I przypadająca na 1 mieszkańca w Polsce i w województwach w latach 2007-2009.	115
Rysunek 84. Wydatki per capita na turystykę i rekreację gmin Polski oraz poszczególnych województw w latach 2008-2011 (zł).	116
Rysunek 85. Województwa o największych udziałach w tworzeniu PKB w latach 2002-2010 (mld zł).	118
Rysunek 86. Wartość PKB wytworzonego w 2010 r.	118
Rysunek 87. Wartość PKB w województwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2002-2010 (tys. zł).	119
Rysunek 88. Dochody do dyspozycji brutto w gospodarstwach domowych w podziale na województwa w 2010 r. (mln zł).	121
Rysunek 89. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2002-2011.	123
Rysunek 90. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w latach 2003-2010.	124
Rysunek 91. Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności w latach 2003-2010.	124
Rysunek 92. Saldo zmiany ilości jednostek w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w latach 2003-2010.	125
Rysunek 93. Jednostki gospodarcze w podziale na sektor publiczny i prywatny w 2011 r.	127

Rysunek 94. Wartość eksportu wg województw w 2010 r. (euro).	127
Rysunek 95. Kierunki eksportu wg danych za 2010 r.	128
Rysunek 96. Wartość importu wg województw w 2010 r. (euro).	128
Rysunek 97. Kierunki importu wg danych za 2010 r.	129
Rysunek 98. Liczba przedsiębiorstw państwowych sprywatyzowanych metodą bezpośrednią od 1990 r. do 2011 r. ...	129
Rysunek 99. Liczba pracujących w przedsiębiorstwach państwowych objętych prywatyzacją metodą bezpośrednią od 1990 r. do 2011 r.	130
Rysunek 100. Średnia liczba pracujących w przedsiębiorstwach państwowych objętych prywatyzacją metodą bezpośrednią od 1990 r. do 2011 r. w przeliczeniu na jedno prywatyzowane przedsiębiorstwo.	130
Rysunek 101. Liczba przedsiębiorstw państwowych zlikwidowanych z mocy ustawy o przedsiębiorstwach państwowych od 1990 r. do 2011 r.	131
Rysunek 102. Liczba pracujących w przedsiębiorstwach państwowych zlikwidowanych z mocy ustawy o przedsiębiorstwach państwowych od 1990 r. do 2011 r.	131
Rysunek 103. Średnia liczba pracujących w przedsiębiorstwach państwowych zlikwidowanych z mocy ustawy o przedsiębiorstwach państwowych od 1990 r. do 2011 r. w przeliczeniu na jedno prywatyzowane przedsiębiorstwo.	132
Rysunek 104. Zagospodarowanie gruntów w specjalnych strefach ekonomicznych w Polsce (stan na koniec 2011 r.).	134
Rysunek 105. Liczba ważnych zezwoleń (narastająco) na prowadzenie działalności w specjalnych strefach ekonomicznych w latach 2002-2011 (stan na koniec roku).	135
Rysunek 106. Nakłady inwestycyjne w specjalnych strefach ekonomicznych w latach 2002-2011 (narastająco) wg stanu na koniec roku (zł).	136
Rysunek 107. Nakłady inwestycyjne w przeliczeniu 1 ha zagospodarowanej powierzchni (koniec 2011 r.).	136
Rysunek 108. Miejsca pracy w specjalnych strefach ekonomicznych w latach 2002-2011.	137
Rysunek 109. Miejsca pracy w przeliczeniu na 1 ha zagospodarowanej powierzchni (na koniec 2011 r.).	137
Rysunek 110. Nakłady inwestycyjne w zł w przeliczeniu na jedno miejsce pracy w strefie (na koniec 2011 r.).	138
Rysunek 111. Nakłady na rozwój strefy ponoszone łącznie przez zarządzającego i inne podmioty narastająco w latach 2002-2011 wg stanu na koniec roku (zł).	138
Rysunek 112. Inwestorzy działający w Katowickiej SSE wg branż.	139
Rysunek 113. Inwestorzy KSSE wg krajów pochodzenia.	139
Rysunek 114. Inwestycje zagraniczne w latach 2007-2010 (zł).	140
Rysunek 115. Udział województw w puli BIZ w latach 2007-2010 (%).	141
Rysunek 116. Inwestycje zagraniczne w przeliczeniu na osobę w latach 2006-2010 (zł).	141
Rysunek 117. Dostępność transportowa jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2006-2011.	142
Rysunek 118. Zasoby i koszty pracy jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2005-2011.	143
Rysunek 119. Chłonność rynków zbytu jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2006-2011.	143
Rysunek 120. Infrastruktura gospodarcza jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2005-2011.	144
Rysunek 121. Infrastruktura społeczna jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2005-2011.	144
Rysunek 122. Bezpieczeństwo publiczne jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2005-2011.	145
Rysunek 123. Aktywność województw wobec inwestorów jako czynnik atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2005-2011.	146
Rysunek 124. Pozycja województw w rankingu atrakcyjności inwestycyjnej w latach 2005-2011.	147
Rysunek 125. Syntetyczny wskaźnik konkurencyjności województw w roku 2011 w porównaniu do roku 2007.	149
Rysunek 126. Globalna produkcja rolnicza w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w zł w latach 2002-2010.	151
Rysunek 127. Portfolio technologiczne województwa śląskiego.	154
Rysunek 128. Moc zainstalowana w elektrowniach w podziale na województwa w 2011 r. (MW).	160
Rysunek 129. Produkcja energii elektrycznej w województwie śląskim w latach 2002-2011 (GWh).	160
Rysunek 130. Produkcja energii elektrycznej w podziale na województwa w 2011 r. (%).	161

Rysunek 131. Instalacje OZE funkcjonujące w województwie śląskim (stan na 22.10.2012).	161
Rysunek 132. Udział energii ze źródeł odnawialnych w ostatecznym zużyciu energii brutto w krajach UE w 2010 r. (%).	164
Rysunek 133. Jednostki Infrastruktury Przedsiębiorczości Technologicznej w województwie śląskim w podziale na subregiony w 2010 r.	166
Rysunek 134. Jednostki z działalnością badawczo-rozwojową w podziale na województwa w 2010 r.	167
Rysunek 135. Udzielone patenty w podziale na województwa w 2011 roku.	167
Rysunek 136. Udział podmiotów gospodarczych ponoszących nakłady na działalność B+R w ogólnej liczbie podmiotów w 2010 r. (%).	169
Rysunek 137. Relacja nakładów na działalność B+R do produktu krajowego brutto (GERD/PKB) w 2010 r. (%).	170
Rysunek 138. Relacja nakładów na działalność B+R do produktu krajowego brutto (GERD/PKB) w latach 2002-2010.	170
Rysunek 139. Przedsiębiorstwa przemysłowe, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w % ogółu przedsiębiorstw w 2010 r.	171
Rysunek 140. Procentowy udział gospodarstw domowych posiadających komputery osobiste oraz komputery z dostępem do Internetu w województwie śląskim w latach 2003-2010.	191
Rysunek 141. Odsetek gospodarstw domowych posiadających telefon komórkowy, w latach 2003-2011.	192
Rysunek 142. Procentowy udział przedsiębiorców (powyżej 9 pracowników) używających komputery w latach 2008-2011.	193
Rysunek 143. Procentowy udział przedsiębiorców posiadających dostęp do Internetu w latach 2008-2011.	193
Rysunek 144. Procentowy udział gmin/powiatów z poszczególnych subregionów województwa śląskiego realizujących zadania z zakresu technologii i usług teleinformatycznych.	197
Rysunek 145. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna w km na 100km ² w 2010 r. (km/100km ²).	198
Rysunek 146. Zużycie energii elektrycznej (GWh) i gazu (hm ³) w podziale na subregiony w województwie śląskim w 2010 r.	199
Rysunek 147. Czynne składowiska kontrolowane odpadów komunalnych w województwie śląskim w latach 2004-2010.	200
Rysunek 148. Ilość odpadów (z wyłączeniem odpadów komunalnych) w podziale na subregiony w 2010 r. (t/km ²).	201
Rysunek 149. Segregacja odpadów komunalnych przez mieszkańców województwa śląskiego.	202
Rysunek 150. Struktura finansowania ochrony środowiska ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach w latach 2003-2011 (%).	206
Rysunek 151. Struktura finansowania ochrony środowiska ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej na terenie województwa śląskiego w latach 2003-2011 (%).	206
Rysunek 152. Struktura dofinansowania Priorytetu 5 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 (%).	208
Rysunek 153. Struktura dotacji wypłaconych ze środków Fundacji Ekofundusz w województwie śląskim w latach 1992-2010 (%).	209
Rysunek 154. Emisja zanieczyszczenia gazowego w województwie śląskim w latach 2002-2011 (mln t/rok).	211
Rysunek 155. Emisja zanieczyszczenia pyłowego w województwie śląskim w latach 2002-2011 (tys. t/rok).	211
Rysunek 156. Zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń w % zanieczyszczeń wytworzonych w województwie śląskim w latach 2006-2011.	214
Rysunek 157. Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska w ramach ochrony powietrza atmosferycznego i klimatu w województwie śląskim w latach 2002-2011 (mln zł).	215
Rysunek 158. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku w województwie śląskim w latach 2002-2011 (dm ³).	218
Rysunek 159. Wody zasolone w województwie śląskim na przełomie lat 2003-2011 (dam ³).	218
Rysunek 160. Obwałowania przeciwpowodziowe wybudowane w województwie śląskim w latach 2002-2011 (km).	223
Rysunek 161. Przyrost wydajności na dobę ujęć wody w województwie śląskim na przestrzeni lat 2002-2011 (m ³).	223
Rysunek 162. Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska oraz ochronie gospodarki wodnej w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie śląskim w latach 2003-2011 (zł).	224

Rysunek 163. Nakłady na środki trwałe służące ochronie przyrody na zmniejszenie hałasu i wibracji w województwie śląskim w latach 2002-2011 (zł).....	225
Rysunek 164. Pomniki przyrody w województwie śląskim w latach 2002-2011.	230
Tabela 1. Informacje dotyczące ilości i wyposażenia mieszkań w subregionach województwach śląskiego w 2010 r.	12
Tabela 2. Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej obejmujące województwo śląskie.	22
Tabela 3. Wybrane wskaźniki demograficzne dla Unii Europejskiej, Polski i województwa śląskiego w 2011 r.	29
Tabela 4. Aktywność zawodowa ludności na tle Polski w 2011 r. (%).	35
Tabela 5. Wskaźnik zatrudnienia na tle pozostałych województw w latach 2002-2011 (%).	35
Tabela 6. Struktura bezrobocia w województwie śląskim na tle kraju na koniec 2011 r.	41
Tabela 7. Wskaźnik liczby ofiar śmiertelnych i rannych na 100 wypadków w Polsce w 2010 r.	46
Tabela 8. Liczba kradzieży i rozbojów na dworcach i w środkach transportu w województwie śląskim w latach 2005-2010.	46
Tabela 9. Liczba szpitali w województwie śląskim w latach 2004-2011.	47
Tabela 10. Placówki leczenia otwartego w województwie śląskim w latach 2002-2011.	47
Tabela 11. Lekarze specjaliści w Polsce i w województwie śląskim w 2010 r.	50
Tabela 12. Opieka zdrowotna w subregionach województwa śląskiego w 2011 r.	52
Tabela 13. Liczba podmiotów leczniczych w poszczególnych miastach Metropolii Górnośląskiej w zakresie wybranych dziedzin medycyny, dla których organem rejestrowym jest wojewoda śląski (stan na 31.08.2012 r.).....	53
Tabela 14. Liczba podmiotów leczniczych w poszczególnych miastach Aglomeracji Rybnickiej, Bielskiej i Częstochowskiej, dla których organem rejestrowym jest wojewoda śląski (stan na 31.08.2012 r.).....	53
Tabela 15. Długość trwania życia mieszkańców województwa śląskiego w 2011 r.	55
Tabela 16. Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych w Polsce i w UE w latach 2002-2011.....	55
Tabela 17. Osoby niepełnosprawne w województwie śląskim w latach 2002 i 2011.....	56
Tabela 18. Zachorowania na choroby zakaźne i zatrucia na 100 tys. ludności w województwie śląskim na tle kraju w latach 2002 i 2011.....	57
Tabela 19. Zachorowania na gruźlicę w podziale na województwa w latach 2002-2011.....	58
Tabela 20. Zgony wg przyczyny w podziale na województwa w 2010 r.	58
Tabela 21. Ilość miejsc w żłobkach i oddziałach żłobkowych w subregionach województwa śląskiego w latach 2002-2011.	62
Tabela 22. Ilość miejsc w placówkach opieki społecznej w podziale na województwa w latach 2003-2011.	63
Tabela 23. Ilość osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. Mieszkańców w podziale na województwa w latach 2002-2011.	65
Tabela 24. Uczestnictwo czterolatek w edukacji przedszkolnej na poziomie regionów Unii Europejskiej (%).	70
Tabela 25. Wydane świadectwa dojrzałości dla absolwentów zdających egzamin w poszczególnych typach szkół w województwie śląskim w sesji majowej 2012 r.	77
Tabela 26. Rozdysponowanie środków finansowych przez samorządy terytorialne na oświatę i wychowanie w województwie śląskim w 2011 r. (zł).	78
Tabela 27. Studenci studiów wyższych (ISCED 5-6) jako procent populacji w wieku 20-24 lata w regionach Unii Europejskiej w 2007 r.	82
Tabela 28. Imprezy oświatowe w muzeach w województwie śląskim na przestrzeni lat 2002-2011.	90
Tabela 29. Wielkość księgozbioru oraz liczba woluminów wypożyczanych na zewnątrz w województwie śląskim w latach 2002-2010.	99
Tabela 30. Biblioteki naukowe, fachowe w województwie śląskim w latach 2009 i 2010.	99
Tabela 31. Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w województwie śląskim oraz w kraju w podziale na miasto, wieś w 2011 r.	101
Tabela 32. Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w województwie śląskim w latach 2003-2011.	101
Tabela 33. Książki i broszury oraz gazety i czasopisma wydane w 2010 r. według tytułów i nakładu globalnego.	105
Tabela 34. Szkoły artystyczne województwa śląskiego w roku szkolnym 2010/2011.	107

Tabela 35. Studenci i absolwenci wyższych szkół artystycznych w województwie śląskim na tle kraju w roku szkolnym 2009/2010 (wraz z cudzoziemcami).	107
Tabela 36. Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków na podstawie decyzji wojewódzkich konserwatorów zabytków w 2010 r.	107
Tabela 37. Baza noclegowa w województwie śląskim na tle kraju ogółem w 2011 r.	112
Tabela 38. Obiekty sportowe i ich wykorzystanie w województwie śląskim w 2010 r.	113
Tabela 39. Stan powierzchni parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w województwie śląskim i jego subregionach w 2011 r.	114
Tabela 40. Wydatki na turystykę i rekreację w gminach, powiatach województwa śląskiego w odniesieniu do średniej dla Polski w 2011 r.	116
Tabela 41. Wartość Dodana Brutto w województwach w latach 2002-2010 (mln zł).	120
Tabela 42. Regionalne czynniki konkurencyjności województwa śląskiego (wg danych za 2011 r.).	150
Tabela 43. Powierzchnia upraw roślinnych w 2011 r. [ha].	151
Tabela 44. Zbiory upraw roślinnych ogółem w 2011 r. [dt].	152
Tabela 45. Produkcja roślinna - plony z 1 ha w 2011 r. (dt).	152
Tabela 46. Skup ważniejszych produktów rolnych w 2011 r.	153
Tabela 47. Skup ważniejszych produktów rolnych w 2011 r. w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych.	153
Tabela 48. Informacje o realizowanych i planowanych budowach i rozbudowach elektrowni/elektrociepłowni w województwie śląskim.	157
Tabela 49. Wnioski patentowe złożone do Europejskiego Biura Patentowego w przeliczeniu na milion mieszkańców w latach 2002-2009.	167
Tabela 50. Wnioski patentowe złożone do Europejskiego Biura Patentowego w przeliczeniu na milion mieszkańców w podziale na podregiony województwa śląskiego. w latach 2002-2009	168
Tabela 51. Naukowcy zatrudnieni we wszystkich sektorach według województw w % całkowitego zatrudnienia w latach 2002-2009.	169
Tabela 52. Podstawowe dane dotyczące działalności B+R w województwie śląskim na tle kraju ogółem w 2010 r.	170
Tabela 53. Drogi krajowe o największym i najmniejszym natężeniu ruchu w województwie śląskim w 2010 r.	179
Tabela 54. Przedsiębiorstwa (zatrudniające powyżej 9 osób) korzystające z Internetu w kontaktach z administracją publiczną w latach 2008-2010.	195
Tabela 55. Tereny składowania odpadów w województwie śląskim w latach 2002-2010 (ha).	200
Tabela 56. Gospodarka odpadami w województwie śląskim na tle kraju w 2010 r.	201
Tabela 57. Gospodarka odpadami w województwie śląskim na tle kraju ogółem w 2010 r.	201
Tabela 58. Liczba oczyszczalni ścieków w województwie śląskim w latach 2002-2010.	203
Tabela 59. Przepustowość projektowa oczyszczalni ścieków w województwie śląskim w latach 2002-2011 (w tys. m ³ na dobę).	203
Tabela 60. Oczyszczanie ścieków w województwie śląskim na tle kraju w 2010 r.	203
Tabela 61. Gospodarka ściekami w województwie śląskim na tle kraju ogółem w 2011 r.	204
Tabela 62. Wnioski zaakceptowane przez Komisję Europejską w ramach Funduszu Spójności w latach 2004-2006 (euro).	207
Tabela 63. Wartość projektów realizowanych w ramach Priorytetu V Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 (mln zł).	208
Tabela 64. Wielkość dotacji wypłaconej przez Fundację Ekofundusz z podziałem na sektory w województwach w latach 1992-2010 (mln zł).	209
Tabela 65. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w 2011 r. (t/rok).	212
Tabela 66. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w 2011 r. (t/rok).	212
Tabela 67. Hałas przemysłowy według województw w latach 2007-2010.	224
Tabela 68. Grunty rolne i leśne wyłączone z produkcji rolniczej i leśnej wg rodzaju gruntu w województwie śląskim w latach 2003-2011 (ha).	227
Tabela 69. Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji w województwie śląskim w latach (ha).	228

Tabela 70. Grunty zrekultywowane i zagospodarowane w województwie śląskim w latach (ha).	228
Tabela 71. Formy ochrony przyrody i różnorodności biologicznej w województwie śląskim w roku 2011 (ha).	229